

mtatkki

Hungarian Academy of Sciences
Centre for Social Sciences
Institute for Minority Studies

A PDF fájlok elektronikusan kereshetőek.

A dokumentum használatával elfogadom az
[Europeana felhasználói szabályzatát](#).

Források a Békés megyei cigányság történetéhez

Forráskiadványok 24.

Források a Békés megyei cigányság történetéhez

Források a Békés megyei cigányság történetéhez

*Dokumentumok a Békés Megyei Levéltárból
(1768–1987)*

Válogatta és sajtó alá rendezte:

Kereskényiné Cseh Edit

Forráskiadványok a Békés Megyei Levéltárból 24.

Sorozatszerkesztő: Erdész Ádám

A dokumentumok gyűjtésében részt vett:

† Danczikné Mezei Magdolna, Farkas György, Hevesi József,
Kereskényiné Cseh Edit, Némédi András

Előszó: Erdész Ádám

A címlapon: Végegyházi cigányok, 1956
Erkel Ferenc Múzeum, Gyula. Erdős Kamill-hagyaték, F. 8719.

Készült a Nemzeti Kulturális Alap,

nka
Nemzeti Kulturális Alap

a Békés Megyei Önkormányzat,

a Békés Megyei Önkormányzat Nemzeti és Etnikai Kisebbségi Bizottsága
támogatásával

Kiadta a Békés Megyei Levéltár
Felelős kiadó: Erdész Ádám
Készült a Békés Megyei Levéltár Nyomdájában
Műszaki szerkesztő: Kálmán Magdolna
A borítót Kállai Júlia sorozattervét felhasználva Barabás Ferenc készítette
ISSN 0133-8668
ISBN 978-963-7239-53-3

TARTALOM

A Békés megyei cigányság történetéről (<i>Erdész Ádám</i>)	11
DOKUMENTUMOK	
1. <i>Békés vármegye közgyűlése a cigányokkal kapcsolatos eljárásokról</i> Békéscsaba, 1768. január 27.	27
2. <i>A Békési járásban élő cigányok összeírása</i> Békés, 1768. február 1.	28
3. <i>A Csabai járásban élő cigányok összeírása</i> Békéscsaba, 1768. február 4.	31
4. <i>A megye közli a Helytartótanács utasítását a cigányok ügyében</i> Békéscsaba, 1769. szeptember 18.	39
5. <i>Gerebenits Pál gyulai lakos panasza az általa nevelt cigány gyermek ügyében</i> Gyula, 1787. július 5.	40
6. <i>Rácz Ilona csabai lakos beadványa az édesapja által vásárolt ház ügyében</i> Békéscsaba, 1817. május 6.	41
7. <i>Orosházi cigány kovácsok panasza</i> Orosháza, 1820. augusztus 23.	42
8. <i>Az Orosházi járás főszolgabírójának és esküdtjének jelentése a cigány kovácsokról</i> Gyula, 1820. december 28.	44
9. <i>A békéscsabai „újmagyar muzsikusok” panasza az egyenlőtlen teherviselés miatt</i> Békéscsaba, [1822]	45
10. <i>Radai Maris tótkomlói lakos kérelme</i> Gyula, 1827. január 23.	46
11/a <i>Radai János tótkomlói lakos panasza</i> [Tótkomlós, 1830. június]	47
11/b <i>Stummer János főszolgabíró jelentése Radai János tótkomlói cigány kisbíró panasza ügyében</i> Tótkomlós, 1830. augusztus 27.	48
12. <i>A gyomai előjáróság Reszelő Péter és társai békési lakosok ügyében</i> Gyoma, 1830. július 29.	49
13. <i>Békéscsabán lakó cigányok összeírása</i> Békéscsaba [1836]	51
14. <i>Békés megye közgyűlésének határozata a kóborló cigányokról</i> Gyula, 1838. március 28.	66
15. <i>Magyargyula mezővárosban megtelepedett újmagyarok 1838. évi összeírása</i> Gyula, 1838. augusztus 1.	67
16. <i>Orosháza község cigány lakosainak 1837/1838. évi összeírása</i> Orosháza, 1838. szeptember 26.	76
17. <i>Magyargyulán letelepedett cigányok 1847/1848. évi összeírása</i> Gyula, 1848.	79
18/a <i>A szarvasi cigányok házhelyért folyamodnak a város előjáróihoz</i> Szarvas, 1850. április 30.	87
18/b <i>Kérésük elutasítása után ismét az előjárósághoz fordulnak</i> Szarvas, 1851. március 15.	88

18/c <i>Harmadszor is megfogalmazzák kérelmüket</i> Szarvas, 1851. május 30.	89
19. <i>Orosházi putri lakosok kérelme</i> Orosháza, 1852. február 1.	90
20/a <i>Békés vármegye első alispánjának utasítása a cigányok kóborlásának megakadályozásáért</i> [Gyula, 1865.]	91
20/b <i>Lázár Imre csabai szolgabíró utasítása a cigányok összeírásáról</i> Békéscsaba, 1865. október 26.	92
21. <i>Az orosházi cigányok összeírása</i> Orosháza, 1865. december 2.	95
22/a <i>Szolgabírói jelentés a Szeghalmi járásban élő cigányokról</i> Szeghalom, 1865. december 30.	96
22/b <i>Szolgabírói jelentés az Orosházi járásban élő cigányokról</i> Orosháza, 1866. január 2.	97
22/c <i>Szolgabírói jelentés a Csabai járásban élő cigányokról</i> Békéscsaba, 1866. január 6.	97
23. <i>Békés megye törvényt sürget a kóborló cigányok letelepítése ügyében</i> [Gyula], 1885. szeptember 21.	98
24. <i>A Magyar Királyi III. számú Csendőrkerületi Parancsnokság felhívása Békés megyéhez a kóbor cigányok ügyében</i> Arad, 1899. november 29.	99
25. <i>Gyulai cigányzenész segélyt kér a főispántól</i> Gyula, 1908. november 28.	100
26/a <i>A kóbor cigányok letelepítésére a Békési járásban Mezőberényt jelöli ki a főszolgabíró</i> Békés, 1916. május 30.	100
26/b <i>Békés és Köröstarcsa településeknek is be kell fogadnia a területükön tartózkodó vándor cigányokat</i> Békés, 1916. június 3.	101
27/a <i>Végegyháza község elöljáróságának jelentése az ott élő cigányokról</i> Végegyháza, 1918. január 23.	102
27/b <i>A Csanád megyei alispán utasítja a mezőkovácsházi főszolgabírót, hogy vizsgálja meg a végegyházi cigányok helyzetét</i> Makó, 1918. július 12.	102
27/c <i>A mezőkovácsházi főszolgabíró felszólítja Végegyháza község elöljáróságát, tegyen jelentést a nyilvántartásban szereplő 122 cigányról</i> Mezőkovácsháza, 1918. július 29.	103
27/d <i>Végegyháza község jegyzőjének jelentése a helybeli cigányokról</i> Végegyháza, 1918. augusztus 7.	103
27/e <i>A mezőkovácsházi főszolgabíró jelentése az alispáni hivatalnak a végegyházi cigányokról</i> Mezőkovácsháza, 1918. augusztus 12.	104
28. <i>A Csanád megyei alispán felszólítja a mezőkovácsházi főszolgabírót, intézkedjen a cigányokkal kapcsolatos úrlapok kitéltése ügyében</i> Makó, 1918. október 12.	104
29. <i>A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete szarvasi csoportjának megalakulása</i> Szarvas, 1923. február 25.	105
30/a <i>A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete békéscsabai csoportjának megalakulása</i> Békéscsaba, 1923. december 17.	107
30/b <i>A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete békéscsabai csoportja betérjeszti az alispánnak a megalakulás dokumentumait</i> Békéscsaba, 1923. december 31.	109

30/c <i>Békéscsaba város polgármestere támogatja a csoport működésének engedélyezését</i> Békéscsaba, 1924. január 23.	110
30/d <i>Az alispán engedélyezi a csoport működését, és erről jelentést tesz a belügyminiszternek</i> Gyula, 1924. február 11.	110
31/a <i>Békés megye alispánja a gyulai rendőrkapitányhoz fordul a cigányzenészek helyi csoportja megalakulása ügyében</i> Gyula, 1924. október 12.	111
31/b <i>A gyulai rendőrkapitányság támogatja a zenész szervezet megalakulását</i> Gyula, 1924. októbere 25.	112
31/c <i>Az alispán felterjeszti a belügyminiszternek a zenészcsoporthoz tartozók megalakulásának dokumentumait</i> Gyula, 1924. november 11.	112
32/a <i>A minisztérium szigorú ellenőrzésekre ad utasítást, hogy megfékezzék a mezőberényi cigánytelepen fellépő tífuszjárványt</i> Budapest, 1925. február 18.	112
32/b <i>A mezőberényi községi ügyvezető orvos ellen indított fegyelmi eljárás jegyzőkönyve</i> Mezőberény, 1925. március 7.	115
33/a <i>A vésztői községi elöljárók az engedély nélkül letelepedett cigányok kitoloncolását kéri a főszolgabírótól</i> Vésztő, 1926. június 26.	119
33/b <i>A vésztői csendőrőrsparancsnok jelentése a községben engedély nélkül tartózkodó cigányokról</i> Vésztő, 1926. június 29.	120
33/c <i>A szeghalmi főszolgabíró 24 cigány Vésztőről történő kiutasítását jelenti az alispánnak</i> Szeghalom, 1926. július 7.	121
34/a <i>Az Országos Magyar Zenész Szövetség kérelme az alispáni hivataloknál a zenészek működési engedélyének ügyében</i> Budapest, 1926. július 3.	122
34/b <i>Az Országos Magyar Zenész Szövetség kérelme a kerületi rendőrkapitányi hivatalokhoz a zenészek működési engedélyének ügyében</i> Budapest, [dátum nélkül]	122
34/c <i>A belügyminiszter a 137 000/1926. BM számú rendelet betartására hívja fel a törvényhatóságok és a rendőrkapitányságok figyelmét</i> Budapest, 1931. január 20.	124
35/a <i>Vésztő község képviselő-testületének határozata a cigánytelep áthelyezésének ügyében</i> Vésztő, 1929. április 24.	125
35/b <i>A Nagy Sándor-telepi lakosok ismét petíciót nyújtanak be a cigánytelep áthelyezéséért</i> Vésztő, 1929. május 22.	126
36. <i>Az Országos Vendéglős Egyesület panaszja a vendéglőkben és kávéházakban szokásos cigányzenélés ügyében</i> Budapest, 1931. március 18.	127
37. <i>A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete és a helyi csoportok feloszlata</i> Gyula, 1934. november 14.	128
38/a <i>A Magyar Cigányzenészek Országos Szövetsége békéscsabai csoportja újjáalakul</i> Békéscsaba, 1937. február 26.	129
38/b <i>Jegyzőkönyv az elnökség és a választmány taglétszámának növeléséről</i> Békéscsaba, 1937. május 18.	130
38/c <i>Véghatározat a Magyar Cigányzenészek Országos Szövetsége békéscsabai csoportja újjáalakulásáról</i> Gyula, 1937. június 8.	131

39. <i>A Gyulai járás főszołgabırájának felhívása cigányrazzia ügyében</i> Gyula, 1941. április 28.	132
40. <i>Az alispáni hivatal eljuttatja a 15 740/1944.VII. res. sz. rendeletét minden illetékes hatóság- nak</i> Gyula, 1944. szeptember 10.	132
41. <i>A Dobozi Nemzeti Bizottság elnöke a „gettóba” összegyűjtött volt nyilasok és cigányok dolgoztatásáról</i> Doboz, 1945. április 12.	134
42. <i>A Szarvasi Nemzeti Bizottság javaslata a cigányok dolgoztatásáról</i> Szarvas, 1945. április 14.	135
43. <i>Határozat a mezőberényi cigánytelepek felszámolásáról</i> Mezőberény, 1946. április 5.	135
44. <i>A Békés Megyei Bıróság ítélete az 1944. október 20-án történt dobozi cigánykivégzések perében</i> Gyula, 1956. július 15.	137
45/a <i>A Munkaügyi Minisztérium felmérése a cigányság helyzetéről</i> Budapest, 1957. július 15.	152
45/b <i>A Békés Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága megküldi a megye valamennyi városi és községi tanács vb-elnökének a felmérés kérdéseit</i> Békéscsaba, 1957. július 22.	153
45/c <i>A Békés Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága megküldi a megye járási tanácsainak a felmérés kérdéseit</i> Békéscsaba, 1957. július 23.	154
45/d <i>Békés megye városi és községi tanácsainak válaszai a cigány lakosság helyzetéről készült felmérés kérdéseire</i> Bélmegyér, 1957. július 25.	154
45/e <i>Békés megye összefoglaló jelentése</i> Békéscsaba, 1957. augusztus 13.	228
46. <i>Békés megye távlati terve a cigánykérdés megoldására</i> Békéscsaba, 1962. március 15.	232
47/a <i>A Vésztői Nagyközségi Tanács V. B. téglagyár létesítésének engedélyezését kéri</i> Vésztő, 1965. szeptember 22.	239
47/b <i>A Békés Megyei Tanács Terveosztálya elutasítja az új téglagyár létesítésének kérelmét</i> Békéscsaba, 1965. szeptember 29.	240
47/c <i>Az MSZMP Békés Megyei Bizottságának állásfoglalása a vésztői téglagyár ügyében</i> Békéscsaba, 1965. szeptember 30.	241
47/d <i>A Békés Megyei Téglá- és Cserépipari Vállalat állásfoglalása a vésztői téglagyár ügyében</i> Békéscsaba, 1965. október 1.	241
47/e <i>Lakatos Menyhért vállalkozó téglagyártási költségvetési tervvezete</i> Vésztő, 1967. május 20.	242
47/f <i>A vésztői Kossuth Mezőgazdasági Termelősövetkezet és Lakatos Menyhért vállalkozó megállapodása</i> Vésztő, 1967. június 8.	243
47/g <i>A vésztői Kossuth Mezőgazdasági Termelősövetkezet téglagyári segédüzem működésének engedélyezését kéri</i> Vésztő, 1967. június 12.	245
47/h <i>A Szeghalmi Járási Tanács V. B. Mezőgazdasági Osztálya támogatja a vésztői téglágető segédüzem létesítését</i> Szeghalom, 1967. június 19.	246
47/i <i>A Szeghalmi Járási Tanács V. B. határozata a vésztői téglagyártó segédüzem engedélyezésé- ről</i> Szeghalom, 1967. június 30.	247

47/lj <i>A vésztői téglagyártó segédüzem létesítésének engedélye és indoklása</i> Szeghalom, 1967. július 3.	247
47/lk <i>A Vésztői Nagyközségi Tanács V. B. vitája a ráfizetéses téglauzem jövőjéről</i> Vésztő, 1969. november 15.	248
47/ll <i>A Vésztői Nagyközségi Tanács a téglauzem felszámolásáról</i> Vésztő, 1969. november 28.	249
47/lm <i>A vésztői Kossuth Tsz vezetősége a téglauzem jövőjéről</i> Vésztő, 1969. december 23.	250
48/a <i>Feljegyzés a cigány lakosság helyzetéről</i> Békéscsaba, 1968. június 4.	252
48/b <i>Tájékoztató jelentés a megyében élő cigány lakosság kulturális helyzetéről</i> Békéscsaba, 1968. június 6.	253
48/c <i>Feljegyzés a cigány lakosság foglalkoztatásáról</i> Békéscsaba, 1968. június 6.	255
49/a <i>Tájékoztató a szociális követelményeknek nem megfelelő telepek felszámolásának helyzetéről</i> Békéscsaba, 1969. június 6.	256
49/b <i>A jelentés megvitatása</i> Békéscsaba, 1969. július 1.	261
50/a <i>Jelentés a cigány lakosság általános helyzetéről, a cigánykérdés megoldását szolgáló távlati terv eddigi megvalósításáról a végrehajtó bizottság 1970. január 27-i ülésére</i> Békéscsaba, 1970. január 9.	266
50/b <i>A jelentés megvitatása</i> Békéscsaba, 1970. január 9.	275
51. <i>A Békés Megyei Cigányügyi Koordinációs Bizottság 1972. évi munkaterve</i> Békéscsaba, 1972. április 27.	282
52. <i>A Békés Megyei Cigányügyi Koordinációs Bizottság 1974. évi munkatervi feladatában foglaltak végrehajtásának számbavétele</i> Békéscsaba, 1974. december 11.	284
53. <i>Jelentés a cigány lakosság kulturális helyzetéről</i> Békéscsaba, 1975. április 21.	293
54. <i>Tájékoztató a Békés Megyei Cigányügyi Koordinációs Bizottság munkájáról</i> Békéscsaba, 1976. november 19.	298
55. <i>A Békés Megyei Cigányügyi Koordinációs Bizottság 1976. évi munkatervében foglalt feladatok számbavétele</i> Békéscsaba, 1977. március 4.	304
56. <i>A Békési Városi Művelődési Központ igazgatójának módszertani beszámolója</i> Békéscsaba, 1977. szeptember 2.	310
57. <i>Beszámoló a Békés megyében élő cigány lakosság helyzetéről</i> Békéscsaba, 1978. március 31.	324
58. <i>A Békés Megyei Művelődési Központ beszámolója a cigányüggyel kapcsolatos tevékenységről</i> Békéscsaba, 1978. október 11.	340
59/a <i>Elek nagyközség tanácselnökének beszámolója a cigány népesség helyzetéről</i> Elek, 1978. október 16.	341
59/b <i>Összefoglaló a Szarvason élő cigányok helyzetéről</i> Szarvas, 1978. október 16.	343
59/c <i>A végegyházi vb-titkár tájékoztatója a helybeli cigány lakosságról</i> Végegyháza, 1978. október 16.	345
60. <i>Beszámoló a Mezőkovácsházi járásban élő cigány lakosság élet- és munkakörülményeiről</i> Mezőkovácsháza, 1980. augusztus 12.	346

61. Beszámoló a Békés megyei cigány lakosság élet- és munkakörülményeiről	
Békéscsaba, 1981. október 1.	360
62. Tájékoztató a Szeghalmi járásban élő cigány lakosság helyzetének változásáról a Békés Megyei Tanács V.B. Cigányügyi Koordinációs Bizottságának 1982. októberi ülésére	
Szeghalom, 1982. szeptember 29.	386
63. Tájékoztató a Gyulai járásban élő cigány lakosság helyzetének változásáról	
Gyula, 1983. március 1.	390
64. Jelentés a Békés megyében élő cigány lakosság élet- és munkakörülményeinek javítása érdekében hozott korábbi határozatok végrehajtásáról	
Békéscsaba, 1986. január 2.	400
65/a A cigányügyi koordinációs bizottság a telepek felszámolásáról	
Békéscsaba, 1987. március 17.	424
65/b Tájékoztató a szociális követelményeknek meg nem felelő lakótelep felszámolásának állásáról Orosháza városban	
Orosháza, 1987. szeptember 15.	425
65/c A szociális követelményeknek meg nem felelő lakótelep felszámolásának állása Szarvas városban	
Szarvas, 1987. október hó	426
65/d A Békés megyében zsúfoltan és rossz műszaki állagú lakóházban élő cigány családok száma	
Békéscsaba, 1987. október hó.	428
RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE	429

A Békés megyei cigányság történetéről

Békés megye XVIII. századi újratelepülése során magyarok, szlovákok, németek és románok mellett kisebb számban cigányok is érkeztek a fokozatosan benépesülő mezővárosokba és falvakba. Jelenlétükről többféle forrás tanúskodik, történetükről mégis keveset tudunk. A megyetörténeti és községtörténeti monográfiák szerzői többnyire csak röviden említik a helyi cigányság múltjának egy-egy mozzanatát. Valamivel gazdagabb a Békés megye cigányságának néprajzát feltáró irodalom. Szisztematikus gyűjtésre azonban e területen is csak az 1952-től haláláig (1962) Gyulán élő Erdős Kamill vállalkozott. Sajnálatosan korán lezárult életművének nyilvánossá tételéről a gyulai, illetve a Békés Megyei Múzeum gondoskodott.¹ A gyulai múzeum egykori igazgatója, Bencsik János a cigánykutatások folytatására is vállalkozott,² de az Erdős Kamilléhoz hasonló mélységű újabb kutatás nem indult. Nem túlzás azt mondani, hogy Békés megye jól feltárt történetének egyik fehér foltja az itt élő cigányság múltja. E fehér folt eltüntetését – legalábbis terjedelmének csökkentését – szeretné elérni levéltárunk a Békés megyei cigányság történetét bemutató forráskiadvány közzétételével.

A források gyűjtésének kezdeményezője Hevesi József, a Békés Megyei Cigányügyi Koordinációs Bizottság titkára volt. Az 1990-es évektől fogva levéltárunk több munkatársa (Danczikné Mezei Magdolna, Némedi András, Kereskényiné Cseh Edit, Farkas György) is részt vett a cigányság történetével kapcsolatos iratok feltárásában. Nyugalomba vonulása után maga az ötletadó, Hevesi József is bekapcsolódott a megyei tanácsnál keletkezett irategyűttesek áttekintésébe. Az évek alatt felgyülemlt iratokból Kereskényiné Cseh Edit állította össze a kötetben olvasható forrásválogatást, arra törekedve, hogy minden korszak jellegzetes dokumentumait megismerhesse könyvünk olvasója.

★

A török hódoltság utolsó évtizedeiben, és a Rákóczi-szabadságharc idején elnéptelenedett Békés megyei települések újránépesülése az 1710-es években indult, majd az új földesúr, Harruckern János György telepítéseinek köszönhetően az 1720-as években élénkült meg. A Békésbe (vissza)települő magyarok

¹ *Erdős Kamill: A Békés megyei cigányok és cigánydialektusok Magyarországon.* Szerk. Bencsik János. Gyula, 1979. 87 p. Erdős Kamill cigánytanulmányai. Szerk. Vékerti József. Békéscsaba, 1989. 265 p. Erdős Kamill és a hazai romológia. Szerk. Bencsik János. Gyula, 2002. 142 p.

² *Bencsik János: A teknővájó cigányok.* Gyula, 1984. sz. n. Uő.: A cigányok változó jelenünkben. Gyula, 1982. 36 p. Bencsik János az Erkel Múzeum keretein belül külön Cigány Archívumot is felállított.

mellé a földesúr szervezett telepítés keretében szlovákokat és németeket hívott. Az elnéptelenedett alföldi területek jelenős szívóhatást gyakoroltak a népes felvidéki megyék lakosságára. Békésben, ha elvadult állapotban is, de korlátlanul rendelkezésre állt a föld, a földesúr, hogy gyarapítsa jobbágynak számát, bizonyos időre adómentességet, házépítéshez fát, inség idején támogatást is adott. A letelepülő jobbágyok egy része megszabadult a röghöz kötöttségtől s szabadmenetelűvé vált. A jelentős számban ide települt protestánsok számára nagy vonzerőt jelentett a vallási türelem.

Békés megye újratelepülése egybeesett azzal a nagy cigány bevándorlási hullámmal, amely Erdély, a román fejedelemségek, illetve dél felől újabb és újabb vándorló cigány csoportokat (kompániákat) hozott az országba. A XVIII. század elején megszorodtak a vándorló cigányokkal kapcsolatos helytartótanácsi leiratok. A Helytartótanács rendeleteivel az Erdélyből nyugat felé irányuló vándorlást akarta megakadályozni, a megyéket a vándorló csoportok állandó lakhelyre telepítésére szólította fel. Ugyanezen rendeletek a közbiztonság megrendüléséről tanúskodnak. Valószínű, hogy Békés megyébe is ekkor érkeztek az első számottevőbb cigány csoportok. Először 1703-ban említik őket, 1731-ben egy csoportjuk a gyulai uradalomban egy cigányvajda vezetése alatt élt.³ 1758-ban a közrend védelmére hivatkozva Békés megye is hozott határozatot a kóborló cigányok megrendszabályozására. A vándorlást nehezítendő, megtiltotta számukra a lótaratást.⁴ A hasonló típusú iratok előfordulásának gyakoriságából, s még inkább az 1760-as években végrehajtott összeírásokhoz fűzött megjegyzésekből mégis arra következtethetünk, hogy a vándorló cigányok és a letelepült jobbágyok kultúrájának különbözősége nem keltett nagyobb konfliktusokat. Valószínű, hogy az 1750-es–1760-as évekig mozgásban lévő Békés megyei népeségben a cigány csoportok megjelenése nem okozott nagyobb feszültséget. Az 1768-as összeírás foglalkozásstatisztikai adataiból pedig arra lehet következtetni, hogy a letelepülő, első házaikat, gazdasági épületeiket építő jobbágyok között a kovácsok s más fémművesek meg is találták a maguk piacát.

Átfogó képet a megye cigány lakosságáról először az uralkodói rendelet nyomán végrehajtott 1768-as összeírásból kapunk. Mária Terézia vonatkozó rendelete az összeírást illetően a következő utasítást adta: „... az összes vármegyéknek, városoknak és kerületeknek elrendeltük, a következő február hó végéig az összes cigány családokat, feltüntetve feleségeiket, gyermekeiket, azok nemét és korát, úgyszintén, ha valami mesterséget űznek, vallásukat, a valóságnak megfelelő módon írják össze, úgy, hogy a távollevőket és az idegeneket is személy szerint tüntessék fel, név szerint megjelölván azt is, hogy kinél miért tartózkodnak”.⁵ Az uralkodó és az illetékes kormányzati szervek az országban élő cigányság számbavételével párhuzamosan kísérletet tettek a cigányság letelepítésére, és az ország jobbágy népességébe való beolvasztására. A cigányság meg-

³ *Implom József*: Olvasókönyv Békés megye történetéhez II. 1694–1848. 66. p.

⁴ BéML IV. A. 1. Békés Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai 59/1758.

⁵ A Magyarországi cigánykérdés dokumentumokban 1422–1985. Bp., 1986. 84. p.

rendszabályozását célzó, egymást követő rendelkezésektől a közbiztonság növelését és az adózó népesség számának gyarapodását remélték.

A Békés megyében járasonként végrehajtott összeírás során 17 településen regisztráltak cigány lakosságot. Összesen 508 személyt írtak össze, 102 háztartásban.⁶ Voltak kisebb falvak, ahol mindössze két család élt, a legtöbben Békéscsabán telepedtek meg. Itt 16 családfő irányítása alatt összesen 94-en éltek. Nagyon érdekes a foglalkozás szerinti megoszlás: 52 kovácsot írtak össze, közöttük voltak olyanok is, akik más mesterséget is űztek. (A regisztráltak száma éppen száz, azaz az abszolút szám egyben százalékot is jelent.) A kovácsok mellett 8 fémművest, 1 rézöntőt, 1 lakatost, 8 üst-, illetve üst- és szitakészítőt találunk. Ha el is tekintünk a kézművesnek minősítettektől – pedig alighanem közöttük is volt fémműves –, akkor is a családfenntartók 70%-a kovácsként, illetve más fémműves mesterség űzésével kereste a kenyerét. 13 zenész és hegedűs élt a megye településein, számukat növelték azok, akik más mesterség mellett zenéltek. Például négy személyt írtak össze „kovács és zenész”-ként. Mindössze 5 személy élt mezőgazdaságból, közülük 3 mezőgazdasági munkásként. A távol lévők közül többen katonáskodtak a Haller ezredben, kiváltképp Békéscsabán találunk ilyen bejegyzéseket. Figyelemre méltó, hogy mindössze két személynél jegyezték be, hogy mesterség nélküli, s egynél nem jelölték a foglalkozást.

Az összeírók a letelepedett cigány lakosokat vették sorra: a feljegyzések szerint akadt közöttük olyan, akik 27 éve élt Békéscsabán, de elég sokan voltak, akik 10–20 éve telepedtek le a megyében. Szerencsére a Csabai járás összeírói kicsit bőbeszédűbbek voltak, így fontos, vagyonra, társadalmi státusra utaló adatokat is feljegyeztek. Rác Izvánról olvashatjuk, „kovács, három lova van, négy jármos ökre, négy tinója, hat fejőstehene, valamint háza, a lakosokhoz hasonlóan. 26 éve él ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt. A többi lakoshoz hasonlóan adózik”. Ez a bejegyzés alighanem végleges beilleszkedésről tanúskodik. Ha nem is ekkora vagyonnal, de több bejegyzésben olvashatunk lakosokkal egy sorban lévő házról, sőt már arra is akadt példa Gyomán, hogy valakinek magyar felesége volt. A mozgásra utal, hogy mindössze egy éve megtelepedettek is regisztráltak. Összességében megállapíthatjuk, hogy az 1768-as első összeírás megtelepedett és szinte száz százalékig mesterséggel rendelkező családfőket regisztrált. Az, hogy a cigányok száma többnyire arányos a települések lélekszámával, arra utal, hogy ebben az időben mindenütt annyian telepedtek le, vagy próbáltak megtelepedni, amennyien az adott községben megtalálták a megélhetésüket.

Az 1770-es évek elszórt forrásai egyszerre tükrözik a szigorú központi rendeletek szellemiségét, és a kevésbé konfliktusos helyi viszonyokat. 1774-ben a megye békési főszolgabírája elrendelte a 7 és 12 esztendő közötti cigány gyermekek szüleiktől való elvételét, és lakosokhoz helyezését, hogy azoknál „mun-

⁶ BéML IV. A. 1. BékésVármegye Nemesi Közgyűlésének iratai. Közgyűlési ir. 39/1768. L. 2. és 3. dokumentum.

kájukhoz képest istenesen neveltessenek”.⁷ A valósághoz bizonyosan közelebb visz a Helytartótanács hasonló tartalmú, 1777. évi rendeletére adott válasz. Ez a rendelet azt írta elő, hogy minden egy évnél idősebb cigány gyermeket jó módú parasztgazdákhöz adjanak, s az apa egy garast fizessen a gyermek ellátásáért naponként. A 12 éven felülieket pedig mesterségre vagy földművelésre kívánták szorítani. Békés megye a következőképpen válaszolt: „Itt kóborló cigányok, kikre e rendeletet alkalmazni kellene, nincsenek, mert a cigányok itt, éppen úgy, mint a többi nemzetbeliek, a megyének állandó lakosai, s saját házzal is ellátott lakásaik vannak, mégpedig nem a falukon kívül, hanem a többi lakosok lakházai közt.”⁸ A gyermekek elvételéből, az ellátásuk kapcsán keletkezett vitákból eredő konfliktusokra utaló források nem bukkantak elő. Kötetünkben egy ilyen ügy szerepel: Gerebenits Pál gyulai borbélymester a 11 év óta saját fiaként nevelt cigány gyermek felszabadítása miatt céhtársaival koccant össze. Hogy a gyermek a Helytartótanács rendeletének végrehajtása folytán került-e hozzá, nem tudjuk. A valóság minden bizonnyal úgy állt, hogy a letelepedett lakosok szépen beilleszkedtek a helyi közösségek által kialakított szabályok közé, míg az újra és újra felbukkanó vándorlókat a megye minden módon, ám nem sok eredménnyel próbálta távol tartani. „A sátoros cigányok sehol az egész nemes vármegyében meg nem szenvedtetnek. Akik másunnan jönnek, azonnal kísértessenek vissza a vármegye széléig...” – olvashatjuk még 1816-ban is. Mivel a községi bírónak beígért büntetés ellenére a sátorosok jóval később is rendszeresen feltűntek, a szigorú hangnak nem sok foganatja lehetett.

A II. József halála után keletkezett iratok között a cigánysággal kapcsolatos források megritkulnak. A Mária Terézia uralkodása idején kezdeményezett nagy felmérésekhez hasonló összeírásokra sem került sor. A megye néhány nagyobb településére vonatkozó következő metszetet az 1830-as évek második felében felvett összeírások alapján tudjuk elkészíteni. Az 1836-os békéscsabai összeírások szerint a községnek ekkor 283 cigány lakosa volt.⁹ Ez azt jelenti 68 esztendő alatt megháromszorozódott a településen élő cigányság létszáma. Noha a letelepedés rubrikában leggyakrabban az „itt született”, „Csabán született” bejegyzés olvasható, aligha kétséges, hogy ebben a létszámgyarapodásban rész volt a két összeírás közötti időszakban lezajlott bevándorlásnak is. Az viszont valószínűsíthető, hogy az 1836-ban regisztrált népesség valóban korábban érkezett, és az összeírás idején a községben élők többsége már „tösgyökeres csabainak” tekinthette magát. Az 1836-os névsorban ott találjuk azokat a neveket, amelyeket már az 1768-as összeírásokban is olvashattuk. A csabai közösségnek tehát volt egy rég letelepedett magja. A korábbihoz képest alaposan megváltozott a cigány népesség foglalkozási struktúrája. Míg a XVIII. századi összeírás-

⁷ *Implom* i. m. 67. p.

⁸ *Haan Lajos*: Regesták Békésvármegye közgyűlési jegyzőkönyveiből. In: A Békésvármegyei Régészeti és Művelődéstörténelmi Társulat Évkönyve, XI. köt. 1886. 109–110. p.

⁹ BÉML V. A. 1. Békéscsaba község, ill. mezőváros ir. b/78. doboz. é. és sz. nélkül. L. 13. sz. dokumentum.

ban az iparosok domináltak, addig 1836-ban a foglalkozással rendelkezők – családfők, felnőtt fiúk – 45%-a muzsikus volt. Akadt olyan család, ahol az apa mellett a három nagyobb fiú neve mellett is a muzsikus bejegyzés szerepelt. A muzsikus családok egy-egy fiú gyermekének neve után ebben az összeírásban már felbukkan az „oskolás” minősítés. Egyetlen bejegyzés bővebb: Purtsi János neve mellett azt olvashatjuk, „jó muzsikus”. Egy, száz évvel későbbi, országosan ismert dalok szerzőjeként számon tartott, nevezetes békéscsabai primás őse bukkan szemünk elé ebben a conscriptióban. A zenészek mellett az iparosok aránya továbbra is magas volt, 29-en (31%) űzték a kovácspárt. A nagy többséget fenytést nem szenvedett, jó viseletű lakosnak minősítették. A differenciálódást mutatják a lakáskörülmények, a csabai cigányok között volt házas, házatlan zselér; ebben az összeírásban nagy számban regisztráltak putrikat. A XIX. század első felének békéscsabai viszonyairól személyes emlékekkel rendelkező Haan Lajos a Békés megye történetéről szóló munkájában a következő megjegyzést tette. „...a mi cigányaink nem amolyan falu végére teremtett cigányok, sőt vannak a falukban bent rendes lakházaik, péld. Csabán, sőt szántó földjeik is”.¹⁰ Hogy egy-egy lakhelyen mennyien laktak, nem tudjuk pontosan. Ha az összeírt családfőket tekintjük, egy család 5,1 főből állt, de valószínűsíthető, többen is laktak egy-egy házban, illetve putriban.

29 évvel később Békéscsabán 92 családfőt írtak össze, a családtagok rovatban 350 fő szerepel.¹¹ A foglalkozási összetétel nem változott, a különféle kézművesek mellett a keresők legnagyobb része, 48%, muzsikus volt. Köztük Purtsi Jánosné személyében akadt egy „muzsikusnő” is. Noha a név az előzőtől eltérően van leírva, ő is a már említett neves familia tagja volt. Az 1865-ös összeírás szerint Csaba valamennyi cigány lakosa „kifogástalan” minősítést kapott magaviseletére.

A békéscsabaihoz hasonló képet mutat az 1838-as magyargyulai összeírás is.¹² A cigány lakosság száma 217, a növekedés 1768-hoz képest négyeszeres. A magyargyulai összeírás az előzőnél jobban dokumentálja, hogy az 1800-as években is folyamatos volt a betelepülés. A legkorábbi betelepülési dátumok az 1790-es évekből valók, de ezek mellett elég sok az „emlékezeten felüli”, vagyis korábbi megtelepülésre utaló bejegyzés is. A nevek itt is egyértelműen mutatják, hogy a magyargyulai cigány közösségnek a csabaihoz hasonlóan volt egy megtelepedett magja, amely a XVIII. század végén, a XIX. század elején folyamatosan gyarapodott. A cigányok a mai Újváros helyén laktak. A város 1858-ban megjelent monográfiájának szerzője, Mogyoróssy János írta, hogy a „...hajdan ott lakott cigányokról még most is azok városának [Cigányvárosnak] nevezhetne...”¹³ A gyulaiak között is a zenészek, kézművesek, főként kovácsok voltak túlsúlyban. Jellegzetes foglalkozás a vályogvető, sározó, tapasztó is. Néprajzi szem-

¹⁰ Haan Lajos: Békés vármegye hajdana. Pest, 1870. 57. p.

¹¹ BÉML IV. B. 265. A Csabai járás főszolgabírája ir. 1243/1865.

¹² BÉML V. A. 101. Magyargyula város tanácsának ir. 1096/1838. Ö. 237. L. 15. sz. dokumentum

¹³ Mogyoróssy János: Gyula hajdan és most. Gyula, 1858. 108–109. p.

pontból lenne érdekes, hogy vajon mi rejlett a többször fenyített, varázslónak minősített házaspár tevékenysége mögött. A magyargyulaiak között is feltűnnek az első „oskolások”. Lakásviszonyaik szerint vannak közöttük házas zsellérek, de a többség házatlan zsellér. A cigány lakosok zöme jó viseletűnek minősítettet, de akadtak kóborgók, részegesek, garázdák. Tíz évvel később a magyargyulai cigányok összeírásában 225 fő szerepelt, a családfők és felnőtt fiaik közül (56 személy) 45% zenész volt, 23% kovácsként, 13% kolompárként szerezte jövedelmét.¹⁴ A „paraszt” bejegyzés két személy neve mellett szerepelt. A zenészekkel a kiemelkedő történelmi pillanatokban is számoltak: 1848-ban a megye a muzsikusokat kötelezte, hogy kísérik el Békés nemzetőreit táborozásukra.

1838-ban Orosházán 122 cigány lakost írtak össze.¹⁵ Mint Békéscsabán, 1768-hoz képest háromszoros a létszám emelkedése. Ebben az összeírásban nincsenek külön, származási helyre utaló bejegyzések, viszont a táblázat alatt olvashatunk egy érdekes mondatot: „Az itteni összve írásba foglalt cigányoknak Orosházán történt letelepedések valóságos ideje nem tudatik, hanem gyanítani lehet, hogy 1768. év körül [ekintete]s Arad megyéből szivárogtak által.”¹⁶ A Mária Terezia idején született felmérésekből tudjuk, hogy az említett évben már 41-en Orosházán laktak. Az Erdély felől való betelepedés egybevág más forrásokból szerzett ismereteinkkel. Ugyanakkor az, hogy az eredet az összeírók szemé előtt ködbe veszett, arra utal, hogy az orosházi közösség zártabb volt, s ekkor kívülről nem gyarapodott. Erre utalnak az ismétlődő azonos családnevek is. A foglalkozás szerinti összetétel hasonló a csabaihoz és gyulaihoz: a „hangász”-ok aránya 53%, a kovácsoké 26%, a kolompároké 15. A lakosok 39%-a volt házas zsellér, 61% pedig házatlan. A község előjárói a magaviseletre is tettek utalást: „Egyiberánt oly bűnös tettekkel közülük egyik sincs megróva, mely végett büntető tek[intetes] törvényszék ítélete által büntetett volna.”¹⁷ E megjegyzésből is arra következtethetünk, hogy az Orosházán élő cigányokhoz ebben az időszakban nemigen csatlakoztak új jövevények, hiszen a konfliktusok leggyakoribbak a frissen betelepültek és a helyi lakosság között voltak.

A következő, sajnos elég szűkszavú, orosházi adatsorunk 1865-ből való.¹⁸ 27 év alatt a cigányság száma 235 főre emelkedett, ez 92 százalékos növekedést jelent. A névsor arra utal, hogy ebben az időszakban számos új család telepedett meg a községben. A foglalkozási struktúra alig változott: a „hangászok” aránya 58%, a kovácsoké 9%, de mellettük 18% a fűrókészítőké. Újdonság, hogy ebben az összeírásban először bukkan fel két kocsmáros.

Az összeírások tanúsága szerint a XVIII. század második felére Békés megye

¹⁴ BÉML V. A. 101. Magyargyula város tanácsának ir. 1352/1847. Az összeírásról bővebben: Dankó Imre: Adalékok a gyulai cigányság életéhez. In: Jelentés a gyulai Erkel Ferenc Múzeum 1962. évi munkájáról. Összeáll. uő.: Gyula, 1962. 13–26. p.

¹⁵ BÉML Kigyűjtött feudális kori összeírások Ö. 89. L. 16. sz. dokumentum.

¹⁶ Uo.

¹⁷ Uo.

¹⁸ BÉML V. B. 329. Orosháza nagyközség ir. b. 1179/1865. L. 21. sz. dokumentum.

mezővárosainak és községeinek többségében megtelepedett egy-egy kisebb-nagyobb cigány közösség. Többségük kézművesként, főként fémipari munkákból tartotta fenn magát és családját. Erre a fajta szaktudásra az újranepezülő településeken szükség is volt. A XIX. század első felére a folyamatos betelepülések következtében a mezővárosokban megháromszorozódott, sőt megnégyesződött számuk. Egy jó részük továbbra is kézműves munkát végzett, de a nagyobb helyeken igen népes muzsikusközösségek alakultak ki. A felekezeti vegyes – katolikus, református, görögkeleti – népesség nagyobb konfliktusok nélkül illeszkedett be a békési települések társadalmába. Erről tanúskodnak az összeírások mellett a kisebb helységekről tudósító szolgabírói jelentések is. Szeghalomról például 1865-ben a következő jelentést küldték a főispánnak: „... az e járásban lakozó cigányok, kevésbé kóborgó hajlamuk lévén, kevés kivétellel itteni állandó lakással bírnak, s általában téglavályogvetéssel, tapasztással, zenéléssel foglalkozván, a munkás foglalkozás ilyen nemeiben rendes élelmi kéréssel tartják fenn magukat s családjaikat...”¹⁹ A cigány népesség folyamatos gyarapodása mellett feltételezhetünk bizonyos csökkenést is. Az 1768-as összeírásokban szereplő, a lakosokkal egy sorban lakó, állatvagyonnal rendelkező, a jobbágysággal azonosan adózók többsége valószínűleg felszívódott az egyes települések többségi lakosságába.

1867 után a liberális állam kevesebb figyelmet szentelt a cigányságnak, így forrásaink is megcsappannak. A közigazgatásnak alkalmi és helyi kérdések mellett a vándor cigányok letelepítése okozott gondot. Ez a kérdés a törvényhozásban is felmerült.²⁰ Mint a közölt dokumentumok mutatják, Békés megye is sürgette a kóborló cigányok letelepítését. Az ez ügyben hozott, az első világháború alatt fokozatosan szigorodó rendelkezéseket a megyében is végrehajtották. Mivel a cigányság nagyobb része rég letelepedett, nagyobb megrázkódást jelentő akciókra nem került sor.

A népességet korábban nyilvántartó megyei és községi összeíróbiztosok helyét a dualizmus idején a Központi Statisztikai Hivatal vette át. A magyarországi cigányság történetét tárgyaló irodalomban sokoldalúan elemzett 1893-as magyarországi cigány népesség-összeírás szerint a történeti Békés megyének 2510 cigány lakosa volt. Ez a megye össznépességének 1%-át jelentette. Az egykori Csanád megyéből Békés megyéhez csatolt Battonyai és Mezőkovács-házi járásban az 1893 összeírás során 548 fős cigány népességet írtak össze. A két járásban az arány az előzőhöz hasonlóan 1%. Az Arad megyéből Békéshez került Eleki járásban 359 főt (1,3%) regisztráltak. A ma ugyancsak Békés megyéhez tartozó Sarkadon 153 fő (1,86%) volt a cigányság lélekszáma. A történeti Békés megyében ekkor Szarvason 421 (1,73%), Békéscsabán 307 (0,90%), Békésen 238 (0,95%), Tótkomlóson 210 (2,18%), Mezőberényben 169 (1,36%), Szeghalmon 167 (1,87%), Gyulán 164 (0,82%), Orosházán 159 (0,80%), Endrődön 150 (1,38%), Vésztőn 102 (1,35%) fő volt a cigányság létszáma. A

¹⁹ BéML IV. B. 252. Békés vármegye főispánjának ir. 34/1866. L. 22/a sz. dokumentum.

²⁰ L. A Magyarországi cigánykérdés dokumentumokban 165–178. p.

felsorolt 10 településen élt a történeti Békés megye cigány lakosságának 83%-a. Az egykor Csanád megyei települések közül Battonyán volt az átlagosnál magasabb a cigányság aránya: 1,87% –225 fő.²¹

Békés megye cigány lakóinak 58,7%-a házban, 34,7%-a putriban, 6,6%-a pedig sátorban lakott. A házzal rendelkezők elsöprő többsége az állandóan megtelepedettek közül került ki. A letelepedettekből sokan laktak putriban, a vándorcigányok többsége viszont továbbra is sátorban élt. A cigány népesség-számlálás idején 155 vándorcigányt regisztráltak Békés megyében, a vándorlók az összeírtak 6,2%-át tették ki. A foglalkozást tekintve továbbra is a zenészek voltak legtöbben, összesen 416-an, 102 kereső lókereskedésből élt, az utóbbiak közel egyharmada a vándorcigányok közül került ki. Népes foglalkozási kategória volt a „tapasztó és sármunkás” (87 fő), a vályogvetők 36-an voltak. 155-en napszámos munkából éltek. A rengeteg kovácsból mindössze 9 maradt, lakatos is csak egyet regisztráltak. Bádigosok, fúrókészítők, kolompárok is dolgoztak még, de nem nagy számban (17–9–5). A keresőképes nők nagy többsége a háztartásban volt regisztrálva (368), de sokan szereztek közülük némi jövedelmet meszelő készíttéssel (104), napszámos munkával (86). A vándorcigányok asszonyai között nagy számban találtak rostásokat (28). A Békés megyében letelepedett cigányságról a statisztikai adatokon túlmenő, nyelvi megoszlásukat, eredetüket feltáró kutatásokat Erdős Kamill végzett.²²

A XIX. század vége felé jól láthatóan megindult a cigányság további differenciálódása. A helyi társadalom csúcsán a zenészek állottak. A legismertebbek és legkedveltebbek a mulatni, bálozni szerető dualizmuskori társadalom megbecsült figurái voltak. Az 1880-as–90-es években a gyulai kaszinó, a polgári kör rendezvényeit minősítette az, hogy ott a legtöbbre taksált Rácz Jancsi, Kóka Jóska bandája, vagy esetleg egy kevésbé elismert primás együttese játszott. Amikor a két rivális primás zenekara egy Erkel Ferenc részvételével fémjelzett szegedi fellépés alkalmával együtt szerepelt, az a helyi sajtó hasábjain megjelenő eseménynek számított.²³ Kereskedő, iparos családok számára is kínált lehetőségeket a dualizmus kora, ám ezekben az évtizedekben a cigányság életében egy jelentős, negatív előjelű változás indult el: a gyáripari tömegtermelés fokozatosan szűkítette a hagyományos cigány kézműves mesterek portékáinak piacát. A tradicionális békési paraszti világban ez a változás kezdetben lassan haladt, de mégis eljött az az idő, amikor bizonyos edényeket már nem javítottak, hanem újat vásároltak helyette. Mivel a cigányság iskoláztatása a magyarországi népesség átlagától messze elmaradt, az iparosodás által kínált munkalehetőségekből nagyon kevés jutott a nekik. Az iskoláztatás súlyos hiányosságairól képet ad dokumentumkötetünk 1957-es körképe. Ebben a korszakban alakultak ki a többnyire a települések legkevésbé használható, vízjárásos szélső területein fek-

²¹ Adatok: *Kertesi Gábor–Kézdi Gábor: A cigány népesség Magyarországon : Dokumentáció és adattár.* Bp., 1998. 260–262., 274–275. p.

²² Erdős Kamill cigánytanulmányai i. m. 11–56.

²³ Válogatás Kóhn Dávid írásaiból. Szerk. Erdész Ádám. Gyula, 2004. 42–43. p.

vő telepek is. Az itt uralkodó viszonyokba betekintést engednek az első világháború után keletkezett vésztői, mezőberényi dokumentumok.

A két háború között is érvényesült az előbb jelzett kettősség. A kötetünkbe gyűjtött dokumentumok egy része azt mutatja, hogy a zenészek országos érdekvédelmi szerv kereteiben megteremtették a maguk érdekérvényesítő egyesületeit. A korabeli újságokból, narratív forrásokból tudjuk, hogy megbecsült tagjai voltak a kisvárosi társadalomnak. A telepek világát a már említett dokumentumok idézik, de a kötetünkben olvasható 1957-es megyei felmérés is mutatja, hogy milyen nyomorúságos viszonyok uralkodtak a városszéli cigányrészekben. Forrásaink alátámasztják Kemény István megállapítását: a két világháború között a cigányság hagyományos kézműipari termékei a nagyipari áruk miatt korábban is jobban kiszorultak a piacról. Sokak számára a mezőgazdasági alkalmi munka lett a megélhetés egyetlen forrása.

Az 1941-es népszámlálás szerint a történeti Békés megye cigány lakosságának száma 3864 fő volt, ez a szám a lakosság 1,14%-át jelentette. A gyarapodás az 1893-as összeíráshoz képest 54%-os. Békéscsabának 250, Gyulának 200 cigány lakosa volt. A megye járásai közül legtöbben, 837-en (1,68%) a Szarvasi járásban éltek. A háború után Békés megyéhez kerülő Battonyai, Eleki, Mezőkovácsházi járásban a népszámlálás során 866 cigány lakost regisztráltak. Arányt tekintve az Eleki járás Békés megye mögött maradt, míg a két egykori Csanád megyei járás hasonlított Békés megyére.²⁴ Ez a népesség teljes egészében a letelepedettek közé tartozott. Az ugyanezen időben a kőborcigányok felkutatására tartott cigányrazziák rendre eredménytelenül végződtek. 1942-ben a vármegye alispánja a következő jelentést tette: „A május 19-i kőborcigány-razzia teljesen eredménytelen maradt, ugyanilyen eredménnyel jártak a múlt 1941. és 1940. években, évenként két ízben is megtartott razzsiák... Békés vármegyében már évekre visszamenőleg sohasem volt a cigányrazziáknak gyakorlati értelme... kőborcigányok a vármegyében nincsenek.”²⁵

Az 1940-es években keletkezett dokumentumok tükrözik azt a folyamatot, amely fokozatosan vezetett a cigányság jogfosztásához. A kötetünkben közölt, 1944. szeptemberében kelt, katonai munkásszázadok felállítására vonatkozó rendelet az utolsók egyike volt ezek sorában. A front közeledtével a végrehajtására már nem került sor. A megyében zajló harci cselekmények idején viszont történt olyan megdöbbentő vérengzés, amely aligha magyarázható a korábbi évek jogfosztó intézkedési nélkül. Békés megye helytörténeti irodalmában nem ismeretlen az 1944 október 20-án történt dobozi tömeges kivégzés.²⁶ Az első páncélos hadosztály felderítő és kémelhárító részlegénél szolgáló katonának csendőrökkel kiegészülve az általuk elfogott csoportból kiválasztották a cigányokat, és a községi temetőben a többiektől elkülönített húsz elfogottat

²⁴ Kertesi-Kézdi i. m. 286–287. p.

²⁵ Karsai László: A cigánykérdés Magyarországon 1919–1945. Bp., 1992. 65.

²⁶ Balogh Imre: Adalékok Doboz község felszabadulásának történetéhez. *Békési Élet*, 1970. 1. sz. 119–125. p.

kivégezték. A bűncselekmény ügyében 1956 júliusában hoztak ítéletet. Köteünkben a cselekmény lefolyását rekonstruáló ítélet szövegét közöljük.

Az új korszak a cigányság számára felemásan kezdődött. A végletek egyik pólusán a Dobozi Nemzeti Bizottság javaslata áll: a Kommunista Párt kezdeményezte, hogy a nyilasokkal együtt gettóba gyűjtött cigányokat mezőgazdasági munkára rendeljék ki. A másik pólust a mezőberényi önkormányzat cigánytelepek felszámolását szorgalmazó 1946-os határozata jelentette. A lényegét tekintve hosszú ideig nem történt semmi változás. 1957-ben egy, Munkaügyi Minisztérium által elindított országos felmérés jelezte, hogy valami mozdul, s a politika látóterébe a cigányság is bekerül. A megyei tanácsok által irányított, településenként végrehajtott felmérés megrendelői a cigányság lélekszámáról, lakosságon belüli arányáról, társadalmi, gazdasági, kulturális és egészségügyi helyzetéről, a foglalkoztatási viszonyokról akartak minél pontosabb képet kapni. Szerencsére a Békés megyei adatfelmérés anyaga megmaradt, s noha a jelentések eltérő színvonalúak, mégis különleges forrásértékű dokumentumai a Békés megyei cigányság történetének. A községi jelentések igen szomorú képet mutatnak: a települések cigány lakóinak zöme a faluszéli telepeken álló putrikban lakott. Az összefoglaló jelentés szerint: „A cigányság közül 4–5% lehet azoknak a száma, akik olyan lakásban laknak, hogy elfogadható, de csak részben. A cigányság 94%-a a falun kívül cigány településeken, cigány nyelven úgynevezett putrikban (kunyhóban) laknak. Egy ilyen putriban 8–10 cigány is lakik...”²⁷ Az összefoglaló szerzője az idősebbek között 75%-ra, a fiatalabbak között 25%-ra tette az analfabéták arányát. A községi jelentések többsége is kiemelte, hogy az iskolát megkezdő gyerekek között milyen nagy a lemorzsolódás. Sokat mondó adat az is, hogy az egész megyében mindössze 36 értelmiségi, illetve szakmunkás kategóriába sorolható személyt találtak. A felmérés más adatsorai sem voltak biztatóbbak: a hagyományos mesterségek művelői, a zenészeket leszámítva, jószerivel eltűntek. Leginkább az állami gazdaságokban találták meg a helyüket a munkaképes korú férfiak.

Az 1957-es felmérés a Magyar Szocialista Munkáspárt cigánypolitikáját megalapozó első lépés volt. Ennek nyomán születet meg az MSZMP KB Politikai Bizottságának 1961. június 20-i határozata, amely a magyarországi cigányság határozott integrálását célozta meg.²⁸ Az elkövetkező évek cigánypolitikáját alapvetően meghatározta az, hogy az 1961-es döntés elvi alapja az volt, a cigányság „bizonyos néprajzi sajátossága ellenére sem alkot nemzetiségi csoportot”. A cigánysággal kapcsolatos politika megformálói a lakásviszonyok gyökeres javításával, az iskoláztatással, az érintettek mind teljesebb munkába állításával a cigányság társadalmi asszimilációját tűzték ki célul. Párhuzamosan megkezdődött a többségi társadalom cigányság beilleszkedését gátló nézetei elleni küzdelem. Az 1961-ben kialakított cigánypolitika elveit a hetvenes évektől sokan vitatták. A kritikák esszenciáját az 1945 utáni hazai cigánypolitikát vizsgáló

²⁷ BÉML XXIII. 17. A Békés Megyei Tanács V.B. Munkaügyi Oszt. ir. 197/1957. L. 45/e sz. dokumentum.

²⁸ A Magyarországi cigánykérdés dokumentumokban i. m. 240–242. p.

Sághy Erna a következőképpen foglalta össze: „Az 1961-es párthatározat évtizedekre meghatározta a cigányokkal kapcsolatos politikai alapelveket. Hosszú távon megbélyegző hatása volt annak, hogy a cigánysággal kapcsolatban csak negatív meghatározást tartalmaz.”²⁹ A vitázó felek álláspontját és érveit a frissebb szakirodalom pontosan tükrözi. A viták elemzése ezen írásnak nem tárgya, csupán annyit jegyzek meg, a Békés megyei cigányság első számú korabeli kutatója és szószólója, Erdős Kamill magáénak vallotta és határozottan támogatta az 1961-es politikai célkitűzések alapelveit.

A lakást, munkát, iskoláztatást középpontba állító integrációs politika gyakorlatba való átültetésére létrehozták a különböző államigazgatási és társadalmi szervek tevékenységét összehangoló Társadalmi Bizottságot. Egy 1964-es kormányhatározat anyagi alapot teremtett a cigánytelepek felszámolásának megkezdéséhez. Támogatás és kedvezményes hitel kombinációjával évente 800 lakás felépítéséhez biztosítottak fedezetet. Az 1961-es párthatározatot követően a helyi igazgatási szervek is megtették az első lépéseket. A Békés Megyei Tanács 1962. március 15-én fogalmazta meg a megye cigány lakosságának felemelését és társadalmi beilleszkedését célzó tervjavaslatát. A terv készítői igen optimisták voltak: „A cigánykérdés a megyében minden vonatkozásban lényegében 20–25 év alatt a cigány lakosság többségére vonatkozóan megoldható” – olvashatjuk a tervjavaslat első mondatában.³⁰ A tervezet 10–15 évet szánt arra, hogy a cigány lakosság műveltsége elérje a megye lakosságának általános műveltségi szintjét. Célul tűzték ki, hogy 1970-re a cigány gyermekek is a lakosság többi részének arányában végezzék el az általános iskolát. „...a cigány településeket 20 éven belül fel kell számolni” – áll a tervjavaslatban. A dokumentum megfogalmazói láthatóan nem számoltak a reális lehetőségekkel, de tény, hogy a terv gyakorlatba való átültetése megkezdődött. Végrehajtásában részt vettek a megyei tanács egyes osztályai, 1969-ben létrejött a megyei tanács keretében a Cigányügyi Koordinációs Bizottság. Ez a szervezet hangolta össze a különböző szintű igazgatási és társadalmi szervek munkáját, a bizottság jelentős sikereket könyvelhetett el.

Az integrációs program megkezdésekor a megye cigány lakosságának számát 6310 főre tették. A megyei tanács adatgyűjtése szerint 48% volt a munkaképes korú népesség aránya, közülük 22% vállalt állandó munkát, 40% idénymunkából élt, míg 38% egyáltalán nem vállalt munkát.³¹ 1964-ben, a telep-felszámolási akció megindulásakor készített felmérés szerint a megye 26 községében voltak telepek. A nagyjából mély fekvésű, zsúfolt és egészségtelen telepeken 861 épületet, összesen 942 lakást írtak össze. Ezekben élt 4647 ember, azaz 1076 család.³² Ez azt jelentette, hogy elfogadhatatlan, nyomorúságos kö-

²⁹ Sághy Erna: Cigánypolitika Magyarországon 1945–1961. *Regio*, 1999. 1. sz. 32.

³⁰ Békés megye távlati terve a cigánykérdés megoldására. BéML XXIII. 8. A Békés Megyei Tanács V. B. ir. 1962. évi jkv. 132–143. L. 46. sz. dokumentum.

³¹ Jelentés a cigány lakosság általános helyzetéről... BéML XXIII. 8. A Békés Megyei Tanács V. B. ir. Jkv. 1970. L. 50/a sz. dokumentum.

³² Tájékoztató a Békés Megyei Cigányügyi Koordinációs Bizottság munkájáról, 1976. BéML XXIII. 25. A Cigányügyi Koordinációs Bizottság ir. 1977–21–E–0. L. 54. sz. dokumentum

rülmények között élt a cigány lakosság majdnem $\frac{3}{4}$ -e. Az iskoláztatás terén az 1957-es viszonyokhoz képest valamit javult a helyzet, de a 8. osztályt befejező cigány tanulók száma ekkor is nagyon alacsony volt. Tehát a felzárkóztatás ki-mondottan mélyről indult. Az egyes területeken tett lépéseket, a sikereket, ku-darcokat és konfliktusokat pontosan tükrözik kötetünk dokumentumai. Az is-métlődő statisztikai adatfelvételek dokumentálják az előrehaladás ütemét, az eredményeket, a Békés Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának vitáiból pedig képet kapunk az egyes lépések fogadtatásáról, alkalmanként a kisebb-nagyobb konfliktusokról. A könyvünk felét kitevő terjedelmes forrásanyag elemzése kü-lön tanulmányt igényel,³³ e bevezető keretében a '80-as évekre vonatkozó záró metszet elkészítésére szorítkoznak.

Az 1986-os átfogó jelentés szerint Békés megye cigány lakossága elérte a 10 467 főt, ez a szám a megye lakosságának 2,5%-át jelentette.³⁴ Kertesi Gábor és Kézdi Gábor nagy statisztikai munkájában az 1992-es létszámot 12 714-re (3,1%) becsülte. Az 1990-es népszámlálásban 3 825 fő (0,9%) vallotta magát cigánynak, közülük 28,6% mondta magát cigány anyanyelvűnek.³⁵ Figyelem-re méltó adat, hogy 1992-ben Békés megye általános iskolás tanulóinak 5%-a tartozott a cigányok közé.³⁶ Az 1986-os felmérés szerint a megye cigány lakossá-ga – csekély szórványtól eltekintve – 50 településen élt. Arányszámuk legmaga-sabb, 22%, Mezőgyánban volt. 10% fölötti arányszámot regisztráltak Keverme-sen és Geszten. 5 és 10% között volt a cigányság aránya 10 településen. Az állandó munkaviszonnal rendelkezők (3160 fő) 42%-a az iparban, 11%-a az építőiparban, 11%-a a kereskedelemben dolgozott. 22% a mezőgazdaságban találta meg a maga megélhetését. Az állandó munkaviszonnal rendelkezők ará-nya tehát jelentősen megnőtt, ám a kép lényegesen borúsabbá válik, ha hozzá-tesszük, hogy az állandó munkaviszonnal rendelkezők közül csak 14% dolgo-zott szakmunkásként, 30% betanított munkás volt, 56%-ot pedig segédmunká-si státusban alkalmaztak. A rendszerváltozás után éppen az utóbbi kategóriák váltak a legsérülékenyebbé. Az állandó munkával rendelkezők a munkaképes korúak 64%-át tették ki, időszakai munkaviszonyban 14%, alkalmi munkavi-szonyban 7% állt. A munkaképes cigány lakosságnak csak 15%-a nem dolgo-zott, az utóbbiak nagy többsége a nők közül került ki. Hogy ezek milyen magas foglalkoztatási arányok, azt nemcsak az 1960-as adatok, hanem a rendszervál-tozás utáni vizsgálatok is igazolják. Egy 2006-os, Herczeg Tamás által irányított HEFOP-felmérés adatai szerint 2006-ban Békésen a munkaképes korú cigány lakosságból 34% volt rokkant nyugdíjas, 29% tartozott a második legnépesebb kategóriába, a munkanélküliek közé.³⁷

1985-ig, nagyjából vissza nem térítendő támogatásra és kedvezményes

³³ Ugyanezen korszak Baranya megyei cigánypolitikai dokumentumai is megjelentek.

³⁴ Jelentés a Békés megyében élő cigány lakosság élet- és munkakörülményeinek javítása érdekében hozott korábbi határozatok végrehajtásáról. BéML XXIII. 21. A Békés Megyei Tanács ir. Tanácsülési jkv. 1986. 22–50. L. 64. sz. dokumentum.

³⁵ Kertesi–Kézdi i. m. 338–340.

³⁶ Uo. 315.

³⁷ Herczeg Tamás: A cigányság helyzete Békésen. *Bárka*, 2007. 4. 80. p.

hitelre alapozva, sikerült a hatvanas években még kiterjedt telephálózat nagy részét felszámolni. 1985-ben a megyei tanács adatai szerint 285 személy élt „szociális követelményeknek meg nem felelő” lakásokban. Valószínű, hogy ez az adat a valóságosnál kedvezőbb képet mutat, hiszen két évvel később a megyében 205 család otthonát minősítették zsúfoltnak és rossz állapotúnak. Amíg aligha kétséges, a húsz évvel korábbi, induló pozícióhoz képest e téren jelentős előrelépést hozott az integrációs politika. Hogy a munkába állítás, a lakásépítés terén elért eredmények az integráció mélységét nem pontosan tükrözik, azt az iskoláztatás fő adatsora mutatja: az 1980-as évek közepén Békés megyében az összes 14 éves tanuló 86,2%-a végezte el az általános iskola 8. osztályát. Ez az arány a cigányság körében 50,5% volt. Mellesleg ez az országos átlagot jóval meghaladó érték. Ugyanakkor leginkább az iskoláztatás adatai sejtették azt, hogy egy kedvezőtlen munkaerő-piaci fordulat, az integráció támogatására fordítható források csökkenése megállíthatja a hatvanas években elindult folyamatokat, sőt az eredmények egy részét le is morzsolhatja.

Az 1961-ben kezdődött integrációs folyamat összességében sikeresnek minősíthető. Hangsúlyoznunk kell, hogy 30 év – egy emberöltő – történeti mércével mérve rendkívül rövid idő. Ilyen rövid időszak alatt aligha lehet az évszázadok során kialakult gazdasági, társadalmi, civilizációs különbségeket eltüntetni, a generációk alatt mentalitásban rögzült cselekvési mintákat felülírni. A közölt, 80-as években keletkezett forrásokban többször is úgy summáztak, hogy a cigányság mintegy fele beilleszkedett a többségi társadalomba, negyede megtette az első lépéseket, negyede – igen finomított fogalmazással – „keresi a maga útját”. Ezt az összegzést korrektnek tekinthetjük. Békés megye cigány népessége ilyen helyzetben érkezett történelmünk újabb nagy fordulópontjához, a rendszerváltozáshoz. Hogy a kialakult új viszonyok számukra milyen alternatívákat kínálnak, azt egyelőre csak sejteni lehet. Mindenesetre a jelen viszonyai is jobban átláthatóak, ha időről időre „a múlt mélységesen mély kútjába” pillantunk.

*

Végezetül hangsúlyoznunk kell, hogy a kötetben közölt dokumentumok a Békés megyei cigányság történetéről alapvetően egy nézőpontból, a közigazgatás szemszögéből adnak képet. Ez különlegesen fontos forrásegyüttes, de mégis csak egy látásmódot tükröz. A ránk maradt levéltári dokumentumok között válogattunk, arra törekedve, hogy minden korszak jellegzetes, tartalmi szempontból fontos forrásai az olvasó elé kerüljenek. Természetesen a kutatók rendelkezésére álló forrásanyag ennél jóval szélesebb. A közigazgatási dokumentumokból kirajzolódó kép külső szemlélő által kialakított kép. A cigányság történetét teljesebben akkor ismerhetjük meg, ha a külső szemlélő által rajzolt képet és a néprajz, a szociológia s más tudományok, illetve a művészet által feltárt önképet egymásra vetítjük. Forráskiadványunkkal ehhez a munkához, a további kutatáshoz szeretnénk érdemleges segítséget adni.

Erdész Ádám

DOKUMENTUMOK

Békés vármegye közgyűlése a cigányokkal kapcsolatos eljárásokról

Isten minden jókkal áldja Kegyelmeteket Becsületes és Esküdt Uramék!

Recenter¹ Gyulán tartatott generalis gyűlés² alkalmatosságával minemű parancsolatok publikáltattanak,³ azok tenora⁴ szerént kegyelmeteknek is currentáltatik.⁵

Felséges Koronás Apostoli Asszonyunk kegyelmes parancsolata és teljes akarata, hogy a cigányok ezután egyik helységből másikba ne kóboroljanak, hanem akik eddig is megyénkben laktanak akármely Földes Uraság jurisdictioja⁶ alatt, az helységekben letelepedjenek [...], maguknak házakat csináljanak, avagy pedig zsellérséget magoknak válasszanak, és úgy a földesuraságnak s publicumnak⁷ dolgozzanak, s adót fizessenek, emellett a lakosokhoz mind öltözetben, járásban és dologban magukat conformálják⁸, házról-házra koldulni s kéregetni ne járjanak, hanem akinek valami mestersége vagyon, aztat folytassa, akinek pedig nincsen, mezei munkával vagy más dologgal életét táplálja. Az feleségei hosszú ruhával vagy keszkenővel bekötött fejekkel s leeresztett hajjal és betakart lepedőkkel ne járjanak, úgy az gyermekei teljességgel mezítelen ne járjanak, egyéb iránt ha tapasztaltatnak a bírák által, vesszővel vagy korbáccsal intessenek meg, hanem mind maguk, mind gyermekei, oda való lakosok módjára ruházatot viseljenek, az feleségei asszonyi rend szokás szerint főköötöt hordozzanak, és úgy mint a lakosok ez után magukat viseljék, gyermekeiket mesterségre adják. Ugyan azért is mindenféle mesterembereknek a bírák publikálják, hogy ezután a cigány gyermekeket is mesterségre befogadják, parancsolatik, ha pedig valamely cigány a praefigált terminusig⁹ házát nem csinálná, hanem azután is gunyhóban vagy földházban, annyival is inkább sátorban ha lakna, a bírák irremissibiliter¹⁰ az olyatén gunyhót és földházat lerontassák és felgyújtattassák, magát pedig mint lappangót és kóborlót a tömlöcbe küldjék, az hol is mint afféle gátaknak és utaknak csinálására és más közönséges dologra applicaltatik¹¹.

BéML V. 326. b. Mezőberény község iratai. Közigazgatási iratok, currens levelek 1768. Egykorú másolat.

¹ nemrég

² vármegyei közgyűlés

³ közhírré tettettek

⁴ tartalma

⁵ közhírré tettetik

⁶ joghatósága

⁷ közösségnek

⁸ alakítsák

⁹ kijelölt időhatárig

¹⁰ megbocsáthatatlanul

¹¹ alkalmaztatik

A Békési járásban élő cigányok összeírása¹

[...]

[Gyula]Vári községben

Kakas Sándor, református vallású, kovács és zenész. Felesége Drigis Klára, fiai, Sándor négy-, Ferenc három-, András egyéves. Vele együtt lakik kilencéves fivére, továbbá Czigány Ferenc hátrahagyott fiúgyermek, aki szintén Ferenc és kereken 18 éves.

Ladányi György, református, kovács és zenész. Felesége Molnár Mária, akivel törvényes házas, lánya Erzsébet, fél éves.

Kállay Ferenc, katolikus, kovács, felesége Rácz Krisztina és fia Ferenc, aki négy hónapos. Ő tartja el feleségének anyját, Drigis György özvegyét, annak tízéves unokájával együtt.

Ők valamennyien vagyon nélkül élnek tekintetes Andrásy György úr birtokán.

Magyargyula mezővárosban

Farkas László, katolikus, kovács és zenész, Házastársa Gondy Ágnes. Két fiúgyermek van, az első István, öt éves, a második János, másfél éves. Lánya Erzsébet, hét éves.

Kállay Ferenc, katolikus, kovács, felesége Leka Sára, református, fia György, hat éves, lánya Magdolna, 12 éves.

Kalaus András, kálvinista, kovács és zenész, házastársa Vramó Ilona. Két fia van, az első János, 15 éves, a második Ferenc, öt éves. Lányai, Terézia 13 éves, Erzsébet kilenc-, Sára egyéves.

Rácz Márton, katolikus, kovács, házastársa Petru Borbála. Görögkeleti vallású. Fiai, Márton kilenc-, József hét-, Ádám három-, Ferenc két éves. Lányai, Mária nyolc-, Anna négyéves.

Losó János, katolikus, kovács, házastársa Kállay Judit, ugyancsak katolikus. Fia István fél éves, lánya Erzsébet hét éves.

Káli András, katolikus, rézműves, házastársa Rácz Borbála, ugyancsak katolikus. Két lánygyermek van, Ilona 12, Judit három éves. Vele lakik özvegy öreg Mursi Barkóczy, katolikus vallású.

Rácz Mihály, katolikus, kovács, felesége Kalaus Erzsébet. Négy lánya van, Erzsébet kilenc-, Ilona öt-, Mária kettő-, Anna egyéves.

Kállay János, katolikus, kovács, felesége Rácz Erzsébet. Nincsen gyermeke. Vele lakik felesége édesanyja, Vramó Ádám özvegye, és az ő lánya Éva, két éves fiával.

Gulácsy János, katolikus, mesterség nélkül, felesége Rácz Mária, katoli-

kus. Három fiúgyermke van, György 13, Antal 11, János tízéves. Két lánya van, Rozália öt-, Mária kétéves.

Sára nevezetű, Daróczy István özvegye, két fia van, János 20, Imre 17 éves. Kálvinista.

Ők valamennyien a méltóságos báró Harruckern Ferenc uradalmában élnek.

Kétegyháza községben

Kovács János, katolikus, rézműves, házastársa Rácz Ilona, szintén katolikus. Fia Ádám, kétéves.

Oláh György, katolikus, kovács, felesége Rácz Sára, református. Gyermeke nincs.

Zsigmond Péter, református, rézműves, felesége Magyarádi Erzsébet, és fia János, 11 éves.

Milos Fülöp, görögkeleti vallású, kovács, felesége Lapodár Anna, vallása ugyanaz, fia Tódor kétéves, lánya Mária, egyéves.

Milos János, görögkeleti vallású, kovács, felesége Petka nevezetű. Fia Paszkál 12, György hétéves, világtalan. Lánya Ruzsanda hasonlóképpen hétéves és vak.

Ők a méltóságos Andrásy György uradalmában élnek.

Békés mezővárosban

Szoroka János, görögkeleti vallású, fémműves, felesége Sára nevezetű. Egy hétéves, Miklós nevű árvát nevel. A felesége fia Mihály, annak felesége, Samu Katalin. Ugyanennek fia Mihály három-, Péter féléves. Lányai Mária kilenc-, Sára négy-, Judit hétéves. Mindnyájan görögkeleti vallásúak. Valamennyien az előbb említett Szoroka Jánossal élnek egy kenyéren.

Bodoczky János, görögkeleti vallású, fémműves, házastársa Kolompár Judit. Egy kenyéren él velük fiuk, János és annak felesége Bandi Erzsébet, akiknek gyermekei László négyéves, Sára nyolc-, Klára 12 éves.

Bodoczky Péter, katolikus, fémműves, felesége Rácz Katalin, lánya Sára hathetes. Velük él felesége édesanyja, Rácz Miklós özvegye, akinek van egy György nevű 12 éves fia.

Reszelő Rafael, görögkeleti vallású, fémműves, felesége Bangó Klára. Fiai, Péter hét-, Antal hat-, János másfél éves, akik mindnyájan apjuk vallását követik.

Kolompár György, görögkeleti vallású, fémműves, felesége Ádám Éva, akivel hivatalosan is házas. Lánya Katalin, hároméves.

Lakatos András, görögkeleti vallású, lakatos, felesége Mihály Erzsébet. Fiai, Ádám 16, János hároméves. Lányai, Mária 17, Semina nyolc-, Katalin négy-, Mária kétéves. Idős édesanyja is velük egy kenyéren él.

Horváth István, református, kovács, felesége Czinani Sára, ugyanazon vallású. Fiai János kétéves, István éppannyi hetes. Felesége édesapja Czinani János velük egy kenyéren él. Fémműves, görögkeleti vallású, felesége Ilona. Fia Ist-

ván, akinek felesége Body Erzsébet, gyermektelenek. Továbbá lánya a hajadon Katalin, 12 éves.

Horváth András, református, zenész, felesége Bandi Sára, ugyanazon vallású. Fia László, kilencéves, lányai, Mária öt-, Erzsébet hároméves. Mindnyájan apjuk vallását követik.

Rácz Ferenc, református vallású, zenész. Felesége János Mária, ugyanazon vallású.

Doboz községben

Gulácsy Péter, református vallású, kovács. Felesége Szúnyogh Borbála, ugyanazon vallású. Fia Mihály másfél éves. Három lánya van, a legnagyobb Judit, tízéves, a másik, Mária, hétéves, a legkisebb Sára, ötéves. Van egy Drigis János nevű szolgálója, 14 éves, vallása mint az előbbieké.

Seress Ádám, református, zenész. Felesége Priczy Erzsébet, ugyanolyan vallású. Két fia van, az első 16, a második, István, ötéves. Három lánya van, az első Erzsébet, négy-, a második Éva, három- és a harmadik Mária, kétéves. Amellett ott szolgál Megyeri Borbála, akit feleségül szöktetett meg Seress György, a fiútestvér. Református, két gyerekkel. Az egyik Erzsébet, kettő, a másik Sára, féléves.

Körösladány községben

Tata Sámuel, református, kovács, felesége Barkóczy Sára, vallása ugyanaz. Vannak fiai, Sámuel 20, István 18 [éves]. Mindkettő nőtlen zenész. András öt [éves]. Lányai, Mária 16, Klára 13, Erzsébet 12, Katalin hat-, Rebeka egyéves. Egyéb megélhetés hiányában apjukkal egy kenyéren élnek.

Pengő Mihály, református, fémműves. Felesége Bangó Éva, ugyanolyan vallású. Fiai, János hét-, György öt-, András két[éves]. Lányai, Erzsébet 14, Rebeka hat-, Sára hároméves.

Szeghalom községben

Rácz Péter, kálvinista, szitakészítő, felesége Seress Barbara, ugyanolyan vallású. Fia Ádám, annak felesége Hicsár Sára, gyermeke nincs. Lányai Éva 18, Borbála négy-, Zsuzsanna egyéves. Mindegyikük apja vallását követi, megélhetés nélküliek.

Kardos Mihály, református, mesterség nélküli. Felesége Bangó Mária. Gyermektelen. Vele lakik Kutay István zenész, felesége Gubás Barbara. Gyermektelen és megélhetés nélküli.

[Füzes] Gyarmat községben

Barkóczy András, református, kovács. Felesége Sorogjári Judit. Fiai, János 15, Ferenc 13, István kilenc-, Péter négy-, lánya egyévesek.

Rácz Mihály, katolikus, fémműves, felesége Seress Mária. Fia István 13, lányai, Erzsébet nyolc, Sára öt-, Klára egyéves.

Vésztő községben

Bossányi Péter, református, zenész, felesége István Ilona. Fia, Péter négyéves. Teljesen vagyontalan.

Hamza Jónás, református, kovács, felesége Borbála. Fiai, Ferenc 15, György 12, Mihály hét-, lányai, Zsuzsanna 14, Éva nyolc-, Borbála háromévesek. Mindnyájan apjuk vallását követik, kereset nélküliek.

[Körös]Tarcsa községben

Kiss Ferenc, református, zenész, felesége Dányi Sára. Fia, Ferenc egy-, lányai Sára tíz-, Zsuzsanna nyolcévesek. Apjuk vallását követik.

Barkóczy Sámuel nyomorban élő katolikus. Felesége Jónás Sára, református. Fiai, Ferenc hat-, Ádám kettő-, lányai Ilona 17, Katalin kilencévesek.

Seress Mihály, református, mesterség nélküli, felesége Czinczár Judit, férjével azonos vallású. Gyermek és vagyon nélküli.

[...]

Hergécz Imre
esküdt

BéML IV. A. 1. b. Békés Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai. Közgyűlési iratok 39/1768. Kézrel írt tiszttáza. Latin nyelvből fordította: Kereskényiné Cseh Edit.

¹ A cigánykérdés rendezésére Mária Terézia számos intézkedést tett. Ezek egyike volt az 1767. évi, cigányok összeírását és úrbéri szolgálatra kötelezését elrendelő utasítás. A Békés megyei cigányok összeírására a nemesi közgyűlés az 1768. január 20-án, Gyulán tartott ülésén a Helytartótanács nevében utasította a járási szolgabírókat és esküdteket. Az ezt követő rendszeres számbavételek 1773–1785-ig tartottak. A félévente készített összeírások jó része megtalálható a Békés Megyei Levéltár nemesi közgyűlési iratanyagában.

3.

Békéscsaba, 1768. február 4.

A Csabai járásban élő cigányok összeírása

[...]

Orosháza községben

Lukács János, 56 éves, felesége Mária, 40 éves. Két fia van, az egyiket Pascalnak hívják, hároméves, a másikat Györgynek, egyéves. Négy lánya van: 1.

Czveta, 22 éves, Arad megyében, Otlaka helységben Hampo Jánossal házas. 2. Draga nevezetű, 16 éves. 3. Ilona, 10 éves. 4. Mária, hároméves. Hajadonok, [apjukkal] élnek. Vallása görögkeleti, mestersége kovács, szénben kéri a fizetségét. Két lova van, amellet háza. 19 éve a méltóságos báró Harruckern Ferenc uraság joghatósága alatt él.

Stoján Tódor, 42 éves, felesége Mária, 38 éves. Két fia van, az egyik János, 16 éves, a másik Pál, 10 éves. Továbbá lánya, Anna hároméves. Görögkeleti vallású, kovács, két tehene van, amellet két lova és háza. 19 éve él a méltóságos báró uraság joghatósága alatt.

Stoján Péter, 42 éves, felesége Mária, 38 éves, két fia van, az első Demeter, 14 éves, a másik Mihály, 10 éves, továbbá két lánya van, az egyik Mária, 16 éves, hajadon, a másik, Heléna egyéves. Görögkeleti vallású, kovács, két lova van, továbbá egy fejőstehene, amellet háza, a lakosokkal egy sorban. 16 éve él a méltóságos báró uraság joghatósága alatt.

Stoján György, 36 éves, felesége Dorottya, 38 éves, fia, György kétéves. Két lánya van, az egyik Julianna, 12 éves, a második Ilona, hatéves. Kovács, amellet van két lova, és ugyanannyi fejőstehene, a többi lakoséhoz hasonlóan épített háza. 16 éve él ugyanannak a méltóságos báró uraságnak joghatósága alatt.

Lukács Péter, 38 éves, felesége Anna is 38 éves, fia, Mihály 11 éves, ugyancsak van két lánya: Éva 14 éves, a másik, Katalin, hétéves. Vallása görög rítus szerinti, mestersége kovács. Azonkívül van két lova, egy fejőstehene és egy háza, mint a többi lakosnak. 19 éve a méltóságos báró uraság joghatósága alá tartozik.

Lukács Miklós, 28 éves, felesége Mária, 23 éves, két lányuk van: Rozália ötéves, a másik, Mária csecsemő. Eltartja özvegy lánytestvérének két árváját. A nagyobb, Katalin, 17 éves, a másik, Mária, hatéves. Görögkeleti vallású, mestersége kovács. Amellet van két tinója. 19 éve tartozik a méltóságos uraság joghatósága alá.

Lukács György, 23 éves, felesége Zsuzsanna, 21 éves. Továbbá van egy hároméves fia, Pál, és egy lánya, Katalin, aki egyéves. Vallása görögkeleti, mestersége kovács. Kezdetektől fogva ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alá tartozik.

Lukács József, 20 éves, nőtlen, van egy idős, özvegy édesanyja és egy 17 éves, Judit nevű hajadon lánytestvére. Vallása görögkeleti, hegedűs. Kezdetektől fogva ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt tartózkodik.

Pero István, 30 éves, felesége Anna, 28 éves, fia György hároméves, továbbá lánya nyolcéves. Vallása görögkeleti. 16 éve él ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt.

Öcsöd községben

Bere Miklós, 50 éves, felesége Erzsébet, 40 éves, négy fia van, Mihály, feleséges, 23 éves, saját kenyéren él. Miklós, 13 éves, előbbi testvérénél él, Ádám,

10 éves, János, kilencéves, vele élnek. Továbbá három lánya van, Éva hétéves, Katalin ötéves, Zsuzsanna hároméves. Református, kovács. Továbbá háza van a lakosokkal egy sorban, egy fejőstehene, amellet két tinója. 22 éve él a méltóságos uraság joghatósága alatt.

Bere Mihály, 23 éves, felesége Erzsébet, 20 éves, továbbá fiuk Mihály, csecsemő. Lánya Erzsébet kétéves, továbbá Miklós nevű testvére is nála van. Református, hegedűs, amellet háza van, mint a többi lakosnak. 22 éve él ugyanannak a méltóságos uraságnak joghatósága alatt.

Oláh János, 60 éves, felesége Klára, 48 éves. Három fia van. György 28 éves, felesége van Szentandrason. Miklós 15 éves, nőtlen. János tízéves. Két lánya van, Sára 26 éves, felesége Oláh Illésnek, aki mintegy hat éve felajánlkozott a Haller ezredbe, ugyanott van most is. A másik, Zsuzsanna, nyolcéves. Vele élnek. Vallása görögkeleti, kovács, háza van, mint a többi lakosnak. 20 éve ugyanannak a méltóságos uraságnak joghatósága alá tartozik.

Nagy György, 30 éves, felesége Judit, 26 éves. Fia György, egyéves, lánya Judit, hatéves. Református, hegedűs. Földkunyhóban él a kezdetektől fogva az előbb említett méltóságos uraság joghatósága alatt.

Kurucz Ferenc, 50 éves, özvegy, gyermektelen, római katolikus, hegedűs, az előbb említett Nagy György lakója. Kezdetektől fogva ugyanannak a méltóságos uraságnak joghatósága alatt él.

Szarvas mezővárosban

Rác János, 42 éves, felesége Erzsébet, 34 éves. Három lánya van, az egyik Borbála, 16 éves, nemes Csongrád vármegye Vásárhely mezővárosában Oláh Mihály felesége. A másik, Sára, hatéves. A harmadik, Erzsébet, egyéves. Vele (apjuk háztartásában) élnek. Római katolikus, kovács, lakatos és üstkészítő. Amellet háza van, mint a többi lakosnak, két lova, és ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt él.

Lázok Miklós, 56 éves, felesége Sára, 54 éves, mostohafia Rác Miklós, 22 éves, nő. Saját fia tízéves. Vele élnek. Református, kovács. Két lova van, és 16. évét tölti itt ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt.

Rác Miklós, 22 éves, felesége Sára, 20 éves, fia János, hatéves. Két lánya van, Éva négyéves, a másik Sára, csecsemő. Római katolikus vallású, kovács. Kezdetektől fogva ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt él.

Rostás Márton, 40 éves, felesége Ágnes, 30 éves. Két fia van, az egyik Ádám, hatéves, a másik János, csecsemő. Ugyancsak két lánya van, az egyik Judit, 13 éves, a másik, Julianna nyolcéves. Vele [apjuk háztartásában] élnek. Református, szitakészítő. Öreg, Bertalan nevű édesapja 99 éves, és kezdetektől fogva él ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt.

Endrőd községben

Rác István, 65 éves, felesége Rozália, 50 éves. Két fia van, az egyik, András, 26 éves, nőtlen, a Haller ezredben katonáskodik. A másik, István, 17 éves nőtlen, apjukkal egy háztartásban él. Négy lánya van, az első, Erzsébet, 34 éves.

A második, Sára, 20 éves, mindkettő Szarvason él. A harmadik, Anna 36 éves, Berény községben. A negyedik Sz[ent]mártonban van férjnél. Római katolikus vallású, kovács, két lovat tart, és kezdetektől fogva ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt él.

Rácz András, 50 éves, felesége Éva, 48 éves. Két fia van, az egyik, András, 22 éves, házas, apja kenyerén él. A másik, György, 20 éves, szintén házas, saját kenyéren él. Lánya, Rozália, 24 éves a közeli Gyoma községbe ment férjhez. Római katolikus, kovács, és a fent említett uraság joghatósága alatt él itt kezdetektől fogva.

Rácz György, előzőnek fia, 20 éves, felesége Rozália, 22 éves, lánya, Rebe-ka, csecsemő. Római katolikus vallású, az élelmet mezei munkával keresi. Kezdetektől fogva ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt él.

Dani Ádám, 50 éves, felesége Erzsébet, 38 éves. Fia, Ádám, nyolcéves. Hét lánya van. Az első, Rozália, 22 éves, az előbb említett Rácz György felesége. A második, Sára, 20 éves. A harmadik, Erzsébet, 19 éves. A negyedik, Anna 11 éves. Az ötödik, Éva, kilencéves. A hatodik, Ilona két éves, a hetedik, Anna, csecsemő. Római katolikus, hegedűs, és két éve él ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt.

Mocsár András, 20 éves, felesége Sára, 22 éves. Gyermeektelen. Római katolikus vallású, Mezei munkából él, kezdetektől fogva ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt él.

Berky László, 29 éves, felesége Borbála, 28 éves. Két fia van, az egyik András, hét éves, a másik Ádám, két éves. Lánya Éva, Ádám ikertestvére. Római katolikus, kovács, és két éve él ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt.

Gyoma községben

Zsiga István, 52 éves, felesége Katalin, 42 éves. Fia András, 24 éves, önálló kenyérkereső. Két lánya van, az egyik, Borbála, 28 éves, Endrőd községben Berky László felesége. A másik, Sára, 13 éves, hajadon. Vele [apjukkal egy háztartásban] élnek. Római katolikus, kézműves. Két lovat tart, amellet háza van, mint a többi lakosnak. 12 éve él ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt.

Zsiga András, 24 éves, az előbbi fia. Felesége Rozália 24 éves. Gyermeke nincs. Római katolikus, zenész. 12 éve él ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt.

Hancza Péter, 46 éves, felesége Mária, 38 éves. Öt fia van, az első, Mihály, 22 éves, nő, önálló kenyérkereső. A második, István, 17 éves. A harmadik, András, 11 éves, a negyedik, György nyolc, az ötödik, László, csecsemő. Lánya, Mária 14 éves. Vele [apjukkal egy háztartásban] élnek. Református, kovács, 17 éve él házában, amely olyan, mint a többi lakosé, ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt.

Hancza Mihály, 22 éves, felesége Ilona, született magyar, 20 éves. Két lánya van, az első, Sára, három éves, a másik, Katalin, csecsemő. Református, kovács, 17 éve ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt.

Daróczi István, 42 éves, felesége Sára, 30 éves. Három lánya van, az első, Katalin, kilencéves, a második, Sára, öt éves, a harmadik, Julianna, négyéves. Amellett eltartja 20 éves, Péter nevű nőtlen testvérét. Református, kovács, továbbá van egy tehene és háza. 18 éve él ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt.

Rásó Mihály, 50 éves, felesége Mária, 20 éves. Fia, István, 16 éves, nőtlen. Két lánya van, az első, Sára, kilencéves, a második, Erzsébet, hatéves. Református, kézműves, 15 éve saját házában él, ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt.

[Mező]Berény községben

Kolompár János, 36 éves, felesége Erzsébet, 30 éves. Fia, Miklós, két éves, lánya, Katalin, csecsemő. Görögkeleti vallású, üstkészítő. Ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt él a második éve, a többi lakoshoz hasonló házban.

Horváth János, 46 éves, felesége Rozália, 48 éves. Három fia van, az első, János, 27 éves, nő, vele egy kenyéren. A második, József, 14 éves, a harmadik, Imre, 12 éves. Vele [apjukkal egy háztartásban] élnek. Római katolikus, kézműves, kezdetektől fogva ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt él.

Ifjú Horváth János, előbb nevezett fia, 21 éves. Felesége Borbála, 20 éves. Gyermektelen, római katolikus, kézműves, szüleivel együtt lakik.

Rácز István, 44 éves, felesége Anna, 40 éves. Három fia van. Az első, Mihály, 12 éves, a második, János, 11 éves, a harmadik, István, hároméves. Két lánya van, az egyik, Ilona, 12 éves, Mihály ikertestvére, a másik, Katalin, négyéves. Római katolikus, kovács, van két lova. Két éve ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt él itt.

Bogdány Mihály, 25 éves, felesége Mária, 20 éves. Fia, Mihály, hároméves, továbbá leánya, Ilona, csecsemő. Római katolikus, földművelésből él. Hét éve tartózkodik ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt.

Rácз János, 50 éves, felesége Ilona, 26 éves. Két fia van, az első, András kilencéves, a második, Ferenc, két éves. Továbbá lánya, Mária, hét éves. Római katolikus, kovács, tiz éve ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt él.

[Békés]Csaba községben

Kolompár Ádám, 43 éves, felesége Sára, 30 éves. Négy fia van, az első, János, nyolcéves, a második, György, hatéves, a harmadik, Pál, két éves, a negyedik, Gergely, csecsemő. Vele [apjukkal egy háztartásban] élnek. Görögkeleti vallású, üst- és szitakészítő. 17 éve él ugyanazon méltóságos báró uraság joghatósága alatt.

Kolompár János, 33 éves, felesége Erzsébet, 34 éves. Fia, János két éves, lánya, Mária öt éves. Üstkészítő, görögkeleti vallású. 17 éve él itt ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt.

Kolompár Mihály, 34 éves, felesége Klára, 23 éves. Két fia van, az egyik,

Mihály, hatéves, a másik, Péter, két éves. Lánya, Krisztina három éves. Görögkeleti vallású, üst- és szitakészítő. Tíz éve él ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt.

Kolompár Rupert, 28 éves, felesége Klára, 26 éves. Fia, István, két éves. Görögkeleti vallású, üstkészítő. 11 éve él ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt.

Balas György, 32 éves, felesége Klára, 31 éves. Három fia van. Az első, Antal, kilenc éves, a második, István nyolc éves, a harmadik, még csecsemő. Lánya, Klára három éves. Görögkeleti vallású, üst- és szitakészítő. 14 éve él ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt.

Gercso János, másként Kolompár, 22 éves, felesége Erzsébet, (?) éves. Két fia van, az egyik, György, két éves, a másik, Pál, csecsemő. Görögkeleti vallású, üstkészítő. 14 éve él ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt.

Jónás Mária, 30 éves. Férje a 39 éves Kolompár Pál, aki öt éve katonáskodik a Haller ezredben. Három fia van, az első, Péter, 12 éves, a második, József, nyolc éves, a harmadik, Mihály, öt éves. Római katolikus vallású, házat birtokol. 11 éve él ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt.

Rácz Mihály, 56 éves, felesége Sára, 54 éves. Négy fia van. Az első, István, 26 éves, katona a Haller ezredben. A második, Sámuel, 28 éves, nős, szüleivel egy kenyéren él. A harmadik, Mihály, 11 éves. A negyedik, István, hét éves. Őt lánya van. Az egyik, Sára, az előbb említett ezredben szolgáló Oláh Mihály felesége. A második, Erzsébet, a közeli Berény községben Kolompár János felesége. A harmadik, Ágnes, 15 éves, hajadon. A negyedik, Éva, 11 éves, az ötödik, Terézia, öt éves. Római katolikus vallású, kovács, 20 éve él ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt.

Rácz János, 28 éves, felesége Katalin, 26 éves. Három fia van. Az első, Tódor, három éves, a második, Flórián, két éves, a harmadik, Mihály, csecsemő. Görögkeleti vallású, kovács, továbbá háza van, és 16 éve él ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt.

Csapár János, 30 éves, felesége Mária, 26 éves. Fia, Tamás, két éves. Lánya, Erzsébet, három éves. Görögkeleti vallású, földművelésből szerzi élelmét. Az előbb említett Rácz Jánosnál bérlő. 10 éve él ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt.

Rácz György, 50 éves, felesége Ilona, 45 éves. Három fia van. Az első, Mihály, 15 éves. A második, György, 13 éves. A harmadik, Tódor, hét éves. Őt lánya van. Az első, Anna, 24 éves, özvegy. A második, Márta, az ugyanezen nemes megyében fekvő Komlóson Bocskay Tódor felesége. A harmadik, Anna, 11 éves. A negyedik, Medrina, hatéves. Az ötödik, Mária, három éves. Görögkeleti vallású, kovács, háza van, mint a többi lakosnak, két lova, és 26 éve él itt ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt. A többi lakoshoz hasonlóan adózik.

Rácz Zsigmond, 40 éves, felesége Mária, 38 éves. Hét fia van. Az első, József, 28 éves, nős, saját kenyéren él. A második, György, 20 éves, a harmadik, Ádám, 18 éves, a negyedik, Tódor, 13 éves, az ötödik, Péter, tízéves, a hatodik

Mihály, öt éves, a hetedik, Márton, két éves. Lánya, Anna, kilenc éves. Görögkeleti vallású, kovács, két tinója van és háza a lakosokhoz hasonlóan. 26 éve él itt ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt. A többi lakoshoz hasonlóan adózik.

Rácz József, az előbb említett fia, felesége Mária, 26 éves. Fia, János, három éves. Két lánya van, az egyik, Anna, öt éves, a másik, Márta, két éves. Görögkeleti vallású, kovács. Születésétől fogva ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt él a többi lakoséhoz hasonló házban.

Trucz György, 40 éves, felesége Ilona, 39 éves. Öt fia van. Az első, György, 14 éves. A második, Tódor, hét éves. A harmadik, Mihály, öt éves. A negyedik, Antal, három éves. Az ötödik, Márton, csecsemő. Továbbá három lánya van. Az első, Márta, 20 éves. Férje Hop (...) Gergely, aki négy évvel ezelőtt belépett a Haller ezredbe. A második, Anna, kilenc éves, Ilona, 11 éves. Görögkeleti vallású, kovács, van két lova és egy háza a többi lakoshoz hasonlóan. 27 éve él itt ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt. A többi lakoshoz hasonlóan adózik.

Rácz István, 34 éves, felesége Mária, 30 éves. Két fia van. Az első, György, hat éves, a második, Péter, négy éves. Hasonlóképpen két lánya van. Az egyik, Mária, három éves, a másik, Éva, csecsemő. Görögkeleti vallású, kovács, három lova van, négy jármos ökre, négy tinója, hat fejőstehene, valamint háza, a lakosokhoz hasonlóan. 26 éve él ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt. A többi lakoshoz hasonlóan adózik.

Rácz Mihály, 28 éves, felesége Erzsébet, 26 éves. Két fia van. Az egyik, Mihály, négy éves, a másik, József, két éves. Lánya, Erzsébet, öt éves. Római katolikus, kovács, két jármos ökre van, két fejőstehene, háza a lakosokhoz hasonlóan, és 26 éve él ugyanazon méltóságos uraság joghatósága alatt, továbbá adózik.

[Tót]Kömlös községben

Oláh Márton, 48 éves, felesége Sára, 38 éves. Két fia van, az egyik, Márton, házas, 20 éves, távol van, nemes Csanád megyében, apósánál lakik. A másik, József, vele él, nőtlen, 15 éves. Két hajadon lánya van, tudniillik, Rozália 14 éves, Mária nyolc. Görögkeleti vallású, kovács, két lova van, nyolc éve él nevezett községben, nemzeti Rudnyánszky József uraság joghatósága alatt.

Bocskay Mihály, 60 éves, felesége Zsófia, 50 éves. Két nős fia van, a nagyobb, József, 30 éves, saját kenyéren él. A másik, Tódor, 22 éves, nem önálló. Két lánya van. Rozália, Száva Péter felesége helyben, Zsófia, hajadon, 14 éves. Görögkeleti vallású, kovács, két lova van, két fejős tehene, és 20 éve él a községben a nevezett uraság joghatósága alatt.

Bocskay József, felesége Mária, 23 éves. Továbbá két fia van, az egyik, Mihály, öt éves, a másik Péter, egy éves. Görögkeleti vallású, kovács, két lova van. Húsz éve él nevezett községben ugyanazon nevezett uraság joghatósága alatt.

Száva Péter, 34 éves, felesége Rozália. Egy fia van, Karácsony nevezetű, két éves. Továbbá lánya, Mária, hét éves. Görögkeleti vallású, kovács, egy lova van, és két éve él ugyanazon nevezett uraság joghatósága alatt.

Kolompár Balázs, 60 éves, felesége Mária, 50 éves. Három fia van. Az

elsőszülött, Antal nevű, nős, 30 éves. A második, Bán nevű, 15 éves. A harmadik, Pinte nevű, kilencéves. Továbbá két lánya van. Az első, Mária, előbb említett Bocskay József felesége, a másik, Katalin, 12 éves, hajadon, vele él. Görögkeleti vallású, üstkészítő, egy éve él ugyanazon nevezett uraság joghatósága alatt.

[Békés]Sz[ent]andrás községben

Rácz István, 33 éves, felesége Borbála, 30 éves. Két fia van. Az egyik, Mihály, hétéves, a másik, Ferenc, kétéves. Továbbá lánya, Ilona, hároméves. Római katolikus, mezőgazdasági munkákból él, egy éve tartózkodik ugyanazon nevezett uraság joghatósága alatt.

Rácz László, 57 éves, felesége Éva, 60 éves. Két fia van, az egyik, György, 14 éves, a másik, János, 11 éves. Továbbá lánya, Sára, 17 éves, Sárközy Márton felesége. Református, kovács, két lova van, egy éve tartózkodik ugyanazon nevezett uraság joghatósága alatt.

Sárközy Márton, 19 éves, felesége Sára, 17 éves. Továbbá lánya, Rozália, egyéves. Református, kovács, Az előbb említett Rácz Lászlóval, apósával egy kenyéren.

Puko György, 34 éves, felesége Sára, 34 éves. Gyermeke nincs. Római katolikus, zenész. Földkunyhóban él, egy éve ugyanazon nevezett uraság joghatósága alatt.

Nagy István, 48 éves, felesége Sára, 30 éves. Három fia van. Az első, István, 17 éves. A második, Sámuel, nyolcéves. A harmadik, Ferenc, öt éves. Hasonlóképpen három lánya van. Az első, Sára, 14 éves, a második, Erzsébet, hároméves, a harmadik, Katalin, csecsemő. Református, kovács, egy éve tartózkodik ugyanazon nevezett uraság joghatósága alatt.

Szaiko Mihály, 25 éves, felesége Borbála, 17 éves. Gyermeke nincs, református, kovács, továbbá háza van a többi lakoshoz hasonlóan. Két lovat és két tinót tart. Ugyanazon nevezett uraság joghatósága alatt tartózkodik második éve.

Oláh György, 28 éves, felesége Sára, 18 éves. Gyermeke nincs. Görögkeleti vallású, kovács, fent említett Puko György lakója. Egy éve tartózkodik ugyanazon nevezett uraság joghatósága alatt.

Boros György, 46 éves, felesége Éva, 38 éves. Gyermeke nincs. Eltartja felesége testvérét, Balogh Istvánt, aki 18 éves, nőtlen. Református, kovács, amellet van két lova, két fejőstehene, háza a lakosokhoz hasonlóan. 14 éve él itt a nevezett uraság joghatósága alatt.

Tompa Farkas
főszolgabíró

Csefalvai Ferenc
esküdt [...]

BéML IV. A. 1. b. Békés Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai. Közgyűlési iratok 39/1768. Kézzel irt tisztázat. Latin nyelvről fordította: Kereskényiné Cseh Edit.

A megye közli a Helytartótanács utasítását a cigányok ügyében

Isten áldja meg Bírák Uraimék Kegyelmeteket!

[...] Hasonlóképpen Felsőes Királyi Tanács keményen és kemény büntetés alatt parancsolja, hogy az cigányok, ahol T.N. Vármegye által conscribáltattak,¹ egymás mellett felálló házakat, ha eddig nem csináltak, teljességgel nékiek építeni meg ne engedtések, hanem távol, per plateas dispersim,² azért hogy alkalmatosságuk ne légyen mindenkor együtt conversálódni³ henyélni és cigányul beszélni, hanem inkább tanuljanak dolgozni, parasztmunkához szokjanak, nem lopni, hazudozni, varázsolni, cigánykodni, hanem igaz munkájával élni, [...] azonkívül ha az utcában fel s alá fognak járni koldulni, lopni, részegeskedni, veszekedni, az utcában kiabálni, ezért is bírák uraiméknak bizonyos arra való embert rendelni, aki azokra fogjon vigyázni, és ha Felsőes Királyné Asszonyunk kegyes parancsolatját meg nem tartják, vagyis tartani nem akarnak, tehát olyan excessus cigányokat⁴ árestomba⁵ szükséges tenni, [...] erősen meg kell verni és büntetni, nem különben Felsőes Királyi Tanács azt is keményen parancsolja, hogy az cigányoknak gunyhót vagy földházat teljességgel csinálni ne engedtések, arra való nézve bírák uraiméknak invigilandum erit.⁶

E R[egium] Locumtenentiale Consilium⁷ serio⁸ parancsolja, hogy az cigányoknak helységről helysére járni tiltatik, hanem ha valahová bizonyos dologban útja volna, tehát vigyen magának passust,⁹ ahová akar menni, és minemű dologban volna igaz útja, azután elmehet, de ellenben ha csak faluzni akarna, és passus nélkül elmenne, tehát hitesse magával, hogy akármely helységben in gremio co[m]munitatis¹⁰ megfogják és keményen megbüntetik, vagy pediglen T.N. Vármegyénkből más vármegyébe idevaló lakos cigány passus nélkül találna elmenni, akinek nagy büntetés alatt tiltatik, ne merészeljen [...] elmenni, mivel akárhová megyen, megfogják, és oda visszaküldik ahonnét elment, és ott nemes magisztrátus által keményen meg fog büntettetni.

BéML V. 326. b. Mezőberény nagyközség iratai. Közigazgatási iratok, currens levelek 1769. Egykorú másolat.

¹ összeíratok

² utcánként szétszórtan

³ társalogni

⁴ kihágást elkövető cigányokat

⁵ fogdába

⁶ örökösük legyen

⁷ helytartótanács

⁸ világosan

⁹ útlevelet

¹⁰ a megyében

5.

Gyula, 1787. július 5.

Gerebenits Pál gyulai lakos panasza az általa nevelt cigány gyermek ügyében

Tekintetes Nemes Vármegye!

Alább írt alázatosan esedezik a Tē[kin]t[e]tes N[eme]s V[árme]gyénél, méltóztasson a N[eme]s N[agy]várad i borbélyi céh által reá háromlott igazságtalan praetensio¹ eránt e következő dolgokban kegyes pártossága és közben vetése által orvoslást szerezni, úgymint:

1. Ha mely borbélmester maga gyermekét ezen mesterségre felszabadítja, azt tartozik a céh ingyen megcselekedni. Azonban az általam örökben felvett, és 11 esztendőig saját fiam gyanánt tartatott és ezután is tartandó cigány gyermeknek, Illési Kristófnak felszabadulásáért a nyolc Rh[enes] forintokat az említett céh megvette, melyben annál is inkább engedelemre méltó volnék, hogy a felséges parancsolatokat a cigányok regulatioja² eránt (ezzel is becsületes embert tévén egy cigánybúl) nagyon secundáltam.³

2. Két inasomat most egyszersmind felszabadíttatván, azoknak az inasok közé beszegődő 8 Rh[enes] forintokból álló taxát praetendálják,⁴ holott sem ők ezen gyermekeket bé nem szegődtették, sem az céhbeli articulusokat⁵ nékik el nem olvasták, amely functiókért⁶ az említett taxát megvehetnék.

3. Igazságtalan hasonlóképpen a tanuló leveleknek kiadásáért megkívántatott két Rh[enes] forintokból álló praetensio. Mert e[z] soha ennek előtte szokásban nem volt, és különben is már a szabadulásért adandó nyolc forintokban foglaltatik.

4. Három esztendőre való egy-egy forintokból álló sportulát⁷ kívánnak tőlem, holott én minden esztendőben tökéletesen megfizettem. Ezentúl pedig ezen adótúl relaxáltatni⁸ alázatosan esedezem, mivel önnön azok, akik a jelenvaló céhnek javaival élnek, semmit nem fizetnek, csak a távol lévőköt minden rájuk háramlandó haszon nélkül zsarolják.

5. Mindezen tekintetekre nézve hátratartatott és ki nem adatott tanuló leveleit a felszabadított inasaimnak azonnal kiadatni alázatosan esedezem, annál is inkább, hogy őket a vándorlásoktól nem gátolhatják.

Gerebenits Pál

chirurgiae et artis obsteti magister⁹

BéML IV.A. 1. Békés Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai 1780/1787. Tisztázat.

¹ igények, követelmények, követelések

² rendezése, szabályozása

- ³ segitettem, pártoltam
- ⁴ díját követelik
- ⁵ törvénycikkeket
- ⁶ foglalatosságokért
- ⁷ illetéket, járadékot
- ⁸ elengedtetni
- ⁹ sebész és szülész

6.

Békéscsaba, 1817. május 6.

Rác Ilona csabai lakos beadványa az édesapja által vásárolt ház ügyében

Tekintetes Prefektus¹ s Plenipotentiarius² Uram,
nékem Kegyes Drága Patrónusom!
Méltóztassék ezen panaszomat kegyesen meghallgatni!

Tudva vagyon a Tekintetes Prefektus Úrnál, mivel már egyszer adtam be a Méltóságos Uraságnak eziránt instantiát,³ hogy itten Csabán lakozó cigány, nevezetesen Kolompár avagy Purtsi József ravaszul el akarja tőlem a házamat venni, melyet az édes Atyám, Rác Mihály csakugyan tőle, még 12 esztendőök előtt készpénzen, úgymint 60 forintokon megvett légyen, engem pedig, szegény özvegyet, négy gyermekemmel, öreg s világtalan Atyámmal együtt az igazi pénzemen vett házamból ki akar hajtani, az uram pedig már 22 esztendőök elmúltak amióta katonának megfogadkozott, annak már régtől fogvást semmi híret nem hallom, él-e vagy sem. A legújabb törvény azt parancsolja, hogy az igazi pénzen vett jószágtól megfosztottak a Méltóságos vagy Tekintetes Uraság által elvégzettessenek, ezért én gyermekeimmel s világtalan öreg Atyámmal egy napig sem lehetnék a legnagyobb baj nélkül. Purtsi József azon instantiájába, melyet adott ellenem a Tekintetes Prefektus Úrnak, így tétette ki a többek között azon ház iránt való esetet, úgymint hogy azon házat tőle elvették, de nem tétette ki, hogy ki vette volna el tőle, s azon instantiája kezembe jött nékem, mivel az volt rajta indorsálva,⁴ hogy én feleljek reá, s az, melyre én úgy feleltem, amint felől is ki van téve, hogy senkitől egyébtől, hanem egyenesen Purtsi Józseftől vette meg az Atyám, Rác Mihály, minthogy sokakat kínált vele akkoron, amidőn bizonyos vétke miatt a tömlöcbe vitettetett, amint most is nemrégén szabadult ki a tömlöcből. Aztat sok emberekkel megbizonyítom, ha szükséges, hogy maga kínálta meg azon házzal az Atyámat is, de nem ház volt az, hanem csak egy kunyhó formájú, többnyire náddal a fala is bekerítve, de én azután megigazítottam valamennyire, de most újabban a sok vízáradások elrontották, és azon a helyen most akarok újat építeni, melynek a fáját s födeléknek való nádat az sógorom fogja megvenni, minthogy nékem szegénynek annyira való költségem nincs, de

felől említett Purtsi úgy beszélget, hogy amidőn majd elkészül, akkor fogja tőlem elvenni. Volt pedig néki az én házamon kívül még két háza, de azokat is eladta. Megszomorodott szívvel folyamodom a Tökintetes Prefektus Úrhoz, és könyörgök, méltóztassék reám, szegény megnyomorodott özvegyre kegyes atyai szemmel tekinteni, és a törvény értelme szerint ezen könyörgésemet mentől elébb elvégezni.

Én a reám esendő adót a Méltóságos Uraságnak esztendőnként minden hiba nélkül lefizetem, ha szükséges leszen, robottal is kielégítem, mint van arra való fiam, mely kegyes elvégzését amidőn óhajtva elvárnám. Magam kéri kegyelmébe ajánlom, és maradok a Tökintetes Prefektus Plenipotentiaris Úrnak

Szegény érdemetlen szolgája,
Rácz Ilona csabai lakos cigányasszony

Ps. Purtsi azon házhelyet sem a M[éltóságos] Uraságtól, sem a helységtől nem kapta, hanem egy más cigány kunyhót csinált azon a helyen, és így Purtsinak kilenc forintokért eladta.

*BéMLVA. 1. Békéscsaba mezőváros iratai. Úriszéki iratok 1817. 372. p. Kéz-
zel írt tiszttázat.*

¹ eljáró

² teljhatalmú megbízott

³ kérelmet

⁴ hátoldalára írva

7.

Orosháza, 1820. augusztus 23.

Orosházi cigány kovácsok panasza

Felséges Örökös Császári, Királyi és Ausztriai Főherceg és Nádorispány
Úr!

Alólirottak, mélységes alázatossággal bátorkodunk, sőt kéntelenítettünk Felséges Császári s Királyi Főhercegségednek Kegyelmissége eleibe panasz-
képpen terjeszteni: miképpen az ezelőtt való időkben, valamint más kézi mes-
terségben, úgy a kovács mesterségben is, Tökintetes Békés Vármegyében
helyeztetett Orosháza helységében privilegizált¹ rendes céh nem lévén, amint
más ott lakó kovácsok, úgy mi is, sőt még ott lakott atyáink s nagyatyáink is,
akik Orosháza helységének megszállásakor már első kovácsok voltak, a kovács
mesterséget mint élelmünk keresésének egyetlen eszközt minden háborgatás
és ellentállás nélkül folytatunk, s az attól reánk kivetett királyi s földesúri adót
megfizettük, s magunkat, s gyermekeinket szegény sorsunkhoz képest táplál-
hattuk. De mióta jelentett Orosháza helységében is a kovács mesteremberek
céhbéli privilegiumot² nyertek, abból minket, a Felséges Uralkodó Fejedelmek

kegyelmes rendelkezései által megpolgárosított újmagyarokat, jóllehet mi is a céhbeli privilégiumért, s más reánk esendő tartozó fizetéseket megajánlottuk, egyátallában kizárván, annál fogva kovács mesterségünket folytatni, kiváltképpen pedig nagyobb kovácsmunkákat, mineműek többek között a kocsi- és szekérvasalás, a mineműekből táplálhatnánk magunkat s gyermekeinket, dolgozni nem engednek, sőt, ámbár mind a járásbeli szolgabíró úr, mind a helybeli előljárók által, akik erántunk jóindulattal és emberiséggel, valamint sok számos helybeli lakosok, akik szükséges munkáinknak elkészítését egész bizodalommal és meglegedéssel azért is mireánk bízzák, hogy mi mind olcsóbb árért dolgozunk, mind pedig hogy munkánkért, kivált a mostani pénzsükségében, búzát, árpát és más élelemre valókat is elfogadunk, jó akarattal viseltetnek. Kovács mesterségünknek folytatása nekünk megengedettett, mindazonáltal a panaszlott kovácsok maguk hatalmokkal seregestől gyakran reánk ütnek, szerszámainkat erőhatalommal elvenni szándékoznak, sőt, ami több, bennünket ütnek-vernek, amint nemrégiben egyiket közülünk, Trutz Tódort agyba-főbe verték, a kezének tetemes megüttetése miatt a munkára alkalmatlanná tették, a feleségét is kegyetlenül megkínozták, és ekképpen minket magunknak és számos gyermekeinknek élelmünk keresésétől, kiváltképpen a nyári időkben, amidőn legsikeresebben dolgozhatnánk s élelmünket kereshetnénk, egyátallában megfosztottak.

Folyamodunk annak okáért mély alázatossággal és feddhetetlen bizodalommal Felséges Császári s Királyi Főhercegségednek veleszületett kegyelmeségéhez, hogy Kegyelmed, tekintetbe vévén azt, hogy mi is emberek vagyunk, és nekünk is, míg az isteni rendelés engedi, élnünk kell, s Felséges Uralkodó Királyunknak és Földesurunknak a tartozó adókat megfizetni tartozunk, méltóztasson annak útján, hová hamarabb oly kegyelmes és foganatos rendelkezéseket parancsoltatni, hogy hathatósan eltiltatván az orosházi céhbeli kovácsok minden miellenünk való háborgatásoktól és vérengzésektől. Mi, ha a panaszlott kovácsok által a céhbe be nem vétettünk is, minden kisebb s nagyobb kovács munkákat, ennek utána szabadon dolgozhassunk és készíthessünk, s ezáltal magunknak s számos gyermekeinknek élelmeket megkereshessük. Holtunkig tartozó mélységes tisztelettel maradván Felséges Örökös Császári s Királyi Főhercegségednek legalázatosabb szegény szolgálói:

Roczó Illés,
Hamza István,
Trutz Tódor,
más, velünk egy illetén sorban lévő
orosházi újmagyaroknak nevében is

*BéML IV. A. 1. b. Békés Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai 1806/1820.
Kézzel írt tiszttázat.*

¹ kiváltságolt

² kiváltság

Gyula, 1820. december 28.

Az Orosházi járás főszolgabírójának és esküdtjének jelentése a cigány kovácsokról

Alólírtak az 1234. számra alázatosan jelentjük a Tekintetes Nemes Vármegyének, hogy mi, bizonyos orosházi újmagyar és kovács mesterséget gyakorló személyek, úgymint Roczó Illés, Hamza István és Trutz Tódor által Felsőcséges Nádorispány Eő Királyi Főhercegségéhez az iránt feladatott panaszokat, hogy az orosházi céhbeli kovács társaság őket mesterségeknél gyakorlásában háborgatja, folyó esztendő november hónapnak 30-án Orosházán felvizsgáltuk, mely is ekképpen terjesztődik elé, hogy neki tudni illik, minekutána az orosházi kovács- és keréjkártó társaság a múlt 1819. esztendő október 15-én, mostani dicsőségesen uralkodó felséges fejedelmünknek kegyelmes engedelmevel a céhbéli privilégiumot¹ kinyerte, annak okáért azon időnek kezdetében a társaság az orosházi efféle mesterembereket az arra fordított taksáknak² és költségeknek proportio³ szerint való concurrentiája⁴ mellett a céhbe való béállásra minden személy-válogatás nélkül meghívta, amint is azon társaságnak összeszerkesztések alkalmatosságával az alólírtak a nevezett mesteremberek állapotjukban tanácsadások által influáltak⁵ is, és minek utána már nagy része a tagoknak összeállott, azonban a három panaszosoknak bevételek iránt oly nehézségek adták volna elő magokat, hogy ők soha sem inasi, sem legényi esztendőket a mesterség tanulásában nem töltöttek, egyedül mint újmagyarok csak eleikről reájuk maradt szokásból vették légyen fel az efféle mesterségnek néminemű tudományát, és így a mesterséget annak regulája⁶ szerint nem is értenék. Mindazáltal az alólírtaknak azon előterjesztett közbenvetésekre, hogy most, amidőn a céhbéli társaság egészen újonnan formáltatik össze, ne fessegettessen egynek is annyira a mesterségben való tanultsága, hanem minthogy azon kérdéses három újmagyar is kebelbéli lakosok legyenek, azokat is hasonló taksa letétel mellett iktassák be önnön társaságukban, melyre az orosházi kovács- és keréjkártó céhbéliek annyira reáhajlottak, hogy mindnyájan a három nevezetteknek bevételeire magukat minden engedelmisséggel ajánlották s lekötelezték, amint is az instansok⁷ közül Hamza Istvánt valóságosan be is vették, hanem a másik két instans nyakasan megátalkodva azt deklarálták⁸ az alólírtak előtt is, hogy őnékiek céh nem kell, hanem ők ezentúl is céh nélkül fognak dolgozni, úgy mint azelőtt. Nékiek abban senki sem fog parancsolni, minthogy pedig a kegyelmes céhbéli privilégiumnak⁹ 32. articulusa¹⁰ egyenesen meghagyná, hogy amely helyben céh vagy, ottan a kontárok (Stöhrer) meg ne szenvedtessenek, annak következtében ezen céhbéliek a két akaratos instanst a kovácsmesterségnek gyakorlásában annyira restringálták,¹¹ hogy nékiek mint kontároknak, csak némely aprólékos és azt is kifizűjővel megtehető eszközöknek kovácsolására adtak engedelmet, melynél fogva fakadtak azután a két nevezett nyughatat-

lan személyek panaszra, és a harmadikat, Hamza Istvánt híre s tudománya nélkül íratják az instantia¹² alá, mivel az a céhbe, mint engedelmesebb, be vála véve.

Stummer János,
a Csabai járás főszolgabírája
Bogyó József
esküdt

*BéML IV. A. 1. b. Békés Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai 1806/1820.
Kézszel írt tisztázat.*

- ¹ kiváltságot
- ² adóknak
- ³ arány
- ⁴ hozzájárulása
- ⁵ befolyásoltak
- ⁶ szabályzata
- ⁷ folyamodó
- ⁸ jelentették ki
- ⁹ kiváltságnak
- ¹⁰ cikkelye
- ¹¹ visszazoritották
- ¹² folyamodvány

9.

Békéscsaba, [1822]

A békéscsabai „újmagyar muzsikuskok” panasza az egyenlőtlen teherviselés miatt

Tekintetes Nemes Vármegye,
Legkegyesebb Uraink s Pártfogóink!

Aki a közönségekben előforduló terheknek viselése alól magát egészen kivonni igyekezne, az ugyan nem csak a jó polgárnak s hazafinak nevére; hanem — mintegy hivalkodó here, csak arra sem volna érdemes, hogy a mindennapi kenyeret egye. Azonban a közigazság és illendőség azt hozná magával, hogy az illetén terhek a hazafiak s polgárok közé bizonyos arányosság szerént osztat-hassanak fel.

Mi, alól megírottak és meg nem írottak, csabai muzsikuskok és újmagyarok általjában, akik legfeljebb 30 familiából és mintegy 100 lélekből állunk Csaba helységének népességéhez képest, amely több mint 18000 lélekre megyen, ezen közönségnek csak mintegy 138-dik részét tesszük. És mégis mi egyéb reánk esni szokott terheken kívül Sz. György naptól fogva Sz. Mihály napig, és így öt holnapokig egyedül magunk horgyuk a hivatalos leveleket, a paraszt lakosokból álló nagy sokaság pedig csak hét holnapokig hordja azokat. Annak okáért, a

Tekintetes Nagyságos Vármegyének alázatosan könyörgünk és esedezünk, méltóztasson e tárgyban oly rendelést tenni és tétetni, mely szerint az említett tehernek viselésére köteles lakosok a helység jegyzői által egy különös lajstromba összeíratassanak, és arra nemcsak mi magunk, hanem amazok is, amikor reájuk kerül a sor, szoríttassanak.

Mi ugyan, alól megírottak, aziránt is bátorkodtunk Tekintetes Főszolgabíró Stummer János Úrhoz több ízben folyamodni és mostanában a Tekintetes Nagyságos Vármegyéhez is ezennel alázatosan folyamodunk, hogy minek utána mi ezen Tekintetes Nagyságos Vármegyében való minden rendben és rangban lévő Méltóságos, Nagyságos, Tekintetes Főtisztelendő s Tisztelendő Uraságokat, nemkülönben a Csabai Szent Ecclesiát, amikor velünk parancsolni méltóztatnak, mesterségünk által, híven és örömet szolgáljuk, ezen egyetlen teher alól, amely hivatalunkkal nem mindenkor férhet össze, kegyesen feloldozni, azonban hogyha ez lehetetlen volna, legalább a feljebb kitett alázatos kérésünket meghallgatni méltóztassék. Akik Tekintetes Nemes Vármegyének kegyes gratiajában s pártfogásában ajánlottak, mélységes tisztelettel vagyunk.

Tekintetes Nemes Vármegyének legkisebb s legalázatosabb szegény szolgálói:

Otsenosek Ferenc

Purtsi János

Purtsi Péter

Kis Péter

Zsiga András

Gyurkó Mihály

Ráczy György

Ambrus János

Lakatos József

csabai újmagyar muzsikusok

BéML V. A. 1. Békéscsaba mezőváros iratai. Úriszéki iratok 835/1822. 296. Kézrel írt tisztázat.

10.

Gyula, 1827. január 23.

Rádai Maris tótkomlói lakos kérelme

36. [jksz]. Tótkomlói lakos és adófizető cigány Rádai Farkas hitvese, Rádai Maris benyújtott alázatos kérés levelében előadja, miképpen a férjének a múlt esztendő kisasszonyi gyulai vásár¹ alkalmatosságával kölcsönpénzen szerzett két lovai azon okból, minthogy azokat tudatlanságból hamis passzussal² vette legyen meg, elvevődtek, mely által szegény sorsához képest élelmében nagy hát-

ramaradást, a kölcsön felvett pénznek pedig fizetésére számtalan sürgetést szenvedni kénytelenítették, mely okból könyörög, hogy két lovainak kiadattatása, azokat sequestráló³ Csanád vármegyei battonyai szolgabírónál, elrendeltessen.

[Határozat] A kérdéses lovak átvétele iránt Nemes Csanád Vármegye a múlt esztendő Karácsony hava 16-án tartatott rabokat ítélő törvényszékből már meg lévén keresve, a folyamodó oda utasíttatik, hogy (tanúnak authenticatio⁴ végett leendő előállításával) az ezen instantiához⁵ kapcsolt tanúvallomást (rendes formába öntve) terjessze a legközelebb tartandó rabokat fenyítő törvényszék eleibe, amidőn tudniillik férje bűnbeli dolga a kérdéses lovakra nézve ítélet alá fog vétettetni.

BéML IV. A. a. 4. Békés vármegye első alispánjának iratai 1827. évi jegyzőkönyv, 36. jksz.

¹ szeptember 8., Szűz Mária születésnapja

² marhalevéllal

³ lefoglaló

⁴ hitelesítés

⁵ kérelemhez

11/a

[Tótkomlós, 1830. június]

Radai János tótkomlói lakos panasza

Nagyságos Consiliarius¹, Ord[inarius]², Viceispán³ Úr, Kegyes Uram!

Fájdalmas szívvel, térdmeghajtással könyörgöm Nagyságodnak Kegyesége előtt, hogyha engemet, mint legszegényebb főhajtó szolgáját kegyesen meghallgatni méltóztatna, mint szegény újmagyart ezen nemzetségemben lévőeknek vajdája Tótkomlós helységében. Ezen érdemes helységnek bírói által látván Nemzetes Commissarius⁴ Urunk helyben hagyásával, hogy én ezen hivatalt viselni érdemes vagyok, mivel már több esztendők múltak el, hogy mint a Méltóságos Uraságot, mint pediglen a Tékéntetes Nemes Vármegyét, s ezen érdemes helységet minden hiba nélkül szolgáltam, minden reám bízott parancsolatot hiba nélkül bételjesíttem. Történvén mostan, folyó holnap harmadik napján, hogy ez újmagyarok közül parancsolatot kaptam, két embert a helység dolgában kirendelni. Ki is rendeltem, de mivel azt nem tudván, hogy Nemzetes Commissarius Urunkhoz is szükség volna valakit hajtani, tehát nem is hajtottam, azon nap délután jön ki hozzám ifjú Nagy Pál persecutor⁵ részegen. Tüstént kegyetlen, Isten ellen való káromlásokkal illetett, szidta a pápista hitem, Jézusom és Máriámat. Én mint józan ember, intettem, hogy ne káromkodjon, hanem mondja meg, hogy miért jött? Irtó nagy káromkodással azt felelte, hogy Nemzetes Commissarius Urunkhoz miért nem hajtottam dologra az embereket? Én meg bizonkodván azt találtam nékie felelni, kend veszi fel a Tékintetes

Nemes Vármegyétől a fizetést, és rendeljen ki, akit akar. De ő erre semmit sem ügyelvén, ismét elkezdette a nagy Isteni káromlást, katolikus hitemre összehordott minden szenteket, kezdett a fokosával verni, a rajtam lévő üngömet összezaggatta, és az utcán végig ütéssel hajtott a helység házához. Én, mivel Nemzetes Kasznár Úr is éppen ottan volt, ellene való panaszomat néki be akartam nyújtani, nem különben Nemzetes Commissarius Úrnak is, ha hibát tettem, büntessen meg érdemem szerint, de ő, meg nem hallgatván könyörgésemet, maga fejtől s bírák engedelmé nélkül kihozta az aristomkulcsot⁶, engem bétett az aristomba, a kulcsot pediglen magával elvitte, amely cselekedetéért nagyérdemű bíránk is megneheztek reá, által látván ártatlanságomat. Amidőn mindezeket Nagyságos Consiliarius Ord[inarius] Viceispán Úrnak legnagyobb alázattal jelenteném, síró szívvel, térdmehajrással esedezem, méltóztasson kegyes, törvényes atyai szívvel ezen bajomat elintézni, ártatlanságomat tekinteni, ifjú Nagy Pál persecutort törvényesen arra szorítani, hogy énnekem mint a fájdalomért, mint pediglen káromat pótolja helyre, nemkülönben az Isten káromlásért. Mindezekre elvárván kegyes válaszáat, vagyok Nagyságos Consiliarius Ord[inarius] Viceispán Úrnak, Kegyes Uramnak legszegényebb főhajtó szolgálója

Radai János
tótkomlói újmagyar

Bizonyságim, akik ezen tettet látták

Csertok Mátyás
Tussák Pál
Francziszeki György

BéML IV. A. 4. b. Békés vármegye első alispánjának iratai 201/1830. Kézírt tiszttáza.

¹ tanácsos

² törvényes

³ alispán

⁴ biztos

⁵ csendőr, zsandár

⁶ fogdakulcsot

11/b

Tótkomlós, 1830. augusztus 27.

**Stummer János főszolgabíró jelentése
Radai János tótkomlói cigány kisbíró panasza ügyében**

Alólírt, ezennel teszem tiszti jelentésemet a Nagyságos Kir. Tanácsos Első Alispán Úrnak, hogy én itt visszarekesztett komlói lakos és újmagyarok kisbírája, Radai Jánosnak helybeli egyik persecutor,¹ ifjú Nagy Pál ellen beadott

panaszos esedező levelét folyó esztendő augusztus 27-én Komlóson vizsgálatra vettem, ahol kihallgatván legelőbb közbátorságra ügyelő biztos urat, aki úgy adta elé a dolgot, hogy a kérdéses napon nevezett Nagy Pál persecutort elküldötte a panaszkodó újmagyarok kisbírójához, hogy rendelne hozzája két heverő embert, akiknek segítségével a vármegyeháza fala alatt megállott hó- és esővizet lebecsájtassa, egyszersmind, hogy a persecutor széjjelnezzon, ha [igy!] nincsenek-e szokás szerint vidéki kóborló cigányok a komlósiak körül. A persecutor kötelességében eljárván, mely közben a panaszkodó újmagyarok kisbírója a persecutorral összecivakodott, melyért őtet Comissarius² Úr eleibe kívánván hajtani, és hogy nem engedelmeskedett, a kihallgatott tanúknak eléadása szerint egyszer vagy kétszer az utcán reája ütött, mindazáltal a panaszos által kitett káromló szavak egyáltalában helytelenek. Egyébiránt, hogy a komlósi cigányokra különösen szükséges vigyázni, azt magam tapasztalása után is kitanultam, mivel a vidéki kóborló cigányok a komlósiaknál szoktak összeseregleni és lappangani, míglen mindannyiszor ottan lopott lovakat hagynak, és onnét más lopott lovakat visznek, valamint azon vizsgálat alkalmatosságával is a Te[kin]t[e]tes N[emes] Megye Törvényszék sententiájánál³ fogva, bizonyos komlósi Radai Farkas cigányt, nyilván a panaszkodó öccsét, több hasonló cigány társaival elkövetett lovak lopása végett kellett exequálnom.⁴ Mindemellett végezetre a persecutort azért, hogy a panaszost maga hatalmával megütötte, mind a panaszost, engedetlensége végett megdorgálván, a vizsgálatot ezzel befejeztem.

Stummer János
főszolgabíró

BéML IV.A. 4. b. Békés vármegye első alispánjának iratai 201/1830. Kézírt tiszttáza.

¹ csendőr, zsandár

² biztos

³ ítéleténél

⁴ végrehajtanom

12.

Gyoma, 1830. július 29.

A gyomai előjáróság Reszelő Péter és társai békési lakosok ügyében

A közelebb múlt héten kedden békési Reszelő Péter s társai mint kolompárok¹ Gyomán megjelenván, kolompározások által élelmeket keresni, kiknek engedelem adatott, de visszaélést csinált közülük egy annyiba[n], hogy lakosunk, Barna Gergelynének üstjét megigazítás végett felvállalván, annak megöntéséhez valóra adott is 12 krajcárokat, azonban mindekkoráig az üsttel vissza

nem tért. Kérjük ezért Nemzetes Bírák Urainkat, hogy az említett békési lakos Reszelő nevű kolompárokot, kik a közelebbi héten Gyomán munkatétel végett jártak, s említett lakosunkat megcsalták, üstjét néki visszaadatni, úgy haszontalanul néki tett fáradságtételét is, említett lakosunknak általok kielégíttetni ne terheltessenek. Előterjesztvén továbbá ezen lakosunk által, hogy B. Kiss Jánosné leányától is egy pergelőt² és tepsit is elvivén, azok is oda vagynak, ezeket is vélek visszaadatni ne terheltessenek.

Többire szíves indulatjokba ajánlottak, minden tisztelettel maradunk Nemzetes Bírák Urainknak alázatos szolgálói.

Gyomai bírák

BéML V. A. 203. a. Békés mezőváros iratai. Peres iratok 107/1830. Kézszel írt tiszttáza.

¹ edényfoldozók

² serpenyőt

13.
Békéscsaba [1836]

Békéscsabán lakó cigányok összeírása

Sorszám	Családbeliek vezeték- és keresztnve	Életkora	Letelepédésük éve	Mesterségük vagy foglalatosságuk mivolta	Viseletük módja azon érintéssel, voltak-e valaha fenyítve	Észrevételek
1.	Zsiga György	55	itt született	kovács	jó viseletű, fenyítve nem volt	zsellérháza vagyon
	Felesége: Anna	31	itt született		jó viseletű, fenyítve nem volt	
	Fia: Zsiga	26	itt született	kerékgyártó	jó viseletű, fenyítve nem volt	
	Tódor	24	itt született	kovács	jó viseletű, fenyítve nem volt	
	Ferenc	13	itt született	otthon lakik	jó viseletű, fenyítve nem volt	
	Lánya: Kata	21	itt született		jó viseletű, fenyítve nem volt	együtt laknak mindnyájan
2.	Zsiga Márton	46	Csabán született	muzsikus	jó viseletű, fenyítve nem volt	zsellérházban lakik
	Felesége: Ágnes					
	Fia: Mihály	16	Csabán született	muzsikus		
	András	1	Csabán született			
	Lánya: Ilka	5	Csabán született			
3.	Zsiga János	44	Csabán születet	kovács	jó viseletű, iparkodó soha nem volt fogva	zsellérháza vagyon
	Felesége: Jutka					

Sorszám	Családbeliek vezeték- és keresztnéve	Életkora	Letelepedésük éve	Mesterségük vagy foglalatosságuk mivolta	Viseletük módja azon érintéssel, voltak-e valaha fenyítve	Észrevételek
	Fia: János	20	Csabán született	kovács	jó viseletű, iparkodó, soha nem volt fogva	zsellérháza vagyon
	György	13	Csabán született	kovács		
	Lánya: Örzsi	8				
	Judit	2				
4.	Ör. Rátz Pál	70	gyermekkorától	kovács	jó viseletű	
	Felesége: Zsuzsi					Alpáron született, férjétől megszökött
	Fia: 1. Márton	42	Csabán született	katona	rossz viseletű, fenyítve több ízben	
	2. Ferenc	40	Csabán született	kovács	iparkodó, jó viseletű	atyjával együtt tulajdon zsel- lérházban lakik
	Felesége: Ilona					
	Fia: Ferenc	19	Csabán született	muzsikus		
	Márton	16	Csabán született	kovács		
	Jóska	12	Csabán született	kovács		
	János	8	Csabán született	otthon lakik		
	Lánya: Ilka	4				
5.	Ör. Rátz Márton	78	Csabán született	kovács	jó viseletű, fenyítve nem volt	obsitos katona
6.	Szalkó Pál	59	gyermekkorától	kovács	igen jó viseletű, fenyítve nem volt	Battonyán született tulajdon zsel- lérháza vagyon
	Felesége: Ilona					

Sorszám	Családbeliek vezeték- és keresztnéve	Életkora	Letelepedésük éve	Mesterségük vagy foglalatosságuk mivolta	Viseletük módja azon érintéssel, voltak-e valaha fenyítve	Észrevételek
	Lánya: Örzsi Maris	1				özvegy menyecske
	Rátz György	20	Csabán született	muzsikus	csendes magaviseletű	fogadott fia
7.	Zsiga Rátz György	65	Csabán született	muzsikus	jó viseletű, fenyítve nem volt	inq[uilinus]- háza vagyon
	Felesége: Panni				jó viseletű, fenyítve nem volt	
	Fia: 1. Miska	28	Csabán született	kovács	jó viseletű, fenyítve sohasem nem volt	
	Felesége: Zsófi					
	Fia: Mihály	5				
	Lánya: Anna	3				
	Ilona	1				
	Fia: 2. András	25	Csabán született	kerékgyártó	iparkodó, jó viseletű fenyítve nem volt	
	Fia: 3. Márton	23		muzsikus	jó viseletű, fenyítve nem volt	
	Felesége: Örzsi					
	Fia: Márton	2				
8.	Trutz Czinó György	60	Csabán született	muzsikus	jó viseletű, fenyítve nem volt	inq[uilinus] tulajdon ház- ban lakik
	Felesége: Éva				jó viseletű, fenyítve nem volt	
	Unoka: Márton	10				
	Katalin	8				
	Maris	6				

Sorszám	Családbeliek vezeték- és keresztnéve	Életkora	Letelepedésük éve	Mesterségük vagy foglalatosságuk mivolta	Viseletük módja azon érintéssel, voltak-e valaha fenyítve	Észrevételek
9.	Rátz Ádám	57	Csabán született	kovács	jó viseletű, fenyítve nem volt	inq[uilinus]- háza vagyon
	Felesége: Katalin Fia: 1. János	32	Csabán született	kovács	jó viseletű, fenyítve nem volt	
	Felesége: Katalin Fia: György	1				
	2. Ádám	16	Csabán született	kovács	jó viseletű, fenyítve nem volt	
	3. István	13	Csabán született	kerékgyártó		
10.	Lcánya: Katalin Bodotzky Péter	56	Csabán született	rémzüves	jó viseletű, fenyítve nem volt	inq[uilinus] tulajdon háza vagyon
	Felesége: Zsuzsi				jó viseletű, fenyítve nem volt	
	Fia: 1. János	30	Csabán született	muzsikus	jó viseletű, fenyítve nem volt	
	Felesége: Maris Fia: István	2				
	Lánya: Maris	6				
	Fia: 2. József	15				
	3. István	10				
	Lánya: Ilus Katalin					
11.	Rátz Tódor	42	Csabán született	kovács	jó viseletű, fenyítve soha nem volt	falu végén, putriban lakik
	Felesége: Örzsi				jó viseletű, fenyítve soha nem volt	

Sorszám	Családbeliek vezeték- és keresztnéve	Életkora	Letelepedésük éve	Mesterségük vagy foglalatosságuk mivolta	Viseletük módja azon érintéssel, voltak-e valaha fenytve	Észrevételek
	Fia: György	13				
	István	9				
	Tódor	5				
	Lánya: Örszi					
	Maris					
12.	Rátz Mihály	32	békési születésű	kovács	jó viseletű, büntetve nem volt	19 évtől lakik Csabán, falu- végén, bogár házban
	Felesége: Maris					
	Fia: Mihály	8	Csabán született			
	János	5	Csabán született			
	György	2	Csabán született			
	Rátz Maris édes- anyja					özvegy
	Rátz János bátyja	35	békési születésű	katona		granatéros regimentnél
13.	Id. Rátz Mihály	53	Csabán született	muzsikus	jó viseletű, büntetve nem volt	putriban lakik
	Felesége: Maris					
	Fia: György	18		muzsikus	jó viseletű, büntetve nem volt	
	Lánya: Ilus					
	Zsiga Ilus					katonáné
	Fia: János	4				
	Lánya: Ilus					
14.	Gondi András	48	Csabán született	betyár	jó viseletű, fenytve nem volt	különben jó láncúzó

Sorszám	Családbeliek vezeték- és keresztnéve	Életkora	Letelepedésük éve	Mesterségük vagy foglalatosságuk mivolta	Viseletük módja azon érintéssel, voltak-e valaha fenyítve	Észrevételek
	Felesége: Sára Rátz Ilus Lakó: Rátz Klári Fia: János	16		muzsikus		árva özvegy Gyulán lakik, ot- tan íródott [össze]
	György	14		kovács		
	Mihály	8				Gyulán szolgál
	Ferenc	4				
	Lánya: Maris					
15.	Trutz Mihály	35	Orosházán szüle- tett	muzsikus	jó viseletű, fenyítve nem volt	gyercképe óta Csabán lakik falu végén, putriban
	Felesége: Zsuzsi Lánya: Katalin Zsuzsi					
	Zs. Murányi Péter	30	csabai születésű	pásztor	jó viseletű, fenyítve nem volt	semmije nincs
	Felesége: Sári Lánya: Örzsi					
16.	Zsiga Andrásné Fia: 1. János	25	csabai születésű	muzsikus	jó viseletű, fenyítve nem volt	özvegyasszony Szarvason szo- kott muzsikálni, különben putri- ban lakik
	Felesége: Babi Lánya: Örzsi					
	Fia: 2. András	5				

Sorszám	Családbeliek vezeték- és keresztnéve	Életkora	Letelepülésük éve	Mesterségük vagy foglalatosságuk mivolta	Viseletük módja azon érintéssel, voltak-e valaha fenytve	Észrevételek
	Lánya: Ilus Judit					
17.	Rátz Mihályné					özvegy
18.	Trutz Czinó János	45	csabai születésű	kovács	jó magaviseletű, büntetve nem volt	szép inq[uilinus]- háza vagy
	Felesége: Sári Fia: István Lánya: Maris Sofia	12				
19.	Rátz András	32	csabai születésű	muzsikus	jó viseletű, büntetve nem volt	putriban lakik
	Felesége: Maris Fia: Ferenc János Testvére: János 2. György 3. Maris	7 1 15 11				
20.	Purtsi János	44	Csabán született	jó muzsikus	jó viseletű, fenytve nem volt	inq[uilinus]- háza vagy
	Felesége: Maris Fia: István Lajos Ferenc József Lánya: Róza	18 11 8 4 10		muzsikus oskolás	jó viseletű, fenytve nem volt	

Sorszám	Családbeliek vezeték- és keresztnéve	Életkora	Letelepedésük éve	Mesterségük vagy foglalatosságuk mivolta	Viséletük módja azon érintéssel, voltak-e valaha fenyítve	Észrevételek
21.	Kis Péter Felesége: Maris	60	csabai születésű	muzsikus	részeg fővel gyakran verekedő, fenyítve is volt szintén veszekedő	tulajdon zsellér- háza vagyon
22.	Tóth József Felesége: Maris Fia: Jóska Antal János Péter Lánya: Róza Maris	45 15 10 9 4 7 6	Csabán született Csabán született	kovács muzsikus kovács	meglehetős viseletű, fenyítve nem volt civakodó asszony, fenyítve is volt	Szentmártonban született
23.	Rátz Tódor Felesége: Kati	41	csabai születésű	muzsikus	jó viseletű, fenyítve nem volt	inq[uilinus]- háza vagyon
24.	Bodotzky János Felesége: Ágnes	40	csabai születésű	muzsikus	jó viseletű, fenyítve nem volt igen veszekedő ter- mészetű asszony	inq[uilinus]- háza vagyon
25.	Gertso Máté Felesége: Örzsi	40	csabai születésű	kolompár	jó viseletű, fenyítve soha nem volt egy ideig feslett életű asz- szony volt, most jó viseletű	falu végén, putriban lakik

Sorszám	Családbeliek vezeték- és keresztnéve	Életkora	Letelepedésük éve	Mesterségük vagy foglalatosságuk mivolta	Viseletük módja azon érintéssel, voltak-e valaha fenytve	Észrevételek
	Fia: Mihály	7				
	János	5				
26.	Kolompár János	30	csabai születésű	kolompár	jó viseletű, büntetve nem volt	putriban lakik
	Felesége: Kati					
	Lánya: Örszi	2				
27.	Ör. Rátz Tódor	62	csabai születésű	muzsikus	jó viseletű, büntetve nem volt	obsitos katona, putriban lakik
28.	Bodotzky Péter	29	Csabán született	kolompár	jó viseletű, büntetve nem volt	putriban lakik
	Felesége: Mária					
	Fia: Mihály	6	Csabán született			
	István	4	Csabán született			
	János	2	Csabán született			
	Lánya: Róza	7	Csabán született			
29.	Ör. Lakatos József	55		kovács	jó viseletű, büntetve nem volt	putriban lakik
	Felesége: Kata					
	Unoka: Jóska	13	Csabán született	kovács		
	Felesége fia: Laci	14		kovács		
	János	12				
	György	10				
30.	Kolompár János	60	Csabán szültett	kolompár	jó viseletű, büntetve nem volt	obsitos katona, putriban lakik
	Felesége: Judit					

Sorszám	Családbeliek vezeték- és keresztnéve	Életkora	Letelepedésük éve	Mesterségük vagy foglalatosságuk mivolta	Viseletük módja azon érintéssel, voltak-e valaha fenyítve	Észrevételek
31.	Kolompár Péter Felesége: Ilona Unokafia: János	54 2	Csabán született	muzsikus	jó viseletű, fenyítve nem volt	putriban lakik
32.	Farkas Mihályné Fia: Jóska Mihály János Lánya: Róza Anna Maris Testvére: Kolompár István Felesége: Maris	45 16 8 5 18 14 12 19	Csabán született	muzsikus	jó viseletű, bünterve nem volt	anyja putriban lakik
			csabai születésű	kolompár	jó viseletű, fenyítve nem volt	Vásárhelyről került ide, s lakása nem állandó, semmije sincs
33.	Rátz János Felesége: Örzsi Fogadott fia: Péter	30 9	gyermekkorától	muzsikus	jó viseletű, fenyítve nem volt	Szarvason született
34.	Kállai Miklós Felesége: Maris Fia: János György	57 9 6	35 esztendeje	muzsikus	jó viseletű, fenyítve nem volt	Gyulán született, putriban lakik
			csabai születésű csabai születésű			

Sorszám	Családbeliek vezeték- és keresztnéve	Életkora	Letelepülésük éve	Mesterségük vagy foglalatosságuk mivolta	Viseletük módja azon érintéssel, voltak-e valaha fenyítve	Észrevételek
	András	3	csabai születésű			
	Lánya: Maris	19	gyulai születésű			
35.	Seres Mihály	35	gyermekkora [óta]	muzsikus	Csaholyban, Szatmár megyében született, obsitos katona	visszament lakni Szatmárba
	Felesége: Klári					
	Fia: Péter	8	csabai születésű			
36.	Rátz Mihály	30	Csabán született	muzsikus	jó csendes viseletű, fenyítve nem volt	putriban lakik
	Felesége: Sári					
	Fia: Péter	6				
37.	Rátz Jóska	23	Csabán született	muzsikus	engedetlen, fenyítve is volt	semmije nincs
	Felesége: Éva					
	Fia: Jóska	2	Csabán született			
	Lánya: Maris	9	Csabán született	oskolás		
	Róza	3	Csabán született			
38.	Ifj. Lakatos József	45	Csabán született	kolompár	szeret borozni s vesze- kedni, büntetve volt szintén veszekedő asszony	putriban laknak
	Felesége: Örzsi					
	Fia: Jóska	14	Csabán született	kovács		
	István	5				
	Lánya: Örzsi	12				
	Maris	9	csabai születésű	oskolás		
	Róza	3				

Sorszám	Családbeliek vezeték- és keresztnéve	Életkora	Letelepedésük éve	Mesterségük vagy foglalatosságuk mivolta	Viseletük módja azon érintéssel, voltak-e valaha fenyítve	Észrevételek
39.	Rátz Ádám Felesége: Rebeka Fia: István	23 8	csabai születésű	muzsikus	jó viseletű, fenyítve nem volt	putriban lakik
40.	Géts András Felesége: Zsuzsi Lánya: Maris	40 11	csabai születésű csabai születésű	muzsikus	jó viseletű, s fenyítve nem is volt	putriban lakik
41.	Kvakka György Felesége: Sári Őr. Kállay Andrásné Fia: János	42 50 8	csabai születésű csabai születésű	kolompár	feleségét hűtlenül el- hagyta, különben csendes viseletű	putriban lakik
42.	Hisgo Péter Felesége: Maris Fia: György Felesége: Panna Lánya: Éva Ilona Maris	68 38 14 7 2	csabai születésű csabai születésű	muzsikus kovács	jó viseletű, fenyítve soha nem volt jó viseletű, fenyítve soha nem volt rossz viseletű sze- mély, férjét elhagyta	putriban lakik putriban lakik
43.	Ifj. Lakatos János Felesége: Teréz	38	csabai születésű	kovács	jó viseletű, s fenyítve soha nem volt	putriban lakik

Sorszám	Családbeliek vezeték- és keresztnéve	Életkora	Letelepedésük éve	Mesterségük vagy foglalatosságuk mivolta	Viseletük módja azon érintéssel, voltak-e valaha fenyítve	Észrevételek
	Fia: János	12				
	József	8				
	Antal	5				
	Lánya: Anna	14				
	Róza	1				
44.	Kolompár Miklós	42	csabai születésű	kolompár	jó viseletű, fenyítve nem volt	putriban lakik
	Felesége: Boris					
	Fia: 1. János	20	csabai születésű	kolompár	jó viseletű, fenyítve nem volt	putriban lakik
	Felesége: Örzsi					
	Fia: 2. Mihály	18	csabai születésű	muzsikus	jó viseletű, fenyítve nem volt	
	Felesége fia: Mihály	9				felesége fia
	György	2				
	Lánya: Róza	7				
	Örzsi	14				
	Maris	10				
45.	Kolompár Sándor	35	Csabán született	kolompár	eltávozott K[un]- szentmártonba	
	Felesége: Maris					
	Lánya: Örzsi	5				
	Lizi	2				
46.	Géts János	40	Csabán született	muzsikus	jó viseletű, de bo- rozni szeret	putriban lakik
	Felesége: Anna					
	Fia: Mátyás	9				
	Lány: –					

Sorszám	Családbeliek vezeték- és keresztnéve	Életkora	Letelepedésük éve	Mesterségük vagy foglalatosságuk mivolta	Viséletük módja azon érintéssel, voltak-e valaha fenyítve	Észrevételek
47.	Ör. Lakatos József	48	gyermekkor[ától]	muzsikus	csendes viseletű, fenyítve nem volt	Orosházán született
	Felesége: Krisztina					
	Fia: Jóska	16	Csabán született	muzsikus		
	János	14	Csabán született	muzsikus		
	Mihály	12	Csabán született	muzsikus		
48.	Özv. lány: Sirok Pálné					
	Lánya: Kata	1/2				
	Farkas János	42	gyermekkor[ától]	kovács	lovak lopásáért tömlőben volt	Orosházán született
	Felesége: Ilona					
49.	Fia: István	1				
	Lánya: Ilona	3				
	Bodotzky János	31	Csabán született	muzsikus	jó magaviseletű, fenyítve nem volt	putriban lakik
50.	Felesége: Örzsi					
	Lánya: Sofi	6				
51.	Pál József	46	hat esztendeje	muzsikus	jó viseletű, büntetve nem volt	Gyomán szüle- tett, semmije nincs
	Felesége: Kata					
	Lánya: Verona	15				
	Felesége lánya: Anna	14				
	Lánya: Örzsi	8				
	Fia: János	3				
51.	Rátz István	36	Csabán született	muzsikus	jó viseletű, büntetve nem volt	zsellérházban lakik

Sorszám	Családbeliek vezeték- és keresztnéve	Életkora	Letelepedésük éve	Mesterségük vagy foglatosságuk mivolta	Viseletük módja azon érintéssel, voltak-e valaha fenyítve	Észrevételek
	Felesége: Kati Fia: Jóska Lánya: Kati Ör. Lakatos Józsefné Unokaleánya: Anna	14 9 13	Csabán született	muzsikus		
52.	Tóth Farius [igy]	24	gyermekkor[ától]	kovács	innen eltávozott	Kunszentmárton- ban született
	Felesége: Maris Lánya: Róza Maris	4 1				
53.	Tóth Antal	20	gyermekkor[ától]	kovács	eltávozott	Kunszentmárton- ban született
	Felesége: Maris Lánya: Róza	1				
54.	Rátz István	56	hat esztendeje	muzsikus	jó viseletű, büntetve nem volt	Gyulán született, semmije nincs
	Felesége: Lizi Fia: Károly Lánya: Lizi Maris Ilus	3 7 4 2				
55.	Farkas Boldi	74	25 esztendeje	pecsétcsináló	csendes viseletű, büntetve nem volt	Kalocsán, Pest megyében született, semmije nincs
56.	Kolompár Sándor	30	gyermekkorától	lókereskedő	jó viseletű, büntetve nem volt	putriban lakik
	Felesége: Pika		gyermekkorától		veszekedő asszony	

Békés megye közgyűlésének határozata a kóborló cigányokról

51. Onnét¹ múlt év november 14-ről 34658. sz. a. a megyének múlt év március 19-én 1085. sz. a. kelt azon felterjesztésére, hogy az országban létező vándor életet gyakorló cigányok más lakosok példájára valamely tisztességes kereset módjához szoktatván, munkás s hasznos polgárokká képeztesse, tudtul adatik a megyének, miként e tárgyban a kellő rendeletek még 1794. év március 21-én 4052. sz. a. közrebocsátott intézvény szerint megnézettek, minek következtében a megyében lakó, henye életet gyakorló cigányoknak munkához szoktatása, a más helyekről bejövőknak pedig eredetük helyére a szükség esetében melléljük rendelendő kísérorrkeli visszautasítása meghagyatik a megyének.

52. Ennek folytában felolvastatott szomszéd nemes Bihar vármegyének múlt év december 13-án 3422. sz. a. kelt levele, melyben miután a nagyméltóságú kir. m. Helytartótanácsnak múlt év szeptember 19-én 28 510. sz. a. kelt rendelete következtében a kebelében lakó cigányoknak összeíratását s azoknak munkához szoktatásukat multhatatlan szükségesnek látná, tudtul adja e megyének, hogy semminemű, bár igazoló levéllel ellátott cigány csapatot kebelében be nem fogadand, s az ott lakóknak is csak úgy adand járhatásra való engedményt, ha célba veendő útjaiknak alapos okát a helybeli előjáróknak bizonyítványánál fogva felállítandják.

Határozat

A vándoréletet gyakorló cigányoknak a megyéből való eltávoztatása és szerrinte majdan egy helyen leendő letelepedésük és dologhoz való szoktatásuk leginkább fogasztatására a Rendek sem látván más módot hatóságokban lenni, mintsem azoknak eredeti helyükre kísértetését. Annálfogva ezen helytartói intézvény a megyében leendő fogasztatása végett kiadódik mindnyája kebelbeli szolgabíráknak – és amennyiben ezen bevándorlások leginkább nemes Bihar vármegye részéről leggyakorabbnak tapasztaltatna – eme rendelkezésnek a megyében lett behozataláról annak megyéjében leendő közhírré tétele végett nemes Bihar vármegye is tudósíttatik.

BéML IV.A. 1. a. Békés Vármegye Nemesi Közgyűlésének iratai. Közgyűlési jegyzőkönyvek 1838. 51–52. jksz.

¹ Helytartótanáctól

15.

Gyula, 1838. augusztus 1.

Magyargyula mezővárosban megtelepedett újmagyarok 1838. évi összeírása

Család száma	Neve az újmagyarnak	Eszten-deje	Vallása	Sorsa és állapotja	Észrevételek
1.	Nedelkovits Leopold 1819-ben telepedett meg	32	r. katolikus	muzsikus, jó viseletű	házas zsellér
	Felesége: Katalin	34	r. katolikus	gyulai születésű, jó viseletű	
	Gyermekei: Klári	8	r. katolikus	gyulai születésű, iskolás	
	Örszébet	6	r. katolikus	gyulai születésű	
	Kati	2	r. katolikus	gyulai születésű	
2.	Götz Antal 1829-ben telepedett meg	28	r. katolikus	muzsikus, jó viseletű	háztalan zsellér
	Felesége: Kunigunda	34	r. katolikus	1823-ban telepedett le, jó viseletű	
3.	Farkas József emlékezeten felüli ¹	57	r. katolikus	kovács	házas zsellér
	Felesége: Erzsébet	52	r. katolikus	helybeli magyar születésű, jó viseletű	
	Gyermekei: Erzsébet	14	r. katolikus	helybeli magyar születésű, jó viseletű	
4.	Klári	11	r. katolikus	gyulai születésű, oskolás	háztalan zsellér
	Ferenc	8	r. katolikus	gyulai születésű, oskolás	
	Farkas Lászlóné emlékezeten felül	50	r. katolikus	özvegy, kétkezi munkából él	
	Gyermekei: Erzsi	25	r. katolikus	dajkátkodik, megesett személy	
5.	Zsuzsi	21	r. katolikus	szolgál	házas zsellér
	Térézia	8	r. katolikus		
	Farkas András emlékezeten felül	27	r. katolikus	kovács, jó viseletű	
6.	Felesége: Anna	21	óhitű		háztalan zsellér
	Gyermeke: Ágnes	2	r. katolikus		
7.	ör[eg] Bakró András	60	r. katolikus	koldus	
7.	Farkas József emlékezeten felül	42	r. katolikus	muzsikus, jó viseletű	háztalan zsellér
	Felesége: Magdolna	38	r. katolikus	1827-ben [telepedett le] jó viseletű	

Család száma	Neve az újmagyaroknak	Eszten-deje	Vallása	Sorsa és állapotja	Észrevételek
	Gyermekei: Ferenc	9	r. katolikus	oskolás	
	Zsófia	7	r. katolikus	oskolás	
	József	1/4	r. katolikus		
8.	Farkas János emlékczyeten felül múltó időben	53	r. katolikus	muzsikus, jó viseletű	házas zsellér
	Felesége: Zsófia 1819-ben	40	r. katolikus	1819-ben telepedett meg Arad vármegyéből, jó viseletű	
9.	Rátz Ferenc	33	r. katolikus	gyulai, muzsikus, jó viseletű	feleségével való rossz életéért hat botot kapott, házatlan zsellér
	Felesége: Mária	36	r. katolikus	gyulai, jó viseletű	
	Gyermekei: Mária	7	r. katolikus	oskolás	
	Klára	2	r. katolikus		
10.	Bakró János	37	r. katolikus	gyulai születésű, muzsikus, jó viseletű	házas zsellér
	Felesége: Anna	38	r. katolikus	gyulai születésű, jó viseletű	
	Gyermekei: János	10	r. katolikus	oskolás	
	István	8	r. katolikus	oskolás	
	Antal	6	r. katolikus		
	Anna	9	r. katolikus	oskolás	
	Mária	4	r. katolikus		
	Julianna	2	r. katolikus		
	Krisztina	1/4	r. katolikus		
11.	Gajdán János 1833-ban telepedett le	25	r. katolikus	muzsikus, tapasztó, vályogvető	házatlan zsellér
	Felesége: Erzsébet	22	r. katolikus	gyulai születésű, jó viseletű	
	Gyermekei: Erzsébet	4	r. katolikus		
	Rozália	1	r. katolikus		
	Gajdán András	10	r. katolikus	árva fiú, Gajdán János tartja örökből	
12.	Csintalan János	42	r. katolikus	muzsikus és vályogvető, jó viseletű	házatlan zsellér
	Felesége: Anna	29	r. katolikus	gyulai, jó viseletű	

Család száma	Neve az újmagyarnak	Eszten-deje	Vallása	Sorsa és állapota	Észrevételek
13.	ifj. Bakró János	39	r. katolikus	muzsikus, gyulai, jó viseletű	
	Felesége: Zsuzsanna	35	r. katolikus	gyulai születésű	
	Gyermekei: Magdolna	6	r. katolikus		
	Emília	3	r. katolikus		
14.	Bakró Maris	27	r. katolikus	özvegy, szolgáló	
	Gyermekei: Gója István	5	r. katolikus		
	Gója Maris	2	r. katolikus		
15.	Bakró János özvegye	50	r. katolikus	kétkezi munkával él	jó viseletű
	Gyermeke: Terézia	18	r. katolikus	hajadon	
16.	Farkas György emlékezetten felül	31	r. katolikus	muzsikus, jó viseletű	házas zsellér
	Felesége: Magdolna	29	r. katolikus	helybeli magyar	
	Gyermekei: Erzsébet	7	r. katolikus	oskolás	
	Maris	3	r. katolikus		
	László	$\frac{1}{2}$	r. katolikus		
	Farkas István özvegye, emlékezetten felül	75	r. katolikus	özvegy, jó viseletű	Farkas György édes- anyja
			r. katolikus		háztalan zsellér
17.	Rátz András gyulai születésű	29	r. katolikus	muzsikus	
	Felesége: Mária 1835-ben telepedett le	25	r. katolikus	jó viseletű	
	Gyermeke: József	$\frac{1}{2}$	r. katolikus		
	Rátz István	13	r. katolikus	muzsikát tanul	Rátz András öccse
18.	Götz György 1829-ben telepedett le	25	r. katolikus	muzsikus	háztalan zsellér
	Felesége: Mária	27	r. katolikus	gyulai születésű	
	Gyermeke: Julianna	3	r. katolikus	gyulai születésű	
19.	Rátz Sándor gyulai születésű	45	r. katolikus	muzsikus, jó viseletű	házas zsellér, egy szemére vak
	Felesége: Tóth Anna	35	r. katolikus	gyulai születésű	
	Gyermekei: Terézia	8	r. katolikus	gyulai születésű, oskolás	
	Julianna	4	r. katolikus	helybeli születésű	
20.	Rátz János helybeli születésű	50	r. katolikus	muzsikus	háztalan zsellér
	Felesége: Anna	38	r. katolikus	gyulai születésű	
	Gyermekei: János	18	r. katolikus	muzsikus, gyulai születésű	

Család száma	Neve az újmagyarnak	Esztendeje	Vallása	Sorsa és állapota	Észrevételek
21.	Rozália	19	r. katolikus	hajadon	részeges, aprólékos lopásokért többször fenyített
	Gulácsi János gyulai születésű	25	r. katolikus	kovács	
22.	Felesége: Mária	21	r. katolikus	gyulai születésű	Kolompár Mátyás feleségének húga házatlan zsellér
	Kolompár Mátyás gyulai születésű	30	r. katolikus	muzsikus, tapasztó, vályogvető, jó viseletű	
	Felesége: Mária	33	r. katolikus	gyulai születésű	
	Gyermeke: György	12	r. katolikus	gyulai születésű	
	Rácz Terézia	23	r. katolikus	hajadon	
23.	Gajdán Ferenc 1831-ben telepedett meg	25	r. katolikus	kovács, jó viseletű	házas zsellér
	Felesége: Bakro Anna	20	r. katolikus	gyulai születésű	
24.	Rácz Mihály	46	r. katolikus	muzsikus, helybeli születésű	jó viseletű, házatlan zsellér
	Felesége: Erzsébet 1812-ben telepedett meg	35	r. katolikus		
	Gyermekei: Mária	16	r. katolikus	hajadon	
	Rozália	13	r. katolikus		
	János	10	r. katolikus		
25.	Antal	5	r. katolikus		jó viseletű, házatlan zsellér
	Hamza Károly gyulai születésű	35	r. katolikus	muzsikus, vályogvető	
	Felesége: Julianna 1826-ban telepedett meg	31	r. katolikus	gyulai, jó viseletű	
	Gyermekei: Zsófia	9	r. katolikus		
	János	6	r. katolikus		
26.	Katalin	3	r. katolikus		muzsikus, jó viseletű
	Hamza Mihály gyulai születésű	35	r. katolikus		
	Felesége: Rozália 1827-ben telepedett meg	32	r. katolikus	jó viseletű	
	Gyermekei: Terézia	4	r. katolikus		
	Mihály	1 1/2	r. katolikus		
27.	Galampos Mihály gyulai születésű	50	r. katolikus	napszámos	obszitos, házatlan zsellér, itthon jó viseletű, mint katona 100

Család száma	Neve az újmagyarnak	Esztendeje	Vallása	Sorsa és állapota	Észrevételek
					botot kapott halálíg tartó verckedésért
28.	Felesége: Kalauz Klári Galambos Péter gyulai születésű	40 50	r. katolikus r. katolikus	gyulai születésű, jó viseletű vályogvető, tapasztó, muzsikus, jó viseletű	házas zsellér
29.	Felesége: Rátz Maris Gyermeke: Péter Ennek felesége: Borbála 1836-ban telepedett le Kalauz Mátyásné gyulai születésű Gyermekei: Mátyás Ennek felesége: Klára Gyermeke: Péter	40 25 20 40 22 20	r. katolikus r. katolikus r. katolikus r. katolikus r. katolikus r. katolikus	gyulai, jó viseletű muzsikus, vályogvető, jó viseletű özvegy, kétkezi munka, jó viseletű kovács, jó viseletű gyulai születésű	háztalan zsellér
30.	Az özvegy leánya: Erzsébet Bakro Gyuri Felesége: Kalauz Anna Gyermekei: János Maris	1 1/2 15 25 22	r. katolikus r. katolikus r. katolikus r. katolikus	szolgál, jó viseletű gyulai, muzsikus, jó viseletű gyulai, jó viseletű	háztalan zsellér
31.	Kállai János Felesége: Erzsébet Gyermekei: János György Maris	23 6 4 2	r. katolikus r. katolikus r. katolikus r. katolikus	gyulai, vályogvető, jó viseletű gyulai, jó viseletű	
32.	Farkas János 1801-ben telepedett meg	47	református	csósz, jó viseletű	garasos obsitos
33.	Rátz Sándor helybeli születésű Felesége: Maris	60 50	r. katolikus r. katolikus	muzsikus, obsitos helybeli születésű, jó viseletű	háztalan zsellér
34.	Ifj. Kis István 1804-ben telepedett meg Felesége: Tóth Maris Rátz Maris	43 40 14	református r. katolikus r. katolikus	muzsikus, kovács, jó viseletű gyulai, jó viseletű árva	háztalan zsellér
35.	Ábrahám Józsefné 1825-ben telepedett le	45	r. katolikus	özvegy, kétkezi munkával, jó viseletű	ifj. Kis István örökből tartja háztalan zsellér

Család száma	Neve az újmagyarnak	Eszten-deje	Vallása	Sorsa és állapota	Észrevételek
	Gyermekei: Mátyás	10	r. katolikus	szolgál	
	Rozália	15	r. katolikus	szolgál	
	Anna	4	r. katolikus		
	Julianna	2	r. katolikus		
36.	Farkas István idevaló születésű	55	református	kovács, jó viseletű	házas zsellér
	Felesége: Kis Borbála idevaló születésű	32	református	jó viseletű	
	Rátz István	7	r. katolikus	árva, örökből tartatik	
37.	Ifj. Farkas István idevaló születésű	24	református	kovács, jó viseletű	házatlan zsellér
	Felesége: Anna	20	r. katolikus	ide való, jó viseletű	
38.	Farkas Mihály	26	r. katolikus	kovács, idevaló, jó viseletű	házatlan zsellér
	Felesége: Anna 1836-ban telepedett meg	22	r. katolikus		
39.	Kolompár Anna	43	r. katolikus	özvegy, idevaló, kétkezi munkával él	házatlan zsellér
40.	Lakatos Ferenc 1795-ben telepedett meg Pécskáról	82	óhitű	kolompár és házaló, mint garázda viseletű, részeges, káromkodó, számtalanszor fenytettett kisebb büntetéssel, s gyanús varázslónak ismerik	
	Felesége: Mária	60	óhitű	házaló, nem tudatik honnan és mikor került [ide]	
	Gyermeke: Anna	16	óhitű	az édesanyjával házaló	
41.	Lakatos János	49	óhitű	gyulai, kolompár, lókupec, részeges és garázda, többször fenytettett, varázsló, házaló, gyanúban számtalanszor volt	házatlan zsellér
	Felesége: Sztojka 1820-ban telepedett meg	50	óhitű	varázsló, házaló, számtalanszor fenytettett a kóborlásért, csaláso-kért, hitetlenül él	
42.	Lakatos Pál	28	óhitű	kolompár, lókupec, házaló, meglehetős viseletű	házatlan zsellér
	Felesége: Terezia 1832-ben telepedett meg	27	óhitű	házaló, meglehetős viseletű	

Család száma	Neve az újmagyarnak	Esztendeje	Vallása	Sorsa és állapota	Észrevételek
	Gyermekei: György	1 1/2	óhitű		
	Térézia	4	óhitű		
43.	Lakatos Mihály 1797-ben telepedett meg	87	r. katolikus	házaló, részeges, káromkodó, melyért több ízben fenyítettett az előbbivel hitetlenül él, házaló, dologtalan	háztalan zsellér
	Felesége: Krisztina 1814-ben telepedett meg	58	óhitű		
	Gyermekei: János	30	óhitű		
	József	27	óhitű	részeges, többször fenyítettett	
	Demeter	25	óhitű	reguláris katona	
	János felesége Mária 1837-ben telepedett meg	30	óhitű		
	Gyermekei: Térézia	8	óhitű		
	József	6	óhitű		
	Borbála	3	óhitű		
	Katalin	1 1/2	óhitű		
	József felesége 1831-ben telepedett meg	24	óhitű		
44.	Kolompár Bomba özvegye emlékezetet felülmúló	60	óhitű	özvegy, sátoros házaló	
	Gyermeke: József	26	óhitű	kolompár, lókupec, kóborgó	
	József felesége: Julianna	22	óhitű	felfogadott, hitetlenül él	
	Gyermekei: Erzsébet	4	óhitű		
	Borbála	2	óhitű		
45.	Buligovits János	35	óhitű	helybeli születésű, kolompár, lókupec	feslett életéért, garázda viselkedésért többször fenyítettett
	Felesége: Ágnes 1835-ben telepedett meg	30	óhitű	hitetlenül él a férjével	
	Gyermeke: Mihály	1 1/2	óhitű		
46.	Buligovics Márton	30	óhitű	helybeli születésű, kolompár, lókupec	részegségért, feslett életéért többször fenyítettett
	Felesége: Erzsébet 1831-ben telepedett meg	30	óhitű	hitetlenül él	
47.	O. Rácz István	35	r. katolikus	gyulai, kovács, jó viselkedésű	házas zsellér
	Felesége: Tóth Erzsébet	30	r. katolikus	gyulai, jó viselkedésű	

Család száma	Neve az újmagyarnak	Észten- deje	Vallása	Sorsa és állapota	Észrevételek
	Gyermekei: Maris	14	r. katolikus		
	István	12	r. katolikus	oskolás	
	János	8	r. katolikus		
	Julianna	7	r. katolikus		
	Katalin	1 1/2	r. katolikus		
	Tóth Péter	18	r. katolikus	gyulai, árva, kovács legény, jó viseletű	
48.	Tóth Ferenc	50	r. katolikus	gyulai, szolgál, jó viseletű	
	Felesége: Borbála	40	r. katolikus	gyulai	
	Gyermekei: József	14	r. katolikus	kovácsinas	
	Katalin	10	r. katolikus		
	Márton	7	r. katolikus		
49.	Rátz József	40	r. katolikus	helybeli születésű, kovács, jó viseletű	házas zsellér
	Felesége: Trutz Mária 1824-ben telepedett meg	33	r. katolikus	jó viseletű	
	Gyermekei: József	16	r. katolikus	kovácsságot tanul	
	Márton		r. katolikus		
	Mihály	7	r. katolikus		
	Ferenc	5	r. katolikus		
	György	3	r. katolikus		
50.	Sütő Mátyás	40	r. katolikus	gyulai, takács, jó viseletű	háztalan zsellér
	Felesége: Mária	43	r. katolikus	gyulai, jó viseletű	
	Gyermeke: Anna	16	r. katolikus		
51.	Rátz Márton özvegye 1816-ban telepedett meg	40	r. katolikus	özvegy, jó viseletű, napszámmal él	
52.	Gulátsi János	35	r. katolikus	gyulai, kovács, részeges, garázda, káromkodó, melyért többször fenyítettett	
	Felesége: Zsuzsanna 1822-ben telepedett meg	35	református		
	Gyermekei: Erzsébet	15	r. katolikus	szolgál	
	József	12	r. katolikus		
	János	7	r. katolikus		

Család száma	Neve az újmagyarnak	Eszten-deje	Vallása	Sorsa és állapotja	Íszrevételek
	Zsuzsánna	5	r. katolikus		
	Mária	4	r. katolikus		
53.	RácZ József 1831-ben telepedett meg	39	r. katolikus	muzsikus, jó viseletű	háztatlan zsellér
	Felesége: Mária	32	r. katolikus	gyulai	
	Gyermekei: Zsuzsánna	13	r. katolikus		
	Mária	12	r. katolikus		
	Rozália	6	r. katolikus		
	Borbála	1/2	r. katolikus		
54.	Kalauz Mária	44	r. katolikus	gyulai, hajadon, megesezt személy, napszámos	
55.	Bakro Mihály	20	r. katolikus	gyulai, muzsikus, jó viseletű	háztatlan zsellér
	Felesége: Anna	20	r. katolikus	gyulai, jó viseletű	
	Összesen: 207 személy				
56. ²	Antoni Mihály 1816-ban telepedett meg	40	r. katolikus	tapasztó, vályogvető, jó viseletű	
	Felesége: Erzsi	35	r. katolikus	gyulai, jó viseletű	
	Gyermekei: János	15	r. katolikus	kovácsinas	
	Antal	13	r. katolikus	kovácsinas	
	Sándor	10	r. katolikus	kovácsinas	

BéML.V.A. 101. b. Magyargyula város tanácsának iratai 1096/1838. Ö. 237. Kézzel irt fogalmazvány.

¹ a letelepedés időpontja ismeretlen

² utólag bejegyzve

Orosháza, 1838. szeptember 26.

Orosháza község cigány lakosainak 1837/1838. évi összeírása

A család folyószáma	Nevek	Férfi-gyermek száma	Ideje	Vallása	Élelem módja	Úrbéri földet bír	Házasszellér	Házatlan zsellér	Nőnem általában	Észrevételek
1.	Csóka Mihály		58	óhitű	nincs		1			
	Csóka János	1	38	óhitű	kovács				1	
	Csóka Mihály	1	27	óhitű	hegedűs				1	
2.	Trutz Miklós		39	óhitű	kovács		1		1	
	Trutz Pál	1	16	óhitű	kovács				1	
	Trutz Gábor	1	15	óhitű	kovács				1	
3.	Trutz Mihály		50	óhitű	hangász		1		1	
	Trutz József	1	25	óhitű	hangász				2	egy leány
4.	Trutz Tódor		45	óhitű	hangász		1		1	
	Trutz Tódor		53	óhitű	kovács		1		1	
	Trutz János	1	9	óhitű						
6.	Trutz Péter	1	1	óhitű						
	Trutz György		30	óhitű	kovács		1		2	egy leány
	Trutz György	1	9	óhitű	oskolás					
7.	Trutz János	1	5	óhitű						
	Lakatos István		77	óhitű	kolompár		1		1	
	Lakatos István	1	16	óhitű	hangász					
8.	Lakatos Péter	1	14	óhitű	hangász					
	Erdéli Tödorné			óhitű			1		3	két leány
	Erdéli Márton	1	17	óhitű	hangász					
9.	Lukács János		55	óhitű	hangász		1		3	két leány
	Lukács György	1	28	óhitű	hangász					
	Lukács József	1	25	óhitű	hangász					
	Lukács János	1	16	óhitű	hangász					
10.	Stanis Mihály		40	óhitű	kolompár		1		1	

16. táblázat folytatása

A család folyószáma	Nevek	Férfi- gyermek száma	Ideje	Vallása	Élelem módja	Úrbéri földet bír	Házas zsellér	Házatlan zsellér	Nőnem általában	Észrevételek
	Stanis József	1	24	óhitű	hangász				1	
	Stanis Péter	1	9	óhitű						
	Stanis Tódor	1	5	óhitű						
11.	Trutz Péter		32	óhitű	hangász		1		2	egy leány
12.	Trutz Márton		34	óhitű	kovács		1		1	
13.	Trutz Sámuel		53	óhitű	hangász				1	
	Trutz Pál	1	24	óhitű	hangász			1	2	egy leány
14.	Lakatos István		45	óhitű	kolompár			1	1	
	Lakatos Ferenc	1	5	óhitű						
15.	Késes Mihály		47	katolikus	kolompár			1	2	egy leány
16.	Béh György		35	óhitű	hangász			1	1	egy leány
	Béh Mihály	1	13	óhitű						
17.	Markóti Sándor		31	katolikus	hangász			1	3	két leány
18.	Béh György		58	óhitű	kovács			1		
	Béh István	1	31	óhitű	hangász				1	
	Béh István	1	4	óhitű						
19.	Lakatos Péter		21	katolikus	kolompár			1	1	
20.	Malkóti Péter		29	katolikus	kolompár			1	3	két leány
21.	Lakatos Sámuel		42	katolikus	hangász			1	1	
22.	Sztoján György		40	óhitű	sárzó			1	3	két leány
23.	Lukács Mihály		31	óhitű	kovács			1	2	egy leány
	Lukács György		13	óhitű	kovács					
24.	Trutz Péter		56	óhitű	hangász			1	4	három leány
	Trutz Miklós	1	17	óhitű	kovács					
25.	Lakatos György		38	katolikus	hangász			1	2	egy leány
	Lakatos István	1	9							
	Lakatos György	1	6							
	Lakatos Tódor	1	3							
26.	Zödi Pál		25	református	hangász			1	1	

16. táblázat folytatása

A család folyószáma	Nevek	Férfi- gyermek száma	Ideje	Vallása	Élelem módja	Úrbéri földet bír	Házás zsellér	Házatlan zsellér	Nőnem általában	Észrevételek
27.	Zödi Pál ö[reg] Trucz Terka Trucz Péter	1 1	5 13	református					1	
28.	Trutz Tódor		26	óhitű	hangász		1		2	egy leány
29.	özv. Farkas Mihályné Farkas János Farkas Sándor	1 1	13 3	katolikus	kolompár		1		2	egy leány
30.	Rác Mihályné Rác József Rác György	1 1 1	13 11	katolikus	hangász kovács			1	3	kettő leány
31.	Trutz György	1	24	óhitű	hangász			1	2	egy leány
Összesen:		34					12	19	61	

Előljárói Orosháza helységének

Különös észrevételek:

Az itteni összeírásba foglalt cigányoknak Orosházán történt letelepedések valóságos ideje nem tudatik, hanem gyanítani lehet, hogy 1768. év körül t[ekintete]s Arad megyéből szivárogtak által. Egyiberánt oly bűnös tettekkel közülük egyik sincs megróva, mely végett büntető tek[intetes] törvényszék ítélete által büntetett volna.

BéML Kigyűjtött feudális kori összeírások Ö. 89. Kézzel írt tisztázat.

17.
Gyula, 1848.

Magyargyulán letelepedett cigányok 1847/1848. évi összírása

A család sorszáma	Családbeliek vezeték- és keresztnéve	Életkora	Vallása	Letelepedésüknek éve	Mesterségük vagy foglalatosságuk	Viseletek módja azon érintéssel, voltak-e valaha fogva	Jegyzécek
1.	Ifj. Farkas József	38	r. katolikus	gyulai születésű	kovács	jó viseletű	lakó
	Felesége Högye Erzsébet	35	r. katolikus				
	Farkas Ágnes árva leány	12	r. katolikus				
	Farkas Ferenc árva	15	református	gyulai születésű	kovács		
2.	Ifj. Farkas István	36	r. katolikus	gyulai születésű	kovács	jó	lakó
	Rátz Ágnes felesége	29	r. katolikus				
	Erzsi árva	8	r. katolikus				
3.	Sütő Mátyás	56	r. katolikus	nem tudatik	takács	jó	lakó
	Felesége Rátz Maris	54	r. katolikus				
4.	Öreg Farkas József	75	r. katolikus	nem tudatik	kovács	jó	lakó
	Sánta Erzsébet felesége	66	r. katolikus				
	Erzsébet leánya	26	r. katolikus				
5.	Petz György	32	r. katolikus	1819	hangász	jó	lakó
	Farkas Klári felesége	19	r. katolikus				
	Julis leánya	12	r. katolikus				
	Antonia leánya	8	r. katolikus				
	Maris leánya	4	r. katolikus				
6.	Rozi leánya	2	r. katolikus				
	Farkas János	57	r. katolikus	gyulai születésű	hangász	jó	lakó
	Dima Sofi felesége	56	r. katolikus				
7.	Farkas György	40	r. katolikus	gyulai születésű	hangász	jó	lakó
	Kleinschfeld Leni felesége	33	r. katolikus				
	Lizi leánya	17	r. katolikus				
	Maris leánya	15	r. katolikus				
	László fia	9	r. katolikus				

A család sorszáma	Családbeliek vezeték- és keresztnéve	Életkora	Vallása	Letelepedésüknek éve	Mesterségük vagy foglalatosságuk	Viseletek módja azon érintéssel, voltak-e valaha fogva	Jegyzések
	József fia	6	r. katolikus				
	Kati leánya	2	r. katolikus				
	Maris leánya	4	r. katolikus				
8.	Baligovits József	20	r. katolikus	1847	kolompár	jó	lakó
	Rostás Bora felesége	18	r. katolikus				
9.	Rátz János	26	r. katolikus	gyulai születésű	hangász	jó	lakó
	Marián Anna felesége	25	r. katolikus				
	Mátyás fia	2	r. katolikus			jó	lakó
10.	ör. Farkas József	47	r. katolikus	gyulai születésű	hangász		
	Mánits Léni felesége	37	r. katolikus				
	Ferenc fia	21	r. katolikus				
	Zsófi leánya	18	r. katolikus				
	János fia	8	r. katolikus				
	György fia	5	r. katolikus				
11.	if. Bakró János	37	r. katolikus	gyulai születésű	hangász	jó	házas zsellér
	Farkas Anna felesége	34	r. katolikus				
	János fia	23	r. katolikus				
	István fia	17	r. katolikus				
	Anna leánya	16	r. katolikus				
	Maris leánya	13	r. katolikus				
	Kati leánya	1	r. katolikus				
	Rátz Rózi árva	14	r. katolikus				
12.	Rátz Sándor	49	r. katolikus	gyulai születésű	hangász	jó	házas zsellér
	Tóth Anna felesége	44	r. katolikus				
	Trézi leánya	18	r. katolikus				
	Julis leánya	13	r. katolikus				
	György fia	9	r. katolikus				
	János fia	7	r. katolikus				
	Rátz Kati özvegy	37	r. katolikus				
13.	Rátz Pál János	50	r. katolikus	gyulai születésű	hangász	jó	lakó
14.	Rátz József	36	r. katolikus	gyulai születésű		jó	lakó

A család sorszáma	Családbeliek vezeték- és keresztnéve	Életkora	Vallása	Letelepedésüknek éve	Mesterségük vagy foglalatosságuk	Viseletek módja azon érintéssel, voltak-e valaha fogva	Jegyzések
	Özvegye Farkas Maris		r. katolikus				
	Zsuzsi leánya	19	r. katolikus				
	József fia	7	r. katolikus				
15.	Rázt István	29	r. katolikus	gyulai születésű	hangász	jó	lakó
	Farkas Zsófi felesége	18	r. katolikus				
	István fia	2	r. katolikus				
16.	if. Rázt Mihály	61	r. katolikus	gyulai születésű	hangász	jó	házas zsellér
	Rázt Erzsébet felesége	41	r. katolikus				
	Maris leánya	23	r. katolikus				
	János fia	19	r. katolikus				
	Klári leánya	9	r. katolikus				
17.	Cs. Rázt András	36	r. katolikus	gyulai születésű	hangász	jó	házas zsellér
	Lakatos Maris felesége	31	r. katolikus				
	József fia	9	r. katolikus				
	Károly fia	6	r. katolikus				
	György fia	3	r. katolikus				
18.	Galambos Péter	33	r. katolikus	gyulai születésű	hangász	jó	házas zsellér
	Zsiga Borbála felesége	27	r. katolikus				
	Mihály fia	5	r. katolikus				
	Anna leánya	3	r. katolikus				
19.	Galambos Mihály	61	r. katolikus	gyulai születésű	paraszt	jó	kiszolgált katona
20.	Kalauz Mátyás	31	r. katolikus	gyulai születésű	kovács	jó	lakó
	Farkas Klára felesége	29	r. katolikus				
	György fia	7	r. katolikus				
	János fia	4	r. katolikus				
	Rózsi leánya	1	r. katolikus				
21.	Galambos Örszi özvegy	49	r. katolikus	gyulai születésű	özvegy	jó	lakó
	Gulácsi János veje	26	r. katolikus	gyulai születésű			katonaszolgálatban
	Kalauz Maris felesége	27	r. katolikus				
22.	Mikló Pál	48	r. katolikus	gyulai születésű	paraszt	nem volt fogva	invalidus katona
	Székely Erzsébet felesége	46	r. katolikus				

A család sorszáma	Családbeliek vezeték- és keresztnéve	Életkora	Vallása	Letelepedésüknek éve	Mesterségük vagy foglalatosságuk	Viseletek módja azon érintéssel, voltak-e valaha fogva	Jegyzécek
	Maris leánya	15	r. katolikus				
	Mihály fia	8	r. katolikus				
	Ferenc fia	5	r. katolikus				
23.	Keresztes Juli	31	r. katolikus	gyulai születésű			megegett személy
24.	ö. Rátz István	43	r. katolikus	gyulai születésű	kovács	jó	házas zsellér
	Tóth Erzsébet felesége	41	r. katolikus				
	István fia	21	r. katolikus				
	János fia	19	r. katolikus				
	Julis leánya	16	r. katolikus				
	Mihály fia	7	r. katolikus				
	Kati leánya	10	r. katolikus				
25.	Rátz József	49	r. katolikus	gyulai születésű	kovács	jó	lakó
	Trutz Maris felesége	43	r. katolikus				
	Márton fia	19	r. katolikus				
	Mihály fia	17	r. katolikus				
	Ferenc fia	15	r. katolikus				
	György fia	13	r. katolikus				
	Rozi leánya	4	r. katolikus				
26.	if. Rátz József	26	r. katolikus	gyulai születésű	kovács	jó	lakó
	Rátz Maris felesége	22	r. katolikus				
27.	Tóth Ferenc	61	r. katolikus		kocsis	jó	lakó
	Rátz Boris felesége	57	r. katolikus				
	Rozi unoka	6	r. katolikus				
28.	Gubatsi János	48	r. katolikus	gyulai születésű	kovács	részeges	házas zsellér
	Rátz Zsuzsánna felesége	46	r. katolikus				
	Lizi leánya	21	r. katolikus				
	János fia	16	r. katolikus				
	Zsuzsi leánya	14	r. katolikus				
	Maris leánya	13	r. katolikus				
	Éva leánya	9	r. katolikus				

A család sorszáma	Családbeliek vezeték- és keresztnéve	Életkora	Vallása	Letelepedéseiknek éve	Mesterségük vagy foglalatosságuk	Viseletek módja azon érintéssel, voltak-e valaha fogva	Jegyzések
29.	Farkas István	60	református	gyulai születésű	kovács	jó	házas zsellér
	Kis Boris felesége	41	református				
30.	Petz Antal	39	r. katolikus	1819	hangász	jó	lakó
	Nedelkovits Kornélia	41	r. katolikus				
31.	Lakatos Ferenc	95	óhitű	1781	kolompár	részezes, sokszor büntetődött	lakó
	Gaudi Maris felesége	34	óhitű				
32.	Téglás Mihály	26	óhitű	1845	hangász	jó	lakó
	Lakatos Persi	25	óhitű				
33.	ör. Lakatos János	56	óhitű	gyulai születésű	kolompár	jó viseletű	lakó
	Purtsi Maris felesége	41	r. katolikus				
34.	Lakatos Pál	36	óhitű	gyulai születésű	kolompár	jó	házas zsellér
	Kolompár Trézsi felesége	27	r. katolikus				
	Anna leánya	13	r. katolikus				
	György fia	10	óhitű				
	Mari leánya	8	r. katolikus				
	Kati leánya	6	r. katolikus				
	János fia	3	óhitű				
35.	Baligovits János	46	óhitű	gyulai születésű	kolompár	volt fogva	lakó
	Rostás Ágnes felesége	41	r. katolikus				
	Mihály fia	11	r. katolikus				
	Maris leánya	5	r. katolikus				
	György fia	3	óhitű				
36.	Lakatos József	36	r. katolikus	1822	kolompár	nem volt fogva	nemigen állandó lakású
	Kolompár Julis felesége	29	r. katolikus				
	Lizi leánya	13	r. katolikus				
	Trézsi leánya	9	r. katolikus				
37.	Lakatos János ifiú	48	r. katolikus	1817	kolompár	nem volt fogva	nemigen állandó lakású
	Kolompár Maris felesége	39	óhitű				
	Rozi leánya	7	r. katolikus				
	Boris leánya	3	r. katolikus				
	Maris leánya	3	r. katolikus				

A család sorszáma	Családbeliek vezeték- és keresztnéve	Életkora	Vallása	Letelepedésüknek éve	Mesterségük vagy foglalatosságuk	Viselkedés módja azon érintéssel, voltak-e valaha fogva	Jegyzések
38.	Nedelkovits Leopold	39	r. katolikus	1817	hangász	jó	házas zsellér
	Farkas Kati felesége	38	r. katolikus				
	Klári leánya	17	r. katolikus				
	Kati leánya	10	r. katolikus				
	István fia	5	r. katolikus				
	Kalauz Náni	61	r. katolikus				
39.	Farkas Lászlóné	51	r. katolikus	nem tudatik	özvegy	jó	lakó
	Zsuzsi leánya	26	r. katolikus				
	Treszka leánya	17	r. katolikus				
40.	Lakatos György	29	r. katolikus	1840	hangász	jó	lakó
	Dániel Magdus felesége	29	r. katolikus				
41.	Lakatos József	30	óhitű	nem tudatik	kolompár	jó	lakó
	Kolompár Erzsi felesége	20	óhitű				
	Károly fia	3	óhitű				
42.	Csintalan János	43	r. katolikus	gyulai születésű	hangász	jó	lakó
	Hamza Anna felesége	33	r. katolikus				
43.	Kalauz Babi	51	r. katolikus	nem tudatik	özvegy	jó	lakó
	János árva	17	r. katolikus				
44.	Hamza Károly	33	r. katolikus	gyulai születésű	hangász	jó	lakó
	Trutz Ilus felesége	31	r. katolikus				
	Szofi leánya	17	r. katolikus				
	János fia	16	r. katolikus				
	Kati leánya	11	r. katolikus				
	Julis leánya	6	r. katolikus				
45.	if. Gulátsi János	23	r. katolikus	gyulai születésű	hangász	jó	lakó
	Kolompár Anna felesége	20	r. katolikus				
46.	Antoni Mihály	51	r. katolikus	gyulai születésű	tapasztó	jó	lakó
	Kalauz Örsi felesége	38	r. katolikus				
47.	Bakro Mihály	29	r. katolikus	gyulai születésű	hangász	jó	lakó
	Balogh Anna felesége	28	r. katolikus				
	Ágnes leánya	7	r. katolikus				

A család sorszáma	Családbeliek vezeték- és keresztnéve	Életkora	Vallása	Letelepedésüknek éve	Mesterségük vagy foglalatosságuk	Viseletek módja azon érintéssel, voltak-e valaha fogva	Jegyzések
	Mihály fia	5	r. katolikus				
	Maris leánya	2	r. katolikus				
	Kalauz Maris özvegy	53	r. katolikus				
48.	Gajdán János	33	r. katolikus	1832	hangász	jó	lakó
	Bakro Örsi felesége	29	r. katolikus				
	Örsi leánya	11	r. katolikus				
	Rozi leánya	8	r. katolikus				
	Klári leánya	3	r. katolikus				
49.	Czinaanó János	29	r. katolikus	1840	hangász	jó	lakó
	Rátz Rozália felesége	29	r. katolikus				
	Jozefa leánya	4	r. katolikus				
	Babi leánya	2	r. katolikus				
50.	Kállai János	38	r. katolikus	gyulai születésű	hangász	jó	lakó
	Kolompár Örsi felesége	39	r. katolikus				
	János fia	17	r. katolikus				
	György fia	11	r. katolikus				
	Máris leánya	8	r. katolikus				
	Juli leánya	6	r. katolikus				
51.	Ladányi Ferenc	46	r. katolikus	gyulai születésű	kovács	nem volt fogva	obsitos katona
	Kolompár Máris felesége	36	r. katolikus				
	Treszka leánya	9	r. katolikus				
	Lukács fia	6	r. katolikus				
52.	Gajdán György	28	r. katolikus	1832	hangász	jó	lakó
	Rátz Trézsi felesége	23	r. katolikus				
	János fia	3	r. katolikus				
53.	ör. Bakro János	36	r. katolikus	gyulai születésű	hangász	jó	lakó
	Dávid Zsuzsanna felesége	39	r. katolikus				
	Léni leánya	17	r. katolikus				
	Panni leánya	8	r. katolikus				
	Boris leánya	7	r. katolikus				
			r. katolikus				

A család sorszáma	Családbbeliek vezeték- és keresztnéve	Életkora	Vallása	Letelepedésüknek éve	Mesterségük vagy foglalatosságuk	Viseletek módja azon érintéssel, voltak-e valaha fogva	Jegyzések
54.	Kabai Sári	61	r. katolikus	nem tudatik	özvegy	jó	lakó
	Maris leánya	37	r. katolikus				
	Lidi ennek leánya	17	r. katolikus				
	Maris ennek leánya	13	r. katolikus				
	Rozi ennek leánya	5	r. katolikus				
	Bakro Panni özvegy	37	r. katolikus				
	Móga Panni özvegy	56	r. katolikus				
	55.	Kolompár Mátyás	47	r. katolikus	gyulai születésű	tapasztó	jó
Rátz Maris felesége		43	r. katolikus				
György fia		20	r. katolikus				
Maris leánya		7	r. katolikus				
56.	Farkas Mihály	36	r. katolikus	gyulai születésű	kovács	jó	lakó
	Kováts Anna felesége	34	r. katolikus				
57.	if. Farkas István	36	református	gyulai születésű	kovács	jó	lakó
	Rátz Anna felesége	29	r. katolikus				
	Lizi árva	6	r. katolikus				
	Rátz Maris özvegy	51	r. katolikus				

*BéML.V.A. 101. b. Magyargyula város tanácsának iratai 1352/1847. Kézzel írt fogalmazvány. Nyomtatásban megjelentette Dankó Imre: Adalékok a gyulai cigányság életéhez. In: Jelentés a gyulai Erkel Ferenc Múzeum 1962. évi munkájáról. A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai. Szerk. Dankó Imre. Gyula, 1962. 16–23.

Szarvas, 1850. április 30.

A szarvasi cigányok házhelyért folyamodnak a város elöljáróihoz

Tétkintetes Nemes Tanács, nagyon kegyes pártfogó jó Uraink!

Mi, Szarvas város cigány lakosai, akiknek ugyan vala kis elbúvó lakhelyünk, de a múlt és jelen folyó év mireánk hangászokra nézve kíméletlen sanyarú, s minden kereset nélkül való volt, úgy annyira, hogy viskóinkat kéntelenítettünk a mindennapi kenyérért az apró cselédeink és magunk táplálására elvesztegetni, s most minden hajlék nélkül bolyongunk, ugyan még vagyunk hat hajlék, de mi megszorodván, nem férünk azon hat gunyhóba, s a városi birtokosoktól vásárolni lakhelyet nem vagyunk képesek a drágaság miatt, mert bár élelemre valót volnánk képesek keresni, minek következtében:

Mély alázatossággal folyamodunk az Tétkintetes Nemes Tanács színe elibe, s méltóztassanak atyáskodási kegyes pártolásokkal irántunk viseltetni, s nagy kegyeikben elvállalni, s nekünk mint szarvasi születésű lakosoknak valahol a számunkra lakhelyeknek való földet kimutatni, hogy a jövő zordon tél ellenére elbúvó helyet magunknak készíteni tudhatnánk, amiért is valamint eddig, úgy továbbá a Tétkintetes Nemes Városi Tanácsa rendeleteinek folytonos hódolói és hű szolgálói kívánunk maradni, melyet is az ismételt alázatos kérésünk után reménylően nyeredeni nagy kegyeikben, s pártoló atyáskodásukban bátorkodván az egész itten lakozó cigány rokonságot ajánlani maradunk az

Tétkintetes Nemes Szarvas Város Tanácsának mindenkori lekötelezett, legalázatosabb szolgálói:

Ökrös György
Balog György
Rác István
Oláh Ádám és a többi
egész cigányság

Hátoldalon a városi tanács határozata:

A folyamodók házaikat köztudomás szerint eladván, ezúttal kérelmüktől elmozdítatnak.

Kiadta: Kalmár Lajos
jegyző

Szarvas, 1851. március 15.

Kérésük elutasítása után ismét az előljáróságához fordulnak

Igen Tisztelt Városi Tanács!
Tekintetes Pártfogó Uraink!

Lám mire jutottunk, nincs hajlékunk, hová a hideg, eső és jégeső elől elbújnánk. Ázunk, fázunk és bujdosunk, egyik viskóból kiszorítanak, a másikba bele nem férünk, mert mi is családos emberek vagyunk. Pedig szolgáljuk a neves vármegyét, futnunk kell, ha jó a nagy levél, egyik helységből a másikba. Ha kell az országnak vagy a Felséges császárnak katona, belőlünk is csak úgy megveszik a dézsmát, mint más becsületes polgárokból, de adtunk is, adunk is, ha kívántatik! Egyik közülünk most is katona, és a szegény feleségnek nincsen kvártély, legalább míg itthon leszek, építenék neki kis viskót. Ha kívántatik gátra menni, oda is készséggel megyünk fel, mert a szükség úgy kívánja. Fizetünk porciót is, taksát is, amennyi reánk kivettetett, s nem maradtunk még mai napig adósok. Különben is sok jót teszünk mink a város lakosságának, mert téglát, cserepet égetünk, muzsikálunk.

Abból áll tehát alázatos kérésünk, méltóztassanak nekünk a város tekintetes mérnöke által házhelyet kijelölni, ott a város szélén, a többiek sorában, hogy legalább ne bujdosunk, mert különben bizony azon sorsra jutunk, hogy lágert csapni kénytelenek leszünk. És ezzel maradtunk igen tisztelt város tanácsának legalázatosabb szegény szolgálói

Balogh György
Bogdány Mihály város dobosa
Varga József
Oláh Ádám
Rácz Mihály
Varga György
Ökrös Mihály
Oláh Mihály
Varga István
Bakró Pál

összesen tíz szegény folyamodó cigányok

BéML V. B. 202. b. Szarvas mezőváros iratai 35/1850. Kézvel írt tisztázat.

Harmadszor is megfogalmazzák kérelmüket

Különösen Tisztelt Városi Tanács!

Alólírottak a nagy ínségtől kényszerítette, előbbeni kérelmünk megtagadása következtében, újólág is esedezni bátorkodunk avégett, hogy alulírottak számukra a város végén, a többiek sorában, piciny házhelyet kiméretni sziveskednék, oly feltétellel:

1. hogy mindenikünknek csak 12 négyszögöl jutna,
2. az ezen piciny térségen építendő kis hajlék csak ideiglenes volna, a város parancsára bármikor szétbontható,
3. a kívánt taksa bennünket is érne, a kis földhelyért a szolgálatokat rendszeren, szokás szerint vivén.

Ily feltételek mellett, meg vagyunk győződve az igen tisztelt tanács jó akaratjáról, miszerint nekünk, kik a város szélén születtünk, nevelkedtünk, katonáskodtunk és mindenféle terhekben részesültünk, a kívánt kis földet, mely a város lakossága által anélkül sem használtatik, ott a kis parton kiméretni kegyeskedendik, ellenkező esetben méltóztassék elhinni, hogy hajlék nélkül el kelene vesznünk.

Ha pedig ezen alázatos kérésünk azon feltételek mellett mégsem adatnék meg, méltóztassék a Tisztelt Tanácsnak az Isten irgalmasságáért, úgy mint Csabán vagy másutt vagyon, új feltételeket szabni, csak hogy legyen hajlékunk, hová árva fejünket lehajthatjuk.

Mely alázatos kérelmünk teljesítése reményében mély tisztelettel maradjunk igen tisztelt városi tanácsnak alázatos szegény szolgálói:

Oláh Ádám
Farkas István
Varga József
Varga György
Bakró Pál
Balogh György
Bogdán Mihály
Lakatos György
Oláh János
Oláh Mihály

19.

Orosháza, 1852. február 1.

Orosházi putri lakosok kérelme

Tekintetes Főszolgabíró Úr!

Jeda István cigányt a putrikban Lőrincz István bíró uram felibünk bírónak nevezte ki, holott a putrikban lakó 97. szám alatti lakosok közül alig van tíz cigány család, a többiek mind magyarok vagyunk, de ez nem tenne semmit, hanem Jeda István egy igazságtalan ember közöttünk, egyáltalába[n] nem bírónak való, mert múlt éjjel is Fehér János utca kapitány és Dénes János éjjeli patrok¹ bizonyítása szerint egész éjfélig a kortcsmában korhelykedett, ott valamennyi putrisi magyarokat cafatoknak, haszontalanoknak nevezgette. De ami fő dolog reá van bízva, a levélhordási parancsolat, az éjjeli patrolozás² kirendeltetése, ezen eljárásánál Jeda István cigány a legigaztalanabb úton jár el, nem úgy mint igazságos bírónak kell eljárnia, mivel egyiket elrendeli levélhordásra és éjjeli őrködésre, másikat pedig soha el nem rendeli. Ily igaztalan cselekedeteiért mi azt el nem tűrhetjük. Ez oknál fogva, mi alázattal alólírtak, esedezünk alázattal, méltóztassék egy oly bírót nekünk, putriban lakóknak kinevezni, ki igazságos minden dolgaiban, ki éjjelenként nem kortcsmáz éjfélig, ki írástudó legalább egy keveset, hogy fel tudja írni a szolgálattételeket, és egyiránt osztja ki azt reánk, alázattal alól írtakra. Bátorkodunk alázattal ajánlani ifjú Horvát Jánost, putrisi becsületes lakost.

Újólág alázatos esedezésünkkel maradunk Tekintetes Főszolgabíró Úrnak alázatos szolgálái

Kis István
Szabó Mihály
Gabnai János
Hegedűs György
Sin Mihály
s több putrisi magyar lakosok nevében

BéML IV.B. 156. b. A Csabai cs. kir. Szolgabírószág iratai 316/1852. Kézzeel írt tisztázat.

¹ helyesen patrol, patrol: járőr

² járőrözés

Békés vármegye első alispánjának utasítása a cigányok kóborlásának megakadályozásáért

Békés megye közönségének. Folyó év július 30-án 10 679. szám alatt kelt királyi udvari rendelet szerint magyarország[i] kereset nélküli cigányseregeknek stájerországban vándorlása minden tekintetben tett intézkedések s ismételt megkeresések dacára oly mérvben nevedik, hogy a stájerországi helytartóság indíttatva érezte magát ezen, a közbiztonságot veszélyeztető és az országos alap terheltetésével járó visszásság megszüntetése végett a cs. kir. államminisztérium útján a magyar kir. udvari kancellária közbenjárását felkérni, miszerint a magyar közigazgatásági hatóságok hathatósan utasítsanak, hogy nemcsak a cigányseregeknek a szomszédos koronaországokban vándorlását lehetőleg akadályozzák, hanem az ottani hatóságok által visszautasítottakat mindenkor kellő felügyelet mellett tovaszállítsák, hogy így azoknak stájerországban visszatérése gátoltassék. Miután ezen, a közbiztonsági rendszabályokban gyökerező kívánalmak nemcsak ezen királyi kormányzék által, több ízben kiadva s utoljára folyó év június 7-én 34 922 szám alatt emlékeztetbe hozott intézményekben nyertek kifejezést, hanem az ország törvényhatóságai szigorúan utasítván, hogy cigányoknak a szomszéd koronatarományokban utazásra szóló jegyeket semmi szín alatt ki ne szolgáltatassanak, és a cigányok kóborlását erélyesen gátolják, azon hiedelemre ad alkalmat, hogy a végrehajtási közegek és községi előljárók a cigányoknak csoportokban szerte barangolását tiltó hatósági rendeleteket nem kellő eréllyel kezelik, és a toloncozási szabályokat általában figyelmen kívül hagyják. A közönségnek ismételve komolyan meghagyatik, hogy az intézett visszásság valahai megszüntetése végett saját hatáskörében haladék nélkül erélyes intézkedéseket tegyen. Az alárendelt községeket, biztonsági őroket, valamint a községi előljárókat személyes felelősség terhe alatt kötelezze, hogy a cigányoknak munkanélküli szerte csatangolását minden törvényes eszközzel gátolják, az országban foglalkozás nélkül felfedezendő cigányokat hazájukba utasítsák. A kultartományokból netán hazautasítottaknak pedig visszatérésre alkalmat nyújtsanak, hanem igyekezzenek lehetőleg illetőségi helyükben vagy a környéken számukra munkát kijelölni. Általában arra ügyeljenek, hogy a toloncrendszer ezen néposztályra nézve kiváló gonddal és pontossággal kezeltesék, minthogy a szomszéd koronatarománybeli hatóságoknak panasza leginkább a hazautasított egyéneknek hiányos s felügyelet nélküli tovaszállítása s az odahaza megérkezettek feletti felügyelet hiánya ellen irányul. Az ez irányban leendő intézkedésekről jelentés 15 nap alatt okvetlen elváratik Budán.

Ezen magas intézvény azon utasítással adatik ki másolatban mindnyája szolgabíráknak és Békés város rendezett tanácsának, hogy a cigányok csoportonkénti és munkanélküli csavargásának meggátlása tekintetéből a hatóságok területére betérő cigányokat különösen számba vétetvén helyezték szoros fel-

ügyelet alá. A községi előjárókat felelősség terhe alatt kötelezzék, hogy a cigányoknak munka nélkül szertecsatangolását gátolják, a foglalkozás nélkül felfedezendőket hazájukba utasítsák, a hazautasítottaknak pedig a visszatérésre alkalmat ne nyújtsanak, hanem igyekezzenek azoknak helyben munkát és elfoglaltságot szerezni. Általában véve a toloncrendszer kiváló gond és szigorú pontossággal kezelése felelősség terhe alatt meghagyatik.

Weinzierl Zsigmond
[első alispán]

BéML IV. B. 265. Csabai járás szolgabírójának iratai 1243/1865. Hitelesítés nélküli másolat.

20/b

Békéscsaba, 1865. október 26.

Lázár Imre csabai szolgabíró utasítása a cigányok összeírásáról

A járásbeli előjáróságnak visszavárolag azzal adatik ki, hogy november hó 20-ig hozzám pontos, név szerinti kimutatás terjesztessék be a községekben tartózkodó cigány családokról, melynek rovatai legyenek: 1. folyó szám, 2. neve, 3. házsám, hol lakik, 4. mi vagyonnal bír, 5. mely mesterséget űzi, miből él, 6. minő magaviseletűnek tartatik és ismertetik, 7. hány tagból álló családja van. Továbbá az előjárókra vonatkozó ezen rendelet értelmében pontosan megfigyeltetvén és teljesítettvén jelentsék be, minő rendszabályokat léptettek életbe mind a községben lakó, mind a községben időszakonként, vásárok alkalmával megjelenni szokott idegen cigányokra nézve, hogy a fenti kívánalmaknak elégtétethessék.

Lázár Imre
szolgabíró

Összeírása a Békéscsaba községben található cigányoknak

Folyó szám	Név	Ház- szám	Mi vagyonnal bír	Micsoda mes- terséget űz	Magaviselete	Hány tagból áll csa- ládja
1.	Zsiga Tódor	244	–	kovács	kifogástalan	–
2.	Zsiga Ferenc	244	–	kerékgyártó	kifogástalan	–
3.	Zsiga György	250	–	kerékgyártó	kifogástalan	12
4.	Zsiga Mihály	252	ház, 6 hold [föld]	muzsikus	kifogástalan	7
5.	Farkas Sándor	425	ház	lókereskedő	kifogástalan	1
6.	Tókor Sámuelné	586	–	varró	kifogástalan	3
7.	Zsiga Mihály	572	–	nap számos	kifogástalan	3
8.	Goda András	562	ház	muzsikus	kifogástalan	4
9.	Lakatos Mihály	562	–	muzsikus	kifogástalan	2
10.	Karácson Péterné	562	–	nap számos	kifogástalan	4
11.	Öreg Rátz Mihály	531	ház	kés-, fejszeélező	kifogástalan	6
12.	Murányi Péter	536	ház	nap számos	kifogástalan	3
13.	Rác Zsuzsi	536	–	nap számos	kifogástalan	1
14.	Rác János	537	közös ház	muzsikus	kifogástalan	3
15.	Lakatos Péter	537	–	kolompár	kifogástalan	3
16.	Gélik István	537	–	muzsikus	kifogástalan	3
17.	Ifj. Rác István	–	–	kovács	kifogástalan	4
18.	Kanó Gábor	539	–	muzsikus	kifogástalan	6
19.	Rác István	539	–	késcsináló	kifogástalan	5
20.	Hamza János	540	–	muzsikus	kifogástalan	4
21.	Zsiga András	553	ház	muzsikus	kifogástalan	5
22.	Zsiga Jánosné	553	–	–	kifogástalan	2
23.	Kalai János	553	–	muzsikus	kifogástalan	4
24.	Kelemen József	553	–	tapasztó	kifogástalan	5
25.	Trucz Antal	552	ház	muzsikus	kifogástalan	2
26.	Trucz József	552	–	muzsikus	kifogástalan	4
27.	Bodoczky András	552	–	muzsikus	kifogástalan	4
28.	Rác Mihály	552	–	muzsikus	kifogástalan	2
29.	Madarász János	548	ház	muzsikus	kifogástalan	3
30.	Rác György	548	–	késcsináló	kifogástalan	2
31.	Rác Ilona	548	–	nap számos	kifogástalan	2
32.	Rác János	547	–	késcsináló	kifogástalan	4
33.	Bodoczki József	555	ház	kolompár	kifogástalan	2
34.	Bodoczki Istvánné	555	–	nap számos	kifogástalan	6
35.	Trucz András	555	–	muzsikus	kifogástalan	4
36.	Antonyi András	555	–	tapasztó	kifogástalan	2
37.	Gajdán András	555	–	tapasztó	kifogástalan	1
38.	Rác Andrásné	556	ház	nap számos	kifogástalan	3
39.	Trucsuhrán Györgyné	556	–	nap számos	kifogástalan	7
40.	Guga György	556	–	muzsikus	kifogástalan	2
41.	Csatári György	520	–	muzsikus	kifogástalan	5
42.	Pója Ferenc	400	–	lakatos	kifogástalan	3
43.	Zsiga Márton	33	–	muzsikus	kifogástalan	2
44.	Rác János	838	–	muzsikus	kifogástalan	4

Folyó szám	Név	Házszám	Mi vagyonnal bír	Micsoda mesterséget űz	Magaviselete	Hány tagból áll családjá
45.	Tóth Kis József	1461	ház	lókereskedő	kifogástalan	8
46.	Tóth Józsefné	2407	ház	varrónő	kifogástalan	5
47.	Gécs György	1461	-	muzsikus	kifogástalan	3
48.	Purcsi Jánosné	1467	ház	muzsikusnő	kifogástalan	2
49.	Purcsi József	1467	-	muzsikus	kifogástalan	5
50.	Purcsi Ferenc	2323	ház	muzsikus	kifogástalan	9
51.	Purcsi János	2249	-	muzsikus	kifogástalan	5
52.	Radics József	2411	-	muzsikus	kifogástalan	5
53.	Purcsi Lajos	2411	-	muzsikus	kifogástalan	3
54.	Purcsi István	2272	-	muzsikus	kifogástalan	6
55.	Kalai András	2290	-	muzsikus	kifogástalan	4
56.	Buzás János	2290	-	kolompár	kifogástalan	3
57.	Vitisz József	2313	ház	kovács	kifogástalan	3
58.	Vitisz Mihály	2313	-	muzsikus	kifogástalan	2
59.	Milak János	2313	-	muzsikus	kifogástalan	3
60.	Lakatos Jánosné	2313	-	napszámos	kifogástalan	2
61.	Kolompár Mihály	2316	-	muzsikus	kifogástalan	2
62.	Farkas János	2316	-	kovács	kifogástalan	7
63.	Boderák (?) Tódor	2313	-	kolompár	kifogástalan	2
64.	Lakatos János	2326	ház	muzsikus	kifogástalan	5
65.	Kalai János	2323	-	muzsikus	kifogástalan	3
66.	Gécs Mátyás	2323	-	muzsikus	kifogástalan	5
67.	Tóth Jánosné	2324	-	napszámos	kifogástalan	2
68.	Farkas József	2337	-	kolompár	kifogástalan	7
69.	Laczi János	2330	-	kolompár	kifogástalan	2
70.	Rácz Péter	2330	-	borbély (?)	kifogástalan	9
71.	Rácz György	2330	-	muzsikus	kifogástalan	4
72.	Purcsi Péter	2328	ház	muzsikus	kifogástalan	7
73.	Purcsi Antal	2328	-	muzsikus	kifogástalan	5
74.	Farkas Mihály	2352	ház	lókereskedő	kifogástalan	3
75.	Kolompár István	2353	-	lókereskedő	kifogástalan	7
76.	Lakatos Jánosné	2352	ház	napszámos	kifogástalan	3
77.	Öreg Rácz János	2349	ház	muzsikus	kifogástalan	2
78.	Purcsi Máris	2349	-	napszámos	kifogástalan	1
79.	Lakatos József	2347	ház	muzsikus	kifogástalan	5
80.	Száva István	2347	-	muzsikus	kifogástalan	3
81.	Kolompár János	2347	-	kolompár	kifogástalan	6
82.	Kolompár Sándor	2339	ház	kolompár	kifogástalan	5
83.	Tóth Antal	2383	-	kolompár	kifogástalan	6
84.	Rácz Tódor	2416	ház	muzsikus	kifogástalan	3
85.	Kálaji György	2415	-	muzsikus	kifogástalan	4
86.	Farkas Ferenc	2349	-	kolompár	kifogástalan	1
87.	Tóth Antalné	2415	ház	napszámos	kifogástalan	4
88.	Rácz József	2328	-	muzsikus	kifogástalan	5
89.	Farkas Róza	2328	-	napszámos	kifogástalan	3
90.	Lakatos József	2323	-	napszámos	kifogástalan	2
91.	Ifj. Bodoczki Antal	2323	-	muzsikus	kifogástalan	1
92.	Farkas József	2323	-	kolompár	kifogástalan	4

BéML IV. B. 265. A Csabai járás szolgabírójának iratai 1243/1865. Hitelesítés nélküli másolat.

21.

Orosháza, 1865. december 2.

Az orosházi cigányok összeírása

Folyószám	Házzszám	Családfő neve	Családtagok száma	Keresetmód
1.	65	Lukács József	4	hangász
2.	L ¹	özv. Lukács Józsefné ifj.	5	–
3.	118 L	Balázs Mihály	4	hangász
4.	526	özv. Trucz Györgyné	3	hangász
5.	499	Trucz Miklós	2	kovács
6.	552 L	Trucz István	2	hangász
7.	670	Lakatos György	3	hangász
8.	466	özv. Erélyi Mártonné	4	hangász
9.	L	Titó Imre	3	hangász
10.	463	özv. Trucz Pálné	5	kovács
11.	L	ifj. Trucz Pál	1	kovács
12.	656	Trucz Miklós	2	korcsmáros
13.	485 L	Béh Mihály	7	hangász
14.	428 L	Trucz János	6	hangász
15.	429	Trucz Ádám	7	hangász
16.	1709 L	Trucz János ifj.	2	hangász
17.	L	Rác Pál	2	hangász
18.	1715 L	Mezei István	8	hangász
19.	1702	Trucz Mihály	3	hangász
20.	377	Stanics József	2	hangász
21.	L	Balázs János	5	hangász
22.	378	özv. Stanics Mihályné	2	hangász
23.	L	Bohus József	4	hangász
24.	L	özv. Stanics Tódorné	5	–
25.	379	Mezei Ferenc	4	sárzó
26.	L	Bódi Mihály	4	hangász
27.	L	Lukács Zsiga	3	hangász
28.	282	Stanics Péter	4	hangász
29.	L	Lukács István	4	hangász
30.	288	Lukács Zsigmond	5	hangász
31.	L	Rác István	5	sárzó
32.	64	özv. Trucz Györgyné	1	korcsmáros
33.	1054 L	Trucz János	4	kovács
34.	180	Béh György	9	kovács
35.	206 L	Farkas István	2	lókupec
36.	202	Lukács János	6	hangász
37.	1615	ifj. Lukács György	3	hangász
38.	1620 L	Lakatos Mihály	2	lókupec
39.	1622	Rác Flóra György	2	hangász
40.	L	Rác György	4	hangász
41.	1623 L	Lakatos Péter	8	hangász
42.	1625 L	özv. Zöldi Pálné	2	–

Folyószám	Házszám	Családfő neve	Családtagok száma	Keresetmód
43.	1659	Farkas Sándor	2	lókupec
44.	1662	Lakatos Ferenc	4	sárzó
45.	1701	Malkócs István	4	fűrőcsináló
46.	L	Faur József	2	fűrőcsináló
47.	L	Késes Péter	1	fűrőcsináló
48.	L	Késes János	3	fűrőcsináló
49.	1683 L	Farkas János	6	fűrőcsináló
50.	L	Horvát Antal	2	fűrőcsináló
51.	1634	Farkas János	3	hangász
52.	1651 L	Lukács György	5	hangász
53.	1648 L	Béh György	3	hangász
54.	1641	Lakatos István	7	hangász
55.	L	Késes József	5	fűrőcsináló
56.	L	özv. Lakatos Györgyné	2	–
57.	249 L	Malkas Sándor	3	hangász
58.	1639 L	Farkas Ferenc	5	fűrőcsináló
59.	1659 L	Üрге József	5	fűrőcsináló
60.	L	Üрге Péter	2	fűrőcsináló
61.	246	özv. Tásnádi Zsigáné	2	–
62.	1601 L	Pádi Imre	6	gyepmester

BéML V. B. 329. b. Orosháza nagyközség iratai 1179/1865. Kézrel írt tisztázat.

¹ Az L betű feloldása: lakó

22/a

Szeghalom, 1865. december 30.

Szolgabírói jelentés a Szeghalmi járásban élő cigányokról

Méltóságos Főispán Úr!

Méltóságodnak folyó évi október hó 5-dikéről 3910. szám alatt kelt rendelvényét érdeklőleg alázatos tisztelettel jelentem, miként az e járás területén tartózkodó cigányoknak a tisztelettel kiadott rendelvény értelmébeni számbavétele járasszerte eszközöltetvén, egyszersmind rendőri felügyelet alá helyeztetésük tekintetében is kellő intézkedések megtétettek, egyébként pedig tisztelettel jelenthetem, hogy az e járásban lakozó cigányok, kevésbé kóborgó hajlamuk lévén, kevés kivétellel itteni állandó lakással bírnak, s általában téglavályog vetéssel, tapasztással, zenéléssel foglalkozván, a munkás foglalkozás ilyen nemeiben rendes élelmi keresettel tartják fenn magukat s családjaikat, s tapasztalat szerint munkafogyatékek esetében helyből dologkeresés s munkavállalás vé-

gett csakis a közeli vidékekre szoktak ideiglenesen eltávozni, mi tekintetben leginkább azért lettek szoktatva, miszerint a rendőrségi s toloncozási szabályok irányukba eddigelé is a lehetőleg legszorosabb módon alkalmaztattak.

Mély tisztelettel maradván Méltóságos Főispán Úrnak alázatos szolgálója

Igaz Károly
szolgabíró

BéML IV. B. 252. Békés vármegye főispánjának iratai 34/1866. Kézzel írt tiszttáza.

22/b

Orosháza, 1866. január 2.

Szolgabírói jelentés az Orosházi járásban élő cigányokról

Méltóságos Főispán Úr!

Folyó évi október hó 5-én 3910. szám alatt költ rendelete következtében van szerencsém hivatalos tisztelettel jelenteni, miképp e járás területén lakó cigányok mindnyájan állandó lakással bírnak, nagy része házzal bír s mesterséget űz vagy zenével foglalkozik, s sereges kóborlásban élő cigány családok itt nem találhatók. Egyéb éránt a szegényebbek s henyeléshez szokott egyének szoros felügyelet alá vétettek, s a járási előljáróságok oda utasítottak, miként az ilyeneket is foglalkoztatni igyekezzünk.

Kubek Sándor
szolgabíró

BéML IV. B. 252. Békés vármegye főispánjának iratai 34/1866. Kézzel írt tiszttáza.

22/c

Békéscsaba, 1866. január 6.

Szolgabírói jelentés a Csabai járásban élő cigányokról

Méltóságos Főispán Úr!

Az elmúlt év október hó 5-én 3910. szám alatt kelt meghagyás folytán van szerencsém tiszteletteljesen jelenteni, miszerint a cigányok csoportonkénti s munka nélküli csavargásának meggátolása tekintetéből mindent elkövettem, hogy részint a járásbeliek nemhogy csoportosan, de sőt egyenként se távozhassanak lakásuk helyéről, igazolási jegyet is csak egyedül az nyervén, ki az utazás szükség-

gességét és elkerülhetetlen voltát igazolja, a fenn tisztelt rendelet értelmében tehát községenként összeíratván a cigányokat, azokat szoros rendőri felügyelet alá helyeztem, és az előjáróságokat személyes felelősség terhe alatt köteleztem, hogy a cigányoknak munka nélküli, szertecsatangolását minden törvényes eszközzel gátolják, az idegen foglalkozás nélküliek hazájukba toloncoltassanak. Különösen országos vásárok alkalmával terjedjen ki az ebbéli figyelmük.

Engedje Méltóságod mély tiszteletem kifejezését nyilváníthatni

Lázár Imre
szolgabíró

BéML IV. B. 252. Békés vármegye főispánjának iratai 34/1866. Kézzel írt tiszttáza.

23.

[Gyula], 1885. szeptember 21.

Békés megye törvényt sürget a kóborló cigányok letelepítése ügyében

Mélyen Tisztelt Képviselőház!

Érezve mindazon indokok alapos voltát, melyeket Veszprém vármegye közönsége 232/[1]885. szám alatt a mélyen tisztelt képviselőházhoz az úgynevezett oláh cigányok nomád, kóborló életmódjának megszüntetése és állandó megtelepítésük céljából törvényhozási intézkedések tétele tárgyában intézett. S meggyőződve arról, hogy az oláh cigányokkal szemben eddig követett eljárás azok kóborlását és bűnös üzelmeit megszüntetni nem képes, hazafias bizalommal kérjük a mélyen tisztelt képviselőházat, hogy a nagyméltóságú kir. kormányt utasítani méltóztassék, miképp az oláh cigányok nomád és a közbiztonságot nagyban veszélyeztető kóbor életmódjának megszüntetése s illetőleg azok állandó megtelepítése iránt mielőbb törvényjavaslatot terjesszen elő.

Békés megye Törvényhatósági Bizottságának 1885. szeptember 21-én folytatva tartott közgyűléséből a megye közönsége nevében:

Popovics Szilvius
aljegyző

BéML IV. B. 402. Békés Vármegye Törvényhatósági Bizottságának iratai. 242/1885. bgy.

Arad, 1899. november 29.

**A Magyar Királyi III. számú Csendőrkerületi Parancsnokság
felhívása Békés megyéhez a kóbor cigányok ügyében**

Békés Vármegye Tékintetes Alispáni Hivatalának
Gyulán

Az utóbbi időben a megye területén a betöréses lopások, sőt a rablási esetek ijesztő mérvben szaporodnak, s a megejtett nyomozás során kiderült, hogy ezeket nagyobbára kóbor cigányok követték el.

A tervszerű kivitele ezen cselekményeknek meg van állapítva azáltal, hogy az egyik helyről a lovakat, másik helyről a lószerszámot és végül egy harmadik helyről a kocsit lopták el ugyanazok egy éj folyama alatt, ami csakis úgy volt lehetséges, hogy a tettesek magukat már előzőleg a viszonyok felől a helyszínén tájékozták. Ezen helyszíni szemlét a megye területén való kóborgásaik alkalmával fogatosítják.

Az őrsöknek szigorú utasítás adatott a kóbor cigányok üldözésére, de a beérkezett jelentések szerint ezen tevékenységükben a községek előljáróságai részéről semminemű támogatásban sem részesülnek, s így minden törekvésük meddő marad.

Ismételten merül fel panasz, hogy az előfordult közbiztonsági zavarokról az előljáróságok az őrsöt csak napok múlva értesítették, miáltal a nyomozás tetemesen megnehezítettvén a cselekmény tettesei kideríthetők nem voltak.

Hivatalos tisztelettel megkeresem a tekintetes alispáni hivatalt, hogy a községek előljáróságait szigorúan utasítani szíveskedjék, hogy a községben megjelenő cigánykaravánokat azonnal tartóztassák le, és úgy erről, valamint a község határában észlelt cigánykaravánokról a legközelebbi őrsöt távbeszélőn vagy lovas küldönccel azonnal értesítsék.

Az előfordult közbiztonsági zavarokról – amint azt tudomásul veszik – azonnal értesítsék az illetékes őrsöt, hogy a cselekmény elkövetése után a nyomozás nyomban fogatosítható és a tettesek esetleges üldözése iránt a szükséges intézkedés megtehető legyen.

Rámay százados

BéML IV. B. 407. b. Békés vármegye alispánjának iratai 26 268/1899. Kézszel írt másolat.

25.

Gyula, 1908. november 28.

Gyulai cigányzenész segélyt kér a főispántól

Méltóságos Dőry Pál főispán úrnak
Gyulán

Azon alázatos kérelemmel járulok a Méltóságos uram elé, miszerint én egy apátlan árva kisbögős zenész vagyok, anyám és három kiskorú leány testvéremmel a nagy nyomornak nézünk elé, mert a kenyérkereső hangszerem eltörött.

Alázattal esedezem kegyes segedelméért, hogy az eltörött hangszerem megjavíttassam. A jó Isten áldása érje Méltóságos uram és kedves családját szíves jótéteményéért, és vagyunk áldozatos szolgálói:

Rácz János kisbögős,
özvegy anyja és három kiskorú testvére

BéML IV.B. 401. b. Békés vármegye főispánjának iratai 1006/1908. Kézszel írt tiszttázat.

26/a

Békés, 1916. május 30.

A kóbor cigányok letelepítésére a Békési járásban Mezőberényt jelöli ki a főszolgabíró

Elöljáróságnak
Mezőberény

A vonatkozó 3615. szám alatti belügyminiszteri rendelet a 3719. szám alatti alispáni és honvédelmi miniszteri rendelet visszavárólagos kiadása mellett értesítem Címet, hogy a kóbor cigányok elhelyezésére a járásban Mezőberény községet jelöltem ki.

Ehhez képest Cím a szükséges előintézkedéseket a községi rendőrbiztos-sal tétesse meg, a nyomtatványokat a nyilvántartó lap kivételével azonnal kézszíttesse el, és folyó évi június hó 5-től 15-ig a kóbor cigányokat vegye összeírásba, őrizetbe és a miniszteri utasításhoz képest további kezelésbe, továbbá a lovak átvétele iránt a jelentést tegye meg. Általában minden szükséges intézkedést tegyen meg. Nyilvántartó lapokat innen fogja kapni. Eljárásának eredményéről jelentését f. évi június hó 15-én ide tegye meg.

A letelepítést a mostani cigánytelepen eszközölje, de ha esetleg ennél megfelelőbb hely mutatkozik, arról hozzám távbeszélőn jelentést tegyen.

Megjegyzem, hogy sem Békésen, sem Köröstarcsán nem lehet elhelyezni most a kóbor cigányokat. Valószínűnek tartom ugyan, hogy az egész járásban csekély számú kóbor cigány lesz összefogva.

Baross Dezső
tb. főszolgabíró

BéML V. B. 326. b. Mezőberény nagyközség iratai 3719/1916. Írógéppel írt tiszttáza.

26/b

Békés, 1916. június 3.

Békés és Köröstarcsa településeknek is be kell fogadnia a területükön tartózkodó vándor cigányokat

Elöljáróságnak
Békés, Köröstarcsa

Hivatkozással fenti szám alatt folyó évi május hó 30-án kelt rendeletemre értesítem, hogy mivel nagyobb számú kóbor cigányoknak egyedül Mezőberényben leendő elszállásolása komoly nehézségekbe ütközik, illetve éppoly nehéz, mint Békésen és Köröstarcsán, az egész járás pedig nem vonhatja ki magát ezen kötelezettség alól, figyelemmel a teher arányos megosztására is, a kóbor cigányok letelepítés helyéül Békés és Köröstarcsa községet is kijelölöm.

Ehhez képest felhívom Címet, hogy a mellékelten kiadott rendeleteket és különösen a Belügyi Közlöny legutóbbi számában megjelent 15 000/1916. BM eln. számú rendeletet haladéktalanul tanulmányozza át a főjegyző, a katonai jegyző és a rendőrbiztos. A rendelet mellékletét képező 1., 2., 4. és 5. minta szerinti nyomtatványból szükséges készlet elkészíttetéséről nyomban gondoskodják. A 3. számú nyilvántartó lapot innen fogja megkapni.

A község területén található kóbor cigányokat folyó hó 5-től 15-ig terjedő idő alatt vegye őrizetbe, nyilvántartásba s általában velük szemben a miniszteri rendeletben előírtak szerint járjon el. Eljárása eredményéről folyó hó 15-én ide [a] részletes jelentést tegye meg.

Baross Dezső
tb. főszolgabíró

BéML V. B. 326. b. Mezőberény nagyközség iratai 3719/1916. Írógéppel írt tiszttáza.

27/a

Végegyháza, 1918. január 23.

Végegyháza község előljáróságának jelentése az ott élő cigányokról

Főszolgabírói hivatalnak
Mezőkovácsháza

Folyó évi 284. sz. rendeletre jelentjük, hogy a mi cigányaink le vannak telepedve, községünkben rendes lakóhelyük van, a helyi hatóság előtt ismeretesek, ezeken kívülálló ún. kóbor cigányok ez idő szerint a községben nincsenek, úgyszintén nyilvántartott kóbor cigányunk sincsen.

Kalmár
jegyző

Angusz György
h. bíró

*BéML IV. B. 436. b. A Mezőkovácsházi járás főszolgabírájának iratai 17/1919.
Kézzel írt tisztázat.*

27/b

Makó, 1918. július 12.

**A Csanád megyei alispán utasítja a mezőkovácsházi főszolgabírót,
hogy vizsgálja meg a végegyházi cigányok helyzetét**

Főszolgabíró Úrnak
Mezőkovácsháza

Utalással 284/1918. számú jelentésére értesítem, hogy a m. kir. Belügyminiszter Úrnak hozzám intézett 29 240/1918. sz. rendelete szerint az 1916. évi 15 000. sz. belügyminiszteri rendelet alapján nyilvántartásba vett cigányokról vezetett törzskönyv szerint Végegyháza községben 122 cigány van, holott elől hivatkozott jelentése szerint hatósága területén nyilvántartott cigányok nincsenek. Állapítsa meg és jelentése be, hogy ezek a cigányok mikor, hová, miért és mily módon, illetve milyen rendelkezés alapján távoztak Végegyházáról, és jelenleg hol tartózkodnak, új tartózkodási helyükön nyilván vannak-e tartva.

Kimerítő jelentését fenti határidőre (augusztus 5.) elvárom.

Hervay [István]
alispán

BéML IV. B. 436. b. A Mezőkovácsházi járás főszolgabírájának iratai 17/1919. Írógéppel írt tisztázat.

27/c

Mezőkovácsháza, 1918. július 29.

A mezőkovácsházi főszolgabíró felszólítja Végegyháza község elöljáróságát, tegyen jelentést a nyilvántartásban szereplő 122 cigányról

Elöljáróság!
Végegyháza

122/1918. sz. jelentésére értesítem, hogy a m. kir. Belügyminiszter Úrnak rendelete szerint (29 240/1918.) az 1916. évi 15 000. számú BM rendelet alapján nyilvántartásba vett cigányokról vezetett törzskönyv szerint Végegyháza községben 122 cigány van, holott elől hivatkozott jelentése szerint hatósága területén nyilvántartott cigányok nincsenek. Állapítsa meg és jelentse be, hogy ezek a cigányok mikor, hová, miért és mily módon, illetve milyen rendelkezés alapján távoztak Végegyházáról, és jelenleg hol tartózkodnak. Új tartózkodási helyükön nyilván vannak-e tartva?

Jelentését 3 nap alatt elvárom.

Balku [Dénes]
tb. főszolgabíró

BéML IV. B. 436. b. A Mezőkovácsházi járás főszolgabírájának iratai 17/1919. Írógéppel írt tisztazat.

27/d

Végegyháza, 1918. augusztus 7.

Végegyháza község jegyzőjének jelentése a helybeli cigányokról

Főszolgabírói hivatalnak
Mezőkovácsháza

Folyó évi 4530. sz. rendeletre jelentjük, hogy annak idején a 15 000/1916. sz. BM rendelet alapján összeírt 122 cigány most is megvan a községben, ezekről azonban az előírt ún. törzskönyv vagy nyilvántartás tulajdonképpen nem vezetendő, mert az illetők nem kóbor cigányok, amennyiben a községben már régebb idő óta állandóan megtelepedve vannak, itt ingatlannal bírnak, s rendes lakóhelyük van.

Végegyháza, 1918. augusztus 7-én.

Kalmár
jegyző

bíró távol

BéML. IV. B. 436. b. A Mezőkovácsházi járás főszolgabírájának iratai 17/1919. Kézzel írt tisztazat.

27/e

Mezőkovácsháza, 1918. augusztus 12.

A mezőkovácsházi főszolgabíró jelentése az alispáni hivatalnak a végegyházi cigányokról

Alispán Úr!
Makó

15 053/1918. sz. rendeletére hivatkozással jelentem, hogy Végegyháza községben tényleg 122 ottani illetőségű és állandóan ott tartózkodó cigány van. Ezek azonban nem kóbor cigányok, és a hivatkozott rendelet reájuk nem vonatkoztatható. Valamennyien Végegyházán tartózkodnak és többé-kevésbé csekélyebb ingatlanuk van.

Balku [Dénes]
tb. főszolgabíró

BéML IV. B. 436. b. A Mezőkovácsházi járás főszolgabírájának iratai 17/1919. Írógéppel írt tisztazat.

28.

Makó, 1918. október 12.

A Csanád megyei alispán felszólítja a mezőkovácsházi főszolgabírót, intézkedjen a cigányokkal kapcsolatos úrlapok kitöltése ügyében

Főszolgabíró Úr!
Mezőkovácsháza

A m. kir. Belügyminiszter úrnak a nyilvántartott cigányok statisztikája tárgyában kiadott 125 088/1918. sz. rendeletét oly felhívással küldöm meg, intézkedjék, hogy a rendelethez mellékelt statisztikai úrlap a hatósága területén lévő községi előljáráóságok által 2 példányban pontosan kitöltessenek, s annak egyik példánya hozzám fenti határidőre főszolgabíró úr útján hozzám beterjesztessenek [így!].

Hervay [István]
alispán

BéML IV. B. 436. b. A Mezőkovácsházi járás főszolgabírájának iratai 17/1919. Írógéppel írt tisztazat.

Szarvas, 1923. február 25.

A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete szarvasi csoportjának megalakulása

Felvétellett Szarvason, 1923. évi február hó 25-ik napján du. 2 órakor a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete szarvasi csoportjának megalakuló gyűlésén.

Jelen voltak:

Bogdán László, Rác László, Rác Károly, Ivanics Dezső, Gilyan Pál, Kasik József, Puka János, Ivanics György, Rác János, Ökrös Elemér, Rác Ferenc, Seres Sándor, Károlyi János, Tasi József, ifj. Balog Károly, Károlyi Jenő, Tasi Zsigmond, Balog György, Oláh Elek, Rác József, Zsiga András, ifj. Ökrös János, Oláh Mihály, Bódi József, Paulik János, Oláh József, Dogi Elek, Ivanics Ferenc, Balog Károly, Balog Pál, Farkas János, Babos Lajos, Rác Lajos, Rác Béla, Oláh György, Tasi Béla, Korbely Gyula, Dudoma Károly, Dudoma József, ifj. Károlyi János, ifj. Gilyan Pál, Ökrös Zsiga, Ivanics Károly, Oláh Oszkár, Pusztai Károly, id. Bogdán György, ifj. Bogdán György, Varga János, Rác György, Bogdán Ignác cigányzenészek.

A központ által a helyi csoport megalakításával megbízott Bogdán László cigányprimás az ülést megnyitja. Üdvözli a megjelenteket és az alapszabályok ismertetése után felhívja azokat, hogy kívánják-e a helyi csoport megalakulását?

Az összes jelenvoltak egyhangúlag a helyi csoport megalakulását kívánják.

Azután korelnök kiküldését kéri a jelen voltaktól; mire azok egyhangú felkiáltással elnökükké választották Bogdán László cigányprimást.

Elnök az alapszabály 16. §-ában felsorolt tisztikar¹ megválasztására hívja fel a jelenlévőket, akik egyhangú felkiáltással alelnökké: Puka Jánost, titkárrá: Ivanics Dezsőt, pénztárnokká: Gilyan Pált, jegyzővé: Rác Lászlót, ellenőrré: Kasik Józsefet, Rác Károlyt és Károlyi Jánost, számvizsgálóvá: Tasi Zsigát és Ivanics Györgyöt, választmányi tagokká pedig: Oláh Elek, Dudoma Károly, Ökrös Elemér, Rác Ferenc, Seres Sándor, Ökrös Zsiga, Tasi József, ifj. Balog Károly, Károlyi Dezső, id. Balog Károly, és Balog György tagokat választották meg.

Póttagoknak: Zsiga Andrást, ifj. Gilyan Pált, Dudoma Józsefet, Rác Józsefet, Rác Bélát és Oláh Mihályt.

Mint hogy a jelenlévők mindannyian beléptek az országos egyesületbe, illetve annak helyi csoportjába, a gyűlés lefolyásáról felvett jelen jegyzőkönyv hitelesítésére elnök felkéri Oláh Elek és Rác József tagokat, s ezután elnök az ülést bezárja.

K. m. f.

Bogdán László
elnök

Ivanics Dezső
titkár

Hitelesítjük:
Oláh Elek
Rác József

A szarvasi cigányzenészek helyi csoportjának tagnévsora

Sorszám	Név	Születési év	Születési hely	Lakhely
1.	Bogdán László	1894	Orosháza	Szarvas
2.	Ivanics Dezső	1879	Szarvas	Szarvas
3.	Gilyan Pál	1877	Szarvas	Szarvas
4.	Ivanics György	1876	Szarvas	Szarvas
5.	Puka János	1876	Szarvas	Szarvas
6.	Tasi József	1889	Szarvas	Szarvas
7.	Rácz László	1884	Szarvas	Szarvas
8.	Rácz Ferenc	1874	Szarvas	Szarvas
9.	Tasi Zsigmond	1894	Szarvas	Szarvas
10.	Balog György	1893	Szarvas	Szarvas
11.	Károlyi Jenő	1884	Szarvas	Szarvas
12.	Balog Károly	1892	Szarvas	Szarvas
13.	Rácz Károly	1880	Szarvas	Szarvas
14.	Ökrös Elemér	1890	Szarvas	Szarvas
15.	Rácz János	1871	Szarvas	Szarvas
16.	Seres Sándor	1894	Szarvas	Szarvas
17.	Károlyi János	1887	Szarvas	Szarvas
18.	Rácz József	1882	Endrőd	Szarvas
19.	Oláh Elek	1893	Szarvas	Szarvas
20.	Kasik József	1883	Szarvas	Szarvas
21.	Paulik János	1901	Szarvas	Szarvas
22.	Dudoma Károly	1885	B.-Zsáka ²	Szarvas
23.	Oláh Mihály	1872	Szarvas	Szarvas
24.	Dudoma József	1882	B.-Zsáka	Szarvas
25.	Oláh József	1891	Szarvas	Szarvas
26.	Rácz Béla	1884	Szarvas	Szarvas
27.	Ivanics Károly	1904	Szarvas	Szarvas
28.	Oláh György	1885	Szarvas	Szarvas
29.	Tasi Béla	1893	Pusztaszente- tornya	Szarvas
30.	Farkas János	1871	Szarvas	Szarvas
31.	id. Balog Károly	1862	Szarvas	Szarvas
32.	ifj. Bogdán György	1900	Szarvas	Szarvas
33.	id. Bogdán György	1869	Szarvas	Szarvas
34.	Bódi József	1887	Kunszentmárton	Szarvas
35.	ifj. Gilyan Pál	1903	Szarvas	Szarvas
36.	ifj. Károlyi János	1903	Szarvas	Szarvas
37.	Ivanics Ferenc	1900	Szarvas	Szarvas

Sorszám	N é v	Születési év	Születési hely	Lakhely
38.	Babos Lajos	1881	Algyő	Szarvas
39.	Károlyi Dezső	1879	Szarvas	Szarvas
40.	Ökrös Zsiga	1897	Mezőtúr	Szarvas
41.	Varga János	1881	Karcag	Szarvas
42.	Balog Pál	1874	Szarvas	Szarvas
43.	Rác György	1861	Szarvas	Szarvas
44.	Rác Lajos	1904	Szarvas	Szarvas
45.	ifj. Ökrös János	1866	Szarvas	Szarvas
46.	Korbely Gyula	1894	Szarvas	Szarvas
47.	Zsiga András	1896	Törökszent- miklós	Szarvas
48.	Bogdán Ignác	1863	Szarvas	Szarvas
49.	Dogi Elek	1883	Endrőd	Szarvas
50.	Pusztai Károly	1885		Szarvas
51.	Oláh Oszkár	1889	Szarvas	Szarvas

BéML IV.B. 424. Békés vármegyei egyesületi alapszabályok gyűjteménye 1028. Írógéppel írt tisztazat.

¹ A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete alapszabályának 16. §-a szerint az elnökség és a választmány a következő tagokból állt: egy elnök, két alelnök, két titkár, két pénztáros, két jegyző, három ellenőr, két számvizsgáló, 14 rendes, választmányi tag és hat póttag.

² Bihar-Zsáka

30/a

Békéscsaba, 1923. december 17.

A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete békéscsabai csoportjának megalakulása

Jegyzőkönyv

A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete békéscsabai helyi csoportjának Békéscsabán, 1923. december hó 17-én délután 3 órakor tartott alakuló gyűléséről.

Jelen voltak: Lakatos János, Vitéz István, Truts Eduard, Farkas Gazsi, Rác József, id. Purcsi Pepi, Hamza János, Rác Mihály, Rác Dániel, Rác András, I. Karnay Lajos, Labanc Béla, Rác Károly, Tóth István, ifj. Tóth István, Rác István, Kota Béla, Kudri Sándor, Horváth Kálmán, Bodoczky János, ifj. Bodoczky János, Bodoczky Mihály, Kállai Antal, Kállai Lajos, Purcsi Emil, Rác Albert, Koté Sándor, Décs Mihály, Rác András, II. Pusztai Pál, legifjabb Purcsi

Pepi, Karácsonyi Lajos, Tóth Lajos, Radics Antal, Kállai János, Purcsi Péter, Milák József, Ungvári Károly, Koté Elemér, Oláh Oszkár, Tóth János, Rácz Géza, Kovács Gusztáv és Rácz Zoltán.

Az előkészítő bizottság nevében legifjabb Purcsi Pepi üdvözölte a szép számmal megjelent tagtársakat, majd felolvasta a módosított alapszabályokat, végül az alapszabályok 23. §-a alapján a jelölőbizottság ajánlatára a közgyűlés elnökéül egyhangú lelkesedéssel legifjabb Purcsi Pepit megválasztotta.

Legifjabb Purcsi Pepi az elnöki széket elfoglalván, köszönettel adózott a bizalomért, rövid, lelkes szavakkal kérte a tagokat, hogy úgy hozzá, mint az egyesülethez mindig lelkesen vonzódjanak és teljes bizalommal legyenek, hogy a kitűzött célt vállalva mielőbb elérjék.

A jelölőbizottság ajánlatára ezután a közgyűlés Karácsonyi Lajost alelnöknek választotta.

A tisztikarba és a választmányba a következő tagok választottak meg őszintén egyhangúlag:

Titkár: Tóth Lajos,

Pénztárnok: Radics Antal,

Jegyző: Kállai János,

Ellenőr: Purcsi Péter.

Választmányi tagok pedig: Milák József, Ungvári Károly, Koté Elemér, Oláh Oszkár, Tóth János és Rácz Géza.

Póttagok pedig: Rácz József, Kovács Gusztáv és Rácz Zoltán személyében választatott meg.

Elnök felhívása folytán a megválasztottak a tisztségeket elfogadva, a következőt határozott a közgyűlés:

Egyhangú lelkesedéssel kimondják a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete békéscsabai csoportjának megalakulását és a budapesti központhoz való csatlakozását.

Egyéb tárgy nem lévén, elnök a megjelentek szíves fáradozásukért köszönetet mondva az alakuló közgyűlést berekesztette.

K. m. f.

Kállai János
jegyző

Tóth V. Lajos
titkár

ifj. Purcsi Pepi
elnök

Melléklet

*A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete békéscsabai helyi csoportjának
tisztikara*

Elnök:

Purcsi Pepi

Garay utca 8.

Alelnök:

Karácsonyi Lajos

Egressy u. 7.

Titkár:	Tóth Lajos	Gellért u. 3.
Pénztárnok:	Radics Antal	Kistabáni u. 3.
Jegyző:	Kállai János	Balassa u. 8.
Ellenőr:	Purcsi Péter	Balassa u. 6.
Választmány:	Milák József	Berényi u. 42.
	Ungvári Károly	Balassa u. 4.
	Koté Elemér	Balassa u. 3.
	Tóth János	Gellért u. 4.
	Rácz Géza	Gellért u. 2.
Póttagok:	Rácz József	Vörösmarty u. 4.
	Kovács Gusztáv	Arany u. 6.
	Rácz Zoltán	Gellért u. 2.

BéML IV.B. 424. Békés vármegyei egyesületi alapszabályok gyűjteménye 1028. Írógéppel írt tisztazat.

30/b

Békéscsaba, 1923. december 31.

A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete békéscsabai csoportja betérjeszti az alispánnak a megalakulás dokumentumait

Méltóságos dr. Daimel Sándor úrnak
Békés vármegye alispánja, Gyula

A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete békéscsabai helyi csoportja megalakult. Az alapszabályzat 27. §-a értelmében a megalakulás alkalmából felvett s a budapesti központ által láttamozott jegyzőkönyvet, valamint az egyesület alapszabályzatát 2-2 példányban azon kéressel terjesztjük fel, hogy ezen bejelentést tudomásul venni méltóztassék.

Mély tisztelettel:

[Kállai János]
jegyző

Legifjabb Purcsi Pepi
elnök

Tóth Lajos
titkár

BéML IV.B. 407. b. Békés vármegye alispánjának iratai 5673/1923. Írógéppel írt tisztazat.

30/c

Békéscsaba, 1924. január 23.

Békéscsaba város polgármestere támogatja a csoport működésének engedélyezését

Alispán Úr!

Gyula

88/1924. ikt. sz. rendeletére az orsz. cigányzenész egyesület békéscsabai csoportja alapszabályait az alakuló közgyűlés jegyzőkönyvével felszerelve azzal terjesztem be, hogy a helyi csoport megalakulása ellen a magam részéről kifogást nem emelek, s tekintettel arra, hogy a központ már jóváhagyott alapszabályai 23. §-a értelmében helyi csoportok alakítására jogosítva van, s a 77 000/1922. BM sz. rendelet III. pontjában foglaltakkal kiegészítette kérelmét, működésük bejelentésének tudomásulvételét javasolom.

Dr. Medovarszky Mátyás
polgármester

BéML IV.B. 407. b. Békés vármegye alispánjának iratai 5673/1923. Írógéppel írt tiszttázat.

30/d

Gyula, 1924. február 11.

Az alispán engedélyezi a csoport működését, és erről jelentést tesz a belügyminiszternek

Békéscsaba város polgármestere beterjeszti a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete békéscsabai helyi csoportjának megalakulására vonatkozó jelentést.

Határozat

A bejelentést, mely szerint a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete békéscsabai helyi csoportja megalakult, és működését a 147 173/1923. VIII. BM számú rendelettel jóváhagyta, országos alapszabály keretén belül felvenni óhajtja, a 44 126/1922. BM VII. számú körrendelet értelmében tudomásukra hozom.

Erről Békéscsaba város polgármesterét, általa a bejelentő helyi csoport vezetőségét, a magyar királyi államrendőrség békéscsabai kapitányságát, s végül a vármegyei főlevéltárost a közgyűlési jegyzőkönyv, tagnévsor s alapszabály egy példányának kiadásával értesítem.

[Daimel Sándor]
alispán

Belügyminiszter!

A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete békéscsabai helyi csoportjának megalakulását engedélyezem, s azt Nagyméltóságodhoz a nevezett helyi csoport közgyűlési jegyzőkönyvének, tagnévsorának, s alapszabályainak felterjesztésével bejelentem.

[Daimel Sándor]
alispán

BéML IV. B. 407. b. Békés vármegye alispánjának iratai 5673/1923. Kézzel írt fogalmazvány.

31/a

Gyula, 1924. október 12.

Békés megye alispánja a gyulai rendőrkapitányhoz fordul a cigányzenészek helyi csoportja megalakulása ügyében

Államrendőrség Kapitánysága
Gyula

A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületének gyulai csoportja megalakítása tárgyában keletkezett, s hozzám közvetlenül beterjesztett iratokat azal küldöm meg, szíveskedjék az egyesület vezetőségét felhívni, hogy az iratokat a 77 000/1922. VII. BM számú körrendelet értelmében szükséges mellékletekkel egészítsék ki, s a kiegészített iratokat véleményével hozzám beterjeszteni kérem.

Daimel Sándor
alispán

BéML IV. B. 407. b. Békés vármegye alispánjának iratai 5673/1923. Kézzel írt fogalmazvány.

31/b

Gyula, 1924. októbere 25.

A gyulai rendőrkapitányság támogatja a zenész szervezet megalakulását

Alispán Úrnak
Helyben

A cigányzenészek országos egyesülete gyulai csoportja megalakulására

vonatkozó betérjesztést tisztelettel idevárom azzal, hogy ezen csoport megalakulása tudomásulvétele ellen észrevétel nem tehető.

A rendőrkapitányság vezetője
Tanczik Lajos
m. kir. rendőrfőtanácsos

BéML IV. B. 407. b. Békés vármegye alispánjának iratai 5673/1923. Kézszel írt tiszttáza.

31/c

Gyula, 1924. november 11.

Az alispán felterjeszti a belügyminiszternek a zenészcsoport megalakulásának dokumentumait

Belügyminiszter!

A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületének gyulai helyi csoportja megalakult, és a megalakulást a 44 126/1922. BM számú rendelet alapján tudomásul vettem. Midőn ezt Méltóságodnak bejelentem, az alapszabály, tagnévsor, közgyűlési jegyzőkönyv egy-egy példányát felterjesztem.

Daimel Sándor
alispán

BéML IV. B. 407. b. Békés vármegye alispánjának iratai 5673/1923. Kézszel írt fogalmazvány.

32/a

Budapest, 1925. február 18.

A minisztérium szigorú ellenőrzésekre ad utasítást, hogy megfékezzék a mezőberényi cigánytelepen fellépő tifuszjárványt

Békés vármegye Alispánjának
Gyula

A kerületi közegészségügyi felügyelő jelentéséből megütközéssel szereztem tudomást arról, hogy Békés vármegye egyes községeiben a kiütéses tifusz elleni védekezés tárgyában éveken át ismételten és ismételten kiadott rendelke-

zéseim, nevezetesen a községi cigányok és szegények tetvetlenítése és heti ellenőrzése az előírt módon és gondossággal, nem foganatosítottak, minek következtében megtörténhetett, hogy a kerületi közegészségügyi felügyelő Mezőberényben a szegényházak és cigánytelepeknek lakóit eltetvesedettnek találta, és a nagyfokban ruhatetves cigánycsaládok körében hét kiütéses tífuszra gyanús, lázas beteget talált, akik közül eddig háromnak vére vizsgáltatván meg, mind a háromnak vérvizsgálata kiütéses tífuszra pozitív eredményt adott.

Súlyosbítja a helyzetet, hogy a kerületi közegészségügyi felügyelő személyes megállapításáig a fenti megbetegedésekről sem a cigánytelepek heti ellenőrzésére és vizsgálatára kötelezett szakközegeknek, sem ennek folytán a községi előjáróságnak és egyéb eljárásra illetékes hatóságnak egyáltalán tudomása nem volt. Ezen fertőző forrásról tehát a kellő ellenőrzés hiányában a kiütéses tífusz máshová is elhurcoltatott, amint azt a múlt hónap 25-én Sarkadon kiütéses tífuszban megbetegedett és 8–10 nappal előbb a mezőberényi cigánytelepen (Párizs telep) az azóta szintén kiütéses tífuszra gyanús tünetek között elhalt Zöld, illetve özv. Kolompár Antalné szül. Rác Eszternél egy éjszakát töltött Boda Matild sarkadi cigányasszony megbetegedésének körülményei mutatják. Ezen, immár súlyos következményekkel járó szomorú helyzet csak oly módon alakulhatott ki, hogy az ezen ügyben eljárásra illetékes hatósági közegek kötelességüket egyáltalán nem teljesítették. Értesülesem szerint az illetékes járási főszolgabíró Mezőberény nagyközség előjáróságától időszakonként rendszeres jelentéseket (legutóbb folyó évi január hó 31-dikéről keletve) kapott arról, hogy a cigánytelepek az előírt módon hetenként pontosan ellenőriztetnek, és hogy a cigánytelepek lakói tiszták és betegségtől teljesen mentesek, ami nyilvánvalóan a valóságnak meg nem felelt, és a cigánytelepek heti ellenőrzéséről vezetendő napló adatainak valótlan voltára vet világot, mert az ügyvezető községi orvos még a múlt hó folyamán kénytelen volt két Romo nevű cigány fiút tífusz gyanúja miatt a gyulai állami közkórházba szállítani. Ezen szállítás is óvőrendszabályok alkalmazása nélkül lett teljesítve, ami a közkórház igazgatósága részéről felszólalásra adott alkalmat, az elszállítás után a betegek lakásán pedig fertőtlenítés egyáltalán nem foganatosított, sőt a telepen ez után röviddel elhalt Zöld, alias Rác Eszternél, az ügyvezető községi orvos a halotti bizonyítványban a halál okául bélvérzést, a betegség neve gyanánt pedig bélfekélyt állapított meg, fertőtlenítést Rác Eszter halála után sem végeztetett, holott az előző megbetegedések tudatával a bélvérzéses Rác Eszter megbetegedését szintén tífusz gyanúnak kellett volna tekintenie. Ezen botrányosan felületes eljárásból keletkezett veszedelem lehetséges korlátozása céljából elrendelem, hogy a veszedelem színhelyén járt kerületi közegészségügyi felügyelő által javasolt óvintézkedéseket Alispán Úr sürgősen és szigorúan hajtassa végre, nevezetesen Mezőberénynek zár alá helyezett két, London és Párizs nevezetű cigánytelepe mindaddig zár alatt tartandó, amíg azoknak minden viskója és a viskóknak minden holmija és lakója alaposan nem fertőtlenített. Ezen fertőtlenítések mindannyiszor megismétlendők, amíg a cigánytelepek minden viskója és a viskók minden holmija és lakója teljesen tetűmentessé nem válik, a zárlat csak ez esetben oldható

fel, de akkor is csak a telepen előforduló utolsó kiütéses tifuszos megbetegedés utáni 15-dik napon.

A kiütéses tifuszban megbetegedett vagy még ezen túl megbetegedő egyének a cigánytelepekről azonnal kiemelendők és az óvatossági rendszabályok szigorú betartása mellett a községi járványkórházba szállítandók, ahonnan csak teljes felgyógyulásuk után, kellőleg fertőtlenítve, egyénileg és ruházatban teljesen tiszta, tetűmentes állapotban bocsáthatók el.

Mezőberény két községi orvosa az esetleges újabb megbetegedések felderítése céljából a cigánytelepeket naponként személyesen kutassák át, a fertőtlenítéseket és tetvetlenítést is személyesen irányítsák és azok mentén állandóan ellenőrizzék. A járványkórházban elhelyezett betegek gyógykezelése, az itteni fertőtlenítések és tetvetlenítések irányítása és állandó ellenőrzése szintén az ő feladatkörükbe tartozik. A járási t[iszti] orvos háromnaponként, a vármegye t[iszti] főorvosa pedig hetenkinti kiszállások révén, az óvintézkedések helyességéről, azok betartásáról és eredményességéről személyesen szerezzenek meggyőződést, az esetleg észlelt hiányokat személyes intézkedéssel azonnal pótolják. Újabb kiütéses tifuszos vagy erre gyanús megbetegedésekről Alispán Úr tegyen hozzám azonnal távirati jelentést, és az ezeknél szükséges fertőtlenítések és egyéb óvintézkedések rögtöni foganatosításáról gondoskodják.

A szegényház és az annak eltervesedett lakói hasonló szigorral fertőtleníkendők és tetvetlenítendőek. Az iskolákban talált tetves iskolás gyermekek, kik névjegyzékét a kerületi közegészségügyi felügyelő a járási tisztiorvossal közölte, az iskola látogatásától eltiltandó[k], úgy ezek, mint hozzátartozóik és lakásuk alaposan fertőtleníkendő[k] és tetvetlenítendő[k]. A tetveseknek talált iskolás gyermekek csak önmaguknak, hozzátartozójuknak és lakásuknak fertőtlenítése és teljesen tetűmentessé tétele után bocsáthatók vissza az iskolába.

Végül nyomatékosan felhívom Alispán urat, indítsa a legszigorúbb vizsgálatot aziránt, hogy a botrányos helyzet kialakulásáért kit terhel a felelősség, és a mulasztást elkövetett hatóságok és orvosok ellen tegye a legszigorúbb megtorló eljárást folyamatba, és a vizsgálat eredményéhez képest a mulasztókkal szemben a legszigorúbban járjon el. Ez ügybeni eljárásáról jelentését 30 napon belül elvárom.

A miniszter rendeletéből:

olvashatatlan aláírás
miniszteri tanácsos

BéML IV. B. 407. b. Békés vármegye alispánjának iratai 244/1925. Írógéppel írt tiszttáza.

A mezőberényi községi ügyvezető orvos ellen indított fegyelmi eljárás jegyzőkönyve

Jegyzőkönyv

Felvétetett Mezőberényben 1925. évi március hó 7. napján, dr. Karai Gusztáv mezőberényi községi ügyvezető orvos ellen indított fegyelmi ügyben, a békési járás főszolgabírájának 1208/1925. sz. véghatározata alapján.

Jelen voltak: alólirottak

Járási főszolgabíró fegyelmi vizsgálat lefolytatása céljából a fent kitett napon Mezőberény községházánál megjelenvén, a fegyelmi vizsgálat lefolytatása céljából szabályszerűen megidézi dr. Karai Gusztáv felfüggesztés hatálya alatt álló községi ügyvezető orvost, ki a főszolgabíró előtt élőszóval is megismételi azt a bejelentését, hogy az 1208/1925. számú véghatározatban megnyugszik, és kéri a fegyelmi vizsgálat sürgős lefolytatását. Ezek után vizsgálatvezető főszolgabíró felolvassa a már többször idézett fegyelmi vizsgálatot elrendelő határozat rendelkező részét, minek megtörténte után kihallgattatik:

Dr. Karai Gusztáv 50 éves ág. h. ev. vallású, nős, 2 gyermeke van, községi ügyvezető orvos, 20 hold föld vagyona van, 1903. év óta szolgál mint községi orvos, fegyelmileg büntetve nem volt, ki a hozzá intézett kérdésekre előadja:

A kiütéses tifusz elleni védekezés céljából 1923. március 29-én érkezett első rendeletet, valamint az 1925. január 14-dikén kiadott összes ilyen rendeleteket lelkiismeretesen végrehajtottam, a cigánytelepeket, jelesül pedig Londont és Párizst, valamint a szegényházat is lelkiismeretesen megvizsgáltam, és az erről szóló jelentéseimet a községi előjáráságnak be is terjesztettem. Az 1925. évi január 14-én érkezett rendeletet kézhez vettem, és nagy elfoglaltságomra tekintettel a községi egészségügyi rendőrt bíztam meg, hogy a hetenkénti vizsgálatokat a cigánytelepeken teljesítse. Az egészségügyi rendőr jelentette is nekem, hogy Londonban és Párizsban tetűt nem talált, de hogy a vizsgálatot valóban lelkiismeretesen teljesítette e, ezt nem ellenőriztem. Beismerem, hogy a 189/1925. számú főszolgabírói rendelettel kiadott 244/1925. sz. és a községhez január hó 14-én érkezett alispáni rendelet azon meghagyásának, hogy a cigánytelepeket vizsgáljam meg személyesen, nem tettem eleget, és beismerem azt is, hogy a községi előjárásához 1925. évi január hó 31-én kelt jelentésemet anélkül tettem meg, hogy a vizsgálatot valóban foganatosítottam volna. Mentségemül felhozni semmit sem tudok.

Vizsgálatvezető főszolgabíró megállapítja, hogy dr. Babó Tivadar közegészségügyi főfelügyelő február hó 13-án érkezett Sarkadról Mezőberénybe, s ez alkalommal Párizst és Londont beható vizsgálat tárgyává tette. Közegészségügyi főfelügyelő Mezőberényben tartott vizsgálatának eredményét abban a rendeletben foglalta össze, amely rendeletet a m. kir. Népjóléti Miniszter Úr Békés vármegye alispánjához intézett, s amely rendelet az alispáni hivatalban 3875/1925. szám alatt lett beiktatva.

A szóban lévő rendelet ismertetése után dr. Karai Gusztáv kijelenti, hogy a rendeletre általában semmiféle észrevételt nem tesz, mégis megjegyzi azonban, hogy az 1925. évi január hó 25-én elhalt Rácz Eszter nem kiütéses tifuszban múlt ki, hanem kétségtelenül bélfekélyben, mert csupán két napig volt beteg. Előterjeszti azt is, hogy a halottkémlést Rácz Eszteren dr. Berényi Károly, nem ügyvezető orvos végezte.

Vizsgálat tárgyává tétetett dr. Karai Gusztávnak az az állítólagos magatartása, hogy egy tifusz elleni védekezés céljából kiadott rendeletet a községi rendőr előtt széjjeltéptem azzal a kijelentéssel, hogy „nem vagyok én tetűcsősz”.

Erre vonatkozólag dr. Karai Gusztáv a következőket adja elő: nem emlékszem rá, hogy a szóban lévő rendeletet a rendőr előtt széjjeltéptem volna, de nincs kizárva, hogy a rendeletet mégis széjjeltéptem, és a neheztelt kifejezéseket elszólásból csakugyan használtam. Vizsgálat tárgyává tétetett továbbá dr. Babó Tivadar közegészségügyi főfelügyelőnek dr. Karai Gusztáv ellen emelt panasza, miszerint Mezőberénybe érkezése alkalmával dr. Karai Gusztáv dacára annak, hogy őt másnap a község házára kérte, 9 óra helyett csak 12 órakor jelent meg a község házában. Erre vonatkozólag dr. Karai Gusztáv következőket adja elő: február 13-án azt az értesítést kaptam délelőtt 9 óra után a községi főjegyzőtől, hogy dr. Babó közegészségügyi főfelügyelő Mezőberénybe érkezik, arról azonban egyáltalán nem kaptam tudósítást, hogy a főfelügyelő velem akar tárgyalni, s a községi főjegyző is csak azt közölte velem, hogy a főfelügyelő esetleg velem is tárgyal, de a község házára engem senki fel nem hívott, és ezért délelőtt 9 órára nem is jelentem meg. Előadom, hogy ugyanaznap több rendbeli dologom volt, jelesül pedig egy szülésnél kellett közreműködnöm, azonkívül több járványos beteget is meg kellett látogatnom, azonban amidőn orvosi dolgaimat elvégeztem, hívás nélkül a község házára mentem, és ott a főfelügyelővel találkoztam is. Előadom, hogy a fegyelmi vizsgálatot elrendelő határozatnak az a része, amely oda irányul, hogy Dr. Babó Tivadarral szemben tanúsított viselkedésem távolról sem közelíti meg azt a kötelesség szerinti készséget, melyet egy alantas hivatalnoknak felsőbb hatósága iránt viseltetni kell, téves beállítás, és a valóságnak nem is felel meg, mert jelentkezésem után dr. Babó Tivadar közegészségügyi főfelügyelőnek mindenben a legnagyobb készséggel rendelkezésre állottam, és mindenesetre csodálkozását kell kifejezni a közegészségügyi főfelügyelőnek neheztelése fölött [így], mert mint orvosnak, természetesen tudnia kellene, hogy súlyos szülés előtt álló beteget orvosi kötelességének bevégzése előtt magára nem hagyhatja.

Egyebet előadni nem kíván, vallomása jól van felvéve.

K. m. f.

Moldoványi János
főszolgabíró

Dr. Karai Gusztáv

Hoffmann Márton
jegyzőkönyvvezető

A jegyzőkönyv aláírása után dr. Karai Gusztáv vizsgálatot vezető főszolgabírónak átadja tiszteletbeli járási orvossá való kinevezése tárgyában Békés vármegye főispánjának 1923. évi július hó 2-án kelt intézményét azzal a megokolással, hogy felfüggesztés hatálya alatt álló községi orvos a tiszteletbeli járási orvosi tisztt betöltésére és címre méltó nem lehet. Vizsgálatot vezető főszolgabíró dr. Karai Gusztávnak bejelentését tudomásul veszi, és nevezettnek imént körülírt kinevezési okmányát a jegyzőkönyvhöz csatolja.

Moldoványi János
főszolgabíró

Hoffmann Márton
jegyzőkönyvvezető

Kihallgattatik Elekes Sándor községi főjegyző, érdektelen tanú, ki az előírt figyelmeztetés után a hozzá intézett kérdésekre előadja:

A járás főszolgabírájától 1923. év óta kiadott összes, azokat a rendeleteket is, melyek a kiütéses tifusz elleni védekezés céljából utasításokat adtak, községi ügyvezető orvosnak minden esetben kiadtam, és a rendeletekre községi ügyvezető orvos az előírt időben jelentett is. Hogy 1925. évi január 14-én kiadott és a hetenként vizsgálatot elrendelő meghagyásnak a községi ügyvezető orvos nem tett eleget, arról csak a közegészségügyi főfelügyelő megérkezése után szereztem tudomást, mert hisz megbíztam abban, hogy az ügyvezető orvos jelentésének megfelelően, a cigánytelepeket valóban vizsgálja is.

Arról, hogy dr. Karai Gusztáv egy kiütéses tifusz elleni védekezés tárgyában kiadott rendeletet a kézbesítést eszközöző hajdú előtt a fegyelmi határozatban neheztelt kifejezésekkel széjjeltépte volna, vagy a kézbesítő hajdútól, vagy pedig a hivatal segédszemélyzetétől szerezhetett tudomást, de arra bizonyosan emlékszem, hogy a kézbesítés körüli magatartását az ügyvezető orvosnak nekem valaki jelentette, mert az illető szóbeli jelentésére még azt a kijelentést tettem, hogy ne csináljunk belőle semmi különösebb dolgot, majd megjön a jobbik esze, és a rendeletben foglaltaknak eleget fog tenni.

Elekes Sándor községi főjegyző arra a feltett kérdésre, hogy a kézbesítő hajdú ki volt, és hogy a dr. Karai Gusztáv terhére írt kijelentések megtörténtét az iroda melyik tagjától hallotta, Elekes Sándor kijelenti, hogy erre most már nem emlékszik, és nem is sikerült kinyomoznia azt sem, hogy az említett hír, tudniillik, hogy dr. Karai a már többször körülírt kijelentéseket valóban használta volna, kitől származik, kinyomozni nem sikerült, mert a hajdú személyében az eset megtörténte óta többrendbeli változás volt.

Dr. Babó közegészségügyi főfelügyelőnek dr. Karai Gusztáv elleni panaszára vonatkozólag a következőket adja elő:

Február 12-én a délutáni órákban, hivatalos szobában, az íróasztalomon a községi iktatótól egy írásbeli értesítést találtam, mely szerint közli velem az iktató, miszerint valamelyik főszolgabíró telefonon azt az értesítést adta le, hogy 13-án a délelőtti gyorssal dr. Babó Tivadar közegészségügyi főfelügyelő Mező-

berénybe érkezik, s ez alkalomra a vasúthoz kocsit, a községben pedig szállást kér. A kocsiról és a szállásról gondoskodtam, és másnap délelőtt 9 óra tájban átüzentem dr. Karai Gusztáv községi ügyvezető orvosnak, hogy dr. Babó Tivadar közegészségügyi főfelügyelő a gyorsvonattal Mezőberénybe érkezik. Előadom, hogy a községi ügyvezető orvost a község házára fel nem kértem, mert erre utasítást nem kaptam, csupán azt közöltem vele, lehet, hogy vele is dolga lesz. Erre dr. Karai Gusztáv azt üzente vissza, hogy fontos dolga van, ha elvégzi, a község házára fel fog jönni.

Feltett kérdésre a községi főjegyző kijelenti, hogy a kiütéses tifusz elleni védekezés érdekében tett hatósági intézkedésekkel a községnek eddig mintegy 2 000 0000 korona költsége merült fel. Természetesen nincs abban a helyzetben, hogy a képviselő-testület határozata nélkül a fölmerült költségek esetleges megtérítésére kérelmet terjeszthessen elő.

Ezzel a jegyzőkönyv felolvasás után helybenhagyólag aláíratott.

K. m. f.

Moldoványi János
főszolgabíró

Elekes Sándor
főjegyző

Hoffmann Márton
jegyzőkönyvvezető

Folytatólag felvétellett Békésen 1925. évi március hó 10-én.
Jelen voltak alulírottak.

Megállapítja a vizsgálatot vezető főszolgabíró, hogy Mezőberényben a kiütéses tifusz jelenlétét dr. Babó Tivadar közegészségügyi főfelügyelő állapította meg február hó 13-án.

Megállapította, hogy már február 14-én reggel az úgynevezett Párizs és London cigánynegyedek csendőrkordonnal voltak körülvéve, és hogy a szigorú zár 14 napig tartott, és hogy London városrésznek egyik fertőzött háza ma is zár alatt van.

Megállapítottatik végül, hogy Mezőberényben hat egyén betegedett meg kiütéses tifuszban, közülük egy egyén halt meg.

K. m. f.

Moldoványi János
főszolgabíró

Thury Sándor
jegyzőkönyvvezető

BéML IV. B. 407. b. Békés vármegye alispánjának iratai 244/1925. Írógéppel írt tisztazat.

A vésztői községi előjárók az engedély nélkül letelepedett cigányok kitoloncolását kérik a főszolgabírótól

Vésztő község előjáróságától

Főszolgabíró Úr!

2526/1926. sz. rendeletével kiadott ügyiratokat a következő felvilágosító jelentéssel terjesztjük be:

Panaszos Nagy P. Mátyás és Nagy Pál és a többi cigány társai engedély nélkül a községbe települtek, s az úgynevezett „Komlódifalván” azoktól a hadból hazatért, vagyontalan egyénektől, kiknek ott a képviselőtestület 100 házhelyet osztott ki ingyen, de 10 évi elidegenítési tilalommal, felhasználva egyesek szorult helyzetét, 2–3 mázsa búzáért egy-egy házhelyet suttyomban megvásárolnak anélkül, hogy erre a terület tulajdonjoga felett rendelkezni illetékes képviselő-testülettől engedélyt kértek és nyertek volna. Ott putrikat építenek, folyamatos állategészségügyi és mezőrendőri kihágásokat követnek el, s rémei ott a környéknek s a többi komlódifalvai lakosoknak, kik már többször kérték eltávolításukat s nap nap után merül fel panasz ellenük, főleg amiatt, hogy éjjelnappal temérdek kóbor cigány jár hozzájuk, kik lovaikat elsajátítják, s kerítés nélküli udvaraikon lévő veteményeiket is lelegelik, s nem mernek ezekkel a féltelmes, minden rosszra képes egyénekkal szembeszállani.

Végre is az előjáróság figyelmeztetésére a csendőrség összeírta az engedély nélkül itt megtelepedett, idegen illetőségű, s gomba módra szaporodó cigányokat. Az összeírási jegyzéket beterjesztette főszolgabíró úrhoz eltoloncoltatásuk végett. Főszolgabíró úr a csendőrségi jelentést 2337/1926. sz. rendeletével adta be felvilágosító és véleményes jelentéstétel végett. Elég utalnunk a csendőrség jelentésében foglalt, a valóságot teljesen fedő tényekre, melyekből megállapítható, hogy valóságos közérdeket képez ezeknek a közbiztonságra s a közérkölcsiségre veszélyes cigányoknak a községből való sürgős eltávolítása. Panaszosok közül Nagy Mátyás folyamodott települési engedélyért. A képviselőtestület azonban 75/1925. kgy. sz. véghatározatával a települési engedély kiadását megtagadta, kimondván, hogy nem kívánatos az ilyen elemek szaporítása abban a községben, melyben körülbelül majdnem annyi már a cigány, mint az egész vármegyében együttvéve. Természetesen ez ellen a véghatározat ellen ügyvédje útján Nagy Mátyás fellebbezést nyújtott be, mely egyéb fontos és halaszthatatlan ügyek miatt csak a legközelebbi közgyűlésen kerül tárgyalásra, s terjesztetik fel felsőbb elbírálás végett.

Ennyiből áll az üldözés, s ezt még tetézzük most azzal a kérelemmel, hogy a csendőrség javaslatához képest az idegen illetőségű cigányok eltoloncolását sürgősen foganatosítani méltóztassék.

Tanay Lajos
főjegyző

Kincses István
bíró

33/b

Vésztő, 1926. június 29.

**A vésztői csendőrőrsparancsnok jelentése a községben engedély
nélkül tartózkodó cigányokról**

Tekintetes szeghalmi járási főszolgabíró úrnak
Szeghalom

Vésztő községben lakó, de még lakhatási engedéllyel nem bíró, idegen szü-
letésű és illetőségű cigányokról szerkesztett kimutatást,¹ amidőn a Ték[intetes]
Címnek mellékelten előterjesztem, vonatkozólag a következőket jelentem. A
kimutatásban foglalt cigányok, kik Vésztő községben 1–2 év óta tartózkodnak
már itt, lakhatási engedély elnyeréséért ügyvéd útján folyamodtak ugyan, de
azoknak Vésztő községben való lakhatásuk nemcsak, hogy nem kívánatos, ha-
nem nagyon is káros, annál is inkább, mert azoknak férfi tagjai egytől egyig
lóalkusz és lókupec, s mint ilyenek, vásárról vásárra járnak, hol cigány fufang-
jukkal becsületes embereknek könnyelműségét kihasználva, azokat becsapják, s
ily módon tekintélyes pénzösszeghez jutva, állandóan a legnagyobb munkaidő-
ben is, amikor a községnek minden munkaképes és munkaszerető lakója éjjelt
nappalt egybevéve verejtékes munkával foglalkoznak a mezőkön, akkor a cigá-
nyokkal zsúfolásig telve vannak a korcsmák, hol maguk a korcsmárosok öröm-
mel nyilatkoznak, mert nekik érdekük, hogy a cigányokkal szerencsések, azok
legtöbbet költekeznek náluk, mert van elég pénzük, csak úgy szórják. Ezen ci-
gányok a közbiztonságra is igen károsok, amennyiben az ilyen magaviseletükkel
a lakosság könnyelműbb elemeit is maguk után ragadtatják. Továbbá mert a
vásárokról egész csapat lovakkal a községbe visszatérve, lovaiknak élelmet be-
nem szereznek, hanem azokat a lakosságnak drága pénzen vásárolt legelőjén, és
ha sikerül nekik, a kaszálón is lopva, illetve jogtalanul legeltetik. A női tagjai
pedig ugyancsak mint a férfiai a lakosság nyári mezei munka idejét használják
ki, amikor tudják, hogy a községnek minden munkabíró népe napról napra a
mezőn tartózkodik, és csak úgyszólván a gyerekek magukra hagyva vannak hon,
a hatóság közegei elől bujkálva, az ily házakhoz betérve, a szülők nélkül honlevő
gyerekeket vagy könnyelműbb nőket kártyavetésekkel és jóslásokkal stb. foglal-
koztatják, s ily módon azoktól nagyobb mennyiségű élelmiszert, ruházati cikket
és pénzt stb. igyekeznek kicsalni s azokat rávenni, hogy lakásukra visszatérő
szüleik előtt a megtörténteokről tagadást tegyenek, miáltal már az ily gyerekeket
is a bűnözés útjára terelik. A fenti őrs által folyó hóban már két hasonló esetről
tétetett a kir. ügyészséghez jelentés. A jegyzékben foglalt cigányok valószínűleg
azért távoztak illetőségi helyükről el ezen községbe telepedni, mert magavise-

letük miatt ott üldöztettek. Vésztő község nagyon érdemes elöljárósága nevezetteknek itt lakhatási engedélyük megadásától – mert tudva, hogy az a község közbiztonságára és közérkölciségére nézve igen káros volna – tartózkodik, s így azok a lakhatási engedély megszerzése végett ügyvédekhez folyamodnak, kiket annak keresztülvitele végett, fufangjuk által könnyen jutó pénzből a mennyiséggel nem törődve, pazarul fizetnek. Kérem tehát Tek[intetes] Főszolgabíró Úrnak a fent leírtak figyelembe vétele mellett azon intézkedését, hogy a közbiztonságra nézve ezen veszélyes elemeknek a már amúgy is az árvíz által agyon sújtott ezen községben lakhatási engedély meg ne adassék, és innen egytől-egyig mielőbb eltávolíttassék.

Józsa tiszthelyettes s. k.
őrparancsnok

A másolat hitelül:
Szeghalom, 1926. június hó 29-én.

[olvashatatlan aláírás]
tb. főszolgabíró

BéML IV.B. 407. b. Békés vármegye alispánjának iratai 11 557/1926. Írógéppel írt, hitelesített másolat.

¹ A kimutatás hiányzik.

33/c

Szeghalom, 1926. július 7.

A szeghalmi főszolgabíró 24 cigány Vésztőről történő kiutasítását jelenti az alispánnak

Alispán Úr!

A 11 557/1926. számú rendeletével kiadott panaszjegyzőkönyvet, Vésztő község elöljáróságának hozzám tett felvilágosító és igazoló jelentése, továbbá vésztői csendőrőrs által szintén hozzám tett jelentés másolata kapcsában azzal a jelentéssel terjesztem be, hogy a csendőrőrs jelentése alapján 24 cigánynak Vésztő községből való kiutasítása folyamatban van.

Kiss László
főszolgabíró

BéML IV.B. 407. b. Békés vármegye alispánjának iratai 11 557/1926. Írógéppel írt tisztázat.

34/a

Budapest, 1926. július 3.

**Az Országos Magyar Zenész Szövetség kérelme az alispáni
hivataloknál a zenészek működési engedélyének ügyében**

Tekintetes Alispáni Hivatal!

A hivatásos zenészek működési engedélye tárgyában f. é. június 20-án kiadott 137 000 sz. BM VII. sz. rendelet folytán annak végrehajtása miatt érintkezésbe léptünk a budapesti főkapitánysággal annak érdekében, hogy az első fokú rendőrhatalóságok munkáját az előreláthatóan tömegesen jelentkező hivatásos zenészek részére kiállítandó működési engedélyek elkészítése és nyilvántartása tekintetében megkönnyítsük.

Az illetékes tényezőkkel létesített megállapodásról a kerületi főkapitányságoknak jelentést tettünk, és mellékelten csatoljuk ennek másolatát.

Tekintettel arra, hogy a működési engedélyek kiadására egyes esetekben főszolgabíró urak is illetékesek, és miután a magunkra vállalt előkészítő munkára vonatkozó átiratunk értelemszerűen a szolgabírói hivatalokra is alkalmazható, azzal a tiszteletteljes kérelemmel fordulunk a tekintetes alispáni hivatalhoz, hogy a vármegye területén fekvő szolgabírói hivatalokat a nem cigány hivatásos zenészek működési engedélyének kiadása körül ezen közreműködésünkről az azal méltóztassék értesíteni, hogy minden esetleges felvilágosításért forduljanak szövetségünkhöz, mely a nyilvántartási íveket és a rendőrhatalóságok jóváhagyásával megállapított működési engedélyek mintáját és példányait az egyes szolgabírói hivataloknak rendelkezésre fogja bocsátani.

Kiváló tisztelettel:

Jegenye József
ügyvezető elnök

BéML IV.B. 407. b. Békés vármegye alispánjának iratai 1851/1932. Írógéppel irt tisztázat.

34/b

Budapest, [dátum nélkül]

**Az Országos Magyar Zenész Szövetség kérelme a kerületi
rendőrkapitányi hivatalokhoz a zenészek működési engedélyének
ügyében**

A M. Kir. Állami Rendőrség valamennyi területi főkapitányi hivatalának!

A hivatásos zenészek működési engedélye tárgyában f. é. június 20-án

kiadott 137 000 BM VII. sz. körrendelet végrehajtása tárgyában, van szerencsénk bejelenteni, hogy a bpesti m. kir. államrendőrség főkapitányság illetékes tényezőivel abban állapotunk meg, hogy – miután a rendelet 4. §-a szerint az előírt feltételek fennforgása esetén a cigányzenészekről eltekintve – működési engedély csak szövetségünk tagjainak adható, az ezen rendelet végrehajtása körüli összes teendőket – amennyiben azok olyan hivatásos zenészekre vonatkoznak, akik nem cigányzenészek – alulírt szövetség fogja elvégezni, és a körrendeletben előírt működési engedélyeket mi fogjuk elkészíttetni, ezekbe előzetes kivizsgálás után az előírt adatokat beírni és kiállítás, illetve aláírás végett megfelelő kimutatás kapcsán és a szükséges okmányokkal felszerelve a t. főkapitányságnak a hatásköréhez tartozó kapitányságok rendelkezésére bocsátani.

Ezen kimutatásba a személyi adatokon kívül a politikai megbízhatóság elbírálhatása érdekében külön rovatot állítunk be, mely a rendőrségi prioráltatás¹ során beszerzendő adatokra legyen alkalmas, míg a magyar honosság megállapítására vonatkozólag tagjainktól keresztlevelet, katonakönyvet, vagy optálási² okmányokat fogunk beszerezni és csatolni, a megfelelő zenei tudás pedig az érvényben lévő és a M. Kir. Belügyminisztérium által jóváhagyott vizsgaszabályzat alapján kiállott eredményes vizsga alapján fogjuk tanúsítani.

A rendőri hatóságoknál a kiadandó működési engedélyekről a nem cigányzenészek tekintetében felfektetendő nyilvántartási könyveket az egész ország területére egységesen szövetségünk fogja elkészíttetni, és ezen könyvekből a tek[intetes] főkapitányság útján minden egyes vidéki kapitányság részére egy példányt rendelkezésre bocsátunk, és ugyanakkor a kiállítandó működési engedélyeknek a b[uda]pesti főkapitányság jóváhagyásával megállapított mintáját is megküldjük, úgyhogy a t. főkapitányság augusztus hó első napjaiban abban a helyzetben lesz, hogy az egyes, a körletéhez tartozó kapitányságokat ezen rendelet végrehajtása tekintetében utasítással elássa.

Tisztelettel kérjük a t. főkapitányságot, hogy ezen bejelentésünket tudomásul venni és erről a körletéhez tartozó kapitányságokat azzal méltóztassék értesíteni, hogy az esetleges szükséges felvilágosításokért közvetlenül szövetségünkkel is érintkezésbe léphetnek.

Kiváló tisztelettel:

Országos Magyar Zenész Szövetség

BéML IV.B. 407. b. Békés vármegye alispánjának iratai 1851/1932. Írógéppel írt másolat.

¹ múltbeli magatartás, előélet jogi szempontból történő vizsgálata

² állampolgárságot érintő

Budapest, 1931. január 20.

A belügyminiszter a 137 000/1926. BM számú rendelet betartására hívja fel a törvényhatóságok és a rendőrkapitányságok figyelmét

Valamennyi vármegye alispánjának, a m. kir. állami rendőrség budapesti és valamennyi kerületi főkapitányának

A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete panasszal fordult hozzám amiatt, hogy egyes rendőrkapitányságok nem mindenben alkalmazkodnak a 137 000/1926. BM számú körrendelet utasításaihoz, amennyiben a működő cigányzenészekről nem minden rendőrhatóság követeli meg a működési engedély előzetes megszerzését, illetőleg az engedély kiadásánál nem követelik meg minden esetben a panaszt tevő egyesület tagságának igazolását. Egyöntetű eljárás biztosítása végett a következőkről tartom szükségesnek alispán, főkapitány urat értesíteni.

A 137 000/1926. sz. rendelet a városokban a hivatásszerű zenélést működési engedélyhez köti. A 4. §. intézkedése szerint pedig működési engedély általában csak az Országos Magyar Zenészsövetség, illetve a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete tagjainak adható.

Nyilvánvaló, hogy – miként az 5. §-ban foglaltakból is kitűnik – a szóban lévő rendelet nem kívánta az engedély kiadását az említett egyesületek tagságtól kizárólag függővé tenni; lényeges érdek fűződik azonban ahhoz, hogy a kivételes esetekben az eljáró hatóságok az 5. §-ban foglaltaknak megfelelően az érdekelt egyesületek megnyilatkozására módot adjanak.

Felhívom tehát alispán, főkapitány urat, utasítsa az alárendelt illetékes hatóságokat, hogy a szóban lévő rendelet intézkedéseivel a közlöttnek megfelelően alkalmazkodjanak, s minden olyan esetben, amikor az említett egyesületeken kívül állók működési engedélyéről van szó – az engedély kiadása előtt az illető érdekképviselőt hallgassák meg.

A miniszter rendeletéből:

[olvashatatlan aláírás]
miniszteri tanácsos

BéML IV. B. 407. b. Békés vármegye alispánjának iratai 1851/1932. Írógéppel írt tisztazat.

Vésztő, 1929. április 24.

Vésztő község képviselő-testületének határozata a cigánytelep áthelyezésének ügyében

Előterjesztik Szőke Károly és társai Nagy Sándor-telepi lakosok kérelme, melyben közegészségügyi, tűzrendészeti, erkölcsi és vagyonbiztonsági okokból a cigánytelep távolabbi helyre való helyezését, s addig, amíg az lehetséges, fokozottabb ellenőrzését kéri.

Kincses István bíró ismerteti a cigánytelep jelenlegi állapotát. Jelenti, hogy az előjáróság mindig, különösen az utóbbi időben fokozott gondot fordít a cigánytelepre. A rendes havi vizsgálatokon kívül évente legalább két alkalommal, a szükséghez képest esetleg többször is, nemcsak az egész telep kap általános, alapos tisztítást és fertőtlenítést, hanem a cigányok ruházata is. Arra pedig különös gondot fordít az előjáróság, hogy állati hullák a cigánytelepre ne kerüljenek. Az előjáróságnak nincs tudomása arról, hogy viselkedésükkel tűzveszélyt idézhetnének elő, de úgy ez, mint egészségügyi tekintetben, ezután még szigorúbb ellenőrzés alá fognak vétetni. Az esetleges szitkozódások vagy a vagyonbiztonság kérdésében az előjáróság intézkedni nem tud, mert az a rendes bíróság hatáskörébe tartozik, de főleg a vagyonbiztonság – ha jelenleg veszélyeztetve van – veszélyeztetve lesz akkor is, ha a cigánytelep pár kilométerrel távolabb helyeztetik. A telep kihelyezése nem lehetséges, mert a községnek közelben alkalmas terület nem áll rendelkezésre, de tekintetbe kell venni azt is, hogy a telepen sok iskolaköteles gyermek van, akik az iskolától távol nem helyezhetők el.

Határozat

A képviselő-testület községi bíró jelentésének tudomásulvétele mellett felhívja az előjáróságot a telep fokozott ellenőrzésére, egyben kimondja, hogy a telep elhelyezését nem tartja szükségesnek.

Erről kérelmezők értesítendők.

Jegyzette és kiadta:

Petrovszky
főjegyző

Hivatalosan bizonyítjuk, hogy ez a határozat az eredeti jegyzőkönyvi szöveggel szóról szóra megegyező.

Vésztő, 1929. évi június hó 28-án.

Petrovszky
főjegyző

Szőke Sándor
h. bíró

BéML IV. B. 407. b. Békés vármegye alispánjának iratai 12676/1929. Írógéppel írt, hitelesített másolat.

Vésztő, 1929. május 22.

**A Nagy Sándor-telepi lakosok ismét petíciót nyújtanak be
a cigánytelep áthelyezéséért**

Kérvény

Méltóságos Alispán Úr!

Mi alulírott Vésztő községi Nagy Sándor-telepi lakosok, az itteni tarthatatlan állapotok megszüntetése végett a cigánytelep kijebb helyezését kérjük.

Kérésünk támogatására a következő okokat soroljuk fel:

1. Az utcánk járhatatlansága. Az utcánkról a talajvíz a cigánytelep mellett levő levezető árkon távozna el. Ez örökösen tele van a putrikból kikerült szeméttel és mindenféle undorító piszokkal, mitől a víz lefolyni nem tud. Itt említjük meg, hogy ez az árok, mely nincs egy méter széles, és egy deszkakerítés választ el bennünket a cigányteleptől.

2. Udvarainkban a baromfi- és jószágartás alig lehetséges azért, hogy a cigányok az elhullott állatok hulláit még talán idegen határból is összehordják, annak hulladékait egyszerűen kidobják, amit az ebek széjjelhordanak, terjesztve a ragályt. A mostani nehéz viszonyok mellett az, hogy jószágot nem bírunk tartani, létünket teszi tönkre.

3. Káros a telep közvetlen szomszédsága egészségünkre is. A 30 vagy 32 putriból álló telepnek, mely alig egy holdnyi területen fekszik, nincsen egy árnyékszéke, az összes szemét, emberi ürülék és állati hullarészek, amik kidobálva bomlanak fel, a tájat teljesen megfertőzik. A teljesen kéménytelen putrikban égő tüzek füstje beborítja az egész tájat, udvaraink füstbe[n] úsznak.

4. A telep közvetlen szomszédsága miatt sokszor ki vagyunk téve annak, hogy udvarainkon vásott cigánygyerekek megdobálnak.

5. Káros a telep közvetlen szomszédsága fejlődésben lévő gyermekeink erkölcsére is. Mert ha a cigányok közt veszekedés van, ami naponta megesik, akkor ezek olyan szemérmet sértő kifejezésekkel illetik egymást, amit nem bír el a papír. Nem is említve a sok szeméremsértő tréfát, amelynek minden szava áthallatszik, ami zsenge lelkükön kell, hogy nyomot hagyjon.

6. A telepen örökös a füstveszély, mivel a putrikon nincsen kémény, a tetejük gizzgaz. A közelmúltban is kigyulladt három. A negyedik földig égett, melyben bennégett a gazdája is. Csak a véletlennek köszönhetjük, hogy a tűzvész telepünkön is végig nem pusztított.

7. Utoljára hagyjuk az ingatlanaink értékében okozott kárt, amit a cigánytelep idehelyezése okozott. Telepünk 1904-ben alakult, amikor csendes, nyugodt lakóhely volt, egész 1914-ig, amikor a cigánytelep ide lett helyezve, közvetlen telepünk alá. Azóta a fentebb sorolt okok miatt oly rossz híre van, hogy anyagi kár nélkül még eladás által sem menekülhetünk a ránk erőszakolt rossz szomszédságtól.

Amint a fent sorolt indokainkból is kitűnik, a gyors intézkedéstől egészségünk, állategészségünk [így!], gyermekeink erkölcsi tisztasága, vagyonunk épsége függ. Kérjük a Méltóságos Alispán Úr gyors intézkedését. Ha a Méltóságos Alispán Úr ezen állításainkat a valóságnak nem megfelelőnek gondolná, állításaink valóságát egy helyszíni szemlével kívánjuk bizonyítani. Bátorkodunk megjegyezni, hogy 1929. február 27-diki kelettel egy ily tárgyú, ilyen megokolású kérvényt 85 aláírással a helybeli előjárósághoz már benyújtottunk. Ami azzal a szóbeli megokolással lett visszautasítva, hogy nem találtak neki való helyet. És az ellenőrzésökre is többször felhívtuk a tek[intetes] községi előjáróság figyelmét, de semmi eredménnyel, mert ott a közelség miatt nem is lehet tenni semmi mást, mint elvinni őket onnan.

Kérésünket megismételve maradunk hazafias tisztelettel

[70 helybeli lakos aláírásával]

BéML IV. B. 407. b. Békés vármegye alispánjának iratai 12 676/1929. Kézszel írt tisztazat.

36.

Budapest, 1931. március 18.

**Az Országos Vendéglős Egyesület panasza
a vendéglőkben és kávéházakban szokásos cigányzenélés ügyében**

Valamennyi törvényhatóság első tisztviselőjének, a m. kir. állami rendőrség budapesti és valamennyi kerületi főkapitányának

Az Országos VendéglősEgyesület vezetősége (VI. Aradi u. 11. sz.) közvetlenül hozzám benyújtott panaszában orvoslást kér több vidéki rendőrhatóságnak ama gyakorlata ellen, hogy az 1901. évi 64 573. BM sz. körrendelet értelmében legalább négyhavonként megújítandó rendőrhatósági engedélyhez köti a kávéházakban és vendéglőkben szokásos cigányzene megtartását.

A kávéházakban és vendéglőkben szokásos cigányzenekarok zenceloadása nem igényel külön rendőrhatósági engedélyt. Ennél fogva az 1901. évi 64 573. BM számú körrendeletnek idevonatkozó rendelkezései a felmerült esetekre nem vonatkoztathatók.

A cigányzenekaroknak az említett helyiségekben a helyhatósági szabályrendeletben a zenélésre megállapított határidőn belül való zenélése ugyanis nem tartozik a hangverseny fogalma alá, mert hangverseny alatt olyan mutatványt értünk, melyet meghatározott helyen és időben, előre megállapított és közhírré tett műsor és belépti díj mellett, egyes személyek vagy több egyénből álló karok (zene, ének stb.) tartanak. A cigányzenészek viszont műsor nélkül ötletszerűen,

belépti díj nélkül zenélnek, és bevételüket leginkább a helyiséget látogató közönség önkéntes adománya képezi.

A többször idézett körrendelet 7. §-ának helyes értelmezéséből továbbá nyilvánvaló, hogy hangszereken kereseti célból nyilvános helyen való játszás kizárólag vagyontalan és keresetképtelen egyének utcai zenélésére vonatkozik, de nem alkalmazható a cigányzenészekre, akik bár nyilvános helyiségben (vendéglő, kávéház), kereseti célból szórakoztatják a közönséget, de egyébként a jogszabály egyéb feltételeit ténykedésükkel nem merítik ki.

Erről Címet tudomásvétel és további eljárás végett értesítem.

A miniszter rendeletéből:

[olvashatatlan aláírás]
miniszteri tanácsos

BéML IV. B. 407. b. Békés vármegye alispánjának iratai. 4092/1931. Írógéppel írt, sokszorosított tisztázat.

37.

Gyula, 1934. november 14.

A Magyar Cigányzenészek Országos Egyesülete és a helyi csoportok feloszlata

A m. kir. belügyminiszter úr 145 799/1933. VIII. a. sz. rendelete folytán, melyben a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületét – miután az egyesület alapszabályszerű működést nem fejt ki – feloszlatta, az alábbi

véghatározatot

hoztam.

A fent idézett rendelet alapján a Magyar Cigányzenészek Országos Egyesületének gyulai, békéscsabai és szarvasi helyi csoportjait feloszlatom.

Felkérem az államrendőrség gyulai és békéscsabai kapitányságát, valamint a szarvasi járási főszolgabíróját, hogy a csoport esetleges vagyonából a csoport igazolt tartozásainak kifizetését ellenőriztetni, s az esetleg fennmaradó vagyon hovatartozása iránt hozzám javaslatot tenni szíveskedjék.

Erről az államrendőrség gyulai és békéscsabai kapitányságát, a szarvasi járás főszolgabíróját s általunk a helyi csoportok vezetőségét és végül a vármegyei főlevéltárost, a helyi csoportoknak az egyesületi nyilvántartásból való törlése végett értesítem.

Dr. vitéz Márki s. k.
alispán

A kiadmány hitelül:
várm. kiadó

BéML IV. B. 424. Békés vármegyei egyesületei alapszabályok 208. Írógéppel írt, hitelesített tisztázat.

A Magyar Cigányzenészek Országos Szövetsége békéscsabai csoportja újjáalakul

Jegyzőkönyv

Készült: Békéscsabán, 1937. évi február hó 26-án a Proféta vendéglő termében megtartott Magyar Cigányzenészek Országos Szövetsége helyi csoportjának alakuló gyűléséről.

Jelen vannak: A m. kir. államrendőrség képviselője, valamint a cigányzenészek közül: Tóth Kiss István, Vitéz József, Trucz Ede, Farkas Gáspár, Rácz Károly, Argyelán Ernő, Ásós Kálmán, Csiki Lajos, Balogh Béla, Horváth Kálmán, Miczi István, Szuroka Béla, Tóth József, Ásós Sándor, Szuroka József, Bodoczky János, Tóth János, Ábrahám András, Gajdács János, Gécs Mátyás, Bodoczky Mihály, Kudri Sándor, Nadabán György, Kállai Lajos, Tóth Kiss Lajos, Farkas László, Trucz György, Tóth István, id. Gavenda Béla és ifj. Gavenda Béla.

Az alakuló gyűlést id. Gavenda Béla nyitja meg, s a megjelentek üdvözlése után Tóth Kiss István ismerteti az országos szövetséget, s ismerteti az alakulás módját. A jelenlévők elhatározzák a helyi csoport megalakulását, s a megejtett választás alapján egyhangúlag a következő vezetőséget választják meg a korelnök vezetésével:

Elnök:	Tóth Kiss István	Békéscsaba, IV. Gellért u. 5. sz.
Alelnök:	Ábrahám András	Békéscsaba, V. Jósika u. 68. sz.
Titkár:	Tóth Kiss Lajos	Békéscsaba, IV. Gellért u. 5. sz.
Ügyész:	dr. Gönczy Miklós	Békéscsaba, III. Lázár u. 9. sz.
Jegyző:	Miczi István	Békéscsaba, III. Berényi u. 42. sz.
Pénztáros:	Kudri Sándor	Békéscsaba, IV. Hegedűs u. 2. sz.
Ellenőrök:	Bodoczky Mihály	Békéscsaba, IV. Vörösmarty u. 2. sz.
	Trucz Ede	Békéscsaba, IV. Vörösmarty u. 2. sz.
	Tóth János	Békéscsaba, IV. Vörösmarty u. 36. sz.

lakosok.

Id. Gavenda Béla korelnök üdvözli az újonnan megválasztott vezetőséget, s átadja az ülés vezetését az új elnöknek, Tóth Kiss Istvánnak.

Tóth Kiss István elnök átveszi az ülés vezetését, s megválasztják a választmányt.

Választmányi tagok: Vitéz József, Csiki Lajos, Kállai Lajos, Argyelán Ernő, Tóth István, Bodoczky János, Gécs György, Ásós Kálmán, Gajdács János, Szuroka Béla.

A gyűlés résztvevői egyhangú választása után Tóth Kiss István elnök megköszöni az iránta megnyilvánult bizalmat. Úgy a maga, mint a megválasztott

vezetőség nevében komoly munkára hívja fel a vezetőséget és a tagokat, s a jegyzőkönyv hitelesítésére ifj. Gavenda Bélát és Ásós Sándort kéri fel, s ezzel az ülést bezárja.

K. m. f.

Id. Gavenda Béla
korelnök

Tóth Kiss István
elnök

Miczi István
jegyző

Tóth Kiss Lajos
titkár

Ifj. Gavenda Béla
Ásós Kálmán
hitelesítők

Tárgyalta és jóváhagyta a szövetség választmánya 1937. évi március hó 12. napján tartott ülésében azzal, hogy a megalakulási jegyzőkönyv a hatóság-nál bemutatandó.

Budapest, 1937. márc. 17.

Maros Béla
főtitkár

Búza Sándor
ü.elnök

BéML IV.B. 424. Békés vármegyei egyesületi alapszabályok 209. Írógéppel írt, hitelesített tisztázat.

38/b

Békéscsaba, 1937. május 18.

Jegyzőkönyv az elnökség és a választmány taglétszámának növeléséről

Jegyzőkönyv

Készült: Békéscsabán, 1937. évi május hó 18-án azzal a választmányi elhatározással, mely kiegészíti úgy az elnökséget, mint a választmányt a következőképpen:

Elnök:	Tóth Kis István	Békéscsaba, IV. Gellért u. 5.
Társelnök:	Purcsi Péter	Békéscsaba, IV. Hegedős u. 22.
Aelnök:	Ábrahám András	Békéscsaba, V. Jósika u. 68.
Ügyvezető titkár:	Purcsi Mihály	Békéscsaba, [III.]Berényi u. 36.
Ügyész:	dr. Gönczy Miklós	Békéscsaba, III. Lázár u. 9.
Jegyző:	Argyelán László	Békéscsaba, IV. Hegedős u. 2.
Pénztáros:	Kudri Sándor	Békéscsaba, IV. Hegedős u. 2.
Ellenőrök:	Bodoczky Mihály	Békéscsaba, IV. Vörösmarty u. 2.
	Ifj. Trucz Ede	Békéscsaba, IV. Vörösmarty u. 2.
	Rácz Károly	Békéscsaba, III. Berényi u. 36.

Választmányi tagok:

Vitéz József, Tóth István, Gajdács János, Tóth János, Ungváry Károly, Argyelán Ernő, Milák Pepi, id. Trucz Ede, Horváth Kálmán, Rácz Mihály.

Póttagok:

Csiki Lajos, Kállai Lajos, Bodoczky János, Ásós Kálmán.

BéML IV.B. 424. Békés vármegyei egyesületi alapszabályok 209. Írógéppel írt tisztázat.

38/c

Gyula, 1937. június 8.

Véghatározat a Magyar Cigányzenészek Országos Szövetsége békéscsabai csoportja újjáalakulásáról

A Magyar Cigányzenészek Országos Szövetsége békéscsabai helyi csoportjának megalakulása tárgyában

Véghatározat

A bejelentést, mely szerint a Magyar Cigányzenészek Országos Szövetségének békéscsabai csoportja megalakult és működését a 146.985/1936. VII. a. sz. BM rendelettel kormányhatóságilag jóváhagyott országos alapszabály keretében felvenni óhajtja, tudomásul veszem.

Erről az államrendőrség kapitányságát Békéscsabán, az alapszabály, közgyűlési jegyzőkönyv, tagnévsor egy-egy példánya kapcsán azzal, hogy azokat a csoport vezetőségének adja ki és azokból egy-egy példányt saját nyilvántartása céljaira a csoporttól vonja be, és végül ugyanezen mellékletek egy-egy példányával nyilvántartásba vétel végett a vármegyei főlevéltárost, értesítem.

Dr. Vitéz Márki s. k.
alispán

A kiadmány hitelül
várm. kiadó. h.

BéML IV.B. 424. Békés vármegyei egyesületi alapszabályok 209. Írógéppel írt, hitelesített tisztázat.

39.

Gyula, 1941. április 28.

A Gyulai járás főszolgabírájának felhívása cigányrazzia ügyében

Elöljáróságok!

A vármegye alispánja 6917/1941. sz. alatt kiadott rendeletével a 257 000/1928. BM sz. rendeletben foglalt rendészeti szabályok sikeres végrehajtása és a kóbor cigányok létszámának megállapítása érdekében az egész vármegye területére – kivéve a m. kir. rendőrség működésébe eső területeket – egy időben, és pedig f. évi június hó 9-én és október hó 8-án reggel 6 órai kezdettel foganasítandó általános cigányrazziát rendelt el.

Felhívom, hogy a razziát a csendőrség közreműködésével foganasítsa, és a razzia eredményét a f. évi november hó 10-ig jelentse.

A csendőri karhatalom rendelkezésre bocsátásáról intézkedtem.

Dr. Vangyel s. k.
főszolgabíró

A kiadmány hitelül:

[olvashatatlan aláírás] s. k.
irodafőtiszt

BéMLV.B. 309. Doboz nagyközség iratai 1968/1941. Írógéppel irt, hitelesített tiszttáza.

40.

Gyula, 1944. szeptember 10.

Az alispáni hivatal eljuttatja a 15 740/1944. VII. res. sz. rendeletét minden illetékes hatóságnak

Sürgős
Szigorúan bizalmas!

Járási Főszolgabírák!
Polgármesterek!
Községi Elöljáróságok!

A m. kir. belügyminiszter úr rendeletét tudomásulvétel és tájékoztatás végett másolatban közlöm.

Alispán helyett:

Dr. [vitéz] Pánczél József
várm. főjegyző

Budapest, 1944. szeptember 2.

A 15 740/1944. VII. res. rendelet a cigány katonai munkásszázadok felállításáról

Sürgős!
Szigorúan bizalmas!

A m. kir. rendőrség budapesti és vidéki főkapitányának
Valamennyi m. kir. rendőrkapitányságnak és rendőri kirendeltségnek
A m. kir. rendőrség határvidéki kapitányságának és kirendeltségeinek
Valamennyi m. kir. csendőrkerületi parancsnokságnak
Székhelyeiken

A m. kir. honvédelmi miniszter úr az 1939. II. t. c. 19. § 5. bekezdése alapján

a) a kóbor cigányok és

b) a letelepedett, foglalkozás nélküli cigányok

közül a 18–52 éves – tehát 1926-tól 1892. [évi] születési évfolyamokba tartozó – összes munkabíró férfiaknak – hadkötelezettségi alapon való igénybevétel céljából – összegyűjtését és katonai munkásszázadokba való beosztását elrendelte.

Utalással az 1944. évi július hó 12-én kiadott statisztikai adatgyűjtésre vonatkozó 11 860/1944. VII. res. számú rendeletemre a m. kir. honvédelmi miniszter úrral egyetértve a következőket rendelem el:

A) Városokban:

A m. kir. rendőrkapitányságok és erre hatáskörrel bíró rendőri kirendeltségek, általuk előre meghatározott napon a fenti kategóriákba tartozó cigány férfiakat szerveik által összegyűjtik, és a helybeli honvéd állomásparancsnokság által megjelölt honvédalakulatnak adják át. További teendőjük nincs.

B) Községekben, járasonként:

A csendőrkerületi parancsnokságok a csendőrségi szervektől beérkezett adatok alapján a honvédhadtest (honvédkerület) parancsnokságoknak a lehető legrövidebb időn belül jelentik az előállítható cigányok kb. létszámát és telephelyeit.

Ezen adatok birtokában a honvédhadtest (honvédkerület) parancsnokságok a cigányok telephelyeihez legközelebb eső katonai csapatalakulatok (pótalakulatok) tényleges állományából annyi fegyveres erőt bocsátanak a csendőrség szerveinek megerősítésére, amennyi a cigány férfiak számának 10%-ával egyenlő. Ezzel a karhatalommal történik a csendőrség vezetésével a cigányok összefogása és a bemutatási, illetve bevonulási helyre kísérése, őrzése stb.

Az összegyűjtés és előállítás két ütemben történik:

1. a kóbor cigányokat,

2. a foglalkozás nélküli letelepedetteket kell előállítani.

A csendőrkerületi parancsnokságok az összegyűjtés időpontjára, módozataira stb. vonatkozólag vegyék fel közvetlenül az érintkezést az illetékes hadtest (honvédkerületi) parancsnokságokkal.

Mind [a] rendőri, mind a csendőri területeken a cigányok összegyűjtését 1944. évi szeptember hó 20-ig be kell fejezni.

Az összegyűjtött cigányokról kategóriánként számszerint összesített kimutatást kell hozzám felterjeszteni rendőrkapitányságonként és csendőrkerületenként 1944. évi október 20-ig.

A m. kir. honvédelmi miniszter úr vonatkozó 653/1944. M. 42. számú rendeletét a budapesti és vidéki főkapitány úrnak, valamint a csendőrkerületi parancsnokságok részére tájékozás céljából egy-egy példányban ide mellékelem.

A miniszter rendeletéből:

Dr. Perlaky Gyula s. k.
miniszteri o. tanácsos

A kiadmány hitelül:

[olvashatatlan aláírás] s. k.
irodavezető

BéML V.B. 82. Békéscsaba város polgármesterének iratai 5689/1944. Írógéppel írt tisztázat.

41.

Doboz, 1945. április 12.

A Dobozi Nemzeti Bizottság elnöke a „gettóba” összegyűjtött volt nyilasok és cigányok dolgoztatásáról

Mezőgazdasági Bizottságnak

Javaslat

Kommunista párt részéről javasoljuk, a „gettóba” összegyűjtött nyilasok és cigányok mezőgazdasági munkába való alkalmazásukat. Következésképpen:

Mezőgazdasági bizottság által megállapított olyan földterületet, amely megművelése előre láthatóan már bizonytalan, pl. a makkosok, a fentnevezett munkásokkal, kézi erővel a község javára munkáltassa[nak] meg olyan alapon, hogy a község gondoskodik a cigányok kosztoltatásáról.

Tekintettel arra, hogy a rendőrség holnap reggelre ezeket gettóba gyűjti, kérjük a mezőgazdasági bizottságot, hogy ezekről még ma este hozzon határozatot.

Békési Lajos
nemzeti bizottság elnöke

BéML V.B. 309. Doboz nagyközség iratai 673/1945. Kézzel írt tisztázat.

42.

Szarvas, 1945. április 14.

A Szarvasi Nemzeti Bizottság javaslata a cigányok dolgoztatásáról

Nemzeti bizottság javaslata a cigányok dolgoztatása tárgyában

Előadó jelenti, hogy a nemzeti bizottság következő javaslata érkezett be a község képviselő-testületéhez:

A nemzeti bizottság javasolja, hogy a cigányok havi 2 napi ingyen munkájukat 16 évtől 60 éves korig meg ne válthassák. Kérjük ezt mellékelni az 1945. évi március hó 1-jén jóváhagyott indítványhoz, nevezetesen „a cigányok foglalkoztatása”, csatolni.

Az indítvány előterjesztése után a képviselő-testület által meghozott, s elnöklő községi bíró által meghirdettetett a következő

Határozat

Szarvas község képviselő-testülete az indítványt magáévá téve, egyhangú határozattal kimondja, miszerint a cigányok közül munkaszolgálatra kötelezettek munkaszolgálati kötelezettségüket meg nem válthatják, hanem tartoznak azt személyesen teljesíteni.

Kiadatik ezen határozat végrehajtás végett községi rendőrségnek és Demeter András községi tisztviselőnek.

BéML XXII. 255. Szarvas nagyközség iratai. 1945. év közgyűlési jkv. 48/1945.

43.

Mezőberény, 1946. április 5.

Határozat a mezőberényi cigánytelepek felszámolásáról

Tárgyaltattott a cigány kitelepítéssel kapcsolatban Párizs és London községrészek egészségtelen házainak lebontása.

Előadó jelenti a képviselő-testületnek, hogy már korábban kimondotta a képviselő-testület, hogy házhelyakció és a kitelepítések végrehajtása során a községben a cigánykérdést is meg fogja oldani, és a vasút melletti Párizs és London nevű cigány negyedben mindazokat a cigányputrikat, amelyek emberi lakásnak nem alkalmasak, lebontja. Ezen terület ugyanis, mint vízállásos, mély fekvésű községrész, építkezésre nem alkalmas, különösen pedig a cigányok letelepítésére nem, márcsak fekvésénél fogva sem, mert közvetlenül a vasút mellett köztisztasági, erkölcsi, közbiztonsági, de még szépészeti szempontból is feltétlenül megszüntetendő.

Bányász József községi képviselő igazságtalannak tartja a cigány kitelepí-

tésnek a nevezett módszerekkel való megoldását, tekintve, hogy a cigányok között is vannak szorgalmas munkásemberek.

Madarász Pál községi képviselő szintén támogatja az indítványt, és csak azok ellen a cigányok ellen javasol szigorú intézkedést hozni, akik megrögzött munkakerülők. Rocskár János községi képviselő javasolja a cigánytelepen levő lakóházak lebontását és a cigányoknak a község által kijelölt helyre való kitelepítését oly módon, hogy ezen kijelölt új helyen lesznek kötelesek a lebontott épületek használható anyagát beépíteni. Az új cigánytelepen csak előre megállapított típusú szerinti házak lennének építhetők, és ezért megfelelő alapot kellene létesíteni, amelyből azon egyének házai épülnének fel, akik már munkaképtelenek, így saját keretükből már rendes, egészséges lakóházat építeni nem képesek.

Bereznai Mihály községi képviselő indítványozza, hogy a képviselő-testület csak az építés céljára alkalmas területet jelölje ki, így (a cigány kérdésnek megoldásával pedig a községi szociálpolitikai bizottság foglalkozzon) különösen lehetőséget nyújt a kérdés megoldására a közeljövőben várható német és szlovák kitelepítés is, ahol a felszabaduló, egyszerűbb lakóházakban a cigányok között levő, arra érdemes magyar családok elhelyezést is nyernek, míg a cigányok pedig egy tömbben, de a vasúttól távolabb és feltétlen száraz, építésre alkalmas helyre telepíthetők.

Határozat

A fentiek alapján a képviselő-testület egyhangú határozattal kimondja, hogy a cigányok kitelepítésének foganatosítása előtt elsősorban a munkára való szorításukat tartja szükségesnek, ezért elrendelni, hogy minden munkaképes egyén részére munkanyilvántartó-lap állíttassék ki, amelynek alapján ellenőrizhető, hogy mennyire alkalmasak más, megfelelőbb munkába való elhelyezésre. Azoknak, akik szorgalmas munkával tanúbizonyságot tesznek arról, hogy munkával igyekeznek beleilleszkedni a dolgozó társadalomba, a képviselő-testület megfelelő támogatást fog adni, míg a dologkerülő réteget pedig a jelenlegi egészségtelen putrikból megfelelő száraz telepre ki fogja telepíteni, és kötelezni fogja arra, hogy itt az előírt közegészségügyi követelményeknek megfelelő lakásokat építsenek. Ebből a célból az arra rászorulókat megfelelően segíyezni is fogja, de ennek ellenében mindaddig, míg a lakóház építési összege ki nem lesz fizetve, a lakóház a község tulajdonát fogja képezni.

Utasítja a községi elöljáróságot, hogy ezen kijelölendő cigánytelep helyére vonatkozólag tegyen javaslatot.

Indokolás

Így határozott a képviselő-testület, mert közegészségügyi, köztisztasági, közbiztonsági és szépítészeti szempontból is feltétlenül szükségesnek tartja a vasút közelében levő Párizs és London községrészek megszüntetését.

Ezen határozat meghirdetendő, kiadandó a termelési bizottságnak azzal, hogy a munkaerő-nyilvántartás alapján a cigányok közül a munkaképes férfiakat és nőket munkalappal lássa el, és ellenőrizze munkateljesítményüket, to-

vább a földigénylő bizottságnak, hogy a határozatban foglaltak szem előtt tartásával megfelelő házhelynek alkalmas terület kijelöléséről gondoskodjon.

BéML V. 326. Mezőberény nagyközség iratai. 1946. évi közgyűlési jegyzőkönyv 130. bejegyzés.

44.

Gyula, 1956. július 15.

A Békés Megyei Bíróság ítélete az 1944. október 20-án történt dobozi cigánykivégzések perében

A Népköztársaság nevében!

A gyulai megyei bíróság háborús bűntett miatt Boldizsár János és négy társa ellen indított bűnügyben Gyulán, 1956. június 6., 7. és 8. napján megtartott nyilvános, illetőleg egy tanú kihallgatása idejére zárt tárgyalás alapján meghozta a következő

ítéletet: [...]

[...] bűnösök 1 rb. folytatólagosan elkövetett háborús bűntettben [...]

[...] A megyei bíróság ezért

I. Boldizsár János I. r. vádlottat életfogytiglani börtönre, mint főbüntetésre, teljes fellelhető ingatlanvagyonának és fellelhető ingóvagyon egyharmadának az elkobzására, valamint 10 (tíz) évi időtartamra a büntetőtörvénykönyvben meghatározott egyes jogoktól való eltiltásra, mint mellékbüntetésre,

II. Kalocsai György II. r. vádlottat 12 (tizenkettő) évi börtönbüntetésre, mint főbüntetésre, fellelhető vagyonának az elkobzására – ingóvagyon 2/3 (kétharmadának) érintetlenül hagyása mellett –, 8 (nyolc) évre a büntetőtörvénykönyvben meghatározott egyes jogoktól való eltiltásra, mint mellékbüntetésre,

III. Magyar Ferenc III. r. vádlottat 10 (tíz) évi börtönbüntetésre, mint főbüntetésre, fellelhető vagyonának az elkobzására – ingóvagyon 2/3 (kétharmadának) érintetlenül hagyása mellett –, 8 (nyolc) évre a büntetőtörvénykönyvben meghatározott egyes jogoktól való eltiltásra, mint mellékbüntetésre,

IV. Molnár József IV. r. vádlottat 5 (öt) év és 6 (hat) hónap börtönbüntetésre, mint főbüntetésre, fellelhető vagyonának az elkobzására – ingóvagyon fele részének érintetlenül hagyása mellett –, 6 (hat) évre a büntetőtörvénykönyvben meghatározott egyes jogoktól való eltiltásra, mint mellékbüntetésre,

V. Tóth József V. r. vádlottat 6 (hat) évi börtönbüntetésre, mint főbüntetésre, fellelhető vagyonának az elkobzására – ingóvagyon 3/4 (háromnegyed) részének érintetlenül hagyása mellett –, 6 (hat) évre a büntetőtörvénykönyvben meghatározott egyes jogoktól való eltiltásra, mint mellékbüntetésre ítéli. [...]

Indoklás

[...] 1944. augusztus és szeptember havában az első páncélos hadosztályt az erdélyi és Erdély-széli harctéren a felszabadító szovjet és román csapatok ellen vetették harcba. A hadosztálytörzsnél teljesített szolgálatot Kubányi nevű százados, Temesvári nevű zászlós, Kozma Andor nevű nyomozó és vádlottak is. A felderítő és kémelhárító, valamint parancsnoksági őrszolgálatot ellátó részleg parancsnoka Kubányi százados volt. A csapatcsendőrség közvetlen parancsnoka Temesvári nevű zászlós volt. Kozma Andor a nyomozást irányította. Ebben az időben a német és magyar fasizmus végnapjait élte. Tömbolt a terror és kegyetlenkedés. Így, ahol az első páncélos hadosztály áthaladt, útjukat kivégzések, emberek borzalmas bántalmazása, kegyetlenkedés kísérte. A kegyetlenkedésben élen járt Kozma Andor nyomozó és Kubányi százados. Az ők parancsaira a beosztottak minden ellenvetés nélkül hajtották végre a legszörnyűbb kegyetlenkedéseket. Egyébként Kubányi és Kozma olyan légkört teremtettek a páncélos hadosztály általuk irányított különítményénél, mely kizárta a parancsaik elleni ellenszegülést. Nem is merült fel arra adat, hogy parancsaikat bárki is megtagadta volna. Arra a munkára, amelyet Kubányi, Temesvári és Kozma irányítottak, erre alkalmas, válogatott embereket osztottak be, akik aztán vakon engedelmeskedtek feljebbvalóiknak és előjárójuknak, tevékenyen részt vettek emberek megkínzásában és egyesek közülük emberek törvénytelen kivégzésében. Kozma Andor ellen már népbíróságunk eljár. Kubányiról azonban, valamint Temesváriról közelebbi adatok rendelkezésre nem állnak sorsuk és tartózkodásukat illetően.

Azt, hogy az említett biztonsági alakulat egyes tagjai a különböző területeken milyen kegyetlenségeket hajtottak végre, ma már részleteiben megállapítani nem lehet.

1944. év szeptember végén Arad, Nagyszalonta környékén folytak harcok. Egyrészt a magyar, német csapatok, másrészt a szovjet, román csapatok között. E harcokban részt vett az első magyar páncélos hadosztály is. Szeptember végén román csapatok elfoglalták Méhkerék [és] Kőtegyán községeket, míg a szovjet csapatok Nagyszalontát. Október első napjaiban német SS-alakulatok a román csapatokat és részben a szovjet csapatokat visszaszorították. Az első páncélos hadosztály parancsnoksága ekkor Sarkadon állomásozott, és a kémelhárító és hírszerző csoport Sarkadon és környékén megkezdte tisztogató tevékenységét. Azon a címen, hogy Nagyszalontán és Kőtegyánban egyes cigány személyek a felszabadító csapatok bevonulását követően lopkodtak és román katonákat magyar nőkhöz vezettek, összeszedtek nagyobb számú cigány személyeket, akik között voltak nők is s két-három 16 éven aluli gyermek. Méhkerékről pedig egyéb polgári személyeket szedtek össze, akiket azzal vádoltak, hogy a felszabadító román csapatokat fogadták fehér zászlóval a bevonuláskor. Ezenkívül volt az őrizetükben néhány román katona is.

Méhkeréken az emberek összefogdosásában részt vett Boldizsár I. r. vádlott, valamint Tóth József V. r. vádlott is. Méhkerékről többek között elhurcolták Kozma Tivadar, Kozma János, Gurzó Flórián, Kozma Mihály, Szucsigán

János és egy Száva nevű községi bíró ottani lakosokat. Beszállították őket a községhez, részben pedig közvetlenül Sarkadra. A különböző helyekről összefogott embereket Sarkadon a csendőrségi laktanyában helyezték el. Itt borzalmas bántalmazásnak vetették alá őket. A kínvallatásokat Kozma Andor nyomozó vezette. Az összeszedett szerencsétlen embereket egy nagyobb szobába[n] a falhoz állították, arccal a falnak, és azt mondták nekik, hogyha meg mernek moccanni vagy hátra mernek nézni, akkor megverik őket. Ezzel egy időben a terem mellett levő kisebb szobában Kozma irányításával bevitték egyenként az áldozatokat, és azokat felváltva meztelenre vetkőztetés után nagyobb számú tábori csendőr és katona kétujjnyi vastagságú botokkal ütlegelte Kozma azon rendelkezése alapján, hogy a testen veretlen rész ne maradjon. Ezen a bántalmazáson a összefogdosottak mind átestek, melynek következtében hosszú időre, egyesek egész életükre kiható betegséget szenvedtek. A külső teremben a falhoz állított embereket puskatussal és egyéb módon bántalmazták az ott levő tábori csendőrök és az őrzésre kirendelt katonák úgy, hogy a fal a kegyetlenkedések következtében több helyen véres lett. A nagyobb szobában és a kisebb szobában elkövetett kínzásoknál, véresre veréseknél részt vett Boldizsár I. r., Magyar III. r., Kalocsai II. r. és Tóth József V. r. vádlott egyaránt. Azt azonban már pontosan megállapítani nem lehet, hogy hány ember megverésében vettek részt. Az megállapítható, hogy Boldizsár I. r. vádlott külön parancs nélkül is több esetben volt a belső helyiségben, tartózkodott hosszabb ideig a külső helyiségben is. Kalocsai és Magyar vádlottak is teljesítettek szolgálatot e helyiségben, és a verésben is részt vettek. Tóth József vádlott is részt vett a kínzásban. Egy alkalommal azzal hívta be Kozma Andor, hogy mutassa meg, milyen kell ütni. Tóth ekkor egy kétujjnyi vastagságú bottal olyan nagyot ütött az akkor ütlegelt egyik személyre, hogy a helye felpúposodott, amire Kozma azt jegyezte meg, hogy ez a jó ütés. Az tehát megnyugtatóan megállapítható, hogy I., III. r. vádlottak legalább néhány személy megkínzásában részt vettek. Ilyen kínzásnak vetették alá a szintén összefogott Ungvári Erzsébet és Molnár Lászlóné kötegyáni lakosokat is.

1944. október 5-én a délutáni órákban az első páncélos hadosztály parancsnoksága az előnyomuló felszabadító csapatok újabb közeledtére elrendelte a parancsnokságnak hátravonását, Kubányi százados intézkedett az összeszedett foglyok és polgári személyek hátsó területre való szállításáról. A fogolykísérő részleg parancsnokául Boldizsár I. r. vádlottat jelölték ki. A fogolykíséretben részt vett még beosztottként Kalocsai II. r. vádlott, Magyar III. r. vádlott, egy Fábián és egy Blága nevű tábori csendőr szakaszvezető, Szentgyörgyi nevű honvéd, Palkó csendőr szakaszvezető. Boldizsár a közvetlen parancsot úgy kapta, hogy az összeszedett 20 főnyi cigányokat később engedje szabadon, míg a foglyokat szállítsák hátra.

Boldizsár kíséretével és a foglyokkal szürkület táján indult el Sarkadról Dobox fele. Amikor a csoport a dobozi erdőhöz ért – ma már meg nem állapítható körülmények között – a kísérők között felvetődött az a gondolat, hogy a cigányokat az erdőben ki kellene végezni. Amikor az erdő mellett haladva a menet egy alkalommal megállt, Fábián szakaszvezető valamelyik más csendőr-

rel elment a kivégzésre alkalmas terepet keresni. De azzal jöttek vissza, hogy a terep kivégzésre nem alkalmas. Az, hogy Boldizsár I. r. vádlott ekkor milyen rendelkezéseket adott ki, vagy miként fogadta Fábiánék közlését, megállapítható nem volt. Tény az, hogy a fogolycsoportot tovább kísérték, s a kb. 10–14 km megtétele után, késő este 10 óra körül megérkeztek Doboz községbe a gróf Wénckheim-féle kastély elé.

A kastélyhoz megérkezve Boldizsár I. r. vádlott a kastély kapuján becsengetett, és elhelyezést kért az ott lévő portástól a foglyok részére. Még a foglyok egyik csoportjának beszállítása előtt elrendelte, hogy kb. 20 főnyi cigány csoportot válasszanak külön. A többi foglyot pedig istállóban helyeztette el. Ezek között voltak elfogott katonák, civil személyek, közöttük két nő is. Boldizsár ezt követően elment egyik társával együtt a dobozi csendőrörsre és ott beszélgetést folytatott a parancsnokkal. Ennek a tartalma ma már azonban megnyugtatóan meg nem állapítható. Ezt követően visszament a kastélyhoz, és utasítást adott a 20 tagú cigány csoport továbbszállítására a dobozi úton. Hogy az utasítás milyen tartalmú volt, ma már meg nem állapítható, de abban a kivégzésről szó volt. Ezt követően a csoportot a kísérő katonák és tábori csendőrök elvezették a temetőhöz, ott közben csatlakozott hozzájuk a Pálfi ftörm. parancsára kivezényelt Molnár IV. r. vádlott és Jakab János csendőr szakaszvezető is. A kísérők között volt Kalocsai II. r. vádlott, Magyar Ferenc III. r. vádlott és valószínűleg Fábián csendőr szakaszvezető, Blága nevű csendőr szakaszvezető és Palkó nevű csendőr szakaszvezető is. Hogy azonban az utóbbiak közül mindhárom ott volt-e, pontosan ma már nem állapítható meg. Mielőtt a csoportot a temetőbe bevitték volna, Molnár IV. r. vádlott bement az út mellett fekvő csőszkunyhóhoz a temetőbe, és közölte az ott tartózkodó Z. Szabó Károlyné temetőcsőszsel, hogy ne ijedjen meg, mert új fegyvereket fognak kipróbálni. Közben a 20 főnyi fogolycsoportot kísérők bevitték a temetőbe, és a csőszkunyhótól kb. 300–400 m távolságra lefektették a földre azzal, hogy ott fogják tölteni az éjszakát. Ezt követően a kísérő személyzet néhány métert hátra húzódott, vonalba fejlődött és parancsra sortűzet adott le a földön fekvő 20 emberre. Majd hátrább húzódtak a szomorúfűzfa csoporthoz, és ma már meg nem állapítható számú kézigránátot dobtak a szerencsétlen áldozatokra. Aki még ezután is életben maradt, azt a parancsnokló tábori csendőr agyonlőtte. Amikor a kivégzők sortüze elhangzott, akkorra Molnár IV. r. vádlott is a kivégzőosztaghoz érkezett, és ő is tüzelt. Megállapíthatóan legalább 2 golyót lőtt ki. Az azonban megállapítható nem volt, hogy a kézigránátdobásban részt vett volna. A kastélyból elindulásakor az őrség parancsnoka Fábián szakaszvezető volt. A kivégzésben, a sortűz leadásában és a kézigránátok dobálásában részt vett Kalocsai II. r. vádlott és Magyar III. r. vádlott is a vádlottak közül. A pontos létszámát a kivégzésben résztvevőknek megállapítani nem lehet, de legalább 5–6 főre tehető azok száma. Megállapíthatóan Kalocsai II. r. vádlott egy tárat lőtt ki, egy kézigránátot dobott el, míg Magyar III. r. vádlott 4 golyót lőtt ki és egy kézigránátot dobott el. A parancsnokló személy ma már meg nem állapítható, valószínűleg valamelyik tábori csendőr. Ezt követően Kalocsai II. r. vádlott és ma már meg nem állapítható, további

egy-két csendőr, valamint utasításukra két községi rendőr elmentek a községnek a temető közelébe lévő részére, ott megállapíthatóan 6–8 személyt összeszedtek, azokkal sírt ásattak, mégpedig egy kb. 2x3 m szélhosszúságút kb. 1 m mélyen, és ebbe belerakatták a hullákat, melyek között legalább 2–3 gyermek, 15 férfi és 2 nő volt a tárgyalás adataiból megállapíthatóan.

Az eltemetés után a temetésben résztvevők részben visszamentek a kastélyba, részben pedig lakásukra, illetve szolgálati helyükre mentek.

Október hó 6-án hajnali 4 óra tájban mind közelebb hallatszottak a felszabadító hadsereg lövedékei robbanásai, s miután Boldizsár úgy látta, hogy hamarosan odaér az arcvonál, parancsot adott a továbbvonulásra. A megmaradt foglyokkal és polgári személyekkel elindultak Békéscsaba felé, gyalogos menetben. Békéscsabán Ungvári Erzsébetet és Molnár Lászlónét a városszélén elengedték, a többivel pedig továbbmentek Orosháza irányába. Csorvásnál azonban a menekülőktől arról értesültek, hogy Orosházára már bemenni nem tudnak, ekkor irányt változtattak, Kondorosnak fordultak. Kondoros határában légitámadást kaptak, ekkor már szovjet tankokkal is találkoztak, azért a kísérők a foglyokat és polgári személyeket otthagya autóra szálltak és továbbmentek nyugat felé. Hogy ettől kezdve milyen tevékenységet folytattak, az felderíthető nem volt. [...]

I.

Vádlottak bűnösségüket elismerték. Cselekményeikre nézve azonban részben tagadó és lényeges körülményekre nézve egymással is ellentmondó előadást tettek. Boldizsár I. r. vádlott azt beismerte, hogy emberek összeszedésében részt vett. Azt is beismerte, hogy több alkalommal volt abban a kis szobában, ahol az embereket meztelenre vetkőztetve ütötték. Ennek megfelelően volt abban a szobában is, ahol az embereket a falhoz állították. A tényleges verésben azonban nem vett részt. Előadása szerint csak kíváncsiságból ment be a kínzószobába. Tagadta azt is, hogy a kivégzésre parancsot adott volna, illetve, hogy a kivégzésben ténylegesen részt vett volna, mert a kivégzést az ő hozzájárulása nélkül hajtották végre, miután abban az időben már a katonák és tábori csendőrök a parancsnokuknak nem engedelmeskedtek. Azt azonban beismerte, hogy tudott arról, hogy a 20 főnyi csoport kivégzésre kerülhet, mert azt a kijelentést tette a cigány csoporttal kapcsolatban, hogy „csináljatok velük, amit akartok”.

Kalocsai György II. r. vádlott beismerte, hogy abban a teremben, melyben falhoz voltak állítva Sarkadon a foglyok, őrszolgálatot látott el, és a belső teremben két személy megverésében részt vett. Azt is beismerte, hogy részt vett a 20 főnyi csoport kivégzésében, valamint elhantolásuk irányításában is. Tagadta azonban, hogy további verésben vett volna részt, tagadja azt is, hogy közvetlen a kivégzés előtt a kivégzési szándékról tudomása lett volna. Arra hivatkozott, hogy parancsra járt el, és I. r. vádlott parancsát mint katonának kötelessége volt teljesíteni.

Magyar III. r. vádlott beismerte, hogy Sarkadon a kínzások alatt 24 órás őrségben volt, s eközben tartózkodott a nagyobb és kisebb kínzószobákban is.

Egy alkalommal a kisszobában parancsra egy személyre 6–7 ütést mért. Beismerte azt is, hogy részt vett a 20 főnyi csoport kivégzésében is. Azzal védekezett, hogy parancsra járt el mindkét esetben, és csak közvetlen a kivégzés előtt tudta meg, hogy mi lesz sorsa a 20 főnyi csoport tagjainak.

Molnár József IV. r. vádlott beismerte, hogy órparancsnoka parancsára a kivégzési helyen tartózkodott. Tagadta azonban azt, hogy az emberek tényleges kivégzésében részt vett volna. Védekezése szerint igyekezett a parancs vétele után a kivégzésből magát kivonni, és ezt oly módon csinálta, hogy a temetőcsősznéhez beszólt, ezzel az ürüggyel vált el a kivégzőcsoporttól. Így csak akkor érkezett a kivégzőcsoporthoz, amikor azok már puskájukkal a lövések végéhez közeledtek, és két töltenyt ő is a levegőbe lőtt, hogy fedje magát parancsnoka előtt. Kézigránátot nem kapott, így azt nem is dobott a kivégzendőkre. Bár hosszabb idő telt el a csősznével való beszélgetés és a sortűz között, ő közvetlenül nyomban nem ment a kivégzőosztaghoz, hanem megállt a csőszné háza mellett, úgy azonban, hogy őt az ablakból a csőszné nem láthatta.

Tóth József V. r. vádlott tagadta azt, hogy Sarkadon az emberek verésében részt vett volna. Azt beismerte, hogy az összefogdosásukban részt vett. [...]

II.

A megyei bíróság a tényállást az alábbi bizonyítékok alapján állapította meg:

Az, hogy Boldizsár I. r. vádlott és Tóth V. r. vádlott az emberek összeszedésében részt vett, megállapítható vádlottak beismerő vallomásán kívül Kozma Tivadar, Kozma Mihály, Gurzó Flórián, Szucsigán János tanúk vallomásából. Nevezettek azt is vallották, hogy akik bent voltak a kisebb teremben, azok mind részt vettek az ütlegelésben. Ungvári Erzsébet és a hivatkozott tanúk azt is vallották, hogy a foglyokat a nagyobb szobában levő, vagy ott szolgálatot teljesítő csendőrök és katonák rendszeresen bántalmazták. I–III. r. vádlottak és V. r. vádlott beismerték, hogy a kínzások színhelyén tartózkodtak. I. r. vádlott vallott arról is II. r. vádlottal együtt, hogy Tóth V. r. vádlott egy alkalommal egy vastag bottal ütött. II. r. vádlott még ezen túlmenően azt is vallotta, hogy ez alkalommal V. r. vádlott olyan nagyot ütött, hogy a sérült testrészen az ütéstől púp keletkezett. Vallotta nevezett azt is, hogy egy alkalommal látta amikor Boldizsár I. r. vádlott a nagyobb teremben megütött egy embert. Magyar III. r. vádlott azt is vallotta, hogy I. és II. r. vádlottak tartózkodtak kínzás közben a belső kisebb szobában. Mindezekből – e vallomások értékelése alapján – az állapítható meg, hogy I–III. r. vádlottak és V. r. vádlott Sarkadon a csendőrlaktanyában folytatott kínzásokban tevékenyen részt vettek több, de ma már közelebbről meg nem határozható számú személy súlyos bántalmazásával. I. r. vádlott védekezése, hogy a bántalmazásban nem vett részt, már csak azért sem fogadható el, mert az adott körülmények között semmivel sem látszik indokoltnak az, hogy csak kíváncsiságból ment be a verés színhelyére, annyival is inkább, mert ott a tanúvallomásokból kitűnően mindenki részt vett a verésben. A vádlott-társak

egymást terhelő vallomását a bántalmazások tekintetében alátámasztják a kihallgatott, bántalmazást szenvedett tanúk vallomásai és részben saját, magukat is terhelő előadásuk is.

Az a bántalmazást szenvedett tanúk és Balázs László volt tolmács tanúvallomása alapján megállapítható, hogy a kínzásokat Kozma nyomozó irányította, és azoknál az ő rendelkezése szerint vettek részt vádlottak is, a többi beosztotthoz hasonlóan. Az ma már szintén nem állapítható meg részleteiben is, hogy Kozma és a vádlottakon kívül még kik és milyen tevékenységgel vettek részt e kínzásokban?

Boldizsár I. r. vádlott és Tóth V. r. vádlottnak az emberek elhurcolásában való tevékenysége, saját beismerésük és vádlott-társaik terhelő vallomása alapján volt megállapítható, valamint az általuk elhurcolt személyek vallomása alapján. E tanúk ugyanis határozottan ráismertek elhurcolóikra Boldizsár és Tóth vádlottak személyében. E tevékenységeknél a vádlott-társak terhelő vallomása értékelésénél figyelembe vette a bíróság, hogy a nyomozás során és a tárgyaláson lényegében egyező előadást tettek és cselekményeik e részében érdekellentét nem található. Nem hivatkoztak arra, hogy egymás parancsára vagy hatása alatt követték volna el a tevékenységeket. Minden esetben Kozma nyomozóra hivatkoztak, és ezt a kihallgatott, bántalmazást szenvedő tanúk vallomása is alátámasztotta. Így e vonatkozásokban a vádlott-társak terhelő vallomása aggály nélkül volt figyelembe vehető, mert azokat a tárgyalás egyéb adatai mindenben alátámasztották. Ami eltérés mégis az egyes vádlotti előadások között a közvetlen időpont, illetve a tevékenység körét illetően mutatkozik, az lényegében azon alapul, hogy ma már vádlottak, de a tanúk sem emlékeznek ilyen hosszú idő távlatából minden részletre pontosan, ugyanúgy azok sorrendi egymásutániségára sem. A tanúknál még szerepet játszott az is, hogy úgy kezelték őket, hogy lehetőleg ne figyelhessék a bántalmazókat. Másrészt olyan lelkiállapotban voltak, ami szintén indokoltá teszi azt, hogy egyes részletekre ma már pontosan nem emlékeznek. Ott, ahol a személyek felismerésére lehetőség volt, így az összefogdosásnál, a tanúk sokkal alaposabb részletességgel tudtak beszámolni vádlottak tevékenységéről.

Azt, hogy milyen létszámú volt a Sarkadról Dobozra kísért összefogdosott csoport, megnyugtatóan ma már megállapítani nem lehet. E tekintetben nagyobb eltérés van vádlottak előadása között is. 30–52 között jelölik meg a kísért személyek számát. A lélekszámra nézve megfelelő adatokat az életben maradt s kihallgatott tanúk sem tudtak szolgáltatni. Annyi megállapítható, hogy kb. 8 hadifogoly, 6–7 további férfi, 2 nő s további 20 főből álló cigány csoport volt a szállítottak között. Az utóbbi csoportban két-három 16 éven aluli személy, néhány nő volt, a többi pedig férfi volt. Ezeket részben Kötégánból szedték össze, részben Nagyszalontáról.

A kivégzett csoport 20 főből állott. Ezt támasztja alá vádlottak előadása, valamint a temetésben részt vett kihallgatott tanúk vallomása, a feltárt tömegsírban talált csontvázak, illetve az ezek alapján előterjesztett szakértői vélemény. A tömegsír azonossága a temetésen résztvevő kihallgatott tanúk, Z. Szabó

Károlyné tanú vallomása alapján, a szakértők véleménye alapján és a tárgyalás egyéb adatai alapján megnyugtatóan bizonyult. Az elhantolásban részt vett személyek vallomásából kitűnően az ő kivezénylésükben részt vett Kalocsai II. r. vádlott is, aki ezt egyébként nem is tagadja. Dr. Földes Vilmos kihantolást végző szakértő vallomása, valamint az eltemetésnél részt vett tanúk és Szabó Károlyné tanú vallomásából megállapítható, hogy a csőszház a kihantolt sírtól megközelítően 300–500 méter távolságra van, és hogy az említett temető a dobozi út mellett fekszik, a csőszház a temető kerítésének közelében van. A temető kerítésén a dobozi út mellett a csőszház közelében és attól távolabb is volt bejárati kapu, s ezenkívül még a kerítésen több helyen folytonossági hiányok is voltak a vádbeli időben.

Az, hogy a feltárt tömegsírban puskalövedék és kézigránáttól származó halállal elhalt személyek találhatók, a feltárt sírban talált csontokból megállapítható. Erre utalnak a szakértők által említett csontsérülések, valamint bemutatott csontvázdarabok. Annak, hogy a csontvázak egyéb részein ilyen sérelmi nyomok fellelhetők nem voltak, az az oka, hogy az eltelt idő következtében nagyfokú korhadásnak indultak a csontvázak. Szakértők szakvéleményéből kitűnően egyébként a talált csontvázak halálzási ideje megfelel a vádbeli időpontnak.

Mindezekből megnyugtatóan megállapítható, hogy a tényállásban említett vádbeli tevékenység következtében kézfegyver és gránát használat folytán halt meg az a 20 személy, akiknek tömegsírját a szakértők feltárták.

Vádlottak azon tevékenysége, amely a dobozi erdőhöz történt érkezéstől a tömeges kivégzésig, illetve a kastélyba visszaérkezésig lejátszódott, részleteiben teljes egészében megnyugtatóan megállapítható nem volt. Ennek oka részben abban kereshető, hogy nem sikerült mindazokat a személyeket ez ügyben meghallgatni, akik az egyes részletekre nézve további felvilágosítást tudnának esetleg adni. Nem volt kihallgatható többek között Kubányi százados, Kozma nyomozó, Temesvári zászlós, Pálfi törzsőrmester, Blága és Palkó szakaszvezetők, Szentgyörgyi honvéd és olyan további esetleges személyek, akikre nevezettek hivatkoztak volna. Így különösen felderítetlen maradt az a kérdés, hogy mi vitte arra elsősorban I. r. vádlottat, hogy a kivégzések tekintetében intézkedett. Nem lehetett felderíteni azt sem, hogy kinek a gondolata volt a kivégzés és azt végeredményben milyen okból követték el? Nem volt megállapítható, hogy a kivégzésben volt-e valami szerepe esetleg egyes dobozi személyeknek? Teljesen érthetetlennek látszik, hogy mi vezette vádlottakat arra, hogy miért éppen a cigánycsoportot végezzék ki, ugyanakkor, amikor őrizetükben egyéb személyek is voltak:

A kivégzési előkészületek és a kivégzés alatti, illetve azt követő vádlotti tevékenységekre vonatkozó vádlotti előadásoknál azon részek tekintetében, melyben egymásra kívánják hárítani a felelősséget, az állapítható meg, hogy minden lehető módon igyekeznek magukat kedvezőbb színben feltüntetni. II. és III. r. vádlott I. r. vádlottra vonatkozóan terhelő vallomást tett a parancs kiadása és a kivégzésben való részvétel tekintetében. A maguk szerepét pedig azzal igyekeztek kisebbíteni, hogy ők csak az utolsó pillanatban tudták meg a kivégzés előtt, hogy kivégzésben kell részt venniük. Mindezekre tekintettel te-

hát az adott parancs és az I. r. vádlottnak a kivégzésben való részvétele tekintetében vallomásuk egyéb támogató adatok hiányában aggályosnak mutatkozik. I. r. vádlott tevékenysége tekintetében II. és III. r. vádlott egyértelműen azt adták elő, hogy vádlott parancsára jártak el, és az ő vezénylete mellett történt a kivégzés is. Arra nézve azonban már eltérő előadást adnak, hogy a kivégzés miként folyt le, abban ki, milyen tevékenységet folytatott? Így II. r. vádlott határozottan emlékezett arra, hogy Molnár IV. r. vádlott is részt vett a sortűzben és a gránátdobásban, a másik dobozi csendőrrel együtt, míg III. r. vádlott erre már nem emlékezett. Ugyancsak eltérés van közöttük a tekintetben is, hogy az elindulás a temető felé miként történt. II. r. vádlott azt adta elő, hogy először Boldizsár I. r. vádlott szétválasztotta a foglyokat, s egy részüket elhelyeztette a kastélyban, majd ezt követően elment a dobozi csendőrörsre, s onnan visszaérkezve adott parancsot a foglyoknak a temetőhöz való szállításához. Ezzel szemben Magyar III. r. vádlott azt vallotta, hogy kb. 10 percig várt ott a kastély előtt, míg a benti foglyokat elhelyezték, majd I. r. vádlott kiadta a továbbmenési parancsot.

Molnár IV. r. vádlott azt adta elő, hogy Boldizsár I. r. vádlott és egy másik táborig csendőr jártak Pálfi főtörzsörmesternél, ezután rendelte ki őket Pálfi a kivégzésben való részvételre. A sötétség miatt azonban azt ténylegesen megállapítani nem tudta, hogy I. r. vádlott volt-e a kivégzés vezetője, de az alakját illetően a bujkáló holdvilág világítás mellett úgy gondolja, hogy I. r. vádlott volt a kivégzés vezetője.

Ungvári Erzsébet azt vallotta a tárgyaláson, hogy I. r. vádlott az elszállásolás után vitte őt ki a szobából kb. 1/4–1/2 órával később, s ezt követően is a sortűzig 2–3 alkalommal benézett hozzá. A végén ugyanazt adta elő, hogy később Kalocsai II. r. vádlott is ott tartózkodott közvetlen közelében. Kozma Tivadar azt vallotta, hogy mielőtt a lövöldözést hallotta, I. r. vádlott az istállóban tartózkodott, és ezelőtt is többször ott tartózkodott.

Boldizsár János vádlott a dobozi őrsre való elmenetellel kapcsolatban azal védekezett, hogy valószínűleg a kastélynál hozzájuk csatlakozott Kőrösi nevű csendőr szakaszvezető járhatott az őrsön az őrsparancsnoknál, mert az ismerte Dobozt. Ez azonban valószínűtlennek mutatkozik. El sem képzelhető, hogy egy idegen, akkor oda csatlakozott csendőr intézkedését akár az őrsparancsnok, akár az I. r. vádlott beosztottjai elfogadták volna és parancsát vagy utasításait végrehajtották volna. Ez a józan élet tapasztalata és a volt csendőrség szellemével teljesen összeegyeztethetetlen. Így, miután az érdektelen IV. r. vádlott vallomásából megállapíthatóan I. r. vádlott az őrsparancsnokkal tárgyalt, arra a következtetésre kellett jutni, hogy a közöttük lefolyt beszélgetés jelentős kihatással lehetett a később bekövetkezett történetekre. Ennek azonban részletei már fel nem deríthetők. Egyébként az a körülmény hogy IV. r. vádlott és járőrtársa a kivégzésben való részvétellel Pálfi főtörzsörmestertől parancsot kapott, arra utal, hogy a kísérők közül valakinek, vagy valakiknek járni kellett az őrsön ez ügyben tárgyalni. Miután pedig az intézkedés joga I. r. vádlottat illette meg és mert IV. r. vádlott benne az őrsön eljáró őrmestert felismerte, azt kell megnyugtatóan

megállapítani, hogy I. r. vádlott valótlanul mond akkor, amikor azt állítja, hogy nem járt a kivégzés előtt a dobozi csendőrörsön.

Logikusnak látszik II. és III. r. vádlott azon előadása, hogy a kivégzések további irányítását is Boldizsár I. r. vádlott végezte. Tekintettel azonban arra, hogy időközben Boldizsár intézkedett a foglyok elszállásolása tekintetében, eljárt a dobozi örsön, Ungvári Erzsébettel is hosszabb ideig együtt volt, emellett Kozma Tivadar és Ungvári Erzsébet tanúk vallomásából kitűnően még a későbbiek folyamán is ott tartózkodott a kastélyban, a kastélyba érkezés és kivégzésig eltelt időt is figyelembe véve bizonyos mértékig aggályossá teszik II. és III. r. vádlottak előadását. Bár Ungvári Erzsébet és Kozma Tivadar tanúk egyes részletekre már nem emlékeznek, azt határozottan állították, hogy a kivégzés időpontjáig több esetben látták I. r. vádlottat. Miután így, egyrészt II. és III. r. vádlott, másrészt I. r. vádlott között lényeges körülményekre nézve érdekellentét van, azért a fent hivatkozott körülményekre tekintettel II. és III. r. vádlott terhelő vallomása ellenére minden kétséget kizáró módon nem volt megállapítható, hogy I. r. vádlott a kivégzésben ténylegesen részt vett-e.

Molnár IV. r. vádlott azon védekezését, hogy ő csak a lövöldözés végére érkezett a kivégzés színhelyére, a bíróság nem fogadta el. Z. Szabó Károlyné vallomásából megállapíthatóan Molnár IV. r. vádlott még azelőtt szolt be a csőszházba, mielőtt a temető területére bevezették volna a kivégzésre ítélt csoportot. Molnár vádlott védekezése már csak azért se fogadható el, mert előadása szerint a csőszháztól a kivégzés színhelyéig kb. 30–40 métert kellett mennie és csak akkor indult el, amikor az első lövéseket leadták. Valójában azonban a csőszház a kivégzés színhelyétől legalább 200–300 méter távolság[ra] van. Lehetetlen tehát, hogy ezt a távolságot a sortűz megkezdésétől befejezéséig IV. r. vádlott megtehesse volna. Z. Szabó Károlyné vallomásából kitűnően IV. r. vádlott még azelőtt járt nála, mielőtt a csoportot a temetőbe vitték volna. Ezt látszik alátámasztani az is, hogy hallotta a kivégzendő csoport egy nő tagja szájából a következőket: „Jaj, méltatlanul kell elpusztulni.” Ugyanis a kivégzési hely távolságából már e kijelentések nehezen voltak hallhatók, viszont a kastélyból a temetőhöz vezető úton, a csőszház közelében kellett elmenni. Így tehát nevezett tanú nyilvánvalóan helyesen emlékszik arra, hogy Molnár IV. r. vádlott a csoportnak a vesztőhelyre való megérkezése előtt járt nála. Molnár János IV. r. vádlott védekezését tehát e vonatkozásban elfogadni nem lehetett. Ugyancsak nem fogadta el vallomását abban a vonatkozásban sem, hogy csak a levegőbe lőtt. Ezt ugyanis semmilyen adat alá nem támasztja. Ha ő ki akarta volna magát vonni a kivégzés alól, módja lett volna úgy intézni, hogy a csőszkunyhóból késve érkezzen meg, és ez alkalmas lehetett volna számára a kimagyarázkodásra. Az azonban megállapítható nem volt, hogy ténylegesen kézigránátot dobott volna. Kalocsai II. r. vádlott ugyan olyan vallomást tett, hogy mindenkinek osztottak ki kézigránátot. Ebből azonban egyedül egyéb támogató adatok hiányában arra következtetni megnyugtatóan nem lehet, hogy IV. r. vádlott azt ténylegesen eldobta-e, vagy egyáltalán kapott-e kézigránátot. Ugyanis a dobozi csendőröket közelebből nem ismerték, és az adott körülmények között figyelem-

mel sem kísérhették, hogy ténylegesen dobtak-e kézigránátot. Ezt az álláspontot támasztja alá Magyar III. r. vádlott vallomása is, akinek előadása szerint arra sem tud választ adni, hogy ténylegesen kik és hányan vettek részt a kivégzésben, valamint hogy hányan dobtak kézigránátot, s a kivégzésnél kinek mi volt a tevékenysége.

Külön kíván még foglalkozni a bíróság a grófi kastély akkori portásának, Jakucs János tanú vallomásával. E tanú a tárgyaláson és a nyomozás során, a későbbi kihallgatásoknál azt adta elő, hogy Boldizsár I. r. vádlottat éjjel 12 óra tájban engedte vissza a kastélyba, addig a foglyok elhelyezése után távol volt. Ezt pedig onnan tudja, hogy a kaput zárva tartotta, I. r. vádlott csengetett a kapun, és így nyert bebocsátást. Jakucs János tanú első nyomozati kihallgatásakor ettől eltérő vallomást tett, abban a vonatkozásban, hogy a kapu nem volt bezárva. Azt is előadta azonban, hogy az említett éjszakán közben aludt. Kalocsai és Magyar vádlottak határozottan vallották, hogy a kastély kapuja nyitva volt, mégpedig a nagykapu melletti kiskapu, és azon mentek be. E vádlottak vallomása e vonatkozásban annyival is inkább elfogadható volt, mert a nyomozás során előbb a kapu nyitva léteire vonatkozóan maga Jakucs tanú is hasonló vallomást tett. De Kalocsai és Magyar vádlottaknak nem is fűződött érdekük ahhoz, hogy valótlan valljanak, hiszen e vallomásuk Boldizsár I. r. vádlott vallomását erősítette meg Jakucs tanúval szemben. Miután így Jakucs tanú vallomása jelentős körülményre nézve aggályosnak mutatkozik, nyilván az idők távlatából a történetekre ma már nem jól emlékeznek, a bíróság e tanú vallomását a tényállás megállapításánál figyelembe nem vehette. Egyébként Jakucs tanú vallomását az általa hivatkozott Óré Sándor tanú sem erősítette meg.

A tényállás minden részletében való felderítését tehát részben Boldizsár I. r. vádlott hiúsította meg azért, hogy különösen a dobozi csendőrőrsön történeteket elhallgatta, valamint adós maradt annak feltárásával is, hogy miért éppen a cigány csoportot végezték ki, mikor erre utasításuk egyébként sem volt, a többi személyt pedig életben hagyták. Megnehezítette a teljes tényállás részletes felderítését és megállapítását az a körülmény is, hogy az elmúlt sok évre tekintettel a történetek egyes részletei az abban szereplő személyek emlékezetében elhomályosultak. Ebben szerepet játszottak az elszenvedett rendkívüli lelki izgalmak is. Megnehezítette a tényállás felderítését az is, hogy az egyes vádlottak igyekeztek szerepüket kedvező színben feltüntetni, viszont az ügy szereplőinek egy része már előállítható nem volt.

A megyei bíróság tehát a bizonyítékok értékelésénél e körülményeket messzemenően figyelembe véve arra szorított, hogy az adott körülmények között felderíthető ténykörülményeket állapítsa meg, s tartózkodjon minden olyan megállapítástól, mely kellően megalapozva és alátámasztva nincsen.

III.

Vádlottak a tényállásban részletezett azon tevékenységükkel, hogy embereket törvénytelenül megkínóztak, s ezenkívül tettesei, illetve I. r. vádlott részese volt emberek törvénytelen kivégzésének, a BHÖ 82. pont e) alpontjában

foglalt háborús bűntettet valósították meg. I–III. r. és V. r. vádlott cselekményeiket több alkalommal, rövid időközben, egységes akarat-elhatározással követték el, így cselekményeiket folytatólagosan elkövetettnek kellett minősíteni.

A BHÖ 82. pont e) alpontjában foglalt bűntett vizsgálatánál döntő jelentősége van a bűnösség megállapítása tekintetében annak, hogy a tettesek vagy részesek cselekményük törvénytelen voltát az adott körülmények között felismerhették-e. Mert amennyiben az adott körülmények között eljárásukat – szolgálati szabályzat figyelembevételével – törvénytelennek nem láthatták kellő körültekintés mellett, úgy a bűnösség megállapítására sor nem kerülhet. Vádlottak azonban a jelen esetben ezzel sikerrel nem védekezhettek.

Tudták azt, hogy a vádbeli időben fennálló törvényes rendelkezések értelmében sem volt szabad embereket megkínózni és bírói ítélet nélkül embereket kivégezni. A katonai szolgálati szabályzat háború esetére bizonyos szűk keretben ezen eseten kívül is lehetőséget adott egyes parancsnokoknak bírói eljárás nélküli intézkedésre. A háború esetére szóló nemzetközi egyezmények azonban ennek a lehetőségét is kizárták.

Vádlottak azzal maguk se védekeztek, hogy cselekményeik törvénytelen voltáról nem tudtak. I. r. vádlott kivételével e vonatkozásban védekezésük arra irányult, hogy parancsot teljesítettek. Parancs nem teljesítése pedig az adott helyzetben és körülmények között esetleg az agyonlövésig menő hátrányos következményekkel járhatott volna.

A vádbeli időben érvényben volt szolgálati szabályzat szerint a törvényes rendelkezésekkel ellentétes parancsot a parancsot kapó nem volt köteles végrehajtani, végrehajtását meg kellett tagadni. Aki tehát törvénytelen parancsot hajtott végre, s ezáltal bűncselekményt követett el, cselekményéért büntetőjogi felelősséggel tartozik. Hogy adott esetben a parancs alapján végzett törvénytelen cselekményeknél milyen jelentősége van annak, hogy az elkövető arra jogosult személy parancsára járt el, a büntetés kiszabásánál jöhet figyelembe.

A bűnösség fokára és az elkövető személyében rejlő társadalmi veszélyesség mértékére ugyanis jelentős kihatással lehet az, hogy az adott helyzetben miként igyekezett magát kivonni a törvénytelen parancs végrehajtása alól, és milyen lehetősége volt annak végrehajtása megtagadására, illetve milyen mértékű hátrányok azonnali bekövetkezésétől tarthatott ez esetben?

Tehát vádlottak tevékenységét ebből a szempontból alapos vizsgálat alá kell venni.

Boldizsár I. r. vádlott a veréseknél akkor is megjelent, amikor kifejezetten nem is rendelték oda. A felvett bizonyítási anyagból kitűnően a sarkadi kínzásoknál előfordult olyan eset is, hogy Kozma Andor nyomozó felhívta a jelenlevőket, ki akar a verésben részt venni? Egyébként is a falhoz állított, megkínzott embereknél Kozma közvetlen figyelemmel nem kísérhette az őrzők és egyéb ott tartózkodó katonák tevékenységét. Ennél az esetnél tehát még arra sem hivatkozhatnak, hogy parancsra jártak el. Kozma a benti kínzásokkal volt elfoglalva, így különösebb hátrányt a kint őrséget adó személyek Kozmától embersége-sebb bánásmód esetére sem várhattak. Még kevésbé hivatkozhattak parancsra

azok, akik az adott esetben nem is voltak szolgálatban, s egyéb rendelkezés sem kötötte őket a kínzó helyiséghez.

A kivégzésekkel kapcsolatban Boldizsár I. r. vádlott maga sem hivatkozott arra, hogy felsőbb parancsa volt a kivégzésre. Sőt, előadása szerint éppen azt a parancsot kapták, hogy az elfogott cigányokat el kell engedni útközben.

Boldizsár volt a kísérőosztag parancsnoka. Ennek folytán felelősséggel tartozik mindazért, melyeket a beosztottak az őrzött személyekkel elkövettek. Neki kellett volna elsősorban a vonatkozó felsőbb parancsot végrehajtani és megakadályozni azt, hogy beosztottjai törvénytelen kivégzéseket hajtsanak végre. Boldizsár I. r. vádlott azonban nem járt elől jó példával. Nemcsak nem akadályozta meg a kivégzést, hanem kifejezetten hozzájárult annak végrehajtásához. Neki pedig az adott körülmények között még parancs esetén is módja lett volna a kivégzéseket megakadályozni, amit bizonyít az is, hogy végül a kivégzettekkel úgy számoltak el parancsnokaiknak, hogy repülőátadás áldozatai lettek.

Boldizsár vádlotton kívül a többi vádlott parancsra járt el. Náluk is vizsgálni kell azonban, hogy az adott körülmények között igyekeztek-e magukat a törvénytelen parancs végrehajtása alól kivonni, mit tettek ennek érdekében, s milyen lehetőségeik voltak erre?

A megyei bíróság álláspontja szerint az adott körülmények között a vádlottaknak sikerrel lett volna módjuk magukat a legsúlyosabb következmények alól több módon kivonni. Vádlottak azonban ezt még csak meg sem kísérelték. Molnár IV. r. vádlott szintén parancsra járt el. Hogyha azonban tényleg az lett volna a szándéka, hogy kivonja magát a kivégzésben való részvétel alól, módja lett volna azzal igazolni, hogy elkésett a csősznével való beszélgetés miatt a kivégzésről. Egyébként is vádlottak tudták, hogy a front már a közelükben van, így feletteseik felelősségre vonásától már csak ezért sem kellett tartani, illetve lehetőség nyílt az esetleges felelősségre vonástól való kibúvársra. [...]

A bántalmazások terén folytatott vádlotti tevékenységekkel kapcsolatban egyébként a bíróság arra a következtetésre jutott, hogy vádlottak különösebb lelki-furdalás nélkül vettek abban részt, s nem is igyekeztek azokból magukat kivonni. Egyébként a személyi kiválogatás is úgy történt, hogy a lehetőség szerint megfelelőnek talált embereket válogatták ki a vádlottakéhoz hasonló munkák elvégzésére. Így általában nem véletlenül kerültek ilyen alakulatokhoz az emberek.

Vádlottak cselekménye és személye értékelésénél nem lehet figyelmen kívül hagyni, hogy vádlottak cselekményeiket abban az időben követték el, amikor a fasizmus rémtettei a legjobban tomboltak, a fasizmus végnapjaiban. A felkorbácsolt szenvedélyek folytán sokan vadállati kegyetlenkedésekre ragadtatták magukat, így olyanok is, akik egyébként talán ilyen cselekményeket más körülmények között el nem követtek volna. Vonatkozik ez elsősorban a katonai vádlottakra. Bizonyos mértékben más volt a helyzet a csendőr vádlottaknál. Ők ugyanis már abban a szellemben voltak nevelve, mely csírájában hordta a kegyetlenkedésre való hajlamot. Olyan szellemben voltak nevelve, hogy a parancsot vakon végre kell hajtani.

A szocialista bíróságnak az elkövetők cselekményeit dialektikusan, az adott társadalmi összefüggések és környezet részeiként kell vizsgálni, mert a szocialista törvényességnek csak ez esetben tesznek eleget.

Így vádlottak cselekményeiket, azok kísérő jelenségeit, személyüket, az elkövetett tettet is ilyen viszonylatban kell vizsgálni.

Boldizsár I. r. vádlottnál a kivégzéssel kapcsolatos részesi tevékenységére mentség nincs. Egyéb tevékenységénél figyelembe kell venni, hogy részben parancsra járt el. Enyhítő körülményként jelentkezik Kalocsai, Magyar, Molnár, Tóth vádlottaknál az, hogy parancsra jártak el. Természetesen abban a körben és mértékben, amelyet a bíróság fentebb már kifejtett. Fokozottabban jelentkezik ez Molnár IV. r. és Tóth V. r. vádlottnál. Molnár bizonyos mértékig igyekezett magát kivonni a kivégzésből [...]

Vádlottak tevékenységi köre is más volt. A legnagyobb mértékű tevékenységet Boldizsár I. r. vádlott fejtette ki. Ő emellett még az őrszolgálat parancsnoka is volt Dobozon. Ami tehát ott történt, mindenért felelős.

A büntetés kiszabásánál a bíróság súlyosítóként értékelte Boldizsár vádlottnál, hogy Dobozon mint parancsnok járt el, és a folytatólágosságoknál súlyosítóként értékelte az elkövetés bestiális voltát, Molnár IV. r. vádlott kivételével a folytatólágosságot.

Enyhítő körülményként értékelte Boldizsár, Kalocsai, Magyar, Tóth vádlottaknál büntetlen előéletüket, Boldizsár Jánosnál 2 gyermekes, Kalocsai Györgynél 3 gyermekes, Magyar Ferencnél 5 gyermekes, Molnár Józsefnél 1 gyermekes, míg Tóth Józsefnél 3 gyermekes családos állapotát. Magyar Ferencnél felesége betegségét, Tóth Józsefnél pedig, hogy letartóztatása alatt vesztette el feleségét. Nyomatékosan vette figyelembe, hogy a cselekmény elkövetésétől számítva már közel 12 év telt el, s a felszabadulást követően vádlottak igyekeztek beilleszkedni társadalmunkba munkás élettel, s Molnár vádlott kivételével a törvénnyel sem kerültek összeütközésbe. Molnár IV. r. vádlottat kisebb súlyú közellátás érdekét veszélyeztető bűncselekmény miatt pénzbüntetésre ítélték. Ennek azonban különösebb jelentőséget a bíróság a büntetés kiszabásánál a cselekmény jellegére is tekintettel nem tulajdonított.

Vádlottak cselekményeiket 1944. októberében követték el. A BHÖ 82. pontjában foglalt cselekmények tekintetében a büntetési tétel vagylagosan halál vagy életfogytig tartó börtön, vagy tíz évtől tizenöt évig terjedhető börtön.

E cselekményeknél az elévülési idő a Btá. 25. §-ához igazodik, a BHÖ 3. pont 1. bekezdésében foglalt azzal az eltéréssel, hogy az 1941. június 21. napja után a fegyverszünet megkötéséig elkövetett cselekményekre az elévülés a fegyverszünet megkötésének napjával (1945. január 20.) veszi kezdetét.

A Btá. 25. § 1. bekezdéséből kitűnően vádlottak cselekménye elévülési ideje 15 év. Így cselekményük még nem évült el. Azonban mostani felelősségre vonásukkor az elévülési idő több mint kétharmada eltelt.

Ezt a körülményt a bíróság a büntetés kiszabásánál nem hagyhatja figyelmen kívül, annyiban is inkább, mert az elévülési idő elteltével már vádlottak bűnössége megállapítható nem is volna.

E rendelkezést jogpolitikai szempontok indokolják; s ez vezette az elévülési idő megszabásánál és értékelésével a magyar törvényhozást is.

A büntetés kiszabásánál figyelembe vette a bíróság, hogy Boldizsár I. r. vádlott tevékenysége mellett az eseteket és a cselekmények súlyát illetően többi vádlott között a következő sorrend volt megállapítható: Kalocsai II. r. vádlott, Magyar III. r. vádlott, Tóth V. r. vádlott, Molnár IV. r. vádlott.

A háború befejezése óta már több mint 11 év eltelt. Népünk tudatában a szocializmus építésében való mind nagyobb sikerek mellett mindinkább elmosódnak a fasizmus és háború szörnyűségei, begyógyulóban vannak az ejtett sebek. Ez azonban sohasem felejthető, s éberem kell őrködnie, hogy hasonló események többé elő ne fordulhassanak. Ma már a bíróság álláspontja szerint a dolgozó népnek, a társadalomnak nyújtandó elégtétel szempontjából szükségtelennek mutatkozik Boldizsár I. r. vádlottal szemben is a legsúlyosabb büntetés.

A többi vádlottal szemben cselekményük súlyával, a személyükben rejlő társadalmi veszélyességgel arányban megfelelő tartamú határozott börtönbüntetés áll arányban.

Mindezekre tekintettel vádlottakkal szemben a rendelkező részben említett büntetések találta megfelelőnek a Btá. 50. §-ában írt büntetési cél megvalósítása érdekében.

A fent kifejtettekből kitűnően tehát I. r. vádlott vonatkozásában az ügyészi indítvány szerinti halálbüntetés kiszabását alkalmazhatónak nem találta.

A Btá. 39. §-ában foglalt rendelkezés szerint egy évnél hosszabb tartamú börtönbüntetés alkalmazása esetén kötelező a vagyonekobbzás kimondása. A BHÖ 91. pontja 2. bekezdésében foglalt büntett elkövetőjével szemben, ha a kiszabott börtönbüntetés az öt évet meghaladja, a teljes vagyonekobbzás kötelező. Azért I–V. r. vádlottak fellelhető ingatlan vagyonát elkobozni rendelte. Kis gyermekeikre tekintettel azonban, létfenntartásuk biztosítása érdekében, fellelhető ingó vagyonuk meghatározott részét a szocialista emberieségtől vezetve az elkobzás alól mentesítette, mert a teljes elkobzással elsősorban családjukat sújtotta volna. Ez az intézkedés a BHÖ 92. pont 2. bekezdés utolsó tételében foglalt rendelkezésen alapul.

Vádlottakat méltatlannak találta arra, hogy a Btá. 40. § 2. bekezdésében foglalt állampolgári jogokat gyakorolhassák, azért őket a megfelelőnek talált időtartamra e jogok gyakorlásától is eltiltotta. Az előzetes letartóztatásban töltött idő beszámítása a Btá. 54. § 1. bekezdésén, a költségben való marasztalás a Bp. 244. §-án alapul.

Kukács Emil
mb. bíró, a tanács elnöke

[olvashatatlan aláírás]
ülnök, tanácsstag

BéML XXV. 10. c. Gyulai Törvényszék iratai B. 551/1956. Írógéppel írt tisztázata.

Az ügyvel kapcsolatban lásd még: BéML IV. B. 416. Gyulai járás főszolgabírájának iratai 1907/1948., valamint Balogh Imre: Adalékok Doboz község felszabadulásának történetéhez. Békési Élet, 1970/1. 119–125.

Budapest, 1957. július 15.

A Munkaügyi Minisztérium felmérése a cigányság helyzetéről¹

Békés Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának

A Munkaügyi Minisztérium – más illetékes szervekkel együtt – foglalkozik a magyarországi cigányság helyzetével, különös tekintettel a foglalkoztatottság problémáira.

A kérdés alaposabb megismerése érdekében kérjük az elvtársakat, hogy a megye (város) területén élő cigányság helyzetét – a mellékletben közölt kérdések figyelembevételével – a rendelkezésükre álló lehetőségekhez képest ismertetni, illetve az erre vonatkozó válaszukat legkésőbb augusztus hó 15-ig velünk közölni szíveskedjenek.

A fentiekkel összefüggésben kérjük, hogy amennyiben e tárgykörben dolgozó vagy abban számottevő ismeretekkel rendelkező munkatársuk van, úgy annak a nevét közölgék velünk. A minisztérium terv- és mérlegosztályán a kérdéssel Pogány György és Bán Géza főelőadók (telefon: 1212-770, 62-es mellék) foglalkoznak.

Melléklet: 1 db

Jenovay Jenő
osztályvezető

Melléklet

1. A cigányság száma és aránya az össznépelességen belül
  - a) Az összlakosság és ebből a cigányok száma (adat híján becsléssel).
  - b) Növekvő vagy csökkenő irányú-e a létszámalakulásuk?
2. Társadalmi helyzetük
  - a) Cigánynak vallják-e magukat, beszélnek-e, illetve milyen arányban beszélnek cigányul?
  - b) Befogadja-e, magával egyenrangúnak tekinti-e őket a nem cigány lakosság?
  - c) Előfordul-e hátrányos megkülönböztetés a cigányság rovására?
  - d) Előfordul-e, hogy részt vesznek, illetve milyen arányban vesznek részt a politikai életben? (Pártban, tömegszervezetekben, ezen belül a tanácsokban, az úttörő- és ifjúsági mozgalomban. Előfordul-e, hogy funkciót viselnek?)
  - e) Cigányok aránya a bűnözésben (az utolsó években).
3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk
  - a) Milyen a gazdasági helyzetük a lakosság többi részéhez viszonyítva?
  - b) Mennyire tehető a cigányságon belül a foglalkoztatottság aránya, illetve a népgazdaság melyik ágában és szektorában dolgoznak?
  - c) Vannak-e speciális „cigány szakmák”, és a cigányság milyen arányban űzi azokat? Felvetődött-e a cigányokból alakított állami gazdaságok, illetve termelőszövetkezetek kérdése? Milyen álláspont alakult ki ezzel kapcsolatban?

d) Előfordul-e és milyen arányban, hogy a cigányságból szakmunkások vagy értelmiségi foglalkozású dolgozók lettek, előfordul-e, hogy a cigányok földdel rendelkeznek, és paraszti munkát végeznek?

e) Van-e lényeges különbség a cigányság életmódjában, műveltségi, egészségügyi és foglalkoztatottsági viszonyaiban az iparosított és a nem iparosított területeken?

4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük

a) Milyen a cigányság egészségi állapota a nem cigány lakossághoz viszonyítva?

b) Mit tesznek az egészségügyi állapotuk megjavítása érdekében?

c) Milyen arányú az analfabétizmus (külön az időseknél és a fiataloknál)? A fiataloknál kérünk külön kitérni az iskoláztatás mértékére, a fegyelemre, a lemorzsolódásra, az esetleges eredmények elérésére és a problémákra.

d) A cigány fiatalok eljutnak-e, illetve milyen arányban jutnak el ipari stb. tanulóknak, esetleg közép- és főiskolai tanulóknak?

e) Felmerült-e külön cigány iskolák (általános iskolák) létesítésének a gondolata, illetve vannak-e ilyen iskolák? Mi az álláspont ezzel kapcsolatban (politikai és a gazdasági vezetőknek, a lakosságnak, valamint a cigányságnak)?

f) Vannak-e vándorcigányok? Ha nincsenek, letelepítéssel vagy milyen más módszerekkel oldódott meg ez a probléma?

g) Milyenek a lakáviszonyok?

h) Volt-e, illetve van-e (esetleg egyes helyeken) valamilyen lakásépítési vagy lakásépítést elősegítő akció?

5. A tanács mit tett és mit kíván tenni (mit vár el a központi szervektől) a cigányság helyzetének megjavítása érdekében?

BéML XXIII. 17. Békés Megyei Tanács V.B. Munkaügyi Osztálya iratai 1971/1957. Sokszorosított másolat.

¹ A Munkaügyi Minisztérium 1957. évi országos adatgyűjtésével, annak okaival, a felmérés feldolgozásával és jelentőségével (eredményei hozzájárultak az 1961. évi cigánysággal kapcsolatos párthatározat megszületéséhez) Sághy Erna foglalkozik *Cigánypolitika Magyarországon 1945–1961.* című tanulmányában. Regio, 1999/1. sz. 19–20.

45/b

Békéscsaba, 1957. július 22.

**A Békés Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága
megküldi a megye valamennyi városi és községi tanács vb-elnökének
a felmérés kérdéseit**

Valamennyi városi és községi tanács vb-elnökének
Székhelyeiken

A Munkaügyi Minisztérium más illetékes szervekkel együtt foglalkozik a magyarországi cigányság helyzetével, különös tekintettel a foglalkoztatottság problémáira.

A kérdés alaposabb megismerése érdekében kérjük az elvtársakat, hogy a (város), község területén élő cigányság helyzetét a mellékletben közölt kérdések figyelembevételével a rendelkezésükre álló lehetőségekhez képest ismertetni, illetve az erre vonatkozó válaszukat legkésőbb augusztus hó 5-ig a megyei tanács vb munkaügyi osztályának küldjék meg.

Szentiványi Sándor s. k.
vb-elnökhelyettes

A kiadmány hiteles:

Kurunczi Jenő
osztályvezető

BéML XXIII. 17. Békés Megyei Tanács V.B. Munkaügyi Osztálya iratai 1971/1957. Írógéppel írt, hitelesített tisztázat.

45/c

Békéscsaba, 1957. július 23.

**A Békés Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága megküldi a megye
járási tanácsainak a felmérés kérdéseit**

Csatoltan megküldjük tudomásulvétel végett a községi tanács vb-elnökeinek megküldött ügydarabot.

Erre azért volt szükség, mert a járási előadóink nem rendelkeznek gépiróval, és ez hátráltatta volna a gyorsabb ügyintézet.

Kérem elnök elvtársat, utasítsa a járási előadót, hogy a községi tanács vb-elnökének nyújtson segítséget az adatok összegyűjtésében.

Kurunczi Jenő
osztályvezető

BéML XXIII. Békés Megyei Tanács 17. V.B. Munkaügyi Osztály iratai 1971/1957. Írógéppel írt tisztázat.

**Békés megye városi és községi tanácsainak válaszai a cigány lakosság
helyzetéről készült felmérés kérdéseire**

45/d

Bélmegyer, 1957. július 25.

Fenti számra hivatkozva, tárgyi ügyben jelzem, hogy Bélmegyer község területén cigányság nem él.

Kucsera János
vb-titkár

Biharugra, 1957. július 25.

A fenti számra hivatkozva jelentem, hogy községünk területén cigány nem lakik.

Szabó Ferenc
vb-elnök

Nagy Sándorné
vb-titkár

Endrőd, 1957. július 26.

1. A cigányság száma és aránya az össznépességen belül

a) Az összlakosság 10 028, a cigányok száma 185.

b) A létszámalakulásuk növekvő irányú.

2. Társadalmi helyzetük

a) Cigánynak vallják magukat. Cigányul nem beszélnek, nem is tudnak. Aki közöttük félvér, az már nem tartja magát cigánynak.

b) A nem cigány lakosság nem fogadja be maga közé a cigányokat. Többször elhangzik, hogy nem engedi, hogy mellé üljön egy cigány. Nem tartja magával egyenrangúnak a nem cigány lakosság.

c) Hátrányos megkülönböztetés előfordul a cigányság rovására.

d) Községünkben két cigány MSZMP-tag van, a KISZ-ben egy félcigány leány van, aki rendes, becsületos gimnáziumi tanuló. A tanácsban nincsen, cigány funkciót nem visel.

3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk

a) A gazdasági helyzetük a lakosság többi részéhez viszonyítva lemaradott, sokkal rosszabb körülmények között élnek.

b) A cigányságon belül a foglalkoztatottság aránya nyári időszakban 80%. Leginkább állami gazdaságban dolgoznak, továbbá zenészek vannak köztük. A foglalkozásuk általában nem állandó. Legtöbb része, ha keres és hazajön, csak akkor megy ismét dolgozni, ha az már elfogyott, amit előzőleg keresett. Télen pedig általában nem dolgoznak, csak azok, akik zenekarban vannak.

c) Községünkben cigányszakmának lehet nevezni a zenészeket, mert ezeknek 98%-a cigány. Cigányokból alakított állami gazdaság kérdése már felvetődött községünkben olyan formában, hogy egy helyre kellene őket kitelepíteni, ahol dolgoztatni kellene őket. Ez tanácsulésen vetődött fel, de nem lehetett megvalósítani terület hiányában és hatáskör hiányában, ugyanis erre a községi tanácsnak nincs hatásköre.

d) Hogy a cigányokból szakmunkás lett, ilyen nem fordult elő községünkben, de egy esetben előfordult, hogy cigány fiatalemberből járásbíró lett. Hogy cigány földön paraszti munkát végezze, az nem fordult elő községünkben, ilyenről nem is tudunk.

e) Községünk mezőgazdasági terület, hogy az iparvidékeken hogyan élnek a cigányok, azt nem tudjuk, így nem tudunk összehasonlítást tenni.

4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük

a) A cigányság egészségügyi állapota a nem cigányokhoz viszonyítva sokkal rosszabb, mert fele csak putriban lakik, fele pedig olyan kis házban, amit a nem cigányok keresztül valónak használnak. Igen sokszor tetvesek.

b) A községi orvos havonta többször ellenőrzi őket, és szükség esetén tetvetlenítjük, fertőtlenítjük [őket] (ingyen szappanjuttatás stb.).

c) Idősebbeknél 80%-os az analfabétizmus, a fiatalok 90%-a nem jut tovább az első-második osztályon, egy része még azt sem végzi el. Erkölcsileg züllöttek, egy-két kivétellel az iskolából lemorzsolódnak.

d) Községünkben két cigány tanuló jutott el középiskolába. Egyetemre vagy főiskolára még nem jutott el cigány.

e) Külön cigány iskolák létesítésének gondolata a tanácsülésen felmerült, de nem valósult meg. Ruha és élelem hiánya miatt oda se járna. A vezetőknek az a javaslata, hogy nem kellene külön cigány iskolát létesíteni. A lakosságnak is az a véleménye. Továbbá a cigányoknak is, mert ez megbélyegzés lenne részünkről.

f) Községünkben vándorcigányok nincsenek, nem is voltak.

g) A cigányok lakásvizsgálatai nagyon rosszak. 10–12-en is laknak egy kis putriban, és nem javul a lakáshelyzetük, hanem inkább romlik, mivel új, rendes házat építeni a cigányság 95%-a nem bír, mert nincs hozzá anyagi tehetsége.

h) Lakás-elősegítő akció nem volt, és nincs is.

5. A tanács mit tett és mit kíván tenni, mit vár el a központi szervektől a cigányság helyzetének megjavítása érdekében?

A tanács igyekszik a cigányokat munkaerő-toborzás útján munkába állítani, eddig is ezt tette.

Várja a felsőbb szervektől, hogy egy olyan munkahelyet (állami gazdaság, építőipar) állítanának fel, ahol a cigányokat minden esetben felvonnák dolgozni, és ott kellő eréllyel rendes munkára nevelik őket. Ezt mi persze csak úgy gondoljuk, hogy a cigányok ide önkéntesen mennének, nem kényszerrel.

Magyar István
vb-elnök

Tímár Imre
vb-titkár

Hunya, 1957. július 26.

Hunya Község Tanács Végrehajtó Bizottsága nevében értesítem a fenti tárgyra hivatkozva, Hunya község területén sem állandó lakással, sem ideiglenesen lévő cigány a községben nincsen, illetve a községünkben még cigányok ez ideig letelepedve nem voltak.

Cserveczky Gyula
vb-titkár

Kevermes, 1957. július 26.

Jelentésemet az alábbiakban teszem meg.

1. a) Cigánysága és aránya össznépességén belül: kb. 100 személy.

b) A növekvésük: általában mindig szaporodnak.

2. Társadalmi helyzetük

a) Cigánynak vallják-e magukat: igen, és el is ismerik magukat annak. Az összlétszámnak 20%-a beszél cigányul.

b) Nem.

c) Nem.

d) Közülük vannak párt- és tsz-tagok, tanácsban nincsenek, úttörő, ifjúsági mozgalomban nem vesznek részt. Cigányból van rendőr őrmester és egy főmérnök. Cigányok bűnözése csökkenő arányban mutatkozik, és egy személy ellen volt bűnvádi eljárás indítva.

3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk

a) Gazdasági ellátottság 50%-ban megfelelő, másik 50%-a gyenge.

b) Termelőszövetkezeti tagok, egyénileg gazdálkodók és zenészek, valamint alkalmi munkások.

c) Nemleges.

d) Egy értelmiségi. Túlnyomó része földműveléssel foglalkozik.

e) Műveltség szempontjából van különbség, alacsonyabb műveltségűek. Életmódja is alacsonyabb 40–50%-ának.

4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük

a) Nem megfelelő, mivel [az] összlétszámból 6 vérbeteg és egyéb betegségekben szenvednek.

b) Közösén a körzeti orvossal le lettek fertőtlenítve, ezt negyedévenként ellenőrizzük, hogy a tisztaságot mennyire tartják be.

c) Az idősebbeknél 80% analfabéta, fiataloknál 60%. Iskoláztatásuknál nem haladnak, mivel a 15. tvr.¹ alkalmazásával a szülőre nem tudunk hatást gyakorolni, mert anyagi ereje olyan, hogy bírságot nem tudjuk, mivel nincs nekik miből megtéríteni azt, így az iskolai lemorzsolódást nagy százalékban cigányok adják.

d) Nem vállalják a továbbtanulást.

e) Nincs rá lehetőség.

f) Nincsenek, korábbi letelepítéssel oldottuk meg ezt a kérdést: földjuttatás stb.

g) Egészségügyi követelményeknek nem megfelelő, alacsony, nedves.

h) Nemleges.

5. A tanács mit tett és mit kíván tenni, és mit vár el a központi szervektől?

Azt kéri a tanács a felettes szervektől, hogy nagyobb jogkört és olyan törvényt biztosítsanak, amellyel hatni is lehet a cigányok iskoláztatása, valamint munkára való kötelezésére. Nagyobb lakásépítési akciót biztosítsanak részükre, ezzel meg tudnánk oldani az egészségügyi állapotuknak megjavítását is.

olvashatatlan aláírás

¹ Az 1951. évi 15. számú törvényerejű rendelet (a tankötelezettségről és az általános iskoláról) értelmében minden gyermek köteles hatodik életévének betöltése után nyolc éven át tartó megszakítás nélkül általános iskolai tanulmányokat folytatni. *Magyar Közlöny*, 1951. 82. sz. (május 27.) 503–505.

Magyardombegyház, 1957. július 26.

A fenti hivatkozási számra vonatkozóan jelentem, hogy Magyardombegyház községben cigány település [nincs], illetve cigányok nem laknak.

Isztin Pál
vb-titkár

Medgyesbodzás, 1957. július 26.

A fenti számra hivatkozva jelentem, hogy községünkben cigány lakosság nincsen. Ideiglenes jelleggel szoktak a szomszéd községből (Kétegyháza, Mezőkovácsháza) községekből [így!] átjönni tapasztás, drótozás és egyéb ideiglenes munkák végzésére, így jelenteni az életmódjukra nem tudok.

Takács Lőrinc
vb-elnök

Nagykamarás, 1957. július 26.

1. A cigányság száma és aránya az össznépességen belül:
  - a) Nagykamarás község összlakosságának létszáma: 4300 fő. Ebből a cigányok száma: egy család, melynek három tagja van.
  - b) A létszámuk csökkenő.
2. Társadalmi helyzetük:
  - a) Cigánynak vallják magukat, azonban cigányul nem tudnak beszélni.
  - b) A nem cigány lakosság befogadja őket, és egyenrangúnak tekinti őket.
  - c) Hátrányos megkülönböztetés nem fordul elő.
  - d) A politikai életben nem vesznek részt, mivel már a családfő idős személy.
3. Gazdasági helyzetük
  - a) Ezen család lakóházzal rendelkezik és egy kat. hold szántó ingatlannal, melyet a földreform során kapott.
  - b) Ezen cigány foglalkozása: zenész.
  - e) Életmódjukban lényeges különbség nincsen.
4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük

a) Egészségi állapotukkal kapcsolatban kifogás nem merült fel, mivel tisztaság szempontjából ellenük kifogás nem merült fel [így!].

f) Községünkben vándorcigányok nincsenek.

Köböl István
vb-elnök

Újkígyós, 1957. július 26.

Fenti számra hivatkozással jelentem az alábbiakat:

1. A cigányság száma és aránya az össznépelességen belül

a) Községünk összlakossága kb. 5800 lélek, ebből a cigányok száma mintegy 40–50 fő.

b) Létszámalakulásuk növekvő irányú, annál is inkább, mert [a] felszabadulás előtt [a] községben mindössze két cigány volt, az is gypmesteri minőségben.

2. Társadalmi helyzetük

a) Valamennyien cigánynak vallják magukat, és kivétel nélkül, még az apró gyermekek is cigányul beszélnek.

b) A lakosság nem fogadja be és nem is ismeri el egyenrangúnak a cigányokat egy kivételével, név szerint Horváth András, akinél példás rend és tisztaság van, míg a többiek elhanyagolt egészségügyi állapota, munkakerülő és lopásra hajlamos volta miatt [így!]. A volt gypmester, Kovács János, a község belterületén, a Vágóhid utcában vásárolt házat, és [a] környékbeli lakosok érelyesen tiltakoznak ellene, hogy közéjük cigány ékelődjön, mert ki vannak téve, hogy egy karavánt magához fogad.

c) Hátrányos megkülönböztetés b) pontban vázolva.

d) Politikai életben egyáltalán nem vesznek részt, sem társadalmi életben.

e) Cigányság aránya a bűnözésben, az utóbbi években: mezei lopás 50%, besurranó lopás, házalás, koldulás: 20%.

3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk

a) Gazdasági helyzetük a lakossághoz viszonyítva gyenge, azonban az ő igényüknek megfelelő, ugyanis a község szélén úgynevezett „Zug”-ban vannak letelepülve, mindegyiknek saját „viskója” van, bútortzatuk jobb esetben ágy, egyébként a földön, szalmán fekszenek.

b) A cigányságon belül a foglalkoztatottság aránya mintegy 10%, vasútnál két fő, egy fűrőkészítő iparos, egy gypmester, a többi vándor, kupec, csavarog, némely része időszakonként állami gazdaságban dolgozik.

c) A községben van egy fűró és üstfoltozó, és egy kerámiaárusításra jogosító vándoripar. A cigányok körében még nem vetődött fel [kiváltásuk], azonban egy részük leszerződött állami gazdaságba aratásra, de onnan megszökött.

d) Cigányságból községünkben sem szakmunkás, sem értelmiségi nem került ki, földdel nem rendelkeznek, időszaki munkára elszegődnek (kapálás, aratás).

e) Sem a fűrókészítő, sem a kóbor cigány között különbség nincs, lakásuk elhanyagolt, öltözkük hiányos, egészségi állapotuk a követelményen mélyen alul van.

4. Egészségi, kulturális és lakáshelyzetük

a) A cigányság egészségügyi állapotja a nem cigány lakossághoz viszonyítva, mint már az előző pontban jeleztük, elhanyagolt. Az egészségőrök több esetben végeztek náluk fertőtlenítést és tetvetlenítést. Az SZTK-jogosultak járnak orvosi kezelésre is, míg a többi szegény alapon kezelte magát betegség esetén.

b) Fenti pontban vázolva.

c) Az analfabétizmus a cigányok körében kb. 80–90%-os, főleg az idősebbeknél. Az iskolakötelesek bár beiratkoztak, de olyan sok a mulasztásuk, hogy osztályozást nem kaptak, a katonakötelesek között is vannak analfabéták, akik már kötelezve lettek esti tanfolyamon írás-olvasás tanulásra, de egy részük bevonulásig sem tanult meg, és sokat hiányzott. Fegyelmezés nem használt, mert a büntetés-bírságolás behajthatatlan, és így semmi nevelő hatása nincs, erélyesebb rendszabály életbeléptetése volna kívánatos.

d) Cigány fiatalok közül egy jelentkezett ipari tanulóknak, a többi sem ipari, sem felsőbb iskolába fenti indokok miatt ez ideig nem jutott el.

e) Külön cigány iskola létesítése csekély létszámuk folytán a községben megvalósíthatatlan, ezt csak abban [az] esetben lehetne megvalósítani, ha a cigányság a megye területéről egy helyre lenne összpontosítva, egy állami gazdaságba és ott külön cigány iskola létesítésével.

f) Az első pontban jelzett létszám állandó, ezen felül a rokonság következtében állandóan jelentkeznek kóbor cigányok is, akiket az itteni cigányok befogadnak, mivel ők is eljárnak vendégségbe.

g) Lakásviszonyuk követelményen mélyen alul van, mindnek saját viskója van, de egy része ma-holnap rádől, mert azon karcolatnyi javítást nem végez, bútortatuk nincs, a lakás piszkos, egészségtelen.

h) A cigányok körében lakásépítési akció nincs.

5. A tanács mit tett és mit kíván tenni, mit vár el a központi szervektől a cigányság helyzetének megjavítása érdekében?

A cigányok letelepedési korlátozása ellenére az adatok szerint a községben a cigányok száma állandóan növekszik, ami ellen a lakosság erélyesen tiltakozik, több esetben már tanácsülésein is tiltakoztak az elszaporodásuk ellen, mivel azóta szaporodik a mezei és besurranó lopások száma.

A tanács és az összlakosság kívánsága a cigányok egységes viszonyának megjavítása érdekében az, hogy a Szovjetunió mintájára országosan, de legalább megyei viszonylatban egy település kijelölése egy állami gazdaság létesítésével, ahová a megye cigányait áttelepítenék, és ott munkaviszonyt biztosítanának részükre, úgy m[ező]g[azdasági], mint az esetleges ipari szakmával rendelkezők részére, külön iskola létesítésével az analfabétizmus felszámolása érdekében, és egyben egészségügyi szempontból is könnyebben ellenőrizhetőek lennének.

Kiss Károly
vb-elnök

Újszalonta, 1957. július 26.

Fenti tárgy és szám alatt kiadott rendeletre jelentésem nemleges, mivel községünkben cigány lakó egyáltalán nincs.

Görgicze István
vb-elnök

Békésszentandrás, 1957. július 27.

Hivatkozott számú leiratára jelentésemet az alábbiakban teszem meg:

1. a) Községünk összlakossága 6300 fő, és ebből 7 fő cigány.
- c) A számuk erősen csökkenő irányú.
2. a) Ezek cigánynak vallják magukat, cigányul és magyarul beszélnek valamennyien.
- b) A nem cigány lakosság nem fogadja be őket maga közé, és nem is tekinti őket egyenrangúnak magával.
- c) A hátrányos megkülönböztetés a lakosság részéről szórványosan előfordul.
- d) A politikai életben egyáltalában nem vesznek részt, ugyanígy nem vesznek részt semmiféle tömegszervezeti életben sem.
- e) Az utóbbi években bűnözés egyáltalában nem fordult elő a cigányok részéről.
3. a) Gazdasági helyzetük sokkal rosszabb, mint általában a község nem cigány lakosaié, egy kis lakóház az összes vagyonuk, és általában kéregetésből élnek. Itt meg kell jegyeznünk, hogy valamennyi cigány nő a községünkben, férfi egy sincs közöttük.
- b) A foglalkoztatottságuk – egy-két alkalmi munkától eltekintve – a semmivel egyenlő.
- c) A kérdésre jelentésem nemleges.
- d) A kérdésre jelentésem nemleges.
- e) Községünk mezőgazdasági jellegű, így megkülönböztetést nem lehet megállapítani, hogy az iparosított területen mi a helyzet.
4. a) Egészségügyi helyzetük jó, megbetegedés ritkább náluk, mint a nem cigány lakosságnál.
- b) Rendszeres egészségügyi ellenőrzés alatt állnak.
- c) Az idősebbek írástudatlanok, míg a fiatalok elég rendszeresen járnak iskolába, bár a tanulmányi előmenetelük gyenge.
- d) Csekély számuk miatt sem ipari tanulónak, sem pedig főiskolára nem került el mostanában közülük.
- e) A kérdésre jelentésem nemleges.

- f) Vándorcigányok nincsenek.
- g) Lakásviszonyuk nem kielégítő. Egyetlen viskóban laknak valamennyien.
- h) Lakásépítési szándékuk nincs, így a vb nem is tud nekik semmiféle segítséget nyújtani ezen a téren.

5. A végrehajtó bizottság a szükséges segítséget megadja részükre egészségügyi, anyagi és minden más téren is, azonban olyan csekély a számuk, hogy szinte észrevétlenül élnek községünkben.

Kozák János
vb-titkár

Kamut, 1957. július 27.

A fenti számú tárgyra és számra hivatkozva jelentem, hogy községünkben cigányok települve nincsenek. Jelentésem nemleges.

Nagy Mihály
vb-elnök

Kardoskút, 1957. július 29.

Fenti számra és tárgyra hivatkozva jelentem, hogy községünk területén cigányok nincsenek.

Rajki István
vb-elnök

Kaszaper, 1957. július 29.

Fenti számra és tárgyra hivatkozva jelentésem nemlegesen terjesztem be, mivel községünkben cigány nincs.

Varga József
vb-elnök

Mezőhegyes, 1957. július 29.

1. A községünkben lévő cigány családok száma 2. Létszámalakulásuk növekvő, a két családnak összesen 11 családja¹ [így!] van.

2. Társadalmi helyzetük:

a) Cigánynak vallják magukat, keveset beszélnek cigányul, a családjuk pedig egyáltalán nem.

b) A lakosság egyenrangúnak tekinti őket, mivel lakásuk tiszta és megfelelő életmódon élnek.

c) A cigányság rovására hátrányos megkülönböztetés nem fordul elő.

d) A két családban bűnözés nem volt, csupán az időszaki dolgozóknál, akik csak nyár folyamán vannak Mezőhegyes községben.

3. a) Gazdasági helyzetük a lakosság többi részéhez viszonyítva megfelelő. A nevezett két családban az apa és a nagyobb gyermekek az állami gazdaságban vannak állandó alkalmazásban, szakképzettségük nincsen.

c) Lényeges különbség a cigányság életmódjában, műveltségi, egészségügyi és foglalkoztatottsági viszonyaiban az iparosított területen nincsen, becsületesen dolgoznak az állami gazdaságban, a megkeresett fizetésüket beosztással használják fel a család létfenntartására és ruházkodására.

4. a) A cigányság egészségügyi állapota nem különbözik a lakosságtól. Lakásukban szükséges bútorzat a család létszámához megfelelő.

c) A két család iskolaköteles gyermeke általános iskolába jár, felsőbb iskolázásban nem vesznek részt.

f) A községben úgynevezett vándorcigányok nincsenek, azonban az időszaki dolgozók évenként 6–7 hónapot Mezőhegyesen töltenek az állami gazdaságnál, ebben akadnak elég nagy számban cigány családok is.

g) Ezen időszaki cigány dolgozóknak lakásvizonyuk megfelelő, az állami gazdaság idényszállásán laknak, tisztálkodási lehetőségük biztosítva van, csak ezt nagyobb részben nem veszik igénybe.

5. Tekintettel arra, hogy a községben nem sok cigány lakik, így nem kíván intézkedést a tanács részéről a lakásépítési helyzetük vagy egyéb megjavítása.

Kovács Istvánné
vb-titkár

¹ gyermeke

Tarhos, 1957. július 29.

Fenti számra hivatkozva jelentésem nemleges, miután a községben cigányság nincs.

Németh László
vb-elnök

Almáskamarás, 1957. július 30.

Fenti tárgyban és szám alatt küldött rendeletére jelentésem az alábbi:

1.

a) A cigányok száma az összlakossághoz viszonyítva egy százalék.

b) Növekvő a létszámalakulás, mivel több születik, mint meghal.

2.

a) Részben cigánynak vallják magukat, és kb. ilyen arányban beszélik anyanyelvüket.

b) A lakosság csak részben, egyes személyeket tekint magával egyenrangúnak.

c) Társadalmi téren a szervek részéről megkülönböztetés nem történik.
d) Pártban részt nem vesznek, sem a politikai életben, és csak igen ritka esetben, a tömegszervezetekben (egy fő tanácsstag).

e) Funkciót nem viselnek.

f) Bűnözési arány az utolsó években a cigányok részéről csekély.

3.

a) Gazdasági téren a helyzetük gyengébb mint a más lakosoké, de ez legtöbb esetben azon múlik, hogy kevesebbet is dolgoznak.

b) Foglalkoztatottságuk kb. 80%-os, de legnagyobb részben csak alkalmi munkával foglalkoznak.

c) Cigányszakma a községben nincs, és nem vetődött fel cigányokból alakítandó termelőcsoport kérdése sem.

e) Életmódjukban a többi lakossághoz viszonyítva lényeges eltérés nincs sem egészségügyi, sem foglalkoztatottsági tekintetben.

4.

a) Egészségügyi állapotuk megfelelő.

b) Nemleges.

c) Községi viszonylatban a 25 fő cigány közül a felnőttekből egy fő analfabéta, míg a fiatalabbaknál analfabéta nincs.

d) Felsőbb iskolai vagy ipari tanuló a községi cigányok közül nincs, de erre még jelentkező sem volt közülük.

e) Csekély létszámuk miatt cigányiskolára szükség nincs.

f) Vándorcigányok nincsenek.

g) Lakásviszonyuk a felszabadulás óta gyengült, mivel az akkor részükre juttatott lakások egy részét annyira elhanyagolták, hogy romba dőltek.

5. A munkára való kötelezés végett szegénységi alapon csak a beteg és öreg cigányok kapnak alkalmilag anyagi segítséget.

Czifra György
vb-titkár

Füzesgyarmat, 1957. július 30.

1.

a) A község összlakossága 9440 fő, ebből a cigányok száma 125.

b) Létszámalakulásuknál inkább növekedés mutatkozik, mert közöttük igen [sok] nagycsaládos van, így az elhaltak számához viszonyítva a születés[ek] száma nagyobb.

2.

a) A községünkben lakó cigányoknak mintegy 30%-a beszél cigányul is, de több része csak magyarul beszél. Nem szívesen ismerik el azt, hogy ők cigányok, s főleg nem ismeri el, hogy cigány, kb. 35–40 fő, aki rendes dolgozó, s nem folytatja a cigányéletet, életmódja rendes.

b) Akik rendes életmódot folytatnak, és becsületesen dolgoznak, azokat a dolgozók soraikból nem közösítik ki.

c) Amelyik becsületes életet él, azt a dolgozók becsülik, de amelyik csak

kóborol, az nem is kíván egyenlő rangú lenni a dolgozókkal, vagyis ez viselkedéséből nem tűnik ki, így a dolgozók, ha ki is közösítik soraikból, azzal hátrányt nem szenved [így!].

d) Funkciót nem töltenek be, a politikai életben nem vesznek részt. Az ellenforradalom előtt volt az MDP-nek tagja közülük egy fő olyan, aki nem vallja magát cigánynak.

e) A lakosság számához képest, figyelembe véve létszámukat, elég jelentős a bűnözők száma.

3.

a) Vagyontalanok, csak egy-két családnak van közülük lakóháza, a nagyobb részének földháza, vagy rendes lakóháznak nem tekinthető putrija van.

b) Néhány zenész, több vándoriparos, foltozó, néhány dolgozik csak állandó munkán vállalatnál, zöme alkalmi munkán.

c) Van közülük néhány, aki a vályogvetést és tégláégetést folytatja, s néhány a drótozást, de ez igen kis százalék. Földjük nincs, tsz-alakítás nem lehetséges.

d) Ilyen nincs és nem lehetséges.

f) Ezen pontra jelteni nem áll módomban.

4.

a) Egészségügyi szempontból az arány egyenlőnek mondható, mert általában a gyermekek nincsenek olyan féltve nevelve, és edzettebbek.

b) Egészségügyi területen ellenőrzésük folyamatos, az egészségőr rendszeres fertőtlenítést végez azon családoknál, ahol esetleges eltetvesedés vagy egészségtelen lakásban, földházban fertőző betegség könnyebben fellépett.

c) Az analfabétizmus az öregeknél elég nagymérvű, azonban már a gyermekek iskoláztatása területén 4-5 család az, amelyik gyermekét ruhátlanság vagy könnyelműség végett nem rendszeresen küldi iskolába.

d) Még eddig nem tapasztaltuk azt, hogy cigányok kérték volna magukat felsőbb iskolába, de ipari tanuló van egynéhány cigány fiatal.

e) Létszámuk figyelembevételével ez nem lehetséges és nem is szükséges.

f) Vándorcigányok községünkben nincsenek.

g) Lakásviszonyaik elég rosszak, mert amelyik család a község belterületén lakik, az is igen rossz, régi házakban lakik, melyek általában rossz állapotban vannak. Akik pedig kint laknak külterületen (többségben külterületen laknak) azok vagy rossz, elhagyott tanyaépületekben vagy földházakban laknak. Van a községnek egy külterületi része, mely a cigányok részére lett kiosztva, és ott építettek maguknak nagyjából földházakat. Egy-két vályogból épített ház van csak itt.

h) A jelenben nincs semmi lehetőség arra, hogy esetleg lakásviszonyaikon segíteni tudnánk.

5. Néhány esetben fordultak lakáskiutalás végett a tanácshoz, ha mód volt rá, segíttünk. A tanács szívesen segít azokon a dolgozókon, még ha cigány is, aki becsületesen dolgozik, és meglátszik az, hogy esetleg saját hibáján kívül nem tud a többi dolgozó közé felemelkedni. Nem egy esetben részesített cigánynak sorolható személyt, özvegyet a vb szociális segélyben.

Hogy komolyabb segítséget adjunk, arra most mód nincsen, azonban meglátásunk szerint a cigányság felé helyes volna olyan rendelet megjelenése,

mely szabályozná, illetve felszámolná a cigányság régi életmódját, s szabályozná azt, hogy meg kell szüntetni a földházakban való lakást, s megszüntetné, illetve megtiltaná a cigányok csavargó életét, s kötelezné őket megfelelő életmódra. Valamilyen módon munkára kényszerítené, munkához szoktatni őket.

Szóke István
vb-titkár

Kertészsziget, 1957. július 30.

Jelentem, hogy községünk területén cigányok nem laknak, ennek folytán jelentésem nemleges.

Sinkovics Mihály
vb-titkár

Kétsoprony, 1957. július 30.

Tárggyal kapcsolatos jelentésem Kétsoprony területéről nemleges, községünk területén nem él cigány család.

Turi Erzsébet
vb-titkár

Mezőmegyer, 1957. július 30.

A Munkaügyi Minisztérium más illetékes szervekkel együtt foglalkozik a magyarországi cigányság helyzetével. Különös tekintettel a foglalkoztatottság problémáival.

A fenti kérdést megvizsgálva, megállapítottam, hogy Mezőmegyer község területén cigány származású személyek nem laknak. Így a fentebbi tárggyal kapcsolatosan nemleges jelentést küldök.

Szabó István
vb-elnök

Nagybánhegyes, 1957. július 30.

Fenti tárgyra jelentésem nemleges, mivel Nagybánhegyes községben cigány letelepülés nincs.

Pál Julianna
vb-elnök

Reformátuskovácsháza,¹ 1957. július 30.

Fenti számra hivatkozva az alábbiakat jelentem a községünkben lakó cigányok helyzetéről:

1. A cigányság száma és aránya az össznépességben belül
  - a) Összalakosság 1519 személy. Ebből cigány: 23 személy.
  - b) Létszámalakulásuk növekvő, mivel családjaik² férjhez [mentek], illetve megnősültek, és családjuk születik.
2. Társadalmi helyzetük
  - a) Cigánynak vallják magukat és beszélnek is cigányul.
  - b) A község lakossága nem szívesen fogadja maga közé, mivel koldulnak, munkát nem vállalnak, több esetben lopnak.
  - c) [A] cigányság-megkülönböztetés a cigányok részére nem hátrányos, mivel ők sem kívánnak a lakossággal együtt érezni.
  - d) Cigányok politikai pártban, tömegszervezetben nem vesznek részt, funkcióban nincsenek.
  - e) Cigányok bűnözési aránya az utolsó években igen rossz.
3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk
  - a) Cigányok gazdasági helyzete igen rossz, mert nincsen semmijük, csak egy rossz szártetős konyhájuk.
  - b) Cigányságon belül a foglalkoztatottság aránya két-három vándor-, iparos-, illetve alkalmi munkás.
  - c) Speciális cigányszakma nincsen. Termelőszövetkezet alakítása részükről nem lehetséges.
  - d) Cigányságból szakmunkás, értelmiségi nem került ki, földterülettel nem rendelkeznek.
  - e) Cigányság életmódja a község lakosságához viszonyítva rossz. Műveltségük igen alacsony fokon van, egészségügyi helyzetük megfelelő.
4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük
  - a) Cigányság egészségügyi állapota a lakossághoz viszonyítva megfelelő, csak a ruházati öltözködés körül van hiányosság.
  - b) Cigányság egészségügyi állapotának megjavítása érdekében állandó egészségügyi ellenőrzést végeznek az egészségügyi állami bizottság tagjai.
  - c) Cigányság analfabétizmusa az időseknél teljes 100%, a fiataloknál három személy van, aki jár iskolába.
  - d) Cigány fiatalok ipari, illetve főiskolai tanulónak nem mennek.
  - e) Községünkben külön cigány iskola létesítése nem szükséges, mivel kis létszámmal rendelkeznek.
  - f) Községünkben vándorcigányok nem laknak, a meglévő cigányok már több évtized óta laknak községünkben.
  - g) Lakásviszonyuk igen rossz, és egészségügyi állapotuk rossz és család [...].
  - h) Községünkben lakásépítési akció részükre nem volt.
5. A tanács mit tett és mit kíván tenni (mit vár el a központi szervektől) a cigányság helyzetének megjavítása érdekében?

A községi tanács végrehajtó bizottsága a lakosság véleménye alapján javasolja a községünkben lévő három cigány család egy olyan községbe való telepítését, ahol a cigányság nagy arányban lakik, mivel községünkben munkalehetőség a termelősövetkezeten kívül nem áll részükre [rendelkezésre]. Már annál is inkább javasoljuk, mivel munkát vállalni nemigen szeretnek, ha el is vállalják, nem megfelelően végzik el, és állandó koldulásból élnek. A község lakossága általános panaszokat emel ellenük, hogy ezt is, amazt is ellopták, és még hozzá más községből átvándorolt cigányok is elősegítik mindezt a munkát.

De ha községünkben eltelepítenék őket, akkor nem vetődne fel az, hogy más községből itt járt cigány lopta el. Állandó vendégek érkeznek községünkbe, hivatkozva arra, hogy testvére, rokona, és ez alatt az ürügy alatt több lopást végeznek úgy a házaknál, mint a gyümölcsösökben, valamint a szántóföldeken.

Amennyiben mindez nem lehetséges, akkor a központi szervek módot és lehetőséget adjanak arra, hogy a község egy részén megfelelő lakóház építéséhez jussanak, ahol ellenőrzés alatt állnának, és egymásra állandóan ügyelnének a bűn elkövetése ellen.

Zsigovics Mihály
vb-titkár

¹ Reformátuskovácsházát a 18/1969. számú elnöki tanácsi rendelet értelmében Mezőkovácsházához csatolták.

² gyermekeik

Gyulavári,¹ 1957. július 31.

1.

a) A község lakosságának száma 4200 fő, ebből cigány 8 fő.

b) A cigányság létszáma évek óta nem változik, sem csökkenést, sem emelkedést nem mutat.

2.

a) Cigánynak vallják magukat, 50%-uk cigányul is beszél.

b) A község nem cigány lakossága nem fogadja be őket, nem tekinti egyenrangúnak.

c) A cigányság rovására nem fordul elő hátrányos megkülönböztetés.

d) A cigányok közül egy fő aktív párttag, a többi nem vesz részt a község politikai életében. Ez az egy fő felszabadulásunk előtt alkalmi munkákból élt, felszabadulásunk után juttatott földjén egyénileg dolgozott, majd tagja lett a Felszabadítók Hagyatéka Tsz-nek, ahol közepes munkateljesítménnyel dolgozott és jelenleg is dolgozik. A tsz traktorvezető tanfolyamra küldte, és mint tsz-traktoros megfelelő munkát végzett, jelenleg egészségi állapota miatt dolgozni nem tud.

e) Bűnvádi eljárást a községben lakó cigányok ellen az utóbbi évek során indítani nem kellett.

3.

a) Egy főnek van egy beltelkes, egyszoba-konyhából épült lakóháza, jutta-

tott házhelyen. Ez az egy fő a Kossuth Tsz dolgozója, normális anyagi körülmények között él. A többi cigány teljesen nincstelen, sem ingó, sem ingatlan vagyonuk nincs.

b) Összesen két cigány család van a községben. Egyik a Kossuth Tsz-ben dolgozik, a másik pedig a község gyepmesteri teendőit látja el.

c) Speciális cigányszakmák községünkben nincsenek. A cigányság csekély létszámára való tekintettel nem vetődött fel sem ÁG, sem tsz-alakítási kérdés.

d) Egy cigány traktoros tanfolyamot végzett, a többi cigány szakmunkát nem tanult. Egy cigány végez paraszti munkát.

e) Egy cigány család életmódja azonos a község dolgozóival, ez a cigány a Kossuth Tsz dolgozója. A másik cigány család sokkal rosszabb életkörülmények között él, állati hullákat esznek, sok esetben koldulnak is, a legszükségesebb ruházatuk sincs meg, ezen család tagjainak legnagyobb része analfabéta.

4.

a) A községben lakó cigányság egészségi állapota megfelelő, közöttük járványos, fertőző betegségek az utóbbi években nem fordultak elő.

b) Jelenleg tervbe van véve egy új lakóház építése az egyik cigány család részére, mely egészségügyi szempontból a jelenleginél sokkal jobban meg fog felelni.

c) Három idősebb cigány írni-olvasni nem tud, három cigány ír-olvas, két kiskorú még nem iskolaköteles. Az iskolaköteles cigánygyerekeknél főleg a téli hónapokban jelentkezett a mulasztás az iskolából, ez döntően annak volt betudható, hogy megfelelő ruházattal nem rendelkeztek, a tavaszi hónapokban már sokkal kevesebbet mulasztottak.

d) A cigány fiatalok részéről semmi megnyilvánulás nincs arra vonatkozóan, hogy ipari tanulónak akarnának menni. Tanulmányi előmenetelük és anyagi helyzetük olyan, hogy felsőbb iskolába nem tudnak menni.

e) A cigányiskolák gondolata a csekély létszámra való tekintettel nem vetődött fel.

f) A községben már évek óta két cigány család él, ezek nem vándoroltak soha, helyi alkalmi munkákból és részben koldulásból tartották fenn magukat.

g) A községi gyepmester részére most van tervbe véve egy új lakóház építése. A jelenlegi lakóház, melyben lakik, kicsi és egészségtelen, melyet 10–15 évvel ezelőtt maguk a cigányok építettek. Lakásviszonyaik jelenleg nem kielégítőek.

h) A községi gyepmester részére megindult egy lakóház-építési akció a környéken lakó nem cigány dolgozók javaslatára és kezdeményezésére. A vályogverést maga a cigány végzi, ugyanakkor a tetőszerkezet elkészítését meglévő anyagból nem cigány dolgozók vállalták.

5. A végrehajtó bizottság meglátása az, hogy a cigányság helyzetében döntő változást akkor lehetne elérni, ha részükre külön egy állami gazdaságot létesítenének, ahol munkához szoktatnák őket, majd a későbbi évek során, amikor a helyhez és munkához való kötöttséget megszokják, akkor helyes lenne külön termelőszövetkezetet is részükre létrehozni. Indítványozzuk a megyei tanácsnak, hogy hozzanak létre megyei vonatkozásban egy állami gazdaságot kísérletképpen, ahová összpontosítják a megyében lévő munkát nem végző cigányokat.

A községi gyepmester munkaidejét munkakörével kapcsolatos teendője nem meríti ki. Segítséget nyújtottunk neki abban, hogy lovat, kocsit vegyen, és azzal mezőgazdasági munkát végezzen. Ugyanakkor lehetőséget adtunk neki arra, hogy vályogveréssel foglalkozzon, és hetenként számon kérjük végzett munkáját.

Kubicza Béla
vb-titkár

¹ Gyulavárit 1977. április 1-jén az Elnöki Tanács 4/1977. határozata alapján Gyula városhoz csatolták.

Magyarbánhegyes, 1957. július 31.

1. A cigányság száma és aránya az össznépességen belül
  - a) 5000–5100, ebből cigány kb. 20 fő.
  - b) Mérsékelten növekvő.
2. Társadalmi helyzetük
  - a) Csak 50%-ban beszélnek cigányul, és kb. 50%-ig magyarok.
  - b) Nem tekintik őket egyenrangúnak.
  - c) Hátrányos megkülönböztetés a hatóság részéről nincs.
  - d) Mozgalmi életben nem vesznek részt.
  - e) Bűnöző cigány a közelmúltban nem volt.
3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk
  - a) Gazdasági helyzetük gyenge.
  - b) Általában földműveléssel, napszámmal foglalkoznak.
  - c) Tanult mesterségük nincs, és nem szövetkezeti tagok.
  - d) Értelmiségi dolgozó nincs, de földdel rendelkeznek.
  - e) Nagy az eltérés az életmódjuk között.
4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük
  - a) Egészségügyi állapotuk rossz.
  - b) Állandó ellenőrzés és fertőtlenítés.
  - c) Idősebbeknél 90%, a fiataloknál kb. 30% [az analfabétizmus]. Csak az általános iskolát végzik el.
    - d) Egyáltalán nem mennek.
    - e) Községünkben külön iskola számukra nincs.
    - f) Vándorcigány nincs, önálló lakással rendelkeznek.
    - g) Lakásviszonyuk igen rossz.
    - h) Lakásépítő akció nincs folyamatban, és nem is volt.
5. Olyan rendszabályok hozatalát kívánja a községi tanács, melyben gátolva van a költözködés, és a pénzkeresetük elköltése legyen korlátozva, illetve csak a szükséges célokra tudják elkölteni, nem pedig szeszes italokra.

Sebők Antal
vb-elnök

Gazos József
vb-elnökh.

Méhkerék, 1957. július 31.

1.

a) Községünk lakossága 3100, ebből cigány 29.

b) A létszámalakulás növekvő.

2. Társadalmi helyzetük

a) Cigánynak vallják magukat, de cigányul nem beszélnek.

b) A nem cigány lakosság nem tekinti őket egyenrangúaknak, de beszélgetnek velük, mivel munkát vállalnak.

c) Nem.

d) A pártban, tömegszervezetekben nem veszik ki aktívan részüket a munkából, de kulturális területen elég aktívan tevékenykednek.

e) A közeli esztendőben községünkben büntetés vagy bűnözés ügyében eljárás folyamatban nincsen.

3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk

a) Gazdasági helyzetük elég megfelelő, két-három családnál jó.

b) Foglalkoztatottság szempontjából legnagyobb része az állami gazdaságban dolgozik mint mezőgazdasági munkás, más része pedig önállóan földműveléssel foglalkozik.

c) A speciális „cigányszakmákat” általában az aratási munkálatok befejezése után végzik el, amikor vályogot vetnek, és a lakosság részére tapasztanak. A cigányokból alakított állami gazdaságok, illetve tsz-ek kérdése még nem vetődött fel.

d) Községünkben cigány szakmunkás még nem került ki, sem értelmiségi. Földdel két család rendelkezik, akik [a] paraszti munkálatokat saját maguk végzik el.

e) A cigányság életmódja egy-két családtól eltekintve változó. Nyáron, amikor megvan a jobb kereseti lehetőségük, dolgoznak, de a keresetük legnagyobb részét elpredálják. Egészségügyi viszonyaik nem megfelelők, nem olyan tiszták, mint a többi lakosok, bár van közöttük olyan család, mely tisztaság és gazdálkodás területén is vetekszik a nem cigány családdal.

4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük

a) Az egészségügyi állapotuk nem éri el a nem cigány lakosságét.

b) Családjaik állandóan megfigyelés alatt állnak.

c) Az időseknél az analfabétizmus 100%-os, a fiatalabbak az iskoláztatás területén 70%-os [így!]. Bár az iskolakötelezettek eljárnak iskolába, lemorzsolódás nincsen, csak nagyméretű a hiányzás.

d) Ipari stb. tanulónak vagy főiskolára községünkben cigány származású egyén eddig nem jelentkezett.

e) A községben cigányiskolák létesítése még nem merült fel, de a létszám sem éri el azt a színvonalat. Községünkben vándorcigányok nincsenek. Lakásvizsgálataik közepesek.

5. Szerintünk jobban be kellene kapcsolni őket a társadalmi életbe. Kötelezni kell az iskoláztatásra. Ezen a téren községünkben mutatkoznak eredmények, jó módszernek is tekinthető [így!]. Pl. azok a családok, amelyek be vannak

vonva a kulturális életbe, melyek állami tartalékföld megműveléséhez jutottak, ezeknek családi életük, gazdaságuk eléggé kiegyensúlyozott.

Rokszin György
vb-titkár

Pusztatölaka, 1957. július 31.

Jelentem, hogy községünkben cigányság nincs, letelepedve nem is voltak, és jelenleg sincsenek. Jelentésem nemleges.

Mészáros Mária
vb-titkár

Békéssámson, 1957. augusztus 1.

1. A cigányság száma és aránya az össznépességben belül:
  - a) Összlakosság 4900, ebből cigány 21.
  - b) Létszámalakulásuk növekvő.
2. Társadalmi helyzetük
  - a) Cigányoknak vallják magukat. Otthonukban csak cigányul beszélnek egymás között, és a legkisebb gyermek is tökéletesen beszéli a cigány nyelvet.
  - b) A lakosság nem fogadja be őket, és alacsonyabb rendűnek tekinti őket, mivel munka nélkül és adakozásokból szeretnének élni.
  - c) A cigányság rovására hátrányos megkülönböztetés nincs.
  - d) A politikai életben nem vesznek részt. Funkciót nem viselnek. Pártban, tanácsban és egyéb mozgalomban sincsenek.
  - e) Mivel a községben a cigányság létszáma csak elenyésző, így a bűnözésük is kevés, évente egy-két esetben fordul elő.
3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk
  - a) A cigányok teljesen vagyontalanok. Lakásukban úgyszólván egy rendes bútordarab nincs, egy része nyáron a földön fekszik. Három kis putriban van az összes cigányság elhelyezve.
  - b) A 21 cigány közül négy főnek vándoripar-engedélye van, és drótozással foglalkozik. Két-három fiatal napszámba jár, a nők és gyermekek általában kéregetéssel foglalkoznak.
  - c) Speciális szakmájuk a drótozás és a vályogverés. A cigányok sem tsz-ben, sem állami gazdaságban nem dolgoznak, és nem tetszik nekik az ilyen közösségi munka.
  - d) A cigányokból szakmunkás vagy értelmiségi foglalkozású nincs, földdel nem rendelkeznek, és paraszti munkát esetleg csak kényszerből végeznek.
  - e) A cigányság életmódja a nomád élethez hasonlít. Minden nap csak annyit dolgozik, hogy a mára való meglegyen. Műveltsége rendkívül alacsony, egészségügyi helyzete általában véve rossz, nem törődik saját magával, gyakran tetvesek.

4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük:

a) A cigányság egészségügyi állapota azért nem kielégítő, mivel mindenféle elhullott állatot megesznek, amit a lakosság a dögterre kiszállít.

b) A végrehajtó bizottság eltiltotta, hogy állati hullákat kiássanak és megfőzzenek. Az egészségőrön keresztül ellenőrzi tisztaságukat, és szükség esetén fertőtlenítésüket rendeli el.

c) Az idősebbek analfabéták, a fiatalabb generáció már iskolába jár, és van, amelyik igen jól is tanul. Ezek között is van azonban olyan, amelyik csak a tanács felszólítására volt hajlandó iskolába menni.

d) A cigány fiatalok eddig nem jutottak el sem ipari tanulónak, sem más iskolába. Lehetséges, hogy majd az elkövetkezendő években erre sor kerül.

e) A cigányok sem politikai, sem gazdasági vezetőknek nem alkalmasak, mert ők nem törődnek a másik ember bajával, és külön törzsekben, a magyar lakosságtól külön szeretnek élni.

f) Van egy-két vándorcigány, akik a környező községeket felkeresik, és egy-két nap múlva ismét visszatérnek a községbe.

g) Az elmúlt év folyamán lakásuk a belterületen, a vágóhíd mellett volt, ami közegészségügyi szempontból rendkívül rossz volt, és így a tanács segítségével külterületen, a falu közelében épült részükre lakás, amibe meghúzódnak, mondhatjuk, zsúfoltan laknak benne.

h) Lakásépítési akció részükre nem szükséges, de nem is érdemelnék azt meg.

5. A cigányság helyzetének megjavítása érdekében kívánatos volna szét-szórtságukat megszüntetni, és az ország egy részén cigányvárost létesíteni, amelyet azután saját maguknak építenének fel. Így elkerülhető volna a csavargásuk, a dologtalan életmódjuk, és így társadalmi életük kibontakozhatna.

Szűcs József
vb-elnök

Elek, 1957. augusztus 1.

1.

a) Elek község összlakossága 7000 fő, ebből cigányság mintegy 120 család.

b) Évről évre emelkedik a létszámuk, mivel általában minden családban vannak négy-öt, sőt nyolc gyermekkel rendelkező családtagok.

2. Társadalmi helyzetük

a) Nem szégyellik magukat, hogy cigányok, és vallják is. Általában románul beszélnek, és kicsi számban cigány nyelven beszélnek.

b) A község lakossága egyenrangúnak tekinti a cigányokat.

c) Egyáltalán nem fordul elő, hogy megkülönböztetés volna a cigányság és a nem cigányság között, s egyáltalán rovásukra nem megy [semmi].

d) Községünkben cigány származású egy katonatiszt, egy tanító. Az ellenforradalom előtti időben pártban is voltak, az ellenforradalom utáni időben meghátráltak. A tanácsok munkájában egy cigány nő van, aki a begyűjtési állandó bizottságnak elnöke volt. Jelenleg [az] oktatási állandó bizottságnak tagja. Igen jó munkát fejt ki a tanács vonalán.

e) Az utolsó években a bűnözés nem tapasztalható a cigányoknál, hanem inkább a mezei lopásoknál volt tapasztalható az elmúlt években.

3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatásuk

a) A cigányság a többi lakossághoz képest egyforma, annál is inkább, hogy a felszabadulás után, mintegy 400 kat. hold föld a cigányok kezében van. A cigányok is éppen úgy, mint a többi lakosság, termelészövetkezetekbe és termelészövetkezeti csoportokba tömörültek. Jelenleg két egyénileg dolgozó cigány van, egyiknek három kat. hold földje van, a másiknak pedig 6 kat. hold.

b) A foglalkoztatásuk földműveléssel: akiknek földjük van, termelészövetkezetekben, csoportokban dolgoznak, akiknek nincs, azok a Gyulai és Lőkösi Állami Célgazdaságban dolgoznak.

c) Speciális szakmák a cigányoknál nincsenek. 1951-ben községünkben is felvetődött, hogy külön cigány termelészövetkezeti csoportot létrehozzunk, de a cigányok ebbe nem mentek bele, így a földdel rendelkező cigány családok szétszórt termelészövetkezetekben és termelészövetkezeti csoportokban dolgoznak.

d) A fent említett egy katonatiszt, egy tanítónő és három ipari tanuló, aki a szakiskolát elvégezte.

e) Különbség a cigány és a nem cigány között úgy életmódjában, mint műveltségi és egészségügyi vonalon inkább az öregeknél mutatkozik meg, de az ifjúságnál, úgy a ruházkodás, mint kultúra területén egyenlőnek mondható, mivel a kultúrcsoportokban is igen sok cigány vesz részt. A munkájuk jónak mondható, különösen a termelészövetkezetekben és csoportokban.

4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük

a) A cigányságnál a betegség, a különböző betegségek arányszámban egyenlő a nem cigány lakossággal. Hanem a tüdőbaj a cigányságnál magasabb arányszámban van, mint a nem cigányságnál.

b) A községi tanács és a rendőrség már több ízben felülvizsgálta a cigány udvarokat, és kötelezte őket azokon a helyeken, ahol WC nem volt, hogy építsen, ezt sikerült is megoldani, valamint az udvarok bekerítése és tisztán tartása [így!]. Ez is némileg sikerült.

c) A cigány és nem cigányság közötti analfabétizmus a cigányságnál mutatkozik nagyobb arányban, különösen az idősebbeknél. Az ifjúságnál ott is mutatkozik nagyobb arányszámban az iskola elvégzettségénél, mert általában az öt-hat osztályt végeztek el. 8 osztállyal rendelkező nagyon kevés van. A községi tanács oktatási állandó bizottsága a mostani beiskoláztatás előtt tervbe vette, hogy azokat a cigányokat, akik esetleg gyermekeiket nem írták be iskolába, vagy már hosszabb idő óta nem járnak iskolába, felkutatják, és a községi tanács végrehajtó bizottsága kötelezni fogja az iskolába járásra.

d) Ipari tanulóként 3 cigány gyerek végzett. Közép- és főiskolai tanuló jelenleg nincs.

e) Községünkben felmerült, hogy egy cigány iskolát létesítsünk, de a községi párt és a községi tanács végrehajtó bizottsága nem látta helyesnek, és ezzel a problémával tovább nem is foglalkozott. A cigány gyerekek általában román iskolán tanulnak, de a magyar iskolában is. A községi tanács és a párt nem látja helyesnek, hogy külön cigányiskolát hozzunk létre, mivel a nép megkülönböztetésnek venné ezt a folyamatot, de ugyanígy vetik fel a cigányok is. Általában felvetik, hogy ők is éppen olyan állampolgárai a népi demokráciának, mint a nem cigány lakosság.

f) Azok a cigányok, akik a termelőszövetkezetekben és termelőszövetkezeti csoportban dolgoznak, valamint az állami gazdaságban, és állandó lakással rendelkeznek, és nem vándorolnak. De van egypár olyan cigány, akik különböző községekből jönnek és mennek.

g) A felszabadulás előtt igen kevés cigánynak volt saját háza, de a felszabadulás után nagyszámú cigány család kapott juttatást, ezzel együtt házat is. A cigányság mintegy 92%-ának saját háza van.

5. A községi tanács végrehajtó bizottsága a cigány és a nem cigány lakosság között nem is kíván megkülönböztetést tenni, mivel az, politikai szempontból rossz fényt vetne. A községi tanács végrehajtó bizottsága arra törekszik, hogy még azok a cigány családok, amelyek vándorlásképpen vándorolnak, megszüntesse, és segítséget nyújt azoknak is, akik esetleg letelepedni kívánnak a községben, de csak akkor, ha azok munkával lesznek, vagy pedig dolgozni fognak. Nem tűri meg a végrehajtó bizottság, de nincs is, hogy koldulásból vagy kupecködésből éljenek egyes cigány családok.

[A] községi tanács végrehajtó bizottsága arra vette az irányt és komoly eredményeket is ért el, hogy a cigányok is éppen úgy kapcsolódjanak bele a politikai és gazdasági munkába. Habár az ellenforradalmi időkben politikai vonalon is voltak, de gazdasági vonalon elég jó és tűrhető munkát végeztek a termelés területén. Ezt fokozni kívánja.

Tóth Mihály
vb-elnök

Geszt, 1957. augusztus 1.

1. A cigányság száma és aránya az össznépességben belül

a) Az összlakosság száma: 1479 fő (becslés alapján). Ebből a cigányok száma: 68 fő (becslés alapján), ez azonban megközelítő pontossággal van kiszámítva.

b) A létszámalakulásuk növekvő irányú.

2. Társadalmi helyzetük

a) Cigányoknak vallják magukat. Cigányul azonban nem beszélnek egyáltalán, a magyar beszédet használják 100%-ban.

b) Befogadja-e, magával egyrangúnak tekinti-e őket a nem cigány lakosság? A lakosság nem cigány része befogadja őket, azokat, akik becsületesek, azokkal egyrangúvá nyilvánítják, csupán az a helyzet, hogy a cigányoknak nagyobb része nem a legbecsületesebb. Hanyagolják magukat [így!]. A legtöbbje nem elég igényes, a higiénia terén el vannak maradva. Ezt a helyzetet a társadalmaknak róják fel, a nem cigány lakosság, különösen a kapitalista rendszernek elsősorban. Erre majd visszatérek még.

c) A cigányság véleménye szerint nem éri őket jelenleg hátrányos megkülönböztetés. Ők maguk azt mondják, hogy ez csak a felszabadulás után van így, a felszabadulás után is csak egy időtől.

d) Igenis részt vesznek a politikai életben. Kettő családfő az MSZMP tagja. Egy tanácstag is van. Kettő KISZ-tag is van. Jellemző azonban ezekre is, hogy nemigen szólnak hozzá egy-egy politikai, gazdasági vagy kulturális kérdéshez. Funkciót egyik sem visel. Végül nem mondható kielégítőnek a részvételük a politikai életben.

e) A cigányok aránya a bűnözésben az utolsó években: súlyosabb büntetést nem követtek el. E tekintetben jellemző rájuk, hogy az erdőből fát lopnak, silókukoricát (ez utóbbiért az egyik börtönbüntetést kapott, amit kérvényez elengedni). Előfordul, hogy a lakosság gyanúsítja őket azzal, hogy csirkéket fognak el. Azok inkább, akik a közelükben laknak. A cigányok a falu egyik részén, zárt építkezési településen vannak.

3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk

a) A gazdasági helyzetük a lakosság többi részéhez viszonyítva gyenge, sokkal jobban el vannak maradva gazdaságilag.

b) A foglalkoztatottság? A lakosság többi részénél dolgoznak legtöbbet. Nyugodtan el lehet mondani és állítani lehet, hogy az életfenntartásukhoz szükséges kereset nagyobb részét a lakosság nem cigány részétől szerzik meg vályogkivetéssel, tapasztással és egyéb mezőgazdasági munkával. Hasonló munkákat végeznek a tanácsnak, a községben lévő állami gazdaságnak. (Nálunk Állatforgalmi Célgazdaság van.)

c) Az itten lakó cigányok vályogcsinálással, tapasztással foglalkoznak leginkább. Közülük itt kisiparos nincs. Ötvös Sándor elmondása alapján felvetődött, hogy alakítsanak tsz-t, vagy a gazdaságban dolgozzanak egy brigádban. Ez ideig álláspont nem alakult ki. A vb álláspontja az, hogy ezt lehetne, illetve érdemes volna támogatni. Ha ez azonban megtörténne, sok minden mással kellene összekötni, pl. állandóan nevelni őket, foglalkozni velük stb.

d) Az itteni cigányságból még nem került ki szakmunkás vagy értelmiségi. Földdel egy sem rendelkezik. Mezőgazdasági munkákkal foglalkoznak ugyan, azonban ezt, mint ahogy fentebb említettem, a lakosság nem cigány részénél végzik.

e) Igen. Lényeges különbség van a cigányok és nem cigányok életmódja között. Van különbség az egészségügyi, műveltségi viszonyokban és a foglalkoztatottság terén is. Nálunk iparosítás nincs.

4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük

a) A cigányok egészségügyi állapota a nem cigány lakossághoz viszonyítva nem mondható nagyon aránytalannak. Annyi bizonyos azonban, hogy nem a legegészségesebbek, illetve nem olyan szintű az egészségügyi állapotuk, mint a nem cigány lakoságnak. Adódik ez abból, hogy primitívebb életkörülmények között élnek. Sokszor előfordul – különösen, ha a rendfenntartó szervek figyelmé nem terjed ki rájuk eléggé –, hogy megdöglött állatok húsát fogyasztják. Ez sem mondható egyformának az év különböző, illetve mindegyik időszakában. Különösen télen és tavasszal – amikor a keresetük gyengébb – folyamodnak döglött állatok húsának elfogyasztásához. Ez sem mondható azonban mindegyik cigányról.

b) Mit tesznek az egészségügyi állapotuk megjavítása érdekében? Ezt két részből világítom meg jelentéssel. Az egyik az, hogy ők maguk mit tesznek, a másik, mit teszünk mi az állam részéről. Elsősorban mit tesznek ők ennek érdekében: igyekeznek ruházatot venni, tehát a jobb öltözködést igyekeznek maguknak biztosítani. Ezzel jár az, hogy rendszeresebben mosakodnak, tisztálkodnak. Igyekeznek jobb házak megépítésére. Vannak, akik sertést állítanak be hizlalni. Ez magával hozza azt, hogy kedvezőbb alakul ki az ételük, amit elfogyasztanak. Mit teszünk mi az állam részéről? Elsősorban kötelezzük őket gyermekük előírászerű oltására. Orvos jelenik meg, aki megvizsgálja környezetüket, lakásukat tisztasági szempontból stb. (Ez nagyon helyes az állam részéről, azonban ezt sokszorta fokozni kell, ez a vb véleménye.)

c) Az analfabétizmus. Vitan felüli, hogy az idősebbek sokkal, de sokkal jobban el vannak maradva, és több közülük az analfabéta, mint a fiataloknál. (Ez a szocialista társadalom fölénye.) A fiatalok már olvasnak folyékonyan, számolni tudnak, azok, akik dolgoztak egy-két évet az iparban, megnövekedett a szókincsük, kezdenek merni bírálni és véleményt alkotnak egyes kérdésekről. Természetesen az iskolai mulasztásoknál vezetnek. Sok a mulasztók száma közülük. Ez sem mondható az év minden időszakában. Amikor dolgoznak, és ezáltal keresnek, elküldik gyermeküket [az iskolába], mert tudják, hogy a bírságot be tudja az állam hajtani rajtuk.

d) Eljutnak-e cigány fiatalok magasabb iskolákba vagy az iparba? Nálunk iskolázni még nem jelentkeznek, illetve jelentkeztek. Ez azonban saját hibájukból történik, hisz nem akadályozzuk őket. Van azonban ezen a téren is tennivaló az állam részéről. Kellene pl. nekik is emelni a műveltségüket, ezzel egy időben gazdaságilag megerősíteni őket úgy, hogy mondjuk legyen jobban [igényük] magasabb iskolára elmenni.

e) Felmerült-e külön cigányiskolának szükségessége? Nem. Nincs is ilyen. Úgy mi, a vezetők, mint a lakosság sem, nem támogatnánk ezt. Mégpedig elgondolásunk szerint ez nem is volna helyes. Nem volna azért, mert nem kerülnének talán olyan közel a nem cigányokhoz.

f) Vándorlások. Ilyen van itt is. Mivel ide letelepedés nem kell, így az idevaló bejelentésüket elfogadjuk. Azok jönnek ide, akik ide nősznek. Szeretnek itt lakni, mert keresethez jutnak.

g) Milyen a lakásviszonyuk? Általában rosszak, kicsik, és nem mondhatók kielégítőnek.

h) Építkezésüket elősegítő akció, ilyen nálunk nincs. Nem is fordulnak

építési kölcsönökért. Ez azért van, mert nem bíznak abban, hogy azt vissza tudják fizetni.

5. A tanács mit tett és mit kíván tenni (mit vár a központi szervektől) a cigányság helyzetének megjavítása érdekében?

a) Igyekeztünk azt a faji különbséget valló gyűlöletet megszüntetni, amelyet a történelem folyamán a különböző társadalmi rendszerek, de lényegében kizsákmányoló társadalmak több éven keresztül táplált[ak] a cigányok és nem cigányok között. A cigányokat egyrangú állampolgároknak tartottuk a nem cigány állampolgárokkal együtt. Biztosítottuk számukra az állampolgári jogokat, és kötelességeiket a jogszabályok értelmében megköveteltük tőlük. Ennek eredményeképpen elértük, hogy a szocialista társadalmunk felépítésében megjavult a cigányok helyzete. Nyugodt lelkiismerettel elmondhatjuk, hogy a felszabadulás után megnövekedett nekik is a politikai meglátásuk [így!] és ezzel egy időben gazdasági helyzetük is. Ezt maguk a cigányok is elismerik, miért is kinyilatkoztatják szeretetüket és vallják a szocializmus felépítését. Eddig azonban nem tettünk meg mindent. Természetes[en] valljuk azt, hogy további szívós munkával ki kell javítanunk még a meglévő hiányosságokat és aránytalanságokat a cigány és nem cigányság között, községünkben is.

b) A tanács mit kíván tenni a cigányság helyzetének megjavítása érdekében?

Felismerve a történelem folyamán kialakult helyzetüket, életmódjukat, a legfontosabbnak tartjuk emelni politikai meglátásukat, melyen keresztül elérjük, hogy műveltebb emberek lesznek. Számítunk arra, hogy a felvilágosításunkon keresztül ők is belátják, hogy változtatni kell az eddigi életmódjukon, és máképp igyekeznek beépíteni magukat a társadalmi rendszerünkbe. Ennek gyakorlati kivitelét a következőkben látjuk:

1. A vb részéről kijelölni a vb-tagot, aki a párt részéről is megfelelő lesz erre a célra, és az havonta egy alkalommal a cigányság soraiban politikai felvilágosító munkát végez. Kezdenénk a politikai munkát ottan, hogy miként is jött létre a cigányság, milyen körülmények között élt, él és hogyan kellene élnie.

2. Fél éven keresztül egy alkalommal [így!] megkérjük a községi orvost, hogy részükre tartson előadást a tisztaságról. El kellene érni azt, hogy ők maguk bírálják egymást pl. abban, hogy ennek és ennek a lakása nem elég tiszta, vagy az öltözeke stb.

3. Oda kell hatnunk, hogy a cigányok nagyobb számban vegyék ki részüket a politikai életből. Ezért jobban kell biztosítanunk részvételüket a pártban, tömeg- vagy ifjúsági szervezetekben.

4. Elősegítjük, hogy a cigányság és a nem cigány lakosok között nagyobb legyen a kapcsolat, és szeressék egymást jobban.

5. Mint eddig is, de fokozottabban biztosítjuk mint állampolgároknak járó jogokat [így! és jobban megköveteljük tőlük az állampolgári kötelezettségeket. Ilyen pl. az oltás, [az] iskolában való megjelenés.

6. Végül elősegítjük gazdasági helyzetük megjavítását.

c) Mit vár a tanács a központi szervektől a cigányok helyzetének megjavítása érdekében?

1. A központi szervek részéről is tartsanak előadásokat a cigányoknak is. Különösen azokban a községekben, ahol a cigányoknak a száma igen nagy.

2. Tartsanak a rendőrség részéről is előadásokat rendészeti vonalon.

3. Fokozottabban ellenőrizzék az orvosok a tisztaságot.

4. Meg kellene követelni, hogy milyen méretű házakban lakjanak. Nem kellene megengedni, hogy „cigányputriban”, „viskóban” lakjanak. Lehetőséget kellene arra teremteni, hogy a tanácsok az elesettebb cigányoknak – mert ők sem egyformák – évente legalább kettő-három lakáshoz szükséges – a cigányság számarányától függően – épületfaanyaggal segítsék őket, lehetőleg nagyon kedvezményesen a községi kezelésben lévő erdőkből. Mint ismeretes, vannak nagyon elesett cigányok, főképpen az öregebbek közül, akiknek nem sikerült családot alakítani. Ennél fogva azoknál úgysem teremthetjük meg annak anyagi helyzetét annyira, hogy építeni tudjon. Számíthatunk arra, hogy soká érijük el azt, hogy meglesz náluk is az, hogy a gyermek segítse, szükség esetén eltartsa szüleit. Mindezekért javaslom az anyagi segítséget.

5. Azokat az öregeket, akiknek nincs senkije és semmije, állami gondozásba való fokozottabb kielégítése.

Nagyon időszerűnek tartjuk ennek a kérdésnek a felvetését, és tiszteljük nagyon.

Erdei Lajos
vb-elnök

Medgyesegyháza, 1957. augusztus 1.

1. A cigányság száma és aránya az össznépességen belül egy %.

a) Az összlakosság 5500, ebből a cigányság száma 53 fő.

b) Létszámalakulásuk növekvő arányú.

2. Társadalmi helyzetük

a) Cigánynak vallják magukat, mintegy 20%-a beszél cigányul.

b) A nem cigány lakosság nem tekinti őket egyenrangúnak.

c) Hátrányos megkülönböztetés a cigányság rovására a zenészeken kívül előfordul.

d) Politikai életben (pártban, tömegszervezetben, ezen belül a tanácsokban, az úttörő- és ifjúsági mozgalomban) funkciót nem viselnek. A földművelés-szövetkezetben leszerződött dolgozók a szövetkezeti szakszervezetnek tagjai.

e) A cigányok aránya a bűnözésben, az utolsó években mintegy 30%.

3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk

a) Gazdasági helyzete – a lakosság többi részéhez viszonyítva – legalább 75%-ának jó.

b) A cigányságon belül a foglalkoztatottság aránya 75%. A földművelés-szövetkezetnél mint népzeneészek vannak alkalmazásban.

c) Speciális cigány szakmák nincsenek. Cigányokból alakított állami gaz-

daságok, illetve termelősövetkezet kérdése még ez ideig nem vetődött fel, mivel községünkben nem nagy létszámmal vannak cigányok.

d) A cigányságnak mintegy két százaléka szakmunkás. Értelmiségi foglalkozású dolgozó nincs, ellenben a cigányok legnagyobb része földdel rendelkezik.

e) A cigányság életmódjában, műveltségi, egészségügyi és foglalkoztatottsági viszonyaiban lényeges különbség nincs.

4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük

a) A cigányság egészségi állapota a nem cigány lakossághoz viszonyítva megfelelőnek mondható. Megbetegedés vagy fertőző betegségek nincsenek.

b) Az analfabétizmus különösen az időseknél merül fel mintegy 25 százalékban. A fiatalok iskoláztatása a kötelező nyolc általános iskolából áll, a fegyelem laza, iskolai mulasztás gyakori.

c) A cigány fiatalok csekély létszáma jut el ipari stb. tanulóknak, közép- és főiskolai tanuló egyáltalán nincs.

d) Községünkben vándorcigányok nincsenek. Az itt letelepült cigányok nagy része saját házában lakik. Házhelyet igényelnek, és ott maguknak házat építenek.

A Medgyesegyháza Községi Tanács Végrehajtó Bizottsága a központi szervektől a cigányság helyzetének megjavítása érdekében kívánja, hogy tegyék, vagyis telepítsék egy helyre őket, és foglalkoztassák, hogy még az a fennálló 30%, mely lopásból él, el legyen foglalva, vagyis megjavuljanak és munkájuk után éljenek.

Ribár György
vb-elnök

Okány, 1957. augusztus 1.

1.

a) Az összlakosság 5615 fő, ebből a cigányok száma 12 fő.

b) Növekvő irányú létszámalakulásuk.

2.

a) Nem vallják magukat cigánynak, nem beszélnek cigányul.

b) Nem fogadja be, nem tartja egyenrangúnak őket a lakosság.

c) Egyáltalán nem vesznek részt a politikai életben, semmiféle tömegszervezetnek nem tagjai.

d) A községben lakó cigányok az utolsó években büntetve nem voltak.

3.

a) Gazdasági helyzetüket csak napról napra állítják be [így!].

b) A foglalkoztatottság aránya 80%. A munkájuk változatos, alkalmi mezőgazdasági, továbbá tapasztás, valamint a zenélés ugyancsak alkalmilag.

c) Speciális cigányszakmával nem foglalkoznak.

d) Nem fordult elő, hogy a cigányságból szakmunkás lett volna, továbbá értelmiségi dolgozó vagy földdel rendelkezők lettek volna.

e) A cigányság életmódjában, műveltségében és egészségügyi viszonyai-ban lényeges különbség van.

4.

a) A cigányság egészségügyi állapota nem különbözik a nem cigány lakossághoz viszonyítva.

b) Községi tanács vb közgyógyyszer-ellátásban részesíti az állandó munkaképtelent.

c) Az analfabétizmus az időseknél 80%-os, a fiataloknál 10%-os. A gyermekeiket rendszeresen járatják iskolába.

d) A cigány fiatalok nem jutnak el az általános iskolánál tovább.

e) A kevés cigánylétszámhoz nem merül fel a külön cigány iskola kérdése.

f) Vándorcigányok a községben nincsenek.

g) Lakásviszonyuk: tulajdonosak.

h) Lakásépítési akció nem volt.

5. A községi tanács vb a községben lakó cigányok részére házhelyet juttatott, továbbá a munkában való elhelyezésükhöz a segítséget megadja.

Baráth Imre
vb-elnök.

Pusztaföldvár, 1957. augusztus 1.

A fenti számú ügyiratra jelenti a Pusztaföldvár Községi Tanács Végrehajtó Bizottsága, hogy a helyi pártszervezet intézőbizottsága, a helyi tanács vb, a község területén a cigányok helyzetét felmérte, és a következő adatokat szolgáltatja:

1. A cigányság száma és aránya az össznépszerűen belül

a) Az összlakosság számaránya [így!] 3800 fő. Ezen belül a cigányoké a jelenben 46 fő.

b) A község területén a cigányok számaránya növekvő, szaporodás és idegen községből a községbe hozott házasságon keresztül növekszik.

2. Társadalmi helyzetük

a) Községünk területén a cigányok teljes egészében cigányoknak vallják magukat, és cigányul beszélnek valamennyien.

b) A községünk lakossága egyenrangúnak nem tekinti a cigányokat, annál is inkább, mivel kéregetésből és kisebb lopásokból tartják fent magukat, ezen felül az egészségügyi követelményeket sem tartják be.

c) Hátrányos megkülönböztetés a cigányok részére a lakosság által előfordul abban [így!], hogy a cigányok még az elhullott állatot is elfogyasztják.

d) A község területén a cigányság semmiféle politikai vagy társadalmi szervezetnek nem tagja, társadalmi munkát nem végeznek, ennél fogva funkciót sem viselnek. Ifjúsági mozgalomban sem vesznek részt.

e) A cigányok számaránya a bűnözésben az utolsó években inkább felfelé ível, mivel kisebb lopásokat (főleg mezei lopásokat) eszközölnek.

3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk

a) Mivel gazdasági munkát csak kényszerből végeznek, így a gazdasági helyzetük eléggé rossz. A gazdasági helyzetük a lakosság gazdasági helyzetéhez viszonyítva elég lemaradott, mert dolgozni nem akarnak.

b) A községben lévő cigányság foglalkoztatottsága, illetve foglalkozása nemigen lehetséges, mert üzem nincs, mezőgazdaságba nem mennek (pl. állami gazdaság vagy tsz). Éppen az elmaradottságuknál fogva a lakosság sem foglalkoztatja [őket], csak kisebb arányban.

c) A cigányság között speciális cigányszakma nincs kialakulva, állami gazdaság vagy tsz alakítása a cigányság között nincs, mert még a beállítottságuk sem fejlődött oda, hogy ilyen gazdaságokat alakítottak volna. A termelőszövetkezeti parasztság is idegenkedik a cigányoktól a munkakerülés végett.

d) A községben szakmunkás vagy egyéb foglalkozású személy nem került ki a cigányok közül, éppen az iskolázatlanságuk hiányában, van azonban a fiatalabb cigányok között érdeklődés egyéb munkák iránt.

e) A község területén egy cigány család van, aki földműveléssel foglalkozik, vagyis paraszti munkát végez. Ezen családban vannak olyanok, akik bizonyos méretekben érdeklődnek a munkák iránt, és egyes esetekben végeznek is, pl. tapasztás, vályogverés stb.

4. Egészségügyi, kulturális- és lakáshelyzetük

a) A cigányság egészségi állapota elég kielégítő a lakosság viszonyaihoz képest, mert fertőző megbetegedés nem fordul elő közöttük.

b) A községi orvos, a községi tanács vb-vel karöltve ellenőrzést gyakorol felettük, és elrendelte a községi orvos a lakásaik rendbe hozását, meszelését, így általában a fertőzés veszélye nem áll fenn.

c) Az analfabétizmus általában inkább az öregjei között van meg, a fiatalabbjai általában egy-két osztályt már végeznek. Az analfabétizmus az öregeknél kb. 95%, a fiatalabbjai már végeznek iskolát, mivel igen szigorúan vannak fogva. Azonban a ruhátlanságuk végett még nem kielégítően vesznek részt az oktatásban. A fegyelem a cigányság között nincs meg. Az utasításokat nemigen akarják betartani.

d) A cigány fiatalok közép- vagy főiskolára a község területén nem jutnak el, mivel nem is hajlamosak arra, hogy tanuljanak. Nem is lehet rávenni [őket] a rendes polgári élet betartására.

e) Létszámukhoz viszonyítva cigányiskolát létrehozni teljesen lehetetlen, ezen a téren a községi tanács vb még nem foglalkozott [így!], mivel előre látja azt, hogy nem lehet a cigányokat összevonni oktatásra.

f) A községben vannak vándorcigányok, mivel jönnek is a községbe, és mennek is, illetve vándorolnak. A községi tanács vb foglalkozott a letelepítésükkel egy helyben, azonban ez nem egészen vált be, mert mindig veszekedtek, marták egymást, és a községben széjjelhúzódtak. Házhelyeket kaptak, és oda építenek egy-egy kis putrit.

g) A lakásviszonyaik általában nem kielégítőek, mert kicsi és szűk lakásaik vannak gaztetővel ellátva, és nem egészen felel[nek] meg a követelményeknek. Általában igen zsúfolt a lakás, mivel sokan vannak egy lakásban. Van olyan jelenség, hogy nyolc-tíz személy is van egy családban, és így igen bűzös a lakásuk.

h) Lakásépítési akció velük szemben nincs, és nem is volt. Volt, amikor állami tartalékbérletet kaptak, azonban nem művelték be, és így a lakosság ja-

vaslatára a községi tanács vb megvonta a bérletet. Egy család van a községben, aki a földreform során 3 kat. hold földet kapott.

5. A tanács mit tett és mit kíván vagy mit vár a központi szervektől a cigányság helyzetének megjavítására?

A községi tanács végrehajtó bizottsága napjainkban is foglalkozik a cigányság problémáival, úgy a gazdasági, kulturális és politikai helyzetük megjavításával, azonban eredményre ez ideig nem vezetett. A cigányságnak ilyen irányú hajlandósága nem mutatkozik meg. Érdeke a léha kocsmái élet, és nap mint nap érkeznek jelentések a lakosság részéről a cigányok kisebb lopásairól.

A községi tanács végrehajtó bizottsága javasolja a felső szervek felé, hogy a cigánysággal erélyesebben járjanak el, és esetleges központosítást kellene velük szemben végrehajtani. Központi irányítással esetleges olyan munkahely biztosítása, ahol a cigányság megfelelő ellenőrzés alatt élne és dolgozna. A községben munkára vagy egyéb más tevékenységre úgyszólván majdnem lehetetlen [így!], és ebben várnak a községi tanácsok általában nagyobb segítséget és támogatást, hogy jobban össze lehessen fogni, és kulturáltabb életet tudjanak élni, ahol a gazdasági helyzetük is megváltozna.

Révész István
vb-elnök

Szabadkígyós, 1957. augusztus 1.

A fenti számra hivatkozva jelentem, községünkben cigány egyáltalán nincs.

Gajda Béla
vb-titkár

Békés, 1957. augusztus 2.

1. A cigányság aránya az össznépességben belül

a) Békés község összlakosságának száma kb. 25 416, a cigányság száma 387, az összlakosságnak mintegy 1,5%-át teszik ki.

b) A cigányság létszámalakulása növekvő.

2. Társadalmi helyzetük

a) A Békésen lakó cigányok cigánynak vallják magukat, de a nyelvet nem beszélik.

b) A lakosság nem fogadja be a közösségbe, és mintegy teljesen különálló társadalmi réteget kezelik.

c) A lakosság nagy része érezteti a cigánysággal, hogy lényegesen alacsonyabb műveltségi fokon áll, a régebbi előítélet, mely szerint a cigányság a társadalom könyöradományából élt, erősen kidomborodik.

d) A cigányság a politikai életben tömegszervezetek munkájában nem vesz

részt. A fiatalság az úttörő- és az ifjúsági mozgalomban a legkisebb mértékben van képviselve. Funkciót egyáltalán nem viselnek.

e) A cigányság úgy az utóbbi években, mint az előző időkben egészen kis mértékben vett részt a bűnözésben. A mégis előforduló lopások, amennyiben azokat cigány követte el, a legtöbb esetben megállapítható, hogy más községből idekerült cigányok részéről történt.

3. Gazdasági helyzetük és foglalkoztatásuk a cigányoknak

a) A cigányok gazdasági helyzete a lakosság többi részéhez viszonyítva lényegesen rosszabb. A munkabíró cigányság nagy része dolgozik ugyan, azonban az eltartottak nagy száma miatt a legminimálisabb életlehetőséget sem tudják biztosítani.

b) A cigányságon belül a foglalkoztatottsági arány mintegy 24%-ra tehető. Ezeknek nagyobb része a mezőgazdaságban van elhelyezkedve mint idénymunkás. A cigányságnak egészen kicsi része, mintegy kettő-három %-a van elhelyezkedve állandó munkakörben. Az időszaki munkások főleg az állami gazdaságban vannak elhelyezkedve.

c) Speciális cigányszakma a község területén élő cigányok közt nincs kialakulva. Az öregebb cigányok közül néhányan drótozással, tepsikészítéssel foglalkoznak, főleg a téli időszakban. A községi tanács helyesnek találná kísérletképpen a cigányokat közös munkára fogni, állami gazdaságon belül lévő üzemegekbe. Termelőszövetkezet alakítását a községi tanács nem tartaná eredményesnek. Maga a cigányság, amikor erről a dolgról a községi tanács beszélgetett velük, az állami gazdaságban való foglalkoztatás mellett döntött.

d) A község területén lakó cigányok közül három-négy képesítéssel rendelkező szakmunkás van. Ezek az építőiparban dolgoznak. Értelmiségi foglalkozású egyáltalán nincs. A cigányoknak földje egyáltalán nincs, önállóan egy sem foglalkozik termeléssel.

e) A községi tanács megállapítása szerint az iparvidékeken lakó cigányok bizonyosan nagyobb műveltséggel rendelkeznek, föltehető, hogy az egészségügyi helyzetük is jobb. Ezt a megállapítást a községi tanács abból következteti, hogy azok a cigányok egész kevés számban, akik iparvidékeken dolgoznak, észrevehetően nagyobb műveltséggel rendelkeznek, mint az itthon lévők, illetve állami gazdaságokban dolgozók.

4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük a cigányoknak

a) A cigányok egészségi állapota a község lakosságához viszonyítva aránytalanul rosszabb. A legveszedelmesebb népbetegségnek, a tüdőbajnak a fészke, de egyéb betegségek is sokkal nagyobb mértékben vannak elterjedve a cigányság közt, mint a község egyéb lakosai közt. Ennek főleg a gyengébb táplálkozás következtében a szervezeti ellenállás gyengesége az oka. Ezenkívül a zsúfolt lakás és a tisztaság hiánya nagymértékben hozzájárulnak a betegségek kialakulásában.

b) A községi egészségügyi szervek mindent elkövetnek a telep tisztításának biztosítása céljából. Azonban ez a jelenlegi lakásvizonyokat figyelembe véve nem jelent megoldást. A zsúfoltságot (egy lakásban 8–10 személy lakik) nem

lehet megszüntetni. A cigányokat a községi tanács fokozottabb orvosi felügyelet alatt tartja, a lakások fertőtlenítését évenként több esetben végezteti.

c) Az analfabétizmus az öregeknél teljes mértékben fennáll. A községi irányítószervek kísérleteztek ugyan ennek megszüntetése céljából tanfolyamok létesítésével, azonban ezek sikertelenek maradtak. A tanköteles fiatal cigányok rendszeresen járnak általános iskolába, a tanulmányi eredményük azonban gyenge, mivel az iskolán kívül az írás, olvasás gyakorlásával nem foglalkoznak. A nyári időben a lemorzsolódás nagymérvűnek mondható. A községi tanács négy évvel ezelőtt létesített külön cigányiskolát, azonban a tanítás nem járt eredménnyel. A tanulók teljes mértékben lemorzsolódtak, a cigányság pedig nagymérvű megkülönböztetésnek vette a tanácsi szerv eljárását. A gyerekek nevelésére rossz hatással van a cigánytelepen lévő lakásviszony, továbbá a zsúfolt lakáslehetőség.

d) A cigány fiatalok ipari vagy egyéb tanulónak nem jutnak el. Ennek főleg az az oka, hogy az előző tanulmányi eredmények az átlagos eredményeknél rosszabbak. A község területén jelenleg egy cigánygyermek jár középiskolába. Ennek a gyermeknek a tanulási lehetőségét a községi tanács segélyezéssel biztosítja.

e) A községi tanács 1952-ben foglalkozott a külön cigányiskola felállításával. Azonban ez nem sikerült, mivel a tanulók teljes mértékben lemorzsolódtak, de hátrányos helyzet alakult ki erkölcsi szempontból is, mert a cigányság azt mondta, hogy a szocialista társadalomban ki akarják közösíteni a lakosság közösségéből [így!].

f) A község területén vándorcigányok nincsenek. Ez részben úgy alakult ki, hogy a község mindenkori vezetősége fokozottan ellenőrizte a vándorcigányok község területére való beköltözését, de maga a cigányság kiközösítette maga közül a más községekből jövő cigányokat. Nem nyújtott nekik segítséget a letelepedésben, illetve nem fogadta be a maga közösségébe.

g) A község területén élő cigányoknak a lakásviszonyaik rosszak. A község szélén zárt településben vannak elhelyezve. A épületek 95%-a putriszerű, bogárhátú, náddal fedett épület. A lakásuk mérete kicsi, a legtöbb esetben egy szobának nevezett helyiségből és egy konyhának nevezett előtérből áll. A lakásokban két-három család él együtt 8–15 taggal. A lakásberendezésük rossz.

h) Békés község vezetősége az 1930-as években a cigányságot egy új lakótelepre telepítette ki, ugyanis az előző lakástelep egy nagy vízmedencében volt, ahol tavasszal állandóan belvízveszélynek voltak kitéve. A kitelepítés idejében a cigányoknak az épülethez szükséges vályogot ki kellett vetni, a fal felépítése után a tetőszerkezet kialakításához [a község] faanyagot biztosított, a tetőfedéshez pedig a legtöbb esetben nádat adott. Ezzel a segítséggel azonban a cigányság lakásviszonya nem oldódott meg, ugyanis nem ellenőrizték az építkezéseket, aminek következménye a putrilakások építése lett. Jelenleg a községi tanács anyagi erejéhez mérten igyekszik segíteni a cigányok lakásépítésén. A közegészségügyi helyzet javítása céljából a községi tanács közös WC-eket épít az új telepen.

5. A községi tanács a központi szervektől a lakásépítés lehetőségének a biztosítását várná el, olyan formában, hogy a cigányságot köteleznék a falanyag előállítására (vályogverés), felépítésére, és a tetőszerkezet építésére megfelelő anyagot (természetben) biztosítana. Helyes lenne a lehető legegyszerűbb szoba-konyha-kamra helyiségből álló épület típustervét elkészíteni.

Buzás Gábor
vb-elnök

Dévaványa, 1957. augusztus 2.

1. Cigányság száma az összlakossághoz viszonyítva:
  - a) Összlakosság száma 14 500 fő. Ebből a cigányság száma 74 fő.
  - b) Cigányság létszámalakulása állandóan csökkenő.
2. Társadalmi helyzetük
  - a) A község területén élő cigányok közül 50% cigánynak vallja magát, és életmódja is ehhez hasonló. Cigányul mintegy 20% beszél csak.
  - b) A nem cigány lakosság őket 50%-ban befogadja, és egyenrangúnak tekinti.
  - c) Hátrányos megkülönböztetés a cigányság rovására nem fordul elő.
  - d) MSZMP-tagság sorában négy fő van, más funkcióban nem vesznek részt.
  - e) Cigányok aránya a bűnözésben 2%.
3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk
  - a) Gazdasági helyzetük a lakosság többi részéhez viszonyítva kielégítő.
  - b) A cigányok egy része földműveléssel foglalkozik, és állami vállalatokhoz jár dolgozni. Népzeneészek, ószeresek, alkalmi munkások.
  - c) Külön cigányszakmák nincsenek.
  - d) Cigányokból szakmunkások, értelmiségi foglalkozású dolgozók nem lettek.
  - e) A cigányok egy része bérelt földdel rendelkezik.
  - f) A cigányság életmódja és a helyi lakosság életmódja között eltérés nem tapasztalható.
4. Egészségügyi és kulturális helyzetük
  - a) Egészségi állapotuk kielégítő.
  - b) Analfabétizmus csak az öregek között fordul elő. Fiatalok be vannak iskolázva, és tanulnak. Iskolába rendszeren járnak, különösebb panasz nem érkezett.
  - c) A cigányok középiskolába, iparitanuló-iskolába nem jutnak el, mert időközben az iskolából kimaradnak, és nem akarnak továbbtanulni.
  - d) Külön cigányiskola kérdése nem merült fel.
  - e) Vándorcigányok nincsenek, le vannak telepedve és lakóházban laknak, rendezett körülmények között.

f) Lakásépítési akció nem volt. Ilyen akció jelenleg sincs.

5. A községi tanács vb a cigányokat letelepítette, rendes lakáshoz juttatta, és életfenntartásukat biztosítja. Igyekeznek a ma még megkülönböztető vonásokat elsimítani és rendes, dolgozó emberekké átnevelni [őket].

Balogh Mihály
vb-elnök

Doboz, 1957. augusztus 2.

1. A cigányság száma és aránya az össznépelességben belül
  - a) Doboz község összlakossága 8200 fő. Becslésünk szerint ebből a cigányok lélekszáma 250 fő.
  - b) Csökkenő a létszámalakulásuk.
2. Társadalmi helyzetük
  - a) Félcigánynak vallják magukat, és kb. öt % beszél cigány nyelven is.
  - b) Igen.
  - c) Nem.
  - d) A felnőtt lakosság tíz %-a, vagyis a 250 főnek két %-a részt vesz a párt- és tömegszervezeti munkában. Van pl. két cigány MSZMP tizes bizalmija is.
  - e) A bűnözésben háromszoros részaránya van a magyarok bűnözéséhez viszonyítva, de egyébként mégis csökken az általuk elkövetett bűnözés.
3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk
  - a) A cigányok általában vagyontalanok, egy külön településen laknak a község mellett, cigányputriban, ami igen elhanyagolt állapotban van. A felnőttek és gyermekek úgyszólván házibútor nélkül, szalmazsákon vagy priccsen, esetleg nagyon rossz ágyon alusznak, és előfordul, hogy 4x4-es helységben nyolctízen laknak.
  - b) A cigányság felnőtt tagjainak 80%-a foglalkozik, és általában a mezőgazdaságban dolgoznak.
  - c) Igen, néhányan tepsi- és fakanálkészítéssel foglalkoznak. A végrehajtó bizottság sokat gondolkozott azon, hogyan lehetne őket a termelőmunkába bevonni – mert ilyen irányban alakulnak a cigányok –, de erre megoldást nem találtunk, mert a községben megfelelő földterület nincs. A dobozi cigányokat általában mezőgazdasági munkára volna helyes alkalmazni, mert nagy többségük már megszokta a munkát, és legutóbbi személyes családlátogatások során azt tapasztaltam, hogy a szebbet, jobbat és az életszínvonal emelkedését ők is szeretik.
  - d) Cigány szakmunkásról nincs tudomásom, de a felnőtt lakosság három %-a 1945-ben földet is kapott, és azt ma is művelik.
  - e) Igen, az idősebb cigányok igénytelenebbek, sőt az állati hullát is kilopják a dögtérről, és azt szabályszerűen felfüstölik, és jóízűen elfogyasztják. A cigány gyermekekkel igen sokat foglalkozunk minden évben, hogy iskolába járja-

nak, és így a 30 éven aluli cigányok nagy többsége írni-olvasni tud, három-négy általános iskolát el is végez nagy többségük. Egészségügyi helyzetük között nagy különbség van a magyarsághoz viszonyítva, mert nagyon elterjedt az úgynevezett tbc-népbetegség, ezen kívül tapasztalható go.¹ is a cigányság között.

4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük

a) A cigányság egészségügyi állapota nagyon rossz, fertőző betegségekben szenvednek és általában a helytelen lakás és táplálkozási viszonyok miatt gyenge fizikumú emberek.

b) Az egészségügyi állapotuk megjavítása érdekében évente röntgenvizsgálaton esnek át, évente két-három esetben tetvetlenítjük őket, általában a községi körzeti orvos, védőnő és járási főorvos súlypontként kezeli a cigánytelepülést, és a községi tanács vb szegénygyógyszer igazolást ad részükre. A vb egy-egy tagja időnként személyesen is látogatja a cigánycsaládokat, és azokkal elbeszélget helytelen életmódjuk megváltoztatásáról.

c) A cigányok csaknem 40%-a írástudatlan, főképpen az idősek, de a fiataloknál már tapasztalható, hogy írni-olvasni tudnak. Sok baj van az iskoláztatásukkal, mert különösen az őszi hónapokban állandóan azzal bajlódunk, hogy a cigánytelepülésről minden gyermek bejárjon az iskolába. Téli hónapokban erre aligha tudjuk kötelezni őket, mert a gyermekek nagy része lábbeli nélkül szaladgál odahaza a cigányputriban. Ennélfogva a lemorzsolódás nagy többségét a cigány gyermekek létszáma adja.

d) A cigány fiatalok, amennyiben azt kéri és akarják, eljutnak ipari, közép- és főiskolai tanulónak.

e) Külön iskolát nem tudnánk részükre biztosítani, mert egy-egy osztályba 10–12 gyermek jutna, egyébként azt közölhetem, hogy 70–80 tanköteles cigánygyermek van községünk területén.

f) Vándorcigány nincs, községünkben kb. 150 évvel ezelőtt települtek le a cigányok.

g) Általában cigányputriban laknak, szalmatető, 2 m magas vályogfal [így!], amely nedves, egészségtelen, mindenféle betegséget okozó bacillus, baktérium szállásadója.

h) A községi tanács vb azzal a gondolattal már foglalkozott, hogy a cigányoknak a község belterületén, a körgáton belül házhelyet juttat, hogy azok, az arra alkalmas cigányputriból kikerülő építési anyagokból, saját részükre házat építsenek. Itt az a baj, hogy a házhelyet csak pénzért kaphatják meg, és a meglévő épületanyagból nem tudnak megfelelő lakásépítési tervet, majd pedig épületet készíteni, mivel erre pénzük nincs.

5. Javaslat

Javaslom, hogy a dobozi cigányságnak munkát kellene biztosítani, egyrészt a vályogvetés lehetőségeivel, vagy téglagyári munkára bevonni őket Békéscsabára, míg a többi részét elhelyezni állami gazdaságban, de nem elkülönítve, hanem a magyarok között. Községünkben nincs lehetőség arra, hogy tsz vagy állami gazdaság alakuljon részükre, mert a lélekszámhoz viszonyítva egy főre 1,1 kat. hold szántóterület van, míg a gazdaságok a család számához viszo-

nyítva 3,5 kat. holdas átlagot mutatnak. Amennyiben az nem sértené meg az alkotmányunkban lefektetett szabadságjogokat – bár ez sértené –, úgy javasolom, hogy törvénnyel kellene szabályozni a cigányság részére, hogy azok minden 16–60 év közötti férfitagja évente 150 munkanapot kötelesek dolgozni szakmájukban vagy munkabírásuksnak megfelelő munkahelyen, becsületes bérezés és elhelyezés mellett, mindenféle szociális juttatások biztosításával.

Tóth Károly
vb-titkár

¹ gonorrhoea

Dombegyház, 1957. augusztus 2.

A községünkben egy család van, ez a létszám régebb óta. Magyarul beszélnek. Hátrányos megkülönböztetés nincs. A családfő párttag, bűnözés végett büntetve nem volt. Gazdasági helyzete megfelelő. Egészségügyi helyzetük megfelelő, a gyermekeik általános iskolába járnak. Juttatott házhelyet kapott, és arra épített saját erejéből egy családi házat.

Kerék Ágoston
vb-elnök.

Kötegyán, 1957. augusztus 2.

1. A cigányság száma és aránya az össznépelességen belül

a) A község összlakossága 2920 fő, ebből cigányok száma 35 fő.

b) A cigányok létszámalakulása az utóbbi időben csökkenő irányú.

2. Társadalmi helyzetük

a) Cigányoknak vallják magukat, kb. 50%-ban beszélnek cigányul.

b) A nem cigány lakosság csak részben fogadja be őket és csak azokat, akik igyekeznek beőni a lakosság közé. A lakosság nem tekinti őket egyenrangúnak teljes mértékben, bár az utóbbi időben ez a válaszfal egyre inkább eltűnik a lakosság és a cigányság között.

c) Hátrányos megkülönböztetés nem fordul elő a cigányság rovására.

d) Politikai életben (pártban) egy fő vesz részt. Funkciót nem viselnek.

e) Bűncselekmény a cigányok részéről az utóbbi években nem fordult elő egyáltalán. Ezen a téren nincs velük differencia.

3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk

a) Gazdasági helyzetük a lakosság többi részéhez viszonyítva megfelelő, mivel az utóbbi években igyekeznek teljes mértékben a mezőgazdasági és egyéb munkákba bekapcsolódni, és ezáltal a megélhetésükhöz szükséges javakat is megszerezni. Nem ritka eset, amikor egy-egy családnak egész évre biztosítva van a megélhetése előre.

b) Községünk cigányai általában a mezőgazdasági szektorban dolgoznak tsz- és részmunkát.

c) Speciális cigányszakmák nincsenek. Külön cigányokból alakítandó termelőszövetkezet kérdése nem vetődött fel, mivel legtöbbjük már egy-egy termelőszövetkezetbe belépett.

d) A cigányság legtöbbje paraszti munkát végez. Saját földjük nincs, csak mint I. típusú tsz-tag, vagy III. típusú tsz-tag. Egy szakmunkás is van köztük.

e) A cigányság életmódjában (műveltség, egészségügy stb.) az iparosított és a nem iparosított területen való különbséget községünk viszonyaiban nem tudjuk, mivel községünk cigánysága a nem iparosított terület viszonylatába esik, és földműveléssel foglalkozik 99%-a.

4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük

a) A cigányság egészsége a nem cigány lakossághoz viszonyítva jónak mondható, mivel általában még jobb egészségnek örvendenek, mint a nem cigány lakosság.

b) Egészségi állapotuk megjavítása érdekében különös intézkedésre nincs szükség, mivel a házhelyjuttatással kapcsolatosan legtöbbjük házat épített, és így egészséges lakásuk is van, mely egészségükre is kihatással van.

c) Az analfabétizmus csak az öregeknél van, a fiatalok már a szükséges iskolázásokon keresztülmentek. Az utóbbi időkben a gyermekeik rendszeren járnak iskolába egy-két esettől eltérően. Van egy család, akinek a gyermeke már gimnáziumba jár. Fegyelem tekintetében nincs különösebb hiba.

d) A cigány fiatalok egy-két esetben eljutnak ipari- és középiskolába. Bár az rajtuk is múlik, hogy miért nem több esetben. Ugyanis eléggé megszerették a mezőgazdaságot, és abban szeretnek dolgozni.

e) Külön cigány iskola létesítése nem szükséges községünkben, mivel egy-egy osztályba csak két-három cigány gyermek jár. A cigányiskola gondolatát sem a lakosság, sem a cigányság nem vetette eddig fel.

f) Vándorcigányok községünkben már régebbi idők óta nincsenek. Itt annak idején letelepedtek, és azóta is egyhelyben élnek.

g) A lakásviszonyok egy kivételével megfelelőek.

h) Lakásépítést elősegítő akció községünkben nincsen, és nem is volt.

5. A községi tanács a cigányság helyzetének további megjavítása érdekében már eddig is házhelyjuttatásban részesítette őket, hogy az egyes családok összezsúfoltságát megszüntesse azáltal, hogy oda lakóházat építsenek. A mezőgazdaságban, termelőszövetkezetekben igyekeznek őket elhelyezni, és kincstári tartalékföldből részükre földet juttatni haszonbérbe. Ezt a lehetőséget a községi tanács továbbra is biztosítja számukra, mivel mezőgazdasági jellegű a község. A továbbtanulás lehetőségét is biztosítjuk az arra érdemeseknek, ugyancsak az ipari tanuló képzést, kinek hajlama van valamilyen iparágra. Megkülönböztetést a községi tanács nem tesz cigány és nem cigány lakosok között, így részükre is megadja a lehetőséget bármely vonalon az előrehaladáshoz.

Borbély Ferenc
vb-elnök.

Körösladány, 1957. augusztus 2.

1.
  - a) 210 fő, három %. Lakosság száma 8920, ebből cigány 210 fő.
  - c) Növekvő.
2.
  - a) Igen, 20%-ban beszélnek cigányul.
  - b) Nem. Rendes, becsületes dolgozókat igen. A vándorcigányokat nem.
  - c) Egyes személyeknél igen.
  - d) Egyáltalán nem vesznek részt. Funkcióban nincsenek.
  - e) 30%.
3.
  - a) Teljesen vagyontalanok.
  - b) Egy része iparban, egy része pedig mezőgazdaságban.
  - c) Igen, zenészek 20 fő. Sem állami gazdaság, sem termelőszövetkezet alakítása a cigányok körében nem merült fel.
  - d) Szakmunkás és értelmiségi foglalkozású dolgozó közülük nincs. Földdel nem rendelkeznek, paraszti munkát szoktak végezni.
  - e) Lényeges különbség nincs a felsoroltaknál.
4. a) Kevésbé eltérő, különösen a vándorcigányoknál, akik közül még fertőző betegségben is szenvednek.
  - b) Orvosi ellenőrzés alatt vannak, szükség esetén kórházi kezelésre vannak beutalva.
  - c) Az öregeknél 80%-ban, a fiataloknál pedig 60%-ban. A külterületi cigányok gyermekei egyáltalán nem járnak iskolába. Kötelezve vannak az iskolába való járásra, azonban eredményeket csak kis %-ban értünk el. Eléggé fegyelmezetlenek.
  - d) Középsiskolába nem járnak, mivel még az általános iskola 8 osztályát sem végzik el.
  - e) Külön cigányiskolák létesítésének gondolata nem merült fel, a cigányság csekély létszáma miatt.
  - f) Vannak.
  - g) A cigánytelepen elég gyenge, a községben lakóknál megfelelő.
  - h) Nem volt és jelenleg sincs.
5. A vándorcigányok, továbbá a nem dolgozó cigányok egy helyre való telepítését javasoljuk.

Soós János
vb-titkár

Körösnagyharsány, 1957. augusztus 2.

1. Cigányság száma és aránya az össznépeességben belül
  - a) Körösnagyharsány község összlakossága 1500 fő, ebből 54 cigány.
  - b) Létszámuk rohamosan növekszik, ami azzal bizonyítható, hogy 40 év-

vel ezelőtt még csak nyolc-tíz fő volt, és ez a két-három család már ennyire elszaporodott.

2. Társadalmi helyzetük

a) Magukat cigánynak vallják, de nem beszélnek cigányul.

b) A község magyar lakossága nem tekinti magával egyenrangúnak őket, mivel viselkedésük és életmódjuk teljesen különbözik a község lakosságától. Így pl. örökké veszekednek, dögöt esznek és lopnak.

c) A törvény előtt és hivatalos helyeken hátrányos megkülönböztetésben nem részesülnek, de a lakosság csak cigányoknak tekinti őket.

d) Politikai életben, ifjúsági mozgalmakban, tömegszervezetekben és a tanácsokban semmilyen tisztséget nem viselnek és részt sem vesznek benne.

e) A cigányok 80%-a büntetett előéletű, különböző orvhalászat, lopás, verekedés és egyéb dolgok miatt. A mezei lopások 80%-át, fakivágásokat és egyéb dolgokat kizárólag a cigányok csinálják.

3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk

a) Gazdasági helyzetük nem rosszabb, mint a községbeli mezőgazdasági munkásoké, azonban keresetüket legtöbb esetben megisszák. Közülük többen pedig egyáltalán nem is akarnak dolgozni, s a lakosságtól való kéregetésből, valamint egyéb módon tartják fent magukat.

b) A foglalkoztatottság részükre biztosítva van. Leginkább pásztorkodással foglalkoznak és cséplési időnyben a cséplőgéphez is eljárnak. Azonban keresetüket itt is megisszák.

c) Speciális cigányszakma nálunk a vályogvetés és a tapasztás. Termelőszövetkezetbe belépni nem akarnak, és nem is akartak, ugyanakkor a meglévő termelőszövetkezet tagsága nem is vette volna be őket mint tagokat.

d) Szakmunkás vagy értelmiségi foglalkozású közülük nincsen. Földdel nem rendelkeznek, paraszti munka végzését lehetőleg kerülik.

e) Írni-olvasni nem tudnak, csak a tíz éven aluli kisgyerekek.

4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük

a) Egészségügyi állapotuk általában megfelelő, azonban különböző emberi és állati betegségeknek ők a terjesztői.

b) Orvosi kezelés részükre is biztosítva van, azonban a kórházi ápolási költséget nem szokták megfizetni.

c) Tízéves koron felüliek analfabéták, a kisebb gyerekek már járnak iskolába, azonban a lemorzsolódás nagy, mivel sok esetben nem engedik őket szüleik iskolába.

d) Ipari tanulónak, közép- és főiskolai tanulónak egy sem ment, és nem is akarnak menni.

e) Külön cigányiskolára nincs szükség.

f) Néha megkerülnek a községben is [így!] teknőcsináló, foldozó és egyéb árus vándorcigányok, de ezek állandó lakhelye más községekben van.

g) Lakásviszonyaik általában rosszak. Lakásaik túlzásfoltak, és így különböző betegségek melegágyai.

h) 1946-ban a cigányok részére is volt házhelyjuttatás, és amelyik építeni akar, ma is kaphat házhelyet a cigánytelepen.

5. A községi tanács végrehajtó bizottsága a lehetőségekhez mérten igyekszik a cigányokat támogatni, és felvilágosító munkát végez közöttük életmódjuk megváltoztatása érdekében, azonban ennek nem sok eredménye van.

Mindaddig, ameddig a dögöt megeszik, kéregetni járnak, részegeskednek és veszekednek, a község lakossága nem is fogja őket magával egyenrangúnak elismerni.

A cigányok általában hivatkoznak a népi demokrácia által részükre biztosított jogokra, de kötelezettségeket ismerni nem akarnak. Nemcsak a tanácsi szervektől, hanem a rendőrségtől sem nagyon félnek.

Az eddigi tapasztalatok azt bizonyítják, hogy cigányoknál a felvilágosító munka nem sok eredményre vezetett, és éppen ezért, szerintünk főleg rendőrségi vonalon lenne szükség erélyesebb intézkedések megtételére, hogy végleg meg lehetne akadályozni az elhullott állatok megevését és ezzel különböző betegségek terjesztését, a mezei lopásokat, a házalást és a nagymértékű ital fogyasztást.

Azoknál a cigányoknál, akik rendes, becsületos munkát végeznek, és különböző állami gazdaságokban dolgoznak, vagy még ha alkalmi munkások is, de megbecsülik családjukat és keresetüket, és életmódjuk nem sokban tér el a magyar dolgozóképtől, szükségesnek látnánk lakásépítési kölcsön biztosítását. A dologkerülő és tekergő, de egyébként munkaképes cigányoknak pedig munkára kényszerítését.

Szabó Lajos
vb-elnök

Bor Imre
vb-titkár

Kunágota, 1957. augusztus 2.

1. Cigányság száma és aránya az össznépességben belül
  - a) Az összlakosság lélekszáma: 6384 fő, a cigányok száma 226 fő.
  - b) A cigányok létszámalakulása növekvő.
2. Társadalmi helyzetük
  - a) Cigánynak vallják magukat, azonban cigányul nem beszélnek.
  - b) A nem cigány lakosság magával nem tartja egyenrangúnak.
  - c) Hátrányos megkülönböztetés nem fordul elő a cigányság rovására, akár a közéletmezés terén, egyéb vonalon éppúgy megkapja a maga részét, mint a nem cigány.
  - d) A politikai életben nem vesznek részt. Pártban, tömegszervezetben, tanácsban, úttörőmozgalomban nem vesznek részt. Funkciót sem viselnek.
  - e) Cigányok aránya a bűnözésben az utolsó években: 2%.
2. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk
  - a) Milyen a gazdasági helyzetük a lakosság többi helyzetéhez viszonyítva: 14%-os [így!]. Vannak azonban köztük jobb módúak is.
  - b) A népgazdaság szektorában, jobban állami gazdaságban dolgoznak nagyobb számban.

c) Speciális szakmájuk nincsen, jobban zenészek. Nem vetődött fel közöttük sem állami gazdaság, sem tsz kérdése. A tanács álláspontja, hogy helyes lenne őket állami gazdaságban foglalkoztatni.

d) Nem fordult elő, hogy szakmunkások vagy értelmiségiek lettek volna. Földdel nem rendelkeznek, azonban mint előbb írtam, állami gazdaságban szeretnek dolgozni.

e) A cigányság életmódjában van különbség az iparosított területeken, mert azok, akik bent laknak a községben, azok jobb módúak, és jobban is szeretnek dolgozni és ruházkodni, valamint az erkölcsi magatartásuk is különb, mint azoké, akik a községen kívül laknak.

3. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük

a) A cigányság egészségügyi helyzete a nem cigány lakossághoz viszonyítva jó.

b) Éppen úgy járnak orvoshoz, mint a nem cigányok, vagy még jobban.

c) Az idősebbeknél az analfabétizmus három %. Fiatalabbaknál egy %. Mintegy 30 cigánygyermek jár iskolába. Ennek 85%-a rendszeren jár, a többi szombatonként marad ki, különböző ürügyek alatt, és tavaszkor a mezőgazdasági munkák beindulásakor. A beiskoláztatás 98%-os. Itt is javulás mutatkozik.

d) A cigány fiataloknál 1/2% az ipari tanuló, felsőbb iskolába nem jár [senki].

e) Nem merült fel külön cigányiskolának a gondolata, nem is kérték. Álláspontunk: nincs szükség külön iskolára, megférnek ők az iskolában a nem cigányokkal.

f) Vándorcigányok nincsenek. Letelepítéssel oldódott meg.

g) A lakásviszonyok megfelelők, mindenkinek van háza, a helyzetnek megfelelő, egyiknek jobb, a másiknak kevésbé jó.

h) Lakásépítési akció részükre nincsen.

4. A tanács a cigányság helyzetének megjavítása érdekében közös letelepítést javasol nekik, ahol megfelelő munkával, megfelelő megélhetést tudnának saját részükre biztosítani.

Oláh András
vb-titkár

Mezőgyán, 1957. augusztus 2.

1. A cigányság száma és aránya az össznépességben belül

a) Az összlakosság száma: 2940, ebből cigány, megállapítás szerint: 365, a lakosság 12%-a. Ezen adatot összeírás és becslés alapján állapítottuk meg.

b) Létszámváltozásuk jelen esetben csökkenő, mivel nagyon sokan ismert és ismeretlen helyen vannak dolgozni, de ősz folyamán, valamint télen a létszámemelkedés minden évben megvan.

2. Társadalmi helyzetük

a) A községben lakó cigányok cigánynak vallják magukat, de cigányul nem beszél egy sem, tudomásunk szerint cigányul nem tud egy sem a községben.

b) A község dolgozói a cigányokat nem fogadják be, sőt az ellen is tiltakoznak, ha valamelyik cigány a községben lakást akar venni.

c) A cigányok hátrányos megkülönböztetésben nincsenek és nincsen velük éreztetve, hogy cigányok.

d) A cigányok közül az elmúlt időkben több párttag volt. Az MSZMP-nek jelenleg is van cigány tagja. A cigányok közül van három tanácsstagunk, akik elég jó munkát végeznek, és mozgathatók. A fiatal cigányfiúk és lányok KISZ-tagok, ahol szerepelnek, muzsikálnak, és igen sok futballista is van köztük.

e) Cigányok nálunk nagyobb bűnöket nem követnek el, ellenben falopással és általános mezőrendőri kihágással foglalkoznak.

3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk

a) A cigányok gazdasági helyzete közepes, vannak akik anyagilag jól állnak, és vannak, akik olyan szegények, hogy közsegélyre szorulnak.

b) A cigányok általában mezőgazdasági munkával foglalkoznak mintegy 80%-ban, így állami gazdaságokban dolgoznak, gépnél vannak és mintegy 20% sármunkával, vályogvetéssel foglalkozik.

c) A cigányok községünkben semmiféle szakmát nem folytatnak. Egy cigány a Mezőgyáni FMSZ hulladékfeldolgozója. A községben lakó cigányok közül mintegy 8–10 család a helybeli Lenin Tsz-ben dolgozott, de mivel a tsz feloszlott, így kiléptek belőle. A tsz-en belül jó munkát végeztek és szorgalmasan.

d) Cigányokból községünkben szakmunkások és értelmiségi dolgozók nincsenek, ellenben földet minden cigány kapott az 1945. évi földjuttatás alkalmával, ami kb. 300–350 holdat tesz ki, de ezen föld után beszolgáltatást vagy adót nemigen fizetnek, s vannak sokan, akik a földet haszonbérbe adták, vagy már eladták, vagy minden évben másnak adják el, sőt vannak esetek, hogy egy darab földet több személynek is eladnak, vagy kiadják haszonbérbe.

e) A cigányok élete nagyban különbözik a normális élettől, mivel ha van kereset, akkor bőségben vannak, a mozi látogatásban elsők, és mintegy 50%-át a mozilátogatóknak a cigányok teszik ki. Egészségügyi szempontból közülük van a legtöbb beteg, és általában mindenféle betegség. Egyébként egészségileg elég szívósak.

4. Egészségügyi és kulturális helyzetük

a) A cigányok általában nem betegek, bár közülük mindenfajta betegséggel mennek az orvoshoz, a körzeti orvos munkaidejének mintegy felét a cigányokkal tölti, mivel azok minden kicsinységgel mennek az orvoshoz.

b) A cigányok ellenőrzése rendszeresen megy, több esetben hajtunk végre náluk tetvetlenítést, WC-fertőtlenítéseket, és kötelezzük őket a lakások tisztán tartására.

c) Községünkben a cigányok között analfabéta már csak elvétve akad, sőt az alacsonyabb korúak között már írni és olvasni [nem] tudó nincsen. Azok, akik analfabéták voltak, esti tagozatokon szereztek képzettséget, bár nem szeretnek járni az iskolába. A fiatalok, illetve iskolás korban lévők valamennyien járnak iskolába, ezek száma mintegy 50–60 főt tesz ki. Sőt az óvodába is

több mint 15–20 cigánygyerek jár. A cigánygyerekek általában a jó időkben állandóan járnak iskolába. Évente két-három lemorzsolódik, de a következő évben újra jár. A cigányok a legfelső osztályokat általában három-négy osztályból hagyják el, mivel vannak, akik egy osztályt két-három évig is járnak.

d) A cigányok községünkben semmiféle felsőbb iskolába nem jutnak el, sőt nem is akarnak menni, így a mai napon csak egy cigány lány jár gimnáziumba.

e) A községünkben nagymértékben felvetődik a cigány iskola létesítése, mivel arra szükség van, és a tanács vb részéről javasolnánk is községünkben egy cigányiskola létesítését.

f) Vándorcigányok községünkben nincsenek, akik kóborogni jönnek, azokat a körzeti rendőr megbízottal kiutasítjuk.

g) A lakásviszonyok általában jók, nagyon sok cigánynak szép háza van, a legtöbb házba a villany be van vezetve, és ritka ház, ahol rádió nincsen. Vannak putrik is, amelyek a meglévő 50–60 házból mintegy négy-öt házat tesznek ki. Az építkezés zárt sorú, külön utcában van, mindkét oldal járdásítva van és közvilágítással ellátva. Rendszertelen építkezés községünkben nincsen. A településre kijelölt hely a községi tanács tulajdona.

h) Lakásépítési vagy elősegítő akció nem volt, házhelyet a községi tanács vb szokott juttatni, javasoljuk részükre némi épületanyag juttatást.

5. A tanács vb-nek állandó kapcsolata van a cigányokkal, szinte nap mint nap foglalkozunk cigány ügyekkel, mivel úgy a családi ügyek zöme, mint születés, együttélési bizonyítványok zöme csak kifejezetten az ő részükre kell. A cigányok ügyét soron kívül intézzük. Azokat, akik elhagyottak, szociális otthonba helyeztük el, és akik nagyon szegények, részükre némi segílyt juttatunk havonta. A községi tanács vb javaslatára több arra érdemes cigány vöröskeresztes csomagban és ruhajuttatásban részesült. A cigányoknál az átlagos [család] létszám 5–6 fő, de vannak cigányok, akiknek 10–12 gyermekük van, így a cigány anyák között igen sok anyasági érdeméremmel kitüntetett cigány anya van. A községi tanács vb részéről, amit lehetett megtettük, így a házhelyek osztása, az utcák járdásítása, villannyal való ellátása, és sok esetben anyagi támogatást is adott a község egy-egy cigány dolgozónak. Javaslatunk a lakásviszonyok megjavítása s ezen belül az ő költségekre évente legalább négy-öt család részére cserép- és épületfa-juttatást, mivel építkezni szeretnének, de pénzükért sem jutnak hozzá sem cseréphez, sem pediglen faanyaghoz.

A tanácsülésen elhangzott panasz a cigányoknak megfelelőbb házhelyek juttatása, legalább 400 öles kerttel és építési anyag juttatása, de saját pénzükért. Ugyanakkor javasoljuk részükre iskolát építeni közel a lakásukhoz, mivel legtöbbször télen nincsen megfelelő ruhája, cipője és így nem tudnak iskolába járni, viszont ha közel lenne az iskola, akkor minden cigány járna iskolába.

Szabó Mihályné
vb-elnök

Szarvas, 1957. augusztus 2.

1. A cigányság száma és aránya [az] össznépeességben belül

a) Szarvas község összlakosság száma 19 653 fő, ebből a cigányok száma 362 fő, melyből oláh cigány 99 fő.

b) A cigányok létszámalakulása általában növekvő tendenciát mutat. 1955. évhez viszonyítva 1956. évben 15 fővel emelkedett létszámuk.

2. Társadalmi helyzetük

a) Cigánynak vallják magukat, közülük 115-en beszélnek cigányul.

b) A lakosság nem fogadja be magával egyenrangúnak a cigányokat.

c) Hivatalos körökben nem fordul elő a hátrányos megkülönböztetés a cigányság rovására, de a lakosság körében általában igen.

d) Politikai életben, vagy egyéb tömegszervezetben nem vesznek részt. Az össz cigány lakosság közül egy személy van párttag.

e) A jelenleg nyilvántartott bűnözők száma 85 fő, ebből a cigányok száma 15 fő.

3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk

a) A lakosság többi részéhez viszonyítva, a cigányság gazdasági helyzete szegényes, nyomorúságos.

b) A cigány lakosságon belül a foglalkoztatottság aránya a következőképpen oszlik meg: zenészek száma 45 fő, építőipari vállalatnál dolgozik 50 fő, állami gazdaságban dolgozók száma 60 fő, egyéb foglalkozású 25 fő.

c) Speciális cigányszakmákat figyelembe véve a községben két személy foglalkozik fűrókészítéssel és hat személy pedig cserépedények drótozásával, valamint zománcozott és plébából készült edények foltozásával. Cigányokból alakítandó állami gazdaság, illetve termelőszövetkezet szervezésének kérdése nem vetődött még fel. A végrehajtó bizottság álláspontja szerint a helyi körülményeket figyelembe véve nem lenne megoldható.

d) A cigányságból öt fő van szakmunkás, értelmiségi dolgozó egyáltalán nincs. A községbeli cigányok földingatlanlannal nem rendelkeznek.

e) A községben lényeges különbség van a cigányság életmódjában, ami különösen a műveltségi és egészségügyi viszonyokban mutatkozik meg.

4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük

a) A községbeli cigányság egészségi állapotát összehasonlítva a nem cigány lakossághoz viszonyítva, nem mutat lényeges eltérést.

b) Hogy a cigányság az általános egészségügyi követelményeknek megfelelően éljen, a községi tanács végrehajtó bizottsága állandó és következetes szívs munkát végeztet az egészségügyi dolgozókkal, akik állandó felügyelet alatt tartják a cigányokat.

c) A cigányság 50%-a analfabéta, ebből az idősebb korosztály 75%, a fiatalok pedig 25%-ban vannak. Az iskolakötelesek közül ebben a tanévben csak egy cigány gyermek volt, aki a 8. általános osztályt elvégezte. A gyermekek legnagyobb része, már az alsó négy tagozatból kerül ki az iskolából. A pedagógusok és a községi tanács végrehajtó bizottsága mindent igyekszik megtenni a

cigány gyermekek iskolai lemorzsolódásának megszüntetése érdekében, nem sok eredménnyel.

d) A cigány fiatalok a közép- vagy főiskolára a községből eddig még nem jutottak el, sőt ipari tanulónak sem hajlandók elmenni.

e) Korábban volt már olyan álláspont, hogy a cigány gyermekeket külön iskolában kellene taníttatni, mert fegyelmezetlenségük nagyban befolyásolja a nem cigány gyermekek előmenetelét is. Csekély iskolaköteles létszámuk következtében eddig fenti álláspont megvalósításra nem került.

f) A községbeli cigány lakosság közül egynéhány került mint vándorcigány is, míg a többi részük letelepedve éli életét a községben.

g) A cigányság lakásviszonya rossz, nem kielégítő. Túlzsúfolt putrikban laknak, 30–50 n[égyzög]öles, sőt még ennél kisebb nagyságú telken. Csak egy kevesebb részének van emberi szempontból elfogadható lakása.

h) A cigányság lakásproblémáinak megoldását illetően eddig sem volt és jelenleg sincs lakásépítést elősegítő akció. Ha közülük valaki építkezni kíván, a községi tanács végrehajtó bizottsága az érvényben lévő rendelkezések alapján intézkedik telekjuttatás ügyében.

5. A tanács mit tett és mit kíván tenni (mit vár el a központi szervektől) a cigányság helyzetének megjavítása érdekében?

A községi tanács végrehajtó bizottsága eddig egészségügyi szempontból foganatosította a leghathatósabb intézkedéseket, a cigányság egészségügyi ellátása terén. Telket juttatott az építkezni szándékozó cigány lakos számára, megkülönböztetés nélkül az egyéb lakossághoz viszonyítva. Az iskolai lemorzsolódás megszüntetése ellen meggyőző felvilágosító szóval és szükség esetén a jogszabály adta lehetőségen belül szankcióval is harcolt – bár nem sok eredménnyel –, hogy a cigánygyermekek elvégezzék az általános iskolát. A munkaerő-toborzásnál meggyőző szóval és szervezőmunkával segítette a végrehajtó bizottság, hogy a cigány lakosság munkát vállaljon.

A községi tanács végrehajtó bizottsága továbbra is minden lehetőséget felhasznál arra, hogy a munkaképes cigányokat munkavállalásra bírja, mivel ez az egyik alapja annak, hogy ők is megtalálják helyüket társadalmi rendszerünkben. Ezenkívül politikai meggyőző munkával harcolni kívánunk a lakosság körében meglévő azon előítéletek leküzdése ellen, hogy megszűnjön a sokszor alaptalan – és mindig helytelen, társadalmi megkülönböztetésük a cigányoknak.

A cigányság helyzetének megjavítása tanácsülésen, vb-ülésen és tanácsstagi beszámolón évek óta felvetődő probléma. Eddig azonban a tárgyalásokon túl eredmény nem született, mert a tanácsi vonalon fennálló anyagi vonatkozású kötöttség gátló körülménye akadályként jelentkezett.

A községi tanács végrehajtó bizottsága véleménye szerint csak központi-
lag, intézményesen oldható meg a cigánykérdés véglegesen. Legelsőként a cigányság lakáshelyzete terén fennálló probléma megoldása szükséges, ami a községben csak úgy oldható meg, hogy a jelenlegi 30–50 n[égyzög]lön lévő putri rendszerű építkezés teljes felszámolásra kerüljön, ehhez a cigány lakosságnak az

anyagi ereje gyenge, még akkor is, ha részükre díjtalanul juttatnánk megfelelő telket az építkezéshez.

Dandé Mihály
vb-titkár

Telekgerendás, 1957. augusztus 2.

A községi tanács végrehajtó bizottsága tárggyal kapcsolatosan jelenti, hogy Telekgerendás községben cigány család nincsen.

Lehoczki Jánosné
vb-elnök

Végegyháza, 1957. augusztus 2.

1. A cigányság száma és aránya az össznépelességen belül
  - a) A cigányság száma 150 személy, az összlakosság száma 3500 személy.
  - b) Növekvő arányú a létszámalakulásuk.
2. Társadalmi helyzetük
  - a) Cigánynak vallják magukat, valamennyien cigányul beszélnek.
  - b) Nem fogadja be őket a lakosság, és nem tekinti egyenrangúaknak.
  - c) Előfordul a hátrányos megkülönböztetés, mivel munkakerülők és piszkosak.
    - d) A politikai életben nem vesznek részt.
    - e) Nem volt.
  3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk
    - a) Négy-öt %-a némileg igyekszik kupeckedésekből fenntartani magát, és így kevés anyagi erőre tesz szert. A 10–15%-a rövid alkalmi munkákat vállal, keresetét könnyen elherdálja, elpazarolja, a többi munkakerülő könyöradományból, gyűjtésből, kisebb mezei lopásokból és döghúsokon tengeti életét.
      - b) Lásd az előző pont alattiakat.
      - c) Speciál cigányszakmát senki sem gyakorol, a szocialista szektorok velük való alakításának kérdése, éppen a nagymérvű munkakerülésük miatt nem merül fel.
        - d) Az itteni cigányokból mint munkakerülőkből szakmunkás vagy értelmiségi nem lett. A földreform [során] 20 család kisebb területű földjuttatásban részesült. Abból a célból, hogy mint sajátjukat megmunkálva a paraszti munkához szoknak. De a juttatott földet csak elenyésző kisebbségük műveli, többségük a kevés földet is haszonbérbe adja, hogy dolgozni ne kelljen.
          - e) Tárgytalan, mert iparosított terület nincsen.
        4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük
          - a) Mivel túlnyomó többségük éppen a munkakerülés következtében egészségtelen putrikban, földalatti kunyhókban lakik, egészségügyi állapotuk rossz.

b) Állandó egészségügyi megfigyelés alatt állnak.

c) Az analfabétizmus az idősebbeknél 100%-os, a fiataloknál 85–90%-os. A helyi tanács kezdeményezésére a felsőbb oktatási szervek 1956–57. iskolai évben a többi osztályok rovására egy külön termet biztosított az iskolaköteles korban lévő cigány gyermekek részére, s 17 cigány tanuló járt az általános iskola első osztályába. Ez a létszám az iskolai év első félévében orvosi igazolások (megfelelő szellemi fejlettség hiányában) következtében 13-ra csökkent. Ezek közül hét, többnyire 10–14 éves, felsőbb osztályba léphet. Három javítóvizsgát tehet. Három osztályt ismétel. Nagy erőfeszítéssel volt biztosítható, mivel többsége rakoncátlan, cigány nyelven való társalgásuk ellenőrizhető nem volt, s így mindezek az eredmény rovására mentek.

d) Problémáink: elsősorban a tanteremhiány, mert a folyó évben iskolaköteles korba lépő hat, az osztályismétlő három, összesen kilenc gyermek részére egy külön tantermet biztosítani nem tudtunk. Váltott tanteremben nem járathatjuk őket, mivel a cigány gyerekek nagyfokú tisztátalansága miatt, a szülők a gyermekeiket még abba a tanterembe sem engedik járni, amelyben a cigány gyerekek járnak. Ugyanígy és éppen ezen okoknál fogva problémánk az első osztályt végzett hét cigány gyerek további tanítása.

e) Éppen az előző pontban felsoroltak miatt szükséges volna egy külön (az iskolaköteles korban lévő cigány gyerekek részére szolgáló) tanterem építése, egy cigány nyelvet értő nevelő kihelyezése, aki az összes, mintegy 19 fő iskolaköteles korban lévő cigány gyerekek részére az első és második osztály anyagát tanítaná.

f) Községünkben nincsenek vándorcigányok, ez a kérdés letelepedéssel oldódott meg.

g) Túlnyomó többségben putrikban és kunyhókban laknak.

h) Lakásépítési vagy ezt elősegítő akció nincs.

5. A tanács mit tett és mit kíván tenni (mit vár el a központi szervektől) a cigányság helyzetének megjavítása érdekében?

A tanács elsőrendű feladatának tartotta az iskolaköteles korban lévő cigány gyerekek tanítása és nevelése kérdésének megoldását. Szükséges volna elsősorban a cigányok részére az egészségügyi követelményeknek is megfelelő lakóház vagy háztömb létesítése, mert azok jelenlegi lakás- és egészségügyi viszonyai nagyon veszélyeztetik az egész község egészségét. Továbbá szükség volna a cigány fiatalok, valamint a középkorú cigányok körében az analfabétizmus megszüntetése, ez utóbbihoz megfelelő tanterem és tanerő biztosítása. Mindezek megvalósítására a helyi tanács képtelen. Ezért ezek sürgős megvalósítását a központi szervektől kéri és várja.

Kasza Mihály
vb-elnök

Vésztő, 1957. augusztus 2.

1.
  - a) Községünk összlakossága 11 800, ebből cigány 400.
  - b) Létszámalakulásuk növekvő.
2.
  - a) Cigánynak (újmagyarnak) vallják magukat, de csak kb. 5%-uk beszél cigányul.
  - b) A nem cigány lakosság nem fogadja be, és nem tekinti őket egyenrangúnak.
  - c) Hátrányos megkülönböztetés nem fordul elő.
  - d) Politikai életben nem vesznek részt, de az ellenforradalmi felvonulásban és zavarkeltésben mintegy 50%-uk vett részt. Funkciót nem viselnek. A lakosság nem ismerné el őket ezen a vonalon. De ahol kísérleteztek is velük, visszaéltek ezzel, és hivatali hatalommal való visszaélés, részegeskedés, sikkasztás stb. miatt el kellett bocsátani őket.
  - e) Bűnözésben a cigányok mintegy 50%-ban vesznek részt.
3. Gazdasági helyzetük igen gyenge. Szegények, illetve teljesen vagyontalanok.
  - a) Majdnem teljes egészében putriban laknak a falu végén.
  - b) 20%-uk nyáron mezőgazdasági munkát vállal különböző állami gazdaságokban, 5%-a állandó ipari munkán van vidéki városokban, ipartelepeken, míg a nagyobb része lopásból és koldulásból él.
  - c) Speciális cigányszakmák nincsenek, kivéve a zenészeket (kb. 30 fő). Cigányokból alakított állami gazdaságok, illetve termelőszövetkezetek kérdése nem merült fel, mert erre nem hajlandók.
  - d) Cigányokból szakmunkásunk nincs, sem értelmiségi dolgozónk. Nem becsülik meg magukat, ha véletlenül értelmiségi vonalon alkalmazzák őket. Földdel nem rendelkeznek, mert állandó paraszti munkát nem akarnak végezni.
  - e) Az iparosított területen van különbség életmódjukban, mert alkalmi munkát szívesebben vállalnak.
4.
  - a) Cigányság egészségügyi állapota megegyezik az egyéb lakossággal.
  - b) A legkisebb betegséggel, szegénységi bizonyítvánnyal mennek orvoshoz.
  - c) Az idősebbeknél analfabéta kb. 30%, főleg az asszonyok, míg a fiataloknál csak 15%. Az iskolakötelesek legnagyobb része a második vagy harmadik általános iskolából kimarad (99%), s még büntetéssel sem lehet a szülőt kötelezni.
  - d) Ipari tanulóknak ha fel is veszik őket, a fegyelem elől megszöknek. A c) pontbaniak miatt közép-, ill. felső iskolába sem jutnak el.
  - e) Külön cigányiskolák létesítése nem merült fel, de a telepükhöz legközelebbi iskolába, mert itt van a legtöbb, sem mennek. Külön cigányiskolát sem akarnak, mert ebben hátrányos megkülönböztetést látnak. Ilyen iskolák látogatottságát esetleg csak cigány nevelővel lehetne biztosítani.

f) Vándorcigányok nincsenek. E probléma úgy oldódott meg, hogy a hatóságok igyekeztek elvadítani őket, illetve nem engedték letelepedni.

g) Putriban laknak.

h) Lakásépítési akció nincs.

5. A cigányság helyzetének megjavítása érdekében meg kellene szigorítani a munkára vonatkozó rendelkezéseket. Munkatáborokba kellene vinni a csavargókat és azokat, akiknek állandó alkalmaztatásuk nincs, családotól együtt, huzamosabb ideig. Olyan munkahelyekre kötelezni őket, ahol nincs cigány, s ott rendes lakásban lakva asszimilálódnának.

olvashatatlan aláírás

Zsadány, 1957. augusztus 2.

1. A cigányság száma és aránya az össznépelességen belül

a) Az összlakosság 3805 fő, ebből cigány 45 fő, 1,18%.

b) Létszámarányuk növekvő.

2. Társadalmi helyzetük

a) Cigánynak vallják magukat, de cigányul nem beszélnek.

b) A nem cigány lakosság nem fogadja be teljes mértékben egyenrangúnak, mivel lakókörzetükben lévő személyek sokszor panaszkodnak a behurcolt állati hullák miatt viselkedésükre.

c) Hátrányos megkülönböztetés nem fordult elő még községünkben a cigányság rovására.

d) Pártban vagy tömegszervezetben, vagy ifjúsági mozgalomban nem vesznek részt, funkciót nem viselnek.

e) Cigányok aránya a bűnözésben: mindössze egy fő lett elítélve az 1956. évben.

3. Gazdasági helyzetük, illetve foglalkoztatottságuk

a) Gazdasági helyzetük a lakosság többi részéhez viszonyítva gyenge.

b) Mennyire tehető a cigányságon belül a foglalkoztatottság aránya: teljes egészében alkalmi munkások és zenészek.

c) Speciális cigányszakmák nincsenek. Állami gazdaságban, tsz-ben nem dolgoznak.

d) Cigányokból szakmunkások nincsenek, sem értelmiségi dolgozók. Két család a földreform során földet kapott, és állandóan paraszti munkát végeznek.

e) A cigányság életmódjában lényeges különbség van, mert iparosított területen nem dolgoznak. Csupán alkalmi munkát vállalnak, jobban tapasztás és épületjavítás területén.

f) Műveltségi és egészségügyi viszonyaik kielégítőek.

4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük

a) A cigányság egészségi állapota a nem cigány lakossáéhoz viszonyítva jobb.

b) Egészségügyi állapotuk kielégítő, így tennivaló ezen a területen nincs.

c) Az analfabétizmus az idősebbeknél az összeshez viszonyítva mintegy 1,5%. A fiatalok teljes egészében iskolázottak, lemorzsolódás közülük az utóbbi időben nem történt.

d) A cigány fiatalok ipari tanulónak nem mennek el. Csupán zeneművészeti iskolában volt tanulni egy fő közülük az utóbbi évben.

e) Cigányiskola létesítése községünkben nem vetődött fel sem a cigányság, sem a lakosság más rétegének részéről. Cigány iskola a községünkben nincs. Álláspontja úgy a politikai mint a gazdasági vezetőknek, valamint a lakoságnak velük [szemben] az, hogy kevés létszámuk miatt nem lehet megoldani a külön iskoláztatásukat.

f) Vándorcigányok községünkben nincsenek. Ezt a problémát úgy oldottuk meg, hogy a földreform során házhelyet juttattunk számukra, ők pedig beépítették egyszoba-konyhás lakásokkal.

g) Lakásviszonyaik kielégítőek.

h) Lakásépítést elősegítő akcióban nem részesültek.

5. A községi tanács mit tett és mit kíván tenni (mit vár el a központi szervektől) a cigányság helyzetének megjavítása érdekében?

A községi tanács vb ellenőrző, és állandó ellenőrzést gyakorol felettük, hogy állandó munkaviszonyuk legyen az állami gazdaságnál vagy magán munkáltatóknál.

Ha állandóan munkában vannak, mert van is rá lehetőség, akkor a helyzetük is javulni fog.

Leel-Óssy Sándor
vb-elnök

Csárdaszállás, 1957. augusztus 3.

Fenti tárgyra vonatkozóan jelentésemet az alábbiakban teszem meg: községünk területén egy cigány család él, melyeknek [így!] foglalkozásuk zenészek, gyermekük nincs, hátrányos megkülönböztetés a cigányság rovására nem fordul elő. A tömegszervezetek munkájában kiveszi részét. Funkciót nem visel. Gazdasági helyzetük a lakosság többi részéhez viszonyítva jónak mondható. Lényeges különbség a nálunk lakó cigány család életmódjában, műveltségi, egészségügyi és foglalkoztatottsági viszonyaiban nincs.

A nevezett cigány család községünk területéről Romániába kíván kivándorolni, melynek elintézése folyamatban van.

Kérem fenti jelentésem tudomásul vételét.

Zolnai György
vb-elnök

Ecsegfalva, 1957. augusztus 3.

Jelentésem a tárgyra vonatkozóan nemleges, mivel cigány a községünk területén nincs,

Bogya Elek
vb-titkár

Kétegyháza, 1957. augusztus 3.

1. A cigányság száma és aránya az össznépelességen belül

Községünk összlakossága kb. 5300–5600 fő, ehhez viszonyítva a cigányok száma kb. 100–110 fő, vagyis a lakosság számához viszonyítva 2%. Létszámalakulásuk nem csökkenő, hanem inkább növekvő arányú.

2. Társadalmi helyzetük

Cigánynak vallják magukat, a cigány nyelvet 100%-ban beszélik, de emellett mindannyian beszélnek magyarul, sőt szükség esetén nagy részük még románul is.

A község nem cigány lakossága nemigen fogadja be őket, és nem is tekintik magukkal egyenrangúnak a cigányságot, hátrányos megkülönböztetés azonban a cigányság rovására nem történik, sőt, ezt a hatóság nem tűrné el.

A politikai életben nem vesznek részt, funkciót nem viselnek. Az utolsó években, illetve az elmúlt évben és fél évben négy bűnügy és tíz szabálysértés fordult elő közöttük, azonban milyest nem érznek elég szigorú rendőri szemmel tartást maguk körül, mindjárt hajlamosak meg nem engedhető cselekmények elkövetésére.

3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk

Gazdasági helyzetük a lakosság többi részéhez viszonyítva alacsony, annál is inkább, mivel csak ritka esetben vállalnak önként munkát, legtöbbször csak akkor, amikor a hatóság erre felhívja a figyelmüket, különben csak az ingyenes orvosi igazolásért keresik fel év közben a községi tanácsot.

A cigányság általában a környékbeli állami gazdaságban vállal munkát, kb. 30%-ra tehető ezek száma.

Kialakult cigányszakmák nincsenek, sokan szeretnék a lókupeckodást üzni. Cigányokból alakult termelőszövetkezet kérdése ez ideig nem vetődött fel, de nem látszik most sem célszerűnek.

A cigányság közül csak két személynek van két-két kat. hold földje.

Ez ideig még csak egy cigánygyermek végezte el az általános iskola nyolc osztályát, egy pedig jelenleg szakmunkásnak tanul. Földműves-szövetkezeti alkalmazásban is van egy személy.

A régi rendszerhez viszonyítva azonban csak van lényeges különbség a cigányság életmódjában, mert többen próbálnak kiemelkedni, moziba járnak stb.

4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük

A cigányság egészségügyi állapota, tekintve lakás- és szociális viszonyukat, kielégítő. A halálozás nem több, mint a lakosság többi rétegeiben.

Egészségügyi állapotuk megjavítása érdekében tisztasági vizsgálatokat végeznek az egészségügyi szervek, valamint ez évben már négy ízben tetvetlenítést is végeztek közöttük.

A cigányság kb. 90%-a analfabéta, ez egyaránt megfelel az idősebb és a fiatalabb korosztályra vonatkozólag is. Az iskolaköteles gyermekeknél igen nagy a lemorzsolódás, a beiskolázott gyermekek esetleg 10%-a, ha befejezi tanulmányait évente.

Ez ideig még ipari-, közép- vagy főiskolai tanulónak egy cigány fiatal sem ment.

Külön cigányiskolák létesítésének kérdése még ez ideig nem vetődött fel, most azonban az MSZMP intézőbizottsága is foglalkozott a kérdéssel, és az a nézet alakult ki, hogy célszerű lenne egy ilyen külön cigány iskola létrehozása, ahol a gyengébb szellemi fejlettségű gyermekekkel megfelelően foglalkoznának a nevelők. Erre vonatkozólag a cigánysággal megbeszélés még nem történt, egy úgynevezett cigánygyűlés folyó hó 4-ére van összehívva.

Vándorcigányok községünkben nincsenek, le vannak telepedve, egy része igaz, hogy nem megfelelő lakásban, vagyis a lakásviszonyok rossznak mondhatók közöttük.

Lakásépítési akcióról tudomásunk nincs.

5. A községi tanács vb, valamint a politikai vezetők a cigányság helyzetének megjavítása érdekében célszerűnek látná a lakás céljára nem megfelelő épületeket, melyek nem is megfelelő helyen épültek, hanem vizes, posványos területen, megfelelő helyre átépíteni, melyre azonban a cigányság nem hajlandó, hogy ez nekik még költséget jelentsen.

Továbbá a külön cigányiskola beállítását, melyhez a felsőbb szervektől segítséget vár a községi tanács vb, hogy a cigányság természetéhez megfelelő nevelővel legyen az iskola ellátva.

Zöldi László
vb-elnök

Kisdombgyház, 1957. augusztus 3.

1. Cigányság száma és aránya az össznépelességen belül
  - a) A község összlakosságának száma: 1460 fő, ebből a cigányok száma: hat fő.
  - b) A létszámalakulásuk növekvő irányú kismértékben.
2. Társadalmi helyzetük
  - a) Cigánynak vallják magukat, azonban cigányul nem beszélnek.
  - b) A község lakossága ezeket a cigányokat befogadja, és magával egyenrangúnak is tekinti őket, mivel ezek a cigányok földműveléssel foglalkoznak, és amellet alkalmilag zenélnek is.

- c) Hátrányos megkülönböztetés a cigányság rovására nem fordul elő.
- d) A politikai életben egyáltalán nem vesznek részt, semmiféle pártban és tömegszervezetben, valamint a tanácsban és semmiféle funkcióban nincsenek.
- e) Az utolsó években sem és azelőtt sem, ezek a cigányok bűnözésben nem vettek részt.

3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk

a) A gazdasági helyzetük a többi lakosságéhoz képest gyengébb, azonban tapasztással, vályogveréssel és földműves munkával a családjuk létfenntartását biztosítani tudják.

b) Községünkben a cigányság a mezőgazdaságban az egyéniéknél és az állami gazdaságban dolgoznak.

c) Speciális cigányszakmák nincsenek. Cigányokból alakított állami gazdaságok és termelőszövetkezeti kérdés nem vetődött fel.

d) A községben lévő cigányokból nincs sem szakmunkás, sem értelmiségi dolgozó, földjük nincs, azonban paraszti munkát végeznek.

e) Nincs semmi különbség a cigányság életmódjában, műveltségi, egészségügyi és foglalkoztatottsági viszonyaiban az iparosított és a nem iparosított területeken.

4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük

c) A cigányság egészségügyi állapota a lakosságéhoz viszonyítva jó.

c) Analfabéta a hat fő közül van egy az idősebbek közül, a fiatalok már mind jártak és járnak rendszeresen iskolába, de csak az általános iskola négy-öt osztályáig járnak, és onnan lemorzsolódnak. Továbbtanulni még egy sem tanult.

e) Külön cigányiskolák létesítésével kapcsolatban álláspont még nem merült fel.

f) A községben vándorcigányok nincsenek.

g) A lakásvizonyuk olyan, mint a lakosság többi részéé, egy egyszobás, konyhás lakóházuk van, amelyben laknak és élnek.

Erdélyi Péter
vb-titkár

Kondoros, 1957. augusztus 3.

1.

a) A lakosság száma (becslések alapján) 9500 fő, cigányság száma 52 fő.

d) A cigányság létszámalakulása csekély növekedést mutat.

2.

a) Sem cigányoknak nem vallják magukat, sem cigányul nem beszélnek.

b) A nem cigány lakosság befogadja és magával egyenrangúnak tekinti az itt élő cigányokat.

c) A cigányság rovására semmilyen megkülönböztetés nem vehető észre.

d) A cigányok közül előfordul, hogy részt vesznek a politikai életben, vannak közöttük párttagok is, míg a fiatalok részt vesznek a tömegszervezetekben, illetve ifjúsági mozgalomban. Funkcionárius nincsen közöttük.

3.

a) Gazdasági helyzetük – egypár kivételével – azonos a lakosság többi részével.

b) Az itt lakó cigányok – a betegeket és öregeket kivéve – becsületes munkával keresik meg kenyerüket. Nagyobb részük az itteni földműves-szövetkezet dolgozója, ahol mint zenészek dolgoznak. Vannak közöttük ipari munkások is, akik vidékre járnak el dolgozni.

c) Kimondottan „cigányszakmák”-at itt nem űznek. A tsz és állami gazdaság kérdése itt nem vetődött fel, tekintettel a cigányság csekély létszámára.

d) Előfordul a cigányok között szakmunkás – de kevés létszámban –, azonban értelmiségi vagy földdel rendelkező cigány községünkben nincsen.

e) Ez a pont községünk viszonylatában nemleges.

4.

a) A cigányság egészségi állapota a nem cigány lakossággal azonos, nincsen különbség közöttük.

b) Az előbbi pont alapján nemleges.

c) A cigányok gyermekei rendszeresen járnak iskolába, tanulnak és a nyolc általános iskolát elvégzik a nem cigány gyermekekkel együtt, és a tanulmányi eredményeikben sincsen különbség. Cigány iskolai mulasztó gyermek, pl. az elmúlt tanévben nem fordult elő, vagy ha elő is fordult, csak három napnál kevesebb, mert nem érkezett ellenük feljelentés. A cigányok között három fő analfabéta, akik már 60 éven felüliek.

d) A cigány fiatalok tanulmányi eredményeik alapján ugyanúgy eljutnak ipari tanulóknak vagy felsőbb iskolákba, mint a nem cigány fiatalok.

e) A külön cigány iskolák kérdése községünkben nem merült fel, azonban erre itt nincs is szükség.

f) Községünkben vándorcigányok egyáltalán nincsenek.

g) Lakásviszonyaik azonosak a nem cigány lakossággal, csupán anyagi viszonyaiktól függően vannak jobb és rosszabb lakással rendelkező cigányok.

h) Lakásépítési akció nincs, és nem is volt.

5. Községi viszonylatban nincsen szükség a cigányság helyzetének javítására a nem cigány lakosság általános életszínvonal emelkedésével kapcsolatos feladatokon kívül. Egyébként a tanács részéről is egyenlő elbírálás alatt állanak, és csupán szociális helyzetük, rászorultságuk szerint részesülnek segélyekben is (pl. havi segély vagy a vöröskeresztes segély).

Hógye Lászlóné
ált. előadó

Köröstarcsa, 1957. augusztus 3.

1. Cigányság száma és aránya az össznépeességben belül

a) Az összlakosság száma: 5040, ebből a cigányok száma 43.

b) Növekvő irányzatú, mivel Mezőberényből is több család költözött már át egypár év alatt községünkbe.

2. Társadalmi helyzetük
  - a) Magyar cigányok, csak magyarul beszélnek.
  - b) Befogadja maga közé a lakosság őket, egyenrangúnak tekinti.
  - c) Megkülönböztetés nem fordult elő.
  - d) Részt vesznek a politikai életben.
  - e) Nem bűnözők.
3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk
  - a) Lényeges különbség nincs.
  - b) 80% a népgazdaság valamelyik ágában dolgozik.
  - c) Zenészek, állami gazdaság és tsz létrehozása nem merült fel.
  - d) Nem fordult elő, saját földjük nincs, de tsz-ben dolgoznak.
  - e) Igen.
4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük
  - a) Lényeges különbség nincs.
  - b) Orvosi felügyelet alatt vannak.
  - c) Iskolai lemaradás, fegyelmezetlenség jelenleg nincs, egy-két személy (idős) van analfabéta.
  - d) Egy esetben volt ipari tanuló, jelenleg az általános iskolákba járók közül is lesz ipari tanuló, közép- és felsőbb iskolai tanulók nem voltak.
  - e) Nem merült fel a lakosság, de a községi vezetők részéről sem a megkülönböztetés.
    - f) Nincsenek, korábban telepedtek le.
    - g) Egy kivételével rendes lakásban laknak.
    - h) Nem volt.
5. A tanács mit tett és mit kíván tenni, mit vár el a központi szervektől a cigányság helyzetének megjavítása érdekében?
  - a) A központi szervek segítségével azokat a notórius nem dolgozó cigányokat egy külterületen kellő felügyelet mellett teljesítménybérben dolgoztatják.

Szentesi Sándor
vb-elnök

Szegedi Sándor
vb-elnökh.

Lőkösháza, 1957. augusztus 3.

1. A cigányság száma és aránya az össznépességén belül
  - a) 3050 fő, cigányok száma: 12 fő, egy család.
  - b) Növekvő.
2. Társadalmi helyzetük
  - a) Magukat cigányoknak vallják. Az egész család – kivéve a három kicsit – beszéli a cigány nyelvet.
  - b) Őket a lakosság befogadta, egyenrangúnak nem tekinti, azonban végzett munkájuk után megbecsüli.
  - c) Nem.

d) Nemleges.

e) Becsületes életmódot folytatnak.

3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk

a) Gazdasági helyzetük rossz, szegényes életmódban élnek, úgy a pénzt, mint egyéb javakat nem becsülik.

b) A családfő a községi tanács vb-nél áll alkalmazásban mint tiszteletdíjas gyepmester. A család többi öt tagja alkalmi munkával, napszámmal foglalkozik.

c) A családfő ért a drótozás és foltozáshoz, azonban ezt iparszerűen most nem űzi. Édesapjától eltanulta a fűrókészítést, kezdetleges szerszámmal, jó anyagból kitűnő fűrókat tud készíteni. A többi kérdésre válaszom nemleges.

d) Nemleges.

e) Még alpműveltségük is igen hiányos, a szülők analfabéták, a család közül, kivéve a három kicsit, kik nem iskolakötelesek, három teljesen analfabéta, míg a többi csak részben tud írni és olvasni.

4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük

a) Egészségügyi állapotuk jobb.

b) A hullákat elszállítatjuk Battonyára a fehérje-feldolgozóhoz, biztosítottuk részükre a szükséges háztáji földterületet, ellenőriztetjük lakásukat, elrendeljük a többbizeni meszelést, évenként a körzeti orvossal megvizsgáltatjuk a családot.

c) Családon belül öten analfabéták, a szülők mindketten. A fiataloknál a legmagasabb iskolai végzettség négy elemi. Az iskoláztatás terén a fegyelem igen lazult, a lemorzsolódás igen nagy, a kényszerítő eszközök sem használnak, tanulmányi eredményük igen gyenge.

d) Az iskolát félbehagyva, továbbtanulásra vagy iparban való foglalkoztatásra rávenni őket nem lehet.

e) Külön iskolák felépítésének gondolata a gyér létszám miatt nem vetődik fel.

f) Nemleges.

g) Lakásuk szolgálati lakás, ez évben nyert teljes rendezést és tatarozást, egyszobás lakás.

h) Nemleges.

5. A tanács mit tett és mit kíván tenni (mit vár el a központi szervektől) a cigányság helyzetének megjavítása érdekében?

Az eddigieknél sokkal többet kell velük foglalkozni, be kell vonni őket jobban a munkába, a munkahelyeken nagyobb, komolyabb beosztásokba kell tenni az arra képest. Kulturális vonalon közülük külön egy ének- és táncgyűttest kell szervezni. Egészségi szempontból ne csupán csak akkor látogassák meg őket, mikor fertőtleníteni kell, ezeket meg kell előzni. Nagyobb településen be kell választani közülük egy tanácstagot, ő közöttük olyan szerepet fog betölteni, mint a régi vajda vagy a bírójuk. Az iskoláztatás terén nagyobb szigorral kell fogni őket, biztosítani kell, hogy valamennyi elvégezze az iskola nyolc osztályát, a jobb tanulókat kiválogatni, és állami költségen a szülő kötelezése mellett taníttatni. A lakásvizonyok rendezésébe be kell őket magukat is vonni, községfej-

lesztési tervből és állami hitelből erőhöz mérten rendbe kell tenni olyanoknak a lakásukat, kik rendes, becsületes életet élnek, dolgoznak. A kupeckodást a leg-erélyesebben fel kell számolni. Ha rendszeresen foglalkoznak velük az illetéke-
sek, ez eredményre fog vezetni, tunyáságukból kellene kinevelni őket, így hasz-
nos állampolgárokká válnak, mert nem nagy százalékban vannak közöttük, kik
nem becsületes életmódot folytat.

Köves Imre
vb-titkár

Mezőberény, 1957. augusztus 3.

1. A cigányság száma és aránya az össznépelességen belül
  - a) Az összlakosság száma 13 820 a legutolsó népszámlálás alapján, ebből a cigányok száma 241 a Párizs részen, 84 a London részen, összesen 325.
  - b) Növekvő.
2. Társadalmi helyzetük
  - a) Cigánynak vallják-e magukat? Nem. Milyen arányban beszélnek cigá-nyul? Nem beszélnek.
  - b) Befogadja-e őket vagy egyenrangúnak tekinti-e a nem cigány lakosság? Nem.
  - c) Előfordul-e hátrányos megkülönböztetés a cigányság rovására? Nem.
  - d) Előfordul-e, hogy részt vesznek, illetve milyen arányban vesznek részt politikai szervezetekben, ezen belül a tanácsokban, az úttörő- és ifjúsági mozgalomban, előfordul-e, hogy funkciót viselnek? Kismértékben előfordul.
  - e) Cigányok aránya a bűnözésben az utolsó években? Tömegesen előfor-
dul.
3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk
  - a) Milyen a gazdasági helyzetük a lakosság többi részéhez viszonyítva? Felszabadulásunk óta állandóan javulóban van.
  - b) Mennyire tehető a cigányságon belül a foglalkoztatottság aránya, illetve a népgazdaság melyik ágában és szektorában dolgoznak? Általában állami gaz-
daságoknál, termelőszövetkezeteknél és alkalmi munkán, foglalkoztatottságuk
aránya kb. 60%.
  - c) Vannak-e speciális „cigány szakmák” és a cigányság milyen arányban
űzi azokat? Nincs.
  - d) Felvetődött-e a cigányokból alakított állami gazdaságok, illetve termelő-
szövetkezetek kérdése? Milyen álláspont alakult ki ezzel kapcsolatban? Nem
vetődött fel.
  - e) Előfordul-e és milyen arányban, hogy a cigányságból szakmunkások
vagy értelmiségi foglalkozású dolgozók lettek, előfordul-e, hogy a cigányok föld-
del rendelkeznek és paraszti munkát végeznek? Akad köztük ipari foglalkozású,
valamint tollfelvásárló, ellenben értelmiségi foglalkozású nincs, földdel nem
rendelkeznek, mezőgazdasági munkát végeznek.

e) Van-e lényeges különbség a cigányság életmódjában, műveltségi, egészségügyi és foglalkoztatottsági viszonyaiban az iparosított és a nem iparosított területeken? Műveltségi vonalon iskolái[ka]t nem fejezik be, legfeljebb három-négy osztályt végeznek, egészségügyi és foglalkoztatottsági viszonyaiban javulás állapítható meg, az iparosított és nem iparosított területeken minél nagyobb a bekapcsolódás [így!].

4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük.

a) Milyen a cigányság egészségi állapota a nem cigánysági [így!] lakossághoz viszonyítva? Nem rosszabb és nem jobb.

b) Mit tesznek az egészségügyi állapotok megjavítása érdekében? Az állandó ellenőrzés mellett WC-k és járda építése szorgalmazva.

c) Milyen arányú az analfabétizmus az időseknél és fiataloknál? Időseknél 50%-ban található, fiataloknál (40 éven aluliak) 5%.

Milyen a fiataloknál az iskoláztatás mértéke, fegyelme, lemorzsolódása, eredmények elérése és problémája? A beiskolázás munkája nehéz, nem szeretnek iskolába járni, hivatkozva a ruházatlanságukra. Ha be is iratkoznak, egész tanév folyamán sokat mulasztanak. A harmadik osztálytól felfele a felső tagozatba alig néhányan jutnak be. Jó eredményekre képesek lennének, lánytanuló 12 éves korban nagylánynak tekinti magát, és nem látogatja az iskolát. A cigánytanuló magatartása és fegyelme ellen nagyon sok a kifogás, nehezen fegyelmezhető, engedetlen, tiszteletlen, nagymértékben rontják egyes osztályok fegyelmét.

d) A cigány fiatalok eljutnak-e, illetve milyen arányban jutnak el ipari stb. tanulóknak, esetleg közép- és főiskolai tanulónak? Évek óta egy Dógi Lajos nevű, aki a nyolc osztály általános tanulmányát jó eredménnyel végezte el, és jelenleg a békési gimnázium tanulója, kiváló sportoló, futballista. Ipari tanulóknak elenyészően kevés számmal jelentkeznek, inkább az állami gazdaságba mennek dolgozni, mivel a keresetre rá vannak utalva. Megfelelő nevelési lehetőség mellett több cigány gyermeknél lehetne jó eredményt elérni.

e) Felmerült-e külön cigányiskolák (általános iskolák) létesítésének a gondolata, illetve vannak-e ilyen iskolák? Mi az álláspontja ezzel kapcsolatban a politikai és gazdasági vezetőknek, a lakosságnak, valamint a cigányságnak? Mivel [a] cigánytanulók mind egészségügyi, mind fegyelmi, erkölcsi szempontból rossz hatással van[nak] az iskolai tanulókra, helyes lenne külön általános iskola felállítása a cigánytelep közelében, ahol aztán az ők sajátos körülményeiknek megfelelően folytathatják az oktatást-nevelést, elsősorban az alapvető ismeretek elsajátítására törekedve.

f) Vannak-e vándorcigányok? Nincsenek, nem fogadják be maguk közé.

g) Milyenek a lakáviszonyok? Kezdetlegesek.

h) Volt-e, illetve van-e, esetleg egyes helyen valamilyen lakásépítési vagy lakásépítést elősegítő akció? Nincs.

5. A tanács mit tett és mit kíván tenni (mit vár el a központi szervektől) a cigányság helyzetének megjavítása érdekében?

A tanács a ledőlő házak építkezésénél a lehetőségekhez képest segítséget

nyújtott. A központi szervektől kéri a lakáshelyzetük lakásépítésekkel való megoldását, mert ezen keresztül látja a cigányság helyzetének javulását.

Bánkeszi Pál
előadó

olvashatatlan
vb-titkár

Murony, 1957. augusztus 3.

Fenti tárgyra és számra való hivatkozással jelentem, hogy Murony község területén jelenleg cigány lakosság nincs.

Lipcsei Ferenc
vb-elnök

Sarkadkeresztúr, 1957. augusztus 3.

1. A cigányság száma és aránya az össznépeségben belül

a) 4300, cigányok száma 10.

b) Csökkenő.

2. Társadalmi helyzetük

a) Nem beszélnek.

b) Igen.

c) Nem.

d) Nem.

e) Nem. Senki sem volt községünk viszonylatában.

3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk

a) Egyenlő.

b) Mezőgazdaságban.

c) Egy család fűrómester, de öregsége miatt nem folytatja [így!].

d) Földdel rendelkeznek, közöttük értelmiségi, állami gazdasági munkás
nincs.

4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük

a) Egyenlő.

b) –

c) Az idősebbek írástudatlanok, a fiatalok 3–4 elemi jártak, fegyelmeztet-
tek.

d) Kevés a létszámuk ahhoz, hogy tanulónak menjenek, földműveléssel
foglalkoznak.

e) Nem.

f) Nincsenek.

g) Egy család újonnan juttatott telekre épített, három család a régi cigány-
telepen lakik.

h) Nincs.

5. A tanács nem tett semmit a cigányság érdekében, mivel régi öreg családok, és az egész három család. Hogy mit várunk a központi szervektől? Községünkben a cigányság is egyforma juttatásokban részesül, s nincs elkülönítve.

Horváth Sándorné
vb-titkárhelyettes

Szeghalom, 1957. augusztus 3.

1.

a) Az összlakosság és a cigányság száma az 1949. népszámlálás óta: az összlakosság 13 400 fő, ebből a cigányság 250 fő, 1,87%-ban.

b) A létszámalakulásuk növekvő.

2.

a) A cigányság nagyobb százalékban vallja magát [magyarnak], mint cigánynak. Cigányul mintegy 60% beszél.

b) A lakosság a cigányságot egyenrangúnak nem tekinti. Nagyobb %-ban a becsületesen dolgozó cigányokat a lakosság elfogadja, sőt támogatja is.

c) A cigányság rovására hátrányos megkülönböztetés nem áll fenn, sőt nagyobb részben a lakosság is törekszik az egyenrangúság megközelítésének elősegítésében.

d) A cigányság a politikai életben igen gyengén vesz részt. Párttag öt-hat van, tömegszervezetekben, tanácsokban vagy ifjúsági mozgalomban nemigen vesznek részt. Funkciót nem viselnek.

e) A cigányok aránya a bűnözésben az utolsó években nem nagy mértékben fordult elő (így).

3.

a) Gazdasági helyzetük a lakosság többi részéhez viszonyítva lemaradott, nincstelének, lakáshiányban szenvednek.

b) A foglalkoztatottság aránya: mintegy tíz %-ban az állami gazdaságokban mint idénymunkások dolgoznak.

c) Speciális szakmát, vályogvetést, tapasztást és zenész foglalkozást folytatnak, egyéb szakmát nem. Cigányokból alakított állami gazdaságok, termelőszövetkezetek kérdése nem merült fel, ilyen irányú kérdésekkel [kapcsolatban] álláspont nem alakult ki.

d) A cigányságból szakmunkások vagy értelmiségi foglalkozású dolgozók nem lettek, földdel nem rendelkeznek, paraszti munkát kis %-ban végeznek.

e) A cigányság életmódjában különbség nagymértékben fennáll, főleg a beosztatlanság, a nemtörődomség fennállása okából [így!].

4.

a) A cigányság egészségi állapota a lakossághoz viszonyítva: a fiatalabb korúaknál (kiskorúaknál) kevesebb %-ban, a nagykorúaknál lényegesen nagyobb a különbség, mivel tüdőbetegség is nagyobb mértékben áll fenn közöttük.

b) Az egészségügyi állapotuk megjavítása érdekében állandóan vizsgálat

alatt vannak, és a fertőtlenítés rendszabályaira nagy gondot fordítunk az egészségügyi dolgozókkal karöltve.

c) Az analfabétizmus az idősebbeknél mintegy 90%-ban, a fiataloknál 40–50%-ban áll fenn, az iskoláztatás mértéke javulónak mutatkozik. A legtöbb iskolai mulasztás, illetve bírságkivetés a cigányság részéről adódik elő, ami nagy részben behajthatatlan. A fegyelem kismértékben javult, azokban a fegyelem betartása, betartatása nehézségekbe ütközik, abból a szempontból, hogy a cigányság nagy %-a a város külső szélén összefüggő települések miatt fegyelmezetlen életet él [így!].

d) A fiatalok ipari vagy egyéb tanulónak, közép- és főiskolai tanulónak nem jutottak ez ideig, mivel a fejlődésük aránya a tanulásban nem érte el azt a fokot, hogy közép- vagy főiskolára kerülnének. Ipari tanulónak nem törekedtek. Főleg a zene érdeklőbb részben őket.

e) Külön cigányiskolák létesítésének gondolata nem merült fel, ilyen iskola nálunk nem is volt. Az iskoláztatást az általános iskolákban a többi lakosság családjai között egyenlő arányban részesülnek [így!].

f) Vándorcigányok községünkben nincsenek. A felszabadulás előtt esetleg egy-két éjre telepedtek le ezen cigányok. A helybeli cigányok közül akkor sem volt vándortörzs kialakulva.

g) A lakásviszonyok gyenge állapotban vannak (földkunyhó, egészségtelen, zsúfolt), egy-két lakás kivételével.

h) Lakásépítési vagy lakásépítést elősegítő akció: kismértékben nálunk újraépítési kölcsönben vagy felújítási kölcsönben volt részesítve a lakosság kis százaléka. Főleg alkalmazásban lévő dolgozók részére a cigányság ilyen irányú akcióiban nem részesült.

6. A tanács végrehajtó bizottságának a cigányság helyzetének javítása érdekében az az álláspontja, hogy megfelelő házhely biztosításával át kívánja helyezni családonként abból az elmaradott cigánytelep fészekből. S amennyiben tudja, segíti a lakásépítést, helyreállítást, fokozatosan az erre rászoruló becsültebb cigánycsalád részére. Hol a fegyelmet, valamint a tisztaságot egészségi szempontból is tudja ellenőrizni, és a lakásépítés korszerűbbségét állandóan ellenőrizni [így!]. Ehhez kéri a központi szervektől a minél nagyobb mérvű segítséget.

Tóth Mihály
vb-elnök

Tótkomlós, 1957. augusztus 3.

1.

a) A tótkomlói cigánytelepen lakó cigányok száma gyermekekkel és felnőttekkel együtt 300. A községben szétszórtan kb. 70 személy lakik.

c) Községünk területén a cigányok létszáma növekvő, házasságkötésből eredő gyermekszülések folytán.

2.

a) A községünkben elterjedő cigány lakosság cigány nemzetiségét elismeri, cigány anyanyelven beszél.

b) Más nemzetiségűt nem fogadnak magukhoz, és nem azonosítják magukat más bőrűekkel.

c) A cigány nemzetiségnél hátrányos megkülönböztetés van a munkavállalásnál.

d) Politikai életben a tótkomlói párt- és tömegszervezetekben semmilyen tevékenységet nem folytatnak. Úttörő-, ifjúsági, illetve KISZ-szervezetnek [cigány] tagja nincs. Funkciót viselő nagyon kevés van köztük, esetleg egy-egy katonatiszt vagy MÁV-forgalmista.

e) Cigányok aránya a bűncselekmény[ek] elkövetésében az utóbbi időkben csökkent, többnyire szabálysértést követtek el.

3.

a) Anyagilag igen nehéz helyzetben vannak, azonban vannak köztük földművesek, zenész cigányok és egyéb ipari és állami gazdaságban dolgozók.

b) A lakosság arányához viszonyítva szocialista szektorokban a cigány lakosságnak kb. 30–40 %-a szerződéses munkaviszonyban áll

c) A cigány lakosság között speciális szakmunkát végző cigány nincsen. Állami gazdasági, illetve termelőszövetkezet megalakításával foglalkozó személy nincsen, ilyen megnyilvánulás nem észlelhető.

d) A cigány lakosság arányához viszonyítva a kulturális felemelkedés felé egyre orientálódik, nagyon nagy elmaradottság köztük nincsen. Cigány életmódjukból lassan-lassan áttérnek. A cigány lakosság között az analfabéták százalékos aránya kb. 25–30%. Ezek főleg idősebbek, akik a múltban nem tudták elvégezni az iskolát.

e) A cigány lakosságnak egészségi állapota: az idős emberek kóros betegségben szenvednek, de a fiatal generáció egészségesnek mondható. Kb. 10%-a tbc-betegségben szenved.

A lakásuk általában tiszta. Kulturális vonatkozásban, öltözködésük, viselkedésük megfelel a rendes lakosság arányához [így!].

4.

a) A cigány lakosság között gyakori egészségügyi ellenőrzés szükséges és fertőtlenítés. Gyakori a tetű, ez azonban mindig ugyanazon családoknál fordul elő.

b) Az utóbbi időben az iskolánál mutatkozik némi lemorzsolódás.

c) Középiszkolákba kb. egy-két %-ban jutnak el.

d) A cigány lakosság a cigányiskola létesítésével nem foglalkozik, ez nem vetődött fel a kevés lakosságra való tekintettel.

e) A cigány lakosságnak aránya állandó lakossági letelepedéssel bír, vándorcigányok köztük nincsenek és nem is fogadnak be.

f) Lakásviszonyuk: több cigánynak saját háza van, vásároltak állami házakat is. Lakásépítési akció nem merült fel, mivel nehéz anyagi körülmények között élnek.

A községi tanács végrehajtó bizottsága [ülésein], valamint a tanácsüléseken is felmerült a cigány lakosság áttelepülése tekintetében, hogy helyes volna áttelepíteni [őket] a falu külső szélére a Tótkomlósi és Nagymajláthi út melletti sík telepre, a vasút és a kövesút közötti részre. Jelenlegi telephelyük nem az övéké tulajdonjogilag, arra csak saját erejükből építettek.

Tanácsülésen a tanácsstagok kifogásolták számtalan esetben, hogy a cigányok bent laknak a faluban állami házakban, s azokat rongálják, adót pedig nem fizetnek.

Továbbá kifogást emeltek a tanácsüléseken valamint a vb-üléseken az elvtársak, hogy a cigánytelepen, valamint a faluban lévő cigányok, akik szétszórta laknak a lakosok között, elhullott sertés és egyéb állati tetemeiket fogyasztanak. Az állati tetemek fogyasztását előkészítik, vízben mossák, a kimosott szennyvizet az utcára öntik ki, a lakótelepülésükön is. Így a szennyvízben megmaradt állati hulla tetemeinek foszlányai fertőző betegséget terjesztenek, és ebből adódnak a község területén nagyobb részben a vérhas, és egyéb járványos megbetegedések.

Kovács János
vb-titkár

Csabacsüd, 1957. augusztus 4.

A fenti tárgyra és számra való hivatkozással a következő jelentésemet adom meg. Csabacsüd község 1926. évben alakult, az itteni építkezéseket az akkori Schwarcz-féle uradalom kezdte meg, és az cigány munkásokat nem alkalmazott.

A cigányság száma és aránya az össznépelességen belül

Községünk területén a lakosság létszáma kb. 3000 fő, állandó cigány nincsen, az állami gazdaságban 25 fő cigány dolgozik. A cigányok Szarvas stb. községekből járnak ki dolgozni. A cigányok létszámalakulása hullámzó.

Társadalmi helyzetük

Az állami gazdaságban dolgozó cigányok vallják magukat cigánynak, és egymás között cigányul is beszélnek. A gazdaságban a nem cigány dolgozóktól külön laknak, de [a] munkát közösen, egy munkacsoportban végzik. A cigányok részére hátrányos megkülönböztetés nem fordul elő, egyforma elbírálás alá esnek. Tömegszervezetekben, pártban nem vesznek részt mint vezetőségi tagok, a gazdaságban dolgozó cigányok közül öt fő a MEDOSZ-nak tagja. A cigányok aránya a bűnözésben az utolsó években nem fordult elő községünkben [így!].

Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk:

A cigányokon belül a foglalkoztatottság aránya: 22 fő a mezőgazdaságban, három fő az építkezésnél dolgozik. Speciális cigányszakmák nincsenek. Cigányokból szakmunkás, értelmiségi dolgozó nincsen. 16 fő cigány nő dolgozik, és a férfiakkal közös szobában lakik, függetlenül attól, hogy milyen kapcsolat van közöttük. Egészségi állapotuk szinte egyforma.

Egészségi, kulturális és lakáshelyzetük

A cigányság egészségi állapota a nem cigány lakossághoz viszonyítva alacsonyabb. Az egészségügyi állapotuk megjavítása érdekében úgy az állami gazdaság, mint a helyi körzeti orvos mindent megtesz tőle telhetően, de ez nem minden esetben sikerül, hogy ők az egészségügyi köteleességeket betartsák. Az analfabétizmus: nemleges. Ugyancsak nemleges a cigány fiatalok fő- és középiskolára való eljutása. Cigányiskolák építésével kapcsolatos gondolat nem merült fel, mivel állandó lakosú cigányok nincsenek. Vándorcigányok nincsenek. Lakásépítési vagy lakásépítést elősegítő akció nem volt.

A községi tanács végrehajtó bizottsága mindent megtesz tőle telhetően azért a pár cigány dolgozóért is úgy egészségügyi, minthogy a gazdaságban egyforma elbírálás alá essenek [így!].

Répa András
vb-titkár

Gádoros, 1957. augusztus 5.

A cigányság száma és aránya az össznépegen belül

1. Gádoros községnek 6700 lakosa van. Ebből cigányok száma 90 fő. Az összlakosságnak 1,5%-a.

2. A létszámalakulás növekvő.

Társadalmi helyzetük

1. Községünkben lakó cigányok mind cigánynak vallják magukat, és mindnyájan beszélnek cigányul. Anyanyelvük a cigány nyelv. Van olyan eset is, amikor csak akkor tanul meg magyarul beszélni, mikor iskolába kezd járni. Saját otthonaikban s egymás között csak cigányul beszélnek.

2. A nem cigány lakosok nem tekintik egyenrangúaknak magukat a cigányokkal, tehát nem fogadják be őket maguk közé.

3. A cigányság rovására hátrányos megkülönböztetés nem történik. Hozzáteesszük azonban azt, hogy sok esetben tanácsuléseken, tanácsstagi beszámolókon a község lakosai ilyen irányú problémákat vetnek fel, s ez is azt bizonyítja, hogy nem fogadják be maguk közé, mivel piszkosak, egészségtelenek stb.

4. Községünkben lakó cigányok politikai életben, pártban, tömegszervezetben, ifjúsági mozgalomban, tanácsokban nem vesznek részt. Az új generáció, akik most járnak iskolába, azok az úttörőmozgalomban részt vesznek, s kötelező is nekik részt venni éppen olyan joggal, részvétellel, mint a nem cigány úttörőknek. Funkciót a cigányok községünkben nem viselnek.

5. Cigányok arányszáma a bűnözésben kb. 90%. A cigányok besurranó lopással foglalkoznak, a lopásoknak nagy részét cigányok követik el. Itt hozzáteesszük még azt is, hogy vidéki cigányokat engedélyeznek lakásukban tartózkodni bejelentkezés nélkül, és általában ezekkel szövetkezve csinálják az ilyen besurranó lopásokat a már általuk előre kijelölt helyen.

Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk

1. A cigányság gazdasági helyzete községünkben a lakosság többi részéhez

viszonyítva rossz. Ez abból adódik, hogy nem szeretnek dolgozni, nem dolgoznak és a legegyszerűbben, szinte nomád módon élnek. Inkább nem esznek, vagy csak keveset esznek, csak ne kelljen dolgozni.

2. Községünkben lakó cigányok nagyon kicsi százaléka állami gazdaságba jár dolgozni, itt is csak szezonmunkára szerződnek le. Tehát mezőgazdaságban dolgoznak. Az a tapasztalatunk, hogy sokszor nem keresnek meg annyit, mint amennyi értékű ennivalót fogyasztanak.

A községünkben lakó cigányok egy része kupeckedéssel is foglalkozik, ún. „alkusz” szerepet tölt be az adás-vételnél, pl. ló stb. Megvesznek egy-két nagyon rossz, kehes lovat, azt lopott takarmányból felnevelgetik, dédelgetik, később négyszeres áron adják el.

3. Speciális cigányszakmák nincsenek. Nem vetődött fel még községünkben az a gondolat, hogy cigányokból külön állami gazdaságot vagy tsz-t létesítsünk, mivel erre mód és lehetőség nincs. Azonban a lakosság részéről már felvetődött tanácsstagi beszámolókon, kisgyűléseken, tanácsulésen, hogy a cigányokat külön kell telepíteni, mert elfertőzik az egész községet. Döglött jószágot hordanak be udvaraikba, általában azzal élnek, megfőzik és megeszik. A döglött jószág belső részét széjjeldobálják házaik környékén, kertjükbe, ezt a kutyák széjjelhurcolásszák, így fertőzik a községet. Ilyen irányú panasz cigányokkal szemben szinte mindennapos.

4. Egyáltalán nem fordult elő községünkben, hogy cigány szakmunkát tanuljon, vagy a kötelező iskolán kívül továbbtanuljon, hogy értelmiségi legyen. Még a kötelező iskolába járás alól is kivonják magukat. Nemcsak a gyermek, hanem a szülője is ellene van az iskolába járásnak.

5. A cigányság és nem cigányság életmódja között műveltség és egészségügyi, valamint foglalkoztatottsági viszonyaikban nagy a különbség. A cigányok egyáltalán nem szeretnek dolgozni, és nem is dolgoznak. Ahogy azt már fentebb említettük, besurranásos lopásokból élnek, kupeckednek, élelmüket döglött jószágokkal pótolják. Kb. két-három %-a az a cigányságnak, aki tavasztól őszi munkában van, és életmódját megközelítően a többi lakosok arányához emeli fel. Egészségügyük szinte kirívó, mikorra felnőnek, mindegyik beteg, csont tbc-s stb. Ez előadódik vérfertőzésekből, hiszen a nemi élet nagyon nagy náluk. Cigányok nagy része, kivéve a most serdülő fiatalokat, akik kb. 1950-től voltak iskolakötelesek, analfabéták.

Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük

1. A cigányság egészségügyi állapota a nem cigány lakossághoz viszonyítva nagyon rossz, általában mindnyájan csont- vagy tüdő tbc-ek.

2. Az egészségügyi állapotuk megjavítása érdekében ingyenes gyógykezelésben részesítjük őket, lakásukat rendszeresen fertőtleníttük, kötelező orvosi vizsgán kell időközönként megjelenniük stb.

3. Községünkben lakó 90 cigány közül kb. 80 fő az, aki nem tud írni és olvasni, tehát analfabéta. Ebből 25 fiatal, 55 idős. 1950. évtől minden iskolakötelest beiskoláztunk, de a fegyelem nagyon rossz náluk. Minden kényszerintézkedést folyamatba tettünk velük szemben, hogy iskolába járjanak. Lemorzsoló-

dást nem engedélyeztünk. Voltak és vannak a beiskolázottak közül túlkorosak, akik a 14. életévüket betöltve automatikusan kimaradnak az iskolából.

4. Vándorcigányok községünkben nincsenek.

5. A cigányok lakásviszonyai nagyon rosszak. Egyszoba-konyhás lakásuk van általában, azonban előfordul az is, hogy egyszoba-konyhás lakásban 28-an laknak.

6. Lakásépítési akció cigányság részére külön folyamatban nincs.

7. Községi tanács, valamint a község lakossága olyan intézkedéseket vár a felsőbb szervektől, hogy a cigányságot fokozatosan egy helyre telepíteni olyan formában, hogy megfelelő lakásépítési akciót biztosítsanak az állam. A község lakosainak az a kérése, ami már több esetben is felvetődött, hogy külön helyre telepíteni a cigányságot, és megfelelő egészségügyi intézkedések alá vonni őket.

olvashatatlan aláírás
vb-titkár

Valach
vb-elnök

Gyoma, 1957. augusztus 5.

1. A cigányság száma és aránya az össznépelességen belül

a) Az összlakosság: 12 569. Ebből a cigányság létszáma: 110 személy.

b) Létszámuk a nagy szaporodás miatt növekvő. Több olyan család van, ahol a gyerekek száma 6–10.

2. Társadalmi helyzetük

a) Cigánynak vallják magukat, azonban cigányul beszélni csak 11–15 személy tud.

b) A nem cigány lakosság csak egy pár családot fogad be, és ezeket egyenrangúaknak is tekinti. Ezeknek a munkához való viszonya jó, és magatartásuk is olyan, hogy beleilleszkedtek a nem cigány lakosság életmódjába.

c) Hátrányos megkülönböztetés a cigányság rovására nem fordul elő. Amelyik jól dolgozik és szeret is dolgozni a képességének megfelelő munkakörben, ugyanúgy elhelyezkedhet, mint a nem cigány lakosság.

d) Pártban, tömegszervezetben, tanácsban, úttörő- és ifjúsági mozgalomban nem vesznek részt. Funkciót egy sem visel.

e) Bűnözési arányuk az összlakossághoz viszonyítva nagy. Bűnözésük területe télen engedély nélküli fakivágások és azok ellopása, egyébként igen sok a gyümölcsösökben és veteményes földekről elkövetett lopás.

3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk

a) A cigányság gazdasági helyzete a nem cigány lakossághoz viszonyítva gyengébb. Földdel nem rendelkeznek. Termelőeszköze, állatállománya (ló, kócsi) egy pár családnak van.

b) Foglalkoztatottság:

tollfelvásárló: 12,

ipari segéd munkás: 1,
alkalmi mezőgazdasági munkás: 7,
bádogos, foldozó: 1,
köztisztasági dolgozó: 1,
foglalkozás nélküli: kb. 10,
a többi idős vagy még 16 éven aluli.

c) Speciális cigányszakmák nincsenek, hacsak a tollfelvásárlást nem nevezzük annak. Ugyanis az utóbbi időben erre orientálódnak. Állami gazdaságok és termelészövetkezetek alakítása cigányokból nem vetődik fel.

d) A községünkben élő cigányságból szakmunkás és értelmiségi foglalkozású nem került ki. Két család van, amelyik bérelt földön gazdálkodik és paraszti munkát végez.

e) Mivel a községünk nem ipari vidék, összehasonlítást nem tudunk tenni a cigányság életmódjában, műveltségi viszonyaiban, egészségügyi és foglalkoztatottsági viszonyaiban az ipari és nem iparosított területen élő cigányság között.

4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük

a) Egészségügyi állapotuk olyan mint a nem cigány lakosságé.

b) Az egészségügyi állapotuk érdekében az egészségügyi szervek állandó ellenőrzést tartanak, és amikor szükséges, fertőtlenítést végeznek.

c) A felnőtt cigány lakosság között 22 analfabéta van, ezek közül hét fiatal. A lemorzsolódás (iskolai) főleg a telepen élők között nagy.

d) A cigány fiatalok közül már az elmúlt években is jelentkezett egy pár ipari tanulónak, azonban a tanulóképzést otthagyták. Közép- és felső iskolai tanulónak még egy sem jelentkezett, de nem kielégítő tanulmányi eredményeik miatt nem is nyerhettek volna felvételt.

e) Cigány iskola létesítésének gondolata még ez ideig nem merült fel, ugyanis a létszámuk nem olyan nagy, hogy külön iskola felállítása célszerű lenne.

f) Vándorcigányok a községünkben nincsenek. A jelenleg itt lakó cigányok már évtizedekkel ezelőtt letelepedtek.

g) A község belterületén a nem cigány lakosság között élő cigányok lakásvizsgálata általában kielégítő. A nagyobb része azonban a község szélén, a cigánytelepen, putrikban él. Itt a lakásvizsgálata nagyon siralmasak.

h) Lakásépítési vagy lakásépítést elősegítő akció külön a cigány lakosság részére nem volt.

5. A tanács mit tett és mit kíván tenni (mit vár el a központi szervektől) a cigányság helyzetének megjavítása érdekében?

A községi tanács a lakásvizsgálathoz mérten igyekezett lehetőséget adni arra, hogy a cigány családok a község belterületén a nem cigány lakosság között kapjanak lakást. Már hét család a község belterületén lakik.

Legsürgősebb tennivaló a cigány lakosság lakásproblémájának megoldása. Ehhez a központi szervek segítségét kérjük.

olvashatatlan aláírás
vb-titkár

Gyula, 1957. augusztus 5.

Gyulán aránylag kevés a cigányok száma a lakosság létszámához viszonyítva (kb. 10 család). Az itt élő cigányok között három csoportot különböztünk meg.

1. Azok, akik háromhetenként 4–5 napot kénytelenek dolgozni.

2. Akik nyáron dolgoznak – főleg mezőgazdaságban –, télen pedig a már betiltott kupeckodást folytatják.

3. A muzsikus cigányok, akik már kiszakadtak a többiek közül. Itt azokra a cigányokra utalunk, akik le vannak szerződve valamelyik vendéglátó bolthoz.

Az első csoporthoz tartozókhöz csak egy-két családot lehet besorolni, de ezek is inkább „vándorcigányok”.

A második csoportba tartozik a Cinka Panna utcában lakó 2–3 család, akik még folytatják a kupeckodást. Ha leleplezik őket, akkor kisebb ideig börtönben ülnek, majd újrakezdi ebbeli tevékenységüket. Közülük mondta az egyik: „Nekünk a vérünkben van ez”.

A nyelvet főleg kupecok beszélik. A zenészek csak egy-két szót tudnak cigányul. Kissé idegenül kezelik őket. Főleg azokat a cigányokat, akik csak időszaki munkákban vesznek részt. Akiknek állandó munkahelyük van, azok nincsenek megkülönböztetve. Már van olyan cigány, aki 10 éve dolgozik egy helyen.

Párttagok is vannak közöttük. Szakszervezetnek tagjai azok, akiknek állandó munkahelyük van. Egyeseknek házuk is van. Azok a cigányok, akik vendéglátónál dolgoznak, naponta kb. 30 forintot keresnek. Ezzel nincsenek megelégedve főleg azért, mert ők a népi zenét vették pártfogás alá, s a báli zenészek többet keresnek. Fiatalabb asszonyok a harisnyagyárban dolgoznak. Városunkban maguk a cigányok is úgy érzik, hogy nincsenek megkülönböztetve, hanem egyenrangúaknak tekintik őket. Az analfabéták száma elég nagy. Már 1952-ben megkezdték az analfabéták tanítását, azonban ez hamarosan abbamaradt.

Vidó István,
a vb titkára

Mezőkovácsháza, 1957. augusztus 5.

1. A cigányság száma és aránya az össznépeességben belül

a) Az összlakosság száma: 7500 fő. Ebből a cigányok száma: 80 fő.

b) A természetes szaporodás (szülés) által növekvő.

2. Társadalmi helyzetük

a) Cigánynak vallják magukat, beszélni 50%-ban beszélnek cigányul.

b) A nem cigány lakosság nem tekinti őket magával egyenrangúnak.

c) Hátrányos megkülönböztetés a cigányság rovására nem fordul elő.

d) A pártéletben részt nem vesznek. Egy kevés százaléka szakszervezetnek tagja. A tanácsban funkciót nem viselnek.

f) A cigányok aránya a bűnözésben kevés százalékban előfordul.

3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk

a) A gazdasági helyzetük: a lakosság többi részéhez viszonyítva vagyontalanok.

b) A cigányság nagyobb részben állami gazdaságban mezőgazdasági munkát végez, kb. 50%-ban, 10%-ban iparban, 10%-ban tsz-ben.

c) Speciális „cigányszakmában” zenész 30%-ban. Cigányokból állami gazdaság vagy termelőszövetkezet kérdése nem vetődött fel.

d) A cigányságból szakmunkás van kb. három %-ban, értelmiségi nem, földdel nem rendelkeznek.

e) Lényeges különbség: a cigányság életmódja, műveltsége, egészségügyi és foglalkoztatottsági viszonyaiban eltérés van a többi lakoságtól.

4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük

a) A cigányság a nem cigány lakossághoz viszonyítva az egészségi állapotban különbség nincs [így!].

b) Az egészségi állapotnak megtartása érdekében állandó ellenőrzés alatt állnak.

c) Az analfabétizmus az idősebbeknél 50%-os, a fiatalabb korúaknál 25%-os. Az iskolai fegyelmet nem tartják be, igen sok a mulasztó, és nagy a lemorzsolódás. A lemorzsolódásnál kevés eredmény észlelhető, probléma, hogy még ma is alacsonyabb rendűnek érzik magukat a lakossághoz viszonyítva.

d) A cigány fiatalok között (keves iskolai végzettségüknel fogva), ipari tanuló vagy esetleg felsőbb iskolai tanuló nincs.

e) Külön cigány iskola létesítése nem vetődött fel, mert a gyerekek száma kevés.

f) Vándorcigányok nincsenek, letelepítéssel oldódott meg a probléma, teljesen ingyen telkeken.

g) A lakásviszonyok nem kielégítőek, mert anyagi erejüktől függően igen kevés légköbméterrel rendelkező lakásban laknak.

h) Nem is volt és jelenleg sincs részükre lakásépítést elősegítő akció.

5. A tanács mit tett és mit kíván tenni (mit vár el a központi szervektől) a cigányság helyzetének megjavítása érdekében?

A tanács a vándorcigányok megszüntetése érdekében [így!] ingyenes házhelyjuttatásban részesítette őket. A felsőbb szervektől azt kívánja, hogy a lakásviszonyoknak megjavítása érdekében lakásépítési akció elősegítését támogassák.

Gaal János
vb-titkár

Orosháza, 1957. augusztus 5.

1. A cigányság száma és aránya az össznépességben belül
  - a) A város összlakosságának lélekszáma 32 272 fő, ebből a cigányok száma 353 fő.
  - b) A cigányság létszámalakulása állandó növekvő irányú.
2. Társadalmi helyzetük
  - a) A cigányság általában ténylegesen cigánynak vallja magát, és összlétszámukból mintegy 50–60 fő beszél cigányul.
  - b) A nem cigány lakosság befogadja ugyan a cigány lakosságot, de magával egyenrangúnak nem tartja.
  - c) Hátrányos megkülönböztetésük előfordul ugyan, de ez nem helyi, hanem vidéki vállalatok részéről, mely abban nyilvánul meg, hogy egyes vállalatok munkára nem alkalmazzák őket.
  - d) Pártban, tömegszervezetekben mindössze kettő-három fő vesz részt, de ott funkciót nem viselnek.
  - e) Városunkban előforduló összes bűnözések számának három %-a a cigány lakosságra esik.
3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk
  - a) A cigány lakosság közül saját lakóházzal 24 család rendelkezik, és saját földtulajdonnal három család rendelkezik. A cigányság többi része bérelt lakásokban, míg egy kis része putrikban lakik. Ez utóbbiak emberi lakhelynek szinte nem tekinthetők.
  - b) A felnőtt cigányságnak kb. 50%-a dolgozik. Ezek túlnyomó része a Barnevál, a téglagyár és csekély számban a mezőgazdaság (állami gazdaság) dolgozói.
  - c) Speciális „cigányszakmában”, mint drótos, hét fő, fűrókészítő két fő és zenész kb. 40–50 fő dolgozik. Cigányságból alakítandó gazdaság gondolata nem vetődött fel, mert meglevő gazdaságaink tudnak részükre munkát biztosítani.
  - d) A cigányságnak egy kisebb része villanyszerelő, szobafestő, szabó, cipész, kereskedő és pincér szakmát tanult és folytat. Három család kisebb földtulajdonnal rendelkezik, és azt a család műveli meg.
  - e) A cigányság körében az iparosított és nem iparosított cigányság életmódjában lényeges különbség van, mert az iparosított cigányság a nem cigány lakossághoz hasonló életmódban él, míg a nem iparosított cigányság egy részének életviszonyai egészen elmaradottak.
4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük
  - a) A cigányság egészségi állapota a nem cigány lakossághoz viszonyítva nem mondható rossznak, illetve kirívó eset nincsen, mert egészségügyi szerveink éppen úgy rendelkezésükre állnak, mint a nem cigány lakosságnak.
  - b) Egészségügyi állapotuk megjavítása érdekében külön intézkedésre nincsen szükség, mert kormányzatunk biztosítja jogaikat csakúgy, mint a nem cigány lakosságnak.
  - c) A cigányság esetében csak az idősebb korosztálynál lehet analfabétiz-

musról beszélni, mert a fiatalság kötelezően be van iskolázva. Fegyelem terén és lemorzsolódás terén eltérés a nem cigány tanulókkal szemben nincs.

d) A cigány fiatalok igen kis számban jutnak el ipari és egyéb tanulónak, mert ők maguk nem akarnak tanulni. Közép- és főiskolára, egy-két kivétellel, egyáltalán nem jelentkeznek.

e) Külön cigányiskolára szükség nincsen, mert az iskolaköteles cigány ifjúság általános iskoláinkba be van iskolázva.

f) A város területén vándorcigányok nincsenek, mert azoknak letelepítéséről a város vezetősége korábban már gondoskodott.

g) Lakásviszonyaik egyedül a cigánytelepen lakó kis létszámú cigányságnak nem kielégítőek, mert ott saját maguk által épített, nemegyszer félig földbe-vájt lakásban laknak.

h) Az állami lakásépítési hitelakció a cigányság részére is nyitva áll, s azt a cigányság is igénybe veheti.

5. A tanács mit tett és mit kíván tenni (mit vár el a központi szervektől) a cigányság helyzetének megjavítása érdekében?

A városi tanács nem kíván külön intézkedést tenni a cigányság helyzetének megjavítására, mert a cigányságot is azok az állampolgári jogok illetik meg, mint a nem cigány lakosságot. Társadalmi, gazdasági, egészségügyi és kulturális helyzetük azonos a nem cigány lakosságéval, foglalkoztatottságuk pedig ugyanúgy biztosítva van.

Szabó László
munkaügyi ea.

Sarkad, 1957. augusztus 6.

1. A cigányság száma és aránya az össznépeességben belül

a) A község lakossága 16 000 lélek, ebből kb. 5% cigány.

b) A cigányság létszámalakulása növekvő irányú.

2. Társadalmi helyzetük

a) Cigánynak vallják magukat, de közülük csak két személy beszél cigányul.

b) A nem cigány lakosság nagyobb többsége nem tekinti őket magával egyenrangúnak, vagy legalább 80%-át nem.

c) Hivatalokban, üzletekben nem fordul elő hátrányos megkülönböztetés a cigányság rovására. Munkahelyeiken előfordul azért, hogy részükre a legrosszabb rendű lakrészeket adják ki, a félreeső munkahelyeken dolgoztatják, amit azzal indokolnak, hogy a cigányok lakrészüket nem tartják rendben, tisztán, és zavarják a nem cigány lakosság, munkásság éjjeli és nappali nyugalma veszedéseikkel, egymás közötti gúnyolódásaikkal, hangoskodásaikkal. Szerzésaikat nem kímélik, mert annak kezeléséhez nem értenek.

d) A politikai életben a községből nyolc személy vesz részt. A tanácsokban nem, úttörő- és ifjúsági mozgalomban sem. Funkciót nem viselnek.

e) A cigányok aránya a bűnözésben kb. 5%. Ezek besurranásos lopásokból, mezei lopásokból, hatósági közeg elleni erőszakból és verekedésekből adódnak.

3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk

a) Gazdasági helyzetük a lakosság többi részéhez viszonyítva legalább 80%-nak szembevethetően rosszabb. Ezek csak szűk viskókkal rendelkeznek és abban gyér bútorzattal. Kb. 20%, aki jó anyagi viszonyok között él, saját házzal és földdel rendelkezik s elegendő ruházattal, bútorral.

b) A cigányság kb. 20%-a állandóan dolgozik, ezek állami gazdaságban szerződéses munkások, tsz-tagok, vagy egyénileg gazdálkodó földművesek.

c) A községből is [így!] speciális cigányszakmák nincsenek kifejlődve, csak három vándorfoltozó van. A cigányokból alakított állami gazdaságok vagy tsz-ek kérdése ezt megelőzően még nem vetődött fel.

d) Két esetben fordult elő, hogy cigányokból szakmunkások lettek, egy festő és egy bádogos. Értelmesebb foglalkozásuk nincs. Kb. tíz családnál fordul elő, hogy a földreform során kapott földet művelné. Egy cigány család vett családi földet művel. Van lényeges különbség a cigányság életmódjában, műveltségi, egészségügyi és foglalkoztatási viszonyaiban azáltal, hogy a nagyobb többség rendszeresen nem dolgozik, kéregetésből, mezei lopásokból s egyszerű, úgynevezett szedegetésből él, műveltségi fokuk nagyon alacsony [így!], ezáltal egészségügyi téren is nagyon elhanyagolják magukat. Kb. 40%-uk eléggé tiszta, gondozott ruhában járnak, átlag műveltségi fokot értek el, s életmódjuk nem is különbözik az összlakosságétól, de ez a kisebb hányad.

4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük

a) A cigányság egészségügyi állapota a nem cigány lakossághoz viszonyítva lényegesen rosszabb, figyelembe véve azt is, hogy ők a téli időszakban is gyér ruházatban, esetleg mezítláb a hóban, fűtetlen lakásokban, csecsemőkoruktól egy szűk lakásban 10–12-en élnek.

b) Az egészségügyi állapotuk megjavítása érdekében a községi tanács nagyobb részt ingyenes orvosi kezelésre jogosító igazolvánnyal látta el, a járási tanács egészségőrei pedig időközönként fertőtlenítik lakrészeiket, és esetenként tetvetlenítik.

c) Az analfabétizmus aránya az időseknél: kb. 90%-ig írástudatlanok. A fiatalabbaknál kb. 20–30% analfabéta. A beiskoláztatás alkalmával a cigány szülők iskolaköteles gyermekeiket beíratják, s azokat a hidegebb idő beálltaig járatják is iskolába, de a hideg idő beálltával kb. 6 hónapig a gyermekek egyáltalán nem látogatják az iskolát. Lemorzsolódásuk aránya kb. 98%. Eredmények ezen a téren hosszú idő óta nem mutatkoznak.

d) A cigány fiatalok közül ipari tanuló egyáltalán nincs, gimnáziumi tanuló is csak egy van.

e) Külön cigányiskolák létesítésének gondolata községünkben egyik rétegnél sem merült fel.

f) Vándorcigányok községünkben emlékezetünk óta nincsenek.

g) Nagyobb többségük egészségtelen, szűk vályogviskókban 10–15 sze-

mély lakik egy helyen [így!]. Előfordul, hogy egy ágyon téli időszakban nyolcan is alszanak.

h) Lakásépítési vagy lakásépítést elősegítő akció nincs. Sem a cigányság, sem a nem cigány lakosság részére nem tudnak minden esetben megfelelő lakásokat biztosítani.

5. Községi tanácsunk végrehajtó bizottsága ez ideig elősegítette a cigány lakosság szerződéses munkaviszonyba állítását, lehetőséget teremtett, hogy alkalmi munkákon közülük valókat foglalkoztassanak.

Továbbá a cigányság helyzetének megjavítása érdekében cigányokból álló tsz-t szándékozunk létrehozni, amihez a központi szervek anyagi és erkölcsi támogatását várjuk, továbbá azt, hogy mivel a cigány lakosságnak saját földje nincs, amivel a tsz-be belépjen, ezért részükre a végrehajtó bizottság a tartalékföldekből, esetleg más kihatás nélküli területekből egy kívánt területet kiadhatson.

Szabó Imre
vb-elnök

Vásvári Lajos
ig. előadó

Gerendás, 1957. augusztus 7.

A fenti tárgyra való hivatkozással közöljük, hogy községünkben cigányok nincsenek.

Jenei Gáborné
vb-titkár

Körösújfalu, 1957. augusztus 7.

A községi tanács végrehajtó bizottsága fölmérte a cigányság létszámát, helyzetét községünk területén.

1.

a) Községünk összlakossága kb. 1600 fő, ebből cigány 12 fő.

b) A létszámalakulás növekvő irányú.

2. Társadalmi helyzetük

a) Cigánynak vallják magukat, de nem beszélnek cigányul.

b) A lakosság részben egyenrangúnak tekinti magát a cigánysággal.

c) Hátrányos megkülönböztetés a cigányság rovására nem fordul elő.

d) A politikai életben, pártban és egyéb szervezetekben nem vesznek részt, illetve funkciót nem töltenek be.

e) A cigányság az utolsó években a bűnözésben nem vett részt.

3. Gazdasági helyzetük

a) A gazdasági helyzetük kielégítő.

b) Egy része tszcs-tag, valamint gyepmester.

c) Speciális szakmával nem rendelkeznek.

d) A cigányság sem szakmunkával, sem értelmiségi foglalkozással nem foglalkozik [így!], földterülettel sem rendelkezik.

e) Műveltségi és egészségügyi vonalon az átlagnál alacsonyabb szinten vannak.

4. Kulturális és lakáshelyzetük.

a) Az időseknél 75%-os, a fiataloknál az analfabétizmus nem mutatkozik, mivel mindössze két család van és járattja gyermekét mind iskolába.

b) Külön cigányiskola községünkben nincs.

c) Vándorcigány községünkben nincs.

d) A lakásviszonyok nem kielégítőek, lakásakció biztosítva közs[égünkben] nincs. A tanács jelenleg még annak érdekében nem tett, hogy a lakásviszonyokat az átlag szintre felemelje.

Csenki László
vb-titkár

Nagykopáncs, 1957. augusztus 7.

Fenti számra hivatkozva jelentem, hogy Nagykopáncs községben cigányok, félcigányok nem laknak. Így tárgyra vonatkozó jelentésem nemleges.

Szuszekár Mihály
vb-titkár

Nagyszénás, 1957. augusztus 7.

Hivatkozással a 197/1957. sz. ügyiratra, jelentem, hogy Nagyszénás községben cigányság nincsen, így nemleges jelentést tudok adni.

Talpas István
vb-titkár

Dombiratos, 1957. augusztus 8.

1. A községünkben csak egy cigány van, illetve kettő, férj és feleség.

A községünkben már több mint 20–30 éve csak ez az egy család élt.

2. Cigánynak vallják magukat, és szoktak cigányul beszélni.

A nem cigány lakosság nem tartja egyenrangúnak magával.

Lényeges hátrányos megkülönböztetés nincs velük szemben.

A politikai életben nem vesznek részt.

A bűnözésben nincs részük, becsületesen élnek.

3. A gazdasági helyzete kielégítő, mint gyepmester van alkalmazásban.

Van egy kat. hold adva neki használatra, és azon dolgozik és alkalmi munkából is él.

Egészségi helyzetük jó, tisztasági szempontból kifogástalanok.

Szabó Balázsné
vb-titkár

BéML XXIII. 17. Békés Megyei Tanács V.B. Munkaügyi Osztálya iratai 1971/1957. Írógéppel írt tiszttázatok.

45/c

Békéscsaba, 1957. augusztus 13.

Békés megye összefoglaló jelentése

A fenti tárgyra hivatkozással jelentem az alábbiakat:

1. A cigányság száma és aránya az össznépeességben belül

a) Békés megye területén az összlakosság száma a statisztikai adatok szerint 486 289 fő. Ezen belül az össz cigányság létszáma a felmérés alapján 6531 fő.

b) A cigányság létszámának alakulása a felmérések alapján úgy néz ki, hogy 96%-ban növekvő irányzatot mutat az elmúlt évekhez viszonyítva.

2. Társadalmi helyzetük

a) A felmérés alapján a megye össz cigány lakosságának mintegy 60%-a vallja magát cigánynak, 40%-a egyenrangúnak vallja magát a magyar lakossággal, és egyáltalán nem fogadja azt el, hogy ő cigány. Ebben a 40%-ban vannak azok a személyek, akik magyar vagy egyéb, más nemzetiségűekkel vannak összekeverve, illetőleg házasságkötés alkalmával félcigány vér jött létre. Cigányul mintegy 25%-ban beszélnek, de a cigány beszédet csak a cigánytelepeken használják vagy pedig olyan társaságban, mint pl. cigánybál vagy egyéb rendezvény. A közéletben vagy hivatalos helyiségekben egyáltalán nem használják a cigány beszédet.

b) A beszolgáltatott adatok alapján, melyeket a községi tanácsok bocsátottak rendelkezésünkre, és a személyes tapasztalatok alapján azt kellett megállapítani, hogy a nem cigány lakosság egy része befogadja a cigányokat maguk közé, de magával egyenrangúnak nem tartja. Erre világos képet fognak adni a többi pontban felsorolt vizsgálatok, hogy miért fordul ez elő a lakosság körében.

c) Hátrányos megkülönböztetés a cigányság rovására kb. 70%-ban előfordul a nem cigány lakosság részéről. Ez megmutatkozik munkavállalási és egyéb más területen. A hatóságok és állami igazgatási szervek részéről nincsen megkülönböztetés a cigány és nem cigány lakosság között.

d) A cigányság részéről szórványosan fordul elő a megye területén, hogy részt vegyenek a politikai életben (pártban 32 személy, tanácsnál 4 személy, úttörő- és ifjúsági mozgalomban a felmérést nem tudtuk megejteni, de a műve-

lődési osztály tájékoztatása alapján kb. 100–150 gyerek vesz részt úttörőmunkában). Funkciókat tömegszervezetekben vagy tanácsban egész kis arányban töltenek be, pl. az említett 4 személy tanácstag, de munkájukra nemigen lehet számítani, mert a műveltség hiányában a tanács végrehajtó bizottságai nem tudják felhasználni őket.

A cigányság aránya a bűnözésben az elmúlt években nem mondható a legjobbnak. Az utóbbi években 635 fő cigány lett elítélve bűnözésért. Ezekben előfordult kisebb-nagyobb ítélet is, pl. emberölés vagy lopás, verekedés büntetéért lettek elítélve. A cigányságnak egy bizonyos %-a, kb. 10–15%-a kihágásért van megbüntetve. A kihágások zöme mezei lopások, tiltott fakivágások és egyéb más, ilyen könnyebb bűncselekmények. Több cigány részt vett az ellenforradalmi események alatt a tüntetésekben és a rendőrségek lefegyverzésében.

3. Gazdasági helyzetük, foglalkoztatottságuk

a) A gazdasági helyzetük a lakosság többi részéhez viszonyítva gyenge, és sokkal jobban el vannak maradva gazdaságilag. A becslések szerint nagyon kevés olyan cigány van, aki rendelkezik jó lakóházzal, befogott jószággal és földterülettel. Különösen a Békési, Szeghalmi, Gyomai járásokban van elmaradva a cigányság ezen a téren. Például Sarkad, Orosháza és a Gyulai járás területén van néhány község, ahol földműveléssel és hagymatermesztéssel foglalkoznak, természetesen ezek gazdaságilag a többi cigányokhoz viszonyítva jól élnek.

b) A cigányságon belül a foglalkoztatottság aránya megoszlik, kb. 5–6% foglalkozik fuvarozással és földműveléssel (termelőszöv. és egyéni gazdaként), 20% vályogvetés és tapasztással foglalkozik, kb. 30% zenész, a fennmaradó 44%-ba kell csoportosítani azokat a személyeket, akik kéregetéssel, gypmesterséggel, vándoriparral és teknőkészítéssel foglalkoznak időközönként, mert általában ezekből kerül ki a legtöbb bűnöző és szabálysértő is.

c) Speciális cigányszakma a megye területén szórványosan fordul elő: tepsi készítőik és zenészek. A utóbbiból mintegy 30%. Cigányságból alakított termelőszövetkezetek, állami gazdaságok kérdése csupán két községben vetődött fel, Elek és Békésen¹, de a végrehajtó bizottság úgy látta, hogy ez a gyakorlatban nem megoldható a jelenlegi viszonyok között, mert több példa van arra, hogy az állami gazdaságokban dolgozó cigányok olyan kijelentést tesznek a brigádvezetőnek, hogy annyi munkát mérjen ki neki, amennyi egy napi étkezést biztosít.

d) A megye területén elenyésző számban fordul elő az, hogy valamelyik cigány értelmiségi vagy szakmunkás lett volna. Szakmunkás és értelmiségi együttesen 36 főt tesz ki, ebből egy tanítónő, egy fő katonatiszt, öt fő középiskolába jár, 29 fő ipari szakmunkás, ebben a számban szerepel a négy fő ipari tanuló is. A megye területén cigányok földdel rendelkeznek és paraszti munkát végeznek 5–6%-ban. Meg kell jegyezni azonban, hogy a cigányok a földreformkor több községben kaptak földet, de ezeket részben eladták vagy a tsz-be bevitték és utána kiléptek a tsz-ből.

e) Lényeges különbség a cigányság életmódjában, műveltségi, egészségügyi és foglalkoztatottsági viszonyaiban van. Pl. Békéscsaba, Gyula és Orosháza környékén, ahol több üzem és gyár van, másabb a cigányok egészségi állapota,

műveltsége, mint azokon a területeken, ahol évente talán egy esetben mennek be közelebb fekvő városokba.

4. Egészségügyi, kulturális és lakáshelyzetük

a) A megye területén lakó cigányság egészségügyi állapotát összehasonlítva a nem cigány lakosságával, nem mondható túl rossznak, illetve kirívó esetek nincsenek, mert egészségügyi szerveink fokozottabb mértékben ellenőrzik, és ezen keresztül gátolva van, hogy nagyobb arányú megbetegedést vagy fertőző betegséget terjesszenek. Előfordul azonban szórványosan, hogy mire már egészségügyi szerveink kijutnak közéjük, valamilyen betegség már felütötte a fejét, de ezt abban a pillanatban visszaszorítják.

b) Az egészségügyi állapotuk megjavítása érdekében az egészségügyi szerveink fokozottabb ellenőrzést végeznek. Ezenkívül el van rendelve, hogy a járási egészségügyi dolgozók minden héten ellenőrzik le cigánytelepeket, és ott, ahol szükséges, a fertőtlenítést végezzék el. Ezenkívül oltásokon mennek keresztül, hogy megakadályozzák egészségügyi szerveink a tífuszt, tüdőbetegséget és egyéb más járványkiütést. Ez azonban nem minden, mert a cigányságnál az egészségügyi állapotot még fokozottabban kellene ellenőrizni, de erre egészségügyi szerveink képtelenek, mert olyan szétszórtan laknak a járások területén, hogy nehéz őket fokozottabb ellenőrzés alá vonni. Egészségügyi szerveink, valamint hatóságaink nem tudják megakadályozni, hogy a cigányság az elhullott állatokat ne használja fel étkezésre. Az elhullott állatok megmaradt foszlányait szétdobálják, s a vizet, amelyben megmossák, az utcára és egyéb más területre öntik ki, mellyel elősegítik a járványos betegségek kiütését.

c) A megye területén lakó cigányságot két részre osztottuk el, és arra a megállapodásra jutottunk, hogy az öregeknél az analfabétizmus a becslésekhez viszonyítva 75%-os, a fiataloknál pedig mintegy 25% analfabéta. Meg kell jegyezni, hogy a fiataloknál az iskoláztatás mértéke jó, azonban sajnos az, hogy egy osztályt két-három évig is járnak. A legmagasabb iskolai végzettség három és hat osztály között váltakozik. A művelődési osztálytól nyert értesülések alapján kevés azoknak a száma, akik a nyolcadikat elvégezték. Az iskolából való lemorzsolódás általában ősztől tavaszig szokott előfordulni, mert a ruházkodás szempontjából nagyon rosszul állnak a gyerekek. Az iskolában tanúsított fegyelem elég rossz, a nevelőknek erélyesebben kellene fellépni velük szemben, de ezt nem tehetik meg, mert a cigány szülők abban az esetben illetlen és drasztikus szavakkal illetik fiatal nevelőinket.

d) A megye területéről, mint ahogy már említettem a 3. pont d) alpontjánál, hogy mindössze öt fő jár középiskolába, négy fő ipari tanuló.

e) A megye területén Elek községben merült fel az a gondolat fel, hogy cigányiskolát kellene létesíteni. De viszont ezt a gondolatot elvetették azért, mert a cigányok abban az esetben megkülönböztetésnek vennék ezt a maguk részéről, és sérelmeznék illetékes államigazgatási szerveinknél, hogy őket elkülönítik a nem cigány lakosság gyermekeitől. Ez azért is nem valósítható meg, mert a megyei költségvetésben pénzt ilyen létesítményre nem irányoztak elő, és ezen kívül akkor cigány nyelvet értő nevelőt kellene kiképezni. Véleményünk szerint a la-

kosság körében ez a megoldás jó hangulatot teremtene egyes községekben, mert a nem cigány szülők az iskolákban nem szívesen engedik gyermekeiket a cigányok mellé ültetni. Nem egy, hanem számtalan példa van arra, hogy férget, tetűt kapnak a gyerekek. Ellenben felvetődhetne a lakosság egyes személyeinél az a megnyilvánulás is, hogy az alkotmányban biztosított jogok éppen úgy vonatkoznak a cigány lakosokra, mint a nem cigány lakosokra is, és ne tegyenek kivételt. Ezt azonban csak közvélemény-kutatás alapján lehetne eldönteni.

f) Békés megye területén vándorcigányok egyáltalán nem tartózkodnak. A jelenlegi cigányok nem is fogadnák be maguk közé a vándorcigányokat.

g) A cigányság lakásviszonya a nem cigány lakossághoz mérten rossznak mondható. A cigányság közül kb. 4–5% lehet azoknak a számára, akik olyan lakásban laknak, hogy elfogadható, de csak részben. A cigányság 94%-a falun kívüli cigány településeken, cigány nyelven úgynevezett putrikban (kunyhóban) laknak. Egy ilyen putriban 8–10 cigány is lakik, itt aztán meg vannak keverve, vő az anyósával, az após pedig a menyével lakik. A cigányság életmódja és lakásviszonyai között ez a legáldatlanabb állapot, és erkölcsi viszonylatban is nagyon rossz. A legsürgősebb intézkedéseket ezen a területen kell megvalósítani, mert ebből ered az, hogy az erkölcsi, egészségügyi és gazdasági szempontok a cigányoknál a többi lakossághoz viszonyítva rosszabb.

h) Jelenleg az építkezési akcióban a megye egész területén a közhivatalok és intézmények segítséget nyújtanak a cigányok részére. Ritka eset azonban az, hogy a lakásakció-keretből kapjanak, mert nem rendelkeznek azokkal a feltételekkel, amit az OTP előír azoknak a személyeknek a részére, akik kölcsönt vesznek fel lakásépítésre. Sok községben kettőszáz négyszögöles kertet juttattak, hogy arra építsenek, de ez nemigen történt meg, és ők jobban érzik magukat a falun kívül, úgynevezett cigánytelepülésen.

5. A Békés Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága az előzően felsorolt pontok alapján úgy az egészségügyi, mint a gazdasági szerveken keresztül intézkedést tett a cigányság életkörülményének megjavítása érdekében. A járási és községi tanácsok végrehajtó bizottságai a rendelkezésükre álló eszközökkel megtesznek mindent annak érdekében, hogy a községek területén a cigányság erkölcsi, gazdasági, egészségügyi, valamint kulturális viszonyai megjavuljanak. Azonban ez nem elegendő, mert ehhez a központi szerveknek is hozzá kell járulni, és intézményesen kell a magyarországi cigányság helyzetét javítani. A jelentésben felsorolt adatok nem statisztikai jellegűek, és ez a jelenlegi felmérés a községi tanácsok végrehajtó bizottságainak adatszolgáltatásai alapján történt, valamint az osztály előadóinak a vizsgálataira alapján.

Kurunczi Jenő
oszt. vez.

BéML XXIII. 17. Békés Megyei Tanács V.B. Munkaiügyi Osztálya iratai 1971/1957. Írógéppel írt tiszttázat.

¹ Sarkadon is. Lásd a sarkadi vb-titkár jelentését.

Békés megye távlati terve a cigánykérdés megoldására

A Magyar Szocialista Munkáspárt Politikai Bizottsága tárgyalta a cigány lakosság elmaradott rétegének helyzetét, amelynek megjavítása érdekében határozatot hozott. E határozat végrehajtása céljából a Magyar Forradalmi Munkás-Paraszt Kormány elnökhelyettese 1-72/1961. I. szám alatt elrendelte, hogy a művelődésügyi osztály 1962. március 31-ig dolgozza ki, és terjessze a végrehajtó bizottság elé a cigánykérdés felszámolásának távlati tervét.

Ennek alapján a Békés Megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztálya az érdekelt szakosztályok és a Népművelési Állandó Bizottság, valamint más állandó bizottságok bevonásával, azok javaslatainak figyelembevételével, a távlati tervet elkészítette. A terv elkészítésénél figyelembe vette a járási és városi tanácsok végrehajtó bizottságai által elfogadott e tárgyú távlati terveket is.

I.

A megye cigány lakosságának jelenlegi helyzete

A cigány lakosság helyzetének megjavítása érdekében a megyében már eddig is több intézkedés történt. A megyei tanács vb 1959. november 10-én tartott ülésén ebben az ügyben határozatokat hozott. A határozatok alapján az alsóbb fokú szervek néhány feladatot megoldottak. Így pl. Mezőgyán községben a tanács a cigányok részére 45 házhelyből álló kiosztási tervet készített, a mezőberényi cigányok részére az állami gazdaságokban munkalehetőséget biztosítottak. Több községben számos cigány dolgozó termelőszövetkezeti tag lett.

A megtett intézkedések következtében bizonyos mértékben javultak a cigány lakosság munka, lakás, egészségügyi, kommunális és művelődésügyi körülményei. A javulás ellenére azonban még számos feladat megoldásra vár.

A megyében 6310 cigány él. Közülük a munkaképesek foglalkoztatottsága a következő:

Járás, város megnevezése	Munkaképes korú		1961-ben munkaviszonyban volt		Termelőszövetkezeti tag	
	Férfi	Nő	Állandó	Időszaki	Férfi	Nő
Békés[i]	130	157	15	211	27	7
Gyula[i]	140	130	77	28	80	45
Gyoma[i]	137	133	57	147	15	10
Mezőkovácsháza[i]	177	155	44	82	122	46
Orosháza[i]	126	132	46	91	30	15
Sarkad[i]	223	227	84	187	106	26
Szarvas[i]	150	163	32	152	–	–
Szeghalmi	212	191	76	179	50	35
Békéscsaba város	85	115	164	25	3	–
Gyula város	26	25	15	12	–	–
Orosháza város	94	129	63	100	9	2
Összesen:	1500	1557	673	1214	442	186

A fenti adatok szerint 3057 munkaképes korú cigányból a termelészövetkezeti tagokat is figyelembe véve állandó jelleggel 1301 személy dolgozik.

Munkába állításukat nehezíti az egyrészt az a körülmény, hogy különböző vállalatok, termelészövetkezetek vezetői idegenkednek felvételüktől, aminek elsősorban az is az oka, hogy a cigányok jelentős részének a munkához való viszonya nem kielégítő. A munkába helyezés nehézségeinek másrészt a cigány lakosság körében tapasztalható vonakodás az oka. A cigány lakosság kulturális helyzete is megoldásra vár. Míg a megyében az általános iskolai tanulók 70%-a végzi el az általános iskola 8 osztályát, addig a cigány tanulók túlnyomó többsége az alsóbb tagozaton nem jut tovább. Mindez azzal magyarázható, hogy a cigány gyerekek rendszeres tanulása családi és szociális körülményeik következtében nincs biztosítva.

Jelentősen enyhítené a helyzetet, ha a cigány gyermekeket – vagy legalább a nagyon rászorulókat – bölcsődékben, napközi otthonokban, tanulószobákban és gyermekotthonokban helyeznék el.

Az előbbiekből ered, hogy jelentős a túlkoros cigány gyermekek száma, akiknek iskolai oktatása megoldásra vár. Ugyanígy megoldásra vár a serdülő cigány ifjúság helyzete is, mert ezek 70–80%-a írástudatlan, szakképzettségük és általános műveltségük nincs.

A cigány lakosság idősebb nemzedéke csaknem teljes egészében analfabéta. Ez nagymértékben megnehezíti nevelésüket és további fejlődésüket.

Egészségügyi helyzetüket vizsgálva megállapítható, hogy azoknál a cigányoknál nincs ezen a téren probléma, akik az egyéb lakosság között letelepedtek és normális családi életet élnek. Probléma van azonban a megye 25 cigánytelepén, ahol a szűk, egészségtelen putrik a betegségek és az erkölcstelenség melegágyai.

A cigánytelepüléseken élő lakosság lakáskörülményei nem felelnek meg a legelemibb követelményeknek sem. Ezért indokolt, hogy a cigánytelepülések bizonyos időn belül felszámolásra kerüljenek. Addig is azonban átmenetileg szükség van a cigánytelepülések WC-vel, gyalogjárókkal és világítással való ellátására.

A cigányság anyagi és kulturális felemelkedését jelentősen gátolja a lakosság körében tapasztalható és velük szemben jelentkező megkülönböztetés és idegenkedés.

A cigány lakosság vázolt helyzetének és problémáinak megoldása érdekében a megyei tanács vb művelődésügyi osztálya az alábbi távlati tervet dolgozta ki és terjeszti a végrehajtó bizottság elé.

II.

Tervjavaslat

A cigánykérdés a megyében minden vonatkozásában lényegében 20–25 év alatt a cigány lakosság többségére vonatkozóan megoldható. Ennek érdekében az alábbi intézkedéseket kell tenni:

1. Munkába állítás

Az anyagi elmaradottság felszámolása érdekében el kell érni, hogy 1965-ig minden munkaképes cigány személy többségében állandó, részben pedig ideiglenes jelleggel munkához jusson és munkába álljon. 1970-ig pedig az ideiglenes jelleggel dolgozó személyek részére is állandó munkalehetőséget kell biztosítani. Ezért:

a) Az ipari és építés-közlekedési osztály 1962 májusában, később minden év márciusában mérje fel az irányítása alá tartozó vállalatoknál a munkalehetőségeket. Mindkét osztály gondoskodjék arról, hogy a vállalatok a hozzájuk irányított cigány munkaerőket alkalmazzák. A munkaügyi osztály az említett két osztállyal együttműködve hasson oda, hogy a munkaerő-közvetítés útján a vállalatokhoz irányított cigány munkaerőket felvegyék, és kísérelje figyelemmel a számukra biztosított munkakörülményeket.

Az állami gazdaságokban jelentkező munkalehetőségek kihasználása érdekében a megyei munkaügyi osztály az Állami Gazdaságok Igazgatósága útján minden év megfelelő időszakában kérje fel a megye állami gazdaságainak igazgatóit, hogy cigány dolgozókat is megfelelő számban alkalmazzanak. A munkaügyi osztály addig ne engedélyezzen más megyéből állami gazdaságokhoz munkaerő leszerződést, amíg a megyében élő cigányok részéről jelentkező felvételi igények kielégítést nem nyernek.

Felelős: a megyei ipari, építés-közlekedési és munkaügyi osztály vezetője.

Határidő: a szöveg szerint

b) A községekben élő cigányok munkába helyezését elsősorban a termelőszövetkezetekben kell megoldani. A megyei mezőgazdasági osztály intézkedjék, hogy a termelőszövetkezetek vegyék igénybe a cigány munkaerőket, biztosítsák részükre a törvényes munkafeltételeket, segítsék szociális helyzetüket, a szorgalmasan dolgozó személyeket pedig vegyék fel termelőszövetkezeti tagnak. Intézkedjék a mezőgazdasági osztály, hogy a községek 1962. május 15-ig állapítsák meg azoknak a cigány dolgozóknak a számát, akik alkalmasak arra, hogy a termelőszövetkezetekben dolgozzanak, és irányítsák őket a termelőszövetkezetbe. A következő években ezt a feladatot március 31. napjáig kell megoldani.

Felelős: a megyei mezőgazdasági osztály vezetője

Határidő: a szöveg szerint

2. Művelődésügy

10–15 év alatt biztosítani kell, hogy a cigány lakosság általános műveltsége elérje vagy legalábbis megközelítse az egyéb lakosság műveltségi színvonalát. Ennek érdekében:

a) 1970-ig el kell érni, hogy az általános iskolás cigány gyermekek legalább olyan százalékban elvégezzék a 8 osztályt, mint az egyéb lakosság gyermekei.

1962. szeptember 1-jétől minden iskolában – ahol a túlkoros cigány tanulók száma indokoltá teszi – túlkoros osztályt kell beindítani.

A túlkorossá válás megelőzése érdekében az iskolába került és arra rászor-

muló tanulókat napközi otthonokban kell elhelyezni, részükre ebédet kell biztosítani úgy, hogy a térítést a segélyezési pénzből a helyi tanács fedezze, közvetlenül az iskola pénztárába való befizetéssel.

Ugyanígy oldandó meg az arra rászorulóknak tankönyvvel és írószerezettel való ellátása is. Hasonló módon kell eljárni az óvodáskorú cigány gyermekek óvodai felvételénél is.

Az általános iskolát végzett és továbbtanulásra alkalmas tehetséges cigány gyermekeket a középiskolákba kell irányítani. A megyei művelődésügyi osztály intézkedjék, hogy az általános iskolák igazgatói ezt az irányítást a legnagyobb körültekintéssel végezzék. A középiskolák igazgatói pedig a követelményeknek megfelelő cigány gyermekek felvételét biztosítsák, ha szükséges diákotthoni elhelyezéssel is.

Azokat a cigány gyerekeket, akik középiskolai továbbtanulásban nem vesznek részt, ipari és mezőgazdasági szakmunkásképzésbe kell bevonni. A szükséges intézkedéseket minden évben a középiskolai felvétel idején, illetőleg az ipari és mezőgazdasági tanulók felvétele alkalmával kell megtenni.

A megyei művelődésügyi osztály gondoskodik arról, hogy a középiskolák igazgatói a tehetséges érettségizett cigány gyermekeket irányítsák a főiskolákra és egyetemekre. Ahol erre lehetőség van, a községi tanácsok végrehajtó bizottságai és egyéb üzemek vezetői biztosítsanak társadalmi ösztöndíjat a cigány gyermekek részére is.

Felelős: a megyei művelődésügyi, ipari és mezőgazdasági osztály vezetője

Határidő: a szöveg szerint

b) Az írástudatlan felnőtt cigányokat be kell vonni a községekben szerveződő analfabéta, ill. alapismereti tanfolyamokba. El kell érni, hogy 20 év alatt – legalább az 50 éves korig – a cigány lakosság írástudatlansága felszámolásra kerüljön.

A művelődésügyi osztály gondoskodik arról, hogy a járási művelődésügyi osztályok minden községben az analfabéták számának megfelelően készítsenek erre évenként ütemtervet, és szervezzék meg a tanfolyamot minden év októberében.

Ugyanakkor gondoskodik arról a megyei művelődésügyi osztály, hogy az állandó munkán lévő cigányok 1965-ig a dolgozók általános iskolai tanfolyamára kerüljenek.

Felelős: a megyei művelődésügyi osztály vezetője

Határidő: a szöveg szerint

c) A cigány lakosság kulturális színvonalának emelése céljából a könyvtárak és művelődési otthonok vonják be az érdeklődő cigány lakosságot az általuk szervezett felolvasásokba és olvasódélutáni foglalkozásokba.

A cigány szülőket fokozatosan, de legkésőbb 1965-ig be kell vonni a szülői munkaközösségek munkájába. A szülői munkaközösségek nyújtsanak részükre segítséget gyermekeik neveléséhez.

A művelődési házakban szervezett szakköri, tanfolyami, művészeti munkákba bevonandók az arra alkalmas érdeklődő cigány fiatalok. Nevelő és felvi-

lágosító munkával arra kell törekedni, hogy rendezvényeken, moziban, összejöveteleken a cigányok is lehetőleg rendes ruhában, tisztán jelenjenek meg.

A művelődési házak – ahol erre lehetőség van – cigány népi tánc és zenei számokat tűzzenek az együttesek műsorára. Elő kell segíteni a zenész cigányok szakmai továbbképzését is. A kultúrotthonok az alkalmas cigányzenészeket foglalkoztassák a zenekarban.

A lakosság részéről tapasztalható zárkózottság feloldása érdekében 1962. december 31-ig ismeretterjesztő előadásokon, közös rendezvényeken ismertetni kell a cigányság problémáit és a cigánykérdés megoldására készített terveket, elgondolásokat. Az MSZMP Politikai Bizottsága határozatának szellemében arra kell törekedni, hogy a cigány lakosság teljes egészében beilleszkedjék a társadalomba, ezért minden elkülönítő törekvés helytelen, káros és tilos.

Felelős: a megyei művelődésügyi osztály vezetője

Határidő: a szöveg szerint

3. Egészségügy

Mindaddig, amíg a cigánytelepek felszámolásra nem kerülnek, a cigány lakosság egészségügyi helyzetét fokozott figyelemmel kell kísérni. Biztosítani kell, hogy egészségügyi körülményeik állandóan javuljanak, és tíz éven belül legalább megközelítsék az egyéb lakosság egészségügyi helyzetét. Ennek érdekében:

Negyedévenként valamennyi cigánytelepen orvosi szűrővizsgálatot kell tartani. Egészségügyi szolgálatot kell felállítani a telep lakosaiból kiképzett férfiak és nők segítségével.

A negyedévenkénti szűrővizsgálatokon betegnek talált felnőtteket és gyermekeket intézeti gyógykezelésre kell beutalni, különös tekintettel a súlyos tbc-ben szenvedőkre. Az öreg munkaképteleneket pedig a lehetőségek szerint szociális otthonokban kell elhelyezni.

Továbbra is folytatni kell azt a jelenlegi gyakorlatot, hogy a cigánytelepek féregtelenítése és fertőtlenítése érdekében kéthetenként az egészségőrök, havonként a körzeti orvosok, negyedévenként a járási egészségügyi csoport tartson a telepeken ellenőrzést. Szükség esetén végezzék el a telepek féregtelenítését és fertőtlenítését. Ugyancsak az eddigieknek megfelelően a nyári hónapokban havonként hajtsák végre a fürdetéseket.

A közegészségügy megóvása érdekében a község területén elhullott állatokat azonnal el kell égetni, vagy eltakarítani azért, hogy a dögevő cigányok ezekhez ne jussanak hozzá.

Felelős: a megyei egészségügyi osztály vezetője és a Köjál igazgatója

Határidő: a szöveg szerint

4. Település, lakás és kommunális feladatok

A cigány lakosság felemelkedéséhez jelenlegi települési viszonyainak megváltoztatása elengedhetetlenül szükséges. Ezért a cigány településeket 20 éven belül fel kell számolni. Ennek érdekében:

a) Azokban a községekben, ahol cigánytelepülés van, a községi tanácsok végrehajtó bizottságai 1962. december 31-ig készítsenek részletes tervet a cigány település felszámolására.

Az építkezni kívánó cigány családok részére a községi (városi) tanácsok végrehajtó bizottságai biztosítsanak szétszórta házhelyeket. A kijelölt házhelyeket a lehetőség szerint kedvezményes áron kell a cigány családok részére átadni.

Az építés-közlekedési osztály 1962. július 31-ig készítsen a tájjellegnek, a cigányok anyagi körülményeinek és az egészségügyi követelményeknek megfelelő családi ház tőpustervet. Ezt a tervet juttassa el az olyan községekhez, ahol cigány családok vannak azzal, hogy a tervet az építkezni szándékozó cigány családok kapják meg térítés nélkül. Az állandó munkaviszonyban álló, építkezni szándékozó cigányok részére – ha igénylik – az OTP-nek házépítési kölcsönt kell folyósítani.

A községi tanácsok végrehajtó bizottságai adjanak segítséget a lakóházak felépítéséhez szükséges építési anyagok beszerzéséhez. A helyi bontásból származó és a községfejlesztési, vagy tsz-építkezés céljára nem szükséges építési anyagokat kedvezményes áron, vagy munka ellenében juttassák az építető cigány családok részére. A megyei építés-közlekedési osztály segítse a községi tanácsok végrehajtó bizottságait abban, hogy ahol arra lehetőség van, az építések kivitelezését elősegítő brigádot alakítsanak a cigány dolgozókból. Biztosítsák az ilyen brigádok építő szakemberekkel történő irányítását. A községi tanácsok végrehajtó bizottságai segítsék elő, hogy az olyan termelőszövetkezeteknél, vagy állami gazdaságoknál, ahol üres és még lebontásra nem kerülő tanyák vannak, ezeket lakásként az ott dolgozó cigány családok kapják meg.

Felelős: a megyei építés-közlekedési osztály vezetője

Határidő: a szöveg szerint

b) Olyan községekben, ahol a cigánytelepek teljes felszámolására csak több év után kerülhet sor, átmenetileg gondoskodni kell a települések körülményeinek megfelelőbbé tételéről. Ezért a megyei községfejlesztési csoport gondoskodik arról, hogy az 1963. évi és későbbi községfejlesztési tervekben a cigány települések közös WC-vel, villanyvilágítással és megfelelő gyalogjáróval történő ellátása feladatként szerepeljen. Az ehhez szükséges pénzüsszegeket évenként megfelelő arányban a községfejlesztési alapból kell biztosítani.

Felelős: Csepregi Pál vb-elnökhelyettes

Határidő: a szöveg szerint

5. Társadalmi vonatkozású feladatok

A távlati tervben megszabott feladatokat a társadalom segítségével nem lehet megoldani. Ezért:

a) A cigánykérdés megoldásának összefogó szerve társadalmi síkon mindenütt a művelődésügyi (népművelési, oktatási) állandó bizottság. Felhívja a megyei tanács végrehajtó bizottsága az alsóbb fokú tanácsok végrehajtó bizottságait, hogy a cigánykérdés megoldásának távlati tervét 1962. július 30-ig is-

mertessék az állandó bizottságokkal és ériék el, hogy az állandó bizottságok nyújtsanak segítséget a végrehajtó bizottság részére a terv végrehajtásához.

Felelős: dr. Kertész Márton vb-elnökhelyettes

Határidő: a szöveg szerint

b) Felkéri a végrehajtó bizottság a megyei KISZ-bizottságot, Nőtanácsot, Vöröskeresztet és a szakszervezetek megyei tanácsát, hogy a távlati tervben foglalt feladatok megoldásához helyi szerveik útján a tanácsok részére nyújtsanak segítséget. A KISZ-bizottság részéről főként a cigány fiatalok munkára nevelése terén, a nőtanács részéről a háztartási, szabás-varrás tanfolyamok, továbbá speciális női problémákkal kapcsolatos felvilágosító munka (születésszabályozás, gyermekápolás, nevelés stb.) terén, a Vöröskereszt részéről vöröskeresztes aktívahálózat és egészségügyi állomások, valamint más egészségügyi előadások területén, a szakszervezetek részéről a munkakörülmények és munkafeltételek ellenőrzése terén várnak a helyi tanácsok segítséget.

Felelős: dr. Kertész Márton vb-elnökhelyettes

Határidő: folyamatos

c) Felkéri a végrehajtó bizottság a Hazafias Népfront megyei bizottságát, hogy a tanácsválasztások során a megbecsült cigányok közül megfelelő arányban jelöljenek tanácstagokat.

Felelős: dr. Árus Tibor vb-titkár

Határidő: a tanácstagok választásának időpontja

d) Felkéri a végrehajtó bizottság a megyei rendőr-főkapitányságot, hogy a megye területén előforduló csavargások és koldulások megszüntetése érdekében a szükséges intézkedéseket tegye meg. Érje el, hogy a cigányok körében a csavargás és koldulás öt éven belül teljesen megszűnjék.

Felelős: dr. Kertész Márton vb-elnökhelyettes

Határidő: a szöveg szerint

6. A tervben felvett feladatok megoldását biztosító intézkedések

a) A felelős osztályok vezetői a végrehajtás megkezdéséhez szükséges intézkedéseiket 1962. április 30-ig adják ki.

b) A felelős osztályok vezetői minden év február 11. napjáig adjanak részletes tájékoztatást a megyei művelődésügyi osztály részére általuk az előző évben végrehajtott feladatokról. A megyei művelődésügyi osztály a végrehajtásról évente készítsen összefoglaló jelentést és azt informatív jelleggel minden év március 31. napjáig terjessze a végrehajtó bizottság elé.

c) Ezt a távlati tervet megkapják az érdekelt megyei szakosztályok és társadalmi szervek, a járási-városi tanácsok végrehajtó bizottságai. Az utóbbiak gondoskodjanak arról, hogy a saját és a községi távlati tervek e tervnek megfelelően kiegészüljenek. A járási-városi, községi tanácsok végrehajtó bizottságai az általuk készített távlati tervben felvett feladatok végrehajtását évenként egyszer a végrehajtó bizottság ülésén tárgyalják meg.

Nagy Ferenc
osztályvezető

BéML XXIII. 8. Békés Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának iratai. Jegyzőkönyv 1962. 132-143.

Vésztő, 1965. szeptember 22.

A Vésztői Nagyközségi Tanács V. B. téglagyár létesítésének engedélyezését kéri¹

Vésztő Község Tanács végrehajtó bizottsági ülésen foglalkozott a község épületanyaggal való ellátásának kérdésével és ennek kapcsán téglagyár létesítésével Vésztő községben.

A végrehajtó bizottság megvitatta a kérdést társadalmi szervekkel, termelősövetkezeti vezetőkkel, arra az elhatározásra jutott, hogy figyelemmel a körülményekre, kéri egy téglagyár Vésztő községbe telepítését.

A gyár létesítése mindenképpen indokolt és gazdaságos lenne. Nem kellene például Békéscsabára járni a munkásoknak, s az ezzel járó nehézségeket viselni. Békés megye területe és Bihar közeli részei is nélkülöznek egy ilyen üzemet.

Vésztő közlekedési csomópont, vasutat és országutat illetőleg egyaránt. A gyár közvetlen körzetébe tartoznának: Vésztő, Okány, Bélmegyer, Kőrösújfalu, Szeghalom, Újiráz, sőt még Csökmő is.

Figyelembe véve a nagyarányú lakossági építkezéseket, termelősövetkezeti építkezéseket, a gyár termelését a közvetlen környezet felemésztené, s a jelenleg fennálló szállítási problémák ezzel szinte egy csapásra megszűnnének.

A községi tanács és a termelősövetkezetek a telephelyet feltétlenül biztosítani tudják.

A községben van olyan terület kövesút és vasút közelében, amely erre a célra alkalmas lenne.

A községi tanács végrehajtó bizottsága kéri T. Címet, szíveskedjék a kérdést mérlegelni, és a lehetőségekről a végrehajtó bizottságot tájékoztatni.

Szabó János
vb-elnök

BéML XXIII. 774. Vésztői Nagyközségi Tanács iratai. 2074/1965. Írógéppel írt másolat.

¹ A vésztői „cigány téglagyár” napjainkra már szinte legendává váló története gyakran tűnik fel a 2007-ben elhunyt író, Lakatos Menyhért életrajzában és megnyilatkozásaiban. Az egykori vésztői Kossuth Tsz területén és társas vállalkozásában alapított üzem mintegy kéttucat, jórészt cigány lakosnak adott munkát az 1960-as évek második felében. Megalakítását a községi, a járási és a megyei, valamint a pártszervek is támogatták. Rövid ideig állt fenn, és a források szerint veszteséges üzemelés, szakmai és vezetési problémák okozták megszűnését. A tsz vezetősége idejében észlelte a gondokat, igyekezett azokat orvosolni, de végleges megoldást nem találtak az üzem fenntartására. 1969 tavaszán felvetődött, hogy Lakatos Menyhértnak felmondanak, de az iratok szerint még decemberben is az akkor már csuhéüzemmé átalakított vállalkozás állományában volt. A téglaiüzem működésének végleges beszüntetését 1970. február 9-én jelentette be a Kossuth Tsz a Szeghalmi Járási Tanács V.B. Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Osztályának 7442. számú iktatókönyvi bejegyzése szerint.

Békéscsaba, 1965. szeptember 29.

**A Békés Megyei Tanács Tervosztálya elutasítja az új téglagyár
létesítésének kérelmét**

Községi Tanács V. B. Elnökének,
Vésztő

A tárgyra vonatkozó előterjesztésükre értesítem Elnök elvtársat, hogy a kért új téglagyár létesítését nem tudjuk biztosítani, és az erre vonatkozó tájékoztatásomat az alábbiakban teszem meg.

A III. ötéves terv iparfejlesztési célkitűzései szerint megyénk iparának fejlesztését és így a téglagyártást is, döntő mértékben rekonstrukciókkal és üzem-bővítéssel valósítjuk meg. Ennek alapján a III. ötéves tervünkben nincs új téglagyár megyénkbe előirányozva.

Az építőiparunknak a távlati fejlesztési tervei szerint mind nagyobb mértékben kell alkalmazni az előre gyártott elemeket, és ennek következtében a téglafelhasználás csökkenése várható.

A fentiek ismeretében a [Békés] Megyei Téglá- és Cserépipari Vállalat elkészítette a távlati fejlesztési tervét (1980-ig), mely szerint a jelenlegi téglahiány megszüntetése érdekében több telephelyet (Mezőberény, Orosháza, Gyula, Battonya) korszerűsíteni, automatizálni, és ezen keresztül kívánják növelni a termelést, a termelékenységet és az önköltséget csökkenteni. A gazdaságtalanul termelő kis téglagyárakat a termelés fenti módon történő növekedésével párhuzamosan megszüntetik (Füzesgyarmat, Dévaványa, Körösladány).

A beruházások hatékonyságának biztosítása megköveteli a meglévő üzemek rekonstrukciós fejlesztését és a termelés koncentráltságát, mivel ez lényegesen olcsóbb, mintegy új téglagyár létesítése.

Kétségtelen tény, hogy a téglagyár koncentráltsága szállítási többletigénnyel jár, de ezt nagymértékben ellensúlyozza az így jelentkező termelékenységnövekedés és az önköltség csökkentése.

A végrehajtó bizottság felvetését helyesnek tartjuk, annál is inkább, mivel [a] jelenlegi téglahiány negatív kihatásait saját gazdálkodásukon keresztül is érzik, de be kell látniuk, hogy célszerűbb és gazdaságosabb a már meglévő üzemek bővítése, mint új üzem létesítése.

A község iparának elmaradottságával felmerülő munkaerő helybeli foglalkoztatását még a távlatiakban sem tudjuk biztosítani.

Megjegyezni kívánom, hogy a megyénkben több termelőszövetkezet az átmeneti téglahiányt házilagos úton előállított szénporos tégláégetéssel oldja meg, mely téglá önköltsége lényegesen olcsóbb a Tüzeprnél forgalomba hozott téglánál.

Nyerges Ferenc
oszt. vez.

BéML XXIII. 774. Vésztői Nagyközségi Tanács iratai. 2074/1965. Írógéppel írt tiszttázat.

47/c

Békéscsaba, 1965. szeptember 30.

**Az MSZMP Békés Megyei Bizottságának állásfoglalása a vésztői
téglagyár ügyében**

Kedves Szabó Elvtárs!

Hivatkozással a fenti ügyben folyó hó 22-én kelt levelükre, közöljük, hogy a Téglá- és Cserépipari Vállalat, melynek levelüket ugyancsak megküldték, az üzem telepítésének lehetőségeiről tárgyalást kezdeményez a tröszttel. Ennek eredményéről a vállalat tájékoztatni fogja Önöket.

Közölnünk kell azonban, hogy tudomásunk szerint a Téglá- és Cserépipari Tröszt a III. ötéves terv időszakában nem tervezi a megyében új téglagyár építését. Miután egy új, korszerű üzem felépítése 30–35 millió forintba kerül – népgazdasági érdekből – célszerűbb a sokkal olcsóbban megvalósítható meglévő üzemek rekonstrukciója. Új üzem telepítésénél feltétlenül figyelembe veendő az is, hogy a megyében termelt téglá és cserép jelentős része az ország más részére kerül elszállításra.

Kérjük a fenti tájékoztatás szíves tudomásul vételét.

Gyulavári Pál

BéML XXIII. 774. Vésztői Nagyközségi Tanács iratai. 2074/1965. Írógéppel írt tisztázat.

47/d

Békéscsaba, 1965. október 1.

**A Békés Megyei Téglá- és Cserépipari Vállalat állásfoglalása
a vésztői téglagyár ügyében**

Levelükből örömmel értesültünk arról, hogy a községi tanács rendkívüli körülményekkel és alaposan vizsgálta meg egy téglagyárnak a községbe való telepítését és példamutató kezdeményezéssel ilyen indítvánnyal fordult hozzánk.

E tárgyban a levelük vétele után tárgyalást folytattunk a Békés Megyei Tanács V. B. Tervosztályával is. Ezeknek a tárgyalásoknak eredményeként arra a kényszerű következtetésre kellett jutnunk, hogy sem ebben az évben, sem a következő ötéves terv időszakában Vésztőn téglagyár létesítése nem lehetséges.

A község közlekedési helyzete, munkaerővel való ellátottsága, a felvevő piac és feltehetően az agyagvágyon minősége mind a téglagyár létesítése mellett ésszerű érv, a kérdés elbírálásánál és eldöntésénél mégsem ezek az érvek az elsődlegesek.

Az elvtársak előtt is tudott, hogy az iparág fejlesztésének irányát és ütemét távlati tervek határozzák meg. A téglá- és cserépipar húszéves távlati fejlesztési terve kidolgozásra került. Ebben a tervben ilyen létesítmény rögzítve nem lett. Ennek oka több tényező együttes hatásában keresendő.

Téglaiparunk általában alapvető korszerűsítésre szorul. A korszerű, automatikus üzemek kiépítésével együtt szükségszerűen meg kell szüntetni a jelenleg üzemelő azokat a kis, korszerűtlen téglagyárakat, melyek termelése nem gazdaságos. A korszerű, automatikus téglagyárak létesítése azonnal nem megy, a fejlesztés, átépítés ütemét a népgazdaság teherbíró képessége szabja meg. Figyelembe van véve ezeken az alapelveken kívül még az is, hogy a fejlesztés ott történjen, ahol lehetőleg olcsó energiahordozó van (pl. Battonya – gáz) vagy az építési beruházások nagyobb volumene indokolja. Ilyen megfontolások alapján született meg a már hivatkozott távlati fejlesztési terv.

Úgy véljük, hogy kezdeményező javaslatukra levélben adott nemleges válasz még akkor sem kielégítő, ha a terjedelem adta lehetőségek mellett bizonyos magyarázatot ad. Ezért ha a vb úgy látja, hogy bővebb felvilágosítás szükséges, azt nagyon szívesen egy vb-ülésre történő meghívásunkra megadjuk.

Elvtársi üdvözlettel

Berki László
igazgató

BéML XXIII. 774. Vésztői Nagyközségi Tanács iratai. 2074/1965. Írógéppel írt tiszttázat.

47/e

Vésztő, 1967. május 20.

Lakatos Menyhért¹ vállalkozó téglagyártási költségvetési tervezete

Jövedelmezőségi számítás a vésztői Kossuth Mgtsz-nél beindítandó téglagyártásról 50 000 db-os próbaégetés esetén:

	mennyiség	egységár Ft	ár Ft
Folyami homok m ³	20	70	1 400
Darabos szén q	30	33	990
Poros szén q	60	10	600
Vétési díj ezer db	50	150	7 500
Behordási díj ezer db	50	40	2 000
Kiszedési díj ezer db	50	30	1 500
Mesterdíj ezer db	50	20	1 000
Sztk-díj 10%			1 200
Szállítási költség 20 m ³ homok			1 300
Szállítási költség 90 q szén			300
Összes költség:			17 790

Várható hasznosítható téгла: 40 000 db esetén 458 Ft/ezer db
30 000 db esetén 612 Ft/ezer db

Folyamatos termelés esetén, 1 000 000 db termelésénél:

Darabos szén q	600	33	19 800
Poros szén q	1200	10	12 000
Vetési díj ezer db	1000	200	200 000
Mesterdíj ezer db	1000	20	20 000
Sztk-díj 10%			22 000
Szállítási költség 1800 q szén			66 000
Összes költség:			339 800 Ft

Értékesítési ár:

Közületek felé 571 Ft/ezer db

Magánszemélyek felé 770 Ft/ezer db

Lakatos Menyhért
segédüz[em] vezető

BéML XXIII. 273. a. Szeghalmi Járási Tanács V. B. Mezőgazdasági Osztálya iratai. 6144/1967. Írógéppel írt másolat.

¹ Lakatos Menyhért (Vésztő, 1926. április 11.–Budapest, 2007. augusztus 21.) Füst Milán-díjas (1976) és kétszeres József Attila-díjas (1976, 1993) író. 1995-ben az Év Könyve-díjat, 1999-ben a Magyar Köztársaság Babérkoszorúja-díjat nyerte el. Eredetileg műszaki pályára készült, 1954-ben a Nagykőrösi Népi Kollégium általános mérnöki karán szerzett diplomát. Néhány évet szakmájában dolgozott, majd Vésztőn téglagyártási vállalkozásba kezdett. Az 1970-es évek első felében az MTA szociológiai kutatócsoportjának ciganológiai munkatársa volt. 1973-tól szabadfoglalkozású író. Hírnevét az életrajzi ihletésű Füstös képek című regény (1975) alapozta meg. 1988-tól a Magyarországi Cigányok Kulturális Szövetségének elnöke lett. Számos cigány társadalmi és kulturális szervezetben tevékenykedett, amellet politikai szerepet is vállalt (1994-ben a kisgazdapárt országos listás képviselőjelöltje volt).

47/f

Vésztő, 1967. június 8.

A vésztői Kossuth Mezőgazdasági Termelészövetkezet és Lakatos Menyhért vállalkozó megállapodása

Mely egyrészről létrejött a vésztői Kossuth Mgtsz képviselétében eljáró Gyórfi Gábor tsz-elnök, másrészről Lakatos Menyhért Vésztő, Zrínyi u. 3. sz. alatti lakos vállalkozók között az alábbi időpontban és feltételek mellett:

1. Jelen megállapodás 1967. év június hó 8-án lép életbe és 1967. év december hó 31-én hatályát veszti.

2. Ezen megállapodás a 11/1961. (IV. 30.) FM sz. rendelet 13. §-a értelmében épület-alapanyag kitermelésére, illetve feldolgozására jött létre.

3. A megállapodó felek, mint vállalkozók kívánják létrehozni a fenti feldolgozó üzemet, pontosabban téglavetési és tégláégetési üzemet.

4. Lakatos Menyhért vállalkozó kötelezettségei az alábbiak:

a) Személyi ügyek intézése: munkások felvétele, elbocsátása, munkabérek elszámolása, illetve kifizetése stb.

b) A munkák műszaki megszervezése és irányítása, baleset és munkavédelemmel kapcsolatos teendők megszervezése és ellátása.

c) Minden osztályozható 1000, azaz egyezer db téglát után 150, azaz egy-százötven db téglát természetben az osztályozásnak megfelelően köteles a fenti termelőszövetkezetnek átadni, mint vállalkozói részt.

d) Köteles minden olyan tartozást, melyet a termelőszövetkezet biztosít (gépi munkák, anyagi segítség stb.) legkésőbb 1967. év december hó 31-ig a termelőszövetkezetnek 100%-ig visszafizetni.

e) Köteles a kiegészített téglákat értékesíteni.

5. Termelőszövetkezet kötelezettségei:

a) Biztosítja a vállalkozó részére a kiadások fedezésére 15 000, azaz tizen-ötezer Ft készpénznek megfelelő értéket.

b) Az első hónapban a munkások részére fizetendő munkabér után a termelőszövetkezet a 10%-os betegségi biztosítási díjat az SZTK felé kiegyenlíti, melyet a másik vállalkozó köteles a termelőszövetkezetnek visszatéríteni.

c) Biztosítja a termelőszövetkezet a téglavetéshez, illetve -égetéshez szükséges területet, mely az okányi kövesút bal oldalán lévő 0467 hrsz. alatt szerepel C/12 táblában 5 kat. hold kiterjedésben].

d) Szállító eszközöket biztosít a téglák elszállításához, illetve anyagmozgatáshoz, a hivatalos AKÖV díjtételek szerint, illetve a termelőszövetkezetben szokásos 40–55 Ft-os órabér alapján. A termelőszövetkezet azonban kiköti, hogy a téglaszállítást, illetve bármilyen egyéb szállítást csak vésztői helyi viszonylatba[n] végzi a másik vállalkozó részére.

e) A szállítóeszközökhöz azonban a termelőszövetkezet rakodómunkásokat nem biztosít.

6. A termelőszövetkezet jogai:

a) Minden előzetes bejelentés nélkül jogosult a termelőszövetkezet a vállalkozó raktárkönyvét, pénzügyi elszámolásait teljes egészében ellenőrizni.

b) Az osztályozást a termelőszövetkezet meghatalmazottja köteles, illetve jogosult ellenőrizni, mely osztályozást a másik vállalkozó köteles 48 órával hamarabb, írásba[n] bejelenteni.

c) Jogosult továbbá a termelőszövetkezet a vállalkozó által előállított készterméket minőségileg felülvizsgálni és szükség esetén szakértő véleményét kikérni.

d) A szervezésből vagy szakmai hibából eredő anyagi károkért a tsz sem anyagi, sem erkölcsi felelősséget nem vállal.

e) A termelőszövetkezetet önköltségi áron 1967. év szeptember hó folyamán megilleti 100 000 azaz egyszázezer db téglát.

f) Amennyiben a termelőszövetkezet jelen megállapodást 1967. év december hó 31-ét követően nem kívánja megújítani, abban az esetben a másik vállalkozó félnek az általa történt beruházások költségét köteles maradéktalanul megtéríteni.

A megállapodó felek jelen megállapodást abban az esetben, ha a vállalkozás ráfizetéses lenne, úgy határidő letelte előtt is felbonthatják azzal a kikötéssel, hogy a vállalkozó a termelőszövetkezetnek mindennemű kötelezettségét kiegyenlíti, illetve visszatéríti.

8. Jelen megállapodás abban az esetben lép életbe, ha a termelőszövetkezet a felettes hatóságoktól a feldolgozó üzem fenntartásához szükséges engedélyt beszerezte, és a jelen megállapodást a termelőszövetkezet illetékes szerve jóváhagyta.

Ezen megállapodást a megállapodó felek két tanú jelenlétében aláírták.

Előttünk mint tanúk előtt:

Nagy Mihály
tanú

Futás István
tanú

Lakatos Menyhért
vállalkozó

Gyórfi Gábor
vállalkozó (tsz)

BéML XXIII. 273. a. Szeghalmi Járási Tanács V. B. Mezőgazdasági Osztálya iratai. 6144/1967. Írógéppel irt tisztázat.

47/g

Vésztő, 1967. június 12.

**A vésztői Kossuth Mezőgazdasági Termelőszövetkezet téglagyári
segédüzem működésének engedélyezését kéri**

Járási Tanács V. B. Mezőgazdasági Osztálya
Szeghalom

Termelőszövetkezetünk újolag fordul Önökhöz azzal a kéréssel, hogy részünkre ez évre, dec. 31-ig a téglaegető segédüzem működési engedélyét kiadni szíveskedjenek.

A korábbi kérelmünk elutasítása óta termelőszövetkezetünk elnöke és a vállalkozás vezetője személyesen folytatott tárgyalásokat Sándor és Ombodi elvtárssal. Azon a megbeszélésen az az állásfoglalás alakult ki, hogy a tsz vállalkozásként működtesse a téglaegető segédüzemet, a vállalkozó költségére, %-os rész alapján.

Termelőszövetkezetünk a vállalkozóval megállapodást is kötött, melyet két példányban megküldünk Önöknek.

A megállapodás alapján kérjük, hogy szíveskedjenek részünkre az időszaki működési engedélyt kiadni.

Györfi Gábor
tsz-elnök

Futás István
főkönyvelő

BéML XXIII. 273. a. Szeghalmi Járási Tanács V. B. Mezőgazdasági Osztálya iratai. 6144/1967. Írógéppel irt tisztazat.

47/h

Szeghalom, 1967. június 19.

A Szeghalmi Járási Tanács V. B. Mezőgazdasági Osztálya támogatja a vésztői téglaegető segédüzem létesítését

Járási Tanács Végrehajtó Bizottsága
Szeghalom

Csatoltan betérjesztem a vésztői Kossuth Mgtsz által hozzánk küldött kérelmét téglá-előállító segédüzem létesítésére vonatkozóan.

A termelőszövetkezet a téglá készítésére egységárelemzést is készített, mely szerint 1000 db szénporos téglá előállítása 521 Ft-ba kerül. Ebben az összegben a nyereség is szerepel.

A téglá előállítására a tsz megállapodást kötött Lakatos Menyhért Vésztő, Zrínyi u. 3. szám alatti lakossal. A megállapodás tartalmazza a felek jogait és kötelezettségeit.

Mivel termelőszövetkezeteink és a lakosság téglá-építőanyag igénye fokozott mértékben jelentkezik, melyet a téglagyárak kellő időben nem tudnak kielégíteni, célszerűnek látszik téglá-előállító segédüzem létrehozása. Erre a 11/1961. (IV. 30.) FM sz. rendelet is lehetőséget ad.

A termelőszövetkezet területén téglá előállításra alkalmas földterület van. A csatolt megállapodás szerint Lakatos Menyhért a szénporos téglá előállításához munkásokat, a termelőszövetkezet 15 000 Ft készpénznek megfelelő értéket biztosít, mely szerint a téglá-előállítás megkezdése biztosítottnak látszik.

Ezek figyelembevételével mellett az alábbi határozati javaslatot terjesztem a végrehajtó bizottság elé:

Kérem a végrehajtó bizottságot, hogy a vésztői Kossuth Mgtsz részére a 11/1961. (IV. 30.) FM sz. rendelet 6. § b) pontjában, valamint a 8. § téglá készítésére vonatkozó előírás alapján, téglá-előállító segédüzem létesítését engedélyezze.

Lázár Lajos
osztályvezető

BéML XXIII. 273. a. Szeghalmi Járási Tanács V.B. Mezőgazdasági Osztálya iratai. 6144/1967. Írógéppel írt tisztázat.

47/i

Szeghalom, 1967. június 30.

A Szeghalmi Járási Tanács V. B. határozata a vésztői téglagyártó segédüzem engedélyezéséről

101/1967. sz. vb-határozat:

A végrehajtó bizottság – járási mezőgazdasági osztály 6144–2/1967. számú véleményével egyetértésben – a 11/1961. (IV. 30.) FM sz. rendelet 13. §-ában biztosított joga alapján a vésztői Kossuth Mgtsz. részére tégl-előállító segédüzem létrehozását engedélyezi, 1967. december 31-ig terjedő időre.

Utasítja a végrehajtó bizottság a vb-elnökhelyettest az érdekeltek részére történő határozat kiadására.

Határidő: 1967. július 5.

Felelős: Ombodi Sándor vb-elnökhelyettes

BéML XXIII. 276. Szeghalmi Járási Tanács V.B. jegyzőkönyv 1967.

47/j

Szeghalom, 1967. július 3.

A vésztői téglagyártó segédüzem létesítésének engedélye és indoklása

Határozat

A Szeghalmi Járási Tanács Végrehajtó Bizottsága folyó évi június 30-i ülésén hozott 101/1967. vb számú határozatával engedélyezi, hogy a vésztői Kossuth Mgtsz telephelyén tégláégető segédüzemet létesítsen, illetve működtessen 1967. évi december hó 31-ig bezárólag.

Felhívja a járási tanács végrehajtó bizottsága a termelőszövetkezet vezetését, hogy az engedély alapján folytatott tevékenységében beállott változásokat – telephely-áthelyezés, tevékenység megszüntetés stb. 8 napon belül köteles a járási tanács vb mezőgazdasági és élelmezési osztályának bejelenteni.

Továbbá köteles megtartani a kiadott engedély előírásait, az érvényben lévő egészségügyi, munka- és egészségvédelmi, tűzrendészeti rendelkezéseket és rendszabályokat, az érvényes szabványi előírásokat, valamint a szakmai képesítésre és alkalmazandó technológiára megállapított követelményeket.

Utasítja a végrehajtó bizottság a mezőgazdasági és élelmezési osztályt az üzem rendszeres ellenőrzésére és az előírt kötelező nyilvántartásba vétel fogantatására.

Ezen határozat ellen – a kézbesítést követő naptól számított 75 napon belül – a megyei tanács végrehajtó bizottságához címzett, de a Szeghalmi Járási Tanács Végrehajtó Bizottságánál benyújtott fellebbezéssel lehet élni.

Indokolás

A vésztői Kossuth Mgtsz kérelmet terjesztett elő a járási tanács vb mezőgazdasági és élelmezési osztályhoz a fenti segédüzem létesítése, illetve üzemeltetése céljából.

A mezőgazdasági és élelmezési osztály a kérelemben foglaltak szükségességét és előfeltételeinek biztosítását a helyszínen megvizsgálta és megállapította, hogy a követelményeknek megfelelő.

A fentiek figyelembevételével 6144–2/1967. mg. számú ügyiratában – az illetékes szakigazgatási szervekkel egyetértésben – javasolta a segédüzem létrehozásának engedélyezését.

Ennek kapcsán a járási tanács végrehajtó bizottsága a kérelemben foglaltakat teljesíthetőnek találta, és ezért – a 11/1961. (IV. 30.) FM számú rendelet 13. §-ában biztosított joga alapján – a fenti rendelkező rész szerint hozta meg határozatát.

Erről értesül:

1. Vésztői Kossuth Mgtsz, Vésztő
2. Községi tanács vb, Vésztő
3. Lakatos Menyhért Vésztő, Zrínyi út. 3. sz.
4. JTV. B. Pénzügyi Osztálya, Szeghalom
5. JTV. B. ipari főelőadó, Szeghalom.
6. JTV. B. Mezőgazdasági és Élelmezési Osztály, Szeghalom.

Ombodi Sándor
vb-elnökhelyettes

BéML XXIII. 774. d. Vésztői Nagyközségi Tanács iratai. 1483/1967. Írógéppel írt tisztázat.

47/k

Vésztő, 1969. november 15.

A Vésztői Nagyközségi Tanács V. B. vitája a ráfizeteses téglauzem jövőjéről

Pardi Sándor vb-elnök bejelenti, hogy Kossuth termelőszövetkezet felajánlotta a téglauzem átadását. A járás illetékes vezetőivel történt előzetes tárgyalások alapján ígéretet tett arra, hogy a téglauzemet a végrehajtó bizottság átveszi. Az üzem átvételére két lehetőség van. Egyik lehetőség az, hogy a megyei

tanács ipar[i] és fejlesztési alapjából a téglauzem állóeszközértékét a termelőszövetkezetnek megtéríti, és a téglauzem átkerül a költségvetési üzem tulajdonába, illetve használatába. Tekintettel arra, hogy a téglauzem ráfizetéses a termelőszövetkezetnek és a termelés nem úgy történik, hogy az gazdaságos legyen. Ettől a termelőszövetkezetet mentesíteni tudjuk, ha átvesszük az üzemet, az állóeszközérték tartására vállalunk kötelezettséget, és ha használatra átadjuk a termelőszövetkezetnek, akkor a most átvett állóeszközértéket leszünk kötelesek visszaadni.

Leiner Gyula: Véleménye szerint az átvételnél helyes lenne megvizsgálni, hogy a jelenlegi termelési móddal lehet-e hasznát venni az üzemnek, és a jelenlegi termelési móddal megfelelő téglát lehet-e kiégetni?

Marhás Sándor: Elmondja, hogy véleménye szerint, amennyiben a községi tanács átveszi a téglauzemet, beruházás szükséges.

Pardi Sándor: Elmondja, hogy az átadás-átvétel lerendezésére egy bizottságot fognak létrehozni, aki [így!] gazdaságosságot is hivatott lesz kiszámítani. Elmondja továbbá, hogy Sándor elvtárssal személyesen jártak a megyei tanács illetékes vezetőinél és ígéretet kaptak arra, hogy amennyiben lehetséges, az üzembe helyezéshez a megye a tőle telhető segítséget megadja. Azzal kapcsolatosan, hogy milyen lesz a téglá minősége, elmondja, hogy a megyei tanács ipari osztályának vezetője, aki a téglagyártásban jártas, azt mondta, hogy a vésztői föld kiválóan alkalmas a téglagyártásra, és az itt alkalmazott módszer is a legjobbak közé tartozik.

Sárkány Pál: Véleménye szerint a téglagyárat feltétlenül tovább kell üzemeltetni, hiszen ez elsőrendű községi érdek. Véleménye szerint, ha az üzemet tovább tudnánk bővíteni, fejleszteni, nem 10–20 embernek, hanem idővel 100–200 embernek is munkát adhat, s így jórészt megszüntetné azt, hogy a családfenntartók vidékre járnának dolgozni. Elmondja, hogy az országos viszonylatban is igen keresik a téglát, állandóan kisebb-nagyobb építkezések folynak, melynek elengedhetetlen alapanyaga. Természetesen arra kell törekedni, hogy a téglá minősége olyan legyen, mint a füzeggyarmati vagy körösladányi üzemekben égett téglá.

BéML XXIII. 774. b. Vésztői Nagyközségi Tanács iratai. Vb-jegyzőkönyv 1969.

471

Vésztő, 1969. november 28.

A Vésztői Nagyközségi Tanács a téglauzem felszámolásáról

[Sárkány Pál] A téglagyárral kapcsolatban elmondja, hogy ez országos probléma lett a tv-riport után. A Kossuth Termelőszövetkezet kezelésében beindult téglagyár ráfizetéses lett 1969. évben. Amikor Komáromi Gábor lett a termelőszövetkezet elnöke, felmérést végeztek, ezt a járáshoz, megyéhez be kellett jelenteni, hogy a téglagyár ráfizetéses, akkor azt az utasítást kapta a tsz, hogy a téglagyárat fel kell számolni. Ez probléma a Kossuth tsz-nek, községi tanácsnak is. Ez ügyben a községi tanács elnöke és a községi párttitkár eljártak a me-

gyénél. Valami intézkedést kell tenni. Üzemet kell létrehozni a hátrányos körülmények között élők foglalkoztatására. A téglagyárnál 20 fő dolgozott órabérbe[n]. A tanács tárgyalást folytatott a Szarvasi Háziipari Ktsz-szel, mely vállalja egy részlegének Vésztőre való kitelepítését, amennyiben helyet kapnak. Ideiglenesen a volt gimnázium épületében kaptak helyet, amíg a konzervgyári előkészítőt téliesíteni fogják. November 24-én a tanfolyamot a ktsz dolgozójának irányításával be is indították. Ezzel a munkalehetőséggel a hátrányos körülmények között élők foglalkoztatása munkalehetősége meg fog oldódni. [...]

[...] A téglagyár ügyével kapcsolatban [az a] véleménye, hogy a cigánykérdés országos probléma, ezt megragadva került a riport a televízióba és az újság-cikkbe, azonban helytelen, hogy egyoldalúan. A Rádai családdal kapcsolatban elmondja, hogy postán kaptak 401 csomagot, 1000 forintot, ezenkívül vasúton 2 csomagot is, amit házhoz szállítottak. Szomorú dolog, hogy a család az így kapott csomagokat elpazarolta, s nem tudnak belőle mutatni semmit. Véleménye szerint másképp kellett volna megszervezni, a községben lévő tömegszervezeteken keresztül kellett volna ezt az akciót lebonyolítani, így már tudtak volna házat venni. A postától a kövesút alatt lévő vízvezeték kiiktatása tudomása szerint is ez évben megoldódik. Ezt a problémát az elmúlt végrehajtó bizottsági ülésen tárgyalták, a vb-határozat alapján a következő vb-ülés napirendi pontja ez lesz. A megyei illetékesek a vb-ülésen nem jelentek meg, így a problémák tisztázására nem került sor.

BéML XXIII. 774. a. Vésztői Nagyközségi Tanács iratai. Tanácsülési jegyzőkönyv 1969.

47/m

Vésztő, 1969. december 23.

A vésztői Kossuth Tsz vezetősége a téglauzem jövőjéről

Először téglauzemről szeretne beszélni Komáromi Elvtárs. A téglauzemnél újabb munkafolyamatok történtek, át lett alakítva csuhéüzemnek. Ez a szarvasi ktsz-nek a keretén belül működik. A termelőszövetkezetet nem terheli ebből kifolyólag semmi anyagi hozzájárulás. Korábban már folytak tárgyalások a községi tanácsnál, hogy ki vegye át az üzemet. Olyan megállapodás történt, hogy adjunk be egy dotációhoz hasonló igénylést, és ha ezt megkapjuk, akkor maradhatnak továbbra is a cigányok. Viszont ha nem kapjuk meg ezt a támogatást, akkor nem érdemes működtetni az üzemet. Jelenleg Lakatos van állományban és az éjjeliőr egy fél műszakban. Ha nem jön változás január elejéig, akkor januárban végleg pontot kell tenni erre a kérdésre. Azt tudjuk, hogy eddig a ráfizetés 180 000 Ft.

Elmondotta Komáromi elvtárs, hogy a vezetőség nevében írt egy hatoldalas levelet a Magyar Televízióhoz, erre választ is kapott. Januárban fog lejönni

a Megyeri Károly főszerkesztő, és kéri, hogy azok a vezetőségi tagok, akik ismerik a téglauzem problémáját, akkor eljőnének és elmondanák azt.

Hozzászólások:

Mike Mihályné: Szeretné, ha bejöhetne akkor, amikor a televíziótól kint járnak, mivel nagyon sokat harcolt a téglauzem ügyében.

Pákozdi Ferenc: A téglauzemnél lévő szénrel kapcsolatban azt szeretné kérdezni, hogy az elnök elvtárs adott-e engedélyt arra, hogy onnan a szénrel elvigyék.

Komáromi Gábor: Válaszában elmondja, hogy ő adott engedélyt arra, hogy a szénrel elvigyék.

A szénrel kapcsolatban csak annyit, hogy több helyen néztek a tagoknak szénrel, de csak januárban tudnak Békéscsabán két vagon szénrel adni.

Mike Mihályné: Véleménye szerint már januárban határozott álláspontra kell, hogy jussanak a cigánykérdést illetően, mert lassan eljön az idő, hogy ki kell fizetni a kölcsönt.

Feltétlen számot kell vetni a könyvelőségnek azzal, hogy felmérje azt, hogy ez gazdaságos-e vagy nem, és ha nem mutatkozik gazdaságosnak, akkor azt fel kell számolni.

Komáromi Gábor: Elmondja, hogy az idén hozzányúltak ehhez a kérdéshez és csak a nyerstéglát engedték kiegészíteni, a termelést leállították. S mégis 180 000 Ft volt a ráfizetés. Hozzá kell tenni, hogy tavaly télen 44 000 Ft volt a téglauzem munkabére.

Marhás Istvánné: ha valóban csak ráfizetéses az üzem, akkor a tagság azt nem vállalhatja tovább.

Kincses Benjámin: Az a nézete, ha ezen nem lehet változtatni, akkor csapjuk utána a gyeplőt. A gépeket szerte széjjelszedték, úgyhogy ember legyen a talpán, aki azt össze tudja rakni. Az alkatrészeket is széthurcolták a telepen.

Pákozdi Ferenc: Azon a véleményen van, hogy nem utána kell csapni a gyeplőt, hanem a Menyhértet kell fölön fogni, amíg tsz-kezelésben van a téglauzem.

Valóban helyes volt az elnök elvtárstól, hogy írt a televíziónak, mert hátha valaki mégis jelentkezne majd az új riport után és átvinnék az üzemet.

Komáromi Gábor: Több tárgyalást folytattak az üzemmél kapcsolatosan, és már úgy volt, hogy átveszi a tanács. De már ebből sem lett semmi. Viszont az is lehet, hogy ebből nem is lesz harmadik riport, csak elbeszélgetés.

Elmondja még elnök elvtárs, hogy ő is készül erre a beszélgetésre. Ha nem lesz egy körkemence és egy szín, akkor akárki kerül oda, akkor sem lesz rentábilis az üzem.

Most is begyújtották a kemencét és elfújta a szél. A sok téglá meg ott van benne. Legalább egy 30 000 Ft érték.

Imre Lajos: Válaszolva a Mikéné elvtársnő kérésére elmondja, hogy a könyvelés már korábban is végzett számításokat, és a lehető legkisebb igényeket vették figyelembe.

BéML XXX. 213. e. A vésztői Béke Termelőszövetkezet iratai. Vezetőségi ülés jegyzőkönyve 1969. december 23.

Feljegyzés a cigány lakosság helyzetéről

A megyei tanács végrehajtó bizottsága 1962. március hó 20-án fogadta el a megye távlati tervét a cigánykérdés megoldására. A tervben foglalt feladatok végrehajtásának helyzetét évenként tárgyalta, legutóbb 1965. augusztus 31-én. 1966. és 1967. évben a végrehajtó bizottság cigánykérdéssel nem foglalkozott.

A távlati tervben foglalt feladatok végrehajtása állandó jellegű, és készítésének idején az volt a vélemény, hogy 20–25 év szükséges valamennyi ezzel kapcsolatos probléma megoldásához. A távlati terv a munkába állítás, művelődésügy, egészségügy, település, lakás és kommunális feladatok vonatkozásában tartalmaz teendőket. A feladatok többrétűsége miatt a felsorolásnak megfelelően a munkaügyi, művelődésügyi, egészségügyi és az építési osztály felelős a saját területéhez tartozó kérdések állandó jellegű viteléért. A távlati tervben a megyénél a művelődésügyi osztály foglalja össze a végrehajtást.

Azokban a járásokban, ahol jelentősebb cigánytelepülések vannak, hasonlóképpen távlati tervet készítettek.

A megyei építési osztály a cigánytelepek felszámolására vonatkozóan külön feljegyzést ad, a megyei művelődésügyi osztálytól azonban feljegyzést nem tudtam szerezni, mert az osztály ma Szarvason teljes létszámmal osztályértekezletet tart, és nem volt, aki ebben az ügyben tájékoztatást adjon. Ennek következtében csak azokkal az adatokkal tudok szolgálni, amelyek az 1965. augusztus 31-i állapotot tükrözik. Eszerint a megyében 6607 cigány él, ezekből munkaképes 3617 személy (1988 férfi, 1629 nő), akikből állandó jelleggel 1080, időszakos jelleggel 1610 személy dolgozott. Közülük a mezőgazdaságban 1650-en (állami gazdaság 890, tsz-tag 754). A 6607 cigányból 4176 élt az említett időpontban cigánytelepeken 790 putriban, 873 lakásban. 21 olyan községet tartunk nyilván, ahol cigánytelepek vannak. A jelentősebbek ezek közül a Békési, a Mezőkovácsházi, a Szarvasi és a Szeghalmi járásban találhatók.

A 21 községben lévő cigánytelepeket közegészségügyi és járványügyi szempontból a Közegészségügyi és Járványügyi Állomás folyamatosan ellenőrzi. A legtöbb helyen 600 méteren belül minden telepnek ivóvizet szolgáltató kútja van. Szeghalmon a cigánytelepre bevezették a törpevízművet is.

A cigány lakosság szociális segélyezésére a megyében évente több mint 200 000 Ft-ot fordítanak a tanácsok, ez az összes szociális keretnek mintegy 60%-a. A távlati terv kijelölt feladatnak jelöli meg a cigány lakosság kulturális nevelését. Ezt a kérdést a művelődésügyi intézmények fontos feladatuknak tekintik, elsősorban a tanköteles cigány gyerekek beiskolázása tekintetében. A társadalmi aktívák segítségével már [az] 1964/65. iskolai évben elérték, hogy minden tanulásra kötelezett cigány tanuló iskolába járt. 1965 augusztusában a korábbi éveknél megfelelően magas volt az V–VI. osztály elvégzése után kima-

radó tanulók száma (mintegy 50%). A mulasztási átlag 9 nap volt, szemben a megyeszerte általános 4,8 nappal. A tendencia javuló volt.

Az 1964/1965. oktatási évben 40 tanuló jelentkezett középiskolai tanulásra. Ipari tanuló képzésben 12-en, mezőgazdasági tanuló képzésben öten vettek részt. Az említett időpontig a felnőtt cigányságból tanulóként 21-en érettségiztek, és 30-an szereztek különböző középfokú képzettséget. Az általános és szakműveltség alacsony volt az említett időpontban.

Adatok hiányában a legújabb helyzetről nem tudok tájékoztatást adni, annyi azonban bizonyos, hogy a járásek ezzel a kérdéssel rendszeresen foglalkoznak. Tudomásomra jutott ma az is, hogy a Hazafias Népfront megyei bizottságánál a cigány lakosság társadalmi ügyeinek összefogására bizottság alakult, amelynek vezetője Nagy Ferenc elvtárs.

Dr. Sulyák István

BéML XXXV. 1. MSZMP Békés Megyei Bizottsága iratai. 10. fondcsoport 50. őrzési egység. Géppel írt tisztázat.

48/b

Békéscsaba, 1968. június 6.

Tájékoztató jelentés a megyében élő cigány lakosság kulturális helyzetéről

A megyei tanács vb 1962. március 20-án hozott határozata alapján elkészítettük a megyénkben élő cigány lakosság kulturális helyzetének megjavítását szolgáló 10 éves távlati tervet. A távlati tervben foglaltakat a megyei tanács vb jóváhagyta, s a jóváhagyott terv figyelembevételével készítették el a járási és városi művelődési osztályok járási (városi) terveiket.

A távlati tervben foglaltak végrehajtásáról a megyei tanács végrehajtó bizottságát évenként jelentésben tájékoztattuk.

a) Oktatás

A távlati tervben kiemelt feladatnak jelöltük meg a cigány lakosság kulturális nevelését. Művelődési intézményeink egyik fontos feladatnak tekintik a tanköteles cigány gyermekek beiskolázását.

Ez ügyben az SZMK-tagok és a társadalmi szervek aktivistái felvilágosító munkával, a törvény adta lehetőségekkel elérték, hogy 1964/65. oktatási évtől következetesen minden évben, valamennyi továbbtanulásra kötelezett cigány tanulót beiskoláztak.

Változatlanul magas az V–VI. osztály elvégzése után tovább nem tanulók száma. Az általános iskola felső tagozatában továbbra is csökken, de már nem olyan nagymértékben a tanulók száma.

Magas a cigány tanulók mulasztási óraszám, egy-egy cigány tanulóra átlag 35–40 óra jut.

Mezőgyánban pl. 143 cigány tanulóból 43% 16 éven aluli, s a rossz szociális családi helyzetük miatt (iszákos, könnyelmű szülők) 51%-a a tanulóknak időszaki munkát vállal, ezért sokat hiányzik a foglalkozásokról. (A sarkadi, dobozi, kétegyházi cigánygyermek helyzeténél hasonló tapasztalatokról számolhatunk be.) A tanulmányi eredmény további javítása s a mulasztási órák számának csökkentése céljából Békésen (25 fő), Mezőberényben (11 fő), Sarkadon (16 fő), Szarvason (38 fő) cigány tanulócsoporthoz és napközit létesítettek. A cigány tanulók részére ezenkívül magyar nyelv, olvasás, számtan tantárgyakból előkészítő tanfolyamot is szerveztek a fenti helyeken. (Az előkészítő tanfolyamokat az MM 112 598/1962. XIX. [?] számú rendelet értelmében szervezték.)

A cigány tanulók napközi térítési díját részben vagy egészben a községi tanácsok térítik.

b) Népművelés

A cigány lakosság általános és szakműveltsége továbbra is igen alacsony. A magasabb műveltségi szint elérése érdekében, a népművelési és iskolai hivatali apparátus társadalmi bizottságainak közreműködésével, változatos lehetőséget biztosít a dolgozó rétegek számára is. Ezzel a lehetőséggel még mindig nem élnek megfelelő mértékben.

Változatlanul nagy gondot jelent ma az analfabéta felnőtt cigányok szervezett oktatásba való bevonása. [A] tapasztalat – még mindig nagyon kevés írástudatlan cigány végzi el az analfabéta tanfolyamot (évenként megyénkben összesen 25–30 személy) – azt bizonyítja, hogy állami, gazdasági és társadalmi vezetőinknek nagyobb felelősséggel és következetességgel kellene részt vállalniuk e feladat megoldásából.

A dolgozó cigányság szakmai műveltségének megszerzését nagyban lassítja a szükséges általános alpműveltség hiánya.

A művelődési otthonokban egyre többen vesznek részt a művészeti csoportok, szakkörök, klubok munkájában. (Füzesgyarmat, Vésztő, Szeghalom, Battonya, Sarkad, Mezőberény, Békéssámson, Gádosor, Tótkomlós.)

A cigány lakosság részére ismeretterjesztő előadásokat szerveztek (Békés). Az előadások témája: egészségügyi, csillagászati, házikert létesítése, udvar szépítése. Az előadások igen látogatottak voltak, azok népszerűségét fokozta az azokat követő keskenyfilm vetítése.

Valamennyi művelődési otthonban, ahol népi zenekar működik, a zenekar többségét alkotják. A művelődési otthonok munkájában tevékenykedő cigányok valamilyen szakmai tanfolyamon is részt vesznek. Igen gyakori nézői a tv előadásoknak, s a filmszínházakban is a törzsvendégek között sorolhatók fel. Közkedveltek az immár hagyománnyá váló területi és megyei cigány bálók.

A fiatalok, akik tudnak írni és olvasni, egyre rendszeresebb olvasóivá válnak könyvtárainknak. Könyvtáraink mintegy 250–300 beiratkozott, elsősorban fiatal cigány olvasót tartanak nyilván. Bár ez a szám még igen kicsi, de bizonyítja, hogy a cigányság tudatában tovább fejlődik az átalakulási folyamat.

A cigány lakosságnál jelenleg tapasztalható kulturális eredmények lassú és fokozatos felvilágosító és szervezőmunka eredményei.

A vázolt tények és gondok további munkánk alapját képezik, egyben a nagyobb eredmények fokozására is köteleznek.

Az eredményesség fokozását nagyban segítik a községi és járási tanácsok vb határozatai. Tapasztalatunk, hogy évenként csaknem valamennyi, cigány lakossággal rendelkező helyi tanács napirendre tűzi e réteg életkörülményei további javításának megvitátását.

A fejlődés ellenére szükséges olyan határozott intézkedést tenni, amely tovább gyorsítja ezt a kibontakozóban lévő átalakulást.

A tsz-k, üzemek, ktsz-ek és vállalatok vezetőinek még körültekintőbb és nagyobb felelősséggel kellene gondoskodni és segíteni a munkanélküli cigányok munkalehetőségének s a már dolgozók művelődési feltételeinek biztosítását.

Békés Megyei Tanács V. B.
Művelődésügyi Osztálya

BéML XXXV. 1. MSZMP Békés Megyei Bizottsága iratai 10. fondcsoport 50. őrzési egység. Írógéppel írt tisztázat.

48/c

Békéscsaba, 1968. június 6.

Feljegyzés a cigány lakosság foglalkoztatásáról

A Békés Megyei Tanács V. B. Munkaügyi Osztálya az elmúlt évben külön a cigány lakosság foglalkoztatási helyzetével nem foglalkozott. A megye munkaerőhelyzetét elemezve azonban kitértünk a foglalkoztatás szempontjából problémás rétegek (csökkent munkaképességűek, szabadságvesztésből szabadultak, cigány lakosság) foglalkoztatási helyzetére. A megyében mintegy 3600 fő munkaképes korú cigány lakossal számolunk. Közülük nem egészen egyharmadának van munka, illetve tagsági viszonya. A többiek csak alkalmi, szezonjellegű munkát találnak. Elsősorban állami gazdaságokban tudjuk őket szezonmunkára brigádban elhelyezni. Ilyen irányú kezdeményezésünk évről évre van. Több állami gazdaság azonban nem szívesen foglalkozik a cigány brigádokkal, mert jelentős problémák vannak a munkafegyellemmel. Leginkább még az építőiparban találnak munkaalkalmat. Az élelmiszeriparban sajnos egészségügyi okok miatt csak kis létszámban tudunk cigány dolgozókat elhelyezni (tüdő- és egyéb gombás fertőzés van nagy számban közöttük).

A cigány lakosság foglalkoztatását megyei szinten az elmúlt évben nem összegeztük ugyan, de a járási-városi végrehajtó bizottságok, tárgyalva területük munkaerőhelyzetét, mindenütt foglalkoztak ezzel a problémával. Így pl. a Szeghalmi Járási Tanács V. B. 1967. július 19-i ülésén megállapította, hogy a járás területén 700 főn felül van a cigány lakosok száma, közülük 300 főre tehető a munkaképes korúak létszáma, de mindössze 50 főnek van rendszeres elfog-

laltsága. A tanácsi szervek évről évre próbálják állami gazdaságoknál szerződtetni a cigány dolgozókat, a nem kielégítő munkafegyelem miatt azonban a gazdaságok nem szívesen szerződtetik őket. A járási munkaügyi főelőadó a múlt év nyarán megszervezett egy brigádot cigány dolgozókból, akiket a vízügyi igazgatóság alkalmaz[ott] volna, azonban a brigádtagok nem jelentkeztek a munka felvételére. Építőiparban a járás területéről 20 cigány dolgozót foglalkoztatnak.

A Mezőkovácsházi Járási Tanács V. B. az 1967. július 7-i ülésén megállapította, hogy a járás területén 447 cigány lakos él, akik közül 163 fő a munkaképes korú. 97 fő dolgozik különböző munkaterületen, állandó munkaviszonya ezen belül 54 főnek van. Foglalkoztatásukra elsősorban a mezőgazdaság területén nyílik lehetőség.

Az Orosházi járásban 519 a cigány lakosok száma, munkaképes korú 249. A munkaképes korúak közül 190 fő dolgozik, mezőgazdaságban 23 fő állandó és 96 fő időszakos munkán. Az iparban pedig 37 fő állandó és 34 fő időszakos munkakörben.

Hasonló jellegű megállapításokat minden járásban-városban tettek; fokozott munkába vonásukat a társadalmi előítéleteken túl nehezíti az is, hogy a cigány lakosság egy része csökkent munkaképességű, beteg, jelentős számuk pedig szabadságvesztésből szabaduló, kis részük visszaeső bűnöző. A csökkent munkaképességűekkel foglalkozva nem teszünk hátrányos megkülönböztetést a cigányokra vonatkozóan, a rendelkezéseket igyekszünk velük szemben is megfelelő módon alkalmazni. A fokozott munkába vonásuk azonban széleskörű társadalmi, nevelési problémát is jelent.

Dr. Sebestény József
osztályvezető

BéML XXXV. 1. MSZMP Békés Megyei Bizottsága iratai 10. fondcsoport 50. őrzési egység. Írógéppel írt tisztazat.

49/a

Békéscsaba, 1969. június 6.

Tájékoztató a szociális követelményeknek nem megfelelő telepek felszámolásának helyzetéről

A szociális követelményeknek nem megfelelő lakótelepek felszámolása a 2014/1964. (V. 4.) számú kormányhatározat alapján a 15 éves lakásépítési terv keretébe illesztve fokozatosan kerül megvalósításra.

A program keretén belül azok a cigány családok egészségtelen építményei kerülnek felszámolásra, akik kedvezményes építési feltételekkel rendelkeznek: egyéves, folyamatos munkaviszony, havi 1000 Ft-nál nagyobb jövedelem, s a bekerülési összeg 10%-át, kb. 9–12 000 Ft-ot befizetik.

I.

a) A telepek helyzete és jellemző adatai Békés megyében

A felmérés adatai szerint Békés megyében 4227 fő él a felszámolásra kijelölt 37 telepen. A lakótelepek zöme 50–70 évvel ezelőtt fokozatosan alakult ki.

A telepek zöme városok, községek szélén, elkülönülve, vizes, mély fekvésű, egészségtelen területen fekszik. Lakóik többsége alkalmi munkavégzésből élő, többgyermekes család. A telepi épületek zöme kis alapterületű, alap nélküli, egy-két helyiségből álló, szigetelés nélküli vályog vagy sárputri. A telepek alapvető közműellátottsága megoldatlan.

b) A telepek felszámolására tett intézkedések és azok eredményei

Békés megyében a lakótelepek felszámolása a 2/1965. ÉM-PM együttes rendelete alapján kezdődött. A rendelet ismertetésére a helyi párt és állami szervek, valamint az elsőfokú építésügyi hatóságok nagy erőfeszítést tettek.

A megye számára biztosított éves keretszám 30 lakás. Az akció beindulása óta felépült 98 lakóépület. Ezek nagy többségében a megye területén lévő cigányteleppel rendelkező településekben, úgymint: Szarvas, Orosháza, Gyoma, Sarkad, Mezőberény, Szeghalom, Mezőkovácsháza épültek fel. A lakások többsége két szoba, előszoba, konyha, kamrás lakóépület. A legtöbb lakásokat magukba foglaló, idegenforgalmi szempontokat figyelembe véve, vasút és főközlekedési út mentén fekvő szarvasi, orosházi, békési, szeghalmi telepeket a gyorsított telepfelszámolás érdekében kívánatos lenne teljes telepfelszámolásra kijelölni. Az újonnan épült lakóépületek alapvető közművel ellátottak (villany, járda). Az OTP Takarékpénztár maximálisan 60 000 Ft kölcsönt biztosít 30 éves törlesztésre a telepi lakosok részére.

A rendelet ismertetése, valamint a kezdetben megépült új lakások példája nyomán javult a telepi lakások egy részének tulajdonosi szemlélete, életfelfogása, takarékosabbá váltak, s az OTP-kölcsön rendszeres törlesztése érdekében munkaviszonyuk állandónak mondható. Építőipari kapacitást főleg az építőipari ktsz-ek és a termelőszövetkezetek közös építőipari vállalkozásai biztosítják. Korlátozott számban (8 db) olcsó lakóépületek vásárlásával is elősegítettük a telepek felszámolását.

Tanácsi lakásfejlesztési alpból és állami célcsoportos lakásberuházásból csak kis részben részesedtek cigány családok lakáskiutalásban.

1964–1968. év közötti időszakban városonkénti megoszlásban lakáshoz jutott:

Lakáshoz jutott családok	Békéscsaba	Gyula	Orosháza	Szarvas
a) Új állami bérlakások felhasználásával	3	3	nem épült	nem épült
b) Szövetkezeti lakás biztosításával	2	nem épült	nem épült	nem épült
c) Tanácsi rendelkezés alatt álló megüresedett vagy minőségi cserék útján felszabaduló bérlakások kiutalásával	23	4	–	4
d) Kisebbségi állami házigatlan eladásával	4	–	–	–
Jelenleg lakásproblémája megoldására vár	37	2	67	45

A helyi tanácsoknak a 2/1965. ÉM-PM sz. rendelet szerint figyelemmel kell lenni az épülő állami lakások elosztásánál, további minőségi cserék útján, a telepi lakásigénylők igényeire is. Az egy-, és kétszobás lakóépületeken túl az 1966–1967-es belvizes évek során további 64 egyszobás, konyha, kamra, előszobából álló téglafalazatú lakóépület is megépítésre került a telepi lakosok részére Mezőberény, Békés, Battonya, Doboz és Gyoma községekben.

A telep-felszámolási akció beindulása óta az alábbiak szerint alakult az épületek bekerülési összege (1000 Ft-ban):

	1965	1966	1967	1968	1969
Egyszobás	65	65	65	91	91
Kétszobás	72	72	72	103	104
A kötelezően szükséges 10% befizetésének alakulása:					
Egyszobás	6,5	6,5	6,5	9,1	9,1
Kétszobás	7,2	7,2	7,2	11,0	12,0
Épület költségfedezete:					
Egy lakás összbekerülése:	104 000 Ft				
Ebből OTP-kölcsön:	65 000 Ft				
Állami dotáció:	27 000 Ft				
Saját erő:	12 000 Ft				

Legnagyobb feladat a kötelezően előírt 10% biztosítása. Ez az összeg az eltelt öt esztendő során majdnem 5000 Ft-tal emelkedett az építőanyag-árváltozás következtében. Jelenleg 12 000 Ft az az összeg, melyet a telepi lakosok még meg tudnak fizetni.

Kívánatos lenne, hogy az összbekerülési összeg a jelenlegi 10%-nál vagy 10–12 000 Ft-nál az egyéni hozzájárulás összege ne emelkedjen tovább [így!].

A telep-felszámolási akció beindítása óta egyes telepeken élő családok számában csökkenés következett be. Az össz telepi lakosság száma azonban lényegesen nem csökkent, mivel a telepi lakosok születési arányszáma igen magas.

Az eddig felépült 162 lakóépület helyett 108 telepi putri lett lebontva. A telepi putrikban többségében két család él, és az épület elkészülte után az egyik család a putriban marad. E gyakorlat megváltoztatására történt az az intézkedés, hogy az építkező család tartozik a régi építményben lakó másik család tagjait is az új épületbe befogadni és a régi építményt lebontani.

A jelenlegi ütemet és az évenként biztosított lakásszámot figyelembe véve Békés megyében a szociális követelményeknek meg nem felelő lakótelepek felszámolása várhatóan 1980–85-re valósítható meg.

A tanácsok érintett végrehajtó bizottságai a 2/1965. (II. 18.) ÉM-PM sz. rendeletben foglaltaknak megfelelően a szükséges kijelöléseket és az állami tulajdonban lévő telkek ingyenes biztosítását minden esetben elvégezték.

A kisajátítás útján biztosított házhelyeket a cigány családoknak meg kell

vásárolni. Az ilyen családok – magasabb anyagi kiadásuk miatt – lemondtak, vagy a későbbi időre halasztották építési szándékukat.

A felszámolás eredményes megvalósítása és a kormányprogramban foglaltak teljesítése minden esetben nagyban függ a szervező tevékenységet végző területi tanácsok végrehajtó bizottságai hozzáállásától és szervező munkájától.

Az elmúlt időszakban Szarvason, Orosházán, Sarkadon, Gyomán, Mezőberényben, illetve a Mezőkovácsházi és Szeghalmi járásokban a helyi tanácsok jó szervező tevékenysége nyomán jelentős előrehaladás tapasztalható.

Következtetések:

1. Az akció beindulása óta – eltekintve egyes telepektől – az ott lakó családok száma lényegesen nem csökkent. A telepi lakosoknak életkörülményeik megváltoztatására irányuló szemléletében jelentős változás még nem történt.

– A szociális akcióba eddig csak részben kapcsolódtak be cigány családok, kb. 60–70%-ban.

– A cigány családok lakásproblémáinak megoldására esetleges újabb kunyhókat építenek a hatóságok félrevezetésével, ugyanakkor nem kerül valamennyi telepi lakos putrija lebontásra.

– A telepen élő cigányok nagy része még nem tud és szándéka sincs a részükre biztosított előnyös lehetőségekkel és jogokkal élni.

– A nyomortelepek felszámolását biztosító évi 30 épületre vonatkozó szociális hitelkeret Békés megyére a telepeken élő családok létszámához viszonyítva kevés. Lényegesen több lakásszám megvalósítására viszont a jelenlegi hitelnyújtási feltételek mellett nincs lehetőség.

2. Megítélésünk szerint a nyomortelepeken lakó családok megfelelő lakáshoz juttatását az eddigieknél eredményesebben az alábbiak szerint lehetne megvalósítani:

– Az építkezéshez szükséges telkeket az építkezők – kisajátítással kialakított telkek esetében is – térítés nélkül kapnák meg.

– Az igényjogosult feltétellel rendelkező családok mentesülnének az előtörlesztési kötelezettség alól, csak a havonta esedékes törlesztést fizetnék.

– A szociális követelményeknek meg nem felelő lakótelepek felszámolását 1975-re kellene befejezni. Ez a megyében évi 160 db lakás megépítését tenné szükségessé. A jelenlegi hitelfeltételekkel a telepfelszámolást a fenti időszakra nem tudjuk megvalósítani. Segítené a helyzetet, ha a telepeken élő idős és beteg családokat, akik munkaképtelenek, szociális otthonban helyeznénk el, és telepi épületeiket lebontanánk.

– Az akció eredményességének fokozásához szükséges, hogy a helyi párt-, társadalmi és tömegszervezetek továbbra is szorgalmazzák a cigánytelepek felszámolását. Helyi tanácsaink még hatékonyabb előkészítő és felvilágosító munkával segítsék az akció eredményességét.

Helyi anyagi eszközök biztosításával is meggyorsíthatnánk a telepfelszámolás folyamatát:

– váltólakások kialakításával;

– az állandó munkaviszonnyal rendelkező építetők építési akcióban való

részvételét anyagilag elősegítené a 3/1969. (I. 24.) PM-ÉVM-MüM számú együttes rendelet alkalmazása, miszerint az üzem, vállalat, termelőszövetkezet, munkahely a helyi tanács megkeresése alapján a szükséges saját hozzájárulási összeget (9–12 000 Ft-ot) – vagy egy részét – az építető számára biztosítanak (megelőlegeznék).

Határozati javaslat:

1. Utasítja a Békés Megyei Tanács V. B. az építési, közlekedési és vízügyi osztályt, hogy a megye számára biztosított éves 30 keretszám 40-re történő emelése érdekében az ÉVM felé készítsen felterjesztést.

Felelős: Dr. Takács János osztályvezető

Határidő: 1969. július 30.

2. a) A végrehajtó bizottság elfogadja, és helyesnek tartja az előterjesztés tett ajánlásait, miszerint a keretszámot koncentráltan használják fel, s az ütem meggyorsítása érdekében Szarvas, Orosháza, Békés és Szeghalom településekben a telep felszámolását illetve a cigány családok „betelepülését” kiemelt feladatként kezeli.

Utasítja az építési, közlekedési és vízügyi osztályt, hogy a keretszám lebontására vonatkozó javaslatánál, illetve az érintett tanácsokkal való közös előkészítő munkával biztosítsák ennek feltételét.

b) Ajánlja a Békés Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága, hogy a teleppel rendelkező városi, községi tanácsok végrehajtó bizottságai a koncentrált telep-felszámolás támogatására évenként saját fejlesztési alapjuk terhére – a régi telepi épületek szanálásának (kártérítés) elősegítésére anyagi támogatást irányozzon elő.

Felelős: Dr. Takács János osztályvezető és a kijelölt tanácsok végrehajtó bizottságának elnökei

Határidő: 1969. október 30.

3. Ajánlja a Békés Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága az érintett városi, járási és községi tanácsok végrehajtó bizottságainak, hogy a szociális követelményeknek nem megfelelő lakótelepek felszámolásával kapcsolatos előkészítő, szervező és építési tevékenységet évenként vb-ülésein tárgyalják meg.

Gondoskodjanak arról, hogy a szociális akcióban építkező telepi lakosok építményei az új lakóépületek felépülése után elbontásra kerüljenek, és akadályozzák meg újabb, nem kívánatos telepi építmények létrehozását.

Felelősök: az érintett területi tanácsok végrehajtó bizottságai

Határidő: minden év december 31.

Békéscsaba, 1969. június 6.

Dr. Takács János
osztályvezető

BéML XXIII. 8. Békés Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának iratai. Jegyzőkönyv 1969. 144. határozat.

A jelentés megvitatása

Határozat folyószáma: 144/1969. (VII. 1.) vb-határozat

Tárgy: Tájékoztató a szociális követelményeknek nem megfelelő telepek felszámolásának helyzetéről.

Előadó: Dr. Takács János, a megyei tanács vb építés-közlekedési és vízügyi osztályának vezetője.

Az írásbeli előterjesztéshez szóbeli kiegészítés nem történt.

Kérdések – válaszadás:

Heszler József vb-tag: A tájékoztató ötödik oldal második bekezdésében nem elírás-e a „60–70%”?

Dr. Haraszi János vb-tag: A második oldal második mondatában felsorolt települések felszámolásának objektív feltételei megvannak-e?

Körösfalvi Pál vb-tag: Az új lakások megépítésével kapcsolatosan vizsgálta-e az osztály építési közösségek (kalákarendszer) létrehozásának hasznosságát?

Boros Gáborné vb-tag: A kisajátítás útján biztosított házhelyek milyen terheket rónak egy-egy családra?

Nagy János vb-elnökhelyettes: Mennyiben helyes az a gyakorlat, hogy az új lakásba beköltöztetjük a putriban korábban együtt lakó valamennyi családot – tehát újra együtt laknak.

Sándor József vb-tag: Mivel kevés a kapacitás, nem volna-e helyes a végrehajtó bizottságnak az illetékes felsőbb szervekhez fordulni azért, hogy a költségvetési üzemek is megépíthessék ezeket a lakásokat?

Csik Péter vb. tag: Van-e mód a cigány lakossággal rendes munkaviszony létesítésére az alkalmi munkavégzés helyett?

Dr. Takács János, a megyei tanács vb építési-közlekedési és vízügyi osztályának vezetője az elhangzott kérdésekre válaszolva elmondja: nincs elírás, inkább fogalmazási probléma, a „csak részben” helyett „nem kellő arányban” kifejezés a helyesebb. A 60–70%-ot jó eredménynek értékeli az osztály.

Az objektív feltételekkel kapcsolatosan: a rendelkezésre álló lehetőségeket koncentráljuk a felsorolt cigánytelepek felszámolására.

Körösfalvi és Sándor elvtársak felvetésére: a költségvetési üzemek e területen való foglalkoztatását nem a helyi lehetőségek szabják meg, PM rendelet szabályozza a költségvetési üzemek működését.

Áthidalható ez a nehézség megfelelő erőfeszítéssel egyedi eljárások kapcsán, ha kérjük a PM-et, hogy adott esetben legalizálja az ilyen építkezéseket. Csak így tudjuk bővíteni a kapacitási lehetőségeket.

Pontos összegszerű választ nem tud adni Borosné elvtársnőnek, kb. 25–30%-a a bekerülési összegnek.

A cigány családoknak meg kell fizetni a kártalanítást, és telket kell vásárolniuk, s ez hátrányosan hat az építkezésre. Ezért szeretnék, ha mentesítést kapnának.

Kényszerű megoldás, hogy a cigánytelepről elkerülő családokat – együtt élő több családot is – betelepítenek egy új lakásba. Ezzel azt akarják elérni, hogy ne települjenek másik putriba, hanem ha már együtt éltek, most már egészséges körülmények között éljenek együtt továbbra is.

Csik elvtárs kérdése szociálpolitikai, munkajogi és főként munkavállalási kérdés. Tapasztalat szerint sűrűn váltják munkahelyüket, de a bizalmatlanság is nagy velük szemben. Kevés cigány munkavállaló dolgozik hosszabb idő óta egy helyen, s így az építés előfeltételei nehezebben jönnek létre. Propagandamunkával lehetne javítani a helyzeten.

Hozzászólások:

Körösfalvi Pál vb-tag: Az előterjesztés szerint a kormányrendelet óta bizonyos előrehaladás tapasztalható, de közel sem olyan ütemű, amely a kérdés végleges megoldása szempontjából szükséges lenne. Ezért tartaná helyesnek, ha a belépési költségeket át lehetne váltani természetbeni hozzájárulásra, pl. ha a vályogot maguk készítenék, vagy egyszerűbb faanyagot biztosítanának, s alacsonyabb szintű vállalkozással oldanák meg az építést.

Dr. Haraszi János vb-tag: A kapott válasszal egyetért. Az állandó munkaviszony létesítésének kérdése a cigányok életszemléletével függ össze. A rendőrség sokszor segíti elhelyezkedésüket, de egy-két heti munka után otthagyják a munkahelyet.

Ha a putriban együtt élő egész családközösséget egy új lakásba költöztetjük be, bizonyos értelemben modernebb putrit hozunk létre – bár a telepeket fel kell számolni, hiszen legtöbbjük a tbc-s megbetegedése miatt nem tud munkát vállalni.

Jogos a részükre nyújtott kedvezmény. Több évszázados elmaradottságról és adósságról van szó. Minden szempontból szükséges annak előkészítése, hogy a társadalom e rétegének felemelkedését elősegítsük.

Csepregi Pál vb-elnökhelyettes: Amikor a járási és városi tanácsok tervező tevékenységét a helyszínen elemeztük, valamennyi egységnél felmerült a cigánytelepek felszámolásának problémája. A vezetők kérték az ütem gyorsítását, az ezzel való fokozottabb törődést. Az ütem gyorsítása nevelő és szervező tevékenységet is kíván a tanácsi és a tömegszervektől, a feltételek biztosítása érdekében főleg a termelőmunkába állítással. Javasolja, a feladat ne maradjon megyei szinten, kapcsoljuk be szervezetten a járási, városi tanácsokat is. Szükséges ez azért, mert a feladatokat decentralizáltuk. A gazdasági feladat ne csak a központi keretekkel való gazdálkodásban merüljön ki, hanem a saját erővel való gazdálkodásban is. A járási, városi tanácsok részére intézkedési tervet javasol kidolgozni, a legszükségesebb feladatok megjelölésével. Ebben ismertetni kell azokat a kormányhatározatokat, amelyek e kérdéssel foglalkoznak, s a központi keretszámokkal való gazdálkodás mellett felhívni figyelmüket a saját keretből való gazdálkodásra is. Meg kell vizsgálni, hol adottak a feltételek, hol kell úgy irányítani a szervezőmunkát, hogy a feltételek egybe essenek a településhálózat fejlesztési tervvel. Lehetőség szerint a lakásszám 50%-át ezekre a területekre kell biztosítani.

A községekben változatlanul lehetőség van – saját erőből – lakásvásárlásra e célból. Megjegyzi, hogy a saját üzem bevonása e területen nem olyan mértékű, mint amilyenre szükség volna. Javasolja, bízta meg a vb személyét és Takács elvtársat, dolgozzák ki az alsóbb tanácsok feladatait, s a IV. ötéves terv javaslatait (évenkénti programozással). Ehhez elgondolásokat kérnek a területről, részben a lakásgazdálkodásra vonatkozóan, de a saját erőből való segítésre is.

Heszler József vb-tag: Battonyán nagyszámú cigány lakos él. Azt tapasztalta, hogy azoknak a cigány családoknak, ahol megvolt az egyéni törekvés, a munkához való jó viszony, azok régen kiemelkedtek abból a sorból, s tanultak, dolgoznak, és kalákában megépítették szerény, de rendesnek mondható házukat. Másik részénél nem lehet arra számítani, hogy megteremtik az OTP kölcsön megszerzéséhez szükséges feltételeket. Ezek arra várnak, hogy állami erőfeszítésből jussanak lakáshoz. A társadalmi erők összefogására van szükség, hogy ezen változtatni lehessen.

Kovács József, az ÉVM kiküldötte: Örömmel nyugtázza az ÉVM, hogy a végrehajtó bizottság ilyen súllyal foglalkozik e kérdéssel. A tapasztalat az, hogy más megyék sok egyéb gondjuk miatt gyorsabban siklanak át e téma tárgyalásánál. A cigányok munkára nevelése problémás. Természetes szaporulatokkal felülmúlják önmagukat. Az 1964-es felmérés szerint 220 000-nél több cigány lakosról van szó. Ezek természetes szaporulatára sem elég az évi országos keretszám. Ezért az 1967. évi 2047-es határozat is felhívja a tanácsok figyelmét, fokozott gonddal próbáljanak egy-egy telep felszámolására erőfeszítéseket tenni. Az előterjesztés második oldal második bekezdésével kapcsolatosan megjegyzi, 65 000 Ft a maximális kölcsönösszeg. Lakásvásárlás korlátozott számban történik. Felhívja a figyelmet arra, hogy ez a legkedvezőbb megoldás, s így elképzelhető több család elhelyezése is egy lakóházban. Más esetben semmiképpen sem szabad – éppen a gyors szaporulat miatt – két vagy több családot egy lakásba betenni. A központi bizottság 1961–63-ban hozott határozatai utalnak arra, azért kell széttelepíteni egymástól a cigány családokat, hogy rossz vonatkozásokban ne tudjanak egymásra hatni. Javasolja, próbáljon a vb megbízást adni a megyei építési-közlekedési és vízügyi osztálynak, vagy véleményt kialakítani a lakásvásárlás biztosítására.

A tájékoztató a harmadik oldalon érinti a minőségi cserék kérdését. A 2019/1969. (VI. 25.) korm[ány]határozat 5. pontjában szó van a minőségi cseréről olyan vonatkozásban, ahogyan az ÉVM előterjesztése alapján a kormány elfogadta. Nem telepi lakos kapja meg a 65 000 Ft-os kölcsönt, hanem más nagycsaládos, aki a jelenlegi szerényebb tulajdont adja át közvetlenül. Így segítenek egyúttal a nem telepi sokcsaládos embereken.

A 10%-os előtakarékoság összege korábban 6–6500 Ft volt, most 12 000 Ft. Ez az árak alakulásának következménye. Lehetőség van azonban különböző vállalatok bekapcsolására – nem teljes egészében – a 10% vállalásában. A javasolt intézkedési tervben lehet ilyen vonatkozásban is fordulni a vállalatok felé.

Az ötödik oldalon lévő következtetések 1. pontjának utolsó bekezdésére utalva ismerteti, az 1970. évi keret: 40 épület. A következő ötéves terv időszak-

ára pedig összesen 220 várható. A korábbi korm[ány]határozat 15 éves lakás-építési tervidőszak alatt vállalta a telepek felszámolását, de nem tudta senki hogy ez milyen óriási feladat. A határozat nem lett érvénytelenítve, a felszámolást olyan ütemben kell folytatni, amilyenben csak lehet.

Tulajdonképpen lakás-ágazati témáról van szó, mégis ezzel a népréteggel másként nem lehet a kérdést megoldani, mint munkára neveléssel. Szükséges, hogy a helyi párt-, tömegszervek e nevelőmunkába bekapcsolódjanak fokozottabb mértékben, kísérjék figyelemmel a cigányok munkában maradását, mert gyakori eset, hogy elvállalja a munkát, s miután megkapja a lakást, otthagyja munkahelyét.

A határozati javaslat 1. pontjának elfogadását nem tartja szükségesnek. Már nem aktuális, a korm. határozat alapján már biztosítva van jövőre a 40-es keretszám.

Az elhangzott kiegészítésekkel egyetért.

Felhívja a figyelmet arra, hogy a 2019/1969-es korm. határozatnak bizonyos közös (PM, ÉVM, OT) rendelkezései jelennek meg az év folyamán, amelyek a legújabb szemléletet tükrözik.

Romvári László, a megyei tanács vb tervosztályának vezetője: Nehezen járható út, hogy az állami lakásokból is részesüljenek cigány lakosok, mert ezek a lakások zömmel a városokban épülnek, a cigány lakosok 70%-a pedig a területen lakik [így!]. Ugyancsak problémás a kivitelezési összeg biztosítása is fejlesztési alapból. Sokkal célszerűbbnek látszik a személyi tulajdonban lévő lakásvásárlás. Javasolja a fejlesztési alaptervezésnél a járási és városi tanácsok figyelmét felhívni arra, csak olcsóbb megoldás jöhet számításba, ha hathatós intézkedéseket kívánnak tenni a települések tanácsai.

Csik Péter vb-tag: Probléma, hogy nem sokat törődnek a cigányokkal, miután munkát vállalnak. Pedig fontos figyelemmel kísérni, hogyan dolgoznak, s nevelni, foglalkozni kell velük továbbra is.

Klaukó Mátyás vb-elnök: Az elhangzottak is alátámasztják, fontos, időszzerű szociálpolitikai, társadalmpolitikai kérdésről van szó. Az időszzerűséget mi sem bizonyítja jobban, mint az, társadalmi rendszerünk lényegéből fakad, hogy a nem megfelelő telepeket felszámoljuk, az ott élő lakosság helyzetén változtassunk, kulturáltabb körülményeket hozunk létre számukra. A kormányrendelet megjelenése óta újabb intézkedések nyújtottak hasznos segítséget az állami szerveknek ez irányú munkájuk minél jobb megoldása érdekében. Lényege abban van: több helyi lehetőség, adottság kihasználása az állami támogatás mellett.

A megye helyzetét tekintve bizonyos jó irányú változás már van. Maga az a tény is, hogy állami szerveink ülésein szerepel a téma, önmagában pozitív dolog, de pozitívak az eddig tett intézkedések is. Alapvető változás azonban még nincs. A kérdést meg kell oldani. A feladat végrehajtásának kezdetén vagyunk, további hathatós intézkedésekre van szükség.

Javasolja, fogadja el a vb az előterjesztés ötödik oldalán felsorolt alternatív javaslatokat, figyelemmel:

- Körösfalvi elvtárs javaslatára,
- a házvásárlásokra irányuló javaslatra,
- az intézkedési terv kidolgozására,
- az állami dotáció mellett a helyi erőforrások jobb feltárása érdekében teendő intézkedésekre.

E lakosság társadalmi rendszerünkben lévő szemléletbeli problémáinak megoldása, a helyesebb tudat kialakítása érdekében kívánatos az állami és tömegszerveknek további konkrétabb intézkedéseket tenni. Hasznos volna jobban bevonni e társadalmi réteg saját tagjait is a helyes tudatformálás kialakításába. Vannak köztük olyan köztisztviselőben állók, akikre hallgatnak. Elavult szemléletük felszámolására ezek a személyek jobban tudnak hatni, rájuk inkább hallgatnak.

Állami lakásból kevés cigány kap – s akik kaptak, nagyon sokan túladtak rajta, lelépést vettek fel.

Az intézkedési terv összeállítása előtt komplex felmérést kell végezni, s a tervnek megfelelően kell az intézkedéseket megtenni a saját erő és egyéb lehetőségek felhasználására. Javasolja, hogy a végrehajtó bizottság 1970. március végéig tűzze napirendre a cigány lakosság általános helyzetének megtárgyalását, s ennek során az intézkedési tervben foglaltak realizálását, végrehajtását, a konkrét feladatok megoldásának helyzetét is tárgyalja meg.

Az állandó foglalkoztatottság megoldását és biztosítását szem előtt kell tartani, s ennek érdekében a megyei munkaügyi osztály az illetékes szakszervezettel, társadalmi szervekkel együtt tegyen intézkedéseket a cigány lakosság állandó foglalkoztatásának biztosítására. Ez összefügg a lakásjuttatás kérdésével is.

Javasolja, hogy a végrehajtó bizottság az 1. határozati javaslat elfogadásától tekintsen el, míg a 2. határozati javaslatot fogadja el azzal, hogy az abban foglaltakat – kiegészítve az elhangzottakkal – fel kell dolgozni az intézkedési tervben.

A tervet Csepregi és Takács elvtársak jóváhagyás céljából terjesszék a vb elé, s ezt követően az intézkedési tervet valamennyi járási, városi tanács kapja meg.

A vb 9 szavazattal – ellenszavazat nélkül – egyhangúlag az alábbi határozatot hozta:

Határozat:

144/1/1969. (VII. 1.) vb-határozat

A megyei tanács végrehajtó bizottsága a szociális követelményeknek nem megfelelő telepek felszámolásának helyzetéről szóló tájékoztatót, az abban foglalt ajánlásokat az elhangzott hozzászólásokkal kiegészítve jóváhagyólag tudomásul veszi.

Megbízta a vb Csepregi Pál vb-elnökhelyettesét és a megyei tanács vb építési-közlekedési és vízügyi osztályának vezetőjét, dolgozzanak ki a megyei, járási, városi tanácsok részére intézkedési tervet a soron következő feladatok végrehajtására.

Az intézkedési terv összeállításánál vegyék figyelembe és dolgozzák fel

- az előterjesztésben felsorolt ajánlásokat,
- a második határozati javaslatban foglaltakat,
- a hozzászólások során tett észrevételeket, javaslatokat,
- a területektől bekért elgondolásokat, javaslatokat.

Az elkészített intézkedési tervet jóváhagyás céljából terjesszék a vb elé, majd ezt követően az intézkedési tervet a járási, városi tanácsok vb részére ki kell adni.

Felelős: Csepregi Pál vb-elnökhelyettes

Dr. Takács János, megyei építési-közlekedési és vízügyi osztály vezetője

Határidő: az intézkedési terv elkészítésére: 1969. augusztus 15.

Kiadására: 1969. augusztus 31.

144/2/1969. (VII. 1.) vb-határozat

A végrehajtó bizottság a cigány lakosság általános helyzetének (termelői munkában való részvétel, életkörülmény, szociális, kulturális ellátottság stb.) és ezen belül az intézkedési tervben foglaltak realizálását, végrehajtását, s a konkrét feladatok megoldása érdekében tett intézkedéseket 1970. I. negyedévben napirendre tűzi.

Felelős: Csepregi Pál vb-elnökhelyettes

Határidő: 1970. március 31.

BéML XXIII. 8. Békés Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának iratai. Jegyzőkönyv 1969. 144. határozat.

50/a

Békéscsaba, 1970. január 9.

Jelentés a cigány lakosság általános helyzetéről, a cigánykérdés megoldását szolgáló távlati terv eddigi megvalósításáról a végrehajtó bizottság 1970. január 27-i ülésére

I.

Általános helyzetkép

A cigánykérdés megoldása összetett, ellentmondásos, egész társadalmunkat és megyénket külön is foglalkoztató, komplex intézkedéseket igénylő társadalmi feladat. Megoldását nehezíti, hogy a cigány lakosságról országosan és megyénkben nincsenek hiteles, ellenőrizhető, pontos adataink.

Ennek magyarázata:

1. A cigány lakosságot statisztikailag korábban és a jelenlegi népszámlálás alapján is csak egyetlen adat, az anyanyelv alapján tartják külön nyilván. Egyedül ez az adat eleve hamis képet ad létszámukról és valódi helyzetükről.

2. Az óvodai, általános és középiskolai statisztikák egyetlen adatot sem

tartalmaznak, amiből meg lehetne állapítani, hogy a tanulók közül mennyi a cigány.

3. A cigányság helyzetét vizsgáló kutatók (ciganológusok) adatai sem országosan összegezték. Kutatásaik többnyire egy-egy (de nem valamennyi) megyére, ritkábban egy tájegységre vonatkoznak.

4. A helyi tapasztalati adatok hitelességét is csökkenti egyrészt a minősítők szubjektív megítélése, másrészt a cigányság egy részének gyakori vándorlása.

Helyzetük és feladataink meghatározása során ezért magunk is a leghitelesebbnek tartott tapasztalati adatokra támaszkodunk. Ennek megfelelően megyénkben jelenleg mintegy 6800 cigány él. Ez megyénk lakosságának 1,6%-a – megegyezik az országos átlaggal –, s azt jelenti, hogy létszámuk az elmúlt 10 év alatt mintegy 10%-kal növekedett. Létszámuk ilyen intenzív növekedése a velük való foglalkozás fontosságát még jobban kiemeli.

Ezt igazolja az is, hogy az elmúlt 10 évben országosan olyan jelentős intézkedések kiadására került sor, mint az MSZMP Politikai Bizottságának 1961. és 1963. évi határozatai, a 2014/1964., a 2047/1967. és a 3347/1968. sz. kormányhatározatok.

A cigánykérdés súlyának megfelelően a megyei tanács végrehajtó bizottsága 1962. március 20-án elfogadott távlati terv óta több ízben, legutóbb 1969. szeptember 9-i ülésén foglalkozott a témával. Utóbbin a megyében a szociális követelményeknek meg nem felelő lakótelepek felszámolására vonatkozó intézkedési tervet dolgozott ki.

II.

A cigány lakosság helyzetének megoldására 1962. évben készült távlati terv végrehajtásának eredményei

1. Termelőmunkában való részvétel

A kérdés vizsgálatához összehasonlításul a rendelkezésre álló adatok alapján a következő kimutatásból indulok ki:

Év	Cigányok száma	Ebből munka-képes korú		Állandó jellegű munkát vállal		Időszaki munkát vállal		Nem dolgozik	
		szám	arány	szám	arány	szám	arány	szám	arány
1961	6310	3057	48%	673	22%	1214	40%	1170	38%
1964	6607	3617	55%	1080	29%	1610	44%	927	27%
1969	6721	3430	51%	1299	38%	1188	34%	943	28%

Az 1969. évi adatok további részletezése:

A cigányok közül		Munkaképes korúakból		Állandó munkásból		Időszaki munkásból		A munkát vállalókból dolgozik		
férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	mezőgazdaságban	iparban	önálló kisiparos
3024	3697	1749	1681	1048	251	556	632	987	1497	3
45%	55%	51%	49%	81%	19%	46%	54%	40%	60%	–

Még mindig általánosan jellemző rájuk, hogy egy helyen sokáig nem szeretnek dolgozni, munkahelyüket gyakran változtatják. Jelentős részük gondolkodásában uralkodó még a csak a mának élés. Sok gondot okoznak előleg- és segélykéréssel, szerszámok és munkaruhák elszámolásánál.

A cigány nők foglalkoztatását külön is nehezíti a gyengén tápláltság miatti kisebb munkabírásuk, gyenge munkafegyelmük, iskolázatlanságuk és legjobban a sok gyermek.

Összefoglalva: a munkáltatók és a tanácsok részéről a szándék, sőt az igény alkalmazásukra általában már megoldott a korábbi idegenkedéshez képest. A cigány lakosságnak magának is több erőfeszítést kell tenni annak érdekében, hogy a ma még hiányolt megbecsülést rendszeresebb és becsületes munkával maguk is megalapozzák.

2. Életkörülmények

Az életkörülmények alakulásában legalapvetőbb tényezőként bárkinél – így a cigányoknál is – a jövedelmet és a lakáshelyzetet lehet alapul venni. Természetesen mindezt azonos jövedelem és lakásviszonyok esetén is jelentősen differenciálják egyéb körülmények, mint pl. az eltartott idős és kiskorú munkára nem foghatók száma, egészségügyi, kulturális helyzetük s egyéb környezeti hatások.

Az elmúlt 10 év átlaga alapján 860 állandó munkavállalót és 6600-as létszámot figyelembe véve, egy állandó keresőre 7,5 eltartott létszám jut, ami messze fölülte van az országos és megyei átlagnak. Ez nem szándékos sötétebbre festése a helyzetnek, csak érzékeltetése a még nagyon sok tennivalónak.

Lakáshelyzetüket tekintve az 1964-es adatok szerint a megyében akkor élt 6607 cigány közül külön telepeken, putrikban és sárkunyhókban, 790 épületben, 873 lakásban, 982 család, 4176 személy (a cigányok 63%-a) élt.

A 2014/1964. sz. kormányhatározat végrehajtásaként 1964-től 1969-ig a következő megosztásban jutottak lakáshoz a cigányok:

Városokban	Békéscsaba	Gyula	Orosháza	Szarvas
Új állami bérlakásból	5	4	1	–
Szövetkezeti lakásból	2	–	–	–
Kiutalt tanácsai rendelkezésű bérlakásból	34	7	–	6
Kiseb házingatlan eladásával	4	–	–	–
Összesen:	45	11	1	6
Városokban együtt:	63			

Községekben	1967-ben	1968-ban
Felszámolt telepi lakások helyett	37	28
Belvizes akció keretén belül	47	40
Összesen:	84	68
Községekben együtt: 152		

A megyében összesen 215 lakáshoz juttattak hozzá kb. ugyanennyi családot és mintegy 1000 személyt. Úgy vélem, a megyében élő cigányok érdekében az elmúlt 5 évben ez egyike a ráfordított anyagi értéknél is messze többet jelentő, legnagyobb gyakorlati segítségnek. Ilyen ütem mellett is 3 ötéves terv jól átgondolt és következetesen megvalósított időszakára van szükség a cigánytelepek felszámolására. Figyelembe véve az átlagosnál nagyobb mérvű létszámnövekedésüket, s azt a tényt, hogy az eddig juttatott 215 új lakás nem jelenti ugyanennyi putri felszámolását.

Életkörülményeikkel kapcsolatban a társadalmi beilleszkedés szempontjából három csoportba sorolhatjuk őket:

Az első csoportba a már beilleszkedettek tartoznak. Főbb jellemzőik: rendszeres munkavállalók, az átlagosnak megfelelő jövedelemmel és lakással rendelkeznek, gyermekeiket taníttatják, törekszenek a vegyes házasságra, öltözködésükben és viselkedésükben is igényesebbek, korábbi életformáikat nemcsak elhagyták, hanem ma már restellik is stb. Velük lényegesebb gondunk nincs, mint ebben őket erősíteni, s környezetükkel is elfogadtatni. Ezek aránya kb. 30%.

Második csoportba a beilleszkedésben lévők sorolhatók. Ezek többsége is már a telepen kívül, vagy a telepen normálisabb lakásban él, többen állandó jellegű, vagy legalább alkalmi munkát rendszeresen vállalnak. Kulturális, gazdasági helyzetük még az átlag alatt van, gyermekeik sokat mulasztanak az iskolából. Velük a teljes beilleszkedés eléréséig minden téren sokat kell még törődnünk. Ez az arány is hozzávetőlegesen 30%.

A harmadik csoportba a be nem illeszkedettek még igen jelentős aránya tartozik. Lakáskörülményeik és környezetük mostoha, munkát egyáltalán nem, vagy csak alibinek vállalnak. Egy részük vándorol, gyermekeik alig tarthatók bent, vagy be sem vihetők az iskolába. Koldulásra, kisebb lopásokra, garázdaságra általában, egy részük súlyosabb bűnözésre is hajlamos. Velük van a legtöbb és legnehezebb tennivalónk. Az jelent reményt velük kapcsolatban, hogy bár arányuk még nagy, jelenleg is már jóval kevesebb, mint pl. 10 évvel ezelőtt.

3. Szociális, kulturális ellátottságuk

a) A távlati tervben meghatározott közegészségügyi intézkedéseket a járási egészségügyi szakigazgatási szervek, valamint a Kőjál évenként rendszeresen megtette. A szükséges ellenőrző vizsgálatokat, fertőtlenítéseket elvégezte, a tervezett egészségügyi felvilágosítást szolgáló előadásokat megtartotta. Bár ezek az intézkedések önmagukban a cigány lakosság egészségügyi és szociális helyzetét nem oldják meg, de kedvezően befolyásolják azokat, főleg a fertőzés veszélyének csökkentésével. A végzett vizsgálatok kedvező alakulását – az egyéb körülmények változásával együtt – az alábbi számok is mutatják:

b) A megyei fürdető és fertőtlenítő szolgálat tisztasági – főleg tetvességre vonatkozó – vizsgálatát 1962-ben 18 825 személyre, 1964-ben 10 306 személyre, 1968-ban 8124 személyre, 1969-ben 5728 személyre alkalmazta. (Az adatok kb. 30%-ban a nem cigány lakosságra is vonatkoznak, és az évente többszöri vizsgálat göngyölítve szerepel.) A felhasznált fertőtlenítőszer 1962-ben 1202 mázsa, 1969-ben 739 mázsa. A megfürdetett személyek 1962-ben 11 107, 1968-ban 1160, 1969-ben az érintettek által megkülönböztetésnek nevezett és ellenállást kiváltó okok miatt ezt mellőzték.

A körzeti orvosok esetenként, az egészségőrök havonta, a Köjál általában félévenként tart – néha filmvetítéssel is egybekötött – egészségügyi felvilágosítást. A felvilágosító tevékenység különösen a családtervezésre, a terhesség megelőzésére, illetve megszakítására vonatkozik. A cigány nők terhesség-megszakításra az utóbbi években nagyobb számban jelentkeznek. Az anyák terhesség ideje alatt általában rendszeresen eljárnak tanácsadásra, ennek ellenére a gyermekeket a kötelező védőoltásra gyakran csak az egészségügyi szervek erőteljes intézkedésére viszik el.

A lakosság többi részéhez képest aránytalanul magas még a házasságon kívül született gyermekek száma, s ennek részbeni következménye, hogy az állami gondozásba vett gyermekek 20–25%-a cigány gyermek.

A távlati terv célkitűzéseinek megvalósításában szervesen illeszkedik be az igazgatási osztályok gyámhatósági tevékenysége. A segélykeret tekintélyes részét használják fel óvodás és iskolás cigány gyerekek napközi otthoni díjának fedezésére, tankönyvek, írószerek beszerzésére, ruházatuk kiegészítésére.

A ráfordítás növekedését az alábbi adatok szemléltetik:

Év	Étkeztetés		Tánszersegély		Ruha-, cipősegély	
	gyermek	Ft	gyermek	Ft	gyermek	Ft
1962	24	2 500	80	6 000	200	30 000
1968	266	43 000	553	33 000	400	90 000

A segítség a konkrét és pozitív formájának ma még negatív következménye, hogy a szülők egy része gyermeke és saját részére is a segélyre számít, ami „neki jár”, és nem igyekszik munkát vállalni.

b) A távlati tervben jelentős feladat a cigány lakosság kulturális nevelése. Ez jelenleg és a jövőben is időszerű országosan és megyénkben is. Ez kétirányú: oktatási és népművelési feladat.

Az oktatás érdekében közvetlenül ható tényezők:

a) A teljesen beilleszkedett csoportok és a beilleszkedéshez közel állók maguk is igénylik, hogy gyermekeik kikerüljenek a szellemi elmaradottságból. (Társadalmi ösztönző.)

b) A további felemelkedést igénylők belátták, hogy a továbbtanuláshoz, a szakmunkás-képesítés megszerzéséhez, s ez által a nagyobb megbecsüléshez és

magasabb bérezéshez elengedhetetlen az általános iskola 8. osztályának az elvégzése. (Társadalmi-gazdasági ösztönző.)

c) A gyermekek ingyenes étkeztetésben, tanszer- és ruhasegélyben csak rendszeres iskolába járás esetén részesülnek. (Egyéni érdek, igazgatási jellegű ösztönző.)

d) A nagyobb cigány településsel rendelkező helyek iskoláiban létrehozott kis létszámú külön osztályokban a gyengébb képességűek is eredményesen elsajátíthatják a tantervi minimumot anélkül, hogy osztálytársaik előtt kisebbségi érzésük lenne. (Pedagógiai ösztönző.)

e) Korábban nem kellett bevonulni katonának, ha nem végezte el az általános iskola 8. osztályát. Ezt közülük többen tudatosan ki is használták. Ez a rendelkezés megváltozott. (Relatív ösztönző.)

A felsorolt és nem említett, alapjában társadalompolitikai indítékú intézkedések együttes eredményeként ezen a téren is lassú, de kimutatható javulás van. 1962-ben még a cigány tanulóknak alig 4–5%-a jutott el a felső tagozatig, s közülük egyenként tartották nyilván azt a keveset, aki a 8. osztályt is elvégezte. Az utóbbi években ez az arány lényegesen javult, bár még messze vagyunk a kívánt eredménytől.

Egyik nagy eredmény, hogy már be lehet őket hozni az iskolába. Ennek szemléltetésére az adatszerűen rendelkezésre álló két utóbbi tanév helyzete:

1. oszt.	2. oszt.	3. oszt.	4. oszt.	5. oszt.	6. oszt.	7. oszt.	8. oszt.	Összesen	Ebből: túlkoros
1966/67. évben tanult:									
351	222	200	194	170	98	69	60	1364	650
1967/68. évben tanult:									
365	218	202	200	203	145	96	67	1496	630

A közölt adatokból az alábbi következtetéseket lehet levonni:

a) Még mindig sok a saját évfolyamához képest túlkoros, de az 1966/67. évi 48%-hoz képest 1967/68-ban már csak 42%.

b) 1966/67-ben a felső tagozatra még csak a tanulók 29%-a járt, s ez a következő évben már 34%-ra emelkedett.

c) Legnagyobb eredményt az jelenti, hogy az előző évben 4–5–6–7. osztályba járó 531 tanulóból 511 (a tanulók 96%-a) lett 5–6–7–8. osztályos.

Tanulmányi átlaguk ugyan csak gyenge közepes (2,5–2,7), de ez is javult 1–2 tizeddel. Hasonlóan csökkent az általuk mulasztott napok száma is az előző évek mulasztásának 1/3-ával. Jelenleg az alsó tagozatba járóké 5, a felső tagozatosoké 8 nap személyenként a tanév alatt.

Általános iskolát végzettek közül többen gimnáziumban vagy szakközépiskolában tanulnak tovább. (Jelenleg kb. 35–40 személy). Mintegy 70–80 szakmunkástanuló. Az érettségizettek közül 4–5 felsőfokú intézetekben tanul, s van már megyebeli végzett orvos, jogász, óvónő, tanár is. Velük szemben még mindig tapasztalható bizonyos idegenkedés, ugyanakkor részükről az a törekvés,

hogy igyekeznek korábbi helyzetükkel a kapcsolatok legtöbbjét felszámolni. A legkritikább esetben kívánnak volt lakóhelyükön munkát vállalni.

A cigány lakosság általános és szakműveltsége továbbra is igen alacsony. Változatlanul nagy gondot jelent még ma is az analfabéta felnőtt cigányok oktatása. Évenként csak mintegy 20 személy végzi el az alapismereti tanfolyamot.

A különböző népművelési intézmények rájuk gyakorolt hatása és vonzasköre nagyon eltérő. Múzeumba a felnőttek szinte egyáltalán nem mennek. Színházba a zenés darabokat főleg tájelőadásokon a fiatalok megnézik.

A művelődési házak vonzása már rendszeresebb és intenzívebb. Többen bekapcsolódnak a művészeti csoportok, szakkörök, klubok munkájába, s néha ott, néha a településeken rendezett TIT előadásokat is meghallgatják. Általában ők a népi zenekarok tagjai.

Újságot, folyóiratokat rendszeresen nem járatnak, de a klubokban már beleolvasnak, a könyvtáraknak az 1965. évi 160-hoz képest jelenleg mintegy 400 beiratkozott olvasója van, bár ezek 70%-a az iskoláskorúak közül kerül ki, de ez is fejlődés.

Legnagyobb vonzást a mozi gyakorol rájuk, melynek változatlanul „törzsközönségét” képezik. Közkedveltek a már hagyományossá váló területi és megyei cigánybálók.

Az eddig felsoroltak azt mutatják, hogy a cigányság egy részének nemcsak a körülményei, hanem lassan a tudata is alakulóban van. Mind a körülményekre vonatkozóan, mind pedig tudati fejlődésük eredményességét nagyban segítik a járási és a községi tanácsok végrehajtó bizottságai. A nagyobb cigánytelepüléssel rendelkező községek általában évenként rendszeresen testületi ülésen megvitatják a cigány lakosság életkörülményei további javításának lehetőségeit és tennivalóit.

A termelő és szolgáltató üzemek és vállalatok, valamint a társadalmi és tömegszervezetek vezetőinek a cigányok munka- és életkörülményeinek segítése mellett még nagyobb körültekintéssel és átértzett felelősséggel kellene támogatniuk a már dolgozók művelődési feltételeinek biztosítását is.

Az elmondottakból is megállapítható, hogy e fontos feladat eredményes végrehajtásához megyénkben a már eredményekben is jelentkező kezdeti lépések megtörténtek. A cigány lakoságnak a társadalomba való beilleszkedése azonban nem csupán a párt, a tanácsok, a társadalmi és tömegszervezetek segíteni akarásán múlik, hanem jelentős mértékben maga a cigány lakosság is hozzájárulhat saját gazdasági, szociális, kulturális – egész társadalmi – felemelkedéséhez.

III.

A távlati tervből és a jelenlegi helyzetből adódó feladatok

A párt célkitűzése, a tanácsoknak a távlati tervben foglalt és eddig megvalósított intézkedése helyesnek bizonyult. Az 1962-ben elfogadott terv a feladatokat mintegy 25 év alatt megvalósíthatónak irányozta elő.

Az azóta eltelt idő a tervezettnek kb. egyharmada. Ezek szerint a felada-

toknak is mintegy egyharmadát kellett volna eddig megvalósítanunk. A konkrét számok ezt nem mindenben igazolják. Mégis azon a véleményen vagyok, hogy számolva az eddig tett intézkedések később mutatkozó hatásával, jelentősebb időarányos elmaradásuk nincs, de figyelembe véve, hogy a feladatokból mennyiségileg is a több, minőségileg is a nehezebb rész van hátra, csak nagyon következetes munkával érhetünk el megfelelő eredményt.

Ennek érdekében a következő fontosabb feladatokat kell megvalósítanunk:

– 1970. év végéig a népszámlálási adatokra és a helyi ismeretekre alapozott tapasztalati adatokra is támaszkodva egyértelmű, megbízható és ellenőrizhető összesített adatokra van szükség ahhoz, hogy a IV. ötéves tervben a cigánykérdés megoldására elvégzendő feladatokhoz reális kiindulási alappal rendelkezünk.

– A telepek gyorsabb ütemű felszámolása érdekében az onnan elköltözni szándékozók kapjanak maximális segítséget. (Telek, kölcsön, építési engedély gyors intézése stb.) Ugyanakkor a telepi újratermelés megakadályozása érdekében célszerű a megüresedett viskókat azonnal lebontani.

– A munkahelyek, a szocialista brigádok, a tömegszervezetek, főleg a KISZ és a helyi tanácsok megkülönböztetett gonddal foglalkozzanak a cigányok munkára nevelésével. A munkaügyi szervek közvetítéssel is segítsék elő elhelyezkedésüket.

– Célszerűnek látszik előmozdítani a kötetlenebb munkaidőhöz kapcsolódó háziipari és idényjellegű munkalehetőségek intézményes növelését.

– Megfelelő munkásszállások kialakításával kell elősegíteni, hogy az üzemek az eddiginél nagyobb számban tudjanak cigány nőket is foglalkoztatni.

– Vizsgálunk kell annak lehetőségét, hogy hol lehet további helyeken külön tanulócsoportokat szervezni, ahol a túlkoros cigány tanulók száma a 15 főt eléri. Az itt tanító nevelők ösztönzésére célfeladatot és céljutalmat adva, elő lehet segíteni az oktatás eredményességét.

– Az iskolákban és óvodákban folyamatosan biztosítani kell az első osztályba menő cigány gyerekek részére az iskolára előkészítő foglalkozásokat.

– A jelentősebb cigány lakosságú községek népművelési terveiben összeállításra kerülő nevelési és rendezvénytervekhez célszerű módszertani és tematikai útmutatót készíteni és közreadni.

– Az írástudatlanság csökkentése érdekében a munkaadók és a társadalmi szervek sokkal hatékonyabb összefogása szükséges. Tanfolyamra való beszervezésüket össze kell kötni más szórakoztató, amellet tanulságos népművelési formákkal. (Pl. filmvetítés, műkedvelő csoportok szervezése.)

– Az egészségügyi viszonyok javítása érdekében valamennyi cigánytelepen folyamatosan biztosítani kell a jó ivóvizet. A fertőtlenítéseket a szükséghez mérten fenn kell tartani, ahol indokolt, fokozni kell.

– A cigány lakosság körében végzendő egészségügyi felvilágosító tevékenységet hatványozottan szükséges érvényesíteni. Ennek ösztönzésére az egészségügyi dolgozók által e téren kifejtett eredményes munkát a jövőben a jutalmazások során messzemenően figyelembe kell venni.

– Jelentős szemléletbeli változtatásra van még szükség a felnőtt magyar lakosság körében is. Még eléggé általános a cigányság iránti, differenciálás nélküli bizalmatlanság; az a felfogás, hogy a cigányok csak a legszennyezőbb munkák elvégzésére alkalmasak; tiltakozás, ha gyermeküket cigány gyerekek mellé ültetik az iskolában stb.

– A cigánykérdéssel kapcsolatos szakmai feladatokat továbbra is az érintett szakosztályok látják el. A cigánykérdés megyei összefogása a létrehozott koordinációs bizottság feladata.

Határozati javaslat:

1. A végrehajtó bizottság a művelődésügyi osztálynak a cigány lakosság általános helyzetéről, a cigánykérdés megoldását szolgáló távlati terv eddigi végrehajtását és a további feladatokat tartalmazó jelentését elfogadja.

A végrehajtó bizottság javasolja a Művelődésügyi Minisztériumnak, hogy a KSH-val egyetértésben úgy módosítsa az óvodai, általános és középiskolai statisztikai kérdőíveket, hogy azokból a cigány tanulók szükséges adatai megállapíthatók legyenek.

Vagy: (másik alternatíva)

A végrehajtó bizottság a KSH [Békés] Megyei Igazgatóságával egyetértésben engedélyezi, hogy az MM által megküldött statisztikai kérdőívekhez csatolva a megyei művelődésügyi osztály az általa összeállított adatok alapján külön lapon statisztikai adatgyűjtést végezzen.

Felelős: Csatári Béla vb-elnökhelyettes

Határidő: 1970. február 28.

2. A végrehajtó bizottság utasítja a Békés Megyei Cigányügyi Koordinációs Bizottság elnökét, hogy a jelentésben felsorolt feladatokat a telepfelszámolás 10 éves megyei fejlesztési tervének kidolgozásánál vegye figyelembe.

Felelős: Csepregi Pál vb-elnökhelyettes

Határidő: 1970. június 30.

Deák Ferenc s. k.
mb. művelődésügyi osztályvezető

BéML XXIII. 8. Békés Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának iratai. Jegyzőkönyv 1970. 15. határozat.

A jelentés megvitatása

Határozat folyószáma: 15/1970. (I. 27.) vb-határozat

Tárgy: Jelentés a cigány lakosság általános helyzetéről, a cigánykérdés megoldását szolgáló távlati terv eddigi végrehajtásáról

Előadó: Deák Ferenc, a megyei tanács vb művelődésügyi osztályának mb. vezetője

Deák Ferenc, a megyei tanács vb művelődésügyi osztályának mb. vezetője: A jelentés készítése óta megvizsgálták a cigányság hagyományos vezetési formáit, hogyan kapcsolhatók be a cigányság problémáinak megoldását elősegítő munkába, s megállapították, e formáknak ma már csak nyomai találhatóak. Az ilyen – egyébként csak hallgatólagosan elismert – vezetők személye gyakran változik, mert tekintélyük folytán rendszerint kikerülnek régi körükből.

A jelentés 8. oldalának első bekezdését kiegészíti azzal, hogy a járási, községi tanácsok által tett intézkedések a megyei tanács vb intézkedési terve alapján készített saját intézkedési tervük szerint történik.

Szóban arról tájékoztatja a végrehajtó bizottságot (munkatervi feladatok között nem szerepel), hogy Békés megyében 1968-hoz képest 1969-ben a cigányság részvételi aránya az elkövetett bűncselekményekben emelkedett. Erről részletes tájékoztatást ad.

Kérdések – válaszadás:

Csík Péter vb-tag: Hogyan becsülik meg a cigányok a kapott lakást? Nem lenne-e helyesebb a cigány gyerekek segélyezését a szülők részéről bizonyos munka elvégzéséhez kötni?

Kulkai Sándor, a Békés Megyei Népi Ellenőrzési Bizottság elnöke: A korábban Mezőberényben épült lakások száma benne van-e a 225 lakásban? Az 5. oldal negyedik bekezdése szerint a lakosság többi részéhez képest aránytalanul magas a cigányság körében a házasságon kívül született gyermekek száma. Valóban így van? S nem az állami gondozásba vételi lehetőség befolyásolja ezt?

Dr. Sulyák István, a megyei tanács vb szervezési és gazdasági osztályának vezetője:

A határozati javaslat 1. pont második változata egyeztetve van-e a KSH megyei igazgatóságával?

Deák Ferenc a megyei tanács vb művelődésügyi osztályának mb. vezetője válaszadásban elmondja, a lakáshoz juttatott cigányok többsége – akik anyagi erőfeszítést is tettek az új lakásért, vagy valamilyen segítséggel kerültek ki a putriból – megbecsüli lakását. Kisebb részük nem. Ezeknél gyakori a kerítés, padló eltűzelése stb.

Ha rendszeressé válna a cigányok munkavállalása, nem kellene részükre

segélyt adni, legfeljebb tartós betegség esetében. Sajnos, ma még nem igyekszik többségük munkát vállalni, s szinte kikövetelik a segélyt.

A 225 lakásszámban az 1964–1969 között juttatott minden lakás benne van.

Valóban aránytalanul magas a cigányság körében a házasságon kívül született gyermekek száma. Ha figyelembe vesszük, hogy általában nem könnyen adják gyermeküket állami gondozásba (lehetetlen egészségügyi körülmények miatt, a gyermek veszélyeztetése esetén kényszerrel is kell alkalmazni), nem tehetünk olyan megállapítást, azért van több házasságon kívüli gyermek, mert kedvezőek az állami gondozásba vételi lehetőségek.

A KSH Békés Megyei Igazgatóságával nem történt előzetes egyeztetés.

Vita:

Csatári Béla vb-elnökhelyettes: a jelentést jónak ítéli, elfogadásra ajánlja.

Nehezítette a jelentés összeállítását, hogy nincsenek megfelelő ismereteink arról, amit a határozati javaslat megoldásként szorgalmaz. Nem történt további kezdeményezés tartalmi vonatkozású határozatokra sem, mert a megyei tanács vb-nak korábbi tervében megvannak a vonatkozó álláspontjai, határozatai.

A Magyarországon élő cigány lakosság nem képez nemzetiséget, az csak népcsoport. Ennek megfelelően van kezelve alaptevékenységük. Ennek ismeretése – megfelelő keretek és formák között – a cigány lakosság körében is szükséges, de valamennyi állampolgár körében, mert a hozzájuk való viszony s gondjaik megoldása szempontjából fontos. Nevelésük alapvető része a társadalmi rend megváltozása, tehát a szocializmus léte, az emberiség, a munkára nevelés. A cigányságban a régi erkölcs ma sem oldódott fel. Életfelfogásuk megváltoztatása lehet az alapja életkörülményük megváltozásának. Természetesen helyes, ha a munkán keresztül nevelődnek. Nem véletlen, hogy a megyei tanács vb hosszú távú feladatának ítélte e kérdés megoldását 1962-ben.

Legnagyobb hatást azzal lehetne rájuk gyakorolni, ha a soraikból kinőtt, felemelkedett emberekre többet bízánk. De az a tapasztalat, azok nem szívesen térnek már vissza, s a többit nem segítik.

Több mint 500 éve élnek Magyarországon cigányok, de a legutóbbi 25 év, a szocialista társadalmi rendszer segített rajtuk legtöbbit. Ezt kellene felhasználni körükben, megfelelő fórumokon. Deák elvtárs utalt arra, hogy ezeknek a fórumoknak ma már nincs jelentőségük. Valóban nincs olyan jelentőségük, mint a kóborlás korában, de még fellelhető, s ezt jobban ki kell használni nevelésük érdekében. Meg kell ismertetni velük saját múltjukat, jelenüket. Ma egy állandó kereső cigány lakosra 7,5 ember eltartása jut, s ennek nagyrészt ő az oka. De amíg az életfelfogás, az ítélet és előítélet nem változik náluk, nehéz lesz előbbre jutni.

Szorgalmazni kellene a művelődésügyi és más osztályok részéről, hogy a cigány lakossággal kívülről foglalkozó emberek több megértést tanúsítsanak irántuk, s lehetőleg tudjanak a nyelvükön beszélni. Ahol jelentősebb számú cigány

él, legyen a tanács apparátusában felelőse a cigánykérdésnek, aki segíti, ellenőrzi a tanácshatározatok végrehajtását.

Helyes volna ajánlani, hogy a cigányokat foglalkoztató főbb munkahelyek vezetőivel az illetékes tanácsai szervek rendszeresebben és többször foglalkozzanak.

Javasolja a végrehajtó bizottságnak, hogy a határozati javaslat 1. pontjának második alternatíváját fogadja el – tehát egyeztessük igényünket a KSH Békés Megyei Igazgatóságával, megkérdezve, teljesíthető-e –, mert egyrészt van a megyei tanács vb elnökének is bizonyos jogköre, de van a KSH Békés Megyei Igazgatóságának is. Amennyiben nem megoldható, akkor tegyen a vb javaslatot a Művelődésügyi Minisztérium és a KSH felé.

Kállay Istvánné, a megyei tanács művelődésügyi állandó bizottságának elnöke egyetért Csatári elvtárral. A cigány lakosság helyzetét az 1962-es vb-határozat tükrében kell nézünk, s az abban foglaltak szerint kell végezni a cigány lakosság nevelését, életfelfogásuk, szemléletük megváltoztatását.

A határozatban foglalt feladatok végrehajtása több osztályt érint: a művelődésügyi, egészségügyi, munkaügyi, de főként az igazgatási osztályt. Az iskoláskorú cigány lakosság fejlődését tekintve kb. egyharmad résznél tartunk az átnevelésben. 1966/67-ben 29%-uk járt rendszeresen iskolába, 1967/68-ban 34%-uk. Nagy eredményekkel nem dicsekedhetünk, de pl. az orosházi III. sz. iskola 8. osztályában hat cigány gyermek tanul. Szentetornyán cigány gyermekek részére külön osztályt létesítettek 16 [fős] létszámmal. Ez az iskola most kapott tv-t. Étkezésben, ruhasegélyben részesülnek a cigány gyermekek, az oktatási feltételek számukra elég jól biztosítottak. Szorgalmasan járnak iskolába, szeretik a könyveket. Orosházi viszonylatban 9 cigány tanul középiskolában, van 24 fő szakmunkástanuló, 2 fő tanul főiskolán, ebből egyik ösztöndíjas. A főiskolát végzettek valóban nehezen mennek vissza arra a helyre, ahonnan elkerültek. Félnék, hogy nem tudnak tekintélyt tartani, pedig az ilyenek tudnának legjobban hatni testvéreikre, rokonaikra. Lakáshelyzetük javítása lassan halad Orosházán. Békés község építőanyag-kiutalással segítette a békési cigányok lakásépítését és sok segítséget adott az igazgatási, építési- közlekedési- vízügyi osztály megyei és járási vonatkozásban is. Ha azt nézzük, hogy a munkabíró cigány lakosság 80–85%-a már állandó munkában van, akkor megállapíthatjuk, hogy a munkaügyi osztály is elősegítette a probléma megoldását.

Természetesen még sok erőfeszítésre van szükség, mert a visszahúzó erő, a régihez való ragaszkodás nagy, de a társadalom részéről nyújtott segítség elősegíti felemelésüket.

Dr. Haraszi János vb-tag: A napirend megtárgyalása azért jelentős, mert a cigányság száma is jelentős a megyében, s a velük kapcsolatos problémák megsokszorozódnak. Csatlakozik Csatári elvtárs hozzászólásához, hangsúlyozva, hogy a legnagyobb figyelmet a munkára nevelésre, az iskoláztatásra kell fordítani.

Erkölcsi gátlástalanság, a szégyenérzet hiánya jellemző rájuk, s ez nehezíti a bűnüldöző munkát. A lakosság védekezése érdekében a lakosság nevelése is

fontos, jobban kell differenciálni; akiket el kell ítélni közülük, azokat ítélik el, hogy ne legyenek bűncselekményük áldozatai.

Nem segítik a probléma megoldását az olyan dolgok, mint pl. a vésztői cigányokról írott elvtelen, megalapozatlan cikk. Akadni kellett volna egy újságírónak vagy pártvezetőnek, aki megfelelően reagált volna arra. (600 csomag érkezett a munkaviszonyban álló cigány éjjeliőr részére, aki ott is hagyta munkahelyét.) Könyöradománnyal nem megoldható ez a probléma. A tekintélytisztetel igen jelentős náluk. Az ősi szervezeti tekintély, a vajdaság fogalmának felhasználása jó kapocs lehetne a tanács és a cigány réteg között. Véleménye szerint alapvető elvként kellene betartani, hogy munkaképes cigányok ne kapjanak segélyt, hanem biztosítsunk számukra munkalehetőséget.

Dr. Krattinger Márton vb-tag: A jelentés jó. Egyetért Csatári és Haraszi elvtársak felszólalásával. Véleménye szerint nem az nehezíti a cigánykérdés megoldását, hogy nincsenek róluk megfelelő adatok, hanem az, hogy csak 50%-uk dolgozik. Nem lebecsülve a nevelés kérdését, első helyre a munkát tenné. Társadalmunkban legjobb nevelőeszköz a közösségben végzett munka. Nem véletlen, hogy azok a cigányok tudtak kiemelkedni, akik közösségben dolgoztak. Tehát a másik 50% munkába állítása a legfontosabb feladat. A cigánykérdés megoldása mindenhol foglalkoztatja az embereket, és fogadóórákon is szenvedélyesen sürgetik megoldását. A cigányok viszont segélyt, lakást kérnek a fogadóórákon, de a felajánlott munkalehetőséget nem fogadják el, inkább nem kell a segély sem. Helytelen, hogy a cigány gyermekek lopását nem ítélik meg olyan szigorral, mint más gyermek kártevését. Emiatt a lakosság nyugalma van veszélyben, mert ezt a cigányok is tudják, és gyermekeiket küldik lopni. A lakosság felveti a tanács és a rendőrség tehetetlenségét.

Csik Péter vb-tag: A jelentéssel egyetért, jónak találja, elfogadását javasolja. Egyetért a határozati javaslatok Csatári elvtárs által tett módosításával.

Az újkígyósi községi pártszervezet két éve úgy határozott, fokozatosan be kell vonni a cigány családokat a munkába. Sajnos ma sem dolgoznak. Amelyik családot a tsz felvette tagjai közé, azzal is nagyon nehéz boldogulni. Pl. lovakat íratnak a gyerekeikre, pedig a vonatkozó rendelet értelmében a családtag tulajdonában nem lehet ló. Nem tudnak érvényt szerezni a rendeletnek, s valóban úgy néz ki, hogy a tanács és a rendőrség is tehetetlen.

Sándor József vb-tag: A jelentéssel és Csatári elvtárs határozati javaslat módosításával egyetért. Valóban a munka és a nevelés a cigánykérdés megoldásának nyitja. A Szeghalmi járásban a cigánytelepek felszámolásának fékje, hogy nem állnak munkaviszonyban. Nagyon sokat ártott a televízió is a helytelen tömegtájékoztatással, és példaként Lakatos Menyhértet¹ hozza fel. Összetévesztjük a humanitást a türelemmel. Humanitást csak a becsületes dolgozókkal szemben kell gyakorolni, s ne legyünk mindenáron türelmesek. A cigányok veszednek, botrányt csinálnak, lopnak (főleg a nők, mert azok általában mindig terhesek és a rendőrség nem bántja őket). A nevelés mellett kemény eszközöket kell velük szemben alkalmazni. Munkába kell állítani és tartani őket, mert kevés az elért eredmény.

Dr. Haraszi János vb-tag: Valóban úgy van, hogy nem azonos a megítélés a cigányok javára, de az a velük szemben folytatott rendőrségi munka nehézségéből fakad. A különösen veszélyes munkakerülők tekintetében lehetne gyorsabban és szigorúbban eljárni. Ebben intézkedést tesznek, bár ez nem oldja meg a problémát. Már szóvá tette, hogy a lótartást engedélyhez kötné. Ez a cigányok üzérkedését megakadályozná, ami ismét megélenkült. Az is oka ennek, hogy a felvásárló szervek a cigányoktól vásárolják a lovakat és nem a tsz-ektől. Miért nem lehet a szocialista szektortól felvásárolni a lovakat? Sok problémát megoldanak, ha egyenesen a tsz-től történne a felvásárlás.

Csepregi Pál vb-elnökhelyettes: Az elmúlt év augusztusában elfogadta a vb a szociális követelményeknek nem megfelelő telepek felszámolásának intézkedési tervét, mellyel kapcsolatban operatív bizottságot hoztunk létre a pénzügyi, művelődésügyi, egészségügyi szakigazgatási szerveink bekapcsolásával. Mivel a kérdés megoldása társadalmi feladatot is képez, javasolja ezt az operatív bizottságot a szakszervezet, a KISZ és a Vöröskereszt képviselőivel kiegészíteni, felkérés alapján. A bizottság még nem kezdte meg munkáját, de a mai hozzászólások is mutatják, hogy az operatív segítségnyújtás mennyire fontos és szükséges, különösen az olyan súlyponti területeken, mint Orosháza, Békés és Szeghalom. Idevonatkozó tervünk a negyedik ötéves tervnek szerves része. Előre meg kell tervezni – éves bontásban –, mely feladatokat képesek a tanácsok megoldani, mit kell nekünk megoldani. Helyes volna erről egy év múlva számot adni, milyen előrehaladást értünk el, tanácsaink milyen munkát fejtettek ki. Elsősorban a foglalkoztatottság kérdésében kell előrelépni, ki kell építeni a patronálási mozgalmat, hogy az üzemekben fogadják őket.

Boros Gáborné vb-tag: A jelentéssel egyetért. Az elhangzott negatívumok mellett szem előtt kell tartani, amit Csatári elvtárs mondott. Az elmúlt 25 esztendőben a cigány lakosság életfelfogásának, szemléletének alakításában – kulturális, egészségügyi vonatkozásban is – jelentős eredményeket értünk el. De jelentősek az eredmények a távlati terv elkészítése óta is. Ennek végrehajtásán türelmesen kell munkálkodni. Legfontosabbnak szintén a munkába állítást tartja. Szociális helyzetük javítását különösen az egészségügyi ellátás szempontjából közelítené meg. Legtöbb tbc-s – főként gyermekek – közöttük van. Beilleszkedésük, életszemléletük megváltozása nemcsak rajtuk múlik. Ok nélkül nem szabad kiközösíteni őket, e tekintetben saját magunkat is nevelni kell.

Klaukó Mátyás vb-elnök: A cigány lakosság helyzetének javításával kapcsolatban több fontos határozat született. A politikai bizottságnak is van állásfoglalása e kérdésben, legutóbb a szociális követelményeknek nem megfelelő telepek felszámolásával kapcsolatban.

A mi határozataink, távlati terveink is bizonyítják, hogy a probléma megoldása folyamatban van, és a végzett munka nem eredménytelen.

Társadalmi rendszerünk a cigány lakosság helyzetében is változást hozott. 25 éve még kéregető cigányokkal találkoztunk, ma ilyet nem látunk. Ez is komoly fejlődés. Tehát munkánk – bár nehéz és hosszadalmas – nem hiábavaló. Igaz, hogy még csak 50% dolgozik, de volt, amikor a cigányoknak csak 15%-a dolgozott. Itt lassú a fejlődés, de nem szabad lemondani róla.

Lakáshelyzetük javításában is van eredmény, de a jelentés is feltárja, hogy még 60%-a a cigány lakosságnak putrikban, sárkunyhókban él. Ezek felszámolására vonatkozik a kormányhatározat, amelynek realizálására a megyei operatív bizottság megalakult.

Pozitívan értékelhető a cigány gyermekek részére nyújtott különböző juttatás, mellyel műveltségüket kívánjuk magasabb szintre emelni. Itt megvan az iskola szerepe, hatása. Még elég kevés az általános iskolát végzettek száma. A túlkorosak iskoláztatásával keveset tudunk előrelépni. A munkára nevelés mellett fontos a szocialista tudat kialakítása, szemléletük megváltoztatásának napi-
renden tartása. Annak ellenére, hogy vajdák már nincsenek, keresni kell közöttük azt, aki kulturáltabb, aki többre képes, de közülük való, és be kell vonni a felemelésük érdekében végzett munkába.

Hasznos lenne nagyközségekben egy-egy felelőst kijelölni, aki felkészültségénél, magatartásánál fogva alkalmas arra, hogy a cigányok problémáival foglalkozzon.

A cigány gyerekek nevelésével foglalkozó pedagógusok dicséretet érdemelnek. Ezt helyes lenne a sajtóban kifejezésre juttatni, s buzdítani őket.

Egyetért azzal, hogy az elvtelenséggel szemben fel kell lépni. A felvásárlási problémát Csatári elvtárs feljegyezte, s intézkedik.

Krattinger elvtárs szerint fő probléma, hogy a cigányoknak csak 50%-a dolgozik. Valóban alapvető kérdés, de nem lehet mereven meghatározni, hogy első a munka, második az oktatás, mert a kettő együtt jelentkezik, együtt kell alkalmazni.

Felvetődött a vita során a „más mérce”. Ez a helytelen szemlélet miatt áll elő. Olyan dolgokat, amelyeket mástól nem tűrne el a társadalom, a cigánytól – mert az cigány – sok ember eltűri. A különböző adminisztratív eljárásoknak nem híve, de egyes cigány személyeknél – éppen elmaradottságuk folytán – talán éppen a keményebb eljárás lenne nevelő hatású. Nemcsak a rendőrség, a szabálysértési bizottság is eljárhat szükség szerint a cigányokkal szemben. Járlatot ne adjon ki a községi tanács olyanok részére, akiknek nem lehet.

Javasolja a végrehajtó bizottságnak, fogadja el a jelentést.

Javasolja továbbá, hogy a határozati javaslat 1. pontját Csatári elvtárs javaslatára szerint fogadja el a vb, míg a 2. pontot változatlanul.

Harmadik határozatként javasolja – Csepregi elvtárs javaslatára alapján – a Békés megyei koordinációs bizottságot az említett tömegszervezetek vezetőivel kiegészíteni, s egy év múlva tárgyalja meg a vb a cigány lakosság helyzetét az elkészült komplex felmérés alapján.

A vb 12 szavazattal – ellenszavazat nélkül – egyhangúlag az alábbi határozatokat hozta:

Határozatok:

15/1/1970. (I. 27.) vb-határozat

A végrehajtó bizottság a megyei művelődésügyi osztálynak a cigány lakosság általános helyzetéről, a cigánykérdés megoldását szolgáló távlati terv eddigi végrehajtását és a további feladatokat tartalmazó jelentését elfogadja.

Megbízta a vb a megyei művelődésügyi osztály mb. vezetőjét, a Központi Statisztikai Hivatal Békés Megyei Igazgatóságával egyeztesse, hogy az óvodai, általános és középiskolai statisztikai kérdőívek olyan módosítása, hogy abból a cigány tanulók szükséges adatai megállapíthatók legyenek, megyeileg megoldható-e? Amennyiben nem, úgy ez ügyben a Művelődésügyi Minisztérium felé teendő előterjesztést készítse elő.

Az előterjesztés aláírásával és felterjesztésével a vb Csatári Béla vb-elnökhelyettest bízta meg.

Felelős: Deák Ferenc, a megyei tanács vb művelődésügyi osztályának mb. vezetője

Határidő: 1970. február 28.

15/2/1970. (I. 27.) vb-határozat

Utasítja a vb a cigánykérdés megyei összefogására létrehozott Békés megyei koordinációs bizottság elnökét, hogy a jelentésben felsorolt feladatokat a telepelszámolás 10 éves megyei fejlesztési tervének kidolgozásánál vegye figyelembe.

Felelős: Csepregi Pál vb-elnökhelyettes

Határidő: 1970. június 30.

15/3/1970. (I. 27.) vb.hat.

a) A végrehajtó bizottság a 257/1/1969. (IX. 9.) vb számú határozatával a cigánykérdés megyei összefogására létrehozott megyei koordinációs bizottság munkájában való közreműködésre az alábbi társadalmi szerveket kéri fel:

- szakszervezet,
- KISZ,
- Vöröskereszt.

Megbízta a vb Csepregi Pál vb-elnökhelyettest, hogy a vb határozatát hozza az illetékesek tudomására, és kéri a bizottságba delegált személyek aktív részvételét és munkáját.

Felelős: Csepregi Pál vb-elnökhelyettes

Határidő: 1970. február 28.

b) A szociális követelményeknek nem megfelelő lakótelepek felszámolására vonatkozó és a negyedik ötéves terv szerves részét képező fejlesztési terv – évenkénti bontásban – részletesen rögzítse a helyileg és megyei szinten a munkába állítás, a foglalkoztatás, a lakásépítés, lakáshoz juttatás, az egészségügyi és kulturális nevelőmunka megoldása érdekében teendő intézkedéseket és feladatokat.

A végrehajtó bizottság a komplex felmérés alapján egy év múlva e témát ismét napirendre tűzi.

Felelős: Csepregi Pál elnökhelyettes

Határidő: értelem szerint, illetve 1970. február 1.

BéML XXIII. 8. Békés Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának iratai. Jegyzőkönyv 1970. 15. határozat.

¹ Lásd a 47/e sz. dokumentum 1. jegyzetét.

Békéscsaba, 1972. április 27.

A Békés Megyei Cigányügyi Koordinációs Bizottság 1972. évi munkaterve

A cigány lakosság társadalomba való beilleszkedése érdekében hozott 1961. VI. 20-i párthatározat¹ és az ennek végrehajtása tárgyában kiadott, a cigánytelepek fokozatos felszámolásával, a cigány lakosság letelepedésével, munkába történő elhelyezkedésükkel, valamint egészségügyi és kulturális helyzetük javításával kapcsolatos rendelkezések megvalósítása érdekében a cigányügyi koordinációs bizottság 1972. évre az alábbi munkatervet fogadta el.

A Békés Megyei Tanács V. B. 144/1969. (VII. 1.) vb sz. határozatával elfogadott intézkedési terv végrehajtásának ellenőrzése:

1. Szarvas Városi Tanács elnöke
- Orosháza Városi Tanács elnöke
- Békés Nagyközségi Tanács elnöke
- Szeghalom Nagyközségi Tanács elnöke

írásban tájékoztassa a koordinációs bizottságot a szociális követelményeknek meg nem felelő lakótelep felszámolása meggyorsítása érdekében – a vb-határozat óta eltelt időszak alatt – tett intézkedése eredményéről.

Felelős: az illetékes tanács elnöke

Határidő: 1972. október 31.

2. Az 1970–71. éves árvíz, belvíz következtében megrongálódott telepi lakóépületek helyett belvizes kölcsönrel megépült családi házak számáról és az ezzel párhuzamosan lebontott telepi építmények számáról adjon írásbeli jelentést a városi és járási hivatal műszaki osztálya a megyei tanács vb építési, közlekedési és vízügyi osztálya részére. A jelentés térjen ki arra is, hogy a megépített lakóépületek telepszerűen vagy a településen belül elszórtan kerültek megépítésre.

Felelős: Békés Megyei Tanács V. B. ÉKV Osztály vezetője

Határidő: intézkedés kiadására: 1972. május 15.

jelentés megtételére: 1972. október 31.

3. A megyei tanács vb munkaügyi osztálya mérje fel a megyében élő munkaképes cigány lakosok számát, közölje az állandó, az ideiglenes és a munkaviszonyban állók számát. Azokban a helységeken, ahol a munkaviszonyban nem állók száma jelentős, a helyi tanács szorgalmazza a munkába állás biztosítását, keresse a kapcsolatot az ipari és mezőgazdasági üzemekkel, és fejtsen ki propagandatevékenységet munkába állításuk érdekében. Hívja fel a figyelmet, hogy állami intézményeknél, vállalatoknál a munkaügyi hatóságok kísérik figyelemmel a munkaviszonyban álló cigány dolgozók helyzetét, segítsék beilleszkedésüket.

Felelős: helyi tanács elnöke

Békés Megyei Tanács V. B. Munkaügyi Osztály vezetője

Közreműködik: Békés Megyei Rendőrkapitányság, Szakszervezetek Békés Megyei Tanácsa

Határidő: intézkedés kiadására: 1972. május 15.

jelentés megtételére: 1972. október 31.

4. A megyei tanács vb egészségügyi osztálya adjon tájékoztatást – felmérés alapján – a koordinációs bizottságnak a cigány lakosság egészségügyi helyzetéről, különös tekintettel

- a közegészségügyi és járványügyi,
- az anya- és csecsemővédelem,
- a szociális gondoskodás

terén tett intézkedésekről. Szükség esetén igényelje a rendőri szervek segítségét.

Felelős: Békés Megyei Tanács V. B. Egészségügyi Osztály vezetője, esetenként megyei rendőrkapitányság

Határidő: intézkedés kiadására: 1972. május 15.

jelentés megtételére: 1972. október 31.

5. A városi és községi tanácsok gondoskodjanak arról, hogy minden iskolaköteles cigány gyermeket írassanak be az általános iskola első osztályába, ellenőrizték a rendszeres iskolába járásukat, hogy minél nagyobb számban, tanaköteles korban végezzék el az általános iskolát. Ennek megkönnyítése érdekében a cigány gyermekek nagyobb arányban kerüljenek felvételre óvodába, és az általános iskolai napközibe is.

Az arra rászoruló családok részére tanszersegély juttatásával is segítsék a gyermekek iskolába járását. A megyei tanács vb művelődésügyi osztálya és az igazgatási osztálya mérje fel az intézkedés eredményességét, és erről a koordinációs bizottságot tájékoztassa.

Felelős: Békés Megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztály vezetője és
Igazgatási Osztály vezetője

Határidő: intézkedés kiadására: 1972. május 15.

jelentés megtételére: 1972. október 31.

6. A Békés Megyei Művelődési Központ tegyen intézkedést annak érdekében, hogy a hatáskörébe tartozó művelődési házak biztosítsanak megfelelő lehetőséget a cigány lakosság kulturális nevelésére, figyelemmel a békési cigányklub tapasztalataira. Több gondot kell fordítani a felnőtt cigány lakosság gondolkodásmódjának megváltoztatására, nevelő intézkedéseket kell foganatosítani, ennek érdekében bizzanak meg alkalmas személyeket, akik az ilyen jellegű munkát megfelelő módon végzik.

Felelős: Békés Megyei Tanács V. B. Művelődésügyi Osztály vezetője

Határidő: intézkedés kiadására: 1972. május 15.

jelentés megtételére: 1972. október 31.

7. A megyei tanács vb igazgatási osztálya mérje fel a jogos lakásigénylők számát, és gondoskodjon arról, hogy az alsóbb fokú lakásügyi hatóságok lakáselosztási tervük készítése során a telepen élő nagycsaládosokat, akik építkezést vállalni nem tudnak, súlyozottan vegyék figyelembe a komfortnélküli és félkomfortos tanácsi bérlakások kiutalásánál, minőségi cseréknél. Kisebbségi állami ingatlanok elidegenítésénél részesítsék előnyben a hátrányos anyagi helyzetben lévő cigány lakosságot.

Felelős: Békés Megyei Tanács V. B. Igazgatási Osztály vezetője

Közreműködik: OTP megyei igazgatósága

Határidő: intézkedés kiadására: 1972. május 15.

jelentés megtételére: 1972. október 31.

8. A megyei tanács vb igazgatási osztálya és a Békés Megyei Rendőrkapitányság kísérelje figyelemmel a bűnöző családokban élő kiskorúak helyzetét, szükség esetén éljenek az állami gondozásba vétel lehetőségével.

Felelős: Békés Megyei Tanács V. B. Igazgatási Osztály vezetője
megyei rendőrkapitányság

9. A propagandamunka fokozása érdekében érdekelt szervek (helyi tanácsok, rendőri szervek, pedagógusok, körzeti orvos, védőnő stb.) bevonásával tartsanak rendszeresen, legalább félévenként színes, érdekes, figyelemfelkeltő előadásokat.

Felelős: városi vagy községi tanács elnöke, megyei rendőr-főkapitányság

A koordinációs bizottság elnöke gondoskodik arról, hogy a munkaprogram az érdekelt szervek: városi, nagyközségi, községi tanács végrehajtó bizottságai, városi tanács, járási hivatal műszaki osztályai, megyei pártbizottság, szakszervezetek megyei tanácsa, B[ékés] M[egyei] Népújság szerkesztősége, megyei tanács vb egészségügyi, építési, közlekedési és vízügyi, munkaügyi, igazgatási, művelődésügyi, pénzügyi osztályai, megyei rendőrkapitányság – tudomására jusson.

A koordinációs bizottság felkéri a programban érdekelt szerveket, hogy tegyenek meg mindent az eredményes végrehajtás érdekében.

Nagy János
tanácselnök helyettes

A kiadmány hitelül:

Gálné

BéML XXIII. 25. a. Békés Megyei Tanács V. B. szaktitkárainak iratai. Cigányügyi koordinációs bizottság iratai 1972. Írógéppel írt, hitelesített tisztázat.

¹ Lásd az 52. sz. dokumentum 1. jegyzetét.

52.

Békéscsaba, 1974. december 11.

A Békés Megyei Cigányügyi Koordinációs Bizottság 1974. évi munkatervi feladatában foglaltak végrehajtásának számbavétele

„Ráncokkal szíjazta arcunkat e földhöz az idő”
Bari Károly: Hazánk

I. Általános helyzet

A Magyarországon élő – jelenleg mintegy 320 000 főt számláló – cigány lakosság helyzetével a politikai bizottság 1961-ben foglalkozott behatóan, s en-

nek nyomán megfelelő határozatot hozott.¹ A politikai bizottság határozata nyomán, az egyre kedvezőbb politikai, társadalmi és gazdasági helyzetben hozott központi, állami és helyi intézkedések hatására kedvezőbben alakult a cigány lakosság helyzete: folyamatosan tovább javultak élet- és munkakörülményei. Fejlődik társadalmi beilleszkedésük; növekszik azon cigány értelmiségi vagy más foglalkozású személyeknek a száma, akik elmaradott embertársaik felemelkedését hajlandók segíteni. Gyarapszik a közmegbecsülésben részesülő és a közéletben valamilyen formában résztvevő cigányok száma: egyes helyeken tanácstaggá választják őket; a társadalmi szervek kollektív testületeiben is helyet kapnak; a különböző munkahelyeken képzettségüknek, felkészültségüknek megfelelően különböző posztokat töltenek be; csökkenő azoknak a munkahelyeknek a száma, ahol származásuk miatt hátrányos megkülönböztetésben részesítik őket. Egyre inkább csak az amorális, vagy aszociális magatartású cigány személyeket marasztalják el, mérséklődik a cigányok általános elmarasztalása.

A cigány lakosság helyzetének javulása mellett ugyanakkor az is megállapítható, hogy a fejlődés üteme nem kielégítő, az előrehaladással párhuzamosan egyes problémák növekednek, s egyre jelentékenyebbek a társadalmi hatásaik. Ennek oka abban található meg, hogy a szaporodásuk aránya jelentősen nagyobb, mint a helyzetük javítását célzó intézkedések hatása. Lakáskörülményeik abban javultak, hogy évenkénti átlagban ezer cigány család jut új, vagy jobb lakáshoz, de ez a mennyiség csupán a népesség szaporodásából eredő problémákat csökkenti. A keresőképesek mintegy egyharmada változatlanul nem mozdul el a beilleszkedés irányába, 15–20%-uk nem dolgozik, sőt kerüli a munkát. Megtartja régi életformáját, életfelfogását, s mindinkább elszakad, egyre jobban szembekerül a társadalom haladó rétegeivel. Kívül reked a társadalmi felemelkedésen, és úgyszólván naponta újra termeli saját maga nyomorát. E családokban legtöbb a gyermekek száma, legnagyobb az analfabétizmus, legrosszabbak a lakás- és életkörülmények, e családokból a gyermekek nem, vagy rendszertelenül járnak iskolába, majd kimaradoznak onnan; e réteg tagjai gyakran vétenek az állam írott és a társadalom íratlan törvényei ellen.

Nehezítik a cigány lakosság helyzetét és beilleszkedését a még mindig meglévő kölcsönös előítéletek.

II. Békés megyei helyzet

A megyei tanács vb mellett működő cigányügyi koordinációs bizottság 1974. évi munkatervét azzal fogadta el egy éve, hogy a benne foglalt feladatok megvalósításával ismét lépjen egyet előre a megyében élő cigány lakosság helyzetének, tudatának kedvező változása terén. A munkatervben foglalt feladatok megvalósításáról az alábbiakban ad számot a bizottság.

Az év során a megye 19 teleppel rendelkező 17 települése, döntő többségben a helyi tanácsok végrehajtó bizottságai, napirendre tűzték a cigány lakosság – megyénkben 8863 fő, ebből 2796 fő él telepen – helyzetének tárgyalását, ezen kezdeményezték a helyi (városi, községi) koordinációs bizottság létrehozását, s intézkedés történt több helyen a cigányklubok létrehozására is.

A koordinációs bizottság által kért tájékoztatás Békés város, Szarvas város, Doboz, Füzesgyarmat nagyközség, Mezőgyán község írásban megadta.

Az adott írásos jelentés alapján megállapításra került, hogy az iskoláskorú gyermekekkel kiemelkedően jól foglalkoznak Békés városban. Pályaválasztáshoz segítséget adnak a cigány fiataloknak, s a cigány felnőttek tanításával is eredményesen foglalkoznak, s a bázis tevékenységet ellátó békési művelődési központ a cigányklub működését is igen eredményesen irányítja a munkavállalás, s a telep felszámolás folyamatos napirenden tartása mellett.

Szarvas városban az elmúlt évben, de ez évben is a telep felszámolási folyamat lelassult, majdnem megállt. Szükséges megvizsgálni a folyamat lelassulásának okát, s nagyobb helyi segítséggel a telep felszámolás korábbi ütemét visszaállítani. A megye legnagyobb lélekszámú településén² élő cigány lakosságának nevelését az elkövetkezendő években kiemelt feladatként kell kezelni. Ennek érdekében létre kell hozni a békési tapasztalatokat felhasználva a cigányklubot. Az iskolai nevelés, valamint a munkára nevelés, munkába állítás terén következetes tervet kell készíteni, és folyamatosan végrehajtani.

Doboz nagyközségben a korábbi évek munkájának eredményeként jelentős előrelépés történt a telep felszámolás terén. Az V. ötéves terv időszakára a teljes telep felszámolást kell célul kitűzni, s ennek érdekében kell a helyi elképzelést kialakítani. Szükséges a cigányklub megalakítása, s a nevelő tevékenység fokozása az itt élő cigányok körében, folyamatosan figyelemmel kísérve a munkához való viszony alakulását.

Füzesgyarmat nagyközségben lévő telepeket a helyi szervek példamutató összefogásának eredményeként 1974-ben teljesen felszámolták. A végrehajtó bizottság kezdeményezésére a Vörös Csillag Tsz jelentős anyagi támogatásával minden telepen élő cigány család új lakásba költözött, s a leromlott telepi épületek helyén mezőgazdasági művelés folyik. A telepről beköltözött emberek beilleszkedését további nevelőmunkával segítik; a bölcsődés, óvodás korú gyermekek elhelyezése biztosított.

Mezőgyán községben a telep felszámolásra biztosított keretszám felhasználása csökkent. A jelentős számban élő cigányság nevelése érdekében hasznos lenne megvizsgálni a cigányklub megalakításának lehetőségét. Szükséges a 8. osztályt végző cigány gyerekek számának növelésére törekedni, s a folyamatos munkaviszonyban állók számát növelni.

Az írásos jelentés tükrözi mindenhol azt a tevékenységet, melyet ezen a területen a helyi tanácsok kifejtének. Kérjük további következetes munkájukat ezután is.

A Békés Megyei Cigányügyi Koordinációs Bizottság munkaterve szerint tartotta meg üléseit. A május 9-én Mezőberényben megtartott tanácskozás értékelte a cigány lakosság egészségügyi és közegészségügyi helyzetét. A tanácskozás eredménye szolgálta azt a célját is a koordinációs bizottságnak, hogy tagjai a munkájuk során helyi ismeretekre is szert tegyenek, s minél szélesebb körben ismertette a bizottság tevékenységét, az minél több embert vonjon be mun-

kájába. A kihelyezett bizottsági ülés, a telepátogatás szervezéséért köszönetet mondunk a házigazda, a Mezőberényi Tanács Végrehajtó Bizottságának.

A tervezett tapasztalatcserék az év során megtörténtek. Bizottságunk tagjai Szabolcs-Szatmár, Tölna és Heves megyében működő koordinációs bizottságot keresték fel, és fogadtuk a Heves megyei elvtársakat.

A tapasztalatcseréken szerzett információk alapján megállapítható, hogy mindenhol fontos feladat a közoktatási, közművelődési, munkába állítási, telep-felszámolási feladatok végzése, s a helyi sajátosságokat beszámítva hasonló eszközökkel, eredményességgel végzik e tevékenységet.

III. Feladatok végrehajtásának összegezése

1. A munkába állítás kapcsán a munkahelyek vezetőinek figyelme fel lett hívva a cigány dolgozók bealkalmazására [így!] és a munkaviszonyban állókkal való törődésre. Ez évben is pozitív fejlődés tapasztalható a foglalkoztatás terén, növekedett az állandó munkaviszonyban állók száma. 1973-ban 2527 fő dolgozott állandó jelleggel, most viszont 2844 fő, vagyis 317 fő a növekedés.

A cigány dolgozókat foglalkoztató vállalatoknál tett vizsgálat alapján a cigány és nem cigány munkavállalók között kereseti különbség nincs azonos szak-képzettséget igénylő munkánál.

A cigány dolgozók zöme az építőiparban dolgozik, míg a mezőgazdaságban dolgozók száma csökken. Ennek egyik oka a mezőgazdaság fokozott gépesítése következtében megnövekedett szakmai követelmény, másrészt a tsz-vezetők és -tagok egy részének a cigányokkal szembeni fenntartása, előítélete.

Az állandó munkaviszonyban álló cigány munkások egy részéről a munkahelyek vezetőinek és a nem cigány munkatársak többségének jó a véleménye. Növekszik a cigány törzsgárda tagok száma, s a szocialista brigádok némelyikében is ott találhatók.

Tovább szükséges javítani a női munkaerő foglalkoztatását annak ellenére, hogy ez évben is sikerült új munkalehetőséget teremteni.

A megyei helyzetet az 1. sz. táblázat tartalmazza.

2. Közoktatás, közművelődés kapcsán megállapítható, hogy a helyi tanácsok az óvodák és iskolák dolgozóinak dicséretes erőfeszítései, valamint a cigány lakosság egyes tagjainak példamutató magatartása következtében – ha lassan is – fokozatosan javul az óvodába, iskolába járó cigány gyermekek száma. (2. sz. táblázat). 1972-ben 114 gyermek járt óvodába, 1974-ben 197 fő. Mezőberényben például minden cigány gyerek óvodába jár. De jelentős számban (Eleken 17, Mezőgyánban 18, Békéscsabán 20, Szarvason 12, Gerlán 11) jár más településeken is.

Iskolába járást a cigány szülők többsége szükségesnek tartja – írás, olvasás szintjéig legalább. Az óvodai előképzettség hiánya, az igen szerény környezet, negatív otthoni hatás miatt a túlkorossá válás folyamata a nevelők dicséretes erőfeszítései ellenére is megindul. Jelentős az évismétlések, túlkorosok száma.

A közművelődés terén megállapítható, hogy a cigány lakosságon belül nagy eltérések vannak. A cigány lakosság tudatformálásának legfontosabb eszköze az

Cigány lakosság száma és foglalkoztatottsága Békés megyében [1974]

Város, járás	Cigány lakosság száma			Ebből munkaképes korú			Foglalkoztatottak száma						Nem dolgozók		
	férfi	nő	összes	férfi	nő	összes	állandó			idény			férfi	nő	összes
Békéscsaba	522	406	928	447	321	768	295	198	493	128	75	203	24	48	72
Békés	318	330	648	158	172	330	124	15	139	10	38	48	30	113	143
Gyula	55	43	98	40	15	55	40	8	48	4	3	7	–	–	–
Orosháza	312	291	603	170	165	335	140	56	196	13	15	28	17	94	111
Szarvas	200	240	440	110	130	240	80	65	145	15	5	20	15	60	75
Városok összesen	1407	1310	2717	925	803	1728	679	342	1021	170	136	306	85	315	401
Békési járás	252	275	527	145	165	310	126	81	207	–	30	30	19	54	73
Gyulai járás	1082	1091	2173	624	540	1164	438	311	749	126	156	282	50	83	133
Mezőkovácsházi járás	496	524	1020	251	246	497	179	87	266	64	77	141	9	82	91
Orosházi járás	203	178	281	119	106	225	57	26	83	44	25	69	18	55	73
Szarvasi járás	318	333	651	181	151	332	144	82	226	23	20	43	14	49	63
Szeghalmi járás	620	612	1231	327	302	629	198	94	292	68	99	167	61	109	170
Járások összesen	2971	3013	5984 ^a	1647	1510	3157	1142	681	1823	325	407	732	171	432	603
Megye összesen	4378	4323	8701 ^b	2572	2313	4885	1821	1023	2844	495	543	1038	257	747	1004

^a helyesen 5883^b helyesen 8600

Kimutatás megyénk általános iskoláiban tanuló cigány gyermekekről

	1. o.	2. o.	3. o.	4. o.	5. o.	6. o.	7. o.	8. o.	Összesen	%
1971/72. évben										
tanult	328	210	203	202	226	154	111	92	1526	
ebből s. o. túlkoros	138	117	131	128	147	96	65	45	867	56,8
1972/73. évben										
tanult	340	225	201	192	221	157	115	84	1535	
ebből s. o. túlkoros	145	127	125	133	140	92	52	38	852	55,5
1973/74. évben										
tanult	315	253	220	193	201	174	132	73	1561	
ebből s. o. túlkoros	144	142	111	121	138	109	75	32	872	55,8

s. o. = saját osztályában

iskolában történő oktatás mellett a különböző közművelődési intézmények rájuk gyakorolt hatása. Múzeumba, színházba nem, vagy csak a fiatalok járnak. A művelődési otthonok rendszeres látogatói, egyre inkább bekapcsolódnak a művészeti csoportok, szakkörök, klubok munkájába. Újságot, folyóiratot nemigen járatnak. Legnagyobb vonzással a filmszínházak vannak rájuk.

A közművelődés terén igen jó eredmény érhető el a klubszervi formával, s a békési bázisklub mellett az ő közreműködő segítségével ez évben alakult klub Végegyházán, Vésztőn, szervezés alatt áll Szeghalmon és Sarkadon.

Az eddigi eredmények azt is igazolják, hogy a cigányság tudatformálása lassú fejlődésben van. Fejlődésük eredményességét elősegítik egyrészt a pedagógusok, az orvosok; másrészt a politikai, társadalmi és tömegszervezetek önzetlen, fáradságot nem ismerő munkája. Ezen jelentős feladat elvégzésében, az anyagi támogatás vállalásában kiemelkedő koordináló, irányító tevékenységet látnak el a helyi tanácsok.

Megyénkben azok a pedagógusok és a közművelődési dolgozók, akik a cigány gyerekekkel foglalkoznak, illetve a felnőtt cigányok nevelését vállalják, társadalmi és anyagi megbecsülésben részesülnek.

Lakáshelyzet

Az év során megtörtént a telepek ismételt felülvizsgálata, s megtörtént a telepfelszámolás ütemezése. A felülvizsgálat főbb adatait a 3. sz. táblázat tartalmazza. Megtörtént a kiemelt ütemben felszámolásra kijelölt telepek zömének meghatározása.

A teleppel rendelkező tanácsok eredményes szervező tevékenységeként az eltelt időszakban (1965 óta) összesen 441 telepi építmény került elbontásra.

1974-ben 53 db vásárlás, hat db építés történt.

A fenti számnak megfelelő telepi épület került elbontásra. A számok bizonyítják, hogy a kölcsönfelvételek a vásárlást teszik jobban lehetővé, mivel az

**Összesítő a Békés megyében 1974-ben felmért
szociális követelményeknek meg nem felelő telepekről**

Telephely	Felmért telepek száma	A felmért lakások száma	A felmért családok száma	A telepeken élő személyek száma	V. ötéves tervben áttelepíthető családok száma
Békés	2	42	50	161	30
Orosháza	2	33	31	99	–
Szarvas	1	143	143	571	43
Mezőberény	2	93	99	339	10
Sarkad	1	6	6	32	3
Mezőgyán	1	42	49	155	5
Doboz	1	18	18	113	12
Tótkomlós	1	36	40	140	20
Gyoma	1	14	19	77	19
Endrőd	1	26	31	105	15
Mezőkovácsháza	1	9	9	37	3
Battonya	2	32	40	89	18
Kevermes	2	18	20	99	4
Kunágota	1	24	24	98	16
Szeghalom	3	90	90	382	44
Vésztő	1	52	61	199	24
Körösladány	1	3	3	100	3
Összesen	24	681	733	2796	269

építkezés árában bekövetkezett jelentős változás miatt a saját erő befizetése egyre nehezebbé válik.

A títustervek felülvizsgálata most van folyamatban, s a jövő év I. félévében a teleppel rendelkező tanácsok, az építettők rendelkezésére lesz bocsátva. Szükséges az elkövetkezendő időben – a telep-felszámolási ütem meggyorsítása, szinten tartása érdekében –, hogy a helyi tanácsok pénzügyi fedezetet biztosítsanak a telepeik felszámolásához.

Az elmúlt időszak eredményei alapján a következő időszakban a teljes telepfelszámolást kell célul kitűzni, ennek megfelelő helyi intézkedést megtervezni. A meglévő telepek közmű ellátásának javítására gondot nem szabad fordítani, ezt az összeget a telep felszámolására kell fordítani.

Egészségügyi helyzet

Az eltelt időszak intézkedéseinek eredményeként előrehaladás mutatkozik megyénkben a cigányok egészségügyi helyzetében, a telepek közegészségügyi viszonyaiban. Csökkent a cigány csecsemők halandósága, jobban igénylik az egészségügyi szolgálatot, gondot fordítanak a személyi és környezeti tisztaságra.

A cigány lakosság elmaradott – főként telepen élő réteg – körében azonban nem kielégítő, sőt helyenként súlyos az egészségügyi, közegészségügyi helyzet. Fejtetvesség leküzdésére külön gondot kell fordítani. Szinte minden megyei telepen nagy számban előfordul. A Kőjál fertőtlenítő, fürdő kocsiját erre a célra jobban szükséges felhasználni. A telepek elemi higiéniai követelményeinek elérésére törekedni kell.

Eddig kevés eredménnyel járt a családtervezésre, születésszabályozásra vonatkozó felvilágosítás. A cigány népességnél az ezer főre eső élve születések száma 37 körül van. Ennek az állapotnak a fenntartása sem népesedéspolitikai, sem szociálpolitikai szempontból nem tekinthető célravezetőnek.

A cigány lakosság rászorultság esetén ugyancsak a szociális juttatásban részesül, mint az egyéb rászorult személyek. Egyre nagyobb számban részesülnek különböző segélyekben, szociális kedvezményekben. A szociális otthonokban és az öregek napközi otthonaiban a velük szembeni szemlélet és a nem kellő beilleszkedési készségük miatt viszonylag alacsony a cigány öregek száma.

Igazgatási területen

A megyében elosztásra kerülő állami lakásokból 1974-ben 12 cigány család részesült állami lakásban. Jelenleg 63 igénylőt tartanak, főként városokban nyilván. Az igazgatási osztály folyamatosan kíséri figyelemmel és a jogos nagy-családos, becsületes dolgozó lakásigénylőket támogatja.

„Sokan várjuk a kapukon kívül
hogy bizalmatok rézkrajczárjaival
megajándékozzatok!”

Bari Károly: Azt hiszitek

IV. Társadalmi és tömegszervezeti feladatok

Összességében megállapítható, hogy a koordinációs bizottság munkájának eredményes végzéséhez ez évben is megkapta a társadalmi és tömegszervezetek támogató segítségét. A Szakszervezetek Megyei Tanácsa felhívta a megyebizottságok és a szakmaközi bizottságok figyelmét, s kérte, hogy tűzzék napirendre a munkahelyeken dolgozó cigány dolgozók helyzetének tárgyalását. A MEDOSZ és a KPVDSZ aktíváin keresztül ellenőrizte, segítette az érintett dolgozóit. Főként azonban segélyezési kérelmeknél nyújtottak segítséget a cigány dolgozóknak.

A megyei Vöröskereszt tovább szervezi a „Tiszta udvar, rendes ház” akciót a telepeken, s azokon a területeken, ahol az új lakások felépültek. A klubmozgalom elterjedésével fokozni kell a Vöröskereszt által végzett nevelő tevékenységet, elsődlegesen a telepen élő aktívák bevonásával.

A KISZ megyei bizottsága tevékenységéről a koordinációs bizottságnak nincs tájékozottsága. A megalakult klubokban jelentős számban vannak fiatalok, s a községi KISZ-szervezetekben, munkahelyi KISZ-szervezetekben is vannak cigány fiatalok, valószínű azonban igen kis számban.

A Hazafias Népfront tevékenységében ez évben is helyet kapott a cigány

lakossággal kapcsolatos feladatok megbeszélése. Békés városban a városi elnökség tárgyalta a cigányok helyzetét. A Mezőkovácsházi járás HNF elnöksége mellett működő pedagógiai bizottság foglalkozott a cigány tanulók beiskolázásaival.

A Körösök Vidéke és a Dél-Békés Megyei Területi Tsz Szövetség a tagszervezetek részére tartott tájértekezleten értékelte, ismertette azokat a feladatokat, amelyeket a szervezetekben szükséges végezni. A szervezetekben tagként dolgozó cigány dolgozókkal a szervezet vezetői elégedettek. Az alkalmi munkavállalókkal szemben negatív a megítélés.

A Békés Megyei Rendőrkapitányság Bűnüldözési Osztálya ez évben három helységben tartott propaganda előadásokat – Szarvason, Végegyházán, Kétegyházán – elsősorban azokon a helyeken, ahol sűrűbben előfordulnak bűnesetek. Segítséget nyújtottak az illetékes szervezeteknek a kötelező védőoltások, fertőtlenítések elvégzésében. Nagy energiát fektetnek a „bűnöző utánpótlás” megszakítására. Itt elsősorban a cigány gyermekek állami gondozásba vételét szorgalmazzák. Sajnos így is növekszik a fiatalok bűnözők száma.

A megyei népujság cikkei – elsődlegesen a jól dolgozó cigányok bemutatása – segíti a cigányság köréből kiválasztandó, a társadalomba beilleszkedettek, s nevelő hatással bír, mind a cigányság, mind a magyar lakosság irányában. Több esetben is lehetne ilyen cikket megjelentetni egy-egy telep életét, kedvező változását bemutatóan.

A munkatervből adódó feladatokról összefoglalva ennyiben kíván a koordinációs bizottság beszámolni.

Köszönetet mondunk minden bizottsági tagnak munkájáért, s kérjük az 1975. évi feladat megvalósításához is támogató segítségüket.

Bizunk abban, hogy folyamatos munkánk eredményeként a kedvező változás egyre több apró jelével találkozunk, s a cigányság változása is a költő megfogalmazásához fog hasonlítani a későbbiekben egyre inkább:

„Sokan kiáltoznak, s ha arra vágytok,
hogy hallatszon hangotok,
Ti ne úgy legyetek hallhatóvá, hogy a
lármát túlharsogjátok”

Váci Mihály: Emberi követségből

Cigányügyi koordinációs bizottság

BéML XXIII. 25. a. Békés Megyei Tanács V. B. szaktitkárainak iratai. Cigányügyi koordinációs bizottság iratai 1974.

¹ Az MSZMP KB Politikai Bizottságának 1961. június 20-án hozott határozata a cigánysággal kapcsolatos politikai alapelveket, valamint a helyzetük megjavítását érintő feladatokat szövegezte meg. Lásd erről bővebben Sághy Erna: Cigánypolitika Magyarországon 1945–1961. Regio, 1999/1. sz. 16–35.

² Téves megállapítás. A megye legnagyobb lélekszámú települése Békéscsaba volt (állandó népessége 1974-ben 60 000 fő), Szarvas pedig a legkisebb népességű város (19 900 fő).

Jelentés a cigány lakosság kulturális helyzetéről

A megyében élő cigány lakosság általános helyzete

Békés megyében a legutóbbi felmérés alapján 8863 a cigány lakosság száma, a lakosság két-három %-a, amely az 1972. évi adatokhoz képest 1363 fős emelkedést jelent. Ez a természetes szaporulatból, a más megyékből történő bevándorlásból és az ismételt felmérés pontosabb elvégzéséből ered. A cigány lakosság egy része zárt településformában, telepeken, míg ma már majdnem a cigány lakosság fele szétszórta, a nem cigány lakosok között elvegyülten él. 1965-től 1973-ig a cigány lakosság körülményeinek javítására kedvezményes kölcsönrel 213 lakóház épült, s a helyi tanácsok további 87 lakóépületet vásároltak részükre. 19 településünkben 20 cigánytelepet tartunk nyilván. Legnagyobb telep a szarvasi, a mezőberényi, a békési, a szeghalmi, az orosházi, a vésztői és a sarkadi. A telepek többségükben a települések szélén elkülönülve, mély fekvésű, vízállásos területen fekszenek. Alapvető közműellátottsággal – villany, járda, víz – csak egy részük rendelkezik.

A cigány lakosság munkához való viszonyát nagymértékben meghatározza az, hogy telepi lakos, vagy a településbe beilleszkedve él. A belterületen lakó cigányok többsége teljesen szakított a régi életmóddal, többségüknek munkaviszonya van, gyakran nem cigányokkal kötnek házasságot, lakáskörülményeik többnyire rendezettek. Iskolai végzettségük is a cigány lakosság átlaga felett áll.

Növekedett az állandó munkaviszonnyal rendelkező cigány dolgozók, köztük a nők száma, bár még igen jelentős az időszakos dolgozók és a munkaviszonnyal nem rendelkezők száma is. A telepi lakosok többsége azonban még ma is rendezetlen körülmények között él: elhanyagolt lakással és maradi életformával. Ez elsősorban jellemző még Orosházára, Szarvasra, Sarkadra, Szeghalomra és a vésztői telepre. Munkaviszonyuk még ideiglenes jelleggel is csak ritkán fordul elő. Ennek következtében körükben sok a fegyelméletlen, italozó, a társadalmi tulajdon, illetve a magántulajdon ellen vétő, melyek ellen hatékonyabb társadalmi és hatósági intézkedések megtétele lenne szükséges.

A cigány lakosság általános műveltsége továbbra is igen alacsony, változatlanul nagy feladatot és gondot jelent az iskoláskorúak folyamatos iskoláztatása mellett az analfabéta felnőtt cigányok oktatása. A sajtótermékek, könyvek olvasása nem jellemző. Rádió a családok többségében található, televízió helyenként, ahol arra lehetőség van. Moziba viszont rendszeresen járnak.

Az egészségügyi és szociális ellátottságban az elmúlt évekhez képest a cigány lakosság körében folyamatos fejlődés tapasztalható: a megfelelő lakáskörülmények között lakók száma gyarapodott a putrikkal szemben.

A kulturáltabb lakásokban a zsúfoltság is nagymértékben csökkent. A lakásokban öt, a putrikban átlagosan nyolc fő lakik, bár egyes esetekben az új lakásokban is tapasztalható, hogy egy lakásban több család él. Többnyire meg-

oldott a telepek ivóvízzel való ellátása, de nem megoldott a szemet tárolása. Ennek ellenére fertőző betegség a telepeken nincs, bár a tetvesség még mindig előfordul.

A megye cigány lakosságának általános helyzetét összességében a fentiek szerint lehet jellemezni.

A cigány lakosság társadalomba való beilleszkedése érdekében hozott 1961. VI. 20-i párthatározat¹ és az annak végrehajtása tárgyában kiadott megyei párt- és tanácsi intézkedési tervek végrehajtása számunkra is folyamatos feladatot ad.

Közművelődés

A cigány lakosság műveltségi színvonalára jellemző, hogy a cigány lakoságon belül nagy eltérések vannak. A teljesen beilleszkedett csoportok és a beilleszkedéshez közel állók – állandó munkaviszonnyal, egészséges lakással rendelkezők – maguk is igénylik saját és gyermekeik művelődési feltételeinek javítását, azt, hogy kikerüljenek a szellemi elmaradottságból. A felemelkedést igénylők belátják, hogy a továbbhaladáshoz, a nagyobb megbecsüléshez, az általános iskola elvégzése elengedhetetlen.

Egy csoporthoz tartozók folyamatosan tájékozódnak gyermekeik pályaválasztási lehetőségeiről, és ők maguk is tanulnak, bár számuk igen alacsony. Megyénkre is érvényes az országos tárcaközi koordinációs bizottság 1974-ben hozott állásfoglalása, amelyben megállapította, hogy a 14 éven felüli cigányok 30–39%-a analfabéta, illetve félanalfabéta. A felnőtt analfabéta cigányoknak tanfolyamra, illetve dolgozók iskolájába való beszerzése az üzemek és társadalmi szervek segítségével változatlanul fontos feladat, melyben jelentősebb előrehaladásról nem adhatunk számot.

A cigány lakosság tudatformálásának legfontosabb eszköze az iskolában történő oktatás mellett, a különböző közművelődési intézmények rájuk gyakorolt hatása. Az intézmények vonzásköre nagyon eltérő. A múzeumba a felnőttek szinte egyáltalán nem mennek. Színházban a zenés darabokat és a vígjátékokat a fiatalok megnézik, főleg tájelőadásokon. A művelődési otthon jellegű intézmények vonzása már rendszeresebb, intenzívebb. Többben, de nem jelentős számban részt vesznek a művészeti csoportok, szakkörök, klubok munkájában. Általában ők a népi zenekarok tagjai. A TIT-előadások és oktató filmelőadások hálás résztvevői. Újságot, folyóiratokat még a felemelkedést igénylő csoportok nagy többsége sem járát rendszeresen, de a klubokban előszeretettel elolvassák a fiatalok. Legnagyobb vonzást változatlanul a filmszínházak gyakorolnak rájuk, melyeknek „törzsközönségét” képezik. Közkedveltek a már hagyományossá váló – helyesen változó szemlélettel, tartalommal megrendezésre kerülő – területi és megyei cigánybálok, táncestek (1974-ben Békésen, Békéscsabán, Vésztőn).

Külön is említésre méltó az a kezdeményezés, amit a Békési Városi Művelődési Központban folyamatosan és eredményesen fejlesztenek. Ez az intézmény a Békés Megyei Tanács Végrehajtó Bizottságának 1971. augusztus 17-i ülésén hozott határozta alapján megyei hatáskörrel, kiemelt feladatul kapta a cigány lakosság kulturális ellátásának további javítását. Kétéves tevékenysége

adatokkal, gyakorlati tényekkel mérhető. A klubnak 35–40 felnőtt beiratkozott tagja van, és 27 fővel ifjúsági klubot szerveztek. Társadalmi vezetőségét cigányok alkotják. A programoknak 2565 látogatója volt. Ismeretterjesztő előadásokat, filmvetítéseket, kiállításokat néznek, illetve hallgatnak, játékos vetélkedőkön, szellemi totókon vesznek részt, írni, olvasni és számolni tanulnak. (Az idei oktatási évben a dolgozók iskolájában 11 cigány tanul).

A klub mellett 45 tagú vöröskeresztes csoport működik, s a „Tiszta udvar, rendes ház”-mozgalom megszervezése mellett a Vöröskereszttel együtt olyan jellegű tanfolyamokat is szerveztek, amelyekben a veteményes-, konyha- és virágoskert alakítását tanulták meg.

Ezen kívül 1974 tavaszán Békésen szakmai, módszertani tanácskozást szerveztek a közművelődési dolgozóknak, és írásos módszertani anyagokat is küldtek a cigányteleppel rendelkező községeknek.

A békési tapasztalatok alapján szerveztek cigányklubokat Végegyházán 31 fővel, Vésztőn 25 fővel. A klubokban negyedéves programok alapján változatos műsorokat biztosítanak. Jelenleg Vésztőn a klub átszervezését végzik, mert a társadalmi vezetőség nem látta el következetesen feladatát, ezért csökkent a klubprogramokon megjelenők száma.

Szervezés alatt van a klub működési feltételeinek kialakítása Sarkad és Szeghalom nagyközségben. Az eddigi eredmények azt is igazolják, hogy a cigányság tudatformálása lassú fejlődésben van. Fejlődésük eredményességét nagymértékben elősegítik egyrészt a pedagógusok, az orvosok; másrészt a politikai, társadalmi és tömegszerveztek körükben végzett önzetlen, fáradságot nem ismerő, felvilágosító, nevelő munkája. Ezen jelentős feladat elvégzésében, az anyagi támogatás vállalásában kiemelkedő koordináló, irányító tevékenységet látnak el a helyi tanácsok.

Kiemelkedően támogatják a cigányok tudatformálása feltételeinek fejlesztését Békés városban, Vésztő, Sarkad, Mezőberény nagyközségekben, Végegyháza községben. Hasonló kezdeményezésre volna szükség Orosházán, Szarvason, Szeghalmon, Dobozon, Kevermesen, Kunágótán és Mezőgyánban. Megyénkben azok a pedagógusok és közművelődési dolgozók, akik a cigánygyermekkel foglalkoznak, illetve a felnőtt cigányok nevelését vállalják – egyre többen – társadalmi és anyagi megbecsülésben részesülnek. Nőtt azok száma, akik e nehéz, áldozatos munkájukért miniszteri kitüntetést, jutalmat és rendkívüli feljebb sorolást kaptak. Több olyan cigány lakos is van, aki maga is egyéni példamutatással, aktív felvilágosító munkával segíti a réteg átalakulását, társadalmi felemelkedését.

Közoktatás

A helyi tanácsok, az óvodák és iskolák dolgozóinak dicséretes erőfeszítései, valamint a cigány lakosság egyes tagjainak példamutató magatartása következtében – ha lassan is – fokozatosan javul az óvodába, iskolába járó cigánygyermek száma.

1974/75. tanévben óvodába járó cigány tanulók száma

Kiscsoport	Középcsoport	Nagycsoport	Végyes csoport	Összes
43	33	76	29	181
Étkezésben résztvevők száma:				
42	27	63	15	147

(Pl.: 1972/73. tanévben 114 cigány gyermek óvodába, 1467 iskolába járt; 1974/75. tanévben az óvodába járók száma 181-re, az iskolába járóké 1499-re emelkedett). Ez látszólag nem nagy eredmény. Mi azonban mégis nagyra értékeljük, hisz néhány évvel ezelőtt a gyermekek óvodába járatása elől a szülők teljesen elzárkóztak. Ma már elértük azt, hogy Mezőberényben pl. minden cigány gyermek óvodába jár. Eleken 17, Mezőgyánban 18, Békéscsabán 20, Szarvason 12, Geszten 11 cigány gyermek kisebb mulasztásoktól eltekintve rendszeresen jár óvodába.

Mindezek ellenére továbbra is az a jellemző – főleg Sarkadon, Vésztőn, Végegyházán, Békés városban – hogy a szülők többsége még ma sem látja az óvoda jelentőségét, s ellenáll az állami és társadalmi erőfeszítéseknek, ami ellen szükséges további felvilágosító munkával, feltételek teremtésével küzdeni. Célnél kell tűzni, s megvalósítani, hogy minden cigány gyermek iskola előtt legalább két évet járjon óvodába. Az iskolával szemben már kedvezőbb a viszonyuk.

2. sz. melléklet

1974/75. tanévben általános iskolába járó cigány tanulók száma

1. oszt.	2. oszt.	3. oszt.	4. oszt.	5. oszt.	6. oszt.	7. oszt.	8. oszt.	Összesen	%
279	216	204	191	191	167	145	106	1499	100,0
Túlkoros									
90	115	105	100	113	105	85	47	760	50,7
Ismétlésben bukott:									
30	33	20	20	35	27	12	1	178	11,8
Napközis:									
81	78	76	61	38	31	38	23	426	28,4

Békésen pl. az egyéves iskolára előkészítő tanfolyam foglalkozásaiba 17 cigánygyermek kapcsolódott be. A szülők többsége szükségesnek tartja, hogy gyermekei tudjanak írni, olvasni, számolni. Jó hatással van a cigány tanulók iskolába járására az elmúlt években Sarkadon és Békésen szervezett „cigányosztályok” működtetése. A gondos és figyelmes munka következtében ma már egyre inkább jellemző, hogy a tanköteles korukat elérő gyermekeket beíratják az első osztályba. Az óvodai előképzettség hiánya, valamint az ingerszegény környezet következtében több gyermek nem állja meg a helyét. A nevelők di-

cséretes erőfeszítései ellenére megindul az osztályismétlés, a túlkorossá válás folyamata.

A képzésre alkalmas tanulókat is elég sok negatív hatás éri. Ezek csökkentése érdekében a helyi tanácsok zöme – szerintünk helyesen – ingyenes (esetleg névleges térítési díj ellenében) napközi otthonos elhelyezést, tanszersegélyt biztosít. Az igazolatlanul mulasztókkal szemben a törvényes keretek között igyekeznek eljárni. A nevelők zöme mind a tanítási, mind a tanítási órákon kívüli alkalmakkor kiemelt gondot fordít ezekre a tanulókra. Rendszeresen nagy energiáfordítással, figyelemmel kísérik magatartásukat, viselkedésüket, az egymáshoz és társaikhoz való viszonyt, a folyamatos tanulmányi munkát, a rend és tisztaság megvalósítását és megőrzését.

Az erőfeszítések ellenére azonban még elég gyakran a negatív hatások válnak uralkodóvá. Az otthoni környezet visszahúzó hatása mind a rendszeres iskolába járásban, mind a tanulásban megmutatkozik. Ennek következménye, hogy a tanulók egy része nem tudja eredményesen zárni a tanévet (bukás, évismétlés). Ez különösen a 2. és 5. osztályokban mutatkozik meg. Itt a legtöbb a lemorzsolódás és az évismétlések száma. Csak igen nagy erőfeszítések árán érik el a nevelők, hogy a cigány tanulóknak 18%-a eredményesen fejezze be az általános iskolai tanulmányokat (ez a 10 évvel ezelőtti 4,5%-hoz képest komoly fejlődés), s többségük szakmunkásképző intézetekben, vagy szakközépiskolákban szakmát tanuljon. E fiataloknak nagyobb segítséget kell a pályaválasztás és a felvétel biztosítása érdekében adni.

A középiskolában továbbtanulókat (számuk az elmúlt tanévben nyolc fő volt) az iskolák rendszeresen segítik, támogatják (egy tanuló ösztöndíjban is részesül).

A rendszeresen iskolába járó 7. és 8. osztályos, valamint középiskolás tanulók az otthoni környezetre igyekeznek hatni. Ide viszont nagyobb társadalmi figyelmet szükséges fordítani, segíteni a tanuló gyermekek helyzetét. Azonban a családokban, ahol a szülőknek állandó munkahelye van és rendszeresen dolgoznak, ez pozitívan érvényesül. A szülők maguk is ösztönzést kapnak, ami több esetben a klubokban, a programokon való megjelenésben is kedvezően érezteti hatását.

Az is előfordul, hogy a szakmát szerzett tanulók nem térnek vissza a régi környezetbe (ez nem rossz), de nem is hatnak a régi életmódhoz ragaszkodókra. A kapcsolatokat szinte teljesen megszakítják. Példájuk azonban ösztönző az ifjabb nemzedékre. Ezt a népművelők és pedagógusok gyakran fel is használják.

Úgy ítéljük meg, hogy eddigi eredményeinkre építve további szívós és kitartó munkával az eredmények továbbfejleszthetők, különösen akkor, ha kiemelt feladatnak tekintjük továbbra is:

a) az általános iskola elvégzéséhez szükséges feltételek – óvodai előképzés, differenciált foglalkozás és bánásmód, ingyenes napközi otthoni elhelyezés, tanszersegély stb. – biztosítását;

b) a helyes irányba fejlődésnek indult cigányklubok további létesítését és működési feltételeinek biztosítását;

c) a cigány lakosság általános és szakműveltségének emelését (együttműködve a társadalmi szervezetekkel és a munkahelyek vezetőivel);

d) a cigány nők és fiatalok művelődési igényeinek alakítására, változtatására olyan szakkörök, programok szervezését, amelyek az eddigieknél még nagyobb részt vállalnak az egészségügyi, családtervezési felvilágosító munkában;

e) a felnőtt lakosság tanfolyamainak, dolgozók iskolájának megszervezését és működtetését.

Elhatározott szándékunk, hogy azokat a közművelődési és oktatásügyi dolgozókat, akik áldozatos, fáradságot nem ismerő munkájukkal segítik e réteg kulturális felemelkedését, az eddigieknél még nagyobb erkölcsi és anyagi elismerésben részesítjük.

Békés Megyei Tanács V. B.
Művelődésügyi Osztálya

BéML XXIII. 25. a. Békés Megyei Tanács V. B. szaktitkárainak iratai. Cigányügyi koordinációs bizottsági titkár iratai 1975. Írógéppel írt tisztazat.

¹ Lásd az 52. dokumentum 1. jegyzetét

54.

Békéscsaba, 1976. november 19.

Tájékoztató a Békés Megyei Cigányügyi Koordinációs Bizottság munkájáról

Békés Megyei Tanács elnökhelyettese
Békéscsaba

Városi, Nagyközségi, Községi Tanács tagjainak székhelyén

Kedves Tanácstag Elvtárs!

Az alábbiakban tájékoztatni kívánjuk a megyei cigányügyi koordinációs bizottságunk sokirányú, igen szerteágazó és sajátos munkájáról, eredményeiről, gondjairól, s további feladatainkról, céljainkról, melynek megvalósulását a közélet első soraiban dolgozó, az állampolgárok bizalmát élvező tanácstag elvtárs mindennapi munkájának végzése során a környezete szemléletformálásával, testületi munkában az eredményt biztosító határozatok meghozatalával, azok végrehajtásának következetes ellenőrzésével nagyban elősegítheti.

Kérjük az ismeretek birtokában munkánk további segítő támogatását.

Hazánkban jelenleg megközelítően 320 000 fő a cigány lakosok száma.

Az MSZMP Politikai Bizottságának 1961-ben hozott határozatát¹ követően indult meg országosan a cigány lakossággal történő differenciált foglalkozás.

Megállapítást nyert, hogy a központi és a helyi szervek intézkedéseinek hatására kedvezőbben alakult a cigány lakosság helyzete, folyamatosan tovább javultak élet- és munkakörülményeik.

A központi bizottság határozatát követően elkészült 1962-ben „Békés megye távlati terve a cigánykérdés megoldására”, mely azóta a megyei tanács vb határozataival kiegészülve alapját képezi az e területen folyó sokrétű, igen nagy körütekintést és felelősséget feltételező munkának. Most készül el s kerül jóváhagyásra az V. ötéves terv ez irányú feladatait tartalmazó megyei intézkedési terv.

Elsődleges követelmény a telepek felszámolása volt a sokirányú, egyidejűleg végzendő feladat között. Megyénkben a cigánytelepek (1. sz. melléklet) a települések szélén vagy attól valamivel távolabb, többnyire egészségtelen, mély fekvésű területen vannak. A lakóépületek állaga igen rossz, többségében putri jellegű. A telepek egy részénél van csak megoldva az alapvető ivóvíz és villany ellátás, s többségében nem vezet járda a telepre. Az eltelt időszak eredményeként a telepek felszámolása különböző stádiumba ért el. (2. sz. melléklet). Egyes telepeket elsődlegesen a helyi tanács anyagi segítségével, társadalmi összefogással sikerült teljesen felszámolni. A telepek többsége jelentősen csökken, s így a volt telepi lakások egy része új lakóházba költözött. A lakóházak egy része szabályosan a településben szétszórta lett felépítve, illetve vásárolva, s itt a környezet formáló hatása kedvezően érvényesül. Egyes esetekben ismét telepszerűen lettek az új, illetve vásárolt épületek felhasználva, s itt – Mezőberény, Sarkad, Doboz bizonyos vonatkozásban Békés, Orosháza esetében – korszerű, új épületekből álló telepek lettek létrehozva, ahol azonban pont a cél, a környezet formáló hatása, kevésbé érvényesül.

Az V. ötéves tervben feladat a telepek teljes felszámolása, ehhez helyi anyagi erőforrásokat is biztosítani kell a központi kölcsön mellett.

A lakossági összesítő alapján 7423 fő lett 1975 őszén (3. sz. melléklet) felmérve, azonban megyei szinten megközelítően 8500 fő a cigány lakosok létszáma, mivel a felmérés önkéntességen alapult, s a már jelentős számban beilleszkedettek nem szerepelnek a felmérésben – nem vállalják már magukat cigánynak – valamint az állandó jelentős számú mozgást, s az igen intenzív születésszámot figyelembe véve az utóbbi létszám a valósabb.

A társadalmi, helyi segítség, támogatás alapja a társadalom érdekében végzett munka, a munkához való viszony. A cigány lakosság munkához való viszonya az utóbbi időben kedvezően változott, azonban összességében még nem megfelelő. Különösen a nők munkába állítása, s a munkakerülő, alkalmi munkából élő férfi dolgozók számának csökkentése fontos feladat.

A munkahelyek középvezetőinek további szemléletváltozása szükséges, azonban a megkülönböztetések számának csökkenése, a becsületesen dolgozók segítése ezen folyamat kedvező elindulását jelzi.

A cigány lakosok azon része, mely rendezett lakáskörülmény között él,

állandó munkavisztonnyal rendelkezik, szakított a hagyományos életmóddal. Elsősorban ezek aktivizálása lenne szükséges, hogy a szemléletformáló munkából ők is kivegyék a részüket.

Kulturáltság vonatkozásában megállapítható, hogy a cigány lakosság között igen nagy eltérés van. Beiskolázási szint emelkedett, egyes településeken eléri a 100%-ot. Azonban az évenkénti lemorzsolódás jelentős, s még mindig kevés cigány fiatal végzi el a nyolc általánost, tanul tovább középfokon, illetve szakmunkásképző intézetben. Különösen a munkahelyi vezetés, a KISZ, szakszervezet tehetnek többet a nyolc osztályt nem végzettek továbbtanulásának, szakmához juttatásának szorgalmazásával, a beilleszkedési feltételek biztosításával. Az utóbbi években a klubközösségekben történő közművelődési forma elterjedt, s jól felkészült vezetővel számottevő szép eredményt tudnak a klubélet, öröskeresztes munka terén felmutatni. Ezt a tevékenységet szervezeten tovább kell végezni.

Egészségügyi, szociális ellátottságuk biztosított. Csökkent a lakások zsúfoltsága, bár esetenként – rokonok befogadásával, új házassággal – az új lakások is zsúfolttá válnak. A telepek – új teleszerű részek – ivóvíz ellátottsága, szeméttárolása többségében nem megoldott. Fertőző betegség a telepeken nincsen, a Kőjál dolgozói igen nagy munkát végeznek folyamatosan ennek elérése, megtartása érdekében.

Megyénk cigány lakosságának élet- és munkakörülményében az eltelt tíz évre visszatekintve jelentős fejlődés tapasztalható. Növekedett az állandó munkaviszonyban lévők száma, jelentősen javult a lakáskörülményük, kezd változni, kialakulni állampolgári fegyelmük, s ennek hatására kicsit differenciáltabbá vált a lakosság esetenként meglévő előítélete a cigány lakossággal szemben.

Kevesebb az általánosítás, s az állampolgári fegyelem ellen, az együttélési szabályokat figyelmen kívül hagyó személyekre vonatkozik az elmarasztalás, különösen a munkakerülő, kupeckodó, esetenként bűnöző, garázda életmódot folytatókat ítélik el, s ezen állampolgárokkal szemben követel a közvélemény jogosan nagyobb hatósági szigort, következetesebb intézkedéstételt.

A hagyományos telepi élet bomlása megindult, s a tanácsok törekvése mindenhol a telepek mielőbbi teljes felszámolására irányul.

Tudatosodik ezen intézkedések társadalmi szükségszerűsége, s az, hogy a ma intézkedéseivel a jövő problémáit oldjuk meg, illetve kisebbítjük. Ebben a munkában nagy segítséget adnak a helyi koordinációs bizottságok.

Fontos feladat, hogy az életkörülmények változását kövesse párhuzamosan a tudat változása. Szükséges mielőbb a tudatosabb családtervezés terén eredményt elérni, a bölcsődei elhelyezést biztosítani, s elérni, hogy lehetőleg minden óvodás korú gyermek óvodai elhelyezésben részesüljön, hogy iskolai tanulmányát kisebb hátránnyal kezdje el, s a nyolc általánost elvégezze, és szakmát tanulva kerüljön a munkahelyre.

E társadalmi folyamat minden pontján lelkiismeretes, munkáját, hivatását szerető emberek dolgoznak. Társadalmi és tömegszervezeteink összefogják, irányítják az e területen végzendő munkát. A cél elérése még további következetes

munkát, anyagi áldozatot, felvilágosító tevékenységet, megértő türelmet, de szükség esetén állampolgári felelősségre vonást is követel.

Szeretnénk, ha munkánk végzése során a helyi ez irányú feladatok eredményes végzésében továbbra is segítene úgy, hogy a fenti ismeretek birtokában még következetesebben tudjuk elképzeléseinket megvalósítani.

Segítő tevékenységére számítva, azt kérve, egyéni életéhez, tanácstagi munkájához jó egészséget kívánunk.

Elvtársi üdvözléssel:

Nagy János

BéML XXIII. 25. a. Békés Megyei Tanács V. B. szaktitkárainak iratai. Cigányügyi koordinációs bizottsági titkár iratai 1977. 21-E-0. Írógéppel írt tisztaírat.

¹ Lásd az 52. sz. dokumentum 1. jegyzetét.

1. sz. melléklet

Békés megyében lévő, szociális követelményeknek meg nem felelő lakótelepek területi megoszlása 1964. évi alapfelmérés adatai szerint

Település neve	Épület száma	Lakás száma	Család száma	Lélekszáma
Orosháza (községporta)	43	48	48	179
Szentetornya	7	10	10	50
Békés (Újtelep)	81	85	117	481
Mezőberény (Párizs u., London u.)	86	86	98	417
Gyoma	28	29	36	154
Endrőd	61	65	65	198
<u>Szabadkígyós</u> (cselédház)	2	9	8	22
Doboz (Sósszik)	71	69	86	317
Battonya (Dankó u., Vörösmarty u.)	38	38	45	167
Kevermes	13	13	26	82
Kunágota	36	36	42	147
Mezőkovácsháza	16	16	20	83
Végegyháza	7	7	9	44
<u>Reformátuskovácsháza</u>	4	4	5	24
Tótkomlós	49	49	64	325
Sarkad (Szeles u., Vásút u., cselédház)	3	45	45	352
Mezőgyán	12	12	16	41
Szarvas	186	193	195	839
<u>Füzesgyarmat</u>	11	11	16	77
Körösladány	12	12	14	56
Szeghalom (Temető, Újtelep, Arany J.u.)	45	55	55	349
Vésztfő	50	50	56	243
Összesen:	861	942	1076	4647

Az aláhúzott településekben a teljes települészámolás megtörtént.

A szociális követelményeknek nem megfelelő lakótelep-felszámolási akció óta elért eredmények
Békés megyei összesítés
 (1976. júliusi adatok szerint)

Telep helye	Telepi lakos szám		Telepi épületszám		Telepi lakásszám		Felhasznált szoc. kölcsön		Belvizes építésű lakóépület db	Egyéb lakás-juttatás db	Lebontott összes épületszám db	Meglévő épület-szám db	Megjegyzés [tervezett felszámolás]
	1964 fő	1976 fő	1964 db	1976 db	1964 db	1976 db	építés db	vásárlás db					
Orosháza	184	34	57	13	57	13	34	–	–	12	44	13	1980
Szentotornya	42	42	1	1	11	–	–	–	–	–	–	–	–
Szarvas	730	436	178	118	181	119	54	2	18	9	69	109	1976. évi keret sem építésnél, sem vásárlásnál nem szerepel.
Békés	481	452	81	124	85	124	15	2	52	8	69	12	Felsz. 1980. A telep a régi helyen épült újjá!
Battonya	149	85	51	37	57	37	–	7	13	–	14	37	1980
Doboz	340	60	68	16	72	18	10	22	50	2	52	16	–
Endrőd	302	135	54	25	54	25	6	7	6	–	29	25	1980
Füzesgyarmat	52	–	14	–	14	–	2	17	–	5	14	–	–
Gyoma	256	54	53	10	60	11	17	–	9	–	41	12	2 épület lebontása folyamatban van. léljes felszámolás 1980.
Körösladány	42	7	8	2	8	2	1	5	1	5	6	2	–
Mezőberény	417	252	76	65	76	65	5	–	98	1	91	78	–
Mezőkovácsháza	83	32	20	8	20	8	5	5	–	2	12	8	–
Sarkad	352	11	37	4	70	4	–	18	–	–	33	4	–

Telep helye	Telepi lakos szám		Telepi épületszám		Telepi lakásszám		Felhasznált szoc. kölcsön		Belvizes építésű lakóépület db	Egyéb lakásjuttatás db	Lebontott összes épületszám db	Meglévő épület-szám db	Megjegyzés [tervezett felszámolás]
	1964 fő	1976 fő	1964 db	1976 db	1964 db	1976 db	építés db	vásárlás db					
Szeghalom	349	191	45	37	55	43	11	17	3	2	12	33	-
Tótkomlós	180	130	43	29	48	29	3	16	-	1	14	29	-
Vésető	368	47	43	15	43	15	5	42	-	-	28	15	-
Kevermes	150	132	22	20	22	20	-	9	-	-	2	20	1988
Kunágota	154	31	31	8	35	8	6	9	3	5	23	8	1980
Mezőgyán	247	143	50	42	50	42	8	3	3	-	-	-	-
Végegyháza	44	12	7	2	7	2	2	3	-	-	6	2	-
Összesen	4922	2286	939	577 ^a	1025	596 ^b	184	196 ^c	256	52	559	438 ^d	1980-1985 között

Telepi lakosok száma csökkent: 2636 fővel
 Telepi épületek száma csökkent: 362 épülettel
 Telepi lakások száma csökkent: 429 lakással
 Felhasznált építési kölcsön: 184 db; OTP szerint felhasználva 244*
 Felhasznált vásárlási kölcsön: 196 db; OTP szerint felhasználva 220**
 Belvizes kölcsön telepi lakosnak: 256 db
 Egyéb lakásjuttatás: 52 db
 Telepi lakosok összes lakása: 688 db
 Lebontott összes épület: 559 db
 Meglévő telepi épületszám: 438 db

* az OTP adat a pontos

** belvizes kölcsön esetében a cigány építetők összesen (telepi+telepen kívüli)

^a helyesen 576

^b helyesen 585

^c helyesen 184

^d helyesen 423

A városi cigány lakosság megoszlása nemek szerint [1975]

A város neve	Cigány családok száma	A családokban		Összesen
		nő	férfi	
Békéscsaba	96	159	141	300
Környéke	115	224	253	477
Összesen	211	383	394	777
Békés	166	367	374	741
Gyula	15	25	24	49
Orosháza	72	155	154	309
Szarvas	89	205	162	367
Összesen	553	1135	1108	2243

A járási cigány lakosság megoszlása nemek szerint [1975]

Járás neve	Cigány családok száma	A családokban		Összesen
		nő	férfi	
Gyulai nagyközségek	356	713	736	1449
Gyulai községek	144	263	279	542
Összesen	500	976	1015	1991
Mezőkovácsházi nagyközségek	102	162	173	335
Mezőkovácsházi községek	161	223	325	548
Összesen	263	385	498	883
Orosházi nagyközségek	111	211	181	392
Orosházi községek	17	22	32	54
Összesen	128	233	213	446
Szarvasi nagyközségek	89	150	143	293
Szarvasi községek	70	144	181	325
Összesen	159	294	324	618
Szeghalmi nagyközségek	279	561	530	1091
Szeghalmi községek	43	72	79	151
Összesen	322	633	609	1242
Járások összesen	1372	2521	2659	5180

BéML XXIII. 25. a. Békés Megyei Tanács V.B. szaktitkárainak iratai. Cigányügyi koordinációs bizottsági titkár iratai 1977. 21-E-0.

55.

Békéscsaba, 1977. március 4.

**A Békés Megyei Cigányügyi Koordinációs Bizottság
1976. évi munkatervében foglalt feladatok számbavétele**

A koordinációs bizottság által megszabott 1976. évi feladatoknak a bizottság tagjai eleget tettek. Az 1976. évi munkavégzés alábbi részletes áttekintése

előtt megállapítható, hogy a rendszeres, igen sok irányban lelkiismeretesen végzett munka, látványos eredményt egyik területen sem hozott.

Fő eredménynek tudható be az V. ötéves tervi megyei intézkedési terv elfogadásán túl a következetes munkavégzés továbbfolytatása, mely már hosszú évek óta jellemző érintett tanácsaink, a bizottsági tagok ez irányú mindennapos tevékenységére.

I. Általános szervezeti feladatok

1. Örömmel állapítottuk meg, s tájékoztatjuk a bizottság tagjait, hogy a teleppel rendelkező tanácsaink végrehajtó bizottságai ismételten áttekintik elsődlegesen a telepfelszámolás terén elért eredményeiket, de egyre inkább a településben élő cigány lakosság élet- és munkakörülményét, a telep teljes felszámolását, a beilleszkedés érdekében teendő soron következő feladatokat is.

A koordinációs bizottság Békés város, Vésztő, Endrőd, Sarkad, Doboz nagyközségek és Végegyháza község tanács elnökétől kért írásos tájékoztatást a telepfelszámolás helyzetéről, az életkörülmény változásáról.

A tájékoztatók, s az évközi megbeszélések alapján megállapítható, hogy minden érintett település folyamatosan végzi a telepfelszámolással kapcsolatos feladatait. Ezen a téren jelentős eredményt ért el Vésztő és Doboz nagyközség, csökkent az ütem Endrőd és Doboz nagyközség esetében, Sarkad nagyközség számszerűen szép eredményeit az egy helyre tömörítésből adódó együttélési problémák rontják, míg nem történt semmi változás – lakásfoglalásokkal inkább romlott a helyzet – Végegyháza községben.

Békés város telep-felszámolási eredményeit emeli az a komplexitás, mely a munkába állítás, a közoktatás, közművelődés, a községbe történő beilleszkedés eredményességében is jellemző, amely az érintett többi településben is megtalálható, azonban a tanácsi irányítás, tömegszervezetekkel való tervszerű együttműködés, segítség, beszámoltatás legkövetkezetesebb eredményessége leginkább itt tapasztalható.

Nem történt lényeges előrelépés újabb helyi koordinációs bizottságok létrehozásában, azonban azokban a településekben is, ahol koordinációs bizottságot nem hoztak létre, javult a tanácsaink tömegkapcsolata, a feladat társadalmasítása. Ezt a célt szolgálta az a „Tájékoztató”, melyet bizottságunk szerkesztett és eljuttatott valamennyi teleppel rendelkező településünkben lévő választott tanácstagoknak.

Ugyancsak nem növekedett az érintett településeinkben a klubok száma, amely más irányból az ott lakók közművelődési formában történő bevonása biztosított nem is hiány [így!], mivel az egyes helyekről érkező tapasztalatok szerint a cigányklubként üzemelő klubok tevékenysége esetenként az elkülönülést szolgálja, a nacionalista megnyilvánulásoknak biztosított közösséget.

A koordinációs bizottság ülését májusban tartotta kihelyezett ülésként Vésztőn, ahol áttekintésre kerültek a megyénkben élő cigány lakosság munkába állításának eredményei és gondjai.

Megállapítást nyert, hogy bár javult az állandó munkaviszonyban állók

aránya, még mindig igen jelentős az időszakos, alkalmi munkavállalók száma. A nők körében alig történt előrelépés, s változatlan gondot jelent az általános iskolai végzettség hiánya miatt a cigány fiatalok munkába állítása, szakképzett-ségi arányuk minimális javítása.

A koordinációs bizottság egy alkalommal tapasztalatcsere utat szervezett Nógrád megyébe, s fogadta a Somogy Megyei Koordinációs Bizottságot.

II. Feladatok összegezése

1. Munkába állítás kapcsán

A koordinációs bizottsági ülés megállapításait a statisztika is bizonyítja:

Megnevezés	Foglalkoztatottak számának alakulása		
	1975. I–III. negyedév	1976. I–III. negyedév	1975. évhez viszonyítva növekedés
Állandó dolgozó	2770	2900	130
Időszaki dolgozó	1160	1100	60
Összesen:	3930	4000	70

Sok gondot okoznak az időszakosan dolgozó cigányok a nagyarányú fluktuáció, a fegyelmi vétség, igazolatlan hiányzás, italozás miatt.

Új körülményként jelentkezik, hogy a munkaező tartalékok kimerülése miatt a munkahelyek általában igényt tartanak a cigányság munkájára. Igaz ez elsősorban nem a foglalkoztatók kedvező emberi hozzáállásának, hanem a szükségletnek a következménye. A munkahelyi vezetők véleménye, hogy azokat a cigányokat, akik munkájukat rendszeresen végzik, a kollektíva befogadja, segíti. A notórius munkakerülőkkel, garázda életmódot folytatókkal szemben szigorúbb jogszabályokra és jogszabály alkalmazásokra lenne szükség. Munkakerülő életmódjukat biztosító legális lehetőségeket szűkíteni, illetve meg kellene szüntetni (pl. lótartás), valamint a munkaterápiát is fokozottabban és következetesebben kellene érvényesíteni.

Közveszélyes munkakerülés címen tanácsaink nem kezdeményeztek eljárást az elmúlt évben sehol.

2. Közoktatás, közművelődés

A munkába állítás, a lakáshelyzet kedvezőbbé tételével egy időben a művelődési osztály útmutatásai alapján sorozatos intézkedések történtek az elmúlt évben is a közoktatás eredményesebbé tétele érdekében. Ennek ellenére nem sikerült előrelépünk a bölcsődei, de főként az óvodai felvételek számának növelésében, az egyéves iskolai előkészítő tanfolyamokon való teljes részvétel biztosításában, azok szükségletnek megfelelő számú beindításában. Már a beiskolázás időszakában cél volt a cigány tanulók száz százalékig történő beiskolázása, s ezt papíron legtöbb településben sikerült is elérni. Nem csökkent azonban számottevően a kisegítő iskolába járók száma, s igen sok az évismétlés, kimaradás, csekély mértékben emelkedett a nyolcadik osztályt elvégzők száma. A pályaválasztási intézet igen sokoldalúan tartja a kapcsolatot az iskolákkal, szak-

munkásképzőkkel, s ez biztató a jövőre nézve. Nem történt előrelépés a felnőttoktatás területén.

Az eltelt időszak szerény eredményeit ismerve megállapítható, hogy fokozódott a pedagógusok törődése a cigány tanulók felé, s ebben igen jelentős ösztönző az az új jutalmazási lehetőség, amely első alkalommal került szétosztásra az elmúlt évben. Ezt a lehetőséget fent kell tartani, azonban a jutalmazást körültekintőbben kell végezni, s ki kell terjeszteni valamennyi cigányok lakta település tantestületére, és a követelményrendszer teljesítésétől kell összecszerúsítségét jobban függővé tenni.

A közművelődési feladatok végzése még mindig a művelődési házakon keresztül történik csak elsődlegesen. A munkahelyi nevelő, művelődési hatás, lehetőségek elkerülése miatt kevés eredményt hozott, bár itt kell jobban továbblépni.

A moziüzemi vállalat segítségével nyári filmvetítési akció lett beindítva, a könyvtárhálózat is kezdeti lépéseket tett a cigányság köréből történő olvasók számának növelésére, elképzelés van a könyvbizományosok bevonása, az olvasás népszerűsítése érdekében.

A megyei TIT előadássorozatot kezdeményezett, s a gyulai múzeum Erdős Kamill¹-emlékkiállítására kapcsán kívánja a cigányság változó életét, a társadalom segítségét a nagyközönségnek bemutatni.

A megyénkben működő cigányklubok sokat segítenek a cigányság művelődésének fokozásában, azonban ez a művelődési forma még nem általános, s több településben nincs is szükség erre a formára.

Egyes településekben – Vésztő, Sarkad, Doboz –, de általánosságban is szakképzett vezetők hiányában egyhelyben toporgás, visszafejlődés tapasztalható. Doboz nagyközségben a klub működése időszakában cigány nacionalista (cigányhimnusz-tanítás), szeparatista megnyilvánulások voltak.

A klubmozgalom megléte, további működési területe elsődlegesen a közművelődést kell, hogy segítse, s a Békés Megyei Művelődési Központ még következetesebb módszertani, [valamint] a helyi szervek anyagi segítségét kívánja meg, megvizsgálva annak a lehetőségét, hogy éppen az elzárkózás feloldása érdekében a már működő és ezután kialakítandó klubok főként lakóterületi klubként segítsék az adott területen élők közművelődését, megkülönböztetett figyelemmel az ott élő cigány lakosság sajátosságára.

3. Lakáshelyzet

Az V. ötéves terv első esztendejében szerény mértékben folytatódott a telepek teljes felszámolását célzó akció. Ennek keretén belül 1976. évben szociális kölcsönben részesült 46 telepi lakos, s megközelítően ennyivel csökkent a még meglévő egészségtelen telepi lakosok száma. Ez a felhasznált, főként vásárlásra fordított OTP-kölcsönszám a tervezettnél kevesebb. Javít valamit az arányon, hogy lakóház-vásárlási kölcsönrel megközelítően 20–25 cigány család jutott üresen álló lakóépülethez, s állami lakásokból az igazgatási osztályok segítségével elsődlegesen Békéscsabán, Orosházán, Békésen, Gyulán és Szarvason 12 család lett bérlő.

Összességében azonban az építési anyag és az ingatlanárakban bekövetkezett jelentős áremelkedés miatt a biztosított OTP-kölcsönt a telepi lakosok – még ha folyamatos munkaviszonnyal rendelkeznek is – a saját erő hiányában nem tudják igénybe venni. A telepek felszámolásának állása – Szeghalom kivételével – mindenhol igen előrehaladott, 60–85% között van. Az érintett tanácsok elkészítették telep-felszámolási tervüket, elsődlegesen 1980–85 között tervezik a teljes telepfelszámolást. Ehhez azonban fokozottabb koordinációra van szükség. A szociális és az üresen álló lakóépületek vásárlására biztosított kölcsön előtakarékoságában a helyi tanácsoknak pénzügyi alapot kell képezni, munkahelyek támogatását igényelni kell, minimális mértékben az állami lakáselosztásból is segítséget kell adni, s az egyedül álló, idős cigány lakosok lakását – jelképes összegért – ki kellene sajátítani, s lakóját szociális otthonba elhelyezve, telepi épületét el kell bontani.

A helyi tanácsok tervezete reális megvalósítása azonban nagyobb helyi összefogást igényel.

4. Egészségügyi helyzet

Az egészségügyi osztály irányítása alapján elmondható, hogy megyénk cigány lakosságának szakorvosi, gyógyszerellátottsága biztosított.

Segélyezések elbírálása körültekintő, differenciáltan segítő. Pár esetben házi szociális otthoni gondozásra is volt igény. Nem sikerült jelentősen előrelépni a családtervezés terén. Itt a fiatalok felé kell jobban fordulni. Szükség szerint egészségügyi felvilágosító előadások kerültek szervezésre. Ezen a téren egy pár klubra támaszkodva a MENCS eredményesen, jelentős számú felvilágosító, tájékoztató előadást tartott. Hasznos lenne ezt az igen komoly tevékenységet a többi cigányok lakta településre is kiterjeszteni, mégha a helyi szervek nem is igényelték a felvilágosítást.

A felvilágosító munkából kivessi a tevékenységét a megyei Vöröskereszt is. Nem sikerült még általánossá tenni a „Tiszta udvar, rendes ház”-akciót, s az önálló alapszervezetet is csak kevés helyen sikerült létrehozni.

Több akciót lenne szükséges meghirdetni az épület karbantartása, kertművelés, kisállattartás népszerűsítése érdekében.

A megyei Kőjál mindennapos erőfeszítésének eredménye, hogy lokalizáltan fordul elő csak fertőzés a telepeken. Elsődleges gond továbbra is a tetveség, s ritkábban a rühesség. A környezeti higiénia, a tisztaság betartatására jobban kell ügyelni, s fokozottan kell ellenőrizni a dögkutak zárhatóságát, az itt használatos technológiák maradéktalan betartását.

III. Társadalmi és tömegszervezeti feladatokról

Az elmúlt időszak eredményeit a bizottság nem tudná felmutatni a társadalmi és tömegszervezetek egyre szélesebb körű önálló tevékenysége nélkül.

Jelentősen nőtt, s igen tervszerűvé vált az elmúlt esztendőben a Hazafias Népfront ez irányú tevékenysége. Egész megyére kiterjedő felmérő munkát készítettek el, s rendszeres munkatervi feladatuk a cigány lakosság életkörülmé-

nyecinek javítása érdekében tett intézkedések megvalósulásának segítő figyelemmel kísérése.

A megyei KISZ-bizottság irányító tevékenységén belül súlyának megfelelő szerepet kapott – rétegpolitikai feladatként – a cigány fiatalokkal való fokozott törődés. Tervszerűbb odafigyeléssel készítene fel vezetőképzőn cigány fiatalot is. A nagyközségi, községi, járási szinten nagyobb lehetőséget kellene biztosítani továbbképzésükre. Az úttörő mozgalmon belül elsődlegesen a fiatal pedagógusokon keresztül kapcsolják a cigány tanulókat a kisdobos és úttörő élethez. A szervezett táborozásba jobban be kell őket kapcsolni.

A Szakszervezetek Békés Megyei Tanácsa átfogóan irányítja s kíséri figyelemmel a szakmaközi bizottságokban és a megyebizottságokban folyó ez irányú munkát. Elsődlegesen a termelőmunkába való aktív bekapcsolódással s a munkahelyi körülmények segítő, támogató, nevelő célú felhasználására ösztönözve.

Egyre gyakoribb a becsülettel dolgozó cigány munkás lakásépítési kölcsönrel történő támogatása, társadalmi munkában brigádtársai segítenek a lakásépítésben, ösztönzik őket a nyolc általános elvégzésére, s a betanított szakma megszerzésére.

Jelentős figyelmet fordítanak a sport tevékenységre, s a kulturális munka is egyre célirányosabbá, differenciáltabbá válik. A cigány tanulók iskolába járását a pedagógus megyebizottság segítségével igénybe véve segítik elő. Szoros az együttműködés a Hazafias Népfronttal és a sportfelügyelőségekkel is. A Vöröskereszt megyei titkársága összefogóan szervezi területi szervei bevonásával a cigány lakosok nevelését szolgáló akcióit. E munka során még szorosabb kapcsolatot kell kialakítani az összes teleppel rendelkező településünkben a Hazafias Népfront helyi szervezetével, mert közösen nagyobb lehetőség nyílna a hasznos akciók beindítására, továbbfejlesztésére.

Továbbiakban is számítunk a Dél-Békés Megyei és a Körösök Vidéke Területi Tsz Szövetségek segítségére a munkalehetőség teremtésében, s a mezőgazdasági üzemekben dolgozó cigány munkavállalók sokirányú elvi segítségének biztosítása, a szemléletformálás kedvezőbbé tétele terén.

A megyei rendőr-főkapitányság saját intézkedési terve alapján következetesen segíti tanácsaink munkáját. A bűnüldözési feladatok, vagyon elleni vétségek igen nagy energiát kötnek le. A megyébe érkező cigányok mozgása nehezen ellenőrizhető, s a munkakerülőkkel szemben további jogszabályi intézkedés szükséges az intézkedések hatékonyságának növelése érdekében. Különösen Sarkadon, de még inkább Végegyházán nehéz sok esetben a közrend és közbiztonság védelmét, a lakosság nyugalomát biztosítani.

A bizottság a továbbiakban még inkább számít az MHSZ segítésére a cigány fiatalok hazafias és honvédelmi nevelő tevékenysége során, s a területvédelmi és hadkiegészítő parancsnokságra, hogy a honvédség nevelő tevékenysége jobban érvényesüljön – általános műveltség, munkára nevelés terén stb. – a katonaköteles cigány fiatalok esetében is.

A lakosság tájékoztatását segítették és segítik mindenkor a Békés Megyei Népújság ez irányú elméleti eligazodást adó cikkei, s a mindennapok eseményeiről történő sokoldalú, színes, esetenként képekkel is illusztrált írásai.

A koordinációs bizottság széles körű, igen szerteágazó 1976. évi tevékenységéről ennyiben kívánunk átfogó összefoglalást adni a teljesség nélkül.

Számítunk kiegészítésére, s kérjük javaslatát, véleményét, elképzelését, terveit ismertetve segítse további munkánkat.

Az elmúlt évben végzett ez irányú munkájáért Önnek és munkatársainak köszönetünket fejezzük ki.

Békés Megyei Cigányügyi Koordinációs Bizottság

BéML XXIII. 25. a. Békés Megyei Tanács V. B. szaktitkárainak iratai. Cigányügyi koordinációs bizottsági titkár iratai 1977. 21–E–0. Írógéppel írt tisztázatot.

¹ Lásd a 61. dokumentum jegyzeteit.

56.

Békéscsaba, 1977. szeptember 2.

A Békési Városi Művelődési Központ igazgatójának módszertani beszámolója

Cigányügyi bázismunka áttekintése az elmúlt öt évről

A Magyarországon élő – jelenleg mintegy 350–380 ezer főt számláló cigány lakosság helyzetével a politikai bizottság 1961-ben foglalkozott behatóan, ennek nyomán megfelelő határozatokat hozott.

Ezen határozatok szellemében Békés megyében is megindult a helyzetfelmérés, megyei és helyi intézkedési tervek, határozatok születtek. Megalakultak a cigány lakosság társadalmi beilleszkedését elősegítő szervek és szervezetek, bizottságok.

A Békés Megyei Tanács V. B. 1971. augusztus 17-i határozata értelmében intézményünk, a békési művelődési központ feladatául kapta a cigány lakosság beilleszkedésének elősegítését a közművelődés eszközeivel.

Az első pillanattól kezdve tudtuk, hogy rengeteg új ismeretre kell szertennünk ahhoz, hogy a követelményeknek valamelyest is eleget tudjunk tenni. Nem volt tapasztalat, még a munka csirái is alig éltek. Országos tájékoztató is tartalmazta: „Több községben a művelődési házak keretében érdeklődésük és nevelésük céljának megfelelő előadásokat, műsorokat szerveznek; néhány községben a cigány lakosság a műkedvelő művészeti mozgalmak aktív résztvevője, esteket, bálos rendezvényeket szervez. Közismert, hogy a városi, peremkerületi és a falusi mozik látogatói között magas a cigányok száma. A tanácsi és szakszervezeti szervek közművelődési intézményeinek fent ismertetett tevékenysége azonban még nem általános”.

Békésen a járási hivatal művelődésügyi osztálya, az 1. sz. általános iskola az oktatás területén értek el eredményeket – ezeket ismertük, valamint lakás-gondok, munkába állítási szabálysértések, s néhány részterület halvány ismerete élt bennünk.

Azt is tudtuk, hogy „csak úgy belevágni” nem lehet, mindent elronthattunk, ha nem elég körültekintéssel, nem elégséges ismerettel hozunk létre valamit.

A kezdet

Mindenekelőtt a fentiek alapján tájékozódnunk kellett a helyzetről, meg kellett ismerni a maga összetettségében a cigány lakosság munka-, lakás- és szociális körülményeit, a cigányság múltját. (Ehhez nagy segítséget adott az az intézkedési terv, amelyet a nagyközségi tanács 1970-ben készített.)

Csak így és ezek ismeretében kezdhetünk tudatuk, gondolkodásmódjuk, szokásrendszerük megváltoztatásához, a pozitív tulajdonságok kialakításához, közösségi magatartásuk fejlesztéséhez. Tehát munkánkat egy széleskörű felméréssel kezdtük, amely alapján a következőket állapítottuk meg:

(1971 vége, 1972 eleje)

1. A cigány lakosság létszáma 600 körül mozog (1975-ben már 741 fő).

Az iskolai beiratás teljes, viszont sok a felmentés és mulasztás. Ezek a felmentett, sokat mulasztó gyerekek egy kisebbségben lévő, felelőtlenül gondolkodó család gyermekei közül kerülnek ki. A felnőtt korúak oktatására 14 fő jár, ennél sokkal többen vannak, akiknek erre szükségük lenne.

2. Állandó munkás 107 fő, idenymunkás 158 fő, közveszélyes munkakerülő öt-hat fő. (1975-ben 150 főt meghaladta az állandó munkások száma, idenymunkások száma nőtt, főleg a nők köréből.) A munkahelyekről beérkezett általános vélemény, hogy a cigány dolgozók egy részének munkafegyelme laza, sok a munkahely-változtatás, sok az anyagi jellegű tartozásuk. Vannak öt-tíz éve egy üzemnél dolgozó törzsgárdatagok és kiváló munkások, szocialista brigádtagok is. Hét párttag, egy tanácstag, öt önkéntes rendőr él a telepen (ezek közül kerültek ki segítőtársaink).

3. A telepen 49 régi épület (putri), ebből hat életveszélyes, 23 új, téglából épült, korszerű, egyszoba-konyhás épület, 18 lakás építés alatt áll. (A többi lakásnál ekkor még remény sem volt, hogy újjá lehet építeni, állandó munkahely, a legszükségesebb anyagiak hiánya miatt. Ma már nincs putri a telepen.) Az eredeti rendelet szerint szét kellett volna telepíteni a cigány lakosságot, ezzel a tanács meg is próbálkozott, de a belterületen a magas telekárak és a lakosság ellenállása miatt ez nem valósulhatott meg. Viszont tanácsi vb-határozat született a telep út- és villamos hálózatának kiépítésére és a vízvezeték biztosítására.

4. A közegészségügyi helyzet az új lakásoknál sokat javult, viszont a tbc, szív- és gyomorbeteggek száma elég magas. A közveszélyes és rendkívüli segélykérők száma 100-on felül van.

5. A közművelődésben való részvételük minimális, csak az iskolás gyermekek járnak könyvtárba, múzeumba, a fiatalok és a felnőttek moziba járnak, a művelődési központ zenés, szórakoztató műsorait látogatják. Kiscsoportos tevékenységben sem vesznek részt.

6. Faragó Gábor nyugalmazott tanár kutatásai alapján megállapítottuk, hogy Békésen zömmel ún. „magyar cigányok” élnek, jelentősebb folklórjuk nin-

csen, a cigány nyelvet nem beszélik. A világ dolgairól ismereteik szegényesek, szókincsük alacsony szinten áll. Vannak közöttük „tekintélyek”, akiket a többiek elfogadnak vezetőjüknek, képviselőjüknek, de nagy a széthúzás, gyakori a veszekedés a telepen. (Az együtt maradás hátrányai közé tartozik ma is.)

Ezen adatok birtokában kellett kidolgoznunk azt a közművelődési, szolgáltatói rendszert, melynek révén megoldhatónak látjuk a cigány lakosság közművelődésbe való bekapcsolását, a kulturális felemelkedés útján való elindítását.

Három kategóriát különböztettünk meg, erre a három kategóriára dolgoztuk ki a további nevelés, ráhatás, a közművelődés adta lehetőségek felhasználásával a kultúra igényléséhez és igényességhez való szoktatás módszereit.

1. A már beilleszkedettek csoportja részére: rendszeres munkavállalók, lakás, bútorzat, öltözködés, iskoláztatás megfelelő. Kiscsoportok működtetése (szakmai, általános műveltségi szintet emelő, esetleg művészeti jellegű).

2. A beilleszkedésben lévők csoportja részére: életszínvonaluk alacsony, nem állandó munkások, gyermekeik nem rendszeres iskolába járók, van köztük iszákos, kártyás, szabálysértő. Előadássorozatok, találkozások szervezése hivatalos szervek képviselőivel, jogügyi és egészségügyi szakemberekkel.

3. A még be nem illeszkedettek csoportja részére: (kb. 30% volt), létminimumból, főként közsegélyből és különböző társadalmi juttatásokból élők, magas gyermekszám, panaszaikkal, követelődzéseikkel elárasztják a hatóságokat. Egyéni beszélgetések, érdeklődést felkeltő filmek bemutatása, szemléltető eszközök felhasználásával különböző előadások tartása.

E feladatok végrehajtásához szükség volt megfelelő helyiségre, a foglalkozásokat szervező vezető, a cigány lakosságot jól ismerő kultúrmunkásokra.

Az „ideiglenes kultúrtermet” az 1. sz. általános iskola egyik tantermében biztosítottuk (telephez közel eső), de ezzel egy időben felmerült a szüksége egy kulturális centrum kialakításának is, ahol klubszobák, olvasó helyiségek, játék-helyiségek is elhelyezést nyerhetnének. (Ez a terv máig sem valósulhatott meg.) A szervező, vezető személyiségek részben eddigre már adottak voltak. Faragó Gábor és néhány cigány ember az előkészítés időszakában már tanúbizonyságot tett szakértelméről, ügyszeretéről, tenni akarásáról. A művelődési osztály munkatársa lett a klub vezetője, hiszen ekkorra már a klubformát tartottuk a feladatok megoldásához a legjobb keretnek. Sokat segített az a tény is, hogy időben egybeesett a klub szervezése és a cigány Vöröskeresztes alapszervezet megalakítása az akkori járási Vöröskereszt-titkár kezdeményezésére. Ki kellett dolgozni a klubtagság kritériumait (amit később „alapszabályban” is rögzítettünk), figyelembe kellett venni az érdeklődési kört, az életkori sajátosságokat, a „házi rendet” el kellett készíteni.

Mielőtt elemeznénk az 1972. évi helyi és területi munkánkat, a klub akkori tevékenységét, szükséges megindokolni, hogy miért részleteztük ilyen hosszan az előzményeket:

Ma már – öt év távlatában – bebizonyosodott helyi és megyei tapasztalataink alapján, hogy csak ilyen körültkintéssel, a helyzet pontos ismeretével, csak

a cigány lakosság bevonásával, az ügyet szerető és értő emberek összefogásával lehet ezen a területen valamit elérni.

Az 1972-es év az indulás éve, február 29-én jött össze először a tagság (kb. 35 fő), itt ismertettük a klub célját, s meg is fogalmaztuk jelszavunkat: „a klubra azért van szükség, hogy egyszer majd ne legyen szükség”. A vezetést társadalmasítottuk, ún. választmányt alakítottunk a klub élére, kidolgoztuk a felelősi rendszert. Utcafelelősök, rendfelelősök, tisztasági és sportfelelősök, klubvezető-helyettes is volt, így ezeket 1972. második felében beszüntettük, és a játékokat, lemezjátékokat csak gyülekezési időben használjuk. A kötött programok előadásokból álltak, a számos előadásból csak néhány: személyi és lakáshigiéncia, iskoláztatás fontossága, Vöröskereszt-mozgalom jelentősége, házikert telepítése és hasznossága, úti élménybeszámoló diafilmmel, szabálysértési ügyek, családtervezés (külön a nőknek, és külön a férfiaknak). Az előadók szívesen eleget tettek kérésünknek, őket mindig előre felkészítettük. Átérezve az ügy fontosságát, előadás visszamondására nem került sor. Ezzel úgy érezzük, a közeledés – a cigány lakosság felé – egyik formáját is biztosítottuk. A kötött előadások mellett játékos vetélkedőket is rendeztünk, a „zsűri” a tagságból került ki. 1972 őszétől először a már meglévő ismereteikre támaszkodva állítottuk össze a vetélkedő kérdéseit (vers, mese, tánc, ének), majd készülést igénylőket is beiktattunk. Minden esetben jutalmaztuk a résztvevőket, a tombolákkal is színesítettük a programot. (Ekkor még az ilyenfajta eszközöket is igénybe kellett venni, hiszen a tagság egy részét csak a jutalmak vonzották.) Beindítottuk a „tisztasági mozgalmat”, erre külön pontozási rendszert dolgoztunk ki, rendszeresen látogattuk a benevezett családokat, így eljutottunk azokhoz is, akik nem voltak a klub tagjai. A verseny győzteseit a megyei vöröskereszt szervezet és a tanács segítségével jutalmaztuk. A klubprogramban is rendszeresen szerepeltek az akkori járási Vöröskereszt-titkár által szervezett egészségügyi témájú filmek, előadások. Az új klubvezető – aki 1972 őszén állt be – ma is vezeti a klubot, egyéves kihagyással (szülési szabadság miatt). Megrendeztük a Télapó estet, nemzeti és nemzetközi ünnepeinket iskolánk segítségével megtartottuk. Nyilvános klubesten fogadtuk Daróczi Ágnes cigány származású versmondót, aki a *Ki mit tud?* döntőn tűnt fel. Ő is megfogalmazta a beilleszkedés útját.

Az első év eredményei a helyi tevékenységben

– Kezdett kialakulni egy belső igény a klubba járás iránt, hasznosnak ítélték, büszkék voltak a klubtagságukra, az ott szerzett ismeretekre. Ezt meg is fogalmazták különböző fórumokon: sportegyesületek, koordinációs bizottsági ülés, tanácstagi ülések.

– A taglétszám a második félévben 49 főre emelkedett, de a nyilvános esteket 60–70-en látogatták.

– A foglalkozásokon kibontakozott az aktivitás, sokat kérdeztek, véleményt nyilvánítottak. Megtanultak fegyelmezetten viselkedni, mérsékelni indulataikat, meghallgatni egymást, odafigyelni egymásra.

– Ebben az időben problémáikkal megkeresték a klubvezetőt munkahelelyén, lakásán, a klubvezető rendszeresen látogatója volt a telepnek. Megismerte

a tagság életét és munkakörülményeit, családi viszonyait. Ebben nagy segítséget nyújtott Faragó Gábor, aki a klubfoglalkozásokra rendszeresen eljár, jó tanácsaival, tapasztalatainak átadásával nagy segítségünkre volt, s mint szakreferens nélkülözhetetlen segítőtársunk lett.

– Kialakult a klubon belül egy mag, akikre minden körülmények között lehetett számítani, szervezők, mozgósítók voltak, ügyeltek a házirend betartására.

– Elkezdtek gyűjteni az újságcikkeket, fotókat, a klub főbb eseményeit, előadók, vendégek bejegyzéseit, egy ún. „Évkönyvben”.

– A sportcsapatok működését figyelemmel kísértük, támaszkodtunk az ott már meglévő közösségre.

Az első év hiányosságai

– A fiatalok (20 éven aluliak), nemigen látogatták a klubot, felnőttcentrikus volt a program. Pedig az ő érdeklődési körük más. Ennek a korosztálynak a foglalkoztatása, gondolkodásmódjának változtatása, a felnőttoktatás valamely formájában való bevonása szükségként merült fel.

– Ahhoz, hogy ezt a korosztályt is bevonjuk, külön helyiségekre lett volna szükség, ez nem állt rendelkezésünkre.

– A harmadik csoportot – a még be nem illeszkedettek – nem mozgattuk meg, őket még a Vöröskeresztes csoport tevékenység sem vonzotta.

Helyi tevékenységünkkel szinte egy időben indítottuk be területi munkánkat is.

A megye néhány cigánylakta települését felkerestük tájékozódás érdekében. A fogadtatás változó volt. A tanácshoz mentünk, hiszen ekkor még a cigány lakosság szervezett közművelődéséről sehol sem beszélhettünk. E tanácsok ill. cigányüggyel foglalkozó szervek részére javaslatot is készítettünk a cigány lakosság sorsának javítása és társadalomba való beilleszkedésük megkönnyítésére végzendő munkák tervezésére és végzésére. A megyei művelődési központtal, a megyei cigányügyi koordinációs bizottsággal tartottuk a kapcsolatot, eredményeinkről, problémáinkról beszámoltunk, jelentéseket készítettünk. A Békési Műhelyben cikket is jelentettünk meg. A népújságot tudósítottuk munkánkról, ezzel is tájékoztatva a megye azon településeit is, ahol jelentős számban élnek cigány családok. Területi munkánkhoz tartozott a rendszeres munkahely látogatás (Békésen és Békéscsabán), valamint a magyar lakosság tájékoztatása tevékenységünkről, a különböző cigányügyet is érintő értekezleteken, megbeszéléseken.

A Dankó Pista Klub részletes elemzése 1973. évtől

1973-ban fő célkitűzésünk nem változott az 1972. évihez képest. Továbbra is a cigány lakosság művelődésének elősegítése, a szocialista társadalomba való beilleszkedés megkönnyítése volt a cél, valamint a nem cigány lakosság megismertetése a cigányság mai helyzetével.

I. Előadások

Ebben az évben indítottuk be a klubban *Életünkről* című sorozat keretén belül a cigányság múltjáról, származásáról, a cigányhagyományokról szóló előadássorozatot (pl. a cigányzene története, cigánymesék, balladák, honnan szár-

mazunk stb.). Rendszeresek a jogügyi, munkaügyi, politikai előadások, amelyeket a tanácsi- és pártvezetők tartottak, és a cigányság napi problémáihoz közvetlenül kapcsolódtak. Az egészségügyi előadásokat, amelyek a családtervezésről, az alkoholizmusról, az egészségvédelemről szóltak, orvosok tartották. Január 3-án beindítottuk az elsősegélynyújtó tanfolyamot, amelyet hét fő el is végzett, erről igazolást kaptak. A vöröskeresztes egészségügyi ládák náluk vannak azóta.

II. Vetélkedők, Dankó-estek

A vetélkedők cigánytáncokból, dalokból, majd versekből álltak, a legjobban szereplők vettek részt később a Dankó Klub műsoros estjén. A Dankó-estek célja: a régi, hagyományos, rossz hangulatú cigánybálok helyett kulturált, tartalmat nem nélkülöző szórakoztató estek rendezése. Belépés csak meghívóval, a klubtagság vállalta a felelősséget a rendezvényért. Az 1973. évben két ilyen estünk is volt. 1973 második felében a vetélkedők témáját földrajzi, történelmi, irodalmi kérdésekkel bővítettük.

III. Évfordulók, ünnepek, főbb események

Hagyományos ünnepeink: nemzeti ünnepeinkről megemlékeztünk, ilyenkor irodalmi színpadok adtak műsort. Öregek Napja, Nők Napja alkalmával nem klubtagokat is meghívtunk. 1973. március 29-én megemlékeztünk klubunk névadójáról Dankó Pista halálának 70. évfordulója alkalmából. Az október 10-én megrendezésre került megyei cigányügyi koordinációs bizottsági ülés előkészítésében, lebonyolításában részt vettünk.

IV. Újítások, változtatások az előző évihez viszonyítva

1. A klubfoglalkozások hármas tagolása:

a) komolyabb témájú kötött program (előadás, filmvetítés),

b) könnyebb téma, mintegy az előző feloldásaként (vetélkedők, irodalmi műsorok),

c) cigány klubtagok egyéni problémáinak megbeszélése.

2. „Ma enyém a szó” címmel havonta egy alkalommal olyan estet tartottunk a klubban, amikor a tagság egyéni problémáira választ kaphat illetékes képviselőktől (tanács, BM stb.).

3. A fiatalok számára beindítottuk az ifjúsági klubot kísérletként, heti egy alkalommal a művelődési központban. Szabadfoglalkozás, játék, zenehallgatás volt a program.

4. Augusztus hóban két napos tapasztalatcsere-kirándulást szerveztünk a klub tagjai számára Heves megyébe, melynek során megismerkedtek az ottani cigányság életével, hazánk nevezetességeivel.

1974. év:

Új célkitűzésként jelentkezett a hatókör szélesítése, valamint az iskolázottsági szint emelése az állandó célkitűzések mellett. Az ifjúsági klub sajátos arculatának kialakítása is erre az időszakra esett. A klub ettől az évtől kezdve a művelődési központban működik, a régi hely szűknek, klubszerűtlennek bizonyult. Itt jól felszerelt, kulturált környezetbe került a klub, viszont a lakóhelytől három km távolságra van.

I. Előadások

Az előző években az előadások témában nagyon eltértek egymástól, 1974-től fő vonalként, „ismerd meg városodat” jelszó köré próbáltuk csoportosítani őket. Békés város története, gazdasági, szellemi, kulturális élete öt előadásban került feldolgozásra, a vetélkedők kérdései is e témák köré csoportosultak. Az egészségügyi témájú előadásokat tovább folytattuk. A tisztasági mozgalmat ebben az évben is meghirdettük, 18 család nevezett be.

II. Játékok, vetélkedők, Dankó-estek

Rájöttünk arra, hogy a játékok újítására nagy szükség van a klubban. Olyan módszer a játék, amelyben nagyon sokat formálhatunk a klubtagság szellemi színvonalán. Bevezettük a szellemi totókat, a kérdéseket úgy állítottuk össze, hogy az eddigi ismereteknek, az adott szellemi szintnek megfeleljenek, s még az analfabéták is tudják játszani (számkarikázás). A fordulónként szerzett pontokat tovább vitték a résztvevők, félévkor összesítettük és jutalmaztuk. A megrendezett Dankó-esten a felnőtt klubtagok műsora mellett az ifjúsági csoport is szerepelt, mozgalmi dalokat énekeltek. (Ez adott ötletet az ifjúsági klub munka fellendítéséhez).

III. Évfordulók, ünnepek, főbb események

Hagyományos ünnepeinket továbbra is megünnepeltük, az április 4-diki műsort a Békéscsabai Ifjúsági Ház irodalmi színjátszói adták. Ebben az évben került sor más klubok meghívására, pl. a végegyházi és vésztoi cigányklubok, közös játék, vetélkedő során ismerkedtek egymással. Végegyházán viszonztuk a látogatást, ott beszámoltunk klubtevékenységünkről, s ők is elmondták, hogy milyen módszereket követnek. A Magyar Rádió felvételt készített a klubban a békési cigányok életéről, művelődési lehetőségeiről. Kiránduláson is voltunk ismét, Mátészalka és Hodász községekben ismerkedtek a klubtagok távoli vidékek szépségeivel, nevezetességeivel.

Ifjúsági tagozat

Az első év végén megállapított probléma felvetette a szükségességét a fiatalokkal való külön foglalkozásnak, ahol olyan programokat kell összeállítani, amelyek szórakoztatva tanítanak. Ennek alapján született a gondolat, hogy Faragó Gábor „Putritól a kőházig” című könyvét dolgozzuk fel irodalmi műsornak. Hetente két alkalommal próbált a csoport (ekkor már az ifjúsági csoportnak külön vezetője volt) 16 taggal. Sok nehézséggel kellett megküzdeni, nem jöttek mindig próbálni, elveszítették a szöveget. Rengeteg fáradozással végül is sikerült a verses, mesés, zenés dokumentum játékot 45 percben bemutatnunk, először a felnőtt klubban nagy sikerrel. Tehát megtaláltunk egy formát, amely megfogta a fiatalokat.

IV. Újítások, változások az előző évihez viszonyítva

1. A játék új formájaként bevezetésre került a szellemi totó, félévenként értékelési rendszerrel.

2. Tombolázásnál a tagok annyi jegyet kaptak, ahányszor abban a hónapban részt vettek a klubfoglalkozáson.

3. A MENCS aktívan és rendszeresen bekapcsolódott a klub életébe, ha-

vonta egy MENCS estet rendeztünk, amelynek programját előre közösen összeállítottuk.

4. Az ifjúsági munka fellendülése, helyes módszerek megtalálása.

5. A megye más klubjaival a kapcsolatok intenzívebbekké váltak, „nyitottabbá” vált a klub.

6. A klubfoglalkozások színhelye a művelődési központ lett, s itt lehetőség nyílt más rendezvényeken való csoportos részvételre is. Aktívabbá vált a múzeum és könyvtári kapcsolat is.

1974. április 2-án megyei cigányügyi bázisankét volt, ahol sikerült megyei módszertani bázismunkánkhoz segítséget kapni azoktól a küldöttektől is, akik megyénk cigánylakta településeit képviselték.

1975. év:

Ebben az évben a város megismerése után a megye megismerését is kitűztük célul, ennek jegyében szerveztük az előadásokat, tapasztalatcseréket, nyári kirándulásokat.

I. Előadások

Megyei előadókat is meghívtunk a klubba, de folytatódtak a MENCS-estek is. Nagyszerű filmankétot szerveztünk Schiffer Pál filmrendezővel, akivel a klub tagjai a „Mit csinálnak a cigány gyerekek?” című filmről, a rendezés problémáiról beszélgettek. A tisztasági versenyt úgy folytattuk, hogy a telepen kívüli cigány családokat is bevontuk (Szabadkai u.). Összesen 35 család vett részt ebben az évben a versenyben. A jutalmak kerti szerszámok, használati eszközök voltak.

II. Játékok, vetélkedők, Dankó-estek

Bevezettük az ügyességi játékokat is a szellemi játékok mellé, ezek a testmozgás, az ügyesség fejlesztését célozták. A vetélkedőket csoportos vetélkedőké szerveztük, 5 fő képzett egy-egy csoportot, ismét vitték a pontszámot tovább, s csak félévenként értékeltük a csapatmunkát. (Közösségi szellem fejlesztése volt a cél, egymást segítve, megjelenést fontosnak tartva). A gimnázium irodalmi színpada bemutatta Petőfi életéről szóló összeállítását. A múzeumban történeti kiállítást tekintettek meg.

III. Évfordulók, ünnepségek, főbb események

Kiszélesedtek a klubtalálkozók, így a sarkadi klubtagokkal kialakult a jó kapcsolat. Mi Vésztőre mentünk, az ifjúsági tagozat pedig Békéscsabán a megyei klubtalálkozón. Meglátogatta klubunkat a XX. kerületi cigányklub egyik vezetője is. Szarvason voltunk a klubtagokkal kirándulni, együtt az ifjúsági tagozattal. Az arborétum, a művelődési központ kiállítása, Tessedik Sámuel sírja, a szárazmalom mind-mind élményt nyújtottak. Budapesten a Fővárosi Operett Színházban megtekintettük a „Piros karaván” c. darabot.

Ifjúsági tagozat

Két fő téma köré lehet a csoport munkáját összpontosítani:

1. A „Putritól a kőházig” c. dokumentumjáték bemutatása a megye több cigányklubjában és a békési klubokban. (Szeghalom, Békés, kosárüzemi klub, Végegyháza, a MENCS fogászati és testápolási hónapjának megyei záróünnepsége.)

2. A „Játékmester kerestetik” országos rádiós vetélkedőben megyénket az ifjúsági cigányklub képviselte, a közönségsvazatok alapján első helyre kerülve jutottak a középdöntőbe. A rádiós felvételre készülés, annak tapasztalatainak összegezése ismét lendített a programban.

IV. Újítások, változtatások az előző évhez viszonyítva

A felnőtt klubban az eredeti módszer megjelölésnek megfelelően beindult a kiscsoportos tevékenység a klubon belül. A díszítőművész szakkör biztosítja az ízlésnevelést, a nők foglalkoztatását, öltözködésük, lakásuk kulturáltsági szintjének emelését. Beindult egy irodalmi csoport is a felnőtt klubban, cigánymeséket dolgoztak fel, amelyeket a Dankó-esten nagy sikerrel mutattak be. Az ifjúsági klubtagok száma megnőtt, a Békésen élő 14–18 éves cigányfiatalok 50%-a lett a klubnak tagja. Egyre több helyre kapott a csoport meghívást. Erősödött a kapcsolat a megyei klubokkal, sőt az országos cigányügyben érdekelt szervezetekkel is. (Egészségügyi Minisztérium, Országos Vöröskereszt Központ, XV. kerületi tanács.)

1976. év:

Kísérletképpen ebben az évben összevontuk az ifjúsági klubot a felnőtt klubbal.

I. Előadások

Folytattuk az ismeretbővítő előadásokat, a MENCS-kapcsolatok tovább-erősödtek. Az előadásokon és filmvetítéseken túl ételkóstolási, test- és fogápolási bemutatót is rendeztek. Tesztlapokon felmérték az egészségügyi ismereteiket, összehasonlítva a klubba nem járókéval. Ez a felmérés egyértelműen bizonyította, hogy a klubtagok egészségügyi műveltsége magasabb fokon áll. Nyilvános tárgyalás is szerepelt a klub programjában. A tárgyalást már megelőzte a rendőrség munkatársainak több felvilágosító jellegű előadása.

II. Játékok, vetélkedők, Dankó-estek

A játékok és vetélkedők száma az irodalmi és díszítőművész szakkör beindulásával csökkent. E két csoport leköti a klubtagok idejét, érdeklődését. A szakkör munkáiból kiállítást rendeztünk, a mesefeldolgozásokon túl a magyar irodalommal ismerkedtek a csoport tagjai, verses összeállításokat tanultak meg. Író-olvasó találkozót szerveztünk a könyvtárral közösen: Illuh István munkásköltőt fogadtuk, az est nagy sikert aratott. A klub vendégül látta a TIZEK Ifjúsági Klubot, ahol ismerkedtek egymással.

III. Évfordulók, ünnepek, főbb események

A hagyományos ünnepek mellett első ízben rendeztük meg a Megyei Cigányklub találkozót, melyen sajnos nem tudott részt venni minden klub. A nap vendége Daróczi József költő, tanító volt. Kirándulásunkat Csongrád megyébe szerveztük, Szeged, Kiskundorozsma, Magyarcsanád környékére 34 klubtagot vittünk el. (A válogatás szempontja: ki mennyire látogatja a klubot és milyen aktívan vesz részt a tevékenységben.)

Változások az előző évhez képest

Ifjúsági és felnőtt tagozat összevonása (kísérletképpen). Díszítőművész

szakkör kiállításai. Irodalmi csoportba fiatalok ismételt bevonása, a Tűlapó műsort ők adják. Hiányosság: Vöröskeresztes csoport tevékenysége visszacsett, személyi változások álltak be.

Területi tevékenységünk elemzése

Területi munkánkat segítő tényezők: A klub létrehozásával, működtetésével jelentős helyi tapasztalatokra tettünk szert, ezeket tudtuk személyes látogatásaink során népszerűsíteni. A Békés Megyei Cigányügyi Koordinációs Bizottság tagjaként lehetőség nyílt megyénk és más megyék cigányügyi problémáival való ismerkedésre is, az ott szerzett tapasztalatokat fel tudtuk használni. Bázismunkánk során tanácsi szervekkel, társadalmi szervekkel és mozgalmakkal széleskörű kapcsolatot sikerült kiépítenünk. Pl. megyei és helyi Vöröskereszt szervezet, MENCS, rendőri, tanácsi szervek, gyámügyi és oktatási intézmények. Minden látogatásunkat az utóbbi három évben jól előkészítetten várják, a tanácsi szervek a legnagyobb segítséget megadják a munkánkhoz.

Területi munkánk módszerei, klubélet tapasztalatai

Az előkészületek során felvesszük a kapcsolatot a meglátogatandó községi, városi tanáccsal, írásban jelezzük az időpontot, a látogatás célját, s felkérjük a tanács vezetőit, hogy szíveskedjenek biztosítani, hogy a megbeszélésen az érdekeltek képviselői, művelődési intézmények vezetői is jelen legyenek. A megbeszélések egy része tanácsoknál zajlik le, ahol tájékoztatást kapunk a település cigány lakosságának élet- és munkakörülményeiről, közművelődésben való részvételéről. Majd mi is elmondjuk eddigi tapasztalatainkat, javaslatot teszünk további munkájuk segítéséhez, kiemelten a kulturális nevelő tevékenységet illetően. Ezután klub-, ill. teleplátogatást iktatunk programunkba. Látogatásainkról feljegyzést készítettünk, ezeket eljuttattuk a megyei művelődési központba jelentés formájában. Az elmúlt évek során minden települést meglátogattunk, ahol cigány lakosok nagyobb számban élnek. Látogatásainknak, szoros kapcsolattartás eredményének tartjuk, hogy alakultak cigányklubok, hogy működtetésükhöz tőlünk véleményt kérnek. Kiemelten jó a kapcsolatunk a sarkadi klubbal, ahol tanácsi segítséggel külön klubházat is létesítettek. Szeghalomra ismét visszamegyünk, hiszen ott a cigány lakosság iskoláztatási, felnőttoktatási munkáját végzik kiemelkedően, ebből mi is tanulhatunk. Azokon a településeken, ahol nincs meg a feltétele a klub létesítésének, vagy nem tartják szükségesnek létrehozásukat, ott más módszereket is javasolunk, kiscsoportos tevékenység fokozása, munkahelyi klubokba a cigány dolgozók nagyobb számú bevonása, felnőttoktatási formákba való bekapcsolása. Területi tevékenységünk illusztrálásaképpen az 1976. évi munkánk alapján készített beszámolóból idézünk:

A bázismunkaterv végrehajtása érdekében továbbfejlesztettük személyi feltételeinket – tiszteletdíjasok beállításával –, de továbbra is az intézmény főhivatású dolgozói végzik a területi munka zömét. Mivel a Békés megyében élő közel 9000 cigánylakosnak a társadalomba való beilleszkedését döntő mértékben a munkához való viszony, az állandó munkahely határozza meg, területi munkánknál ezt a területet is vizsgálnunk kellett. Ugyanilyen fontosnak tartjuk iskoláztatásukat, a rendszeres óvodába és iskolába járást, valamint a szociális és

egészségügyi helyzet vizsgálatát is. Ezek a területek összefüggnek a közművelődéssel, hiszen tudnunk kell a módszerek megválasztása előtt, hol tartanak, az iskola, az egészségügyi hálózata milyen problémákkal áll szemben. 1976. évben kilenc helyen jártunk, ezek a következők: Végegyháza, Szeghalom, Doboz, Vésztő, Orosháza, Battonya, Szarvas, Sarkad, valamint a cigányügyi koordinációs bizottság szervezésében Nógrád megyében. A kilenc helyből kiemelten foglalkoztunk Végegyháza, Doboz, Vésztő, Sarkad, Szeghalom községekkel.

Megállapításaink

Végegyháza: 1976-ban alakult meg a községi koordinációs bizottság, amely feladatait a megyei és helyi útmutatások alapján végzi. A cigány lakosság munkához való viszonya nem javult, összesen 10–12 fő dolgozik rendszeresen. Az egészségügyi helyzet rossz, a szabálysértések száma nő. Működik a cigányklub, ifjúsági jelleggel, a felnőttek megunták a klubba járást. Javasatainkat megtettük: javasoltuk, hogy tegyék vonzóvá a klubot, tartsanak több játékos foglalkozást (nálunk az bevált), az ismeretterjesztést főként filmek segítségével oldják meg, ehhez a MENCS nagy segítséget nyújt. Egyetértettünk a végegyházi tanács vezetőivel abban, hogy a lótarítás és az azzal járó manipulációk nagyban hozzájárulnak Végegyházán a problémákhoz. Állami intézkedésre, szigorításra lenne szükség.

Doboz: A község lakosságának 8%-a cigány. Így a helyzet kiemelt elemzésére, a tennivalók meghatározására fokozottabb gondot fordítottunk. Munkakerülő 19 fő, de kiváló dolgozók és szocialista brigádtagok is vannak, a 88 állandó dolgozót az eljárók adják ki. Egészségügyi területen van lemaradás. Megalakult a cigányklub Karsai Ervin vezetésével. Itt főleg a cigányhagyományok ápolásával, ezek kutatásával foglalkoztak, de ezt a tevékenységet a klubvezető eddigi gyűjtő munkája is meghatározta. Bizonyos fokú nacionalizmussal is találkoztunk a klub tevékenységének elemzése során, hiszen cigányhimnuszt tanult a klubtagság, és a fajtabeli különbségeket túlhangsúlyozták. Javaslatunkat, véleményünket itt is elmondtuk. Jó, hogy megalakult a klub, de tevékenységének fő irányát a felvilágosítás, a beilleszkedés, az eddigi életmód változtatását kellene, hogy célolja. Munkatervünkkel megismertettük a klub vezetőjét, meghívtuk tapasztalatcserére Békésre. A dobozi művelődési ház minden segítséget megadott a klub működtetéséhez, a tanács vezetői is támogatták a klubot, de velünk együtt nem értettek egyet a vezető tevékenységével.

Vésztő: Sokat javult a helyzet. Lakásgondokat a tanács fokozatosan megoldja, az iskolába járás kielégítő. Bölcsődei és óvodai férőhelyek is állnak még a cigánygyermekek részére, ezek kihasználására kell fokozottabb figyelmet fordítani. A napköziotthonosok között sok a cigány gyermek, itt tanári segítséggel tanulhatnak. A nők munkába állítását is elősegítette a község (kötöttárugyár). A klub beindult, de érdeklődés hiányában megszűnt. Községi cigányügyi koordinációs bizottság működik, külön foglalkoztatnak egy főt, aki csak a cigány lakosok ügyével, problémáival foglalkozik. A klub felbomlásának – véleményünk szerint – okai a művelődési ház akkori vezetésében is keresendők. Nem engedték be a cigány lakosokat a házba, csak a klubfoglalkozások idejére. Javaslatunk

tartalmazta, hogy próbáljanak megnyerni olyan cigány lakosokat is, akik tudnak és akarnak tenni a klub munkájáért, a lakosság mozgósításáért. Ha nem is külön klubformát választanak ismét, de kiemelt foglalkozásra szükség van, pl. segítsenek a jogosítvány megszerzésében, a dolgozók iskolájára való mozgósításban, vetítsenek ismeretterjesztő filmeket, tartsanak előadásokat számukra. Ha ez rendszeressé válhat, a klubformára nincs is szükség külön.

Sarkad: Itt nagyon jó tapasztalataink voltak. A tanácsi vezetés és a művelődési ház szoros együttműködése eredményeképpen létrejött a cigányklub, amely rendszeres tevékenységet folytat, minden korosztály megtalálható benne. A békési és sarkadi klub rendszeresen találkozik, tapasztalatainkat kicseréljük. Sarkadon gond, hogy igen nagy eltérések vannak a cigány lakosság életszínvonalában, vannak kifejezetten jó anyagi körülmények között élők (kiskert tulajdonosok, kiskereskedők) és vannak olyanok, akiknek a létminimum megteremtése is gond. Ez az eltérés nehezíti a felvilágosító, kulturális tevékenységet is. Mindenesetre a sarkadiak bizonyították, hogy a tapasztalatokat felhasználva, a helyi sajátosságokat figyelembe véve, tudatos, folyamatos munkával lehet csak sikert elérni ezen a területen.

Szeghalom: Előtérbe került a munkába állítás, a nők foglalkoztatásának elősegítése, ennek helyi lehetőségeit előteremtették. A lakáskörülmények javításában még sok a tennivaló, putrik is vannak még szép számmal. A felszámolásuk nehéz, mivel a legszükségesebb feltételek is hiányoznak. Telepvezetőjük cigány ember, az ő irányításával sikeres tisztasági akciókat szerveztek. A munkalehetőségekkel nem él mindenki. Cigányklub van, a békésiek útmutatásai alapján jött létre, sajnos a klubhelyiség télen nem fűthető. A művelődési ház messze van a teleptől, oda azért nem járnak szívesen. A klubot is főleg fiatalok látogatják. Sokat segít az ez év őszén beindított dolgozók iskolája, alapfokú I–II. tanfolyam, ezzel a közösségi nevelés egyik eszközét is biztosítják. A békési klubtagok ellátogattak a szeghalmiakhoz, ott műsort is adtak, játékot és vetélkedőt szerveztünk és viszont.

Kapcsolataink a területi munkában társszervekkel, mozgalmakkal

Kapcsolataink főleg a tanácsokkal és a művelődési intézményekkel épültek ki. Általában különböző fórumokon találkoztunk vöröskeresztes aktívakkal, a hazafias népfront aktíváival. Kiemelkedően jó a kapcsolat területi munkánkban is a MENCS-csel. Segítőkészségük, szakértelmük nagyban hozzájárul a klubmozgalom szélesítéséhez, az egészségügyi felvilágosító tevékenység megére kiterjedő munkájához. A Vöröskereszt szervezetekkel már változó a kapcsolat, Békésen kiemelkedően jó. Az egészségügyi dolgozók – védőnők, gyermek- és nőgyógyász szakorvosok, körzeti orvosok, iskolaorvosok – segítik munkánkat, és úgy hisszük, viszont. Az oktatási intézmények támaszkodnak a klubokra, viszont a klubok is elősegítik az oktatási feladatok végrehajtását, ilyen témájú előadások szervezésével, konkrét agitációs munkával (pl. Békésen beóvodázási, felnőttoktatási tevékenység).

Gazdasági vezetők legtöbb esetben megértik közeledésünket, kéréseinket, de egyes esetekben intézkedéseink hatástalanok. Előítéletekkel ezen a területen

találkozunk leginkább. A megyei koordinációs bizottsággal bázisközpontunk kapcsolta jó, a bizottság állásfoglalásait, határozatait igyekszünk megvalósítani, javaslatainkkal próbáljuk a bizottság munkáját segíteni. Munkánk hiányosságai közé tartozik: kevés a módszertani kiadványunk. Ennek ellenére úgy hisszük, hogy az állandó, élő kapcsolat valamelyest pótolja ezt.

Összegzésül

A cigány lakosság beilleszkedésének elősegítése a közművelődés eszközeivel nagyon sokrétű és nagy körültekintést igénylő feladat. Bázisközpontunk módszerként a klubos formát dolgozta ki és népszerűsíti, de a helyi sajátosságok figyelembevétele nélkül nem szabad ezt erőltetni. Más módszerekkel is próbálkozunk, ezek is beválnak. A kulturálódás lehetőségeihez kell hozzájuttatni a cigány lakosságot, a színház-, mozi- és múzeumlátogatásokkal, a művelődési intézmények rendezvényeire való fokozottabb bevonásukkal, az állandó kiscsoportos tevékenységben való részvételükkel. Erre meg kell tanítani őket. Ehhez mindenképpen meg kell teremteni a helyi bázist, megtalálni a segíteni és tenni akaró cigány lakosokat, tanácsi és munkahelyi vezetőket, oktatási és egészségügyi dolgozókat. A művelődési ház egymagában kevés, s be is bizonyosodott, hogy ott, ahol ez az összefogás nincs meg, az eredmények is szerényebbek. Kulturált életmódról, egészséges szemléletváltozásról a cigány lakosság körében is csak akkor lehet beszélni, ha az anyagi, gazdasági, szellemi feltételek is megteremtődtek, s ez egy hosszú folyamat megyénkben is.

További munkánk fő irányvonala nem változik, erősíteni, szélesíteni kell az eredményeket, amelyek szerintünk a következők:

1. A klubtagok gazdag ismeretanyagra tettek szert az előadások rendszeres szervezésével. Az Egészségügyi Minisztérium, az Országos Vöröskereszt Központ munkatársainak interjúk felmérései is bizonyítják ezt, ami az egészségügyi ismereteket illeti. Életmódjuk, szemléletük változott, lakásuk tiszta, rendes, gyermekeiket elviszik a kötelező oltásokra, betegség esetén orvoshoz fordulnak. Megismertek az általános műveltséghez elengedhetetlenül szükséges irodalmi, művészeti alkotásokkal, ezekről véleményt is mondanak, az irodalmi csoporton belül maguk is gyakorolják. Szókincsük mérhetően gyarapodott, kifejezési módjuk választékosabb. A rendszeres filmvetítések, filmankétok során betekintést nyertek a filmművészet világába, a filmet mint ismeretközlő eszközt is megszerették, igénylik. Népművészetünk, díszítőművészetünk megismerése során ízlésük fejlődött, ezek elemeit lakásukban, ruházatukban is felhasználják. Politikai, világnézeti ismereteik gyarapodtak, helyi és országos politikával foglalkozó előadásaink, ankétjaink során, ünnepeinken való részvételük alkalmával érzelmi-
leg is azonosulnak. A munkát mint életfeltételt és a boldogulás egyetlen útját elismerik. Társadalmi aktivitásuk nőtt, ezt bizonyítja, hogy Békésen 87 szak-
szervezeti tag, 42 vöröskeresztes tag, 22 rendszeresen egyesületben sportoló van, 10 fő aktív társadalmi munkás. Megismerték a közoktatás lehetőségeit, fontosságát, ennek eredményeképpen már 1975-ben 23 cigánygyermek járt óvodába (még mindig nagyon kevés) az előző évek 5–6 óvodásával szemben. Nőtt a 8. osztályt végzettek száma, ipari szakmunkásképzősök száma.

2. Közösségi magatartásuk fejlődött a klubtevékenység során. A viták hangneme, mondanivalójuk megfogalmazása pozitív irányba változott. A sikeres Dankó-estek bebizonyították, hogy a cigánybál helyett is lehet szórakoztató programot szervezni, ahol az egymás iránti megbecsülés, felelősségvállalás is megnyilvánul.

3. A klubtagság tudja, érzi, hogy lemaradásaik vannak az általános műveltségben, hogy gondolkodásmódjuk és szemléletmódjuk változtatásra szorul. Ezért nem tartják a klubot egy elkülönülő formának, hanem egy olyan formaként kezelik, ahol hasznosat, jót tanulhatnak, a megkülönböztetés okait bizonyos mértékig a klubon keresztül felszámolhatják. A lakóhelyi zártságot a klub oldotta, a művelődési központ szórakozási, művelődési lehetőségeit kihasználják.

4. A nem cigány lakosság szemléletét is tudja a klub alakítani – látva a klubban folyó tevékenységet, az ottani viselkedésüket, öltözködésüket, véleménynyilvánítási módjukat –, előítéleteik mérséklődtek.

5. Nőtt a beilleszkedettek kategóriájába tartozók száma, ma már 45%, a beilleszkedésben lévők száma 52%, és a be nem illeszkedettek száma 3%-ra csökkent.

Tudjuk, hogy ezek az eredmények nemcsak a klub tevékenységének köszönhetőek, hanem annak a széles társadalmi összefogásnak, amely Békés városban is kibontakozott. A cigány lakosság szellemi és anyagi felemelkedéséért céltudatos, fáradságot nem ismerő munkát végez a városi tanács, a társadalmi szervezetek, mozgalmak is.

Területi munkában is az elkezdett utat szeretnénk folytatni, így:

- folytatjuk a területi látogatásokat, ahol a feltételek megvannak, segítjük a klubok létrehozását;
- aktívahálózatok kiépítésére javaslatot teszünk az egyes községekben, művelődési intézményekben;
- vetélkedőkérdéseket, játékokat dolgozunk ki, ezeket közreadjuk;
- nyári kirándulásokat tovább szervezzük úgy, hogy más községekből is viszünk cigányembereket;
- országos kapcsolatainkat szélesítjük, megismerjük a ciganológusok tevékenységét;
- klub-tapasztalatcseréket és klubtalálkozókat szervezünk, ezek programjait az MMK-val közösen alakítjuk ki;
- módszertani levélként kiadjuk a békési klub munkaterveit (5 év anyag);
- megyei cigányügyi koordinációs bizottság által ránk szabott feladatokat lelkiismeretesen végrehajtjuk.

László Imréné s. k.

Békés Városi Művelődési Központ igazgatója

A másolat hiteles:

Oláh Magdolna

BéML XXIII. 25. a. A Békés Megyei Tanács V.B. szaktitkárainak iratai. Cigányügyi koordinációs bizottsági titkár iratai 1977. 21–E–0. Írógéppel írt hitelesített másolat.

Beszámoló a Békés megyében élő cigány lakosság helyzetéről

Az MSZMP Politikai Bizottságának a cigány lakosság helyzetének és életkörülményeinek javítása érdekében 1961-ben hozott határozata¹ megvalósításának érdekében megyénk párt- és állami szervei jelentős erőfeszítéseket tettek, és számottevő sikereket értek el.

A Megyei Tanács VB. 1962. március 15-én fogadta el „Békés megye távlati tervét” a cigánykérdés megoldására, mely alapjait képezte megyénkben az ez irányú munkának. A végrehajtó bizottság 144/1969. (VII. 1.) sz. határozatával létrehozta a Békés Megyei Cigányügyi Koordinációs Bizottságot, amely ettől az időponttól kezdve munkaterv alapján végzi munkáját.

Az V. ötéves tervi feladatok átfogó végzése érdekében 1975-ben a koordinációs bizottság intézkedési tervet dolgozott ki, melyet a Békés Megyei Tanács Végrehajtó Bizottsága fogadott el. Fő célokként a terv a cigány lakosság munkába állítását, a foglalkoztatást lehetővé tevő munkahelyek gyorsabb ütemű létesítését, a meglévő telepek felszámolási ütemének meggyorsítását, az iskoláskorú gyermekekkel való fokozottabb törődést, a cigány lakosság közművelődésbe való bevonását, az egészségügyi helyzet javítását határozta meg.

A Békés Megyei Tanács V. B. 1974-ben, a megyében élő cigány lakosság élet- és munkakörülményeit tekintette át, 1976. januárjában pedig a cigány tanulókkal foglalkozó pedagógusok jutalmazási feltételeiről határozott.

A Békés Megyei Műszaki és Kommunális Bizottság 1976. júniusában az ÉKV osztalet számoltatta be a telepfelszámolás helyzetéről és a további feladatokról.

A cigánytelepekkel rendelkező tanácsok évente-kétévente rendszeresen napirendre tűzték a cigány lakosok élet- és munkakörülményeinek változását.

A Békés Megyei [Cigányügyi] Koordinációs Bizottságnak jó kapcsolata van a társadalmi és tömegszervezetekkel.

1. Foglalkoztatás és foglalkozási struktúra

Megyénk lakosságának jelenleg 434 000 fő a száma, akik közül 9152 a cigány lakosok száma. Ezen összlakosság 2,1 %-a. (1. sz. melléklet).

A cigány lakosság társadalmi termelésbe történő beilleszkedése érdekében a tanácsi munkaügyi szakigazgatási szervek valamennyi szinten széles körű intézkedéseket tettek. Fokozott figyelmet fordítottak a munkaképes korú cigány lakosság állandó foglalkoztatására, segítették a munkaviszonyban lévő cigány dolgozók szakképzettségének növelését.

A reális helyzetkép kialakítása érdekében 1977-ben 274 vállalatnál, telephelyen, szövetkezetnél vizsgáltuk meg a cigány lakosság foglalkoztatásának helyzetét, 3044 cigány dolgozót vonva be a vizsgálatba. (2. sz. melléklet).

A helyszíni vizsgálatok bizonyították, hogy a vállalatok, szövetkezetek vezetőinek döntő többsége jól segíti a cigány munkavállalók munkahelyi beillesz-

zetőinek döntő többsége jól segíti a cigány munkavállalók munkahelyi beilleszkedését. A cigány lakosság beilleszkedésének üteme azonban a sokirányú központi és helyi intézkedések ellenére sem kielégítő. A foglalkoztatottság között az időnymunkát vállalók száma még igen jelentős. A cigány lakosság száma – az országos növekedési ütemhez hasonlóan – évről évre gyarapodik. Az eltelt 14 év alatt számuk 1652 fővel nőtt, a növekedés dinamizmusa meghaladja a nem cigány lakosságét.

A cigány lakosság és ezen belül a munkaképes korúak száma az alábbiak szerint alakult:

Megnevezés	1964. év			1978. I. 1.			Index 1978/1964. összesen
	férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen	
Cigány lakosság száma	3820	3680	7500	4682	3975	9152 ^a	122,0 ^c
Ebből: munkaképes korú	1900	2030	3930	2850	2232	5090 ^b	129,5 ^d
Munkaképes korúak aránya (%)	49,7	55,2	52,4	61,0	56,1	55,6	–

Területi elhelyezkedésük szerint legnagyobb számban a Gyulai, a Szeghalmi, a Mezőkovácsházi járásokban és Békés, Békéscsaba, Orosháza, Szarvas városokban élnek.

A megyében élő cigány lakosság foglalkoztatottsági színvonala az elmúlt időszakban dinamikusán fejlődött, amit az alábbi adatok is bizonyítanak:

Megnevezés	I d ő s z a k		
	1970. év	1975. év	1977. év
Állandó munkaviszonnyal rendelkezők (fő)	840	2770	2830
Időszaki dolgozók (fő)	1400	1160	1310
Összesen:	2240	3930	4140

A munkaképes korú cigány férfiak foglalkoztatása teljesen mondható. A nőknél alacsony az állandó munkaviszonnyal rendelkezők száma, bár az utóbbi időszakban egyre többen helyezkednek el az iparban. (2/a. sz. melléklet).

A mezőgazdasági üzemekben munkát vállaló nők mintegy 80%-a – kb. 1059 fő – időszaki dolgozó és évente csak néhány hónapot dolgozik a növény-ápolási és betakarítási munkáknál.

Az aktív keresők népgazdasági ágak közötti megoszlása (1977):

Ágazat megnevezése	Keresők megoszlása		Összesen
	férfi	nő	
Ipar	820	493	1313
Építőipar	680	70	750
Kereskedelem	80	147	227
Szállítás, hírközlés	152	18	170
Mező-, erdő-, vízgazdálkodás	935	389	1324
Egyéb	101	255	356

Az összes foglalkoztatottakhoz viszonyítva a mezőgazdasági üzemekben 31,9%, az iparban 31,7%, az építőiparban 18,1% a foglalkoztatottak aránya.

A vizsgált munkahelyeken az állandó munkaviszonnyal rendelkező férfiakból (1351 fő) csak 144 főnek (10,6%) van szakképzettsége. Az állandó munkaviszonnyal rendelkező nők esetében ez az arány még rosszabb, mivel 30 főnek (3,7%) van szakképzettsége.

A cigány dolgozók többsége rendszeresen jár a munkahelyére, betartja a munkarendet, igyekszik beilleszkedni a munkahelyi kollektívába.

Megállapítható, hogy a munkáltatók egyre inkább gondoskodnak a társadalmi felemelkedésükről, biztosítják a szakmai képzést, tanulást, segítik lakás-helyzetük megoldását, bár még mindig csak kevesen igénylik ezt a lehetőséget.

Keresetük, besorolásuk azonos a hasonló munkakörben foglalkoztatott nem cigány dolgozókéval. A Békési Kosárfonó Vállalatnál és Háziipari Szövetkezetben keresetük 1500–1700 Ft, több helyen az ÁFÉSZ-ek a felvásárlásnál foglalkoztatnak cigányokat, havi 1800 Ft keresettel. A szeghalmi autógyárban a cigány dolgozók átlagkeresete 2200 Ft, egy részük betanított forgácsoló munkakörben dolgozik.

A mezőgazdasági üzemek az alkalmi munkáért naponta 80–150 Ft-ot fizetnek, de nem ritka eset, hogy napi 300 Ft-os kereseti lehetőség is van.

A nagy családok miatt az egy főre eső jövedelem általában sokkal alacsonyabb a nem cigány családokénál.

2. Település és lakásviszony

Megyénkben az erősen bomlóban lévő cigánytelepek a települések szélén, vagy attól távolabb, többnyire egészségtelen, mély fekvésű területen vannak. A még meglévő épületek állaga igen rossz, többségük putri jellegű. A telepeken még 335 egészségtelen építmény van. A telepek egy részénél van csak megoldva az alapvető ivóvíz és villanyellátás, egyes telepekre járda sem vezet. Jelenleg még a telepeken él 1376 fő. Az eltelt időszak eredményeként a telepek a felszámolás különböző stádiumába értek, s a tanácsok törekvése a telepek mielőbbi, teljes felszámolására egyre hatékonyabbá válik.

A II. ötéves terv utolsó esztendejének, s a III., IV. és az V. ötéves terv időszakának számszerű adatai is tükrözik (3. és 6. sz. melléklet) a telepfelszámolás ütemének felgyorsulását.

A bekövetkezett építőanyag árváltozások következtében – különösen 1972-től – a telepi lakosok részéről befizetendő 10% összege jelentősen megnőtt. (A korábbi 5–10 000 Ft-ról 20–40 000 Ft-ra.) Ezt az összeget még az utóbbi időben egyre gyakoribb és jelentősebb munkahelyi és helyi tanácsai segítség révén sem tudták (tudják) a cigány lakosok biztosítani, így az elmúlt évek során a keret mintegy 80–95%-a vásárlás útján került felhasználásra.

Segítette a telepfelszámolást a belvizes újjáépítési akcióban való részvétel (300 lakás) és az állami lakásjuttatás (74 lakás).

Amíg a telepi lakosok telepről való kiválása az első időben igen nehéz volt, addig ma már helyi tanácsainkra a még telepen élők részéről igen nagy nyomás nehezedik a jobb, kulturáltabb lakáskörülmény mielőbbi megteremtése érdekében.

A lakásvásárlással a jogos igények viszonylag gyorsabban kielégíthetőek. Ez a lakásbiztosítási forma – bár műszaki állagában rosszabb lakást eredményez, mint az új építése – egyszerűbb, gyorsabb, kevesebb előtakarékosságot igényel, kevésbé körülményes mint az építés, biztosítja a széttelepítést stb.

Vannak azonban olyan tapasztalatok, amelyek arra figyelmeztetnek, hogy a lakóházvásárlással és építéssel még körültekintőbben kell foglalkozni.

Több településen a belvív okozta épületkárról újjáépítéséből származó építkezések alkalmából pl. a kivitelező kérésére egy utcában, vagy a volt telep területén került sor a cigányság új lakáshoz juttatására.

Az egy területen történő lakásvásárlás káros hatását példázza Sarkad nagyközség esete is, ahol egy területre koncentrálták a lakásvásárlások döntő többségét, és mivel az első vásárlások után a lakások értéke a környéken jelentősen csökkent, az ottani lakosság körében ellenhangulat támadt.

A cigányság egy része az erején felüli kölcsönjuttatások igénybevétele miatt jelentősen eladósodott, és sok esetben probléma a törlesztés behajtása.

Azt, hogy az említett problémák ellenére is jelentős eredményeket tudtunk elérni, elsődlegesen az összehangolt, tervszerű munkának köszönhető. A helyi tanácsok, társadalmi és tömegszervezetek segítő, irányító, szervező, ellenőrző tevékenysége mellett a kivitelezők és a kölcsönt engedélyező OTP-fiókok is igen sokrétű, nagy körültekintést és türelmet igénylő munkát végeztek.

3. Oktatás

Az elmúlt években a cigány lakosság helyzetének és kulturális színvonalának emelésére tett megyei és helyi intézkedések számos eredménnyel jártak. Az általános előrehaladás mellett azonban még ma is sok a gond, és nem kívánt jelenségek is tapasztalhatók.

A körültekintő intézkedések ellenére pl. csak lassan emelkedik az óvodába felvett cigány gyermekek, a 8. osztályt elvégzők száma. (4–5. sz. melléklet).

Lassú a fejlődés a felnőttek oktatásánál, és bár emelkedő a közművelődési rendezvényeken résztvevők száma, aktivitásuk még nem kielégítő.

Az 1977/78. tanévben 1585 cigány gyermek van az általános iskolákban, akik az ösztanulóknak a 3,6 %-át jelentik. Az óvodákban az 1977/78-as tanévben számuk 391, az összes óvodába járók 2,34%-a. Az óvodába nem járó cigány gyermekek többségét sikerült az iskolára előkészítő foglalkozásokra bevonni. A 473 iskolára előkészítő gyermekből pl. 190 gyermek cigány volt.

Évről évre eredményesebb a cigány gyermekek beiskolázása, bár a 6 éves korú cigány gyermekek között sok az iskolaéretlen. Az első osztályos cigánygyermekek 30–30%-a pl. túlkoros. A kiegészítő iskolai tanulók 25%-a cigány. Napközis ellátásban részesült a cigány gyermekek 32,2%-a, ami 1973/74. tanév 29,7%-ához viszonyítva jelentős növekedés.

A nevelőotthonainkban élő gyermekek 28%-a, a nevelőszülőkhöz kihelyezettnek pedig 27%-a a cigány származású. Kizárólag cigány tanulókból álló osztályaink nincsenek. A cigány gyermekek kb. 32–36%-a jut el a 8. osztályba.

Az 1976/77. tanévben a 90 nyolcadik osztályos cigány gyermek közül 10 a gimnáziumokban, 6 a szakközépiskolákban, 59 a szakmunkásképző iskolákban

tanul tovább. A cigány gyermekekkel foglalkozó pedagógusok céljuttalmazási rendszerének módosítását, tökéletesítését szükségesnek tartjuk.

4. Közművelődés

A cigány lakosság tudatformálásának legfontosabb eszköze az iskolában történő oktatás mellett a különböző közművelődési intézmények rájuk gyakorolt hatása. A múzeumok és a színházak vonzereje csekély, a művelődési otthon jellegű intézmények vonzása már szélesebb körű.

Megyénkben kezd népszerűvé válni, főleg azokon a településeken, ahol nagyobb létszámú cigány lakosság él, a művelődési házakban lévő, illetve azok által gondozott klubtevékenység. Megyénkben összesen hét településben működik cigányklub. A klubokba mintegy 400 cigány lakos jár rendszeresen. A klubok programjainak összeállítását a Békési Művelődési Központ – mint bázis intézmény – a helyszínen segítette.

A klubok mellett több helyen (pl. Békés, Sarkad, Gádos, Szeghalom) az írástudatlanok részére analfabéta tanfolyamot is szerveztek. Azokon a cigány településeken, ahol nem működik klub, illetve a cigány lakosok távol maradtak a művelődési házaktól, a munkahelyi közművelődési rendezvények szervezését szorgalmazzuk.

A korábbi évekhez viszonyítva emelkedett a cigány olvasók száma. Ma már nemcsak iskoláskorú cigány gyermekek, hanem a felnőttek is gyakrabban felkeresik a könyvtárakat. Jelenleg 1060 beiratkozott cigány olvasója van a könyvtáraknak. (7. sz. melléklet)

A könyvtárba járó cigány olvasók ma már nemcsak képes- és mesekönyveket kérnek, hanem egészségügyi, útleírásokat, háborús és történelmi, állattenyésztési, kézimunka és sport témájú könyvek iránt is érdeklődnek.

A cigány lakosság részére két éve kezdtük meg a vetítéseket. Az akcióba 14 helységet vontunk be. A sokrétű filmellátásnak tudjuk be, hogy a műsorokat a legtöbb helyen kedvezően fogadták. Nem szívesen fogadják viszont a saját életükkel kapcsolatos műveket. Ezt az ellenállást csak ott lehet eredményesen leküzdeni, ahol már magasabb színvonalon élnek a filmen látottaknál.

A múlt évben méltóképpen megemlékeztünk Erdős Kamillról,² a közismert cigánykutató halálának 15. évfordulójáról.

A megyei művelődési központtal közös szervezésben eredményes szakmai alapképzést szerveztünk a cigányklubvezetők és a cigány lakosság közművelődési lehetőségeit fejlesztő, vezető és szervező társadalmi aktivisták részére. A tanfolyamot ebben az évben továbbfejlesztjük.

5. Egészségügyi és szociális gondoskodás

A Békés Megyei Kőjál Járványügyi Osztálya munkatervének lényeges részére a megye cigány lakosságának körében végzendő munka. Ezt a munkát a cigányügyi koordinációs bizottság munkatervével egyeztetve, a hosszú távú programba beépítve és a Kőjál sajátosságaira bontva végezték. A cigány lakosság körében előforduló fertőző betegségek száma elenyésző, járványos formában sehol sem tapasztalható. A védőoltások teljesítési százaléka szinte telepenként eltérő. Általánosságban azonban évről évre javul az oltási fegyelem.

Megyénkben a cigány lakosság fokozott védőnői gondozása már hosszú évek óta szervezeten folyik. Az eredmény nem egyöntetűen jó. A terhes anyák korai gondozásba vétele – tanácsadason való megjelenés, védőnői látogatás – nem rosszabb, mint a nem cigány lakosságé. Azokban a községekben, ahol nagyobb számban van cigány lakosság, ott a cigány terhes anyáknak a védőnők külön tartanak csecsemőápolási – gondozási tanfolyamot. A körzeti védőnőknek igen nagy munkájukba kerül, hogy a kötelező oltásokat a cigány gyermekek megkapják.

A cigány lakosság nagyobb mértékben szorul társadalmi segítségre, mint a nem cigány lakosság. Ez jelentkezik nemcsak az öregkorban, hanem az aktív korban lévő cigány lakoságnál is.

Így a szociális gondozás keretében a rendszeres és rendkívüli szociális segélyben részesítettek arányszáma meghaladja a nem cigány lakosság arányszámát. (A jelentősebb cigány lakossággal rendelkező településeken a segélyezettek 30%-a cigány, míg a rendkívüli szociális segélyben részesítettek 70%-a.) A házi szociális gondozás keretében jól bevált a cigánytelepeken a cigány tiszteltdíjas társadalmi gondozóval végzett házi szociális gondozás.

Az egészségügyi szolgálatot gyakran igénybe veszik, olykor túlzottan is. A meglévő betegségek kiküszöbölésére tervezzük egy, a megyére kiterjedő orvosi bizottság létrehozását, amelynek feladata volna a cigány lakosság szociális élet- és munkakörülményeinek elemzése és figyelemmel kísérése a tanácsok segítségével.

A cigány lakosság egészségügyi körülményeinek alakulása az általános életkörülmények változásával függ össze, annak függvénye.

6. Az állampolgári kötelezettségek teljesítése

Megyei szinten ma már megállapítható, hogy a cigány lakosság döntő többsége érzi és tudja, hogy állampolgári kötelezettsége is van.

A cigány lakosság többségével nincs probléma, azonban szinte minden településben van néhány család, akik komoly gondot okoznak az állampolgári kötelezettségek teljesítésének elmulasztásával, az írott és íratlan együttélési szabályok be nem tartásával.

Társadalmunk messzemenő gondoskodása és támogatása ellenére nem érzik magukra nézve kötelezőnek a munkát és a társadalmi együttélés szocialista szabályait. Ügyeik intézésében agresszívek, adót, illetéket nem fizetnek, esetenként törvényen felülinek tartják magukat.

A cigány lakosság részvétele a közéleti munkában számszerűen kevés, azonban a bekapcsolódás folyamata megkezdődött. A települések egy részében közülük is kerül ki tanácstag, a Vöröskeresztnek is sok aktívja van közöttük. Kevésen, de már találhatóak közöttük párttagok, önkéntes rendőrök. A fiatalok nem jutnak közel a KISZ-mozgalomhoz. A munkába állók a szakszervezeti mozgalom támogatását is élvezik, azonban a beiskolázásnál, szaktanfolyamok végzésénél jobban oda kellene a bizalmiaknak figyelni, mint ahogy a jutalom jellegű és a gyermeküdültetésnél is figyelemmel kell lenni a cigány munkavállalók iránt.

A tanult személyek már nem tartják magukat cigánynak, ezért nem, vagy csak nehezen nyerhetők meg a még meglévő elmaradottság felszámolásához.

A korábbi időszakhoz hasonlóan a bűnüldözési munka tartós feladatát képezi a megyében élő cigány lakosság azon kb. két %-ot kitevő része, melynek tevékenysége a társadalom együttélési szabályaira veszélyt jelent. Az országos adatokhoz hasonlóan a korábbi évekhez viszonyítva megyénkben is bizonyos fokú aktivizálódás tapasztalható a cigánybűnözés terén.

1977-ben összesen 190 cigány személlyel szemben küldtek vádemelési javaslatot az ügyészség felé. Jelenleg 225 cigány családban mintegy 600 veszélyeztetett kiskorú van nyilvántartva. Rendőri szempontból azok a cigány személyek különösen veszélyesek, akik a régi cigány életmódot folytatják, magukat és családjukat részben, vagy teljesen bűnözésből tartják fenn.

A telepfelszámolás kezdetekor a lakosság döntő többsége előítéletekkel fogadta – sokszor nem is ok nélkül – a betelepülő cigányságot. Ma már a helyzet viszonylag kedvezőbb, a lakosság nem idegenkedik annyira. A cigányok döntő többségével szemben nincs előítélet. A rendszeresen munkát végző felnőttek és iskolás gyermekek élvezik a közösség bizalmát. Az állampolgári nevelés szervezettsége még gyenge, e téren munkánkat még javítani kell. Ezen a területen a ráhatás szinte csak azokra a családokra vonatkozik, ahol állandó munkaviszonyban álló személy van. Az utóbbi időben a Hazafias Népfront is egyre tudatosabb segítséget nyújt ehhez a munkához.

7. A tanácsi, állami és társadalmi szervek tevékenysége

Teleppel rendelkező tanácsaink a telepfelszámolás megkezdése óta foglalkoznak tervszerűen a helyi cigány lakossággal. A 18 teleppel rendelkező település közül 10-ben hoztak létre koordinációs bizottságot, amelyek a végrehajtó bizottságok munkáját nagyban segítik. Munkájukban egyre több a gyakorlati jelleg az elvi útmutatás, ajánlások mellett.

A szakigazgatási szervek munkájának szerves részét képezi a cigány lakossággal végzendő munka. Ez a munka az ügyintézőktől sok esetben óriási türelmet, elnézést kíván, mivel még a testületek vezető személyeit sem minden esetben tisztelik, és esetenként ügyük kedvezőtlen intézése esetén megkülönböztetésnek veszik a döntést.

A megyei egészségnevelő csoport a tisztálkodásról, a korszerűbb táplálkozásról és a családtervezésről tart rendszeresen előadásokat a cigányok lakta településekben, főképpen a klubokban. Hasznos munkáját a nehéz körülmények ellenére tovább kell szélesíteni, még közelebb kerülve ehhez a réteghez.

A Magyar Honvédelmi Szövetség egyre szorosabb kapcsolatot épít ki az iskoláskorú s katonakorú cigány fiatalokkal. Honvédelmi tanfolyamra igyekeznek mindenkit beosztani, bár van tanácsi jelzés arra vonatkozóan, hogy cigány fiatalok próbálnak a katonai szolgálat alól kibújni. A cigány fiatalokban meglévő technikai képességet és a motorizáció vonzó hatását felhasználva próbálnak serkenteni a nyolc általános elvégzésére.

A Békés Megyei KISZ Bizottság a KISZ KB határozata szellemében intézkedési tervet adott ki, melyben a területi KISZ vb-eket kérte, hogy évente egy

alkalommal tárgyalják meg a településben élő cigány fiatalok helyzetét. A KISZ-bizottságok ez irányú tevékenységükben még igen kevés tapasztalattal rendelkeznek.

Igen sikeres volt a megyei úttörőelnökség elmúlt évi kezdeményezése, melynek eredményeként a geszti úttörőtábor egy turnusában 50 fő hátrányos helyzetű gyermeket táboroztattak, akiknek 50%-a cigány tanuló volt. A pénzt a társadalmi szervek közösen biztosították. A tapasztalatok alapján ez évben várhatóan öt turnusban nyílik lehetőség – megyei támogatással – a 4–6. osztályos tanulók táboroztatására, kb. 150 fővel.

A Hazafias Népfront következetesen szorgalmazza a cigány lakossággal való sokirányú törődést. Területileg illetékes bizottságai évente egyszer megtárgyalják a cigány lakosság felemelkedése érdekében végzett mozgalmi munka tapasztalatait. Támazkodni kívánnak a már beilleszkedett cigányréteg tevékeny munkájára. A tanács – népfront együttműködést e területre is kiterjesztik. Fórumokat szerveznek, társadalmi munkára mozgósítanak. Az előítéletek felszámolása érdekében a lakossággal beszélgetéseket, találkozókat szerveznek, s e cél érdekében vetíteni kívánják a „Cséplő Gyuri” c. filmet.

A Szakszervezetek Megyei Tanácsa a koordinációs bizottság munkájában részt vesz. A nagycsaládos cigány dolgozók érdekeinek képviseletére – lakás, segély, beutalók – a figyelmet felhívja. A munkahelyi érdekképviseletben azonban a szemléletformálás terén még további munkára van szükség.

A megyei Vöröskereszt tevékenysége példamutató a cigány lakosság körében. A helyi Vöröskeresztes csoportokban jelentős számban tevékenykednek cigányok is. A geszti tábor megvalósítását, takarók, tornacipők biztosításával segítették. A tevékenység további kiszélesítésével, a lakások rendeltetésszerű használatának ellenőrző magyarázásával még nagy segítséget tud és tervez nyújtani a beilleszkedés érdekében. A társadalmi szervek segítése igen fontos, különösen a szemléletformálás terén.

A megyei bíróság a pártfogó felügyelet alá helyezéssel nagy segítséget ad a büntetés-végrehajtó intézetből szabadultak munkahelyi beilleszkedéséhez.

A megyei ügyészség törvényességi vizsgálatai során a cigány lakosság esetében alkalmazott ítéleteknél nem tapasztalt visszaélést.

A megyei hadkiegészítő és területvédelmi parancsnokság a cigány fiatalok katonai szolgálatra történő besorolásával, behívásával segíti szemléletformálásukat.

A Békés Megyei Népújság a cigány lakosság életével kapcsolatos hírekről, eseményekről, a koordinációs bizottság munkájáról rendszeresen tájékoztat.

8. Legfontosabb feladatok a megye cigány lakosságának gyorsabb ütemű beilleszkedése érdekében

Megyei szinten az intézkedési tervben foglaltak folyamatos végrehajtását tartjuk a meghatározónak. Igen fontosnak érezzük a munkába állítással kapcsolatos problémák csökkentését. A férfi lakosoknál az idénymunkások állandó munkássá válásának feltételét, a nőknél a megfelelő foglalkoztatási lehetőségek megteremtését kívánjuk biztosítani.

A telepfelszámolásnál a megritkult telepek esetében kb. nyolc telepnek az V. ötéves tervben történő megszüntetését tervezzük, annak ellenére, hogy a még ott élők többsége idős, anyagi eszközökkel nem rendelkező személy, és a helyi tanácsok segítségi lehetősége is csekély. Az oktatás terén az óvodába járók számának növelése, a beiskolázás és a túlkorosság folyamatának csökkentése, a nyolc általános iskolát végzők számának jelentős növelése, a pályaválasztás segítése a cél. A közművelődés terén helyi kulturális lehetőségekhez való jobb kapcsolás és a sajátos klubkeretek közötti művelődési feltételek továbbjavítása a feladatmunka.

Egészségügyi téren tovább kell törekedni a fertőzőési veszélygócok felszámolására, a családtervezés terén történő előrelépésre és a bölcsődei elhelyezés kiszélesítésére.

9. Központi intézkedést kívánó javaslatok

1. Központi intézkedéssel is érdekeltté kellene tenni az alkalmi munkásokat foglalkoztató munkahelyeket abban, hogy érdekük, lehetőségük legyen az alkalmi munkásokat állandósítani (elsődlegesen férfiak esetében).

A „közveszélyes munkakerülés” meghatározását központilag javasoljuk módosítani.

2. A cigány lakosság mérséklése érdekében a községi tanácsok csak olyan lakásbejelentéseket fogadjanak el, ahol a körülmények megfelelnek az egészségügyi, közbiztonsági és munkaügyi feltételeknek. Ahol az említett feltételek nem állnak fenn, további bejelentést csak nagyon indokolt esetben kellene elfogadni. Központilag javasoljuk felülvizsgálni az egy lakásba történő bejelentkezések feltételeit.

3. A teljes telepfelszámoláshoz a tanácsok a 25 000 Ft-ot ne a telep teljes felszámolása után kapják meg, hanem a telepek felszámolásának 50%-a után.

4. A telepfelszámoláshoz központi lakóalapot – célcsoportot – kellene képezni, mivel a lakásgazdálkodást, az idős beteg személyek elhelyezését csak így lehet biztosítani.

5. Szükségesnek tartjuk, hogy megyénkben is főállású személy fogja össze a cigány lakosság élet- és munkakörülményével kapcsolatos rendeletek végrehajtását. Ennek lehetőségéhez kérjük segítségünket.

A cigány lakosság élet- és munkakörülményeinek javítása érdekében végzett tevékenységünk főbb jellemzőit a leírtakban ismertettük.

Nagy János
tanácselnök-helyettes

Állásfoglalás

Kapják: a tárcaközi koordinációs bizottság tagjai, titkára, Klaukó Mátyás, Herczeg Ferenc, dr. Sali Ferenc, Barabás János elvtársak, fővárosi, megyei tanácsok elnökei

A cigány lakosság helyzetének javításával foglalkozó tárcaközi koordinációs bizottság 2/1978. számú állásfoglalása:

A bizottság 1978. május 9-i ülésén megtárgyalta a Békés megyei tanácselnök-helyettes beszámolóját a megye cigány lakosságának helyzetéről és a következő állásfoglalást alakította ki:

A beszámolóban kimutatott eredmények tükrözik azt a sokoldalú munkát, amelyet a megyében a cigányok helyzetének javítása érdekében tettek. A fejlődést reprezentálja, hogy javult a foglalkoztatás színvonala, 14,8%-ra csökkent a telepen élők aránya, javult az egészségügyi ellátás. Kiemelkedő eredmény, hogy az utóbbi években a tanulóknak már 32–36%-a eljut a nyolcadik osztályba és a nyolc osztályt végeztek 80%-a továbbtanul. A megye élenjár a cigányok kulturális nevelése érdekében kifejtett szervezőmunkában.

Kedvezőtlen ugyanakkor, hogy az utóbbi években a telep felszámolás üteme lelassult, még mindig nagyon alacsony a szakképzettséggel rendelkezők aránya, egyes településeken szemléletbeli okok is hátráltatják a cigányok gyorsabb ütemű beilleszkedését.

A bizottság a beszámolót elfogadja. Az eredmények elismerése mellett a következőkre hívja fel a figyelmet:

1. A kiemelt telepeknek az eredeti tervek szerint történő felszámolása érdekében a tanácsszervek nyújtsanak nagyobb segítséget a telepi lakosoknak. Vizsgálják meg annak lehetőségét – mint arra már több megyében is kezdeményezés van –, hogy az építkezések előkészítésével, szervezésével, lebonyolításával kapcsolatos feladatokat a tanács, illetve a tanács által kijelölt építető végezze. Indokolt esetben éljenek a 10% előtakarékosság elengedésének lehetőségével, ugyanakkor kérjék az üzemek, vállalatok, társadalmi szervek segítségét.

2. Tovább kell emelni a foglalkoztatás színvonalát, elsősorban a folyamatos munkaviszony feltételeit kell javítani. A munkakerülőkkel szemben élni kell a szankcionálási lehetőségekkel.

3. Nagyobb figyelmet kell fordítani arra, hogy minden alsóbb szintű tanácsszervnél a társadalompolitikai súlyának megfelelően foglalkozzanak az ott élő cigány lakosság helyzetével. Társadalmi ügyé kell tenni a cigány lakosság elmaradott rétegével való foglalkozást, ezzel is elősegítve a helyenként még tapasztalható előítéletek felszámolását.

4. A központi intézkedéseket kívánó javaslatokkal kapcsolatban:

– Az 1–2. pontban foglalt javaslatra külön központi intézkedés nem célszerű.

– A 3–4. pontokban lévő javaslat lehetőségét az ÉVM–PM–MTTH felülvizsgálja és a TKB következő ülésén állást foglal a kérdéssel kapcsolatban.

– Főállású személy beállításával kapcsolatos lehetőség megvizsgálását a bizottság indokoltnak tartja.

Budapest, 1978. május 15.

Dr. Papp Lajos s. k.
a tárcaközi koordinációs bizottság elnöke

^a helyesen 8657

^b helyesen 5082

^c helyesen 115,4

^d helyesen 129,3

Békés megyében élő cigány lakosok település szerinti megoszlása

Település	Lakosok (fő)	Cigány lakosok (fő)	Telepen él* (fő)
Békés	21 884	895	25
Orosháza	35 503	742	83
Szarvas	20 072	408	310
Battonya	8 179	208	78
Doboz	4 802	380	23
Endrőd	7 367	330	104
Füzesgyarmat**	6 223	99	-
Gyoma	11 243	266	31
Körösladány	6 167	178	10
Mezőkovácsháza	7 066	61	26
Mezőberény	12 081	548	141
Sarkad	12 008	788	11
Szeghalom	9 972	390	188
Tótkomlós	8 484	260	90
Vésztő**	8 810	438	-
Mezőgyán	1 867	358	140
Kevermes	3 270	221	105
Kunágota	3 895	238	11
Vétegyháza	2 161	131	-
Békéscsaba	62 784	384	-
Elek	5 855	258	-
Kétegyháza	5 188	155	-
Gádos	5 176	120	-
Szétszórta a megyében él	-	1296	-
Összesen:	276 657*	9152	1376

Cigány lakosság összesen:

23 településen együtt	7856 fő	(85,8%)
Többi településen	1296 fő	(14,2%)
Megyei összesen:	9152 fő	(100%)

Békés megye lakóinak száma: 434 000 fő

Cigány lakos a megye lakosainak 2,1%-a

* telepen él a cigány lakosság 14,8%-a

** felszámolt telep

* helyesen 270 057

**A cigánység foglalkoztatásának és szakképzettség szerinti megoszlásának alakulása
az 1977. évben a vizsgált 274 munkáltatónál**

Járás, Mun- város kálta- tók száma	Foglalkoztatás alakulása						Foglalkoztatás képzettség szerinti megoszlása												
	állandó			időszaki			szakmunkás		betanított munkás		segédmunkás		szakmunkás		betanított munkás		segédmunkás		
	férfi	nő	össze- sen	férfi	nő	össze- sen	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	
Váro- sok össze- sen	130	925	478	1403	218	240	458	79	21	255	189	591	268	-	-	3	5	215	236
Járások össze- sen	144	426	313	739	288	156	444	65	9	142	192	219	112	1	-	21	15	266	141
Össze- sen	274	1351	791	2142	506	396	902	144	30	397	381	810	380	1	-	24	20	481	376^a

^a helyesen 377

Foglalkoztatottak számának megbontása
1978. január 1.

Munkaképes korú cigány férfiak száma	2858 fő
Ebből állandó munkaviszonnal rendelkezők	2000 fő
alkalmi, időszakos munkaviszonnal rendelkezők	510 fő
katona, csökkent munkaképességű, nem dolgozik	348 fő
Munkaképes korú cigány nők száma	2232 fő
Ebből állandó munkaviszonnal rendelkezők	830 fő
alkalmi, időszakos munkaviszonnal rendelkezők	800 fő
háztartásban él	602 fő

A foglalkoztatottak szakképesítés szerinti megoszlása 274 vállalatnál
1977

Megnevezés	Állandó munkaviszony			Időszakos munkaviszony		
	férfi	nő	összes	férfi	nő	összes
Szakmunkás	144	30	174	1	–	1
Betanított munkás	397	381	778	24	20	44
Segédmunkás	810	380	1190	481	376	857
Összesen:	1351	791	2142	506	396	902

3. sz. melléklet

**A szociális követelményeknek meg nem felelő lakótelepek
felszámolására létrehozott akció keretében engedélyezett
kölcsonök építés és vásárlás bontásában**

Év	Építés (db)	Vásárlás (db)	Összesen (db)
1965	9	3	12
1966	39	5	44
1967	31	–	31
1968	29	–	29
1969	35	3	38
1970	31	6	37
1971	23	12	35
1972	8	36	44
1973	16	48	64
1974	112	60	172
1975	10	48	58
1976	4	48	52
1977	2	35	37

**Kimutatás az óvodába járó cigány gyermeknek számának alakulásáról az 1971/72., illetve az 1977/78. tanévben
(1971. és 1977. december 3-i állapot)**

Járás, város	1971/72. tanév					1977/78. tanév				
	kis	középső	nagy csoport	vegyes	összesen	kis	középső	nagy csoport	vegyes	összesen
Óvodába járók száma megyénkben összesen										16 674
Óvodába járó cigány gyermeknek száma összesen	38	15	42	30	125	133	85	186	17	391*

1-3 éves cigány gyermeknek száma: 735 (1976. évi adat)

3-6 éves cigány gyermeknek száma: 627 (1976. évi adat)

* helyesen 421

Általános iskolába járó cigány gyermeknek adatai

Járás, város	1973/74. tanév							1976/77. tanév						
	összesen	1-4. osztály	5-8. osztály	összesen	Túlkoros 1-4. osztály	5-8. osztály	Napközi- szék száma	összesen	1-4. osztály	5-8. osztály	összesen	Túlkoros 1-4. osztály	5-8. osztály	Napközi- szék száma
Cigány tan. sz.	1 621	1019	602	899	526	373	453	1592	935	957	772	400	372	512
Az összehasonlí- tás %-ban	3,8	62,9	37,1	55,5	57,3	46,7	27,9	3,7	58,7	41,3	48,5	51,7	48,3	32,5
Megyében tanuló ált. isk. száma:	42 693	21 487	21 206	4735	1856	2879	11 892	43 409	23 148	20 261	3642	1522	2120	15 046

A cigány lakosságot érintő főbb adatok

Békés megye	1964	1978
A cigány lakosság száma	7500	9152
Ebből:		
telepen él	3610	1376
városban, községben él	3890	7776
Szociális kölcsönrel összesen eddig (1965-től)		
épített lakások száma		249
vásárolt lakások száma		303
belvizes kölcsönrel épített lakás száma		300
Juttatott állami lakások száma		74
Eddig lebontott telepi lakások száma		602
Meglévő telepi épületek száma		335
Családok száma		450
Telepfelszámolásra fordított tanácsi összeg		4 617 000
Munkaképes korú cigány férfiak		2858
Ebből		
állandó munkaviszonyban		2000
alkalmi, időszaki munkaviszonyban		510
továbbtanuló		-
munkaképtelen, leszázalékolt		215
katona		34
egyéb, lókereskedő és nem dolgozó		99
Munkaképes korú cigány nők		2232
állandó munkaviszonyban		830
alkalmi, időszaki munkaviszonyban		800
továbbtanuló		-
munkaképtelen, leszázalékolt		170
egyéb (háztartásbeli)		432
Szakképzettséggel rendelkező dolgozók		
Az összes foglalkoztatott cigány férfiakból		276 (11%)
Az összes foglalkoztatott cigány nőkből		60 (3,7%)
Iskolás korú cigány gyermekek száma		1592
Ebből		
napközis ellátásban részesül		453
iskolajejet kap		120
állami gondozott		88
kollégiumban van		20
Cigány osztályban tanul		-
Veszélyeztetett körülmények közt élő gyermekek száma		600
Óvodába járó cigány gyermekek száma		391 (2,3%)
Egyéb kérdések: Az utóbbi évek tapasztalatai alapján a cigány tanulók hány százaléka végzi el a 8 általánost?		30-36%
A 8 általánost végzettek közül hány %-uk tanul tovább?		30%
A működő cigány klub száma		7
Tagjaik száma		400
A közéleti tevékenységet vállaló cigányok száma (megközelítő pontossággal) pl. tanácstag, koordinációs bizottság tagja, a Hazafias Népfrontban, Vöröskeresztben tevékenykedik, klubvezető, önkéntes rendőr stb.		138

Cigány olvasók száma

Település	14 éven aluliak	14 éven felüliek	Összesen
Battonya	23	8	31
Békés	43	51	94
Békéscsaba	25	12	37
Doboz	14	9	23
Elek	20	37	57
Endrőd	30	10	40
Füzesgyarmat	64	16	80
Geszt	4	1	5
Gyoma	17	4	21
Gyula	6	4	10
Kevermes	29	13	42
Körösladány	4	4	8
Kunágota	27	8	35
Mezőberény	75	20	95
Mezőgyán	31	13	44
Mezőkovácsháza	9	6	15
Orosháza	10	18	28
Sarkad	29	54	83
Szarvas	70	41	111
Szeghalom	45	36	81
Tótkomlós	30	10	40
Végegyháza	32	5	37
Vésztő	28	15	43
Összesen	665	395	1060

BéML XXIII. 25. a. A Békés Megyei Tanács V.B. szaktitkárainak iratai. Cigányügyi koordinációs bizottsági titkár iratai. 1978. 20-E-0. Írógéppel írt másolat.

¹ Lásd az 52. sz. dokumentum 1. jegyzetét

² Lásd a 61. sz. dokumentum 1. jegyzetét

Békéscsaba, 1978. október 11.

A Békés Megyei Művelődési Központ beszámolója a cigányüggyel kapcsolatos tevékenységről

Hivatkozva a cigányügyi koordinációs bizottság 1978. szeptember 12-én kelt levelére, röviden összegezzük az e területen, ez évben végzett munkánkat, mellékeljük a Békési Művelődési Központ 1977. évi részletes beszámolóját a bázistevékenységről.

A Kulturális Minisztérium, a Népművelési Intézet, a cigányügyi koordinációs bizottság és a megyei művelődési központ 1978. július 3-tól 6-ig országos tanácskozást rendezett Békéscsabán a cigány lakosság közművelődéséről.

A tanácskozáson részt vettek a megyei cigányügyi koordinációs bizottság titkárai, a cigány klubok és művészeti csoportok vezetői, valamint azok a felnőttoktatási szakemberek és könyvtárosok, akik cigányokkal foglalkoznak. A résztvevők száma 95 fő volt, ebből Békés megyei 22 fő. (A programot mellékeljük.)¹

Első országos tanácskozás volt ebben a témában, eredményesnek mondható, hiszen lehetőség nyílt sokirányú tapasztalatszerzésre, ajánlások születtek többek között arra, hogy rendszeres tapasztalatcserét kell rendezni a témával foglalkozó szakemberek és a cigányklubok között, központi módszertani bázist kell létrehozni az elméleti és módszertani sokszínűség kidolgozására. Pályázatot kell hirdetni a cigányokkal foglalkozóknak, valamint segíteni kell a cigány népi együtteseket, művészeti csoportokat, fel kell tárni a cigánykultúra hagyományait. A tanácskozásnak voltak kevésbé eredményes részei is, például az, hogy nem foglalkoztak kellő arányban a könyvtári és felnőttoktatási tevékenységgel. Kevés szó esett a közművelődés és oktatás kapcsolatáról. Nehézséget okozott, hogy sokféle munkaterületről érkeztek a résztvevők, így nehezebben értették meg egymás gondjait.

A tanácskozáson készült hangfelvételtől a Népművelési Intézet írásos feljegyzést készít, melyet a résztvevőknek és a rendező szerveknek megküld.

A megyénkben meglévő cigányklubok – Békés Városi Művelődési Központ, Sarkad Művelődési Ház, Végegyháza Művelődési Ház és Szeghalom Járási Művelődési Központ – mellett 1977. végén Újkígyóson és Gádoroson – mintkét helyen a művelődési házban – alakult új klub. Jelenleg két településen – Mezőberény, Vésztő – folyamatban van a klub szervezése.

A klubok gyakorlati és módszertani segítésének különféle formáit valósították meg a Békési Művelődési Központ munkatársai – tapasztalatcserék, klublátogatások, kiadványok, szolgáltatások. Többek között jól sikerült rendezvény volt a Sarkadi Cigány Klubban, ahol több klub részvételével rendezték meg a Cséplő Gyuri c. film vetítését, s az azt követő ankétot.

Az elmúlt évekhez hasonlóan ez évben is a moziüzemi vállalat, a Békési

Művelődési Központ és intézményünk a megye 9 településén szervezett filmvetítést 20 alkalommal.

Eltársi üdvözlettel

Pap István
igazgató

BéML XXIII. 25. a. A Békés Megyei Tanács V.B. szaktitkárainak iratai. Cigányügyi koordinációs bizottsági titkár iratai 1978. 20-E-0. Írógéppel irt tisztázat.

Az említett program hiányzik.

59/a

Elek, 1978. október 16.

Elek nagyközség tanácselnökének beszámolója a cigány népesség helyzetéről

Békés Megyei Tanács V. B.
Építési-, Közlekedési- és Vízügyi Osztálya
Békéscsaba

Fenti számú rendelkezésükre az alábbiakat jelentem:

Végrehajtó bizottságunk 1976. évben fogadta el a községben élő cigány lakosság társadalmi, szociális és kulturális helyzetének javítására készített intézkedési tervet, mely alapját képezi az e területen folyó sokrétű, igen nagy körültekintést és felelősséget kívánó munkának.

A cigány lakosság száma az országos, megyei növekedési ütemhez hasonlóan évről-évre gyarapodik, 258 fő él jelenleg a községben, 68 családdal, akiknek érvényes bejelentésük van. A valóságban ennél többen élnek, ugyanis az utóbbi időben erős a vándorlásból eredő betelepülés.

Községünkben nincs telep, a lakosság mégis egy helyre összpontosul. Mind több család kerül megfelelő lakáskörülmények közé. Segítette ezt az állandó munkaviszony, valamint a belvizes újjáépítési akcióban való részvétel (36 lakás épült ilyen formában). Van, aki lakásvásárlással oldja meg lakásproblémáját, mivel ez gyorsabb formája a lakáshoz jutásnak, s nem igényel előtakarékossgot. Egyre több család korszerűsíti meglévő lakását.

A cigány lakosság munkához való viszonya változott, azonban összességében még nem megfelelő. A vállalatok, szövetkezetek vezetői jól segítik a cigány munkavállalók helyi beilleszkedését. A végzett munkáért minden esetben egyenlő díjazásban részesülnek, a többi munkavállalóhoz hasonlóan. A foglalkoztatottak között az idénymunkát vállalók száma még igen jelentős. Különösen a nők munkába állítása, a munkakerülő, alkalmi munkából élő férfi dolgozók csökkentése fontos feladat.

A kulturáltság vonatkozásában megállapítható, hogy a beiskolázási szint emelkedett. A beiskolázott tanulók 80%-a elvégzi a 8. általánost, s a 8 általánost végzők közül csak 10% tanul tovább szakmunkásképző intézetben, kevés számuk középiskolában.

A cigány lakosság egészségügyi körülményeinek alakulása az általános életkörülmények változásával függ össze, annak függvénye. A cigány lakosság körében fertőző betegség nem fordult elő. A védőoltások teljesítési százaléka megfelelő. Általánosságban évről-évre javul az oltási fegyelem. Községünkben a cigány lakosság fokozott védőnői gondozása már évek óta szervezeten folyik.

Minden esetben biztosítjuk a bölcsődei és óvodai elhelyezést a gyermekek részére.

A cigány lakosság segítése nemcsak aktív korban történik meg, hanem öregkorban is. Így a szociális segélyben részesülők száma elég magas (10 fő). Jelentős a rendkívüli, szociális segélyben részesítettek száma is. Jól bevált körükben a tiszteletdíjas társadalmi gondozóval végzett házi szociális gondozási forma is.

Az utóbbi időben a vándor beköltözőkkel egyes családoknál nő a lakások zsúfoltsága, ami egészségügyi téren bizonyos problémákat okozhat.

A községben élő cigány lakosság többségével nincs probléma, azonban van néhány család, akik komoly gondot okoznak az állampolgári kötelezettségek teljesítésének elmulasztásával, az írott és íratlan együttélési szabályok be nem tartásával. Ügyeik intézésében agresszívek, esetenként törvényen felülinek tartják magukat, s több jogot követelnek maguknak, mint amennyit a társadalom asztalára tesznek, illetve mint más állampolgár.

A cigány lakosság részvétele a közéleti munkában számszerűen kevés (mindössze két fő tanácstag van). Kevesen vesznek részt – a lakosság létszámához viszonyítva – a társadalmi szervek munkájában: 1975. évi felméréskor egy párttag volt, 15 szakszervezeti tag, két vöröskeresztes tag, kilenc KISZ tag, népfront munkában egy fő vett részt, rendszeresen 20 fő sportol, szocialista brigádban három fő dolgozik. Ez a létszám számottevően ma sem több.

Az utóbbi időszakban nagymértékben megnőtt a nem kívánatos fiatalok-rú személyek száma, akik a korábbi lakóhelyükről azért jönnek el, mert vagy ki vannak tiltva életmódjuk miatt, ezek különösen az ország északi részéből vándorolnak ide, más részük szintén azért vándorol el lakóhelyéről, mert dologtalan, munkakerülő életmódja van, emiatt a hatóságok figyelemmel kísérték, ezek az ország déli részéből jönnek ide. Ezen személyek garázda tevékenysége a társadalom együttélési szabályaira veszélyt jelent. Ezen személyek bűnözése terén – hasonlóan a megyei, országos adatokhoz – bizonyos fokú aktivizálódás tapasztalható.

Az eleki cigány lakosság többségével szemben nincs előítélet. A rendszeresen munkát végző felnőttek és iskolás gyermekek élvezik a közösség bizalmát.

Végrehajtó bizottságunk ez év október 5-én tárgyalta az intézkedési tervből eredő feladatok végrehajtásának tapasztalatait. A végrehajtó bizottság és a szakigazgatási szerv továbbra is feladatának tekinti az intézkedési tervben fog-

laltak időarányos végrehajtását. Igen fontosnak tartjuk a munkába állítással kapcsolatos problémák csökkentését. A férfi lakosoknál az idénymunkások állandó munkássá válásának feltételét, a nőknél a foglalkoztatást szorgalmazni.

A lakáskörülmények javításánál szorgalmazni kell – ahol erre lehetőség van – a lakásvásárlást.

Az oktatás terén az óvodába járók számának növelése, a beiskolázás és a túlkorosság folyamatának csökkentése, a nyolc általános iskolát végzők számának jelentős növelése, a pályaválasztás segítése stb.

A közművelődés terén a helyi kulturális lehetőségekhez való jobb kapcsolódás, a felnőtt olvasók számának növelése.

Egészségügyi téren tovább kell törekedni a fertőzőési veszélygócok felszámolására, a családtervezés terén történő előrelépésre és a bölcsődei elhelyezés kiszélesítésére.

A koordinációs bizottság e témakör helyes értelmezésére kiadott irányelvi nagyarányú segítséget nyújtanak munkánkban.

A bizottság törekvései helyesek, ezért kialakulhatott megyénkben az egységes cselekvési, illetve szemléleti munka.

Szántó István
tanácselnök

BéML XXIII. 25. A Békés Megyei Tanács V. B. szaktitkárainak iratai. Cigányügyi koordinációs bizottsági titkár iratai 1978. 20-E-0. Írógéppel írt tisztazat.

59/b

Szarvas, 1978. október 16.

Összefoglaló a Szarvason élő cigányok helyzetéről

Szarvas városban a cigány családok száma 92, az összlakosság 1,8%-a, létszámuk 408 fő. A városban 1975 óta működik cigányügyi koordinációs bizottság. A városi tanács 1975. október hónapban tárgyalta a cigány lakosság helyzetét, életkörülményeit.

A tanácsülés határozattal utasította a szakigazgatási szerveit (igazgatási, művelődésügyi, műszaki, pénzügyi, terv- és munkaügyi, egészségügyi) osztályok vezetőit, hogy az előterjesztésben szereplő feladatok végrehajtására készítsenek konkrét intézkedési tervet az V. ötéves terv időszakára. Az intézkedési terveket bocsássák a városi cigányügyi koordinációs bizottság rendelkezésére. A koordinációs bizottság a rendelkezésre bocsátott intézkedési terveket tárgyalja meg. Éves munkaterveit úgy állítsa össze, hogy az a beszámoltatások során biztosítsa a feladati részben szereplő célkitűzések végrehajtásának ellenőrzését.

A városi koordinációs bizottság feladatainak eleget tesz. Jól koordinálja a társadalmi szervezetek és a tanácsi szakigazgatási szervek munkáját. A társadal-

mi szervezetek közül a koordinációs bizottságon belül és a saját területükön eredményes, elismerésre méltó munkát végez a HNF, a Vöröskereszt és a KISZ.

Foglalkoztatás

Szarvas városban a férfi cigány lakosság munkavállalási feltételei jók. A nők munkavállalási feltételeit javítani szükséges.

Munkamegosztásban elfoglalt helyük:

– segédmunkás	65%
– betanított munkás	24%
– szakmunkás	11%

A cigány lakosság foglalkoztatása általában az iparban történik. Az időszaki alkalmi munkavállalók a mezőgazdaságban dolgoznak. Keresetük színvonala az azonos munkavégzés esetében megegyezik a nem cigány dolgozók keresetével. A vállalatok véleménye a cigány dolgozókról nem egységes. Vannak közöttük szép számmal törzsgárda tagok és többen szocialista brigádtagok. Egy részükre jellemző a munkából való igazolatlan hiányzás, és emelik a táppénzesek számát is.

Település és lakásviszonyok

A telep ivóvízellátása vezetékes hálózatról utcai kifolyókkal biztosított. A telepen lakás nincs az ivóvíz hálózatra kötve. A telepi lakások 90%-a van rákötve a villanyhálózatra. Szilárd burkolatú útja nincs a telepnek, a járdák is betonlappal burkoltak. A szemetet gyűjtőhelyre viszik, és onnan történik az elszállítása. A telepfelszámolás 1965-től tervszerűen folyik, akciók építési formában. 1973-tól a vásárlási formát is igénybe vették a telepi lakosok. 1965–1977. december 31-ig 65 család költözött új, illetve vásárolt lakásba.

Oktatás

Jelentős változás tapasztalható az oktatás területén. Homogén cigány tanulócsoportok a városban nincsenek. A cigány gyermekek arányosan vannak elosztva az általános iskolákban. Óvodások száma 13 fő. Általános iskolás 82 fő, ebből napközis ellátást igénybe vesz 24 fő. Az iskolába és óvodába járók öltözködése megfelelő.

Közművelődés

A cigány lakosság kulturális színvonala alacsony. A művelődési ágakban való részvételük túlságosan egyoldalú. Minden agitáció nélkül a filmszínházba járnak el legszívesebben. Könnyű műfajú rendezvényeken a szervezeten dolgozó (üzemi munkás cigány) lakosok megjelennek. Kimondott cigány klub nincs. A cigányokkal sűrűbben lakott területen van egy általános klubszoba, és a rendezvényekre helyet ad a környéken lévő általános iskola, itt könyvtár is rendelkezésre áll. A felnőttoktatásban való részvételük igen kevés.

Egészségügyi és szociális gondoskodás

26 fő rendszeres szociális segélyben részesül. Rendkívüli segélyben részesült 54 fő. Köztemetést egy fő részére kellett végezni. Bölcsődei elhelyezést négy fő kért, felvételük megtörtént. Szociális otthonban három fő van felvéve. Védőnői és gyermekorvosi látogatások fokozottak, kapcsolatuk a védőnőkkel jó, tanácsaikat nem minden esetben fogadják el. Anyagi viszonyaik nem rosszak,

eszt vásárlásaik, tápláltságuk, öltözködöttségük bizonyítja, van közöttük gépkocsi-tulajdonos is.

Állampolgári magatartás

Az a tapasztalatunk, hogy a cigány lakosság az állampolgári kötelezettségek területén a nem cigány lakossághoz képest jelentősen el van maradva. Gyakori, hogy nem gondoskodnak a gyerekekről kellően. Az összes állami gondozásba vett kiskorú 60%-a cigány származású (31 kiskorúból 18 fő). Nagyszámú a számarányukhoz viszonyítva a rendezetlen családi jogállású, veszélyeztetett, illetőleg a segélyezett kiskorúak száma. A hadköteles korú cigány fiatalokra jellemző, hogy a honvédelmi kötelezettség alól nagyobb arányban igyekeznek meg nem engedhető módon kivonni magukat. A szabálysértési eljárás alatt állt személyek több mint egynegyed része cigány. Az átlagnál gyakoribb a rendőrhatósági intézkedések a cigányok körében.

Mindent összevetve, ha lassúbb is mint szeretnénk, jelentős fejlődés van a cigányság körében minden területen. Az eredmények fokozását, gyorsítását úgy véljük, hogy a továbbiakban csak egyéni foglalkozásokkal lehet. Az egyéni, személy szerinti foglalkozások megvalósításán koordinációs bizottságunk jelenleg is dolgozik.

Juhász Ferenc
tanácselnök-helyettes

BéML XXIII. 25. a. A Békés Megyei Tanács V.B. szaktitkárainak iratai. Cigányügyi koordinációs bizottsági titkár iratai 1978. 20-E-0. Írógéppel írt tisztazat.

59/c

Végegyháza, 1978. október 16.

A végegyházi vb-titkár tájékoztatója a helybeli cigány lakosságról

Hivatkozott számú körlevélben foglaltakra az alábbiakat jelentem:

A község cigány lakosságának száma 131 fő, ez az összlakosság 5,9%-a.

0-14 évig		15-55, illetve 60 évig		Munkaképes kor felett	
Férfi	Nő	Férfi	Nő	Férfi	Nő
16	19	41	40	6	9

A munkaképes korú lakosságból kilenc fő rendelkezik állandó munkaviszonnyal, ebből egy évnél régebbi munkaviszonya egy férfinak és két nőnek van. Ez év folyamán a munkaképes cigány lakosságnak többsége már két-három hónapos időszak munkán vett részt a környező és a helyi mezőgazdasági üzemekben.

Életvitelüket az ősi cigányszokások határozzák meg, amelytől nem tudnak elszakadni, főleg az idősebbek. Az ifjúságra egyfajta kettősség jellemző:

– már érdeklődik a mai kor problémái iránt, de a szervezett ráhatást (iskola, cigányklub) az otthon közömbösíti;

– a jogok és kötelességek közül csak a neki tetszőt tartja meg, a munkát – mint a legfontosabb emberi tevékenységet – elveti, a fenntartásához szükséges javakat munka nélkül (csalás, lopás) igyekszik megszerezni.

Az iskolakötelezettségnek – több éves következetes munka eredményeként – eleget tesznek, bár többsége az 5. vagy 6. osztályból marad ki.

Az óvodai nevelésbe mind ez ideig nem tudtunk cigány gyermeket bevonni. A szülőkkel való személyes elbeszélgetés során többsége ígéretet tesz ugyan, de ez megmarad ígéretnek, mivel törvényes eszköz nincs rá, hogy azt kikényszerítsük.

A községi tanács 1975. augusztus 26-i ülésén hozott határozata alapján 1976-tól cigányügyi koordinációs bizottság működik a községben. Tevékenységével elsősorban az oktatási és közművelődési feladatokat segíti. A végrehajtó bizottság 1977. december 6-án tárgyalta a cigány lakosság helyzetét legutóbb.

A cigány lakosság közül mindössze egy család lakik putrinak is alig nevezhető építményben. A lakásvásárláshoz szükséges minimum egyéves munkaviszonnyal nem rendelkezik (az utóbbi tíz év alatt sem lehetne ennyit összeszedni). A probléma az, hogy pl. a hatvanas években juttatott lakások már részben olyan állapotban vannak, hogy már azok sem nevezhetők lakásnak. Tehát a lakásprobléma újratermelődik.

A tanács, a végrehajtó bizottság és a koordinációs bizottság összegzett véleménye, hogy – a munkavállalás terén mutatkozó némi javulás ellenére – a cigány lakosság magatartásának társadalmi veszélyessége fokozódik. Ezt bizonyítják a naponta ismétlődő garázdaságok, a betörések, a lopások.

Gál Mihály
vb-titkár

BéML XXIII. 25. a. A Békés Megyei Tanács V. B. szaktitkárainak iratai. Cigányügyi koordinációs bizottsági titkár iratai 1978. 20–E–0. Írógéppel írt tisztázat.

60.

Mezőkovácsháza, 1980. augusztus 12.

Beszámoló a Mezőkovácsházi járásban élő cigány lakosság élet- és munkakörülményeiről

A politikai bizottság 1961. évi határozatát¹ követően készült megyei, járási és községi intézkedési tervek eddigi végrehajtásának eredményeként javult a járásban élő cigány lakosság társadalmi, gazdasági, kulturális helyzete és életkö-

rülménye. Társadalmi elkülönülésük megszűnőben van, és lassú ütemben kezdetét vette a társadalomba történő beilleszkedésük is. Részleteiben:

I. A cigány lakosság munkába állítása, munkában tartása

A járás cigány lakosságának számát és foglalkoztatottságának helyzetét az 1. sz. melléklet tartalmazza. A táblázatból kitűnik, hogy a munkaképes korú cigány lakosság 70,3%-a áll munkaviszonyban, amely 10,3%-kal marad el a járás munkaképes korú lakosságának foglalkoztatottsági szintjétől. A 70,3%-os arányon belül a férfiak 86,5%-os aránya megközelíti a járás munkaképes korú férfi lakosságának foglalkoztatottsági szintjét, a nők 50,6%-os részaránya viszont 17,3%-kal alacsonyabb a járás női lakosságának foglalkoztatottsági szintjénél. Általánosítható az a megállapítás, hogy a cigány lakosság alacsonyabb foglalkoztatottsága elsősorban e társadalmi rétegben meglévő okokkal (hagyomány, rendszeresség hiánya, sajátos törvények, megszokottság stb.) magyarázható.

A járásban ugyanis a munkalehetőségek állandó jelleggel fennállnak a különböző munkáltatóknál. Ez vonatkozik a férfi és a női munkaerő foglalkoztatására egyaránt. A cigány nők munkába állását akadályozó különös objektív (sok gyermek, utazási nehézségek) és általános szubjektív („hagyomány”, nem akarás stb.) tényezők mellett megfigyelhető már egy olyan tendencia, hogy a fiatal cigány lányok mind nagyobb hányada vállal munkát.

A munkáltatók általában nem zárkoznak el a cigány dolgozók felvétele elől, de az utóbbi időben – a feszesebb gazdálkodási követelmények miatt – tapasztalható az a jelenség, hogy a munkáltatók körültekintőbben járnak el. A munkáltatók a munkaviszonyt leginkább határozatlan időre kötik, amelyet bizonyít, hogy a munkaviszonyban lévő 418 fő cigány dolgozó 80,9%-a állandó jelleggel van alkalmazva.

Az időszaki foglalkoztatást elsősorban a cigány dolgozók kezdeményezik, mivel ez a foglalkoztatási forma kötetlenebb, lazább, és általában nagyobb a pillanatnyi kereseti lehetőség. Megjegyzendő, hogy a munkaviszonyban nem lévő cigány lakosok legtöbbször is vállal időközönként alkalmi munkát. A munkahelyeken a többi dolgozóval együtt, azonos feltételek mellett, megkülönböztetés nélkül dolgozhatnak, s a végzett munka alapján történik bérezésük is.

A tanácsi szakigazgatási szervek a munkaközvetítés eszközeivel is igyekeznek munkahelyet biztosítani a cigány dolgozók részére, erre azonban csak a kötelező közvetítések eseteiben kerül sor, mivel – a megfelelő munkalehetőség következtében – nincsenek a munkaerő irányítására rászorulva.

A cigány dolgozóknál még mindig sok az olyan eset – a dolgozók kb. 20–25%-nál –, hogy pár napos vagy hetes munkavégzés után jogszerűen, vagy jogellenesen, de mindig saját kezdeményezésre megszüntetik munkaviszonyukat. Ennek okai – a már említett szubjektív tényezőkön túl – a következőkben kerecsendő:

– A közvetlen és magasabb beosztású vezetők nem segítik kellőképpen a

cigány dolgozók munkahelyi beilleszkedését. Igaz, járásuk esetében még elöggé szétszórtak a munkáltatók, egy-egy foglalkoztatónál kevés cigány dolgozik, s nem egy brigádban. A már beilleszkedett cigány dolgozók nemigen vállalnak közéleti tevékenységet, társaik nevelésétől pedig még inkább elzárkóznak.

– A munkaviszonyban és annak megszüntetésénél a munkáltatók, a közvetítéseknél pedig a szakigazgatási szervek a cigány dolgozókkal túlságosan lojálisak, elnézőek (felelősségre vonás mellőzése, a kért munkahelyre való kiközvetítés), főleg azért, mert szakképzetlenségüknél, alacsony iskolai végzettségüknél fogva nem töltenek be meghatározó jellegű munkaköröket. 15 munkáltatónál végzett – reprezentatív jellegű – felmérés a cigány dolgozók szakmai képzettségét a 2. számú melléklet szerint mutatja be. A táblázat alapján a 135 fő cigány dolgozó:

- 4,4%-a szakmunkás,
- 29,6%-a betanított munkás és
- 66%-a segédmunkás.

Emellett meg kell jegyezni, hogy a betanított munkások nem tanfolyami végzettség útján, hanem egyszerű begyakorlással lettek azzá.

A munkáltatóknál történő szakmai képzésüket, továbbképzésüket több tényező is nehezíti.

Így:

- üzemünk legtöbbje kisüzem vagy még fiatal, most fejlődő, ahol nincsenek meg a szükséges feltételek;
- ahol a feltételek meglennének, ott az előképzettség hiánya a legnagyobb akadály, s a cigány dolgozók ennek pótlását nem vállalják;
- sok esetben még a betanítást is gátolja, hogy több cigány személy még olvasni sem tud, s ezért még a gép mellé sem lehet állítani.

A munkakerülőkkel szemben nincsenek következetesen alkalmazva a szankcionálás lehetőségei, sem a rendőri, sem a szakigazgatási szervek részéről.

Járásunk mezőgazdasági jellegéből adódóan sok az alkalmi munkalehetőség.

II. A cigánytelepek felszámolásának helyzete

A politikai bizottság határozata alapján 15 éves terv készült a telepek felszámolására. Ennek végrehajtását a 3. számú melléklet tartalmazza.

A felmérés alapján járásunkban:

- Battonyán a Dankó utcai,
- Kevermesen a Szabadság utcai,
- Kunágótán az Árpád és Liget utcai,
- Mezőkovácsházán a Zalka utcai és a Temetői,
- Végegyházán a Dózsa és Rákóczi utcai telepek felszámolását tűztük célul.

A fenti telepeken összesen 138 lakóépületben 148 lakás volt, 159 családdal és 540 lélekszámmal.

A telepek felszámolása a 2/1965. (II. 8.) ÉM–PM együttes rendelet megjelenésével kezdődött, s a kezdeti időszakban a szociális kölcsön volt az egyetlen kedvező lehetőség a telepen élőknek, hogy lakáshoz jussanak. A helyi tanácsok előkészítették a feltétellel rendelkezőket az építésre. Biztosították az építési teltet, kivitelezőt, majd ellenőrizték az építést, bontást. Így a III. ötéves terv időszakában 29 db lakás építésére és telepi lakás lebontására került sor, az elkészült ütemterv alapján.

A IV. ötéves tervben – a központi intézkedések alapján – már nemcsak építési akcióval, hanem lakásvásárlási akcióval is élhettek tanácsaink. Míg az előző tervidőszakban a feltétellel rendelkezők alkották az építetők döntő többségét, ebben a tervidőszakban a szerényebb feltétellel rendelkezők is kikerülhettek a telepről, s döntően lakásvásárlással jutottak lakáshoz. Így kettő db lakást építettünk, 58 db lakás vásárlására került sor, s hat család részére tanácsi bérlakást biztosítottunk. E tervidőszakban megnehezítette a telepek felszámolását, hogy az építési anyagok nagy áremelése miatt a kivitelezés megdrágult, és a családok nem rendelkeztek olyan előtakarékossággal, amely biztosította volna az építés lehetőségét.

1975. év végére a járás telepei közül megszűnt a végegyházi és a ref[ormátus]kovácsházi telep.

Az V. ötéves tervidőszakra megmaradt négy telepen 92 lakásban 106 család élt. 1979. év végére a telepek száma tovább csökkent: 1977-ben Kunágotán, 1978-ban Mezőkovácsházán felszámolásra kerültek a telepi lakóházak.

Jelenleg Battonyán és Kevermesen van csak telep, melyeken 40 lakásban 43 cigány család él. Ezek felszámolása áthúzódik a VI. ötéves tervidőszakra. Gondot jelent, hogy ezek a személyek csak tanácsi, munkaadói segítséggel tudják az előtakarékosságot biztosítani, illetve idős, rossz szociális körülmények között élők. Esetenként negatív tulajdonságokkal rendelkezők maradtak a telepen, s egy részük nem is képes, vagy nem is akar onnan elkerülni. Több esetben megfelelő tanácsi lakás biztosítására volna szükség, illetve szociális otthoni férőhelyre, s kevesebb esetben a keretszám biztosította lehetőségekkel való élésre, mivel az ott lakók többsége nehéz körülmények között élő, feltétellel nem rendelkező személy.

Az érintett helyi tanácsok munkájának az eredménye a jelenlegi helyzet – s bár a keretszámok felhasználása nem mindig sikerül – a teljes telepfelszámolást tekintik közeli végcélnek. Ennek megvalósítása azonban a jelenlegi telepfelszámolási konstrukció módosítását követeli meg.

A központi, megyei támogatás mellett a helyi forrásokból is juttatni kell a rászorultaknak, s a társadalmi, tömegszervezetek, munkaadók támogatásának koncentrálásával is ezt kell elősegíteni.

A telepfelszámolás befejező szakasza még az eddigieknél is jobban szervezett tevékenységet, esetenként szemléletformálást is kíván – a központi feltételek kedvezőbbé válása esetén is – annak érdekében, hogy a még meglévő embertelen lakáskörülmények, életformát konzerváló telepek a VI. ötéves tervidőszak végére megszűnjenek.

A telepről kikerült családok életkörülménye sokat változott. A jobb lakás-körülmények életmódjukat, gondolkodásmódjukat kedvezően befolyásolták. Ruházkodásuk összehasonlíthatatlanul jobb, mint a korábbi években. Lakásaikban egyre inkább megszokott tárgyakká válnak a korszerű háztartási eszközök. Az új körülményeknek tudható be – főleg a szomszédságnak – hogy a cigány családok többsége igyekszik beilleszkedni a környezetbe. Vannak azonban olyan családok, akik a részükre juttatott lakás állapotát többszöri felhívás ellenére sem óvják, nem ügyelnek a rendre, a tisztaságra. Esetenként előfordult, hogy a kerítést, melléképületeket lebontják, kertjüket nem művelik, a szomszédos kertekben viszont a zöldségféléket, gyümölcsöt megdézsmálják.

Az a tapasztalatunk – a jelenleg még fellelhető problémák ellenére is –, hogy az elmúlt évek során a cigányok többsége szakított hagyományos életmódjával, igyekeznek beilleszkedni a dolgozó társadalomba.

III. A cigány ifjúság nevelése, közéleti tevékenysége

A cigányság felemelkedésének – a jövő szempontjából talán legfontosabb – segítője az óvoda és az iskola. A gondok itt sem kisebbek mint a másik két területen. Jellemző tény, hogy mind többen együtt fejlődnek társadalmunkkal melyet mutat az óvodai igény fejlődése, a rendszeresebb iskolába járásuk. Mind többen végzik el az általános iskolát. Kevesebb közöttük a veszélyeztetett gyermek. Kulturáltabb körülmények között élnek, mind több a tiszta, egészségesen fejlődő, akarati, jellembeli jó tulajdonságokkal rendelkező fiatal. A fejlődés azonban lassú. Ma még a cigány tanulók okozzák a legtöbb gondot intézményeinkben, mert a hagyományok még visszahúzó erőt jelentenek.

Azt is meg kell említeni, hogy a nem cigány lakosság körében is lassan oldódik a helytelen szemlélet, tiltakoznak a cigány gyerekek óvodai felvétele ellen. Járásunk óvodáiban növekszik a cigány gyerekek száma, növekszik az étkezést, napközit igénylők száma is. Községi tanácsaink még az elmúlt évben is magukra vállalták az étkezés térítését. Mégsem veszi igénybe minden gyermek. (4. sz. melléklet).

Óvodába járásuk nem rendszeres, sőt az ötévesek egy része nem veszi igénybe ezt a szolgáltatást. A 139 óvodáskorú gyermekből mindössze 62 jár óvodába. Részükre külön iskola-előkészítőt kellett szervezni Végegyházán és Kevermesen is. Óvodai nevelésük – az otthoni szemlélet és gyakorlat miatt – a nem cigány gyermekekéhez hasonlítva, kevésbé eredményes. Általában egyedül játszanak, a közösségbe nehezen illeszkednek be. Figyelmük szétszórt, bizalmatlanok, nehezen oldódnak.

Általánosságban megállapítható, hogy ingerszegény környezetben élnek, a szülők nevelési, pedagógiai tevékenysége messze elmarad a kívánt szinttől.

Az általános iskolás korú tanulóifjúság létszáma nem növekedett jelentősen az utóbbi öt évben járásunkban. Iskolába járásuk sokat javult, de még mindig ők adják az igazolatlan mulasztások zömét. Nehezen vállalják a napközis kötöttséget, nem pontosak. Tanulmányi helyzetük – hátrányos és veszélyezte-

tett körülményeik miatt – nem áll a kívánt szinten. Az átlageredményeket rontják.

Az utóbbi években – az iskolaérettségi vizsgálatok bevezetése óta – mind több gyermekről állapítják meg, hogy iskolaéretlen, vagy gyógypedagógiai alany. Különösen jelentős ez Kevermesen, Kunágótán. Ezek vagy egy évre visszamaradnak az óvodában, vagy áttelepítésre kerülnek.

A jelen tanévben iskolába járó 251-ből 102 olyan tanuló van, aki már 1–3, vagy több tanévet vesztett, évfolyamot ismételt. Ez 40,6%, míg az összes tanulót figyelembe véve ez az arány csak 6,5%. A fejlődést viszont igazolja, hogy 1974-ben relatív túlkoros volt a cigányok közül 54,4%. Mind többen érik el azt, hogy időben vagy azon túl, de elvégzik a 8. osztályt. Ebben a tanévben 20 cigány 8. osztályosból mindössze nyolc tanuló nem fejezte be időben általános iskolai tanulmányait.

Másik öröndetes tény, hogy a végzős cigányok közel 80%-a továbbtanulásra jelentkezik. (Járási átlagban ez 97%). Zömük szakmunkásképzőbe irányul. Sajnos nem egyedi tapasztalat, hogy egy-két hónapos tanulás után jelentős százalékuk lemorzsolódik.

Pedagógusaink nagyon komoly segítséget adnak továbbtanulásukhoz. Több esetben személyesen is eljárnak felvételük ügyében (Nagykamarás, Végegyháza), mégis kevesen lesznek szakmunkások.

Évenként egy-két esetben az is előfordul, hogy a tanköteles korú gyermeket házasságkötés céljából megszöktetik. Az együttélés után már nem iskolázzák be őket, lemorzsolódnak.

A veszélyeztetettség és a hátrányos helyzet miatt nagyobb gondozás szükséges a cigány tanulók részére. Ezért is fontos, hogy napközibe járjanak. A jelenlegi 51,4% szintén jelentős eredmény, az 1974-es év 25%-hoz képest.

A cigány gyerekek közéleti nevelése alacsony szintű, amely azzal magyarázható, hogy általában nehezen nevelhetők, zömük a megbízásnak nem tesz eleget. A kiemelkedők, a közösség által elfogadottak kapnak funkciót az iskolában, az úttörőmozgalomban. (Pl. Nagykamaráson őrsvezető is van). Általánosságban azonban nem ez a jellemző.

A munkához való viszonyuk – amely az iskolában elsősorban a tanuláshoz való viszonyt jelenti – alacsony szintű. Sokuknak már az év elején eltűnik a tankönyve, a füzetet másra használják, nem tanulnak. (Végegyházán, de máshol is, pl. nem vihetik haza taneszközeiket). Fejlődésüket – oktatásban, nevelésben egyaránt – csak a differenciált foglalkozás biztosítja.

A járásban a cigány lakosság állampolgári fegyelme azokban a községekben, ahol létszámuk nem nagy, és szétszórtan élnek, kifogástalan. Ezek a családok ugyanolyan életmódot folytatnak, mint szomszédaik, és ugyanolyan megbecsülésben is részesülnek. Néhány községben – Végegyháza, Kevermes, Nagy-kamarás – azonban többségükkel sok probléma van. Nem tesznek eleget adófizetési kötelezettségeiknek, a tankötelezettségi törvény végrehajtásának, gondot okoz az óvodáskorú gyermekek beóvodázása, gyakran többszöri idézés ellenére sem viszik védőoltásra kötelezett gyermekeiket, sokan közülük szabadságvesz-

tés büntetésre lettek ítélve, különböző bűncselekmények elkövetése miatt. A cigány lakosság közéleti tevékenysége nem éri el a kívánt szintet az erőfeszítések ellenére sem, amit az 5. sz. melléklet szemléltet.

A cigány lakosság iskolán kívüli művelődését az adott község művelődési lehetőségei határozzák meg. A művelődési otthonok rendezvényein ritkán vesznek részt. Közkedvelt és látogatott részükről a könyvtár, és a filmszínház. TIT-előadásokat is szerveznek kifejezetten a cigány lakosság részére, ismeretterjesztő filmek vetítésével összekapcsolva, azonban ezek látogatottsága nem megfelelő. A cigány lakosság közül egyre többen élnek a kulturálódási lehetőségekkel, de ez a folyamat igen lassú.

Járásunkban rendszeres, szervezett formában csak Végegyházán működik cigányklub, Battonyán, Kevermesen, Végegyházán cigányügyi koordinációs bizottság. A klubok és bizottságok tevékenysége elfogadható, munkájukra a tenni akarás jellemző. A községekben a különböző testületek ott, ahol szükséges, megfelelő gyakorisággal önálló napirendként foglalkoznak a cigány lakosság helyzetével. (Lásd 6. sz. mellékletet).

A testületek és bizottságok legfőbb feladatuk a cigány lakosság elkülönülésének megszüntetését, a telepek felszámolását, a családok lakáshoz juttatását, az állandó munkavégzés és munkahelyhez kötődés elősegítését, kulturális színvonaluk emelését jelölték meg.

IV. Feladatok

A járásban élő cigány lakosság társadalmi, gazdasági és kulturális helyzetének további javítása érdekében következetesebben kell törekedni a meglévő intézkedési tervekben foglaltak végrehajtására. Ezen belül:

– A munkáltatók, a munkaügyi szakigazgatási és a rendőri szervek szorosabb együttműködéssel következetesebben alkalmazzák a munkakerülőkkal szemben a szankcionálási lehetőségeket.

Felelős: helyi tanácsok elnökei

– A szakmai vezetés a cigány dolgozók munkahelyi beilleszkedését jobban kísérje figyelemmel, a feladatnál fokozottabban támaszkodjon a munkahelyi társadalmi szervezetekre, a kollektívára, valamint a már beilleszkedett, munkájukat jól végző cigány dolgozókra. A társadalmi és tömegszervezetek bővítsék tagjaik számát a cigány lakosság köréből.

Felelős: helyi tanácsok elnökei

– A cigány dolgozók iskolai és szakmai képzését községi szinten koordinálva kell szervezni és elősegíteni.

Felelős: helyi tanácsok elnökei

– A telepek felszámolásához rendelkezésre álló jogi konstrukciókat fokozottabban kell felhasználni. A tanácsi támogatáson túl a lehetőség határain belül e célkitűzést támogatniuk kell a községekben lévő gazdasági szervezeteknek is.

Felelős: helyi tanácsok elnökei

– A cigány és nem cigány szülők körében egyaránt meglévő helytelen szem-

– A cigány és nem cigány szülők körében egyaránt meglévő helytelen szemlélet felszámolása érdekében további kitartó, rendszeres nevelő és felvilágosító munkára van szükség. Ebben az iskolákon kívül nagyobb részt kell vállalniuk az állami és a társadalmi szervezeteknek is.

Felelős: helyi tanácsok elnökei

– A tankötelezettségi törvény betartását következetesebben kell biztosítani a cigány szülők esetében. Szükség esetén itt is jobban kell élni a szankcionálási lehetőségekkel. Gondoskodni kell arról, hogy hároméves kortól minden cigány gyerek rendszeresen járjon óvodába.

Felelős: helyi tanácsok elnökei

– A járásban lévő döngutak rendeltetésszerű használatát ellenőrizni kell, meg kell akadályozni, hogy onnan a cigány lakosság az állati hullákat elhurcolja.

Felelős: helyi tanácsok elnökei

Dr. Fekete Lajos
járási hivatal elnöke

BéML XXIII. 25. A Békés Megyei Tanács V.B. szaktitkárainak iratai. Cigányügyi koordinációs bizottsági titkár iratai 1980. 20–E–0. Írógéppel írt tisztázat.

¹ Lásd 52. sz. dokumentum 1. jegyzetét

A cigány lakosság száma és foglalkoztatottsága
(1979. december 31.)

Város, község	Cigány lakosság száma			Munkaképes korúak száma			Munkaviszonyban lévők száma						Munkaképes korú nem dolgozók száma		
	férfi	nő	összes	férfi	nő	összes	állandó			időszaki			férfi	nő	összes
Almáskamarás	21	23	44	14	15	29	11	9	20	2	1	3	1	5	6
Battonya	131	93	224	57	41	98	47	28	75	7	5	12	3	8	11
Dombegyház	7	8	15	7	6	13	5	2	7	2	1	3	–	3	3
Dombiratos	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Kaszaper	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Kevermes	92	129	221	48	36	84	29	16	45	14	2	16	5	18	23
Kunágota	122	134	256	61	59	120	55	11	66	3	8	11	3	40	43
Magyarbánhegyes	13	11	24	8	7	15	7	4	11	1	3	4	–	–	–
Medgyesbodzás	3	4	7	1	3	4	–	2	2	1	–	1	–	1	1
Medgyesegyháza	74	68	142	38	33	71	31	15	46	6	3	9	1	15	16
Mezőhegyes	9	8	17	7	5	12	7	2	9	–	1	1	–	2	2
Mezőkovácsháza	50	38	88	36	19	55	35	12	47	1	2	3	–	5	5
Nagybánhegyes	3	2	5	2	1	3	2	–	2	–	1	1	–	–	–
Nagykamarás	19	10	29	10	7	17	2	1	3	6	3	9	2	3	5
Véggyháza	63	63	126	38	35	73	3	1	1	6	2	8	29	32	61
Község összesen	607	591	1198	327	267	594	234	103	337	49	32	81	44	132	176

Egyes munkáltatóknál foglalkoztatott cigány dolgozók képzettség szerinti megoszlása

Sorszám	Munkáltatók megnevezése	Állandó munkaviszonyban lévők						Időszaki dolgozók					
		szakmunkás		betanított munkás*		segédmunkás		szakmunkás		betanított* munkás		segédmunkás	
		férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
1.	MOM gyáregység, Battonya	1	–	1	2	1	1	–	–	–	–	–	–
2.	Áfész, Battonya	1	1	–	–	3	1	–	–	–	–	–	–
3.	Petőfi Mgtsz, Battonya	1	–	3	2	2	1	–	–	–	–	7	4
4.	Vas- és Faip. Ktsz., Medgyesegyháza	1	–	4	5	2	–	–	–	–	–	–	–
5.	Á. G. bányászati kerülete [Medgyesegyháza]	–	–	1	3	–	–	–	–	–	–	17	–
6.	Áfész, Medgyesegyháza	–	–	–	–	2	–	–	–	–	–	–	–
7.	Enci II. sz. kirend., Medgyesegyháza	–	–	1	2	5	–	–	–	–	–	–	–
8.	Haladás Mgtsz, Medgyesegyháza	–	–	2	–	–	–	–	–	–	–	–	–
9.	Á. G., Ómező [Mezőhegyes]	–	–	–	–	5	1	–	–	–	–	–	2
10.	Cukorgyár, Mezőhegyes	1	–	1	1	3	2	–	–	–	–	5	3
11.	EVIG, Mezőkovácsháza	–	–	5	3	–	–	–	–	–	–	–	–
12.	Költségvetési üzem, Mezőkovácsháza	–	–	–	–	8	5	–	–	–	–	–	–
13.	Új Alkotmány Mgtsz, Mezőkovácsháza	–	–	–	–	1	2	–	–	–	–	–	–
14.	Áfész ciroktelep, Kevermes	–	–	–	–	3	1	–	–	–	–	1	–
15.	Patex orsózóüzem, Kevermes	–	–	–	4	–	1	–	–	–	–	–	–
	Összesen	5	1	18	22	35	15	–	–	–	–	30	9

* A betanított munkás fokot nem tanfolyami végzettséggel, hanem több-kevesebb ideig tartó munkabegyakorlással érték el.

A cigánytelepeken lévő lakások és családok helyzete

Község neve	Épület		Lakás		Család		Fő	
	1966	1976	1966	1976	1966	1976	1966	1976
Battonya	51	24	57	24	65	25	149	61
Kunágota	31	18	35	22	35	22	154	89
Kevermes	29	23	29	23	29	29	132	171
Mezőkovácsháza	20	9	20	9	20	13	83	32
Végegyháza	7	2	7	2	10	2	22	10
Járás összesen	138	76	148	80	159	91	540	363

A cigány óvodásokra vonatkozó adatok

	1974. dec. 31.	1979. okt. 15.
Óvodások száma	1731	2406
Ebből cigány	26	62
Ebből napközis	17 (65,4%)	44 (71,0%)

Cigány tanulókra vonatkozó adatok

(1979. október 1.)*

Tanulók száma összesen	5537
Ebből cigány tanuló	251 (4,5%)
Ebből napközis	129 (51,4%)

Cigány tanulók száma évfolyamonként

1. osztály	39	ebből túlkoros	9
2. osztály	28	ebből túlkoros	9
3. osztály	32	ebből túlkoros	11
4. osztály	26	ebből túlkoros	13
5. osztály	41	ebből túlkoros	23
6. osztály	28	ebből túlkoros	12
6. osztály	37	ebből túlkoros	17
8. osztály	20	ebből túlkoros	8
Összesen	251	ebből túlkoros	102 (40,6%)

Cigány tanulók száma községenként

Almáskamarás	5	ebből 8. osztályos	1
Battonya	50	ebből 8. osztályos	7
Dombegyház	5	ebből 8. osztályos	–
Dombiratos	–	ebből 8. osztályos	–
Kaszaper	–	ebből 8. osztályos	–
Kevermes	62	ebből 8. osztályos	4
Kunágota	36	ebből 8. osztályos	3
Magyarbánhegyes	9	ebből 8. osztályos	1
Medgyesbodzás	2	ebből 8. osztályos	–
Medgyesegyháza	14	ebből 8. osztályos	2
Mezőhegyes	–	ebből 8. osztályos	–
Mezőkovácsháza	28	ebből 8. osztályos	1
Nagybánhegyes	1	ebből 8. osztályos	–
Nagykamarás	7	ebből 8. osztályos	1
Végegyháza	32	ebből 8. osztályos	–
Összesen	251	ebből 8. osztályos	20

* 1974. adat nem áll rendelkezésünkre

5. sz. melléklet

Kimutatás a cigány lakosság közéleti tevékenységéről

Község neve	Cigány lakosság száma	Párttag	KISZ-tag	Tanácsstag	HNF-aktíva	Vöröskeresztes aktíva
Almáskamarás	44	–	–	–	1	–
Battonya	224	27	19	1	3	2
Dombegyház	15	–	–	–	–	–
Dombiratos	–	–	–	–	–	–
Kaszaper	–	–	–	–	–	–
Kevermes	221	–	–	–	4	8
Kunágota	256	3	1	–	–	–
Magyarbánhegyes	24	–	–	–	–	–
Medgyesbodzás	7	–	–	–	–	–
Medgyesegyháza	142	–	–	–	–	1
Mezőhegyes	17	–	–	–	–	–
Mezőkovácsháza	88	–	–	–	1	1
Nagybánhegyes	5	–	–	–	–	–
Nagykamarás	29	–	–	–	–	–
Végegyháza	126	–	–	–	–	–
Összesen	1198	30	20	1	9	12

**Kimutatás a cigány lakosság élet- és munkakörülményeivel foglalkozó állami-, társadalmi-
és tömegszervezetek testületi üléséről 1977–1978**

Község neve	1977							1978						
	Pártbi- zottság	Párt vb- vezetősé- g	Tanács	Vb	IINF	KISZ	Vörös- kereszt	Pártbi- zottság	Párt vb- vezetősé- g	Tanács	Vb	IINF	KISZ	Vörös- kereszt
Almáskamarás	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Battonya	–	1	1	2	1	2	–	1	1	1	2	1	1	1
Dombegyház	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Dombiratos	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Kaszaper	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Kevermes	–	–	–	1	1	1	2	–	–	–	1	1	–	2
Kunágota	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–
Magyarbánhegyes	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Medgyesbodzás	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Medgyesegyháza	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–
Mezőhegyes	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Mezőkovácsháza	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Nagybánhegyes	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Nagykamarás	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Véggyháza	–	–	1	1	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–
Összesen	–	1	2	5	2	3	2	1	1	2	5	2	1	3

**Kimutatás a cigány lakosság élet- és munkakörülményeivel foglalkozó állami-, társadalmi-
és tömegszervezetek testületi üléseiről 1979–1980**

Község neve	1979					1980								
	Pártbi- zottság	Párt vb- vezető- ség	Tanács	Vb	HNF	KISZ	Vörös- kereszt	Pártbi- zottság	Párt vb- vezető- ség	Tanács	Vb	HNF	KISZ	Vörös- kereszt
Almáskamarás	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Battonya	1	1	1	2	1	1	–	1	1	1	1	1	1	1
Dombegyház	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Dombíratos	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Kaszaper	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Kevermes	–	–	–	1	1	–	2	–	–	–	1	–	–	–
Kunágota	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Magyarbánhegyes	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Medgyesbodzás	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Medgyesegyháza	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	1	1	1	1
Mezőhegyes	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Mezőkovácsháza	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Nagybánhegyes	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–	–
Nagykamarás	–	–	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–	–	–
Végcegyháza	–	–	–	1	–	–	–	–	–	–	1	–	–	–
Összesen	1	1	1	4	2	1	2	1	2	1	4	2	2	2

Békéscsaba, 1981. október 1.

Beszámoló a Békés megyei cigány lakosság élet- és munkakörülményeiről

Tisztelt Végrehajtó Bizottság!

A IV. ötéves tervi időszakban végzett tevékenységünk és az V. ötéves terv-időszakra elfogadott intézkedési terv alapját az MSZMP Politikai Bizottságának 1961. évi határozata, a megyei tanács vb 1970. január 27-i és az 1976. december 14-i ülésének határozatai, valamint az időközben megjelent politikai bizottsági, minisztertanácsi és miniszteri és a tárcaközi bizottság irányelvekben foglaltak képezték. A tanácsaink által végzendő feladatokat a megyei tanács vb 1976. évi intézkedési tervében fogalmazta meg.

Megyéinkben élő cigány lakosok számát, megoszlását az 1–2. sz. melléklet mutatja.

Jelentős állomása volt munkánk végzésének a Minisztertanács Tanácsi Hivatalában az Országos Tárcaközi Bizottság előtt történő beszámolás 1978. májusában. A bizottság a cigány lakosság körében folyó megyei tevékenységet összességében eredményesnek ítélte. Soron következő beszámoló 1983-ban lesz. A hozott határozatok végrehajtásáról az alábbiakban adunk számot:

A tervidőszakban a koordinációs bizottság – munkaterv alapján – évente három ülést tartott, melyből minden évben egy kihelyezett ülés volt (Szarvas, Vésztő, Gyoma, Szeghalom, Mezőkovácsháza, Gyula).

A bizottság az V. ötéves tervidőszak alatt áttekintette a BMT V. B. Munkaügyi, Művelődésügyi, Építési-, Közlekedési és Vízügyi, Egészségügyi, Igazgatási, Mezőgazdasági Osztályok ez irányú tevékenységét, tájékoztatást kért a társadalmi és tömegszervezetektől, beszámolót kapott az érintett tanácsoktól, segítette tevékenységüket.

I. Munkába állás helyzete

BMTV. B. Munkaügyi Osztálya az eltelt időszak alatt az érintett tanácsi és gazdasági vezetőkkel szorosan együttműködve következetes munkát végzett a munkaképes korú cigány fiatalok és nők munkába állítása, tartása érdekében (3. sz. melléklet).

Megállapítható, hogy nőtt az állandó munkaviszonyban lévők száma.

Foglalkoztatottak arányának megoszlása:

	1975. év	1980. év
Állandó:	58,2%	66,9%
Időszaki:	<u>41,8%</u>	<u>33,1%</u>
	100,0%	100,0%

Javult a munkáltatók törődése a cigány dolgozókkal. Egyes vállalatoknál, üzemeknél (Gyulai Harisnyagyár dobozi üzeme, Orosházi Állami Gazdaság,

Szellőzőművek sarkadi gyára, Fővárosi Ruháipari Vállalat szeghalmi telepe, HAIÉ békéscsabai gyára, Kertészeti és Köztisztasági Vállalat, Békés Megyei Víz- és Csatornamű Vállalat, stb.) szakmatanulásukat, nyolc általános elvégzését, lakáshoz juttatásukat is elősegítik. A vándoroló munkásokat nem szeretik a vállalatok.

A szakképzetlen cigány dolgozók munkában tartására fokozott figyelmet kell fordítani. Megyei feladat a lakóhelyen, vagy annak közelében való munkaal�alom teremtése, különösen a cigány nők, cigány fiatalok munkába állítása érdekében.

A Szakszervezetek Megyei Tanácsa is segítséget adott, és a szakmaközi bizottságok (Építők, MEDOSZ, KPVDSZ, ÉDOSZ) is jobban figyelemmel kísérik a munkahelyek cigány dolgozóikkal való törődését: a megtartás, nevelés, a szociális, kulturális juttatásokból való részesedés érdekében. E téren még további lehetőségek vannak a segítségadásra.

A BMT V. B. Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Osztálya a Tsz-szövetségekkel szorosán együttműködve kíséri figyelemmel a mezőgazdasági területen kis számban dolgozó cigány lakosok élet- és munkakörülményét. A MÉM-TOT felhívás megyei megvalósítása érdekében az osztály intézkedési tervet adott ki 1980-ban és következetesen elősegíti végrehajtását.

A BMT V. B. Pénzügyi Osztálya a pénzfedezet biztosításával elősegíti a sokirányú tevékenység megvalósítását.

A Pályaválasztási Tanácsadó Intézet tevékenységével segíti azt, hogy a 8. osztályt végzett tanulók kb. 90%-a továbbtanul. Sajnos a továbbtanuló gyermekek majd 40%-a lemorzsolódik az első két évben a szakmunkástanuló intézetekből. A cigány gyerekek pályaválasztását segíti elő a pályázat meghirdetése. Ezt a célt szolgálják a kiállítások rendezése, a nyári táborokban történő foglalkozások tartása, kiadványok megjelentetése. A teleppel rendelkező és rendelkező települések iskoláinak látogatása, segítése is hozzájárul, hogy a munkához való viszony még kedvezőbbé váljék, elsődlegesen a cigány ifjúság körében.

II. Oktatási, művelődési helyzet

1. A BMT V. B. Művelődésügyi Osztálya által az V. ötéves terv folyamán kifejtett következetes, céltudatos tevékenység eredményezte, hogy az egyes településekben meglévő (Békés, Sarkad, Doboz, Szentetornya, Endröd) elmaradás ellenére jelentősen nőtt az V. ötéves tervben az óvodába járó cigány gyerekek száma. Míg 1979-ben csak 297 fő járt óvodába, addig az 1980/81. tanévben 466 cigány gyerek (4. sz. melléklet).

Kiemelkedő Mezőgyán, Vésztő tanácsának tevékenysége, ahol a cigány gyerekek 100%-a jár óvodába. Jó Orosháza, Gádoros, Elek, Gyoma, Kétegyháza, Mezőberény, Geszt tanácsainak ez irányú tevékenysége. A cigány gyerekek iskolára éretté válásához nélkülözhetetlenül szükséges az óvoda, ezért tovább szorgalmazza az osztály a hároméves kortól történő óvodába járás feltételeinek – objektív-szubjektív – megteremtését, mely Sarkad esetében különösen rossz. Gond az, hogy döntő többségük egy évig sem járt óvodába az iskola előtt.

A túlkorosok számát csak az óvodába járás további jelentős növelésével lehetne csökkenteni. Fejlődést jelent, hogy a megyében az elmúlt tanévben 354 elsős cigány gyerekből 182 (51,4%) óvodába járt. Döntő e téren is a cigány szülők szemléletváltozása, a helyi szervek következetessége, a feltételek biztosítottasága. A beiskolázás elvileg 100%-os, azonban esetenként „eltűnnek” cigány gyerekek, „később” kerülnek elő.

Kiemelkedően magas már az első osztályban a túlkorossággal kezdők száma: 1–2 évvel túlkoros 87 fő, három vagy több évvel túlkoros két gyermek. Némi csökkenés tapasztalható csak a tíz év alatt. (5. sz. melléklet).

Változatlan probléma a cigány gyerekek lemorzsolódása, 3%-os. Magas az év végi osztályozhatatlanság is, 4%-os. A cigány gyerekek iskolába járását különböző segélyek is segítik (tankönyv, tanszer). Különösen fontos a napközis ellátás. A cigány gyerekek 36,2%-a napközis, és csak 6,4%-a tanulószobás. Ezt az arányt tovább kell növelni mindkét területen, különösen a tanulószoba terén kell jelentős javulást elérni a VI. ötéves tervben.

Diákotthoni férőhely lehetővé tenné több cigány gyerek elhelyezését. Jelenleg diákotthonban 12 cigány gyerek van.

Növekedett a 8. általánost végzők száma, s ezzel egy időben a szakmunkásképzőben, gimnáziumban tanulók száma is. 1980/81-es tanévben gimnáziumban és szakközépiskolában 19 fő tanul, szakmunkásképzőben 104 fő.

Nőtt 1976 óta a nyári üdültetésben, táborozásban résztvevők száma. Békéscsabán a tanyai kollégiumban első alkalommal megyei cigány olvasótábor került eredményesen megrendezésre, az osztály áldozatos tevékenységének eredményeként. A mozgósítást azonban még körültekintőbben kell végezni.

Az elmúlt ötéves időszakban a cigány tanulókkal eredményesen foglalkozó pedagógusok anyagi elismeréseként átlagosan évenként 289 000 Ft került kiosztásra. Ez évben átdolgozásra került a céljutalmazási rendszer, az eredményességet jobban ösztönzi. A közművelődési dolgozókra is ki kell terjeszteni a jutalmazási lehetőséget a VI. ötéves tervidőszakban. Az elmúlt tíz év eredményeit bemutatva (5. sz. melléklet) látjuk, hogy lassú javulás tapasztalható az általános iskolában lévő négy %-ot kitevő cigány tanulók körében, azonban még igen sok a tennivaló a hátrány csökkentésére.

2. A tervidőszakban a cigány lakosság körében nőtt a tv-vel, rádióval rendelkezők száma. A cigány lakosok által lakott települések közművelődési tervében egyre több helyen szerepel a cigány lakosság körében végzendő célirányos közművelődési tevékenység, de ez még nem általános. Ezt a munkát a megyei művelődésügyi osztály megbízásából a megyei művelődési központ irányítja, koordinálja, végzi a Békési Művelődési Ház (bázis) bevonásával. Szervezésükben 1978. júliusában országos közművelődési tanácskozást rendeztek megyénkben, mely élénk visszhangot váltott ki. Szorgalmazták, hogy a megye érintett művelődési házainál – Orosháza, Vésztő, Elek, Mezőberény, Endrőd – közművelődési rétegműsorokat szervezzenek. Több főző-, hímző-, varrótanfolyamot szerveztek körükben.

Figyelemmel kísérik a cigányklubok tevékenységét, módszertani segítség-

get nyújtanak az érintett művelődési házaknak, kluboknak (Békés, Sarkad, Szeghalom, Végegyháza).

A cigány lakosság körében közművelődési tevékenységet végzők részére rendszeres továbbképzéseket szerveznek, sajnos esetenként a mozgósítás eredménytelen. A cigány lakosság körében végzett közművelődési tevékenység fő mozgatója a békési bázis. A művelődési tevékenység mellett a sikeres sporteseményeket, klubközi látogatásokat, klubtalálkozókat, kirándulásokat szerveznek.

Jó az együttműködés a megyei Vöröskereszttel, különösen az egészségügyi felvilágosító tevékenység terén és a „Tiszta udvar – rendes ház” akcióban, amely együttműködést Békés mellett más településekre is ki kell terjeszteni, szervezett formában, elsődlegesen a környezet- és a kertművelést szorgalmazva.

A bázistevékenység során szoros kapcsolatuk alakult ki a gyulai Erkel Ferenc Múzeummal. Közművelődési munkacsoportot létesítettek. Segítik a geszti hátrányos helyzetű tábor programját, a megyében élő cigányság életéről készülő film munkálataiban részt vettek lehetőségük, erejük arányában. Közvetlen segítik az érintett települések művelődési házaiban folyó ez irányú tevékenységet.

A sokirányú kezdeményezés ellenére még ma is a mozilátogatás a legközvetlenebb közművelődési forma a cigány lakosok körében. A települések egy részénél a mozilátogatók törzsközönségét alkotják. A hálózati ellátáson túl a helyi tanácsok, művelődési házak, megyei művelődési központ közös összefogásának eredményeként – a koordinációs bizottság anyagi támogatásával – 1976 óta nyári tematikus filmvetítéseket rendez a vállalat. 1981-ben 8 helyen volt vetítés 1040 nézővel. A nyári filmvetítést igénylő – feltételt biztosító – települések körét bővíteni szükséges. Az előítéletek ellen felvilágosító, szemléletváltoztató, ismeretet nyújtó filmek – nem cigány közönség előtt történő – bemutatásával sokat tett a vállalat. Hasznos volt ifj. Schiffer Pál filmjeinek bemutatása, ankétok tartása (Faluvégi házak, Mit csinálnak a cigány gyerekek?, Cséplő Gyuri c. filmek).

Az általános iskolában folyó olvasóvá nevelés eredményeként az érintett településekben növekedett a cigány gyerekek között a könyvtári tagok, rendszeresen olvasók száma. A felnőtt cigány lakosság körében nem növekedett számottevően a könyvtári tagok száma az eltelt időben. A kölcsönzött művek ifjúsági, kaland, szórakoztató jellegűek. Kihelyezett báziskönyvtár működik Szarvason, Békésen, Sarkadon, jó eredménnyel. A munkahelyek könyvtárait kevesen látogatják. A cigány dolgozók közművelődési tevékenységbe való bekapcsolódása nem hozott jelentős eredményt. Kevés a helyes módszer, a jó gyakorlat, az ösztönző kezdeményezés a munkahelyek felé.

Az V. ötéves terv időszakában indult meg a gyulai Erkel Ferenc Múzeumra alapozva megyénk cigány lakossága körében a leletmentő tárgyvásárlás és a meglévő népszokások gyűjtése, az Erdős Kamill¹ hagyaték kiegészítése², rendezése. Ismételten kiadásra került – 1979-ben – Erdős Kamill „Békés megyei cigányok” című tanulmánya, amely a hazai cigánykutatás egyik alapkiadványa. Megjelenésekor minden koordinációs bizottsági tagnak, tanácselnök elvtárs-

nak megküldtük. Időszaki kiállításon mutattuk be – 1978-ban Gyulán a Vármúzeumban – a megyénkben élő cigány lakosság változó életét, Erdős Kamill hagyatékának egy részét, s előkészítés alatt áll a cigány lakosság tárgyi kultúráját, változó életét bemutató megyei kiállítás. A kiállítás 1982-ben az Erkel Múzeumban kerül megrendezésre³. A múzeum kialakította a cigány néprajzkutatók munkaközösségét, Végegyházán, Szeghalmon, Szarvason végeztek gyűjtést. Időszaki kiadványaival a magyarországi cigány néprajzkutatás orientálásában is szerepet kezd betölteni. Első ízben ez év augusztusában öt napos múzeumi gyűjtőtáborot rendeztek Végegyházán.

Jelentős előrehaladás történt a cigány lakosság körében az ismeretterjesztő előadások szervezett tartásában. A cigány közösségekben, klubokban, munkahelyeken egészségügyi, lakásberendezési, kertművelési, állattartási, utazási tájékoztatók, beszélgetések szerveződtek az ismeretek bővítésére, a jogok és kötelezettségek ismertetésére. A megyei TIT szervezete segíti az ez irányú elképzelések sokrétű megvalósulását.

A fenti összegezés bizonyítja, hogy a közművelődés sokszínű lehetőségével az elmúlt időszakban szervezettebb, következetesebb, célirányosabb tevékenységet fejtenek ki megyénkben az érintettek a cigány lakosság körében. Szükséges azonban a közművelődési tevékenység továbbfejlesztése, közvetlenebbé, rendszeresebbé tétele.

III. Lakáshelyzet

A BMT V. B. Építési, Közlekedési és Vízügyi Osztálya és a helyi tanácsok végrehajtó bizottságai irányítása mellett a szociális követelményeknek meg nem felelő lakótelep-felszámolás terén a IV. és V. ötéves tervidőszakban jelentős előrelépés történt (6. sz. melléklet). Felszámolásra került 14 telep. A fenti eredményt az V. ötéves tervben annak ellenére érték el, hogy a megyei OTP-n keresztül biztosított 400 keretszámból – feltételek hiánya miatt – csak 213 db-ot használtak fel.

Érdemes megfigyelni a vásárlás felé történő arányeltolódást annak ellenére, hogy a 100 000 Ft-os vásárlási kölcsönből egyre kevésbé lehet megfelelő műszaki állapotú lakóházat vásárolni. (7. sz. melléklet).

A megyét sújtó jelentős ár- és belvíz a telepi lakások egy részében is kárt okozott, kb. 150 család kapott belvizes kölcsönt. Az üresen álló lakóház-vásárlási kölcsön jelentős számú felhasználása – kb. 140 család – is elősegítette a telepek teljes felszámolását, a telepen élők számának jelentős csökkentését.

Ma 582 fő él telepen 259 épületben. A széttelepítést nem sikerült minden telepfelszámolásnál megvalósítani (Békés, Mezőberény, Sarkad, Doboz, stb.). Ez újabb problémát okoz, valamint az is tény, hogy a sok egyszobás lakásban a zsúfoltság ismét bekövetkezett, több generáció él együtt ismét (265 család).

A helyi tanácsok a megyei tanács vb központi támogatása mellé – évi 200 ezer Ft – saját alapot is képeznek a telepfelszámolás meggyorsítására (Tótkomlós, Szarvas, Mezőberény, stb.), így is segítik a kölcsön és a tényleges költség

közötti különbözet biztosítását. A folyamatos munkaviszonyban lévő rászorulókat a munkahely is egyre gyakrabban részesíti lakáskölcsön támogatásban (Békes Megyei Víz- és Csatornamű Vállalat, Kertészeti és Köztisztasági Vállalat stb.).

A telepeken visszamaradottak egy része nem rendelkezik a feltételekkel, döntően idős emberek, magányosok. Célcsoportos lakás építése segítene nekik. Ugyancsak gond a változatlan kölcsönfeltétel mellett a növekvő építési anyag- és ingatlanár.

A még telepen élők egészséges lakáshoz juttatása, a telepek teljes felszámolása (tíz telep van még megyénkben) a jelentkező zsúfoltság lehetséges csökkentése, az egészséges lakások rendeltetésszerű használatának ellenőrzése az elkövetkezendő időszak fő feladata megyénkben (8. sz. melléklet).

Az ÉKV osztály a tervidőszakban a műszaki kommunális bizottságot is tájékoztatta a telepfelszámolás helyzetéről.

A BMT V. B. Igazgatási Osztálya a telepfelszámolást, a nagycsaládosok lakáshoz juttatását segíti elő tevékenységével. Főként a városokban, minőségi lakáscserével segítik a cigány családok jogos lakásigényének megoldását. (V. ötéves tervben 82 állami és 11 szövetkezeti lakást kaptak a cigány családok.)

Jelentős a tanácsoknak a segélyezés terén kifejtett tevékenységük, amely a rászorulókat támogatását (9. sz. melléklet) szorgalmazza.

A szabálysértési tevékenység nevelő célú alkalmazására törekednek tanácsaink. Sok időt, türelmet követel az apparátusoktól a gyámügyek, szociálpolitikai, szabálysértési ügyek intézése.

IV. Egészségügyi helyzet

A BMT V. B. Egészségügyi Osztálya a személyi és környezeti egészségügyi követelmények állandó javítását tartotta szem előtt. A cigány lakosság egészségügyi ellátása biztosított megyénkben. A körzeti, gyermekkörzeti orvosi szolgálat minden dolgozója kiemelten foglalkozik a cigány lakosság egészségügyi követelményeinek megismertetésével és javításával. A cigány lakosság szaporodóképes korú női tagjai között a korszerű családtervezéssel kapcsolatban az egészségügyi szolgálat illetékesei igyekeznek felvilágosító munkával elérni, hogy védekezzenek a nem kívánt terhesség ellen, feltárják az alkoholizmus káros hatását is. A terhes cigány anyák, valamint a kórházból hazatért gyermekágyasok és újszülötteik fokozott gondozásban részesülnek.

A védőoltásra sajnos a cigányszülők egy része még nem viszi be önként gyermekét. Nem sikerült lényeges eredményt elérni a bölcsődében történő elhelyezés arányának javításában.

A felnőttvédelmi szociális gondoskodás terén a jogszabályi feltételek alapján a segélyezést, szociális étkeztetést, gondozást, napközi otthoni gondozást, szociális otthoni elhelyezést szorgalmazzák. A feladatokat munkaértekezleten rendszeresen meghatározza az osztály és értékeli végrehajtásukat.

A megyei Kőjál elsődlegesen a környezeti higiéniai tevékenységével szünteti meg a fertőző góccokat, megelőzi azok kialakulását. Rendszeresen ellenőrzi a

még meglévő telepeket. A dögműveket 1979-ben ellenőrizték megyei szinten, ismételt felülvizsgálatuk esedékes. A ruhatetvesség megszűnt a szarvasi telepen is, de a fejtetvesség összességében – nemcsak a cigány lakosság körében – csak lassan csökken. A tetvesség felszámolásán munkálkodnak, s ugyancsak feladatot ad gondozatlan telepi környezetben a patkányok növekvő száma.

Jelentős számban tartott a Kőjál a telepeken, klubokban, táborokban segédanyagokkal illusztrált előadásokat.

A közvetlen környezet ellenőrzését egyes települések és családok esetében rendszeresebbé és hatékonyabbá kell tenni.

A szakosztályok, intézetek tevékenységén túl minden érintett tanács végrehajtó bizottsága, több helyen a tanácsülés a munkaterve szerint rendszeresen áttekintette az elmúlt években is a helyben élő cigány lakosság élet- és munkakörülményét.

Tíz helyen segíti a tanácsok munkáját a helyi koordinációs bizottság. A bizottságokban két-négy fő a cigány lakosok száma. Működésüket eredményesnek tartjuk. Helyesen határozták meg a soron következő feladatokat, szoros együttműködésben a társadalmi és tömegszervezetekkel. Erre az együttműködésre az elkövetkezendő időben fokozottan lesz szükség.

V. Társadalmi szervek tevékenysége

Áttekintette a cigány lakosság élet- és munkakörülményének helyzetét a Mezőkovácsházi Járási Pártbizottság, a cigány ifjúság helyzetét a megyei KISZ-bizottság és az úttörőelnökség, a cigány lakosság életkörülményét a Hazafias Népfront nő- és rétegpolitikai bizottsága.

A Hazafias Népfront megyei bizottsága a rétegpolitikai munka szerves részének tekinti a cigány lakosság sajátos helyzetének elemzését, segítségét. A helyi népfront bizottságok testületi ülésen tárgyalták a témát, határozták meg feladataikat. Igen jó kapcsolatot alakítottak ki a helyi tanácsokkal. Több községben és városban évenként értékelik ez irányú tevékenységüket, így Békéscsabán, Szarvason, Békés, Szeghalom, Mezőkovácsháza, Vésztő, Füzesgyarmat településeken. A tanácstagok választásánál az elmúlt időszakban meglévő tíz fő cigány tanácsagnál több, 12 fő kapott megbízatást. Az a baj, hogy nincs minden érdekelt településen kellően képzett személy, aki vállalná is társai képviselőtét. Igen hasznos és újszerű volt az 1980-as évben megtartott aktívamegbeszélés-sorozat – nyolc helyen –, melyek szervezését a HNF végezte, s több mint 250 cigány aktívával történt beszélgetés. A tudatformáló tevékenységben az aktívára jobban kell építeni, s a körzeti bizottságokat mozgósítani.

A megyei KISZ-bizottság és a megyei úttörőelnökség évek óta következetesen tevékenykedik a KISZ kb 1970. évi határozatában foglaltak végrehajtásán. Ennek alapján meghatározták a városi, járási, valamint a cigány lakosság létszámaránya alapján kiemelt nagyközségi KISZ-bizottságok, úttörőelnökségek feladatait.

Alapvető feladata:

– a cigány gyerekek, fiatalok mozgalmi életbe történő bekapcsolása;

- a nem cigány fiatalok, KISZ tagok tájékoztatása és nevelése;
- mindkét területen meglévő előítéletek elleni küzdelem.

A megyei úttörőelnökség átfogóan értékelt az év szeptemberében a cigány tanulók körében végzett úttörőmunka tapasztalatait és határozta meg a további feladatokat.

A szeptemberi ülésen a megyei KISZ-bizottság és a megyei úttörőelnökség tájékoztatta a koordinációs bizottságot az úttörő- és KISZ-korosztályokkal történő foglalkozások eredményeiről, célkitűzéseiről. Kiemelkedőnek ítéltető a gyulai járási úttörőelnökség [és a] KISZ-bizottság tevékenysége a geszti ifjúsági tábor 1977 óta történt rendszeres megtartásával. 1981-ben Mezőkovácsházán, Orosháza-Gyopárosfürdőn indult tábor, s Békéscsabán a HNF segítségével olvasótábor működött. Összesen 359 cigány tanuló volt a nyáron táborban, a cigány tanulók 22%-a. A nem cigány tanulók közül 13% jutott táborba.

A mozgalmi élet sajátos lehetőségeit felhasználva továbbra is fokozott tevékenységet kell végezni az általános iskolát végzett, abból kimaradt cigány fiatalok lehetséges közösségi nevelése érdekében lakóterületen, munkahelyen egyaránt.

A Magyar Honvédelmi Szövetség bővülő munkát végez a cigány fiatalok körében is. Alapvető feladatuknak tekintik a cigány fiatalok felkészítését a katonai életre.

Az MHSZ új kezdeményezése, hogy azokban a településekben, településrészekben, ahol jelentős számú cigány fiatal él, helyszíni MHSZ délutáni tartanak technikai bemutatókkal, vetélkedőkkel, díjakkal. A lehetőséggel a mezőberényi tanács élt 1980-ban, 1981-ben a szeghalmi és geszti bemutató volt eredményes. Szükségesnek tartják a cigány fiatalokkal való fokozott foglalkozást, a katonai szolgálatra való felkészítés érdekében.

A megyei területvédelmi és hadkiegészítő parancsnokság segítően vett részt bizottságunk munkájában, sajátos tevékenységének részét képezi a cigány hadkötelesekkel való foglalkozás.

A Magyar Vöröskereszt megyei titkársága irányításával az érintett településekben folyamatos tevékenység folyik a cigány lakosság körében.

- A Vöröskereszt segíti az átlagosnál kedvezőtlenebb körülmények között élő cigány családok szociális és közegészségügyi viszonyainak javítását.

- Szorgalmazza a cigány aktivisták nevelését és a vöröskeresztes társadalmi munkát a cigány lakosság körében.

Az elmúlt időben öt telepen sikerült vöröskeresztes alapszervezetet létrehozni, mintegy 250-300 taglétszámmal. Jól tevékenykedik a békési alapszervezet. Jelentős az önkéntes véradók között a cigány aktivista. Erkölcileg és anyagiilag támogatja a hátrányos helyzetű táborok sikeres megvalósítását. Kialakulóban van a tanácsok mellett működő koordinációs bizottságokkal a kapcsolatfelvétel, s erőteljesebben összefogva, fejleszteni kívánják a „Tiszta udvar – rendes ház”-akciót úgy, hogy az érintett körzetekben ne csak a lakóházakra, hanem az egész környezetükre kiterjesztve – utca, kert, jószág tartás stb. – történjen az értékelés.

A megyei rendőr-főkapitányság tevékenysége elsődlegesen a társadalom- és közösségellenesen élő cigány személyek kiszűrésére irányul. Nehezíti tevékenységét, hogy a cigány lakosság körében lemaradás tapasztalható az állandó munkavállalást, az általános műveltséget illetően.

A megye felnőtt korú cigány lakosságának kb. 15%-a az a réteg, amely rendőri szempontból problémás. Ezek a személyek általában állandó munkaviszonnyal nem rendelkeznek, magukat, családjukat részben vagy teljesen bűnözésként tartják el. A bűnözők mellett van egy réteg, amely magatartásával vált ki ellenszenvet környezetéből. Hatékony tevékenységet folytat e réteg körében a rendőrség a bűncselekmények megelőzése érdekében. Folyamatosan ellenőrzik az állandó munkaviszonyban nem lévő személyeket, fokozott ellenőrzés irányul egyes „gyülekezőhelyekre” (vendéglátóhelyek, vásárok stb.), fokozódik az ifjúságvédelmi munka a bűnöző utánpótlás megszakítása érdekében.

A rendőrség munkája nagyban elősegítette a megyében kialakult jó közbiztonsági helyzetet, s a cigány lakosság e szélsőséges rétegében folyó lassan eredményes nevelői tevékenységet. A jelenlegi helyzet összességében a társadalmi összefogásnak eredménye, s ez a cigány lakosság kedvező belső változását is bizonyítja. Ezt szolgálja a cigány lakosság köréből ma még kis létszámmal kikerülő, de már tevékenykedő önkéntes rendőrök bevonása is a közbiztonsági munkába.

A megyei ügyészség hasznos kapcsolatot épített ki az érintett tanácsokkal, bizottságokkal. Kitartó, felvilágosító és nevelőmunkát végez a cigány lakosság körében a jogpropaganda tevékenység folytatásával. Még szorosabb együttműködést kíván tanácsainkkal kialakítani az elkövetkezendő időben, segítve e megelőző, nevelőmunkát a cigány lakosság körében.

A megyei bíróság ítéletei nevelően, szükség esetén visszatartóan segítik a cigány bűnelkövetők környezetében élőket. A jogpolitikai elvek helyes alkalmazásával a bűnöző utánpótlás visszaszorítását, a törvény ellen vétők jogos büntetésével az állampolgári biztonságérzet, a közbiztonság erősítését szolgálja. A pártfogói felügyelet alkalmazásával a büntetés-végrehajtási intézetből szabadultak társadalomba való visszailleszkedését segítik elő eredményesen.

A [Békés] Megyei Népújság az elmúlt időben megjelent cikkei, hírei, képei folyamatosan segítették megyénk közvéleményének – az intézkedési tervben kért – szemléletformálását.

A részterületeken folyó tevékenység nem teljes körű ismertetése, a mellékletek alapján is megállapítható, hogy kedvezően változott a megyénkben élő cigány lakosok élet- és munkakörülménye. Kisebbségükön azonban még ma is igen nagy az elmaradás az átlag életszínvonalától, életmódtól. Bővült a cigány népréteg problémáikhoz megértéssel közelítő kör, esetenként azonban kevés lehetőség áll rendelkezésre a kedvező változás gyorsításához. A cigány lakosság felemelkedése érdekében tevékenykedők erkölcsi elismerésére nagyobb figyelmet kell minden területen fordítani a továbbiakban.

A VI. ötéves tervre vonatkozó feladatokat intézkedési tervként mellékeljük az anyaghoz.

Határozati javaslat:

1. Békés Megye Tanácsának Végrehajtó Bizottsága elfogadja a tájékoztatóban foglaltakat és köszönetét fejezi ki mindazoknak, akik részt vettek, s részt vesznek a cigány lakosság élet- és munkakörülményének kedvezőbbé tételében.

Jóváhagyja a koordinációs bizottság ügyrendjét.

Felelős: Dr. Becsei József tanácselnök-helyettes,
koordinációs bizottság elnöke

Határidő: 1985. december 31.

2. A megyei tanács végrehajtó bizottsága elfogadja a cigányügyi koordinációs bizottság VI. ötéves tervi intézkedési tervét. Az abban foglaltak végrehajtása érdekében szükséges intézkedéseket meg kell tenni, a végrehajtást folyamatosan ellenőrizni kell.

A feladat végrehajtásában közreműködnek:

BMT V. B. Munkaügyi Osztály vezetője

BMT V. B. Terv Osztály vezetője

BMT V. B. Pénzügyi Osztály vezetője

BMT V. B. ÉKV Osztály vezetője

BMT V. B. Művelődésügyi Osztály vezetője

BMT V. B. Igazgatási Osztály vezetője

BMT V. B. Egészségügyi Osztály vezetője

érintett helyi tanács elnökei illetékesség szerint

Felelős: Dr. Becsei József tanácselnök-helyettes

Határidő: a feladatok időarányos teljesítéséről: 1982. december 15.

Intézkedési terv végrehajtására: 1986. március 31.

Hevesi József

cigányügyi koordinációs bizottság titkára

*Kivonat Békés Megye Tanácsa Végrehajtó Bizottságának Békéscsabán, 1981.
október 13-án megtartott ülése jegyzőkönyvéből*

Határozat folyószáma: 94/1981. (X. 13.) vb-hat.

Tárgy: Beszámoló a cigány lakosság élet- és munkakörülményeiről

Előadó: Hevesi József, a cigányügyi koordinációs bizottság titkára

A napirend tárgyalásánál részt vesz Kozák Istvánné dr., a MTTH osztályvezetője

Szóbeli kiegészítés nem volt.

Kérdés-válaszadás

Dr. Körösfalvi Pál vb-tag: Hogyan lehet értékelné a cigány lakosságnak a településekben történő szétszóródását, a lakosságnak ezzel kapcsolatos reagálását? A beszámoló jól érzékelteti [az] e területen elért fejlődést. Ez töretlenül felfelé ívelő, vagy tapasztalható visszaesés is?

Dr. Sajti Imre, a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság helyettes vezetője:

Mi az oka annak, hogy Szarvason elmaradt a telepi lakások felszámolása? A ténylegesen beilleszkedett és be nem illeszkedett cigányok aránya milyen?

Kozák Istvánné dr., osztályvezető: Mi az oka annak, hogy a férfiaknál az összes foglalkoztatottakon belül nagyobb az időszaki foglalkoztatottak aránya, például Sarkadon, Körösladányban? A 342 fő nem dolgozó közül mennyi a leszázalékolt?

Araczkai János tanácselnök-helyettes: A helyi tanácsok munkáját hogyan lehet értékelni e területen? Mi az oka annak, hogy sok írásos anyag megy ki a tanácsokhoz a cigánykérdéssel összefüggésben? Nem kap-e túl nagy szerepet a megyében a cigánykérdés?

Kövágó György László vb-tag: Az időszaki foglalkoztatottak közül mennyi a közveszélyes munkakerülő? Van-e adat azokról, akik nem rendeltetésszerűen használják a részükre biztosított lakást?

Hevesi József a cigányügyi koordinációs bizottság titkára: A cigány lakosság reagálása különböző volt. Ez attól függ, milyen cigányok élnek az adott településen. Visszaeséről nem lehet beszélni. Egyre többen válnak ki a hagyományos cigányéletformából. A megyében még 10 telep felszámolását tervezik a VI. ötéves tervben. Nincs pontos számadat arról, hogy mennyi a megyében a veszélyeztetett cigány gyerekek száma. A cigány lakosság kb. 50%-a beilleszkedett, 25%-a kezd átállni s a másik 25% az, amellyel a legtöbb gond van. Sarkadon van munkaalkalom, Körösladányban erre már kisebb az esély, azonban Szeghalomban erre van lehetőség. Az idénymunkát jobban szeretik. A megyei egészségügyi osztály adata szerint a munkaképtelen, leszázalékolt cigányok száma a megyében 200 fő. A beszámolóban szereplő eredmények a helyi tanácsok munkájának értékelését is tartalmazzák. Példának hozta fel Vésztő, Mezőgyán községeket. Elismerte, hogy az utóbbi időben sok írásos anyagot adott ki a megyei koordinációs bizottság. Ezek egyrészt tájékoztató jellegűek voltak, másrészt adatok kérése. Elmondta, nem tudja megítélni, hogy milyen szerepet kap a megyében a cigánykérdéssel való foglalkozás. Munkaköréből adódóan igyekszik feladatát végrehajtani. A vállalatoknak, üzemeknek óriási energiája van a mögött, hogy a megyében ilyen képet mutat az állandó munkavállalóknak a száma. Az időközi munkavállalásnak is meg van a maga hagyománya, esetenként megvan ennek a népgazdasági haszna is. Bizonyos idény, időszaki munkának elvégzése után már nincs lehetőség arra, hogy munkakerülőként felelősségre vonják. Végül arról szólt, hogy a lakáshasználatnál sokat számít az, hogy ingyen kapta-e a lakást, vagy azért fizetett-e?

Hozzászólások

Dr. Körösfalvi Pál vb-tag: Elmondta, hogy a beszámoló jó áttekintést ad arról a kollektív munkáról, amely a cigány lakosság nem könnyű társadalmi beilleszkedése, kulturális felemelkedése érdekében történik. A problémák egyikét ötéves terv alatt nem oldhatók meg, tekintettel arra, hogy nemcsak anyagi természetű kérdésekről van szó, hanem tudati kérdésekről is. Felhívta a figyelmet arra, hogy az üresen álló lakásoknak a cigányok részére történő megvásárlásánál igen körültekintően kell eljárni. Egyetértett a telepek felszámolásával,

de véleménye szerint azt is szem előtt kell tartani, hogy milyen áron próbálják ezt megvalósítani. Az ügyészség, bíróság részéről esetenként a reagálásoknak sokkal gyorsabbaknak, határozottabbaknak kellene lenni.

Dr. Sajti Imre a Békés Megyei Rendőr-főkapitányság helyettes vezetője: A beszámoló valamivel kedvezőbben tünteti fel a helyzetet, mint amit a mellékelt statisztikai adatok mutatnak. Véleménye szerint tapasztalható bizonyos aktivizálódás (hangoskodás, erőszakos cselekményekben való részvételi arányok, italozás stb.). A segélyezésnél a család jövedelmét vegyék alapul, s erre a helyi tanácsok figyelmét javasolta felhívni. Békéscsaba város gyakorlatát hozta fel példának. Véleménye szerint csak azokat a cigány családokat kell nyilvántartani, akik még nem illeszkedtek be. A megyében jelenleg 480 veszélyeztetett cigány gyermek van. Ha bizonyítható a veszélyeztetés, akkor inkább vállalni kell az állami gondozást, minthogy a problémák újratermelődjenek. Ebben a munkában a körzeti megbízottak aktívan részt vesznek. A megyében 200 cigány rokkant van. Ezek között igen sok a fiatal. Javasolta, ennek okát a megyei egészségügyi osztály mérje fel, az intézkedési tervvel egyetért.

Kozák Ferenc, a megyei KISZ-bizottság titkára: részletes tájékoztatást adott a KISZ megyei bizottsága és a Magyar Úttörők Szövetsége megyei elnökségének a közelmúltban tartott üléséről, ahol részletesen elemezték a cigány fiatalok körében végzett munkát.

Kozák Istvánné dr., osztályvezető: A jövőben az eddigieknél nehezebb feladatokat kell végrehajtani a megyében. Ahhoz, hogy a cigányok beilleszkedjenek, előfeltétele az, hogy a cigányok körében nagyobb számú a sokgyermekesek aránya, s így nagyobb arányban viszik el a segélyt. Végül rámutatott arra, hogy ahol a tanács 15–20 évvel ezelőtt elkezdett foglalkozni a cigányok helyzetével, ott ma már nincs cigánykérdés, [mint] pl. Mezőgyánban. A differenciálással egyetértett, de azt településenként, családonként kell végezni. Kormányhatározat alapján két vonatkozásban vezetnek nyilvántartást. Óvodáskortól a szakmunkásképzés befejezéséig, és a telepekről. Más nyilvántartásra nincs szükség.

Dr. Szabó Sándor általános tanácselnök-helyettes: A hozzászólások is alátámasztják, hogy a vb nagy felelősséggel foglalkozik a napirenden szereplő, társadalmi szempontból is nagyon fontos kérdéssel. A két évtized alatt igen nagy fejlődés, előrehaladás történt, de jól tükrözték a hozzászólások, hogy egyes területeken stagnálás és negatív jelenség is van. Szigorú tárgyilagossággal kell ezt megítélni, mert csak így lehet a további feladatokra, tennivalókra vonatkozó döntéseket meghozni. A differenciált vizsgálódással egyetértett. Hogy ne legyen cigánykérdés, már az óvodában kell elkezdni a munkát és folytatni az iskolában, a munkahelyen. Ennek érdekében nagyon szívós és következetes munkát kell végezni. Ehhez a munkához igényelni kell az életkörülményt már megváltoztató, új életfelfogásban, körülményben élő aktivisták munkáját is. A bűnözés terén csak állampolgárt kell látni, azt kell nézni, hogy mit követett el, s az alapján kell elbírálni tettét. Fel kell kelteni a cigány lakosság körében a jobb, kulturáltabb élet iránti igényt. E téren a művelődési intézményeknek nagy lehetőségeik vannak. Javasolja, hogy a vitában elhangzottakat a cigányügyi koordinációs

bizottság hasznosítsa és a tanácsok felé ajánlásként adja ki. Becsei elvtárs erről a legközelebbi elnöki értekezleten adjon tájékoztatást. Javasolja, hogy a beszámolót a vb fogadja el, az intézkedési tervét és a cigányügyi koordinációs bizottság ügyrendjét hagyja jóvá.

A vb 12 szavazattal – ellenszavazat nélkül – egyhangúlag az alábbi határozatot hozta:

Határozat

94/1981. (X. 13.) vb-határozat

1. Békés Megye Tanácsának Végrehajtó Bizottsága elfogadja a beszámolóban foglaltakat, és köszönetét fejezi ki mindazoknak, akik részt vettek és részt vesznek a cigány lakosság élet- és munkakörülményeinek javításában.

A cigányügyi koordinációs bizottság ügyrendjét jóváhagyja.

2. Békés Megye Tanácsának Végrehajtó Bizottsága jóváhagyja a VI. ötéves tervre szóló cigányügyi koordinációs bizottság intézkedési tervét.

Az intézkedési tervben foglaltak végrehajtására a szükséges intézkedéseket meg kell tenni és a végrehajtását folyamatosan ellenőrizni kell.

A feladatok végrehajtásában közreműködnek:

A megyei tanács vb munkaügyi, terv, pénzügyi, építési-, közlekedési és vízügyi, művelődésügyi, igazgatási, egészségügyi osztály vezetője és az érintett helyi tanácsok elnökei

Felölös: Dr. Becsei József tanácselnök-helyettes

Határidő: a feladatok időarányos teljesítéséről történő beszámolásra: 1983. június 15.

az intézkedési terv végrehajtására: 1986. március 31.

K. m. f.

Dr. Szabó Sándor s. k.
általános elnökhelyettes

Dr. Kertész Márton s. k.
vb-titkár

A kivonat hiteles:
olvashatatlan aláírás

Jelentés

A 94/1981. (V. 13.) vb-határozat végrehajtásáról

A megyénkben élő cigány lakosság élet- és munkakörülményének javítása érdekében hozott határozat időarányos végrehajtásáról az alábbiakban adunk tájékoztatást a megyei tanács végrehajtó bizottságának.

Az elmúlt időszakban fontos feladatnak tekintettük a cigány lakosok állandó munkába állítását, a munkavállalók megtartását.

A megyei tanács vb munkaügyi osztályának intézkedése eredményeként az alábbiakban alakult a foglalkoztatás:

Időszak	A munkaviszonyban lévők megoszlása					
	Állandó			Időszakos		
	Férfi	Nő	Összesen	Férfi	Nő	Összesen
1981. I. negyedév	1618	869	2487	644	586	1230
1983. I. negyedév	1865	973	2838	597	530	1127

A munkaviszonyban lévők számának növekedése ellenére még igen magas – különösen a nyári hónapokban – az idény, ill. szezonmunkát vállalók száma. Az elhelyezkedési gondok megoldásában nagy segítséget nyújt a megyei munkaerő-szolgálati iroda. Tapasztalataink szerint a munkahelyek a dolgozóknak azonos körülményeket biztosítanak; az üzemi párt, szakszervezeti vezetés, a szocialista brigádok segítséget nyújtanak, segítik a lakáshelyzet javítását, továbbtanulást, de gondot okoz, hogy a cigány dolgozók egy része nehezen tud alkalmazkodni a követelményekhez, gyakori az igazolatlan hiányzás.

Foglalkoztatottak aránya %-ban:

	Állandó munkaviszonnyal rendelkezők			Időszaki munkavisz. rend.	
	1981. I. n. év	1983. I. n. év	%	1981. I. n. év	1983. I. n. év
Férfiak	71,5	75,8	+ 5	28,5	24,2
Nők	58,7	64,7	+ 4,3	40,3	35,3

A kedvező változás mellett a cigány férfiak egy kis része továbbra is nehezen ellenőrizhető, lótarással, adásvétellel foglalkozik, a cigány nők munkába állását helyenként gátolja a helyi munkalehetőség és a szakképesítés hiánya.

A megyei tanács vb építési, közlekedési és vízügyi osztálya és az érintett helyi tanácsok következetes tevékenysége eredményeként az elmúlt időszakban befejeződött a békési, körösladányi, szeghalmi és kevermesi telepek felszámolása.

Jelenleg nyolc helyen – Orosháza-Szentetornya, Szarvas, Gyomaendrőd, Doboz, Battonya, Mezőberény, Tótkomlós, Mezőgyán – 212 épületben 233 család, 859 fővel él.

Az utóbbi években az építési anyagok, ingatlanok árának növekedése következtében lelassult a telepek felszámolásának üteme. Az OTIP lakóház-építési kölcsön hatékonysága ezen a területen még nem mérhető.

A vb határozat teljesítése, amely 1985. végéig a teljes telep felszámolásra vonatkozik, a fentiek miatt nem várható. A teljes felszámolás áthúzódik a VII. ötéves tervidőszakra, amikor lehetőséget kellene biztosítani a célcsoportos lakásépítési forma alkalmazására. A putrik felszámolása befejeződik.

A megyei tanács vb igazgatási osztályának intézkedései elősegítették a telepeken esetenként zsúfoltan élő családok lakásgondjának enyhítését. Üresen álló lakóház vásárlására kölcsönt az érintett időszakban 64 lakos vett igénybe. Tanácsbírlakásba 34 cigány család költözött. Kiemelkedik ezen a téren a békéscsabai és a békési városi tanács lakásügyi hatóságának tevékenysége.

Nagy körültekintéssel, felelősséggel, következetességgel végzi tevékenységét a megyei tanács vb művelődésügyi osztálya. Az óvodáskorú cigány gyerekek több mint 50%-a jár óvodába. Az összes óvodás 3%-a a cigány gyerekek (1971-ben 1% volt).

Az általános iskolákban 1723 a cigánygyermek száma. Első osztályba 339 gyermek, nyolcadik osztályban 141 gyermek tanul. Míg az 1981/82. tanévben a nem cigány tanulók 44,9%-a, a cigány tanulók 47,6%-a, addig az 1982/83. tanévben a nem cigány tanulók 47%-a, a cigány tanulók 49,4%-a napközis.

Pályaválasztásuk irányításával kiemelten foglalkozik az osztály. 1981/82-es tanévben 133 gyermek jelentkezett továbbtanulásra, a 8. osztályos cigány tanulók 89,3%-a. Ebből 9 fő gimnáziumba, 10 fő szakközépiskolába, a többiek pedig szakmunkásképzőbe jelentkeztek. A dolgozók általános iskolájában évente 20–25 cigánydolgozó végez egy-egy osztályt.

A közművelődési tevékenység eredményei lassan mérhetőek. A megyei művelődési központ, a békési bázis új módszereket dolgoz ki, s javasol az érintett művelődési házak felé. 1982-ben megalakult a cigányügyi közművelődési munkacsoport, a gyulai Erkel Ferenc Múzeum gyűjtőmunkájával gyarapítja a cigány archívumot. Az 1982-ben Gyulán rendezett „Cigányok változó jelenünkben” kiállításnak országos visszhangja és sikere volt.⁴ A megyei moziüzemi vállalat filmvetítései ugyanúgy, mint a megyei koordinációs bizottság által is támogatott szovjetunióbeli jutalomutak, sikeresek.

A megyei könyvtár célirányos tevékenységének kezdeti eredménye már érzékelhető.

A megyei tanács vb egészségügyi osztálya, a körzeti védőnők, ápolónők, a terhestanácsadó orvosok, a gyermekorvosok segítségével egyre eredményesebb felvilágosító tevékenységet végez a családtervezés, a helyes életmód kialakítása érdekében. A segélyeket körültekintő vizsgálódás után adják.

A vb-határozatból adódó feladatok végrehajtását az érintett tanácsok folyamatosan végzik; végrehajtó bizottsági ülésen, tanácsülésen rendszeresen áttekintik a végzett munkát, s meghatározzák a teendőket.

Segítik a vb.határozatban foglalt feladatok végrehajtását a társadalmi és tömegszerveztek is. A határozatban foglalt feladatok időarányos végrehajtása megtörtént. Tovább folyik a sokirányú tevékenység a megyében élő cigány lakosság élet- és munkakörülményeinek javítása érdekében.

A cigányügyi koordinációs bizottság a feladatok alapján végzi munkáját, számítva a továbbiakban is a végrehajtó bizottság támogatására, a határozatból adódó feladatok eredményes megvalósulása érdekében.

Békéscsaba, 1983. július 1.

Dr. Becsei József
tanácselnök-helyettes

**Békés megye 41 településében élő cigány lakosok száma
1981. május 31.**

Település	Lakosok száma	Cigány lakosok száma	%
Békéscsaba	67 225	896	1,3
Békés	22 190	951	4,3
Szarvas	20 121	367	1,8
Orosháza	36 800	244	0,7
Gyula	34 553	75	0,2
Sarkad	12 122	808	6,7
Mezőberény	11 910	611	5,1
Vésztő	9 083	447	4,9
Szeghalom	11 650	421	3,6
Mezőgyán	2 003	410	20,5
Endrőd	7 247	360	5,0
Doboz	4 990	392	7,8
Gyoma	11 296	282	2,5
Elek	5 781	280	4,8
Kunágota	3 980	227	5,7
Tótkomlós	8 500	260	3,1
Kevermes	3 438	246	7,0
Battonya	8 314	229	2,7
Körösladány	6 158	209	3,3
Kétegyháza	4 811	167	
Geszt	1 176	158	13,0
Kötegyán	4 681	84	3,3
Gádosos	5 080	119	2,5
Végegyháza	2 250	145	5,8
Füzesgyarmat	7 013	155	1,6
Medgyesegyháza	4 944	116	3,4
Mezőkovácsháza	7 481	84	1,2
Dévaványa	9 685	82	0,8
Újkígyós	5 700	94	1,5
Zsadány	2 175	67	3,0
Pusztaföldvár	2 242	56	2,5
Lőkősháza	2 347	31	1,6
Magyarbánhegyes	3 014	40	0,9
Körösnagyharsány	917	72	7,8
Méhkerék	2 446	56	2,3
Almáskamarás	1 414	44	3,1
Sarkadkeresztúr	2 204	36	1,6
Körösújfalú	762	33	4,3
Békéssámson	2 957	31	1,1
Nagykamarás	2 233	29	1,3
Mezőhegyes	7 416	17	0,2
Összesen	362 659 [370 309]	9 431	2,6
Megye összesen	436 910	kb. 10 000	2,3

**Adatszolgáltatás a Békés megyei cigány lakosságról
1981. május 31.**

Település	Cigány lakosság száma fő	Cigány lakosság száma		Cigány gyerekek száma		
		férfi fő	nő fő	1-3 év fő	3-6 év fő	6-14 év fő
Békéscsaba	896	421	475	29	57	106
Békés	951	467	484	90	129	245
Orosháza	244	124	120	17	33	109
Szarvas	367	179	188	35	46	89
Mezőberény	611	328	283	51	58	131
Déaványa	82	40	42	6	7	27
Körösladány	209	117	92	14	15	42
Füzesgyarmat	155	76	79	20	21	16
Szeghalom	421	207	214	34	35	98
Vésztő	447	221	226	15	26	104
Endrőd	360	196	164	23	28	82
Gyoma	282	134	148	33	42	43
Gádoros	119	52	67	8	10	24
Tótkomlós	260	124	136	11	14	36
Battonya	229	134	95	48	34	55
Medgyesegyháza	116	56	60	8	10	19
Újkígyós	94	49	45	7	13	18
Doboz	392	204	188	44	43	76
Elek	280	131	149	29	32	95
Kétegyháza	167	73	94	4	9	18
Sarkad	808	401	407	70	57	141
Zsadány	67	31	36	6	9	16
Kevermes	246	106	140	11	20	54
Kunágota	227	108	119	25	22	50
Magyarbánhegyes	30	17	13	3	6	7
Végegyháza	145	67	78	10	6	30
Geszt	158	78	80	25	30	40
Kötegyán	84	38	46	8	12	21
Lőkősháza	31	14	17	5	2	9
Mezőgyán	410	210	200	46	34	58
Mezőkovácsháza	84	41	43	6	10	23
Összesen	8973^a	4422^b	4551^c	741	870	1882

^a helyesen 8972

^b helyesen 4444

^c helyesen 4528

**Adatszolgáltatás a Békés megyei cigány lakosságról
1981. május 31.**

Település	Telepi épületek száma db	Telepen élők száma család/fő	Nem telepen, rossz, zsúfolt lakásban élő cigány családok száma
Békéscsaba	–	–	5
Békés	87	10/50	11
Orosháza	1	94/109	10
Szarvas	94	11/67	4
Mezőberény	47	–	8
Déaványa	–	–	–
Körösladány	–	–	4
Füzesgyarmat	–	–	10
Szeghalom	14	14/76	16
Vésztő	–	–	4
Endrőd	12	13/36	18
Gyoma	–	–	–
Gádoros	–	19/43	3
Tótkomlós	19	23/38	2
Battonya	23	–	18
Medgyesegyháza	–	–	14
Újkígyós	–	3/4	18
Doboz	4	–	8
Elek	–	–	8
Kétegyháza	–	–	3
Sarkad	–	–	3
Zsadány	–	11/56	15
Kevermes	8	–	–
Kunágota	–	–	3
Magyarbánhegyes	–	–	2
Végegyháza	–	–	5
Geszt	–	–	5
Kötegyán	–	–	–
Lőkösháza	–	–	2
Mezőgyán	29	31/103	72
Mezőkovácsháza	–	–	–
Összesen	259^a	265^b/582	268^c

^a helyesen 338

^b helyesen 229

^c helyesen 271

**Adatszolgáltatás a Békés megyei cigány lakosságról
1981. május 31.**

Település	Állandó munkaviszonyban álló cigány		Alkalmi, időszakos munkaviszonyt létesítő		Nem dolgozó	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
Békéscsaba	254	98	69	109	47	38
Békés	206	54	44	86	18	91
Orosháza	40		20			
Szarvas	66	39	18	2	3	3
Mezőberény	114	43	31	17	–	47
Déaványa	12	5	13	4	4	17
Körösladány	28	16	31	7	16	27
Füzesgyarmat	30	15	18	6	4	25
Szeghalom	70	54	5	18	4	42
Véztő	112	70	–	4	7	48
Endrőd	67	39	20	59	11	31
Gyoma	59	50	8	9	6	21
Gádosros	16	15	10	12	1	3
Tótkomlós	42	24	18	3	30	52
Battonya	39	28	8	6	3	8
Medgyesegyháza	19	16	4	2	9	15
Újkígyós	6	7	14	8	10	11
Doboz	68	54	23	12	33	38
Elek	48	42	20	3	3	8
Kétegyháza	12	7	13	17	10	19
Sarkad	81	62	91	83	12	17
Zsadány	18	8	5	–	–	3
Kevermes	49	26	15	6	2	19
Kunágota	63	17	1	–	–	49
Magyarbánhegyes	4	3	3	1		
Végcsigyháza	9	3	32	10	5	24
Geszt	20	5	20	6	2	10
Kötegyán	16	9	1	3	–	11
Lőkősháza	7	2	–	–	–	6
Mezőgyán	120	20	25	35	–	–
Mezőkovácsháza	19	8	–	–	–	11
Összesen	1714	852 ^a	580	548 ^b	254 ^c	721 ^d

^a helyesen 829

^b helyesen 528

^c helyesen 240

^d helyesen 694

A cigány lakosság száma és a foglalkoztatottságuk alakulása Békés megyében
1980. december 31.

Város, község	Megye összes cigány lakosság száma			Munkaképes korúak száma			Munkaviszonyban lévők száma						Munkaképes korú nem dolgozók száma		
	férfi	nő	összes	férfi	nő	összes	férfi	nő	összes	férfi	nő	összes	férfi	nő	összes
Békéscsaba és városkörnyéki községek ¹	946	782	1728	515	387	902	327	125	452	69	110	179	119	152	271
Békés és városkörnyéki községek ²	465	482	947	268	231	499	206	54	260	44	86	130	18	91	109
Gyula város és járás	1260	1248	2508	666	551	1217	336	232	568	277	205	482	53	114	167
Orosháza város és járás	386	411	797	196	203	399	98	63	161	55	39	94	43	101	144
Szarvas város és járás	408	469	877	212	237	449	120	123	243	54	31	85	32	89	121
Mezőkovácsházi járás	628	637	1259	337	300	637	241	124	365	56	26	82	40	150	190
Szeghalmi járás	729	739	1468	412	379	791	282	156	438	93	85	178	37	138	175
Város, község összesen	4822	4762*	9584	2606	2288	4894	1610	877	2487	648	582	1230	342	835	1177

¹ Gerla, Kétsoprony, Köröstarcsa, Mezőberény (Csárdaszállás), Tölekkerendás

² Bélmegyer, Kamut, Murony, Iárhos

* helyesen 4768

**Óvodába járó cigány gyerkek száma
1981**

Télepülés	Cigány lakosok száma	Óvodás korú cigány gyerkek száma	Óvodába járó cigány gyerkek száma
Békéscsaba	896	57	38
Békés	951	129	14
Orosháza	244	33	27
Szarvas	367	46	18
Mezőberény	611	58	42
Désványa	82	7	2
Körösladány	209	15	5
Füzesgyarmat	155	21	2
Szeghalom	421	35	20
Vésető	447	26	26
Endrőd	360	28	13
Gyoma	282	42	22
Gádosos	119	10	7
Tótkomlós	260	14	9
Battonya	229	34	26
Medgyesegyháza	116	10	6
Mezőkovácsháza	84	10	–
Újkígyós	94	13	1
Doboz	392	43	2
Elek	280	32	24
Kétegyháza	167	9	6
Sarkad	808	57	2
Zsadány	67	9	5
Kevermes	246	20	9
Magyarbánhegyes	30	6	5
Vétegyháza	145	6	4
Kunágota	227	22	15
Geszt	158	30	27
Kötegyán	84	12	11
Lökösháza	31	2	–
Mezőgyán	410	34	34
Összesen	8973^a	870	422

A megyében összesen 466 cigány gyermek jár óvodába.

1975/76	210 fő	1977/78	391 fő	1979/80	474 fő
1976/77	299 fő	1978/79	437 fő	1980/81	466 fő

^a helyesen 8972

Kimutatás Békés megye általános iskoláiban tanuló cigány gyermekekről

Év	1. oszt.	2. oszt	3. oszt	4. oszt.	5. oszt.	6. oszt.	7. oszt	8. oszt	Összes	%
1971/72	328	210	203	202	226	154	111	92	1526	
Ebből s. o.* túlkoros	138	117	131	128	147	96	65	45	867	56,8
1975/76	321	211	211	214	210	171	123	114	1575	
1976/77	302	226	207	200	225	185	143	104	1592	
1977/78	287	202	224	196	244	177	152	103	1585	
1978/79	302	232	198	214	228	180	151	141	1646	
1979/80	350	222	222	185	234	206	163	120	1702	
1980/81	354	235	223	213	211	192	194	139	1761	
Ebből túlkoros	89	95	84	85	118	85	89	58	703	39,9

1-2 évvel túlkoros gyerekek	6,7%
cigány gyerekek	32,9%
3 vagy több évvel túlkoros	0,5%
cigány gyerekek	6,5%
Osztályismétlős gyerekek	1,5%
cigány gyerekek	10,2%
8. osztályt elvégzi a gyerekek	85-88%-a
Cigány gyerekek	40-45%-a
Gyógypedagógiai intézetben cigány tanuló	26%
Nevelőotthonban cigány tanuló	34%

* Saját osztályában

**A Békés megyében lévő szociális követelményeknek meg nem felelő
lakótelepek területi megoszlása [1981]**

1964. évi alapfelmérés adatai [alapján]

Település neve	épületszám	lakásszám	családszám	lélekszám
Orosháza (<u>községporta</u>)	43	48	48	179
Szentetornya	7	10	10	50
Békés (<u>Újtelep</u>)	81	85	117	481
Mezőberény (<u>Párizsi u., London u.</u>)	86	86	98	417
Gyoma	28	29	36	154
Endrőd	61	65	65	198
<u>Szabadkigyós (családház)</u>	2	9	8	22
Doboz (Sósszik)	71	69	86	317
Battonya (<u>Dankó u., Vörösmarty u.</u>)	38	38	45	167
Kevermes	13	13	26	82
<u>Kunágota</u>	36	36	42	147
<u>Mezőkovácsháza</u>	16	16	20	83
<u>Végegyháza</u>	7	7	9	44
<u>Reformátuskovácsháza</u>	4	4	5	24
Tótkomlós	49	49	64	325
<u>Sarkad (Szeles, Vasút u. cselédház)</u>	3	45	45	352
Mezőgyán	12	12	16	41
Szarvas	186	193	195	839
<u>Füzesgyarmat</u>	11	11	16	77
<u>Körösladány</u>	12	12	14	56
Szcgshalom (Temető-telep, <u>Arany I. u.</u>)	45	55	55	349
<u>Vésztő</u>	50	50	56	243
	861	942	1076	4647

Az aláhúzott telepek teljes felszámolása megtörtént.

A szociális követelményeknek meg nem felelő akcióban engedélyezett OTP-kölcsön felhasználás Békés megyében

1965		1966		1967		1968		1969		1970	
építés	vásárlás	építés	vásárlás	építés	vásárlás	építés	vásárlás	építés	vásárlás	építés	vásárlás
9	3	39	5	31	—	29	—	35	3	31	6
össz.: 12		44		31		29		38		37	

III. ötéves terv: építés: 174 db
vásárlás: 17 db

Összesen: 191 db

1971		1972		1973		1974		1975	
építés	vásárlás	építés	vásárlás	építés	vásárlás	építés	vásárlás	építés	vásárlás
23	12	8	36	16	48	12	60	10	48
össz.: 35		44		64		72		58	

IV. ötéves terv: építés: 69 db
vásárlás: 204 db

Összesen: 273 db

1976		1977		1978		1979		1980	
építés	vásárlás	építés	vásárlás	építés	vásárlás	építés	vásárlás	építés	vásárlás
4	48	2	35	6	38	—	34	7	39
össz.: 52		37		44		34		46	

V. ötéves terv: építés: 19 db
vásárlás: 194 db

Összesen: 213 db

VI. ötéves terv: szociális keretszám: 300 db

1981-ben felhasználva: építés: 5 db
vásárlás: 30 db

Összesen: 35 db

Mindösszesen: építés: 267 db
vásárlás: 445 db

Összesen: 712 db

Lakóház-vásárlási kölcsön összege: 100 000 Ft

Lakóház-építési kölcsön összege: 180 000 Ft

Lakóház bekerülési költsége: 1965-ben egyszobás kb.
1981-ben egyszobás kb.

70 000 Ft
220 000 Ft

Szociális követelményeknek meg nem felelő, kiemelt telepfelszámolás ütemezése a VI. ötéves tervidőszakra

VI. ötéves tervi keretszám: 300 db

Település	Telepi család	Telepi épület db	Putri lakás db	Egyéves munkavi-szony család	10% Előtaka-rékosság	1981 db	Építés, vásárlás				Helyi támogatás Ft/év	Felszámolás év
							1982 db	1983 db	1984 db	1985 db		
Orosháza, Szenttornya	15	1	11	2	2	2	2	2	2	2	100 000	1986
Szarvas	90	86	3	26	7	5	6	6	6	6	50 000	1985
Szeghalom	14	14	14	13	–	5	2	1	1	–	15 000	1984
Doboz	3	4	4	3	1	3	2	–	–	–	10 000	1982
Kevermes	14	14	1	5	–	4	3	–	–	–	–	–
Battonya	25	23	–	15	9	4	3	3	3	–	20 000	1982
Tótkomlós	18	18	2	7	2	3	2	2	2	–	30 000	1985
Mezőberény (London)	47	48	24	24	24	17	10	10	10	10	100 000	1985
Mezőgyán	29	31	15	15	2	5	3	3	3	3	–	1985
Endrőd	11	11	8	9	5	4	3	3	3	3	20 000	1985
Összesen	263^a	250	82	119	52	52	36	30	30	24	325 000^c	
Elnöki keret	–	–	–	–	–	6	9	9	9	9		
Tartalék	–	–	–	–	–	2	15	21	21	27		
Mindösszesen	263^b	250	82	119	52	60	60	60	60	60	325 000^d	

1981. szeptember 1-jei adatok

^a helyesen 266, ^b helyesen 266, ^c helyesen 345 000, ^d helyesen 345 000

Segélyezettek száma 1980-ban

Település	Segélyezettek száma		Cigány segélyezettek	
	fő		fő	%
Békéscsaba	841		93	11,0
Békés	147		23	15,6
Orosháza	160		20	12,5
Szarvas	108		27	25,0
Mezőberény	315		96	32,8
Déaványa	45		3	6,6
Körösladány	42		8	19,0
Füzesgyarmat	64		20	31,2
Szeghalom	84		33	39,2
Vésztő	140		50	35,7
Endrőd	195		31	15,8
Gyoma	61		13	21,3
Gádosros	102		43	42,1
Tótkomlós	43		17	39,5
Battonya	52		28	53,8
Medgyesegyháza	71		7	9,8
Mezőkovácsháza	94		38	40,4
Újkígyós	32		7	21,8
Doboz	194		87	44,8
Elek	19		14	73,6
Kétegyháza	92		36	39,1
Sarkad	81		36	44,4
Zsadány	20		5	25,0
Kevermes	2		2	100,0
Kunágota	79		20	25,3
Magyarbánhegyes	10		4	40,0
Végegyháza	10		6	60,0
Geszt	26		2	7,6
Kötegyán	40		9	22,5
Lőkösháza	20		6	30,0
Mezőgyán	52		31	59,6
Összesen	3241		815	25,1

BéML XXIII. 25. a. A Békés Megyei Tanács V.B. szaktitkárainak iratai. Cigányügyi koordinációs bizottsági titkár iratai. 1982. 24-E-0. Írógéppel írt tisztázat.

Erdős Kamill (Budapest, 1924. május 16. - Gyula, 1962. július 2.) a hazai és a nemzetközi cigánykutatás kiemelkedő alakja volt. Etnográfiai és nyelvészeti ismereteit autodidakta módon sajátította el. 1952–1961 között évente nyelvi és néprajzi gyűjtőutakon vett részt. Munkásságának eredménye a hazai cigányság etnikai csoportjainak tudományos úton történő elkülönítése volt. Számos tanulmányt publikált a cigányság (elsősorban a Békés megyei) anyagi és szellemi kultúrá-

jával, hitvilágával, nyelvjárásaival kapcsolatban. Új utakon járó kutatómunkájának elismeréseként tagjává választotta a Magyar Néprajzi Társaság, a párizsi Association des Études Tsiganes és a londoni Gypsy Lore Society.

² Az Erdős Kamill-hagyaték rendezésében, leltározásában, a gyűjtőmunka folytatásában kiemelkedő szerepe volt Bencsik János gyulai múzeumigazgatónak.

³ Lásd Bencsik János: A cigányok változó jelenünkben. Kiállításvezető. A Gyulai Erkel Ferenc Múzeum Kiadványai 73. szám. Gyula, 1982.

⁴ Lásd a 3. jegyzetet.

62.

Szeghalom, 1982. szeptember 29.

Tájékoztató a Szeghalmi járásban élő cigány lakosság helyzetének változásáról a Békés Megyei Tanács V. B. Cigányügyi Koordinációs Bizottságának 1982. októberi ülésére

A területünkön élő cigány lakosság helyzete az utóbbi években jelentősebb járási vagy más fórumon külön értékelésre nem került. A nagyobb létszámú cigány lakossággal rendelkező nagyközségek, pl. Vésztő, Szeghalom rendszeresen tárgyalják e témát tanácsi testületi üléseken. A cigány lakosság helyzetének alakulását a járási hivatal folyamatosan figyelemmel kíséri. A hivatal legutóbb 1979-ben községi tisztségviselői értekezleten önálló napirendként foglalkozott e kérdéssel. A járási hivatal és az érintett helyi tanácsi szervek ez irányú tevékenysége a felsőbb párt és állami szervek vonatkozó rendelkezésein, a tárcaközi koordinációs bizottság 3/1981. számú állásfoglalásán és a Békés Megyei Tanács V. B. 94/1981. (X. 13.) vb sz. határozatával jóváhagyott intézkedési tervben foglaltakon alapul.

A járásban összesen 1535 fő cigány él, mely az összlakosság 2,6%-át teszi ki. Számukat tekintve településenként rendkívül nagy a szóródás. Jelentős a cigányság aránya Vésztő, Szeghalom, Körösladány, Füzesgyarmat nagyközségekben, Körösújfalú és Körösnagyharsány községekben és egyáltalán nincs pl. Kertészsziget, Bucsa, Biharugra községekben cigány lakos. A nemek szerinti megoszlás megközelítőleg azonos. A cigányság arányának növekedési üteme évi 5% körül van a járásban, melynek körülbelül fele születésekből, másik fele külvülről, Hajdú-Bihar és Szolnok megyéből betelepülőkből ered. Nem általános, de egyre gyakoribb, hogy a cigány nők elfogadják az orvosok születésszabályozással kapcsolatos tanácsát, sőt a fiatalabbak részéről nem ritka a fogamzásgátló szerek iránti igény, amely még néhány évvel korábban szinte kizárt volt. Ez a cigányság életmódjának változását is példázza. Noha messze nem lehet ésszerű családtervezésről beszélni, mert a cigányok születési aránya háromszorosa az átlag születéseknek.

A munkaképes cigányság a járásban 743 fő, melyből állandó munkahellyel

munkaviszonnal rendelkezők közül eljáró – rendszerint a fővárosba, illetve a környező nagyobb településekre – 282 fő, többségük segédmunkás. Az eljárók nagyobb része építőiparban dolgozik. Az eljárás abból is ered, hogy Szeghalom és Füzesgyarmat kivételével számukra kedvező munkalehetőség helyben nincs. A munkahellyel nem rendelkezők nagyobb részt gyermekes anyák, illetve nők, és csak 37 férfi a kimutatható nem dolgozó. Ezeknek a nem dolgozóknak mintegy 40%-a valamilyen címen – rendszeres szociális segély, szociális járadék stb. – intézményesen ellátott, és arra rátapadva élőködnek, illetve az intézményes juttatás képezi létalapjukat. A nagyközségekben, ahol jelentősebb a cigány lakosok aránya, az éves segélykeretnek több mint 50%-át a cigány lakosok kapják.

Sokat változott a cigányok szemlélete a gyermekek nevelésével, oktatásával, valamint az intézményes ellátásukkal kapcsolatosan is. Ma már a járásban az óvodáskorúaknak közel kétharmada, de ötéves korban – az általános iskola megkezdését megelőző egy éven át – valamennyi óvodába jár. Az óvodába járatás sok agitációt, fáradságot igényelt, főleg Vésztőn, Szeghalmon és Körösladányban. A szülők még a közelmúltban sem szívesen járatták a gyermekeket óvodába, ezért az intézmények társadalmi aktívakkal előzetesen feltérképezték a gyermekeket, és ahol szükséges volt, anyagi támogatással – ruhavásárlás, térítési díjkedvezmény – segítették a családokat. Kisebb községekben, pl. Zsadányban, Körösnagyharsányban, évek óta természetes, hogy valamennyi három-hatéves cigánygyermek óvodába jár, a szülők örülnek ennek az intézményes ellátásnak, s így az első osztályba sem indulnak a gyermekek hátrányosan.

A járásban a tanköteles általános iskolai cigány tanulók száma 315, melynek 31%-a kisegítő tagozatos. A túlkoros tanulók (egy-három év) 38%-ot tesznek ki. A túlkoros tanulók, főleg a korábban cigányteleppel rendelkező nagyközségekben fordulnak elő nagy számban, ahol egy részük jelenleg is csak az ötödik-hatodik osztály befejezéséig jut el, meglehetősen gyenge eredménnyel, míg a kisebb településeken rendszerint befejezik a nyolc általános iskolát, s ezekben a községekben semmilyen szempontból nem rosszabbak az egész iskolai átlagnál. A fokozott túlkorosság főleg a kisegítő tagozatosoknál jellemző. A helyi tanácsok – az intézkedési tervnek megfelelően – fokozottabban segítik a cigány tanulók helyzetének javítását, tankönyv-, tanszerellátással, napközis elhelyezéssel, térítési díjkedvezménnyel, illetve elengedéssel, esetenként a család segélyezésével, rendszeres nevelési segéllyel, valamint díjmentes táboroztatással és külön pályázatok kiírásával.

A járásban eredetileg négy nagyközségben volt külön cigánytelep. Nevezetesen: Vésztőn, Szeghalmon, Füzesgyarmaton és Körösladányban. A telepek teljes felszámolása megtörtént, eddig Füzesgyarmaton, Vésztőn, Körösladányban, és felszámoltnak tekinthető Szeghalmon is, három db putri kivételével, melyből a családok elhelyezése folyamatban van. A felsorolt telepek összesen 128 db putrijának felszámolása során a cigányság elhelyezése részben új lakások építésével (beleértve a belvizes építkezést is), Szeghalmon részben tanácsi bérlakások kiutalásával, és valamennyi községben nagyobb részt (75–80%) állampolgárok tulajdonában lévő, üresen álló, viszonylag alacsony értékű lakások meg-

vásárlásával történt. Ez utóbbiból az is cred, hogy a lakások nagyobb része komfort nélküli. Ennek ellenére összehasonlíthatatlanul jobbak a cigányok lakáskörülményei, mint a telepiek voltak. Vannak lakások, melyek meglehetősen zsúfoltak, van olyan lakás – Szeghalom, Füzesgyarmat – melyben 10–15 személy, illetve több család együtt lakik.

Rendkívül nagy a fejlődés az utóbbi években a lakások kulturáltságát, berendezését, felszereltségét és tisztaságát illetően. A cigány lakások nagyobb része ha nem is modern, de megfelelő szoba-, illetve konyhabútorral ellátott. Nagyon kevés kivétellel a lakásokban mindenhol [van] rádió, és az esetek többségében televízió is található. Egyre több helyen fellelhető a szőnyeges szoba, s nem ritka a festménnyel, könyvespolccal ellátott lakás sem, bár ez nem jellemző.

A juttatott, illetve vásárolt lakások műszaki állaga nagyjából elfogadható, bár minden településen van néhány épület, melynek karbantartása rendkívül elhanyagolt, környéke rendetlen, felgazosodott. A cigányoknál egyébként kevés kivétellel elfogadható a lakások környékének rendje. Bár pontos adatok nem állnak rendelkezésünkre, több cigány családnál tapasztalható – főleg saját szükségletre – háztáji állattartással való foglalkozás, ami a telepi viszonyok között egyáltalán nem volt.

A higiéniai állapotok is rendkívül sokat fejlődtek a telepek felszámolása kapcsán. Minden lakáshoz – nem említve az újonnan épült komfortos lakásokat, ami kb. kilenc % – tartozik udvari WC. Az udvarokban nagyjából meg található az ivóvíz, illetve kerti csap.

Az is megállapítható, hogy csökkent a fertőzőes megbetegedés, a tetveség mértéke, illetve gyakorisága, s ez a cigányságnál sem jelentkezik erősebben a helyi átlagnál. Jellemző, hogy a betegség észlelése esetén azonnal orvoshoz fordulnak. A terhes anyák tanácsadáson, gondozáson rendszeresen részt vesznek. A gyermekek kötelező védőoltását sem hanyagolják el, ami néhány évvel korábban még sűrűn előfordult.

Megszűnt az állati hulláknak étkezés céljára döggútból való széthúzás, ami nem túl régen mindennapos esemény volt. Jellemző viszont Szeghalmon az utcai szemetesekukák átkutatása, főleg a cigány gyermekek részéről.

Sokat változott a cigányság viselkedése, magatartása is, bár még a közelmúltban is előfordult olyan erőszakos cselekmény a járásban, mely emberéletet követelt (Körösújfalú, Vésztő). Beilleszkedett a cigányság többsége az új környezetbe. Több helyen jó viszony alakult ki a szomszédokkal, főleg ott, ahol segítő szándékkal fogadták a cigány családokat. Ma már kevés az utcabeliek méltatlankodása, nagyobb községekben is, ha cigányokat telepítenek az utcába. Akad azonban – függően attól, hogy milyen a cigány család – gyakori panaszkodás is egy-egy utcarészből, az odatelepített cigány család garázda, vagy más erőszakos, a környék rendjét, nyugalma zavaró életmódja miatt. Pl. Szeghalom Vásártér és Füzesgyarmat Tó utcai részén. Bár lényegesen csökkent, de jelenleg is néhány településen a cigányság arányához mérten magas az általuk elkövetett szabálysértések száma. Pl. Vésztőn a cigányság aránya öt %, és a szabálysértési

cljárás alá vont elkövetők 22%-át teszik ki. Hasonló az arány Körösladány nagyközségben is.

A volt telepi cigányság közéleti szereplése még nagyon kezdeti stádiumban van. Ennek részben az is oka, hogy a helyi tanácsi és társadalmi szervek sem szervezik őket kellően. A járásban összesen négy cigány tanácstag van, kettő Vésztőn, egy Körösújfaluban, egy Füzesgyarmaton. Ezek a tanácstagok a maguk módján összekötő szerepet töltenek be a tanács és a lakosság között, informálják a hivatalos szerveket.

Járásunkban különben cigány önkéntes rendőr is van. Úgy a tanácstagok, mint más társadalmi munkások, jól ellátják feladatukat. A cigány lakosság életkörülményeinek megjavításával kapcsolatos feladatok segítésére Vésztőn nagyközségi tanácsi szakbizottságként cigányügyi koordinációs bizottság működik. Tevékenysége színvonalas, és az évek óta folytatott eredményes működésnek is tulajdonítható, hogy Vésztőn elsőként megtörtént a telep felszámolása, a cigány gyermekek intézményes ellátása stb.

E rövid tájékoztatóból egyértelműen megállapítható, hogy járásunkban az utóbbi években jelentős eredmények születtek a cigány lakosság helyzetének javításában. A fejlődést szembevetve mutatja, hogy megnövekedett a rendszeresen dolgozó cigányok aránya, szinte teljesen megszűntek a telepek, és ezzel együtt lényegesen változott – sok családnál teljesen megszűnt – a korábbi szemlélet és elítélendő életmód. Természetessé kezd válni a cigánygyermekek óvodába, iskolába járatása és egyre többen fejezik be az alapismeretet jelentő általános iskolát tankötelezettségi korban. Sokat fejlődtek az egészségügyi körülmények is. Ezzel párhuzamosan a községek lakosságának előítélete is oldódott a cigányokkal szemben.

Az eredmények azt bizonyítják, hogy a helyi tanácsi szervek intenzíven munkálkodtak az utóbbi években a cigányság helyzetének javításában, beilleszkedésük biztosításában.

A járási hivatal és a helyi tanácsi vezetés az eredmények mellett is látja, hogy a cigányság helyzetének javítása nem befejezett. Ezért továbbra is szorgalmazni kell a témával kapcsolatos határozatok, intézkedési tervek maradéktalan végrehajtását. Különösen a cigányság munkához való viszonyának javítását, a gyermekek és az ifjúság fokozott tanítását, illetve nevelését, az egészségesebb életmód kialakítását, az alkoholfogyasztás visszaszorítását, a közéleti tevékenységbe való bevonásukat indokolt a tanácsi szerveknek segíteni, a szükségnek megfelelő, településenkénti differenciált mértékben.

Azokban a községekben, ahol minden tekintetben beilleszkedtek a cigányok, ott egyidejűleg indokolt a különböző felmérések, jelentéskérések mellőzése, mert ez csak többletmunkát ad a tanácsi, vagy más szerveknek, és esetenként irritálja a cigány lakosokat a megkülönböztető, illetve feszélyező kérdésekkel.

A körülmények figyelembe vételével járásunkban csak Szeghalom, Vésztő, Körösladány és részben Füzesgyarmat nagyközségben indokolt a cigány lakosok helyzetével kiemelten foglalkozni.

Kérem a tisztelt bizottságot a tájékoztató megvitatására és elfogadására.

Kutyik Mátyás,
a [járási] hivatal elnöke

BéML XXIII. 25. a. A Békés Megyei Tanács V. B. szaktitkárainak iratai. Cigányügyi koordinációs bizottsági titkár iratai. 1982. 24-E-0. Írógéppel írt tisztázat.

63.

Gyula, 1983. március 1.

Tájékoztató a Gyulai járásban élő cigány lakosság helyzetének változásáról

Tisztelt Koordinációs Bizottság!

A bizottság a járás cigány lakosságának helyzetét legutóbb 1981. márciusi ülésén tárgyalta. A központi és megyei döntések, célkitűzések a járás állami, társadalmi és munkahelyi vezetőinek fokozatosan egyre fontosabb feladatává tették a cigány lakosság élet- és munkakörülményeivel való foglalkozást. Mindazokban a községekben, ahol jelentősebb számú cigányság él, a helyi tanácsok vagy végrehajtó bizottságok testületi üléseiken rendszeresen, visszatérően foglalkoznak (kétévenként) a cigány lakosság élet- és munkakörülményeivel, oktatási, művelődési, egészségügyi helyzetével.

A koordinációs bizottság 1981. márciusi ülésén részt vett – meghívottként – néhány községi tisztségviselő, akik a vitában elhangzottakat jól hasznosították ezen a területen végzett munkájukban.

I. Népeségi viszonyok, foglalkoztatási viszonyok

A Gyulai járás összlakosságának száma az 1980. évi adatok alapján 47 318 fő volt. A cigány lakosság száma 2433 főt tett ki, ami az összlakosságnak több mint 5%-a volt. Az 1982. évi adatok alapján a járás összlakosság száma Újki-gyós városkörnyéki községgé nyilvánításával¹ 39 864 fő, melyből a cigány lakosság száma 2411 fő – 6,04%. Az 1983. évi adatok alapján a járás összlakosság száma 39 841 fő, mely csökkent az előző évihez, a cigány lakosság száma 2436 főre (6,11%) növekedett.

A járásban élő cigány lakosság népeségi viszonyait és foglalkoztatottságuk jellemző mutatóit az 1. sz. mellékletben mutatjuk be.

A számadatokból megállapíthatóan, a munkaképes korú 1156 személy a cigány lakosság 47,8 %-a. Ez az arány 1965. évben 44%, 1981. évben 48,7% volt. Jelenlegi arányuk az összlakossághoz viszonyítva ma is alacsonyabb. Oka egyrészt a cigányság korábbi kedvezőtlenebb életformájának hatása, aminek következménye sokuknál a korai munkaképesség csökkenés vagy annak elvesztése,

másrészt a magasabb gyermekszám. A munkaképes korú cigány lakosság száma 1156 fő, ebből állandó munkaviszonyban áll 641 fő, időleges munkát vállal 394 fő, és nem vállal munkát 121 fő. Az állandó munkavállalók számának megállapításánál az egy évig folyamatosan munkaviszonyban lévő személyeket vettük figyelembe. A munkaképes korúak 89,5%-a vállal állandó vagy időleges munkát.

Gyakran változtatnak munkahelyet – a különélést is vállalva – a nagyobb kereseti lehetőség reményében. Javult a cigány lakosság munkához való hozzáállása, aki rendszeres jövedelemmel rendelkezik, anyagi helyzete, életkörülménye is eltér az átlagostól. Az utóbbi időben növekedett – ha kis mértékben is – a szak- és betanított munkások száma. Míg 1982. évben a szakmunkások száma 53 fő volt, 1983. évben 56 főre növekedett. A betanított munkások száma 1982. évben 183 fő volt, 1983. évben 190 fő lett.

Rendkívül nagy erőfeszítésre volt és van szükség a berögződött életmód és életkörülmény tartós megváltoztatásához. Az eddig elért szerény eredmények is kitartó, folyamatos munkavégzésnek köszönhetők. A munkahelyi vezetőknek a jövőben is tovább kell munkálkodniuk azon, hogy a munkaközösségekbe való beilleszkedést megkönnyítsék. El kell érni, hogy a munkaképes korúakból minél többen végezzenek munkát. Évről évre csökkenjen a munkát nem vállalók száma. A rendszeres munkavégzés folytán rendszeres jövedelem birtokában segíteni kell az életmód és életvitel megváltoztatását, a jövedelemmel való gazdálkodást. Magatartásukkal szemben alkalmazott társadalmi intézkedések nem minden esetben bizonyulnak még elég hatékonynak. A jövőben feltétlenül erőteljesebben kell fellépni.

II. Szociális körülményeknek meg nem felelő telepek felszámolása

A szociális követelményeknek meg nem felelő telepek felszámolásában Sarkad, Doboz nagyközségek és Mezőgyán község volt, illetve van érdekelve. Sarkad nagyközségben 1965. évben 33 lakhelyen 38 család 308 személlyel élt. A nagyközségi tanács a telep felszámolásra intézkedési tervet dolgozott ki, melynek végrehajtása a tervnek megfelelően 1980. évben megtörtént, a telep felszámolásra került. Doboz nagyközségben az úgynevezett Sóssziki cigánytelepen 1965. évben 71 lakhelyen 264 személy élt. A hathatós intézkedések eredményeként jelenleg a volt telepen három lakásban négy személy él. Ezek a személyek olyanok, akik nem vállalják a lakásépítés vagy lakásvásárlás gondját, baját. Rendszeres munkaviszonnyal nem rendelkeznek.

Sajátos a helyzet Mezőgyán községben. 1970. évben 42 lakásban 185 személy élt, aránylag jobb körülmények között, mint az előző két nagyközségben. A telep nincs elszigetelve, szorosan kapcsolódik a község településéhez, járdával el van látva, minden házban van villany. A község vízhálózatának megépítésekor az ivóvízhálózat is kiépítésre került. A telep felszámolása így lényegesen nehezebb és hosszabb időt igényel, mint más, rosszabb körülmények közötti telep. Jelenleg a telepen meglévő épületek száma 19, melyből kettő lakatlan. A községi tanács vezetői véleménye szerint a 19 lakásból 16 lakás számolható fel, a három lakás fennmaradása műszakilag indokolt. A végleges felszámolás reális

ideje a VII–VIII. ötéves terv időszakára [esik], mivel a jelenleg rendelkezésre álló anyagi lehetőségek mellett rövidebb idő alatt nem lehetséges. Az e területen eddig elért eredmények bizonyítják az elvégzett munkát. A hátralévő feladatok nagyobb odafigyelést és munkát igényelnek, mivel a jelenleg még ott lakó személyek, úgymond, semmit nem tesznek annak érdekében, hogy életkörülményeik megváltozzanak. Zöme állandó, folyamatos munkahellyel nem rendelkezik, a család nagy létszáma anyagilag nem engedi meg, hogy a minimális saját erőfeltételt biztosítani tudja. A végleges rendezés érdekében reálisan számítani lehet öt lakás szükségletre a községben, melynek anyagi feltételei jelenleg nem adóttak.

III. Egészségügyi és szociális körülmények

Egészségügyi és igazgatási szerveink és a társadalmi szervek továbbra is nagy figyelmet fordítanak a cigány lakosság egészségügyi, szociális és életkörülményeire.

Az egészségügyi feltételek mindenütt rendelkezésre állnak. Az egészségügyi ellátást tapasztalatunk szerint a lakossággal azonos módon veszik igénybe. Kiemelten foglalkoznak, nagy figyelmet fordítanak a cigány származású terhes anyákra, újszülöttekre, valamint a gyermekekre. Jó eredménynek mondható, hogy a terhes nők mindegyike intézetben szül. A fiatalabb korosztályban egyre több nő él a fogamzásgátlás lehetőségével. Az eddigi munka alapján még nem értük el teljes egészében a családtervezés gondolatának elfogadtatását. Javult a csecsemők rendszeres tanácsadáson való részvétele, a védőoltásokkal kapcsolatos fegyelmük is. Az egészségügyi szerveinknek továbbra is erőfeszítéseket kell tenni, elsősorban a családtervezés területén. Ma is tapasztalható, hogy több család megélhetési forrásnak is tartja a gyermeket. (Családi pótlék, egyéb juttatások lehetősége stb.) Sajnos meg kell állapítani, hogy a született gyermekek közül sok a szellemi fogyatékos, beszédhibás, akik életük folyamán az átlagosnál több foglalkozást igényelnek. A gyermekek intézményi (bölcsődei) ellátásáról a helyi tanácsaink megfelelően gondoskodnak.

Sok gondot okoz és odafigyelést igényel a cigány lakosság szociális körülményeinek rendezése. A szociális ellátás anyagi oldala korlátozott, de igazgatási szerveink a reális, jogos igényeket, a segélyezés jogszabályi feltételeinek határán belül, teljesítik.

Tanácsi szerveink és a munkahelyek a ráutaltság alapján, és azonos elbírálás szerint részesítik anyagi támogatásban a cigány lakosságot, sőt esetenként kedvezőbb elbírálásban részesülnek. A rendszeres segélyben részesülő cigány lakosság aránya községenként változó. Az 1981. évihez képest lényeges változás Kétegyháza nagyközségben van, ahol a 25%-os arány 32%-ra változott.

Tapasztalatunk az, hogy az idős korúak intézményes ellátására továbbra sincs igényük, kivétel Elek nagyközség, ahol az öregek napközi otthonának szolgáltatásait szívesen igénybe veszik. A többi községben az öregek napközijében alig egy-két főt, vagy egyáltalán nem találunk cigány származású idős embert. A cigány családok jelentős részénél az átlagosnál több a gyermek, számuk az előző

évekhez viszonyítva községenként változó, de abszolút számban 2,9%-kal nőtt. Sarkad nagyközségben a hét %-os cigány lakosságtól származik a született gyermekek 12%-a. Ezeknél a családoknál az egy főre jutó havi jövedelem alacsonyabb, a társadalmilag elismert szükségletek kielégítését nem fedezi. Ennek ellenére többen pénzhez jutási napokon a jövedelem tartamáig italozó helyeken található családostól, több esetben garázdálkodnak, különösen Sarkad nagyközségben. Ezen személyekkel szemben hatékonyabb társadalmi beavatkozásra van szükség. Minden községben található büntetést végrehajtó intézetből szabadult cigány lakos, akinek utógondozásáról megfelelő a gondoskodás. Ezen személyek nagy hatással vannak a cigány lakosság egy részére, ezek viselkedésére külön oda kell figyelni.

IV. Közoktatás helyzete

A rendelkezésünkre álló adatok alapján az óvodás korú gyermekek száma 266 főre növekedett, ami 6,4 %-os növekedésnek felel meg. Számuk és számarányuk további növekedésével kell számolni.

Elvárás a cigány szülőkkel szemben az, hogy a gyermekintézményi ellátás adta előnyöket a jövőben jobban vegyék igénybe, így elsősorban az óvodai ellátás terén kell nagyobb felvilágosító munkát kifejteni. Jelenleg az óvodáskorú cigány gyermekek 49,6%-a jár óvodába. Az óvodába járó cigány gyermekek közül csak hat gyermek nem veszi igénybe a napközis ellátást, vagyis bejáró. Jó az arány Eleken, Kétegyházán, Geszten és Mezőgyánban, javult Sarkadon. A hátrányos helyzetű cigány gyermekek részére 1983. január 1-jétől létrehozott tagóvoda Sarkadon az arány javítását fogja eredményezni. Működésének eredménye csak később mérhető le. Az óvodáskorú cigány gyermekek részletes adatait a 2. sz. melléklet tartalmazza.

Az általános iskolai tanulók aránya (3. sz. melléklet) meghaladja a 10%-ot. Ez az arány 1970. évben 7%, 1981. évben 8% volt. Az iskoláskorú cigánygyermekek több mint 40%-a túlkoros. Ebből az 1982/83. tanévben saját osztályában egy évvel 23,5%, két évvel 12,2% és három évvel 3,5%. Az 1980/81-es tanévben egy-két évvel túlkoros volt a cigány tanulók 34,9%-a, három vagy több évvel 8,7%-a. Van tehát némi fejlődés, de ezt az arányt sem tartjuk megfelelőnek, e téren hathatósabb intézkedéseket kell tenni a jövőben. Nehezíti a felzárkóztatásukat az a tény, hogy elég sok a cigány gyermekek között a gyógypedagógiai alany és a veszélyeztetett gyermek. Az általános iskolai napközi ellátást igénybe vevő cigány gyermekek száma évről évre növekedett, míg 1970-ben 26%, 1981. évben 37%, jelenleg 42% az arány. Továbbra is alacsony az arány Sarkad nagyközségben, mindössze 10%. Kimagaslóan jó az arány Mezőgyán községben, ahol az 59 cigánytanulóból 58 gyermek napközis, továbbá Kétegyháza nagyközségben, ahol az arány 74% és Elek nagyközségben 64%.

Eredményesebb oktató, nevelőmunkát lehet végezni a napközibe rendszeresen járó gyermekek körében. Ennek érdekében művelődésügyi osztályunk dolgozói a helyi tanácsok és a tantestületek tagjaival szorgalmazzák a szülők meggyőzését. Eredménynek kell tekinteni, hogy az analfabéták száma évről évre

csökken, mind többen végzik el a 8. osztályt és tanulnak tovább. Gyakori a továbbtanuló gyermekek között az, aki akaraterő és kitartás hiánya miatt abbahagyja tanulmányait, ez azért is sajnálatos, mivel a szülők ezt a tényt közömbösen csak tudomásul veszik.

Az úttörőmozgalom és a koordinációs bizottság anyagi segítségével és támogatásával már több éve Geszten nyári üdültetésben, táborozásban részesülnek a járás hátrányos helyzetű tanulói, köztük évente mintegy 20–25 cigány gyermek. Ez a geszti táborozóknak mintegy 50%-át teszi ki.

Komoly eredmény van a felnőtt cigány lakosság körében kifejtett dolgozók esti iskolájába történő beiskolázás terén Doboz, Sarkad nagyközségekben.

V. Közművelődési helyzet

A cigány lakosság közművelődési igénye bővült. A legkedvesebb szórakozásukon, a mozin túl, egyéb műsoros rendezvények is érdeklik őket. Járásunk területén cigányklub Sarkad nagyközségben működik, nem számottevő azok száma, akik rendszeresen részt vesznek a művelődési házak egyéb rendezvényein. Alacsony azok száma, abszolút értelemben, akik a különböző tartalommal működő klubokban részt vesznek. Doboz nagyközségben a cigány gyermekek részére szerveztek kísérleti jelleggel gyermekklubot. A részvétel egy-egy alkalommal 18–20 fő, ugyanennyien részt vesznek a különböző gyermekszakkörökben, érdeklődésüknek megfelelően. A cigány lakosság körében beindult közművelődési pozitív változásban jelentős szerepe van annak, hogy igen sok családban megtalálható a rádió, televízió.

Tényként megállapíthatjuk, hogy az általános iskolák, közművelődési intézmények rendkívül sokat tettek és tesznek a cigány lakosság művelődésének emelése, továbbfejlesztése érdekében. Munkájuk eredményes annak ellenére, hogy a cigány lakosság műveltségi szintje elmarad az adott települési átlagtól. Ennek a társadalmi átlag elérése még hosszú folyamat, amelyhez komoly, kitartható és folyamatos munkát kell a jövőben is végezni.

A könyvtári tagok száma 8027 fő, ebből ifjúsági, 14 éven aluliak száma 3630 fő. Az ifjúsági könyvtári tagok közül a cigány gyermekek száma 261 fő, csak 7,2%. A jövőben a könyvtárban működő különböző klubokba jobban be kell venni a cigány tanulókat, ezzel is megszeretettve velük az olvasást, a könyv adta tudást.

A könyvtári tagok közül 4397 fő a felnőtt lakosság száma. A cigány lakosság részéről a könyvtár látogatottsága gyenge, nem éri el a 7%-ot sem. Részleteiben a mellékelt táblázat (2. sz.) mutatja az elért eredményeket.

VI. Társadalmi beilleszkedés helyzete

Járásunk területén élő cigány lakosság többsége elfogadja társadalmunk együttélési szabályait, erkölcsi normáit, melynek alapján igyekszik beilleszkedni az adott község lakosságának életébe. E folyamatot nagyban elősegítette és segíti a telepek felszámolása. Ezek az emberek megbecsült tagjai társadalmunknak, különböző társadalmi és egyéb funkciókat, megbízásokat látnak el ered-

ményesen, pl. tanácstag, HNT-tag, sportköri vezetőségi tag, sportkörvezető és önkéntes tűzoltó stb.

A cigány lakosság köréből – pontos adattal nem rendelkezünk – magas a büntetett életűek száma. Sajnos az utóbbi években egyes helyeken szaporodott elsősorban a fiatalkorúak bűnüldözése. E téren probléma Sarkad nagyközségben élő cigány lakosság körében van. Egyes személyek büszkék a büntetést végrehajtó intézetben eltöltött éveikre, melynek nyilvánosan is hangot adnak. Ezek befolyása alatt álló személyek sok problémát és kárt okoznak a községben.

A községi vezetés becslése szerint kb. 20%-a a cigány lakosságnak az a rétege, akik nem vállalnak munkát, olykor-olykor alkalmi munkát végeznek. Nem illeszkednek be a község életébe, minden cselekedetük arra vall, hogy szeretik, ha az csemények középpontjába kerülnek. Nem akarják felfogni, hogy társadalmunkban a törvényesség, a rend és fegyelem megszegőivel szemben különböző szankciókat lehet és kell alkalmazni.

Meglévő gondok és bizonyos fokú türelmetlenség ellenére ez a cigány lakosság járási helyzetét bemutató – nem teljes körű – tájékoztató is alapul szolgálhat arra a megállapításra, hogy a cigányság társadalmi beilleszkedési törekvése, de a „magyar” lakosság befogadó szándékában is van előre haladás.

Úgy ítéljük meg, a helyi párt, állami, gazdasági és tömegszervezetek az elmúlt beszámoló óta is eredményesen folytatták a cigány lakosság társadalmi beilleszkedése érdekében sokoldalú tevékenységüket. Az utóbbi időben fokozott hangsúlyt kapott a beilleszkedés mellett a befogadás megértése is.

Amennyiben az elkövetkező évek feladatait kellene meghatározni, talán megjelölhető úgy is, hogy a beszámolóban érintett valamennyi területen a jól bevált munkamódszerekkel és az adott lehetőségek sokirányú felhasználásával tovább kell folytatni a megkezdett munkát. Erősíteni a cigány lakosság kedvező belső változásait, bővíteni ennek a néprétegnek a problémáihoz megértéssel közelítők körét.

Szigeti Zoltán
járási hivatal elnöke

¹ Újkígyós 1981. december 31-től Békéscsaba városkörnyéki közigazgatásához tartozott.

Népesség és foglalkoztatottsági viszonyok

Község	Lakosság száma	Cigány lakosság			Munkaképes korú			Munkaviszonyban áll			
		férfi	nő	összesen	férfi	nő	összesen	állandó		időleges	
								férfi	nő	férfi	nő
1982. év											
Doboz	4 974	195	188	383	109	78	187	66	43	14	2
Elck	5 867	145	138	283	73	56	129	59	36	10	20
Kétegyháza	4 839	113	68	181	67	31	98	10	7	57	24
Sarkad	12 025	401	407	808	171	175	346	81	72	78	86
Geszt	1 060	80	84	164	44	25	69	40	25	4	–
Lökösháza	2 327	18	16	34	10	5	15	7	4	–	–
Mezőgyán	1 912	210	200	410	144	71	215	105	25	39	46
Járás többi községe	6 862	76	72	148	40	39	79	34	12	6	4
Összesen	39 866	1238	1173	2411	658	480	1138	402	224	208	182
1983. év											
Doboz	4 958	195	188	383	109	78	187	66	43	14	2
Elck	5 876	149	143	292	79	61	140	62	42	13	19
Kétegyháza	4 839	113	68	181	67	31	98	10	7	57	24
Sarkad	12 019	405	412	817	173	181	354	81	77	80	87
Geszt	1 060	83	85	168	44	25	69	40	25	4	–
Lökösháza	2 355	18	16	34	10	7	17	7	6	–	–
Mezőgyán	1 872	210	200	410	133	79	212	104	25	29	54
Járás többi községe	6 862	77	74	151	41	38	79	34	12	7	4
Összesen	39 841	1250	1186	2436	656	500	1156	404	237	204	190

A cigány népesség foglalkoztatottsági viszonyai

Község	Szakmunkás		Betanított munkás		Segédmunkás		Munkát nem vállalók száma	
	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő	férfi	nő
1982. év								
Doboz	14	1	14	38	38	4	29	33
Elek	9	7	12	8	38	21	4	–
Kétegyháza	3	–	–	–	7	7	–	–
Sarkad	8	–	11	–	62	72	12	17
Geszt	1	–	–	–	39	25	–	–
Lökösháza	–	–	–	–	7	4	3	1
Mezőgyán	7	–	53	31	45	15	–	–
Járás többi községe	2	1	10	6	22	5	–	23
Összesen	44	9	100	83	258	153	48	74
1983. év								
Doboz	14	1	14	38	38	4	29	33
Elek	11	8	16	11	35	23	4	–
Kétegyháza	3	–	–	–	7	7	–	–
Sarkad	8	–	11	–	62	77	12	17
Geszt	1	–	–	–	39	25	–	–
Lökösháza	–	–	–	–	7	6	3	1
Mezőgyán	7	–	52	32	45	22	–	–
Járás többi községe	2	1	10	6	22	5	–	–
Összesen:	46	10	103	87	255	169	48	73^a

^a helyesen 51

Az óvodáskorú cigány gyermekek és a könyvtári tagok száma az 1982/83. tanévben

Község	Óvodás korúak száma	Óvodába jár	Ebből bejáró	Könyvtári tagok száma		Ebből cigány	
				felnőtt	ifjúsági	felnőtt	ifjúsági
Doboz	35	9	–	252	312	6	20
Elek	62	15	5	785	791	16	33
Kétegyháza	18	14	–	282	348	3	12
Sarkad	65	31	1	1222	1147	43	99
Geszt	24	19	–	172	108	12	25
Lőkösháza	4	–	–	278	238	–	12
Mezőgyán	37	36	–	123	149	22	38
Egyéb község	21	8	–	1283	537	203	22
Összesen	266	132	6	4397	3630	305	261

Tanköteles cigány gyermekek iskolai adatai 1982/83. tanév

Község	Tanulók száma	Cigány tanuló	Ebből saját osztályban túlkoros				Tanévvesztők száma			Napközis tanulók száma	Ebből cigány tanuló
			1 évvel	2 évvel	3 évvel	összesen	bukott, ismétlő	osztályozatlan maradt	felmentett		
Doboz	598	94	22	7	5	34	–	2	2	186	33
Elek	720	64	18	2	1	21	–	1	1	373	41
Kétegyháza	467	27	6	3	1	10	–	3	2	242	20
Sarkad	994	171	46	34	28	108	–	15	15	368	17
Geszt	147	43	12	6	3	21	6	3	–	72	28
Lőkősháza	273	10	3	3	1	7	–	–	–	200	9
Mezőgyán	215	59	5	3	–	8	–	–	1	136	58
Összesen	3414	468	112	58	39	209	6	24	21	1577	206

BéML XXIII. 25. a. A Békés Megyei Tanács V.B. szaktitkárainak iratai. Cigányügyi koordinációs bizottsági titkár iratai 1982. 24-E-0. Írógéppel írt tisztazat.

Békéscsaba, 1986. január 2.

**Jelentés a Békés megyében élő cigány lakosság
élet- és munkakörülményeinek javítása
érdekében hozott korábbi határozatok végrehajtásáról**

Bevezetés, előzmények

„A cigány lakosság helyzetének megjavításával kapcsolatos egyes feladatokról” szóló 1961. júniusi MSZMP PB határozatot követően vált szervezettebbé a Békés megyében élő cigány lakosság élet- és munkakörülményével való foglalkozás.

Ezt követően került sor a megyében telepeken élő cigány lakosok számbavételére, s 22 településben 27 telepen 4647 főt vettek számba 1964-ben.

A felmérés lehangoló képet mutatott. Munkaviszonyban alig voltak a cigány férfiak, a nők közül kivételnek számított, akinek állandó munkaviszonya volt. Főként a mezőgazdaságban idénymunkát végeztek csapatosan. Lakáskörülményeik is lehangolóak voltak. A távolról füstölő domboknak, sárhalmoknak kinéző, leromlott, apró, pár négyzetméter alapterületű putrik szolgáltak lakásul a megyénkben élő cigány lakosok többségének. A korabeli adatok szerint 861 épületben (többsége putri jellegű) 942 lakás volt, és ezekben 1076 család élt. Iskolába a tanköteleseknek csak kis része került, azok is többnyire csak az alsó tagozatba jártak, igen magas volt az analfabéták száma.

A megyei pártbizottság, a megyei tanács végrehajtó bizottsága 1965-ben intézkedési tervet fogadott el. 1969-ben létrehozta a megyei cigányügyi koordinációs bizottságot, s ezzel kezdetét vette, tervszerűbbé tette Békés megyében is a cigány lakosság társadalmi beilleszkedésének szervezett, tudatos segítségét, az országos célt szolgáló jogszabályok megyei megvalósulását.

Az eltelt több mint húsz év alatt a megyei tanács végrehajtó bizottsága rendszeresen, ciklusonként áttekintette a megyében élő cigány lakosság élet- és munkakörülményének helyzetét, legutóbb 1984. áprilisában. Két esetben adott számot (1978-ban és 1985-ben) a megyei tanács elnöke a megyében élő cigány lakosság élet- és munkakörülményéről az országos tárcaközi koordinációs bizottságnak. A tanácsi bizottságok is szerepeltették napirendjükön a témát.

A korábbi határozatok végrehajtásának alapján az alábbi helyzetről adhatunk számot a megyénkben élő cigány lakosok helyzetéről:

1. Népeség, településszerkezet

A megyében élő cigány lakosok létszáma valamivel több, mint tízezer fő, a megye összes lakosságának 2,3 – 2,4%-a. A megyék rangsorában a középmezőny vége felé foglalunk helyet, hiszen pl. Borsod megyében több mint 60 000 fő, Szabolcs-Szatmár megyében 40 000 fő és Baranya megyében 25 000 főre teszik a cigány lakosok számát. Hazánkban kb. 360–380 000 fő cigány lakos él.

Az 1964. évi felmérés szerint akkor a megyében élő cigány lakosok száma

alig haladta meg az összlakosság egy %-át. A növekedésnek egyik oka megyénk népességének sajnálatos csökkenésén túl, a cigány csecsemőknek az összes születéseken belüli nagyobb 5,9-6%-os arányából a csecsemőhalálozás számának örvendetes csökkenéséből adódik. Megyénk települései közül ötvenben élnek cigány lakosok is, igen nagy létszámkülönbséggel, hiszen Békésen 1150 fő él, és több településünkön él egy-két család, vagy 5-10 fő. A volt Sarkadi járás bihari részén, az egykori Arad, Csanád megyéhez tartozó mezőkovácsházi térségben, s a megye északi részén a Sárrét településeiben él megyénk cigány lakosságának majdnem kétharmada.

Városokban él megyénk cigány lakosságának kb. 30%-a, mintegy 3200-3300 fő, s lassú, de folyamatos város felé való mozgás tapasztalható a cigány lakosság egy részénél – elsődlegesen – a munkaképeskorú, munkát vállaló, de bizonyos lumpen elemek esetében is.

A megyében élő cigány lakosság fele beilleszkedett, egynegyed része most halad a beilleszkedés nem könnyű útján, egynegyed része pedig keresi az utat a beilleszkedéshez, erre a nem könnyű útra, mivel a jelenlegi [úton] nem akar haladni, jó szóval, s kényszerrel kell esetenként rávezetni.

2. A telepek felszámolása

A szociális követelményeknek meg nem felelő lakótelepek felszámolása, a cigány családok egészséges lakáshoz juttatása, a cigányság beilleszkedésének, integrálódásuknak egyik alapfeltétele.

Az eltelt időszak egyik leglátványosabb eredményét éppen a telepek felszámolása terén értük el. Az 1964. évben számba vett 27 telepen lévő 942 lakásból ma hat telepen, 81 lakás található, s ezekből csak kb. tíz a putrik száma. Megyénkben az elmúlt VI. ötéves tervben a felszámolásra biztosított keretszám felhasználása a következőképpen alakult.

A VI. ötéves tervidőszak során végzett felszámolás:

Tervidőszakra biztosított keretszám:	240 db
Felhasznált keretszám (1984 év végéig):	150 db
1985. évi tervezett felhasználás:	49 db
Felhasználásra került:	a keret 64 %-a

A VII. ötéves tervidőszakra tervezett felszámolás:

Tervezett keret:	120 db
Telepi lakás felszámolása:	81 db
Nem telepi lakás megszüntetése:	39 db

Az OTP-fiókok építésre, vásárlásra 1200 db kölcsönt biztosítottak a cigány családoknak kb. 128 millió forint értékben. Kifizette a kölcsönét a cigány családok 10%-a, rendszeresen fizeti 60%-a, tartozik 30%.

A telep felszámolását lassító tényezők között elsődlegesen kell látni, hogy

a telepen visszamaradók kis részénél van meg a kölcsönfelvétel feltétele, ugyanakkor a helyi tanácsok erre a célra nem, vagy csak igen minimális számban rendelkeznek lakással. A meglévő hat telep közül az Orosháza, Szentetornya Horváth György utcai telepen élők helyzete a legrosszabb.

Megfigyelhető a telepek bizonyos fokú újra keletkezése – Sarkad, Doboz, Mezőberény stb. – a korábban épített, vásárolt lakóházak állagának nagyfokú leromlása.

Ott, ahol a helyi tanács a széttelepítés elvét alkalmazta, ma jóval kevesebb az együttélésből adódó gond, mint azokban a településekben, amelyekben a telep az egyik településszélről csak a másikra került át.

Jelentős változás következett be a cigány családok lakáskörülményében, döntő többségük egészséges körülmények között él. Egy részénél ismét zsúfoltság tapasztalható, s találkozni tulajdonát nem becsülő családokkal is.

A még meglévő telepek felszámolását, a zsúfoltan élők lakáshoz juttatását főként anyagi problémák hátráltatják. A városokba áramlás igen feszítő lakás-gazdálkodási feladatokat jelent, pl. Békéscsabán, Békésen még a szükségelhelyezésre sincs lehetőség.

A megyei tanács e gondok enyhítésére célcsoportos lakást – a megye ilyen jellegű lehetőségének mindenkori visszafogottságából is adódóan – nem tudott, s sajnos nem is tud biztosítani. A lehetőségen belül azonban továbbiakban is segíteni kell a helyi tanácsok telep-felszámolási célkitűzéseinek VII. ötéves tervi megvalósítását.

Jövőben is a még meglévő telepek teljes felszámolására, a zsúfoltság csökkentésére kell törekedni, elsődlegesen telkek biztosításával, új lakóházak építésével, jó állapotú lakóházak vásárlásával. Az OTP által biztosított kölcsön összege emelkedett – 1986. január 1-jétől a vásárlási kölcsön 150 000 Ft –, s továbbra is számítani kell az építkezők, lakásvásárlók munkáltatóinak, a helyi tanácsoknak fokozott anyagi segítésére a saját erő biztosításához. A cigány családok lakáshelyzetének változtatásánál a széttelepítésre gondot, figyelmet kell fordítani.

3. Foglalkoztatás, jövedelem

A munkavállalást elősegítő intézkedések következtében az állandó munkaviszonyt létesítő cigány férfi és női munkavállalók száma folyamatosan növekedett.

	1980. január 1.			1985. október 1.		
	Férfi	Nő	Összesen	Férfi	Nő	Összesen
Számuk	4820	4760	9580	4970	5100	10 070
Munkaképes korúak	2600	2300	4900	2500	2430	4 930

A férfi munkaképesek száma csökkent, a nőké emelkedett, s összességében a VI. ötéves tervben kismértékben tovább növekedett a munkaképes korú cigány lakosok száma megyénkben.

Megnevezés	1980. január 1.			1985. október 1.		
	Férfi	Nő	Összesen	Férfi	Nő	Összesen
Munkaképes korúak	2600	2300	4900	2500	2430	4930
Ebből						
Állandó munkaviszonyban	1600	880	2480	1740	1420	3160
Időszaki munkaviszonyban	430	340	770	380	300	680
Alkalmi munkaviszonyban	220	240	460	200	150	350
Nem dolgozó	350	840	1190	180	560	740

Az állandó munkaviszonnyal rendelkezők száma 1980 évhez viszonyítva mintegy 580 fővel (27,4%) nőtt. Jelentősebb növekedés a nők foglalkoztatásánál következett bc. Ez a munkalehetőségek szerény növekedésével, a bejárési lehetőségek javulásával és munkához való viszony pozitív változásával magyarázható.

A munkaképes korú férfiak 69,6%-a, míg a nők 58,4%-a áll állandó munkaviszonyban. A férfiak közül szakmával csak kb. 300–350 fő, a nőknél 100–150 fő rendelkezik.

Másfél évtizeddel ezelőtt a mezőgazdaságban és az építőiparban, ma az iparban dolgoznak nagyobb számban a cigány munkavállalók.

Közveszélyes munkakerülés címen a cigány lakosok körében is nehéz eljárást kezdeményezni, lefolytatni.

A cigány családok jövedelemviszonyait is döntően a munkamegosztásban elfoglalt helyük határozza meg. A munkáltatóknál végzett ellenőrzések tapasztalatai azt mutatják, hogy a munkaadók egyre inkább segítik a cigány dolgozók beilleszkedését. A munkáltatók kimutatása szerint nincs különbség az azonos munkakörben dolgozó cigány és nem cigány dolgozó munkabére között. Mivel sok a cigány dolgozók között a nagycsaládos, ezért az egy főre jutó jövedelem – még a családi pótlékkal együtt is – esetenként nagyon alacsony. A nők részére kevés a munkavállalási lehetőség Vésztőn, Geszten, Mezőgyánban, Elcken, Véggyházán. Egyre kisebb a szakképzetlen munkaerő iránti kereslet, s lassan gondot okoz az elhelyezkedésük férfiak és nők esetében egyaránt.

Az alacsony jövedelem a jellemző, de nem kizárólagos, az átlag mögött igen eltérő szélső értékek húzódnak meg (vendéglátás, kiskereskedelem, lókupekedés stb.) igen magas, esetenként ellenőrizhetetlen adómentes jövedelmek is!

4. Közoktatás, közművelődés

Az óvodába járó cigány gyerekek száma az 1981/82. évi 491-ről 1984/85-ben 600-ra emelkedett. Az első osztályba kerülő cigány gyerekek 72,4%-a az iskola-előkészítést óvodában kapta. Ez az arány az országosnál 12,5%-kal magasabb. Legjobb volt Dobozon, Mezőberényben, Battonyán, Mezőgyánban, Elcken, Vésztőn, Véggyházán. Leggyengébb Szarvason, Sarkadon, Gyomaendrődön, Újkigyóson.

A fő probléma továbbra is, hogy a cigány gyerekek jelentős része csak egy évet jár óvodába, holott éppen hátrányos helyzetük miatt lenne szükségük a folyamatos három évig tartó nevelésre. Tény, hogy még ma is sok nehézséggel jár a cigány gyerekek óvodáztatása, nehéz a szülőket megnyerni, a költségek viselésébe egy részük nem vonható be, intenzív egyéni törődést, differenciált nevelést, speciális programokat igényelnek.

A cigány tanulóköteles korúak száma évről-évre igen szerény mértékben emelkedik, aránya változatlan:

1981/82-es tanévben 1776 fő volt, az összlétszám 3,7%-a

1984/85-ös tanévben 1859 fő volt, az összlétszám 3,7%-a.

A hátrányos családi háttér, az iskola-előkészítés hiányosságai miatt 2,4%-kal emelkedett az iskolaéretlenség miatt felmentett cigány gyerekek aránya, az 1981/82. évi 4,6%-ról 7 %-ra. A legnagyobb az iskolaéretlenség miatti felmentettek aránya a cigány gyerekek körében az 1984/85-ös tanévben Szarvason (21%), Sarkadon (19%), Dobozon (12,5%). A cigány tanulók számaránya igazgatási körzetenként igen eltérő, legnagyobb Sarkad (10,8%) és Békés (7,1%) körzetében. Emelkedett az évismétlők aránya 3,7%-kal.

1981/82-ben évismétlő 212 fő, a cigány tanulók 11,9%-a 1985/86-ban évismétlő 285 fő, a cigány tanulók 15,6%-a. Az általános iskolai összes évismétlő aránya 2,2%. Legmagasabb az évismétlők aránya az 1985/86-os tanévben Szarvason (24,1%), Békésen (18,6%) és a megyei irányítású nagyközségekben (18,6%).

Az 1984/85-ös tanévben magas volt a felmentettek száma, 97 fő, a cigány tanulók 5,3%-a. A felmentés oka lányok esetében gyakran az életközösség létesítése, a nagyfokú túlkorosságból adódó veszélyeztetettség. Magas a felmentettek száma Békés (15 fő), Sarkad (15 fő) és a megyei irányítású nagyközségek (23 fő) körzetében.

Az 1984/85-ös tanévben napközis volt 853 fő, a cigány tanulók 45,9%-a, ami 3,2%-os növekedést jelent, a tanulószobán 2,1%-kal csökkent az arányuk. Figyelemreméltóan jó a napközis tanulók aránya Mezőgyánban (93,5%), Kunágótán (85,3%) és Békéscsabán (68%), még igen gyenge Mezőberényben (13,6%), Sarkadon (23,1%) és Gyomaendrődön (28,4%).

A tanulókötelezettség teljesítése érdekében a cigány tanulók sok segítséget kapnak, elsősorban fokozott nevelői figyelmességet, de tanszer, tankönyv, ruhasegély, napközis térítési támogatást. Ez utóbbihoz második éve megyei szinten 350 000 Ft támogatást nyújtunk, de ez az összeg még kevés.

A tanulókötelezettségi mutatók (évismétlés, túlkorossági felmentés, osztályozatlanság) azt jelzik, hogy nem sikerült a kívánt mértékben előrelépni a cigány gyerekek iskoláztatása terén.

Az általános iskolát elvégzi:

14 éves korig az összes tanuló 86,2%-a,

14 éves korig a cigány tanulók 50,5%-a,

16 éves korig a cigány tanulók 52,0%-a.

Ez az arány hasonló az 1981/82 évihez, de az országos 40%-nál jobb.

Gyógypedagógiai intézményben a tanköteles korú cigány gyerekek közül 1981/82-es tanévben 464 fő, 23,5 %, az 1984/85-ös tanévben 490 fő, 25,6% tanult (országos átlag 35,4%, illetve 39%). A jelzett időszakban az áttelepítés szakszerűbb lett. Fő gond, hogy az ide kerülő cigány gyerekek vagy nem, vagy csak kevés ideig jártak óvodába.

A gyermekvédelmi tevékenységet az oktatási intézmények fontos feladatuknak tartják. Állami gondozott gyermekek aránya 25,6%-ról 27,3%-ra emelkedett. Az állami gondoskodásban részesülőké 20,6%-ról 35,6%-ra nőtt. Nevelőotthonokban az 1981/82. évi 35,2%-ról 1984/85-ben 26,6%-ra csökkent a cigány gyerekek aránya (országos átlag 45,3%). Gondot jelent a 14–16 éves állami gondozott gyerekek esetében a pályaválasztás, az állami gondozás megszüntével pedig a lakáshoz jutás.

A 8. osztályt végzettek közül továbbtanulni szándékozók aránya 1979/80-ban 80%, 1983/84-ben 75%, 1984/85-ben 83,3%, ami megfelelő. Realisabb lett a cigány tanulók – szülők – pályaválasztása. Nagyon nagyarányú viszont a cigány tanulók lemorzsolódása. 1983/84-ben 36%, 1984/85-ben 37,5%. Legtöbben szakmunkásképzőben tanulnak tovább, 1984/85-ben 72 fő.

1984/85-ben gimnáziumban 15 fő, szakközépiskolában tíz fő tanult, felsőfokú tanintézetben egy fő (tanárképző).

Kevés az ösztöndíjjal is segített cigánytanuló megyénkben. A KISZ KB két középiskolás cigány tanulónak biztosított ösztöndíjat.

Számottevő eredményt nem hoz a cigány felnőttek iskolai oktatásban való bevonása, évente mintegy 15–35 fő, főként a jogosítvány megszerzése céljából tanul.

A közművelődési intézményekben – különösen az 1977. évi kulturális minisztériumi irányelveket követően – céltudatosabb munka indult meg a cigány lakosság művelődésének segítése érdekében. A cigány lakosok közül első sorban a fiatalokat sikerült a közművelődés valamilyen formájába bevonni.

A cigány lakosok közművelődésének – művelődési otthoni, munkahelyi, lakóhelyi szervezetben – nincsenek kidolgozott speciális módszerei, tapasztalatai, hagyományai. Többnyire kísérleti jellegű, klub kereteken belüli művelő, nevelő tevékenység, szolgáltatási formák alkalmazása – ismeretterjesztő előadások, filmvetítések, kiállítások stb. – a jellemző, folyamatos, egymásra épített nevelői célkitűzés, igényfelmérés nélkül. A megyei művelődési központ a Békési Művelődési Központot jelölte ki bázisfeladat ellátására, azonban évek óta nem érezni a bázis kisugárzását erre a szükséges munkavégzésre. A megyei cigányügyi közművelődési munkacsoport tevékenysége hozott valami szerény eredményt az elmúlt években egyes településeken.

Az eddigi tapasztalatokra alapozva kell a továbbiakban – helyes módszertani elveket megfogalmazva – végezni a tevékenységet, s a cigány lakosság körében végzendő, életmódváltozást elősegítő közművelő tevékenység eredményes végzéséhez szerény, de céljellegű megyei támogatást kell a VII. ötéves tervidőszaktól biztosítani a beilleszkedés meggyorsítása, folyamatáttétele érdekében.

5. Egészségügyi helyzet

Az életkörülmények javulása, a rendszeres jövedelem, a jobb lakáskörülmények következtében a cigány lakosok egészségügyi állapotában is lassú javulás tapasztalható. A táplálkozás mennyiségileg kielégítő, minőségi téren van javítanivaló. Az átlagosnál rosszabb közegészségügyiileg a helyzet Orosháza, Szentetornya Horváth György utcában, és a Kutasi u. 2. sz. alatt, Szarvas városban, Medgyesegyháza, Doboz, Sarkad, Végegyháza településekben. Változatlanul fennáll a dögevés néhány családnál Sarkad, Végegyháza, Elek, Gádoros községekben a bírság, a Kőjál, az élelmiszert előállító üzemek, hizlaldák intézkedései ellenére. A személyi higiéne javult, a lakás belső rendjére is nagyobb gondot fordítanak, [de] a kert, az utca rendjével még nem megfelelő a törődésük. A cigányok által lakott településrész közegészségügyi állapota megegyezik a település többi részén tapasztaltakkal, ha pl. a szemétszállítási feltétel is hasonló. Rossz Orosháza, Szentetornya-telep közegészségügyi helyzete, Békésen szemétszállítási gond nehezíti a helyzetet, Sarkadon, Geszten parazitológias megbetegedés fordult elő, amit megszüntettek.

A terhes tanácsadásra a cigány szülők eljárnak, szülni intézetbe mennek, védőoltásra elviszik a gyerekeket, de Végegyházán, Szarvason, Mezőberényben esetenként rendőri elővezetés szükséges a védőoltás beadásához.

A csecsemőhalálozás helyzetét a táblázat mutatja, külön nincs kigyűjtve a cigány csecsemők száma, de arányában megegyezik a megyei átlaggal.

Év	Élve születések a megyében*	Csecsemő halottak*	
		fő	százalék
1980	5747	122*	2,1
1981	5438	100	1,8
1982	5069	109	2,2
1983	4993	98*	2,0
1984	4768	103	2,2

A cigány családok döntő része még nem él a születésszabályozás eszközeivel. A cigány lakosok körében lassan kezd terjedni a fogamzásgátlás, attól idegenkednek. Gondot okoz a terhesség alatti káros szenvedélyek – alkohol, cigaretta – elleni küzdelem (pl. Battonya, Végegyháza).

Év	Élve születések* [Békéscsabát kivéve]	Cigány csecsemő	
		fő	százalék
1980	4916	264	5,3
1981	4493	282	6,2
1982	4336	270	6,2
1983	4215	264	6,2
1984	4200	286	6,8

* A kereszttel jelölt számokat kivéve nem egyeznek a KSH hivatalos adataival.

Bölcsődébe 1984-ben 68 cigány gyereket vittek, a bölcsődés [korúak] 3,6%-át. Az egészséges életre nevelés folyamatosan történik az orvosok, védőnők, pedagógusok, óvónők bevonásával. A munkából részt vállalnak a Vöröskereszt, a HNF szervei, a Köjál, előadások szervezésével, előadók biztosításával a TTI, szervezéssel a helyi közművelődési intézmények.

Térvszerűbbé vált a cigány lakosok körében folyó sportmozgalom. Megyei sportvetélkedő kerül évente megrendezésre a BMT V. B. Sportosztály segítségével, 1984-ben Békésen, 1985-ben Mezőberényben, 1986-ban Sarkadon.

A cigány lakosokról való szociális gondoskodás főleg anyagi gondoskodásban (rendszeresen és rendkívüli szociális segélyezésben) nyilvánul meg.

Év	Rendszeres szociális segélyben részesülők száma	Ebből cigány lakos fő	százalék
1980	2040	416	20,3
1981	2051	428	20,8
1982	1974	441	22,3
1983	2161	470	21,7
1984	2230	457	20,4

Év	Rendkívüli szociális segélyben részesülők száma	Ebből cigány lakos fő	százalék
1980	5827	774	13,2
1981	6450	884	13,7
1982	6153	895	14,5
1983	8426	1141	13,5
1984	8905	1200	13,4

A cigány lakosok számának növekedése, a segélyezett cigány lakosok számának növekedése ellenére, arányában számottevően nem növekedett a segélyezett cigány lakosok száma. Ugyanakkor fokozódott, fokozódik a segélyek felhasználásának figyelemmel kísérése, ellenőrzése. Itt adunk tájékoztatást a cigány család gondozói hálózatról, amelynek felállítása 1984-ben Szarvason és Sarkadon kezdődött két fő alkalmazásával. 1985-ben további 13 fő került e munkakörbe és 1986. januárjától még kilenc fő munkába állításával – 24 településsel – teljessé vált a megyei cigánycsalád-gondozói hálózat. A cigánycsalád-gondozók a leginkább elmaradott, hagyományos életet élők életmód-változtatását segítik elő tevékenységükkel, s bizonyos vonatkozásban mentesítik a tanácsai apparátust a napi ügyfélfogadástól. Hosszú távú feladat nehéz, áldozatos napi munkáját végzik a családgondozók.

6. Közéletiség, állampolgári kötelezettségek teljesítése

A megyénkben élő cigány lakosok nagyobb hányada megindult a társadalmi beilleszkedés útján. Ha lassú ütemben is, de emelkedik a közéletben résztvevők aránya, tanácstagok, HNF bizottsági tagok, Vöröskereszt vezetőség tagjai,

aktívák kerülnek ki soraikból. Kevesen tagjai az MSZMP-nek, a fiatalok kis létszámban a KISZ-nek. Ma már többen töltik le becsülettel a katonaidejüket, képezik magukat MHSZ-tanfolyamokon, s vesznek részt mint önkéntes rendőrök a közrend és közbiztonság ellenőrzésében. A beilleszkedés, a környező lakosság életszínvonalához való felzárkózás jó példáival találkozhatunk pl. Békésen, Szeghalmon, Mezőberényben, Vésztőn, Dobozon, Tótkomlóson, Kunágotán, Kevermesen, Eleken, Mezőgyánban. Ezen települések többségében egy-két családot kivéve a cigány családok állampolgári magatartása, társadalmi beilleszkedése nem sok kívánnivalót hagy maga után. A beilleszkedést még mindig gyakran merevíti, lassítja a cigánysággal szembeni előítélet és türelmetlenség is. Lassítja az előítéletek megszűnését, hogy a cigány lakosság körében a bűnözés mértéke még mindig nagyobb, mint a nem cigány rétegnél. A szabálysértések száma körükben az összes szabálysértésnek kb. egyharmada. Az érintett tanácsok szakigazgatási szervei szakmai hozzáértéssel, segítséssel, szocialista humánummal végzik az állampolgárok – köztük a cigány lakosok – ügyeinek intézését.

7. A nem tanácsi szervek tevékenysége a cigány lakosság társadalmi beilleszkedésének elősegítésében

A politikai, társadalmi és tömegszervezetek rétegtevékenységük végzésének függvényében közelebb kerültek a cigány lakosokhoz is. A megyei párt végrehajtó bizottsága 1984. évi értékelését követően a területi pártszervek is figyelemmel fordultak a politikai bizottság határozatából adódó feladatok végzésének elemző értékeléséhez, a helyi feladat társadalompolitikai súlyának megfelelően. A megyei KISZ-bizottság a munkahelyi, a lakóterületi, a középiskolai KISZ életbe kívánja jobban bevonni – rétegpolitikai munkájának szélesítésével – a korosztályhoz tartozó cigány fiatalokat. Az úttörőelnökségnek a csapatoknál folyó úttörőéletbe kapcsolják be igen eredményesen a cigány tanulókat, s a táborozások, a kirándulások, a speciális jellegű táborok szervezésénél külön figyelemmel fordulnak e tanulóréteg felé.

A Hazafias Népfront megyei bizottsága rétegpolitikai tevékenységén belül igen széleskörűen foglalkozik a cigány lakossággal. Aktíva megbeszélések szervezésével, a cigány lakosok közeleti tevékenységében való bevonásával, a tevékenységet kicsit növekvő számban vállalók, végzők felkészítésével, a nem cigány lakosság körében végzett szemléletformáló munkával, a társadalmi és tömegszervezetekkel való sokoldalú kapcsolattartással – pl. megyei Vöröskereszttel közösen – a „Tiszta udvar rendes ház”-akciót, a szőlő- és gyümölcsfa ültetési lehetőség megteremtését, a szülői munkaközösségeken keresztül a cigány szülők szemléletének változását stb. segíti. A Vöröskereszt megyei vezetősége alapszervezetein keresztül sokoldalúan segíti a cigány lakosság körében végzett munkát. A fentiekben említettekén túl a táboroknak nyújtott segítség mellett, egyedi segélyezésekkel, aktívahálózat kiépítésével, felkészítésével működik közre feladataink eredményes megoldásában.

A Magyar Honvédelmi Szövetség a katonai szolgálatra való felkészítés során elsődlegesen a sorköteles cigány fiatalok körében fejti ki egyre eredményesebb tevékenységét, de a leszerelt cigány katona fiatalokra is figyelmet fordít.

A területvédelmi és hadkiegészítési parancsnokság a cigány fiatalok sor-katonai szolgálat teljesítésének biztosításával az állampolgári kötelességteljesítést, a cigány fiatalok fejlődését segíti elő.

A megyei ügyészség a törvényesség, a megyei bíróság az ítélkezés, míg a megyei rendőr-főkapitányság a megelőzés, nevelés; indokolt, szükséges esetben a bűnüldözés terén végzett elfogulatlan tevékenységével segíti, segítette munkánkat.

A Békés Megyei Népújság képcével, cikkeivel segítette a társadalompolitikai munka részeként, megyénk lakosságának informálását erről a tevékenységről.

Határozati javaslat

A Békés Megyei Tanács, a korábban – e témában – hozott határozatok végrehajtásáról szóló beszámolót elfogadja, megállapítja, hogy a megyében élő több mint 10 000 cigány származású lakossal való foglalkozás – a tevékenység társadalompolitikai jelentőségének megfelelően – az érvényes jogszabályok és határozatok alapján, eredményesen folyik.

Utasítja a végrehajtó bizottságot, hogy figyelemmel az MSZMP Agitációs és Propaganda Bizottság 1984. október 2-i ülésének állásfoglalásában, valamint a Minisztertanács 3223/1985. sz. határozatában foglaltakra, a helyi tanácsok és a megyei szakigazgatási szervek útján segítse elő azok megvalósulását.

A fentiek megvalósulása érdekében:

– a VII. ötéves tervidőszak ez irányú feladatának kell tekinteni a cigány lakosság társadalmi beilleszkedésének gyorsítását, együttműködve a társadalmi és tömegszervezetekkel, a gazdasági egységekkel és intézményekkel;

– meghatározó szerepe miatt továbbra is fő feladatnak kell tekinteni cigány lakosok foglalkoztatási és lakáshelyzetének javítását, a még meglévő telepek felszámolását, a műveltségi szint emelését, az óvodai, az iskolai és a közművelődési intézményhálózat kereteiben és eszközeivel, tovább törekedve egészségügyi körülményeik javítására;

– a cigány lakosság integrálását minden eszközzel elő kell segíteni és ezzel párhuzamosan differenciáltan, következetesen érvényesíteni kell az állampolgári jogokra és kötelezettségekre vonatkozó előírásokat, szabályokat is;

– a beilleszkedés elősegítésében különös figyelmet kell fordítani az új generációra, a felnövekvő cigány ifjúság helyzetének javítására, nevelésére;

– minden lehetséges eszközzel és módon küzdeni kell a közvéleményben élő általánosító, negatív előítéletek ellen;

– fokozottabban kell támaszkodni a már beilleszkedett, a munkában hasznosan közreműködni képes cigány lakosságra;

– tovább kell folytatni a telepek felszámolását, a zsúfoltan élők lakáshelyzetének javítását, növelni kell az óvodai, az általános és a középiskolai oktatás és nevelés hatékonyságát, a közművelődési tevékenységi kör bővítését. A lehetőségek arányában fokozottabb központi, megyei, helyi támogatást kell biztosítani a fenti feladatok megvalósításához;

– a feladatokat a helyi sajátosságok és lehetőségek figyelembevételével kell meghatározni és megoldani.

A tanács tudomásul veszi és megköszöni a helyi tanácsoknak, a társadalmi és tömegszervezeteknek, a gazdasági egységeknek, a munkából részt vállalóknak, a cigány lakosság integrálódásának elősegítése érdekében kifejtett eddigi munkát, és kéri, hogy a velük való törődést tekintsek továbbra is igen fontos társadalompolitikai feladatuknak.

A megyei tanács végrehajtó bizottsága:

– készíttessen feladattervet az érdekelt tanácsaival, szakigazgatási szerveivel;

– ellenőrizze a feladatok végrehajtását;

– a ciklus végén adjon tájékoztatást a tanácsnak a határozat végrehajtásának helyzetéről.

Határidő: folyamatos

Felelősök:

a) A végrehajtásért: értelemszerűen a megyei szakigazgatási szervek vezetői, városi, nagyközségi, községi tanácsok elnökei.

b) Az ellenőrzésért és koordinálásért: a megyei tanács illetékes elnökhelyettese, és a cigányügyi koordinációs bizottság titkára.

A tanácsülés elé kerülő előterjesztést a Békés Megyei Tanács V. B. Cigányügyi Koordinációs Bizottság 1985. december 19. ülésén véleményezte és jóváhagyta.

Hevesi József,
a koordinációs bizottság titkára

1. sz. melléklet

A cigány lakosság településenkénti megoszlása 1986. január 1.

Sor- szám	Települések	Lakónépes- ség száma	Ebből cigány lakosság száma			Lakónépes- séghez visz.%
			Férfi	Nő	Összesen	
1.	Békés	22 188	535	589	1124	5,10
2.	Békéscsaba	70 203	329	356	685	0,90
3.	Gyula	35 324	37	35	72	0,02
4.	Orosháza	36 667	193	199	392	1,10
5.	Szarvas	19 675	230	253	483	2,30
6.	Szeghalom	10 491	227	229	456	4,30
7.	Battonya	7 521	143	162	305	4,00
8.	Békésszentandrás	4 245	9	6	15	0,03
9.	Csabacsüd	2 351	8	7	15	0,03
10.	Csorvás	6 230	25	27	52	0,90

Sor- szám	Települések	Lakónépes- ség száma	Ebből cigány lakosság száma			Lakónépes- séghez visz.%
			Férfi	Nő	Összesen	
11.	Désványa	9 340	31	32	63	0,10
12.	Doboz	4 719	215	202	427	9,00
13.	Elek	5 818	130	170	300	5,20
14.	Füzesgyarmat	6269	78	77	155	2,40
15.	Gádosos	4 715	59	66	125	2,60
16.	Gyomaendrőd	17 036	321	342	663	4,00
17.	Kétegyháza	4 720	97	85	183	3,90
18.	Körösladány	5 562	96	93	89	3,40
19.	Medgyesegyháza	4 671	60	65	125	2,70
20.	Mezőberény	11 608	369	332	701	6,00
21.	Mezőkovácsháza	7 030	45	53	98	1,30
22.	Sarkad	11 126	400	458	858	7,40
23.	Újkígyós	5 666	56	46	102	1,80
24.	Tótkomlós	7 622	140	129	269	3,40
25.	Vécsztó	8 077	238	256	494	5,90
26.	Almáskamarás	1 269	10	11	21	0,10
27.	Békéssámson	2 732	13	13	26	0,09
28.	Bucsa	2 474	1	1	2	-
29.	Dombegyház	2 716	8	8	16	0,04
30.	Csanádapáca	3 162	4	2	6	-
31.	Ecsegfalva	1 714	10	10	20	1,10
32.	Geszt	1 001	80	84	164	16,40
33.	Kevermes	2 914	153	165	318	10,70
34.	Kisdombegyház	677	2	5	7	1,00
35.	Kötegyán	1 607	47	46	93	5,00
36.	Körösnyárharsány	770	46	33	79	9,40
37.	Körösújfalú	681	11	14	25	3,60
38.	Kunágota	3 407	122	134	256	7,50
39.	Lökösháza	2 183	12	18	30	1,30
40.	Magyarbánhegyes	2 836	13	11	24	0,80
41.	Medgyesbodzás	1 492	2	2	4	-
42.	Méhkerék	2 271	27	24	51	2,10
43.	Mezőgyán	1 516	164	170	334	22,00
44.	Nagykamarás	1 930	19	8	27	0,01
45.	Nagybánhegyes	1 671	7	8	15	0,10
46.	Okány	3 204	8	17	25	0,07
47.	Pusztaföldvár	2 058	25	23	48	2,30
48.	Sarkadkeresztúr	2 122	14	7	21	0,03
49.	Végyegyháza	1 867	78	88	166	8,90
50.	Zsadány	1 937	25	24	49	2,40
Összesen:		379 085	4 972	5 195	10 167	2,70
Lakónépesség a megye többi községeiben:		46 281	-	-	kb.300	-
Megye [lakossága] össz:		425 366	-	-	10 467	2,50

A megye tizenöt legnépesebb cigánylakta települése
1986. január 1.

Sorszám	Települések	Lakónépesség száma	Ebből cigány lakosok száma fő	Lakónépességhez viszonyítva %
1.	Békés	22 188	1124	5,1
2.	Sarkad	11 126	858	7,4
3.	Mezőberény	11 608	701	6,0
4.	Békéscsaba	70 203	685	0,9
5.	Gyomaendrőd	17 036	663	3,9
6.	Vésztő	8 077	494	5,9
7.	Szarvas	19 675	483	2,3
8.	Szeghalom	10 491	456	4,3
9.	Doboz	4 719	427	9,0
10.	Orosháza	36 667	392	1,1
11.	Mezőgyán	1 516	334	22,0
12.	Kevermes	2 914	318	10,7
13.	Battonya	7 521	305	4,0
14.	Elek	5 818	300	5,2
15.	Tótkomlós	7 622	269	3,4
Összesen:		[237 181]	7553 [7809]	

Százalékban legtöbb cigánylakos él

1.	Mezőgyán	334	22,0
2.	Geszt	164	16,4
3.	Kevermes	318	10,7

Foglalkoztatás megoszlása ágazatonként és képesítés szerint
1985. október 1.

Megnevezés ágazat	Állandó munkaviszonnyal rendelkezők, munkaképes korúak							
	szak-	betanított	segéd-	össze-	szak-	betanított	segéd-	össze-
	munkás	munkás	munkás	sen	munkás	munkás	munkás	sen
			férfi			nő		
Ipar	140	210	280	630	50	340	300	690
Építőipar	51	95	130	276	4	30	50	84
Mezőgazdaság	18	80	322	420	–	26	254	280
Szállítás, hírközlés	14	8	70	92	–	18	30	48
Kereskedelem	60	10	50	120	45	75	110	230
Egyéb	46	30	126	202	16	20	52	88
Összesen:	329	433	978	1740	115	509	796	1420

Állandó munkaviszonnyal rendelkezők számának és arányának
megoszlása ágazatok között [a cigány lakosság körében]
(helyi tapasztalatok alapján becsült adatok)
[1985]

Ágazat	Foglalkoztatottak száma	Arány százalék
Ipar	1320	41,8
Építőipar	360	11,4
Mezőgazdaság, erdőgazdaság	700	22,1
Szállítás, hírközlés	140	4,4
Kereskedelem	350	11,1
Egyéb	290	9,2
Összesen:	3160	100,0

Békés megyei cigány csecsemők száma*

	1981		1982		1983		1984		1985	
	Élve születés	Cigány csecsemő	Élve születés	Cigány csecsemő	Élve születés	Cigány csecsemő	Élve születés	Cigány csecsemő	Élve születés	Cigány csecsemő
Békéscsaba város	836	27	746	19	738	17	686	19	756	15
Gyula város	408	1	404	2	363	3	356	3	421	10
Orosháza város	454	13	411	12	408	16	356	22	386	21
Szarvas város	231	10	233	15	230	13	211	11	213	10
Békés város	318	49	293	40	298	43	258	37	250	45
Szeghalom város	159	8	158	11	149	12	168	12	153	13
Békéscsaba környék	280	13	259	16	263	10	305	16	317	23
Gyula környék	161	16	174	18	142	13	151	8	170	10
Orosháza környék	316	10	355	13	369	10	317	16	318	8
Szeghalom környék	317	27	295	15	321	16	274	15	333	13
Sarkad	151	20	137	16	127	24	151	24	160	33
Sarkad környék	116	11	105	22	101	14	107	12	121	10
Gyomaendrőd	198	18	206	22	210	18	190	8	211	18
Gyomaendrőd környék	188	-	158	-	150	3	167	-	185	-
Battonya	99	4	81	3	100	4	97	6	103	9
Vésztő	132	14	119	12	90	15	113	14	102	13
Mezőberény	179	24	152	22	170	22	166	20	157	25
Csorvás	101	3	82	3	71	1	69	-	72	-
Mezőkovácsháza környék							391	26	401	27
Megye összesen:	4644	268	4368	261	4300	254	4533	269	4829	303
Cigány születés %-ban megyei összesen:		5,8		5,9		5,9		5,9		6,2
Cigány születés %-ban:										
Sarkad		13,2		11,7		18,9		15,8		20,6
Vésztő		10,6		10,1		16,6		12,3		12,7
Békés		15,4		13,6		14,4		14,3		18,0
Mezőberény		13,4		14,5		12,9		12,0		15,9

* Nem egyezik a 406. oldalon közölt adatokkal, valamint a KSH hivatalos adataival.

**Békés megyében lévő szociális követelményeknek meg nem felelő
lakótelepek területi megoszlása**

Sor- szám	Település neve	Épület- szám	1964-ben			1985-ben		
			Lakás- szám	Család- szám	Lélek- szám	Lakás- szám	Család- szám	Lélek- szám
1.	Orosháza (község)	43	48	48	179	–	–	–
2.	Szentetornya	7	10	10	50	9	11	40
3.	Békés (Újtelep)	81	85	117	481	–	–	–
4.	Mezőbércény (Párizs u. London u.)	86	86	98	417	12	12	51
5.	Gyoma	28	29	36	154			
6.	Endrőd	61	65	65	198			
7.	Gyomaendrőd					6	7	16
8.	Szabadkigyós (cselédház)	2	9	8	22	–	–	–
9.	Doboz (Sósszik)	71	69	86	317			
10.	Battonya (Dankó,Vörösmarty)	38	38	45	167			
11.	Kevermes	13	13	26	82		–	–
12.	Kunágota	36	36	42	147	–	–	–
13.	Mezőkovácsháza	16	16	20	83	–	–	–
14.	Végegyháza	7	7	9	44	–	–	–
15.	Ref.kovácsháza	4	4	5	24	–	–	–
16.	Tótkomlós	49	49	64	325	6	14	25
17.	Sarkad (Szeles u. Vasút u. cselédház)	3	45	35	352	–	–	–
18.	Mezőgyán	12	12	16	41	4	4	9
19.	Szarvas	186	193	195	839	39	40	144
20.	Füzesgyarmat	11	11	16	77	–	–	–
21.	Körösladány	12	12	14	56	–	–	–
22.	Szeghalom (Temető, Újtelep, Arany I.)	45	55	55	349	–	–	–
23.	Vésztő	50	50	56	243	–	–	–
Összesen:		861	942	1076	4647	76	88	285

Az aláhúzott településekben a teljes telepfelszámolás megtörtént 1985. december 31-ig.

**Szociális követelményeknek meg nem felelő lakótelep felszámolás
során felhasznált szociális kölcsön éves bontásban**

Év	Építés	Vásárlás
1965	9	3
1966	39	5
1967	31	–
1968	29	–
1969	35	3
1970	31	6
1971	23	12
1972	8	36
1973	16	48
1974	12	60
1975	10	48
1976	4	48
1977	2	35
1978	6	38
1979	–	34
1980	7	39
1981	8	40
1982	2	23
1983	7	23
1984	17	20
1985	16	19
Összesen:	312	540

- Ár-, belvív okozta épületkár következtében belvizes építési kölcsönrel lakást épített összesen kb. 240 család
- Üresen álló lakóházat vásárolt ? család
- Állami lakást kapott (városokban) ? család

Cigánygyermekek létszáma iskolatípusonként

	1981/82	1982/83	1983/84	1984/85	1984/85-ben összes gyermek
Óvodákban	491	567	593	600	17 864
%-ban	2,5	3,0	3,2	3,4	az azonos korú népesség 94,3 %
Általános iskolákban	1776	1779	1803	1859	50 801
%-ban	3,7	3,6	3,6	3,7	az azonos korú népesség 96,8 %
Gyógypedagógiai intézményekben	405	447	464	490	1 911
%-ban	23,3	24,9	25,6		
Középiskolákban	21	24	23	25	8 088
%-ban	0,3	0,3	0,3	0,3	
Szaktunskáképzőkben	80	75	73	72	7 333
%-ban	1,2	1,1	1,0	1,0	
Összes cigány gyer- mek száma %-ban	2773	2892	2956	3046	85 997
	3,3	3,4	3,4	3,5	

Cigány tanulók megoszlása létszám szerint 1985/86. tanévben

Körzetek	1.	2.	3.	4. osztályosok	5.	6.	7.	8.	Összes	1984/85. Napközi tanév	Ismétel	Meg- jegyzés
Békéscsaba	14	21	19	21	19	16	9	10	129	141	96	4
Békéscsaba városkörnyék	50	43	39	39	52	34	31	15	303	296	129	56
Békés	25	26	21	27	29	29	27	20	206	226	124	42
Békés városkörnyék	4	3	3	6	2	2	6	3	29	26	--	2
Gyula	18	20	11	14	12	13	15	11	114	128	71	13
Sarkad	42	33	29	37	35	31	23	17	247	259	131	38
Orosháza	28	25	19	20	19	14	10	16	151	156	61	16
Gyomaendrőd	19	18	28	21	18	25	24	11	164	175	50	19
Szarvas	26	18	11	18	14	10	8	7	112	101	77	26
Mezőkovácsháza	33	32	20	29	40	25	17	23	219	204	132	30
Szeghalom	29	20	21	16	20	13	23	10	152	147	80	25
Megyei összesen:	288	261 ^a	221	248	260	212	193	143	1826	1859	971 ^b	271

^a helyesen 259

^b helyesen 951

Cigány tanulók száma születési év, hó (életkor) szerint évfolyamonként 1985/86. tanévben

Sorszám	Születési év, hónap	Életkor	1. 2. 3. 4. 5. 6. 7. 8.									1-8.	Meg- jegyzés	
			évfolyamban a cigány tanulók száma											
1.	1979. IX. 1. után	6	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
2.	1978. IX. – 1979. VIII. 31.	6	193	-	-	-	-	-	-	-	-	-	193	-
3.	1977. IX. – 1978. VIII. 31.	7	85	160	1	-	-	-	-	-	-	-	246	-
4.	1976. IX. – 1977. VIII.	8	7	76	125	-	-	-	-	-	-	-	208	-
5.	1975. IX. – 1976. VIII.	9	2	18	54	137	1	-	-	-	-	-	212	-
6.	1979. IX. – 1975. VIII.	10	-	5	29	69	132	-	-	-	-	-	235	-
7.	1973. IX. – 1974. VIII.	11	-	2	5	25	52	120	-	-	-	-	204	-
8.	1972. IX. – 1973. VIII.	12	1	-	3	8	33	47	144	-	-	-	206	-
9.	1971. IX. – 1972. VIII.	13	-	-	3	7	20	20	50	101	-	-	201	-
10.	1970. IX. – 1971. VIII.	14	-	-	1	2	14	15	16	33	-	-	81	-
11.	1969. IX. – 1970. VIII.	15	-	-	-	-	8	10	12	9	-	-	39	-
12.	1969. VIII. 31. előtt	16	-	-	-	-	-	-	1	-	-	-	1	-
13.	Összesen:		288	261	221	248	260	212	193 ^a	143	1826 ^b			
14.	Ebből: lányok		160	129	94	126	128	103	84	80	904			
15.	osztályismétlők		55	38	25	35	55	34	24	5	271			
16.	Abszolút túlkorosak		3	7	12	17	42	25	13	-	119			

^a helyesen 223^b helyesen 1856

Cigány tanulók bukása az 1984/85. tanév végén

	1.	2.	3.	4.	5.	6.	7.	8.	1-8.oszt.össz.
	o s z t á l y								
Év végi létszám	331	249	256	240	238	212	482	138	1846
Bukás 3 vagy több	54	23	16	24	37	23	18	4	199
1 és 2 tárgyból	–	20	20	24	22	22	10	7	125
Osztályzatlan marad	44	9	7	11	16	20	19	6	132
Mulasztás miatt									
osztályzatlan	–	1	4	4	2	1	3	–	15
Eredményesen pót-									
vizsgát tett	–	5	11	20	14	18	6	6	80
Osztályozó vizsgát tett	–	–	2	–	3	4	1	2	12
Napközis									853
Tanulószobás									53

Cigány tanulók százalékos megoszlása egyes iskolákban
[1984/85. tanév]

Geszt Általános Iskola	27,2
Mezőgyán Általános Iskola	33,6
Békés 1.Számú Általános Iskola	19,7
Sarkad 1. számú Általános Iskola	11,9
Doboz Általános Iskola	13,7
Gyomaendrőd 3. számú Általános Iskola	12,0
Kevermes Általános Iskola	9,6
Mezőberény Általános Iskola	12,9
Kunágota Általános Iskola	7,8
Vésztrő Szabó Pál Általános Iskola	7,1
Orosháza 3. számú Általános Iskola	5,0

11. sz. melléklet

Kimutatás a gyámhatósági felügyelet alatt álló és anyagi támogatásban részesített cigány kiskorúakról

	1984. év	1985. év
1. Rendkívüli segélyre fordított összeg (1000 Ft-ban)	2935	3370
Ebből cigány kiskorúakra	927 (32 %)	1150 (34 %)
Segélyezett cigány kiskorú	1581	1854
2. Rendszeres nevelési segélyben részesített kiskorú	887	1055
Ebből cigány kiskorú	173 (20 %)	222 (21 %)
3. Vészteljesített kiskorúak száma	2699	2881
Ebből cigány kiskorú	730 (27 %)	719 (25 %)
4. Megelőző pártfog. részesített kiskorú	392	506
Ebből cigány	95 (24 %)	121 (24 %)
5. Bünelkövető pártfogolt kiskorú	179	193
Ebből cigány	23 (13 %)	27 (14 %)
6. Állami gondozott kiskorú	972	992
Ebből cigány	230 (24 %)	258 (26 %)

Békés megye 27 cigánylakta településének könyvtári adatai

A közművelődési könyvtárakba beiratkozott cigány lakosság

Település	1978	1983		1985			
	összesen	14 év alatt	14 év felett	összesen	14 év alatt	14 év felett	összesen
Battonya	31	5	5	10	9	5	14
Békés	94	145	30	175	147	42	189
Békéscsaba	37	63	22	85	31	19	50
Dévaványa	–	8	3	11	11	5	16
Doboz	23	51	11	62	58	10	68
Elek	57	59	24	83	48	27	75
Füzesgyarmat	80	20	10	30	8	11	19
Gádosos	–	17	8	25	17	8	25
Geszt	5	35	17	52	35	17	52
Gyomaendrőd	61	42	17	59	42	17	59
Kétegyháza	10	18	7	25	12	6	18
Kevermes	42	38	9	47	27	13	40
Körösladány	8	11	5	16	11	5	16
Kötegyán	–	12	12	24	18	17	35
Kunágota	35	7	3	10	35	16	51
Medgyesegyháza	–	13	8	21	13	11	24
Mezőberény	95	69	19	88	68	21	89
Mezőgyán	44	47	13	60	53	32	85
Mezőkovácsháza	15	5	3	8	10	4	14
Orosháza	28	8	2	10	8	2	10
Sarkad	83	82	44	126	118	35	153
Szarvas	111	20	10	30	10	–	10
Szeghalom	81	19	28	47	9	10	19
Tótkomlós	40	28	22	50	28	22	50
Újkigyós	–	15	5	20	19	5	24
Végegyháza	37	29	12	41	25	3	28
Vésztő	43	22	16	38	24	17	41
Összesen:	1060	968 ^a	429 ^b	1397 ^c	894	380	1274

^ahelyesen 888^b helyesen 365^c helyesen 1253

Cigánycsalád-gondozót alkalmazó települések Békés megyében

1985. január 1-jétől beállított családgyógyók

1. Békéscsaba
2. Békés
3. Orosháza
4. Szarvas
5. Szeghalom
6. Battonya
7. Doboz
8. Gyomaendrőd
9. Kevermes
10. Mezőbcrény
11. Mezőgyán
12. Sarkad (részfoglalkoztatott)
13. Tótkomlós (részfoglalkoztatott)
14. Vésztő

Nem került beállításra 1985. január 1-jétől Végegyházán (részfoglalkoztatott)

1986. január 1-től beállított családgyógyók

1. Gádoros
2. Geszt
3. Elek
4. Kétegyháza
5. Körösladány
6. Kunágota
7. Mezőkovácsháza
8. Újkígyós

Szabálysértési cselekmények alakulása a cigány és nem cigány lakosság viszonylatában

(1984. évi adatok)

Szabálysértés neve	Nem cigány lakosság által elkövetett szabálysértések		A cigány lakosság által elkövetett szabálysértések		Megyei adatok összesen	
	száma	%-a nem cigány elkövetőkön belül	száma	%-a cigány elkövetőkön belül	száma	%
Támkötelezettség megszegése	181	4,0	161	47,1	342	7,2
Tulajdon elleni	2086	47,1	54	15,8	2140	44,9
Köztisztasági	296	6,7	24	7,0	320	6,7
Közegészségügyi	39	0,9	14	4,1	53	1,1
Egyéb	1825	41,3	89	26,0	1914	40,1
Összesen:	4427	100	342	100,0	4769	100,0

Egyéb adatok:

- az összes lakosság 2,5 %-a cigány (a reprezentatív felmérés szerint)
- az 1984. évben a szabálysértést elkövetők 7,8 %-a volt cigány
- minden 30. cigány szabálysértést követ el (megyei szinten)
- a nem cigány lakoságból minden 105. ember követ el szabálysértést
- az összes lakosságot tekintve minden 100. ember követ el szabálysértést

BéMI. XXIII. 21. A Békés Megyei Tanács iratai. Tanácsülési jegyzőkönyv 1986. 22–50.

A cigányügyi koordinációs bizottság a telepek felszámolásáról

Műszaki osztály vezetőjének,
Szakigazgatási szerv vezetőjének

Mellékelten megküldi bizottságunk szíves megismerés, tájékoztatás és hasznosítás végett Sebetich Évától az Építésügyi Szemle 1987. 2. számában megjelent „A szociális követelményeknek meg nem felelő telepek felszámolása a VII. ötéves tervidőszakban” c. tanulmányt.

A még meglévő telepi épületek felszámolásánál, a zsúfoltan, a leromlott állagú épületekben, a kategóriába besorolható lakáskörülmények között élő családok lakáshelyzetét célzó intézkedéseiknél kérjük figyelembe venni a rászorult, feltétellel rendelkezőket, [és őket] a tanulmány szellemében szíveskedjenek tájékoztatni.

Bizottságunk kéri a kis alapterületű lakásban élők esetében a bővítés javasolását, a feltételek megléte, építési igény esetében.

A még telepen élő, feltétellel – esetleg munkahelyi, tanácsi támogatással – rendelkező családok esetében a lakóházépítést kérjük szorgalmazni.

Lakóházvásárlást elsődlegesen a többszalados, feltétellel rendelkezők esetében úgy javasoljuk, hogy a megvásárlásra kerülő ház – lehetőleg – az OTP-n keresztül kerüljön adásvételre.

Felhívja a figyelmet bizottságunk ezúttal is a lehetséges széttelepítésre – vásárlásnál ez jobban adott – valamint az épített, bővített, vásárolt lakóépületek karbantartásának szorgalmazására, s a volt telepi épületek maradéktalan elbontására.

Hasznosnak látnánk és javasoljuk a tanácsapparátusban tevékenykedő cigánycsalád-segítővel történő együttműködést, a segítség közvetlenebbé tétele érdekében.

Megköszönjük a telepfelszámolás, a rászoruló családok lakáskörülményeinek javítása érdekében tett segítő intézkedéseit, s kérjük a továbbiakban is.

Munkájuk végzéséhez jó egészséget kívánunk.

Elvtársi üdvözléssel:

Hevesi József

BéML XXIII. 25. a. A Békés Megyei Tanács V.B. szaktitkárainak iratai. Cigányügyi koordinációs bizottsági titkár iratai 1987. 37-U-0. III. 67/51. Írógéppel írt tiszttáza.

Orosháza, 1987. szeptember 15.

Tájékoztató a szociális követelményeknek meg nem felelő lakótelep felszámolásának állásáról Orosháza városban

Orosháza városban a Horváth György utcai telep vár még teljes felszámolásra. A telepen jelenleg hét lakásban nyolc család, összesen 30 fő lakik.

Maga a telep korábbi földputrik helyett, az 1960-as években, állami költséggel épített, komfort nélküli lakások [így!]. A telep jellegét az ott élő, ott lakó emberek önmagukkal szemben támasztott igénye, illetve igénytelensége, életmódja, környezetkialakítása adja.

Hasonló nagyságú, vagy kisebb és gyengébb műszaki állapotú lakásokban nagyon sok ember él Orosházán is és másutt is, csak nem várják meg míg leszakad a mennyezet, hanem kicserélik a fejük fölött a törött cserepeket, meg felsöprik az udvart a lakásuk előtt.

A telepen lévő lakások két helyiségből állnak, egy 3,5x4 m alapterületű, téglából épített szobából és egy egyénileg hozzátoldott, zömmel vályogból épített 2,5x3,5 m alapterületű konyhai részből.

A telep felszámolása 1985 őszén kezdődött el, azóta öt család jutott saját önálló családi házhoz és költözött ki a telepről. A kiköltözöttek a lakásvásárlási kölcsönt rendszeresen törlesztik, fizetési elmaradásuk nincs. A vásárolt lakások karbantartása a tulajdonosaiktól függően változó. Vannak kiemelhetően jó példák is, akik láthatóan minden akaratukkal azon iparkodnak, hogy lakókörnyezetük minél rendezettebb legyen, [az] épületet kőporozzák, járdát, kerítést építenek, természetesen anyagi lehetőségeik függvényében.

Vannak viszont, akik nem sajátként kezelik az épületet, a legszükségesebb karbantartási munkákat is csak figyelmeztetésre, unszólásra végzik el, márpedig azok az épületek, amelyeket az erre a célra biztosított keretből és egyéb segítségként adható kölcsönkeretből meg lehet vásárolni, csak a folyamatos és gondos karbantartással tarthatók fenn.

Természetesen vásárlás előtt esküdözve ezt vállalták is, beköltözés után viszont lankadt a lelkesedés. A telep felszámolása cél, de nem minden áron.

Mindaddig, míg az emberek tudati szintje nem áll azon a fokon, hogy feltételezhető legyen az, hogy a rendezettebb lakókörnyezetbe be tud illeszkedni és ott kulturált emberi módon élni, addig nem szabad a felszámolást erőltetni, mert nem biztos, hogy a kívánt hatást érzük el. Nagy gondot fordítunk a lakóház kiválasztásánál arra, hogy a kiköltöztetett családok ne kerüljenek túl közel egymáshoz és a felszámolás alatt álló telephez.

Jelenleg a telepen élő nyolc család közül háromnál van meg az a feltétel, hogy legalább egyéves folyamatos munkaviszonnyal rendelkezik. Ezek közül kettőnél állandó napirenden van a lakóházvásárlás, a műszaki állag, a hely, az épület eladási ára együttes figyelembevételével. A harmadik esetben a munkaviszonnyal rendelkező nem töltötte még be a 18. életévét. A fennmaradó öt

család az, ami valójában a gondot jelenti, mert ezeknél nincs folyamatos munkaviszony, és számottevő változás nem is várható még a több év óta tartó állandó rábeszélés hatására sem, habár rövidebb, hosszabb ideig tartó próbálkozás eseténként előfordul. Sajnos ezek az emberek azok, akik legkönnyebben befolyásolhatók, főleg a rossz irányba, jó irányba nehezen.

Alkalmanként a több hónapos folyamatos munkaviszonyt feladják, azért, mert egy kirándulásnak számító egy-két hetes alkalmi munkán viszonylag jobban keresnek. Ilyen esetek után a munkaadó üzemek természetesen sokkal jobban megfontolják a cigánycsalád-gondozó segítség és munkaalkalom iránti kérelmét.

Szomorú dolog az, hogy amikor a Cigányújság újságírója meglátogatja ezeket a családokat, csak a tanácshoz küldi őket, és csak a lakásproblémájuk megoldásáért. Miért nem munkaalkalomért és munkakönyvért, és miért nem küldi azokhoz a kiköltöztetett családokhoz, rokonokhoz, ismerősökhöz, akik munkavállalással, iparkodással, törekvéssel ugyanabból a környezetből ki tudtak kerülni, és otthont tudtak teremteni maguknak. Lehet hogy már nem szívesen látott vendégek ?

A telep végleges felszámolása az akarat, a törekvés, a jóindulat és a segítőkészség mellett is elsősorban a telepi lakosok hozzáállásán, akaratán, munkavállalásán, a társadalmunk számára hasznos és értékes emberré válásán alapul.

Bízunk abban, hogy a kitűzött tervünk szerint a tervidőszak végére a telep teljes felszámolása megtörténik.

Mihály András
tanácselnök

BéML XXIII. 25. a. A Békés Megyei Tanács V. B. szaktitkárainak iratai. Cigányügyi koordinációs bizottsági titkár iratai 1987. 37-U-0. III. 67/51. Írógéppel írt tisztaír.

65/c

Szarvas, 1987. október hó

A szociális követelményeknek meg nem felelő lakótelep felszámolásának állása Szarvas városban

Városunk északkeleti részén a harmincas években alakult ki az ún. Krakó, ahol a kedvezőtlen, mély fekvésű területen kb. 200 család lakott igénytelen, földem nélküli, „putri” jellegű épületben. A lakások nagyobbik hányada avulásnak indult, mert karbantartásukra a bennlakók nem fordítottak gondot. Néhány igényesebb család viszont épületét korszerűsítette. Rontotta a helyzetet az a fokozódó zsúfoltság, ami a családlétszám növekedése miatti szakszerűtlen, vert falú, primitív toldalékpépítéssel alakult ki. Az így kialakult kedvezőtlen, a szociális követelményeknek meg nem felelő telep felszámolása 1965. évben indult, s tart folyamatosan napjainkban is.

Első ütemben szükségét láttuk annak, hogy a zsúfoltságot előidéző toldalékokat lebontassuk, az ott lakó és feltételekkel (munkaviszony, hitelképesség) rendelkező fiatalabb generáció lakáskörülményein javítsunk. 1968-ban elkészült a krakói rész házhelyrendezési terve, aminek segítségével rendezett utcák s építési telkek kialakítására kerülhetett sor. A felszámolás üteme a sok nehézség (anyagi, szervezési stb.) ellenére is eredményesen haladt, hiszen a lakótelep 189 db épületének nagy része, szám szerint 126 db lakás lebontásra került. Az ott lakók egy része a város más területén vásárolt lakást támogatással vagy állami bérlakásba került elhelyezésre, más része, akik munkaviszonnyal rendelkeztek, illetve ambiciózusabbak voltak, vállalták a telepen az otthon megépítését. Ilyenképpen épült fel az utóbbi öt év alatt 31 db legalább kétszobás, fürdőszobás, zömmel központi fűtéses családi ház. (A tetőtér beépítését második ütemben tervezik az építetők). Megszűnt a Dankó Pista utca, melynek „telkei” benyúltak az év nagyobb részében vízállásos területbe. Elkészült a betonjárda és a vízvezeték a Bartók Béla utcában.

Az elkövetkező időszakban továbbra is biztosítjuk a telepen építkezők részére a térítésmentes építési telkeket. Szorgalmazzuk az építés és vásárlás feltételeivel nem rendelkező családok elhelyezését. Az épülő és megüresedő állami lakások kiutalásánál a felszámolandó telepen lakók igényeit is igyekszünk kielégíteni.

A telep, illetve az ott lévő szociális követelményeknek meg nem felelő lakóépületek felszámolását várhatóan 1990-re tervezzük. A teljes felszámolás ügy értendő, hogy a jelenlegi 63 db épületből 15 db a legrövidebb időn belül lebontásra kerül. A többi lakóépület közepes állagú, korszerűsítéssel, tatarozással, esetleg bővítéssel a telep már kialakult arculatába illeszthető, hosszú ideig fenntartható.

A tervszerű, folyamatos felszámolást nehezíti az, hogy a kedvezményes lakásvásárláshoz nyújtható kölcsön mértéke a helyben kialakult forgalmi értékhez viszonyítva alacsony. Gondot jelent a telep teljes felszámolásának bonyolításában az is, hogy a jelenleg rossz állagú épületek tulajdonosai nyugdíjasok, alacsony jövedelemmel rendelkező családok. Szociális helyzetük nem teszi lehetővé a kötelező költségek vállalását.

Terveink közt szerepel még, hogy a telepen lakók részére javítsuk az ott lakás feltételeit, így:

– járdát építünk a Bagi J. utcában és rendezzük a terepet, ezzel megoldanánk a csapadékvíz elvezetését;

– a Bartók B. utcában (sajnos keskeny utca) a csapadékvíz elvezetését kívánjuk megoldani (ez csak költséges szilárd burkolattal oldható meg) a lakóépületek védelme érdekében;

– ivóvízvezeték kiépítését tervezzük a Martinovics és Bartók (még ellátatlan rész) utcákban, ezáltal a telepen épült és felújított lakások ivóvízvezetékre való rákötése biztosított lenne;

– kifestésű villanyoszlopok áthelyezése;

– bontásból kikerülő építési törmelékkel a mély fekvésű terület feltöltését kívánjuk megoldani (már folyamatosan történik).

A terveink megvalósítása eredményeként, szűkös anyagiak mellett is jó szervezőmunkával, odafigyeléssel, társadalmi összefogással, városunk Krakó-ja megszűnik, s helyébe a szociális követelményeknek megfelelő lakóövezet alakul ki, az ott élők jó közérzetét megteremtő kellemes otthonokkal.

Dr. Pataki István
tanácselnök

BéML XXIII. 25. a. A Békés Megyei Tanács V. B. szaktitkárainak iratai. Cigányügyi koordinációs bizottsági titkár iratai 1987. 37-U-0. III. 67/51. Írógéppel írt tisztazat.

65/d

Békéscsaba, 1987. október hó.

A Békés megyében zsúfoltan és rossz műszaki állagú lakóházban élő cigány családok száma

Település	Zsúfoltan élő családok száma	Rossz műszaki állagú épületek száma
Békés	58	14
Békéscsaba	20	30
Mezőkovácsháza	–	3
Orosháza	11	13
Szarvas	9	6
Szeghalom	4	3
Battonya	3	6
Doboz	5	2
Elek	6	4
Gádoros	7	6
Gyomaendrőd	7	5
Kevermes	3	7
Kétegyháza	6	15
Körösladány	7	8
Medgyesegyháza	1	1
Sarkad	11	19
Tótkomlós	8	15
Mezőberény	18	11
Újkígyós	1	1
Vésztő	9	17
Geszt	–	2
Kunágota	9	4
Mezőgyán	1	25
Végegyháza	1	6
Összesen:	205	223

BéML XXIII. 25. A Békés Megyei Tanács V. B. szaktitkárainak iratai. Cigányügyi koordinációs bizottsági titkár iratai 1987. 37-U-0. Írógéppel írt tisztazat.

RÖVIDÍTÉSEK JEGYZÉKE

- ÁFÉSZ = Általános Fogyasztási és Értékesítési Szövetkezet
ÁG = állami gazdaság
AKÖV = Autóközlekedési Vállalat
Barnevál = Baromfinevelő és -feldolgozó Vállalat
BéML = Békés Megyei Levéltár
BHÖ = hatályos anyagi büntetőjogi szabályok hivatalos összeállítása
Btá. = büntető törvénykönyv általános része
cca. = circa = körülbelül
db = darab
ea. = előadó
ÉDOSZ = Élelmezési Dolgozók Szakszervezete
ÉKV = építési, közlekedési és vízügyi (osztály)
eln. = elnöki
é. n. = év nélkül
Építők = Építők Szakszervezete
ÉVM = Építésügyi és Városfejlesztési Minisztérium
ftörm = főtörzsőrmester
gyes = gyermekgondozási segély
h. = helyettes
HAFE = Hajtóművek és Festőberendezések Gyára
HEFOP = Humánerőforrás-fejlesztés operatív program
HNF = Hazafias Népfront
Hódiköt = Hódmezővásárhelyi Divat Kötöttárugyár
hpsz. = helyrajzi szám
jkv. = jegyzőkönyv
KISZ = Kommunista Ifjúsági Szövetség
KISZ KB = Kommunista Ifjúsági Szövetség Központi Bizottsága
K.m.f. = kelt, mint fent
Köjál = Közegészségügyi és Járványügyi Állomás
KPVDSZ = Kereskedelmi, Pénzügyi és Vendéglátó-ipari Dolgozók Szakszervezete
KSH = Központi Statisztikai Hivatal
mb. = megbízott
MDP = Magyar Dolgozók Pártja
MEDOSZ = Mezőgazdasági, Erdészeti és Vízügyi Dolgozók Szakszervezeti Szövetsége
MÉM = Mezőgazdasági és Élelmezésügyi Minisztérium

MENCS = Megyei Egészségnevelési Csoport
MHSZ = Magyar Honvédelmi Szövetség
m. kir. = magyar királyi
MM = Művelődésügyi Minisztérium
MMK = megyei művelődési központ
MSZMP = Magyar Szocialista Munkáspárt
MTTH = Minisztertanács Tanácsi Hivatala
MüM = Munkaügyi Minisztérium
OT = Országos Tervhivatal
OTP = Országos Takarékpénztár
PATEX, Patex = Pamuttextil Művek
PB = Politikai Bizottság
PM = Pénzügyminisztérium
r. = rendű
rb. = rendbeli
ref. = rendőri felügyelet
s. k. = saját kezűleg
sz. = szám, számú
sz. a. = szám alatt
szakig. = szakigazgatási
SZMK = szülői munkaközösség
szoc. pol., szocpol. = szociálpolitikai
SZTK = Szakszervezeti Társadalombiztosítási Központ
t. = tisztelt
tb. = tiszteletbeli
tbc = tuberkulózis, tüdőgümőkór
TIT = Tudományos Ismeretterjesztő Társulat
TKB = Tárcaközi Koordinációs Bizottság
TOT = Termelőszövetkezetek Országos Tanácsa
Tsz, tsz = termelőszövetkezet
Tüzép = Tüzelőszer- és Építőanyag-kereskedelmi Vállalat
tvr. = törvényerejű rendelet
u. = utca
várm. = vármegyei
V. B., vb = végrehajtó bizottság
v. = város
vb, V.B. = végrehajtó bizottság

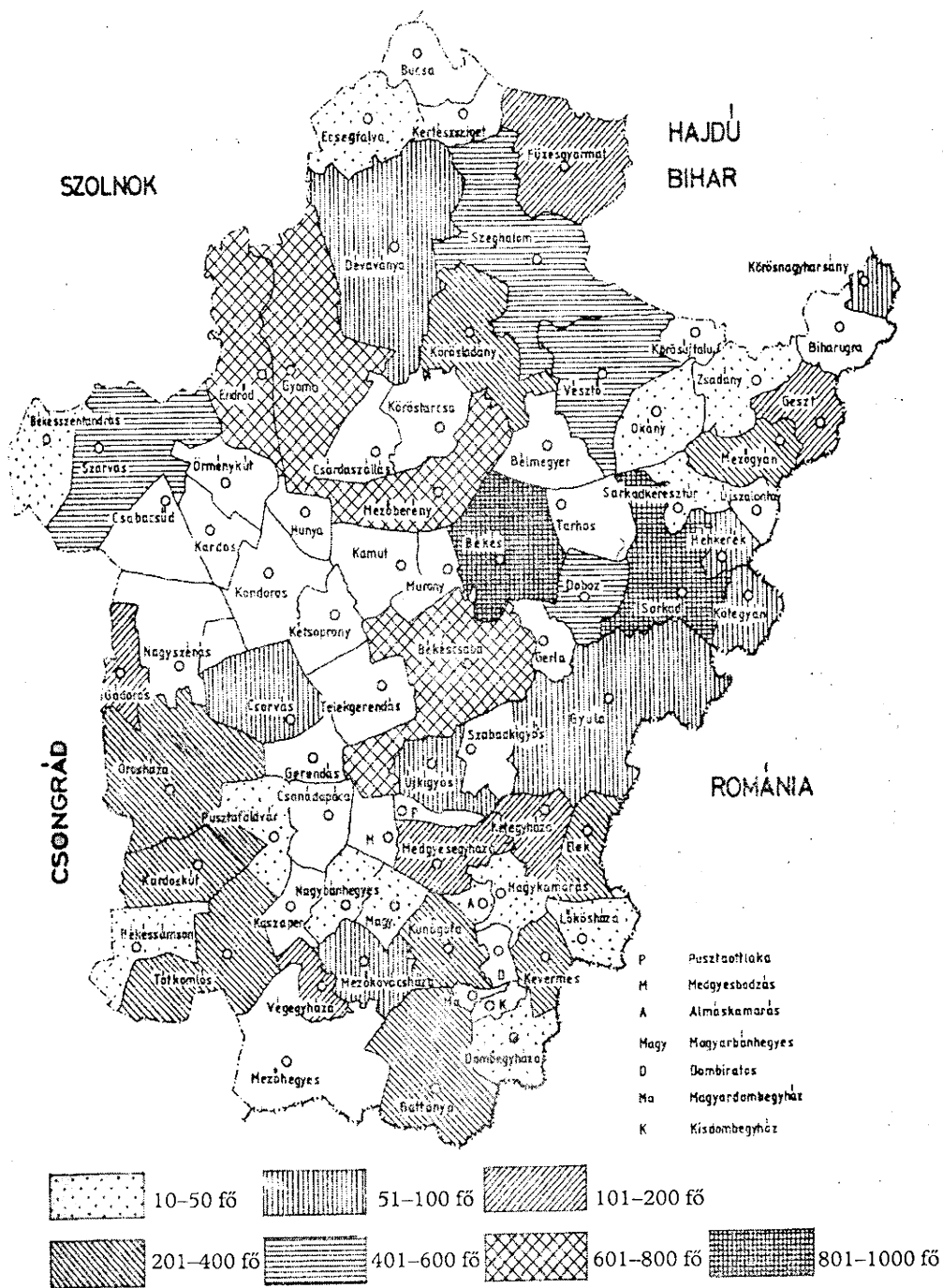
HELYNÉVMUTATÓ

- Almáskamarás 163, 354, 357–359, 375, 411
 Algyő 107
 Alpár 52
 Arad (Arad, Románia) 99, 138
 Arad megye 16, 17, 32, 68, 401
 Bánkút lásd Medgyesegyháza
 Baranya megye 22, 400
 Battonya 18, 47, 52, 209, 240, 242, 254, 258,
 263, 290, 301–302, 320, 334, 339, 348–349,
 352, 354–359, 373, 375–378, 380, 382, 384–
 385, 403, 406, 410, 412, 414–415, 421–422,
 428
 Battonyai járás 17, 19
 Békés 17, 22, 28–29, 49–50, 55, 91, 100–101,
 118, 183, 185, 211, 229, 254, 257–258, 260,
 277, 279, 282, 286, 288, 290, 292–296, 299,
 301–302, 304–305, 307, 310–311, 314, 316–
 318, 320–323, 325–326, 328, 334, 339, 340–
 341, 361–364, 366–367, 373–380, 382, 385,
 401–402, 404–408, 410, 412, 414–415, 418,
 420–422, 428
 Békési járás 28, 100, 229, 232, 252, 288
 Békéscsaba (Csaba) 13–17, 19, 27, 31, 35, 39,
 41–42, 45–46, 51–65, 92–93, 97, 107–111,
 128–131, 141, 153–154, 188, 228–229, 232,
 239–241, 251–253, 255–257, 261, 266, 268,
 275, 282, 284, 287–288, 292–294, 296, 298,
 304, 307, 310, 314, 316–317, 324–325, 334,
 339–341, 360–362, 366–367, 371, 373–380,
 385, 400, 402, 404, 410, 412, 414, 418, 421–
 422, 424, 428
 Békéscsabai járás (Csabai járás) 13, 15, 31, 45,
 90, 92, 94, 97
 Békéssámson 172, 254, 375, 411
 Békésszentandrás (Szentandrás) 33, 38, 161,
 410
 Bélmegyer 154, 239, 379
 Berény lásd Mezöberény
 Bihar megye 66
 Biharugra 155, 386
 Bihar-Zsáka lásd Zsáka
 Borsod megye lásd Borsod-Abaúj-Zemplén
 megye
 Borsod-Abaúj-Zemplén megye (Borsod me-
 gye) 400
 Bucsá 386, 411
- Buda 91
 Budapest 112, 122–124, 127, 130, 133, 152,
 243, 317, 385
 Csaba lásd Békéscsaba
 Csabacsüd 216, 410
 Csabai járás lásd Békéscsabai járás
 Csaaholy lásd Nyírcsaholy
 Csanádapáca 411
 Csanád megye 17–19, 37, 47, 102, 104, 401
 Csárdaszállás 203
 Csongrád megye 33, 318
 Csorvás 141, 410, 414
 Csökmő 239
 Dévaványa 186, 240, 375–378, 380, 385, 411,
 421
 Doboz 19–20, 30, 132, 134, 137, 139–140,
 143–147, 150–151, 187–188, 254, 258, 286,
 290, 295, 299, 301–302, 305, 307, 320, 334,
 339, 360–361, 364, 373, 375–378, 380, 382,
 384–385, 391, 394, 396–399, 402–404, 406,
 408, 411–412, 415, 420–422, 428
 Dombegyház 189, 354, 357–359, 380, 411
 Dombiratos 227, 354, 357–359
 Ecsegfalva 204, 411
 Elek 173, 229–230, 287, 296, 334, 339, 341–
 342, 361–362, 375–378, 380, 385, 392–393,
 396–399, 403, 406, 408, 411–412, 421–422,
 428
 Eleki járás 17, 19
 Endrőd 17, 33–34, 106–107, 155, 290, 301–
 302, 305, 334, 339, 361–362, 375–378, 380,
 382, 384–385, 415
 Erdély 12, 16
 Füzesgyarmat (Gyarmat) 30, 164, 240, 249,
 254, 286, 301–302, 334, 339, 366, 375–378,
 380, 382, 385–389, 411, 415, 421
 Gádoros 217, 254, 328, 334, 340, 361, 375–
 378, 380, 385, 406, 411, 421–422, 428
 Gerendás 226
 Gerla 287, 379
 Geszt 22, 175, 296, 331, 339, 361, 363, 367,
 375–378, 380, 385, 393–394, 396–399, 403,
 406, 411–412, 420–422, 428
 Gyarmat lásd Füzesgyarmat
 Gyoma 13, 34, 49–50, 64, 219, 257–259, 290,
 301–302, 334, 339, 360–361, 375–378, 380,
 382, 385, 415

- Gyomai járás 229, 232
 Gyomaendrőd 373, 403–404, 411–412, 414–415, 418, 420–422, 428
 Gyula (Magyargyula) 11–12, 14–19, 27–28, 31, 40, 44, 46, 56, 60–61, 65–75, 79–86, 91, 98–100, 110–113, 128, 131–132, 137, 151, 170, 174, 221, 229, 232, 240, 257, 268, 288, 304, 307, 339, 360, 363–364, 374–375, 379, 385–386, 390, 410, 414, 418
 Gyulai járás 132, 151, 229, 232, 288, 304, 325, 379, 390
 Gyulavári (Vári) 28, 168, 170
 Hajdú-Bihar megye 386
 Heves megye 287, 315
 Hodász 316
 Hódmezővásárhely (Vásárhely) 33, 60
 Hunya 156
 Jász-Nagykun-Szolnok megye (Szolnok megye) 386
 Kalocsa 65
 Kamut 162, 379
 Karcag 107
 Kárdoskút 162
 Kaszaper 162, 354, 357–359,
 Kertészsziget 166, 386
 Kevermes 22, 157, 290, 295, 301, 303, 334, 339, 348–352, 354–359, 373, 375–378, 380, 382, 384–385, 408, 411–412, 415, 420–422, 428
 Kétegyháza 29, 158, 204, 254, 292, 334, 361, 375–378, 380, 385, 392–393, 396–399, 411, 421–422, 428
 Kétsoprony 166, 379
 Kisdombegyház 205, 411
 Kiskundorozsma 318
 Komlós lásd Tótkomlós
 Kondoros 141, 206
 Körösladány 30, 191, 240, 249, 290, 301–302, 334, 339, 370, 373, 375–378, 380, 382, 385–387, 389, 411, 415, 421–422, 428
 Körösnagyharsány 191, 375, 386–387, 411
 Köröstarcsa (Tárcsa) 31, 101, 207, 379
 Körösújfalú 226, 239, 375, 386, 388–389, 411
 Kőtegyán 138–139, 143, 189, 375–378, 380, 385, 411, 421
 Kunágota 193, 290, 295, 301, 303, 334, 339, 348–349, 351, 354, 356–359, 375–378, 380, 382, 385, 404, 408, 411, 415, 420–422, 428
 Kunszentmárton (Szentmárton) 34, 58, 63, 65, 106
 London (Nagy-Britannia) 386
 Lőkösháza 174, 208, 375–378, 380, 385, 396–399, 411
 Magyarbánhegyes 170, 354, 357–359, 375–378, 380, 385, 411
 Magyarcsanád 318
 Magyardombegyház 158
 Magyargyula lásd Gyula
 Makó 102, 104
 Mátészalka 316
 Medgyesbodzás 158, 354, 357–359, 411
 Medgyesegyháza (Bánkút) 179–180, 354–355, 357–359, 375–378, 380, 385, 406, 411, 421, 428
 Méhkerék 138, 171, 375, 411
 Mezőberény (Berény) 17, 20, 27, 34–36, 39, 100–101, 112–118, 135, 137, 207, 210, 240, 254, 257–259, 286–287, 290, 293, 295–296, 299, 301–302, 334, 339–340, 361–362, 364, 367, 373, 375–380, 382, 384–385, 402–404, 406–408, 411–412, 414–415, 420–422, 428
 Mezőgyán 22, 194–195, 254, 286–287, 290, 295–296, 301, 303, 334, 339, 361, 370–371, 373, 375–378, 380, 382, 384–385, 391, 393, 396–399, 403–404, 408, 411–412, 415, 420–422, 428
 Mezőhegyes (Ómező) 162–163, 354–355, 357–359, 375
 Mezőkovácsháza 102–104, 158, 168, 221, 257, 290, 301–302, 334, 339, 346, 348–349, 354–360, 366–367, 375–378, 380, 382, 385, 401, 411, 414–415, 418, 421–422, 428
 Mezőkovácsházi járás 17, 19, 102–104, 158, 232, 252, 256, 259, 288, 292, 304, 325, 346, 366, 379
 Mezőmogyer 166
 Mezőtúr 107
 Murony 212, 379
 Nagybánhegyes 166, 354, 357–359, 411
 Nagykamarás 158, 351, 354, 357–359, 375, 411
 Nagykopáncs 227
 Nagykőrös 243
 Nagymajláth 216
 Nagyszalonta (Salonta, Románia) 138, 143
 Nagyszénás 227
 Nagyvárad (Oradea, Románia) 40
 Nógrád megye 306, 320
 Nyírcsaholy 61
 Okány 180, 239, 411
 Ómező lásd Mezőhegyes
 Orosháza 16–17, 31, 42–44, 56, 64, 76, 78, 90, 95–97, 106, 141, 223, 229, 232, 240, 257,

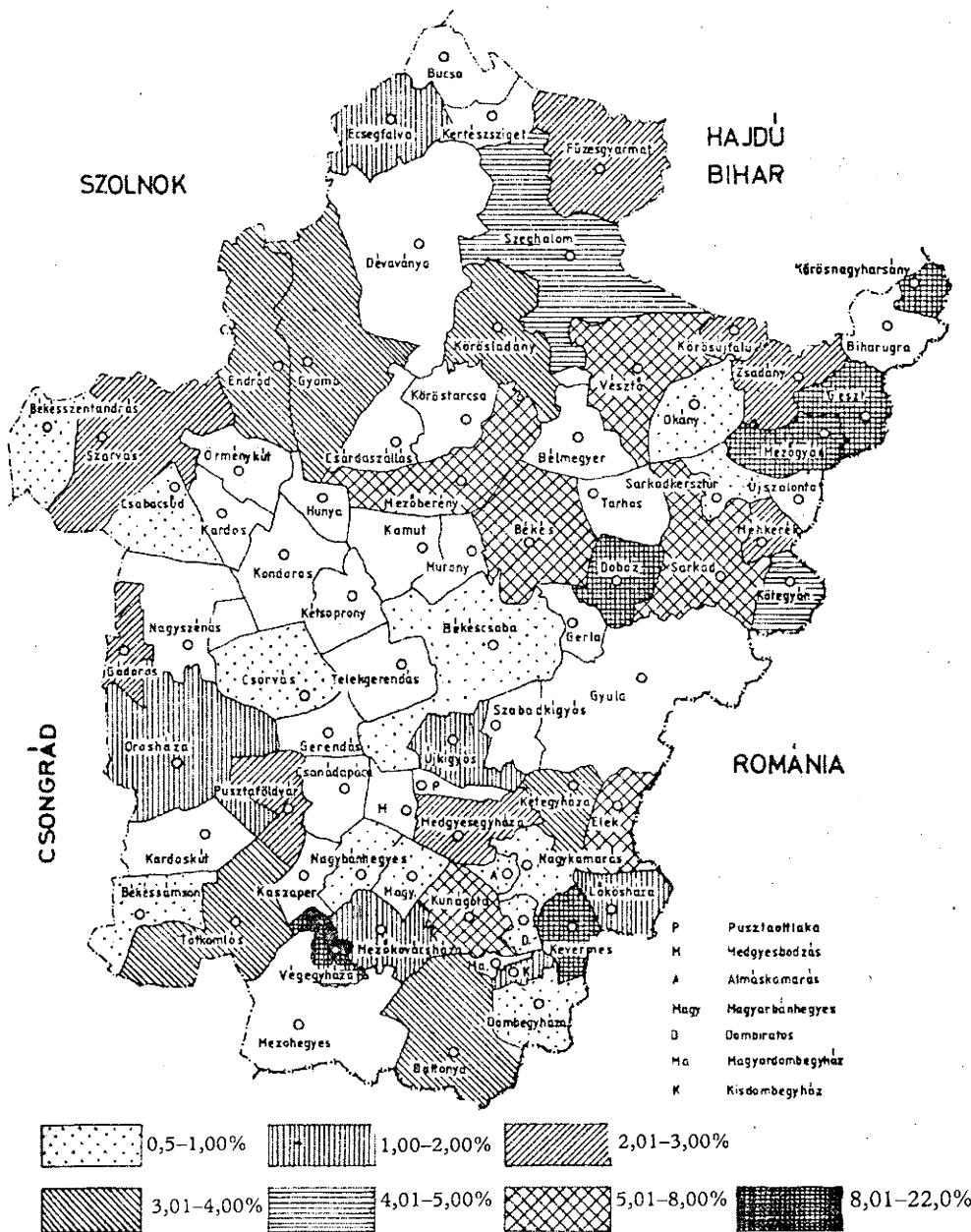
- 259–260, 268, 277, 279, 282, 288, 290, 293, 295, 299, 301–302, 304, 307, 320, 325, 334, 339, 360–362, 367, 373, 375–380, 382, 384–385, 402, 406, 410, 412, 414–415, 418, 420–422, 425, 428
- Orosházi járás 44, 97, 229, 232, 256, 288, 304, 379
- Otliaka lásd Pusztaotliaka
- Ócsöd 32
- Párizs (Franciaország) 386
- Pécska (Magyarpécska vagy Ópécska; Rovine vagy Pecica, Románia) 72
- Pest megye 65
- Pusztaföldvár 181, 375, 411
- Pusztáotliaka (Otliaka) 32, 172
- Pusztaszentetornya lásd Pusztaszentetornya
- Pusztaszentetornya (Pusztaszentetornya) 106
- Reformátuskövecsháza 167–168, 301, 349, 382, 415
- Románia 203
- Sarkad 17, 113, 115, 138–139, 141–143, 148, 224, 231, 254, 257, 259, 289–290, 293, 295–296, 299, 301–302, 305, 307, 309, 317, 319–321, 327–328, 334, 339–340, 361, 363–364, 370, 375–378, 380, 382, 385, 391, 393–399, 402–404, 406–407, 411–412, 407, 414–415, 418, 420–422, 428
- Sarkadi járás 229, 232, 401
- Sarkadkeresztúr 212, 411, 375
- Sárrét 401
- Somogy megye 306
- Szabadkigyós 183, 301, 382, 415
- Szabolcs-Szatmár megye 287, 400
- Szarvas 17, 33, 34, 56, 60, 87–89, 105–107, 128, 135, 197, 216, 250, 252, 254, 257, 259, 260, 268, 282, 286–288, 290, 292–293, 295–296, 301–302, 304, 307, 317, 320, 325, 334, 339, 343–344, 360, 363–364, 366, 370, 373, 375–380, 382, 384–385, 403–404, 406–407, 410, 412, 414–415, 418, 421–422, 426, 428
- Szarvasi járás 19, 128, 232, 252, 288, 304, 379
- Szatmár megye 61
- Szeged 318
- Szeghalom 17, 30, 96, 120–121, 213, 239, 246–248, 252, 254, 257, 260, 279, 282, 289, 290, 293, 295, 301, 303, 308, 317, 319, 320–321, 325–326, 328, 334, 339, 360–361, 363–364, 366–367, 370, 373, 375–378, 380, 382, 384–389, 408, 410, 412, 414–415, 418, 421–422, 428
- Szeghalmi járás 96, 120, 229, 232, 239, 243, 245–248, 252, 255, 259, 278, 288, 304, 325, 379, 386
- Szentandrás lásd Békésszentandrás
- Szentetornya 277, 301–302, 361, 373, 382, 384, 402, 406, 415
- Szentmárton lásd Kunszentmárton
- Szolnok megye lásd Jász-Nagykun-Szolnok megye
- Szovjetunió 160
- Tárhos 163, 379
- Tárcsa lásd Köröstarcsa
- Telekgerendás 199, 379
- Tolna megye 287
- Tótkomlós (Komlós) 17, 36–37, 46–49, 214, 216, 254, 290, 301, 303, 334, 339, 364, 373, 375–378, 380, 382, 384–385, 408, 411–412, 415, 421–422, 428
- Törökszentmiklós 107
- Újiráz 239
- Újkigyós 159, 340, 375–378, 380, 385, 390, 403, 411, 421–422, 428
- Újszalonta 161
- Vásárhely lásd Hódmezővásárhely
- Vári lásd Gyulavári
- Végegyháza 102–104, 199, 289, 292, 295–296, 301, 303, 305, 309, 316–317, 320, 334, 339–340, 345, 348–352, 354, 356–359, 363–364, 375–378, 380, 382, 385, 403, 406, 411, 415, 421–422, 428
- Veszprém megye 98
- Vésztő 17, 31, 119–121, 125–126, 201, 239–243, 245–251, 254, 278, 289–290, 293–296, 301, 303, 305, 307, 316–317, 320, 334, 339–340, 360–362, 366, 370, 375–378, 380, 382, 385–389, 403, 408, 411–412, 414–415, 420–422, 428
- Zsadány 202, 375–378, 380, 385, 387, 411
- Zsáka (Bihar-Zsáka) 106–107

A Békés megyében élő cigány lakosság szám szerinti megoszlása településenként
1986. január 1.
(BéML XXIII. 21. A Békés Megyei Tanács iratai. Tanácsulési jegyzőkönyv 1986. 34.)

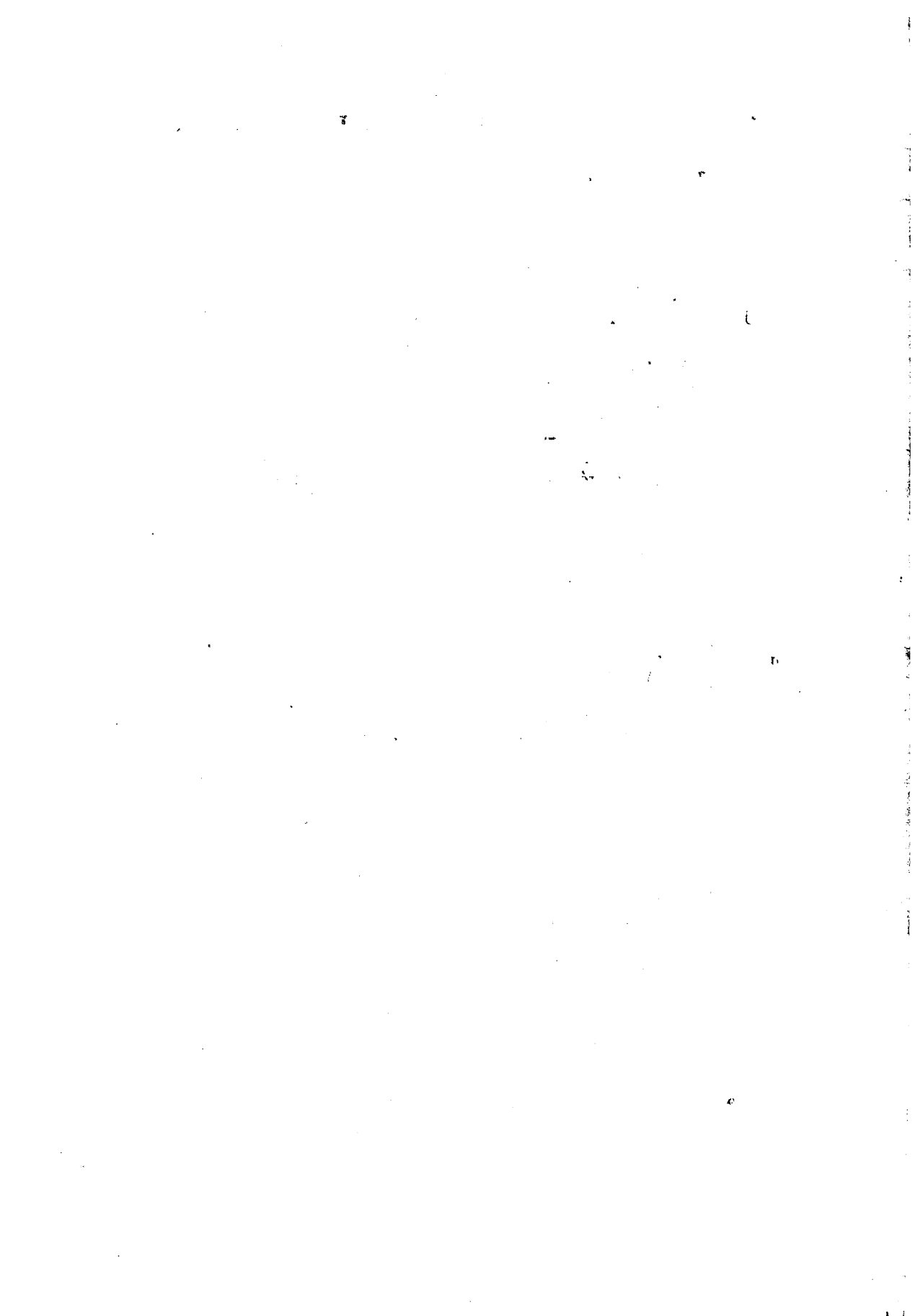
A Békés megyében élő cigány lakosság százalékos megoszlása településenként
1986. január 1.

(BéML XXIII. 21. A Békés Megyei Tanács iratai. Tanácsülési jegyzőkönyv 1986. 35.)

Forráskiadványok a Békés Megyei Levéltárból

A sorozatban eddig megjelent:

1. Kristó Gyula: Olvasókönyv Békés megye történetéhez I. (A honfoglalástól – 1715-ig.) Békéscsaba, 1967.
2. Szabó Ferenc–G. Vass István: Békés megye 1918–1919-ben. Válogatott dokumentumok. Békéscsaba, 1968.
3. Bálint Ferenc: A Békés megyei munkás eszperantó mozgalom válogatott dokumentumai (1925–1934). Gyula, 1969.
4. Implom József: Olvasókönyv Békés megye történetéhez II. (1695–1848) Békéscsaba, 1971.
5. Bálint Ferenc–G. Vass István: A békéscsabai munkásmozgalom dokumentumai (1890–1944). Békéscsaba, 1971.
6. Szabó Ferenc: Czabán Samu Nagyszénáson. Békéscsaba, 1972.
7. Csipes Antal: Békés megye élete a XVI. században. Békéscsaba, 1976.
8. Ember Győző: Az újratelepülő Békés megye első összeírásai (1715–1730). Békéscsaba, 1977.
9. Kristó Gyula: Békés megye a honfoglalástól a törökvilág végéig. Nyolcszáz esztendő a források tükrében. Békéscsaba, 1981.
10. Káldy-Nagy Gyula: A gyulai szandzsák 1567. és 1579. évi összeírásai. Békéscsaba, 1982.
11. Békés megye Pesty Frigyes helynévgyűjtésében. Bevezette, jegyzetekkel ellátta és közzéteszi Jankovich B. Dénes. A mutatókat összeállította Hévvizi Sándor. Békéscsaba, 1983.
12. „Nem a boldogságra születtünk.” Az orosházi Szabó Pál élete és munkássága. Válogatta, sajtó alá rendezte és jegyzetekkel ellátta Bálint Ferenc. Békéscsaba, 1985.
13. Erdei Aranka: Békés megye társadalma és gazdasága 1828-ban. Gyula, 1986.
14. Újkígyós mindennapjai a XIX. század első felében. Közzéteszi Jároli József és Szigeti Antal. Gyula, 1991.
15. Békés–Kolozsvár–Jászberény–Szeged. Banner János emlékiratai. Közzéteszi Jankovich B. Dénes. Gyula, 1990.
16. Dokumentumok az 1848–49-i forradalom és szabadságharc Békés megyei történetéhez. Összeáll. Jároli József. Gyula, 1995.
17. Fülep Lajos és Kner Imre levelezése. Közzéteszi Sümegi György. Gyula, 1990.
18. Bél Mátyás: Békés vármegye leírása. Gyula, 1993.
19. A törökök kiűzése a Körös–Maros közéről 1686–1695. Gyula, 1995.
20. Olvasókönyv az 1848–49-es forradalom és szabadságharc Békés megyei történetéhez. Válogatta és sajtó alá rendezte Jároli József. Gyula, 1998.
21. A Békés megyei zsidóság történetének levéltári forrásai. Válogatta és sajtó alá rendezte K. Cseh Edit. Gyula, 2002.
22. Békés megye 1956-ban I. Szerkesztette Erdmann Gyula. Gyula, 2006.
23. Békés megye 1956-ban II/1–2. Szerkesztette Erdmann Gyula. Gyula, 2007.

Békés megye XVIII. századi újratelepülése során magyarok, szlovákok, németek és románok mellett kisebb számban cigányok is érkeztek a fokozatosan benépesülő mezővárosokba és falvakba. Jelenlétükről többféle forrás tanúskodik, történetükről mégis nagyon keveset tudunk. A Békés megyei cigányság néprajzának feltárásában és megismertetésében nagy szerepet vállaló Erdős Kamill életműve sajnálatosan korán lezárult. Hasonló mélységű kutatásra a későbbiekben nem került sor. Nem túlzás azt mondani, Békés megye jól feltárt történetének egyik fehér foltja az itt élő cigányság múltja. E fehér folt eltüntetését, legalábbis terjedelmének csökkentését szeretné elérni levéltárunk a Békés megyei cigányság történetét bemutató forráskiadvány közzétételével.

A Békés Megyei Levéltár munkatársai – napi munkájuk mellett – több éven keresztül gyűjtötték a cigányságra vonatkozó dokumentumokat. A gyűjtés során előbukkant iratokból Kereskényiné Cseh Edit válogatta össze a kötet anyagát. A források sora az 1768-ban kiadott rendeletekkel és összeírásokkal kezdődik. A könyv olvasója pontos képet kap a XVIII. században és a XIX. század elején Békés megyében letelepedett cigányok számáról, foglalkozási viszonyairól és életkörülményeiről. A különböző korokban keletkezett közigazgatási dokumentumok hitelesen mutatják be a cigányság helyzetének alakulását, az együttélés hétköznapjait, az adódó konfliktusokat.

A kötetben közöljük az 1957-es országos felmérés teljes megyei anyagát, majd az 1960-as években kibontakozó új cigánypolitika megvalósítása során keletkezett gazdag források gyűjtését. A kötet olvasója megismerheti a vonatkozó statisztikai adatokat, a cigányság társadalmi összetételét, a foglalkoztatási, oktatási és lakásviszonyokat. A közölt iratok átfogó képet és sok-sok új információt adnak a Békés megyei cigányság három évszázadának történetéről. A források értelmezését segíti Erdész Ádám bevezető tanulmánya.

Noha a közölt dokumentumok a múltat idézik, a kötet anyagát mégis nagyon aktuálisnak tartjuk. A jelen viszonyai is átláthatóbbakká válnak, ha időről időre „a múltnak mélységesen mély kútjába” pillantunk.

